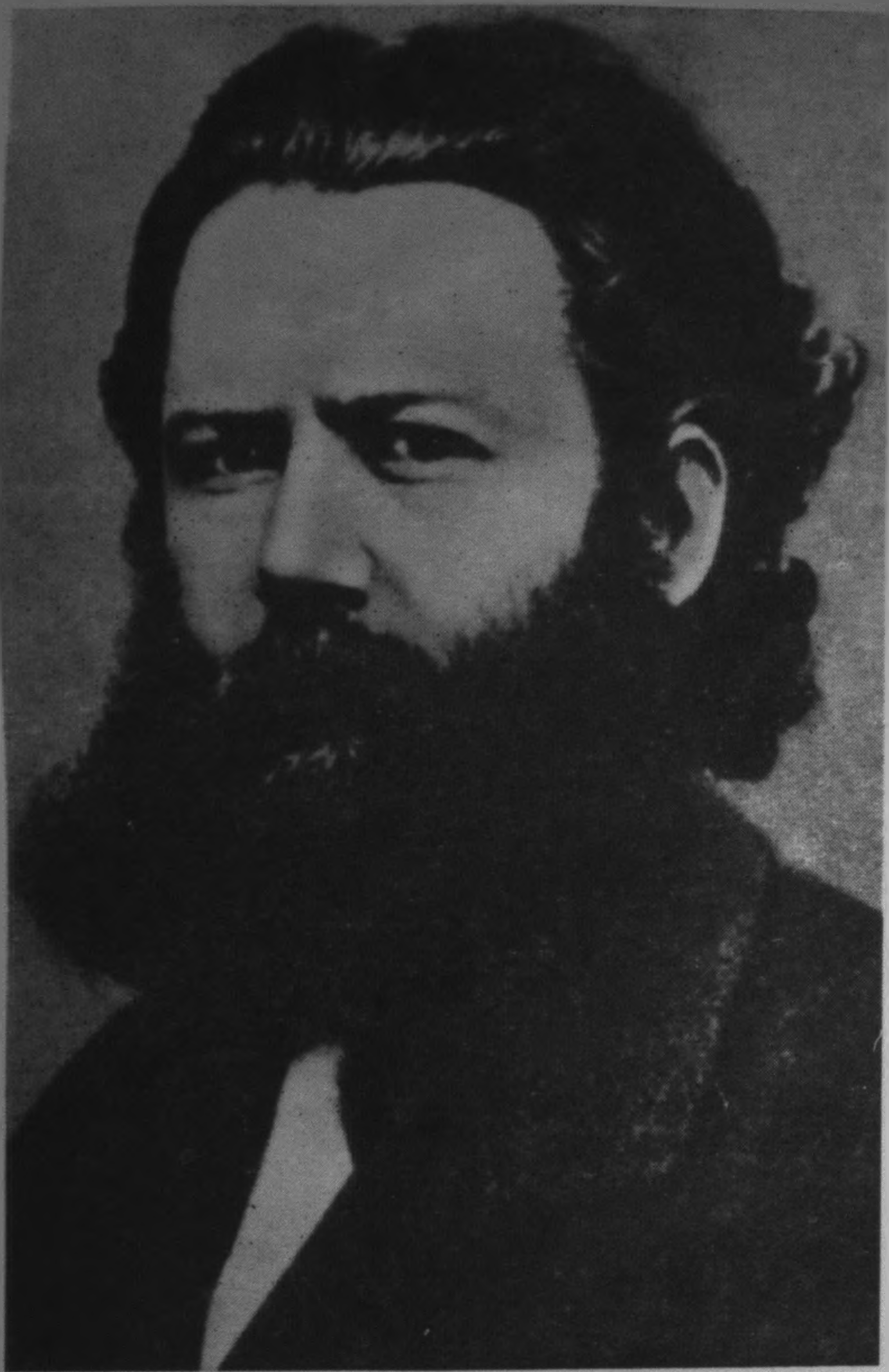

HENRIK IBSEN

Henrik Ibsen

Teatru

În trei volume

volumul I

București 1966

Editura pentru Literatură Universală

Henrik Ibsen, fondatorul teatrului modern

În 1895 — cînd cititorii şi spectatorii români luau contact dintr-o dată cu şase piese ibseniene — Titu Maiorescu, traducînd în româneşte *Micul Eyolf*, îl prezenta pe Ibsen ca pe „cel mai însemnat autor dramatic din zilele noastre".

La acea dată, Ibsen, în vîrstă de 67 de ani, nu-şi încheiase cariera — avea să mai scrie încă două drame — dar celebritatea sa europeană era de mult şi ferm stabilită. În Anglia, unde reprezentarea *Strigoilor* (cu care *Independent Theatre* îşi inaugurase activitatea) şocase violent prejudecăţile morale şi estetice burgheze, Bernard Shaw scriind cartea *Chintesenţa ibsenismului* îl omagia în mod exlicit[1] ca pe un scriitor reprezentativ, cu vederi socialiste. În Franţa — adică tocmai în citadela teatralismului convenţional al lui Scribe şi Sardou! — Ibsen începuse să fie impus spectatorilor de marele Antoine, salutat apoi cu entuziasm ca mare dramaturg simbolist, tradus masiv şi popularizat de critici de prestigiu, ca Jules Lemaître care, admirîndu-i „gîndirea înaltă şi simţirea profundă", îl definea ca „un neliniştit cu geniu".[2] În Germania, în patria sa de adopţiune, Ibsen era mai popular decît în Norvegia — şi decît în oricare altă ţară europeană — iar opera sa acţiona cu autoritate asupra dramaturgiei: Gerhart Hauptmann scrisese *În zori* sub influenţa *Strigoilor*, iar *Clopotul scufundat* va fi vizibil inspirat din *Brand* şi *Constructorul Solness*. În Rusia, marele Lev Tolstoi (care, de altminteri, nu l-a înţeles nici pe Shakespeare) îl declara incomprehensibil, dar Maxim Gorki îi scria cu entuziasm lui Cehov — amîndoi fiind mari admiratori şi debitori ai lui Ibsen — despre tendinţa dramaturgiei ibseniene „de a trata probleme esenţiale,

---

[1] *Bernard Shaw*, The Quintessence of Ibsenism, London, 1913, p. XVIII, (Preface to First Edition, 1891).

[2] *Jules Lemaître*, Impressions de théâtre, 5-e série, VIII-e éd., Boivin, Paris, s.d., p. 45.

probleme spirituale" — în timp ce Stanislavski, montînd la Petersburg *Un dușman al poporului*, observa că succesul excepțional al piesei se datorase semnificației politice și sensului revoluționar pe care publicul i-l atribuise.[1] În curînd — prestigiul lui Ibsen sporind continuu în următoarele decenii — în Italia chiar (unde de altminteri Croce îi dedicase pagini magistrale încă din 1892), Luigi Pirandello — care va declara, solemn și categoric: „După Shakespeare, primul loc i-l acord fără nici o ezitare lui Ibsen" — îi admiră „marea sa forță de investigare a valorilor ideale și sociale".[2]

Stima imensă de care Ibsen s-a bucurat din partea unor asemenea spirite ilustre se datora gravității problematicii acestui teatru, felului în care erau dezvoltate problemele, și noutății tehnicii sale dramatice; încît renumitul critic danez Georg Brandes va putea remarca pe bună dreptate — încă din 1906 — că „nici un dramaturg demn de acest nume nu va mai putea scrie după Ibsen cum se scria înaintea lui".[3]

Dar omagierea geniului ibsenian — atît în timpul vieții dramaturgului, cît și mai tîrziu — a avut la bază motive diferite și perspective diverse, variind de la o epocă la alta, de la o mentalitate socială la alta și de la o adeziune literară la alta. Rînd pe rînd, Ibsen a fost considerat un socialist sau un conservator, un revoluționar sau un reformist, un revoltat sau un dezabuzat, un idealist sau un empirist, un romantic sau un realist, un naturalist sau un simbolist... Sensurile atît de contradictorii ale receptării acestei opere se bazează — e adevărat — și pe gîndirea filozofico-socială a lui Ibsen, nu întotdeauna consecventă și nu lipsită de confuzii, precum și pe o concepție artistică personală, nouă, complexă. Cu toate acestea, personalitatea operei ibseniene — cu toate etapele evoluției sale — este în ansamblu organică, unitară, de o certă articulație interioară. Înțelegerea și aprecierea marii sale valori devine clară și relativ ușoară cercetînd datele semnificative ale biografiei dramaturgului, descifrînd sensurile propriilor mărturisiri ale autorului, relevînd reacțiile publicului și criticilor timpului, și subliniind atît înțelesurile intime ale operei cît și noutatea tehnicii sale dramatice.

★

S-a născut la 20 martie 1828 în orășelul Skien. Tatăl său — un bogat negustor de lemne — dînd faliment cînd Henrik avea doar opt ani, copilul a cunoscut o viață de mizerie, a fost privat de o in-

[1] *K. Stanislavski*, Viața mea în artă, ed. II, București, 1951, p. 311.
[2] *L. Pirandello*, Saggi, poesie, scritti varii, vol. VI. Mondadori, Milano, 1960, p. 230.
[3] *G. Brandes*, Das Ibsen-Buch, Dresden, 1923, p. 192.

strucţiune îngrijită şi a suferit din cauza dispreţului pe care familiile „onorabile" îl arătau acum familiei sale. Era o fire foarte sensibilă, tăcută, introvertită, căutînd singurătatea în mijlocul cărţilor şi manifestînd un talent deosebit pentru desen — peisaje şi caricatură. Faţă de cei din jur se deschidea doar cînd dădea „reprezentaţii teatrale" cu marionete pe care şi le confecţiona singur. Nu putea suporta atmosfera înăbuşitoare de pietism puritan din familia sa, care nu-i crea un climat moral de afecţiune; încît, părăsind înainte de a împlini şaisprezece ani oraşul natal, trebuind să-şi cîştige singur existenţa, departe de părinţi — cu care nu va întreţine relaţii nici măcar epistolare — tînărul Ibsen va încerca sentimentul greu al singurătăţii.

La Grimstad — un orăşel din sudul ţării, cu opt sute de locuitori, unde va rămîne timp de şase ani ca „practicant" de farmacie — adolescentul de statură mai degrabă mică, nordic cu părul negru, cu figură maturizată şi cu privirea veşnic meditativă, prefera singurătatea, neputîndu-se adapta unui mediu vulgar şi plat. „Mă găseam — va mărturisi el mai tîrziu — pe picior de război cu mica societate în mijlocul căreia eram constrîns să trăiesc." O revoltă surdă, amestecată cu dispreţ, îl va ţine de acum înainte departe de aceşti „oameni cu buzunarele pline şi cu creierele goale". Tînărul acesta — simplu „practicant" de farmacie — îi scandaliza şi îi înfuria cu atît mai mult pe onorabilii săi concetăţeni, cu cît îndrăznea să-i ridiculizeze caricaturizîndu-i în desene care circulau apoi prin oraş.

Între timp, pregătindu-şi examenele de intrare la universitate — şi examenul de bază era cel de latină — Ibsen se pasionează pentru figura lui Catilina, aşa cum acesta era prezentat nu de conformistul pedant Cicero (cum îl considera el), ci de Sallustiu. Şi iată-l — la vîrsta de douăzeci de ani, şi fără să fi văzut vreodată un spectacol de teatru — scriind prima sa piesă, *Catilina*. În figura eroului, de care se simţea atras printr-o afinitate secretă, Ibsen vede un răzvrătit şi un reformator virtual al societăţii romane corupte, o victimă a acestei corupţii, un visător şi un umanitarist profund revoltat împotriva nedreptăţilor şi abuzurilor de la Roma. Piesa — menţinîndu-se încă în limitele unor îndepărtate aluzii la societatea sa — este o operă de debutant, îndeaproape inspirată de operele lui Schiller din faza *Sturm und Drang*, cu suficiente deficienţe pentru a fi refuzată şi de editori şi de teatrul din Christiania.

În sfîrşit, momentul evadării din insuportabilul Grimstad: prezentarea la examenul de intrare în universitate. Ajuns la Christiania — în 1850 — face cunoştinţă cu Bjørnson (mai tînăr cu patru ani), a cărui prietenie îl va însoţi toată viaţa. Rezultatul: amînat,

din cauza a două dintre cele zece materii ale examenului. Dar Ibsen nu s-a mai prezentat a doua oară. Captivat de pasiunea literară, se hotărăște să renunțe la medicină. Urmează cîteva luni, la facultatea de litere, cursurile unui renumit profesor și poet despre teatrul marelui dramaturg Holberg. Împreună cu doi prieteni editează o revistă satirică de orientare politică liberală. Un prieten îi tipărește *Catilina* pe cheltuiala lui; volumele nu se vînd, criticii o judecă aspru, dar studenții o citesc și declamă cu entuziasm tirade întregi... Continuă să scrie versuri — ode libertare, elegii și meditații de factură romantică; situația popoarelor europene asuprite îi inspiră versuri de tonalitatea acestora:

„*Cînd generațiile tinere se vor ridica, răzbunătoare, contra tronului,*
Ca o furtună de toamnă vor zdruncina stîlpii tiraniei..."

Un timp, tînărul Ibsen este entuziasmat de mișcarea socialistă, participă la ședințe secrete, colaborează la un ziar de stînga, pînă cînd mai mulți membri ai grupului său sînt arestați; din care moment, renunță la acțiunea politică, fără ca vreodată să mai adere la un partid.

Primul succes, tînărul dramaturg îl cunoaște cu o piesă scrisă încă la Grimstad și reprezentată acum pe scena teatrului din Capitală: *Movila războinicului*, operă pur romantică, scrisă sub influența celui mai ilustru poet nordic al timpului, danezul Öhlenschläger, cu un subiect plasat în străvechea ambianță a evului mediu scandinav; dar — fapt semnificativ — Ibsen tratează aici caracterele și moravurile vikingilor nu în sensul convențiilor romantice, ci în tușe realiste, ce n-au întîrziat să-i scandalizeze pe criticii vremii — care considerau că o asemenea tratare „nu ne face cinste nici nouă, nici strămoșilor noștri".[1]

După un an și jumătate de ședere în Capitală, tînărul Ibsen — al cărui nume începuse să circule în cercurile tineretului — este angajat în toamna lui 1851 ca dramaturg și director al primului teatru național norvegian, în Bergen.

Acest cel mai important centru cultural norvegian era destinat să devină și centrul unei mișcări literare naționale. Capitala țării (care din 1624 nu se mai numea Oslo, ci — după numele unui rege danez — Christiania) nu era legată prin nimic de istoria Norvegiei; în schimb, era dominată de o sufocantă atmosferă de cultură daneză. Dar Bergen, datînd încă din secolul al XI-lea, era plin de amintiri ale

---

[1] Apud *A.E. Zucker*, La vie d'Ibsen le constructeur, 6-e éd., Gallimard, Paris, 1931, p. 39.

trecutului. Norvegienii — remarca un călător al vremii — „privesc Bergen ca pe adevărata lor capitală, şi prea puţin le pasă de ceea ce se petrece în Christiania".[1] Aici, la Bergen, în oraşul de origine al atîtor artişti iluştri, ca dramaturgul Holberg, poetul Welhaven, pictorul Dehl, compozitorul Grieg, violonistul Ole Bull — virtuozul celebru, care fondase teatrul local şi care-l invitase aici pe Ibsen — dramaturgul a rămas şase ani, supraveghind şi dirijînd montarea a peste o sută de piese, făcînd singur schiţele de decor, învăţînd să cunoască perfect cerinţele scenei şi ale unei solide construcţii dramatice şi compunînd el însuşi — conform clauzelor contractului — cîte o piesă pe an. Aşa a apărut seria de piese inspirate din folclorul şi din istoria ţării. Din călătoria în străinătate — pe care i-o oferă în curînd conducerea teatrului — în timpul căreia asistă la spectacolele teatrelor din Copenhaga şi Dresda, Ibsen se întoarce cu manuscrisul unei piese (inspirate din *Visul unei nopţi de vară*) pe care o pune în scenă la Bergen: *Noaptea Sfîntului Ioan*. Piesa însă este fluierată. Nici *Movila războinicului* n-are succes. Dar *Doamna Inger din Østråt* este primită cu entuziasm: aici dramaturgul a ţinut să reprezinte, indirect, „decadenţa Norvegiei contemporane şi să exalte lupta generoasă pentru libertate".[2] Urmează, în 1856, *Sărbătoare la Solhaug*, piesă pur romantică, cu un cadru medieval, cu castele, cavaleri, menestreli şi domniţe frumoase, scrisă în stil de baladă, colorată cu vechi obiceiuri şi scene norvegiene, care a însemnat un adevărat triumf, montată fiind şi de teatrul din Christiania şi elogiată de Bjørnson în trei articole consecutive. După care, Ibsen continuă să se inspire din trecutul istoric sau legendar, scriind *Olaf Liljekranz*, *Războinicii din Helgeland* şi *Pretendenţii la coroană*.

*

Această primă perioadă a creaţiei ibseniene este marcată de o certă coloratură romantică, pentru că s-a desfăşurat în plină epocă de elan patriotic libertar.

Supusă mai întîi coroanei daneze timp de patru secole (din 1397) apoi — din 1814 pînă în 1905 — celei suedeze, Norvegia a cunoscut pe la jumătatea secolului trecut o puternică mişcare patriotică, reflectată, fireşte, şi în creaţia literară. În literatura romantică daneză (cea mai evoluată dintre literaturile scandinave la acea dată şi dominîndu-le), temele istorice sau legendare erau curente. În Norvegia

---

[1] *Louis Enault*, La Norvège, Paris, 1857, p. 344.

[2] Vte *de Colleville et Fr. de Zepelin*, Le maître du drame moderne: Ibsen. Per Lamm, Paris (f.d.), p. 206.

însă, scriitorii își exprimă entuziasmul patriotic prin anumite sublinieri complementare: prin preamărirea voinței personalităților istorice, prin elogierea eroicelor atitudini patriotice, prin exaltarea energiei scandinave de odinioară sau prin ironizarea lipsei de personalitate a ființelor slabe și inconștiente de gravitatea momentului și situației.

Asemenea trăsături le menține și Ibsen în opera sa, completîndu-le cu aspecte și preocupări noi. Căci, spre deosebire de romanticii paseiști, el nu urmărește să re-creeze o lume vagă și pitorească de poezie romantică: dramele sale istorice din această perioadă, inspirate de pasiunile violente relatate de străvechile legende și povestiri istorice — din acele *saga* — și în același timp păstrînd sobrietatea lor energică și spiritul lor păgîn, caută să reconstituie o realitate etică și o ambianță socială a trecutului, în stare să sugereze anumite aluzii la realitățile contemporane.

Astfel, la o dată cînd Wagner și Hebbel reînviau în Germania mitul nibelungic, Ibsen scrie o dramă ca *Războinicii din Helgeland* (1857), în care utilizează legenda ce stă la baza primei părți a *Cîntecului Nibelungilor* — dar nu pentru a poetiza lumea mitologiei, ci pentru a descrie moravurile epocii vikingilor. Aici, dramaturgul nu numai că nu ezită să modifice datele legendei, dar — cu toate obișnuitele reminiscențe romantice în accesoriile piesei, în decor și costume — își îndreaptă atenția asupra tabloului cît mai exact al vechii Scandinavii. Manifestînd atitudini realiste pe care ceilalți romantici nu le aveau, el coboară personajele din postura idealizată de semizei, configurîndu-le realist, dotîndu-le cu pasiuni pur umane și punîndu-le să vorbească limbajul simplu și concis al luptătorilor, nu limbajul poetic, convențional și grandilocvent al eroilor romantici.

Aplicația realistă a lui Ibsen se afirmă de pe acum și într-un sector în care, ținînd seama de atîtea exemple ale contemporanilor săi romantici, ne-am aștepta mai puțin: în piesele inspirate din folclorul norvegian. Chiar într-o piesă ca *Olaf Liljekranz* (1857), care e o poveste în formă de dramă și urmărind efecte de feerie, atitudinile sale realiste sînt evidente, tuturor elementelor de superstiție populară— inclusiv viselor — dîndu-li-se aici o explicație naturală. Orice interpretare supranaturală a fantomelor sau a magiei runelor este eliminată și din piesa ce se inspiră din aceeași sursă folclorică, *Sărbătoare la Solhaug* (1856), în care subiectul — drama unei femei orgolioase care se căsătorește din interes, pentru ca apoi să devină o decepționată și o nenorocită — este un adevărat subiect de „dramă burgheză".

La acest principiu al observației — constantă ce va ridica valoarea întregii opere ibseniene — se adaugă încă de pe acum primele enun-

ţări ale unor idei predilecte dramaturgului. Astfel, în cea mai reuşită dramă istorică a sa, *Pretendenţii la coroană* (1863) — amintind, pe alocuri, grandoarea celor dintîi drame istorice shakespeareene şi reluînd aceeaşi temă a luptei regalităţii împotriva destrămării politice provocate de răzvrătirile feudalilor (chiar şi figura de aici a episcopului o evocă pe aceea a înaltului prelat din *Regele Ioan*) — Ibsen atinge problema personalităţii. După Ibsen — apologetul de mai tîrziu al voinţei — esenţa personalităţii rezidă în energia sa morală: *„Un om poate să cadă pentru opera vieţii altuia; dar dacă trăieşte, trebuie să trăiască pentru propria-i operă“* îi spune skaldul Jatgeir feudalului Skule. Totuşi, definiţia nu rămîne în cadrele înguste ale individualismului, implicaţiile sociale fundamentale ale personalităţii par a fi bănuite mai departe în opinia unui alt personaj: Omul cel mai fericit şi cel mai mare este acela pe care îl înflăcărează aspiraţiile latente ale epocii sale. Rezolvarea rămîne însă unilaterală; abia treizeci de ani mai tîrziu îi va scrie Ibsen criticului Brandes: *„Socotesc că acela are dreptate care e mai aproape de a înţelege viitorul“*.[1]

Luată în ansamblu, *Pretendenţii la coroană* se afirmă ca o lecţie severă de energie şi de indirectă critică la adresa conducătorilor poporului său—nişte vikingi degeneraţi în negustori egoişti, lipsiţi total de simţul politic de a vedea în viitor, de hotărîrea şi energia de a acţiona solidar cu celelalte ţări scandinave în faţa pericolului prusac, care se apropia tot mai ameninţător. Această mobilizare a conştiinţelor, acest îndemn la acţiune este ceea ce vizează scriitorul.

> *„Sus, fraţilor! Să nu mai şovăim!*
> *Aşa ne porunceşte frăţia popoarelor din Nord!“*

exclamă Ibsen într-o poezie animată de ideea romantică a străvechii unităţi scandinave.

În general, drama istorică este pentru Ibsen un refugiu în legenda eroică sau în folclor, un refugiu din faţa mediocrităţii ce-l înconjoară, a epocii sale de calcul egoist, meschin. Dar un refugiu în dosul unor baricade, de unde va continua să combată: nu o dezarmare, nu o retragere de om slab şi înfrînt. Apoi, drama sa istorică este în acelaşi timp şi o lecţie de solidaritate, de voinţă şi de energie, un apel la acţiune, la lupta decisă pentru menţinerea libertăţii popoarelor scandinave. În felul acesta îşi concepe dramaturgul misiunea — în comuniunea cu poporul, idee pe care o exprimă versurile cîntăreţului din *Olaf Liljekranz*:

---

[1] *Lettres de Henrik Ibsen à ses amis*, Paris, 1906. Scrisoarea datată 3.I.1882.

„Un cîntăreț care poartă o liră în suflet
trebuie să asculte viața tainică
ce freamătă în rostogolirea valurilor
pe țărmurile fiordurilor sălbatice.
Trebuie să asculte viața pulsînd
în tulburatele inimi ale oamenilor.
Prin sunete și prin cuvinte, el trebuie de asemenea
să tălmăcească visurile și dorurile poporului,
iar aceste visuri să le dezvăluie și să le lămurească
acelora ce nu-și dau seama de măreția lor.“

Adevăratul sens al operei ibseniene din această primă perioadă, de inspirație romantică, este concentrat în cuvintele de mai sus. Ibsen s-ar vrea cîntărețul care *„să tălmăcească visurile și dorurile poporului“*; el va rămîne însă un potențial pasiv, limitat de cauze pe care le vom putea descifra în fazele celelalte ale creației sale.

La cîțiva ani după înființarea Teatrului Norvegian din Bergen, se fondează și în capitala țării un teatru destinat să promoveze —în afara influenței daneze — dramaturgia națională. Conducerea noului teatru îi este oferită lui Henrik Ibsen. Expirîndu-i contractul cu teatrul din Bergen, el acceptă și în 1857 se mută la Christiania. Părăsește orășelul — în care timp de cinci ani montase 145 de piese — fără ca la despărțire oficialitățile să-i adreseze măcar un cuvînt de recunoștință...

În primele luni, termină *Războinicii din Helgeland*, pe care însă Teatrul Mare din Christiania nu i-o reprezintă. La ostilitatea cu care este întîmpinat de partizanii servili ai culturii daneze se adaogă alte decepții și serioase dificultăți materiale. Teatrul Norvegian, pe care-l conducea, continua să fie tot mai boicotat, tot mai părăsit, pînă cînd în cele din urmă dădu faliment. În aceste condiții, dezamăgit, atacat sau ignorat, rămas fără nici o sursă de cîștig, demoralizat, urmărit mereu de gîndul sinuciderii, Ibsen nu mai scrie nimic timp de cinci ani. În 1862 publică cea mai spirituală și mai ironică piesă a sa, *Comedia iubirii* — refuzată însă de Teatrul din Christiania și criticată aspru în presă. În anul următor termină cea mai bună operă a sa de pînă acum, *Pretendenții la coroană*, reprezentată cu mare succes și lăudată de critici, dramă care încheie prima perioadă, romantică, de inspirație istorică și legendară a creației sale.

S-au fixat, în această primă perioadă, coordonate fundamentale ale gîndirii artistice ibseniene.

Mai întîi, străvechea *saga* islandezo-norvegiană l-a decis pe Ibsen să reziste definitiv la orice tentaţie de declamaţie romantică şi emfatică şi să prefere sobrietatea energică maximă — ca într-o *saga* „în care nimic nu trădează sentimentele povestitorului, nimic nu e de prisos, faptele înseşi alcătuiesc scenele cele mai emoţionante. Pasiunile violente nu sînt descrise, ci se reflectă în acţiune. Taciturnitatea era lege pentru aceşti luptători; niciodată ei n-aveau voie să se plîngă sau să-şi dea frîu liber sentimentelor de bucurie."[1] De asemeni, *saga* l-a învăţat valoarea cuvîntului tranşant, greu, valoarea expresivităţii artistice a taciturnităţii, sugestivitatea vorbirii sobre pînă la extrem, a cuvîntului încărcat de subînţelesuri.

S-au conturat acum în linii precise caracterele umane preferate de Ibsen şi ideile morale pentru promovarea cărora va combate în continuare. Dramaturgul dispreţuieşte şi condamnă oamenii care se mulţumesc cu meschina realitate dată, admirîndu-i în schimb pe cei care urmăresc să o depăşească prin puterea „visului". Aceştia din urmă — singurii care merită atenţie şi preţuire — nu trebuie judecaţi după faptele lor, fortuite, condiţionate uneori chiar de instincte reprobabile, ci după viaţa lor interioară, după intenţiile şi aspiraţiile lor nobile. Ceea ce, pe de altă parte, antrenează — ca o consecinţă necesară pentru aceşti oameni dotaţi cu o puternică viaţă interioară — şi ideea culpabilităţii, şi sentimentul responsabilităţii. Mai ales că „visul" lor nu este o vană şi pasivă reverie. Ibsen va persifla întotdeauna pe visători, pe ipocriţi, pe laşi, pe veleitari; în schimb, va elogia omul care, exigent şi energic, va căuta să-şi traducă visul într-o realitate — căci „viaţa interioară şi cea exterioară trebuie să ia contact una cu cealaltă prin fapta omului".[2]

*

Perioada următoare, aceea a poemelor dramatice *Brand* şi *Peer Gynt*, coincide cu o grea perioadă din istoria Scandinaviei. Primul dintre aceste poeme, *Brand* — patetic strigăt de revoltă contra oricărei ezitări, impresionantă glorificare a voinţei împinse la extrem — nu poate fi înţeles pe deplin dacă nu ţinem seama că ideea operei i-a fost sugerată lui Ibsen de împrejurările istorice concrete ale momentului, care şi-au găsit un ecou deosebit de puternic în spiritul marelui scriitor.

În 1864, Danemarca este doborîtă de Prusia, care anexează provinciile Schleswig şi Holstein. În rîndurile intelectualilor din

---

[1] *Sigurd Höst*, Henrik Ibsen. Stock, Paris, 1924, p. 81.
[2] *Op. cit.*, p. 67—69.

țările Nordului începuse încă dinainte o puternică mișcare panscandinavă, pentru renașterea „spiritului nordic" și pentru unirea politică a celor trei țări surori, spre a putea rezista amenințării prusace. Această mișcare se intensifică acum tot mai mult. Scriitorii caută să întrețină prin scrisul lor o atmosferă de entuziasm patriotic, cheamă poporul la acțiune, îndeamnă la eroismul plin de abnegație și exaltă vechile virtuți războinice ale strămoșilor. În versurile sale din acest timp, Ibsen — aflat în primele rînduri ale mișcării — este frămîntat adînc de nenorocirea care s-a abătut asupra poporului frate danez:

> *„Un popor în doliu, un popor care-și urmează propriile funeralii*
> *Părăsit de prieteni, —*
> *Așa trebuie să sfîrșească* saga *daneză?*
> *Deșteaptă-te, curajos și puternic, popor al nordului!*
> *Fapta să urmeze repede visului!*
> *Fratele nostru este în primejdie! Toată lumea pe punte!"*

În asemenea împrejurări dramatice, a te retrage în trecut și a stărui pe linia romantică a dramelor istorice nu ar însemna oare o abdicare de la îndatoririle unui scriitor? În aceste versuri, pe care le găsim în prima versiune a lui *Brand* (cunoscută sub titlul de *Brand epic*), Ibsen mărturisește:

> *„Și astfel mi-am întors privirile și gîndul*
> *De la această* saga *moartă a vremurilor trecute*
> *Și de la acest mincinos vis despre un viitor măreț,*
> *Ca să mă afund în negurile prezentului."*

Starea de spirit creată în țările scandinave în urma acestor împrejurări a favorizat și influența filozofului individualist danez Kierkegaard, misticul exaltat a cărui gîndire a fost convertită de intelectualitatea înaintată norvegiană în sensul intereselor acestor aspirații naționale. Pentru Kierkegaard, singurul lucru cu adevărat mare este „paradoxul", adică — în ordinea vieții — pasiunea împinsă la extrem și care impune o tensiune tragică întregii ființe. De aceea, valoarea omului, adevărata măsură a umanității lui este dată de intensitatea efortului și a suferințelor sale. „Totul sau nimic" — această deviză pe care filozoful danez a dezvoltat-o în opera sa capitală *Alternativa* — devine, prin rigorismul pe care-l implică, însăși deviza exaltatului pastor Brand, figură în construcția căreia Ibsen a fost fără îndoială influențat de Kierkegaard.[1]

---

[1] Vezi *Werner Möhring*, Ibsen und Kierkegaard, Leipzig, 1928.

Brand (1866) a fost scris în Italia[1], unde Ibsen plecase cu o mică bursă de stat în 1863 — expatriere voluntară care, continuată apoi în Germania, îl va ține pe scriitor departe de patrie aproape treizeci de ani. Acest poem dramatic cu un titlu atît de sugestiv (în norvegiana arhaică „Brand" înseamnă „sabie", iar în limba modernă „incendiu") este o operă singulară în literatura universală, în același timp o generalizare pe plan uman și o ilustrare pe plan individual a luptei împotriva lipsei de voință și lașității conducătorilor norvegieni la acea dată. Această dramă a abnegației totale pe care o implică realizarea unei vocații superioare (deși avînd uneori un ton retoric, unele reacții psihologice nemotivate și adesea o elocvență prolixă) este drama unui fanatic al voinței și sacrificiului de sine:

„Sînt ca un brad
pe munte, ca un rîu în vad;
bolnav e neamu-acestui veac;
lui trebuie să-i dăm vreun leac".

Și pastorul își simte vocația de a porni să vindece acest *„popor de stînci, trăind pe stînci"*, rezistent ca și ele. Prin aceasta el nu urmărește să îndeplinească o misiune de preot: *„Abia mai știu dacă sînt creștin. Dar știu că sînt om"*. În orice caz, el nu și-l reprezintă pe Dumnezeu ca pe un *„bătrîn cu scufă și chelie"*:

„Nu-i al meu acest Dumnezeu —
al meu furtună-i, vînt e-al tău;
al tău e surd, al meu nenfrînt;
iubire-al meu; al tău plăpînd;
un Hercul tînăr și voinic,
nu un biet moșnegel-bunic!"

își biciuiește el contemporanii. Față de lîncezirea aceasta în lașitate, ipocrizie și indolență, pastorul își vede misiunea într-o luptă dusă nu cu arma cuvîntului, ci cu a faptei.

Acum își începe Brand grandiosul drum al calvarului, al operei de regenerare morală a poporului său — și drama exaltatului apostol al voinței și abnegației dusă pînă la sacrificiul total se desfășoară

[1] Un exeget italian al lui Ibsen observa că, deși nu era aproape de loc inițiat în problemele culturii italice, dramaturgul a intuit sensul acestei civilizații și — ceea ce se reflectă în *Brand* — a admirat spiritul de sacrificiu al patrioților italieni din timpul Risorgimento-ului, a cărui amintire era proaspătă în acești ani. (*Mario Apollonio*, Ibsen. Marcelliana, Brescia, 1944, p. 88.)

într-un cadru adecvat, de aceeaşi sălbatică măreţie şi austeritate, de zăpezi îngheţate şi veşnice, de fiorduri răscolite de furtuni, de prăpăstii căscate rostogolirilor de avalanşe.

În timpul unei asemenea furtuni, spre a mîntui sufletul unui muribund Brand porneşte, urmărit de privirile înspăimîntate ale mulţimii, să străbată apele fiordului spumegînd sub furia stihiilor dezlănţuite. Nimeni nu îndrăzneşte să-l însoţească — decît Agnes. Puterea de convingere a faptei lui Brand a cîştigat-o pentru totdeauna: de acum înainte, Agnes va rămîne pentru toată viaţa alături de învolburatul pastor. Dar fapta pastorului a cîştigat şi poporul, care de un astfel de conducător are nevoie — şi Brand trebuie să se stabilească în această parohie din creierul munţilor. Îşi întemeiază un cămin, Agnes se dovedeşte o tovarăşă ideală de viaţă pentru sufletul lui răscolit de obsesia măreţei sale misiuni („*În doi urcuşul nu e greu*", spune el), iar copilul lor, Alf, alături de devotamentul soţiei, aduce o rază caldă în asprimea de gheaţă a vieţii lui Brand:

„*Tu ai aprins în mine-o mare*
iubire, ca o zi cu soare"

îi spune el soţiei.

Dar asta nu înseamnă că Brand şi-ar fi uitat măcar o clipă misiunea, că ar fi făcut concesii sau compromisuri. Zadarnic doctorul (personaj care în toate piesele sale reprezintă înţelegerea umană, observarea fisurilor şi limitelor condiţiei umane) îi spune:

„*La bunuri — vrere* quantum satis
ai în registrul vieţii scris;
părinte, conto caritatis
ţi-e gol, ca o fecioară-n vis!"

Intransigenţa lui îi înspăimîntă pe toţi cînd, chemat insistent la căpătîiul muribundei sale mame spre a o împărtăşi, el refuză categoric, fiindcă zgîrcita şi hrăpăreaţa bătrînă nu vrea să lase bisericii, spre a căpăta împărtăşania, decît nouă zecimi din averea ei. Dar, ca să-şi poată mîntui sufletul, ea trebuie să jertfească „*totul sau nimic*". Da, este mama lui, şi în răspunsul hotărît pe care trebuie să i-l trimită vibrează durerea unui regret adînc:

„*N-am două judecăţi, ce vrei*:
Pentru străini şi pentru-ai mei".

Dar fiindcă nu are „două judecăţi", Brand riscă să-şi piardă şi copilul, a cărui sănătate este ameninţată în această regiune sălbatică, unde

pastorul vrea să-şi ducă opera pînă la capăt. Şi furtunoasa sa voinţă cunoaşte acum un moment greu de ezitare, căci

„Un suflet de copil e-un cînt,
e-o apă-n soare, scăpărind“

şi pastorul simte nevoia unei asemenea reconfortări. Omul aprins însă de focul unei vocaţii înalte trebuie să sacrifice tot. Poporul, pe care conducătorii săi l-au jefuit şi căruia

„i-au frînt stincoasa lui natură
intr-o robie lungă, dură...“

trebuie ajutat.

Şi micul Alf este sacrificat. Actul 4 este pătruns de un suflu de umanitate de o intensă duioşie, care dă dramei căldura vieţii. În emoţionanta scenă a nopţii de Crăciun, părinţii îndureraţi trăiesc povara grea a amintirii copilaşului lor, privind mormîntul încă proaspăt sub zăpadă. Însuşi Brand devine mai uman:

„Ştii, adesea îmi pierd firea,
nu mai am nici un curaj;
mi se tulbură privirea,
gîndu-i frînt, sufletul laş;
mi se pare-atunci un dar
că pot plînge, plînge iar.“

Aceste pagini sînt cele mai umane din întreaga sa operă.

Dar curînd, obsedatul idealului redevine rigoristul implacabil: ataşarea Agnesei la amintiri echivalează cu renunţarea la idealul lui Brand şi al ei. Brand merge pînă acolo cu cruzimea — după o scurtă şi grea luptă interioară — încît o sileşte să dea unei femei sărace toate hăinuţele copilului.

„...luîndu-mi vamă,
fericirea vieţii mele,
toate lucrurile-acele
înţelese doar de-o mamă“

spune Agnes. Agnes îl ascultă, izbutind astfel să se elibereze de ezitări şi compromisuri, dar cu preţul unui sacrificiu dureros căruia nu-i va putea supravieţui mult timp.

Rămas fără Agnes, Brand îşi continuă lupta pentru idealul pe care însă nu-l va putea atinge, căci el ştie că a lupta singur înseamnă a lupta fără nădejde. Este doborît de forţele obişnuinţelor vechi, de

puterile mediocrității, lașității, compromisului. Alături de strania figură a tinerei Gerd, cu mințile rătăcite, care îl cheamă spre singurătate — asemenea unui simbol al eforturilor individului spre independența totală — Brand se prăbușește în drum spre culmi, înghițit de o avalanșă.

Fără Agnes, Brand — nesocotind condiția omenească, lasă să se înțeleagă autorul — nu a putut atinge „cerul" idealului; a fost înfrînt pentru că a neglijat „pămîntul" omenescului, în timp ce Agnes, prin instinctele și sentimentele ei, era atașată de viața reală:

> *„Leșu-acesta-ntotdeauna*
> *pentru mine-i fiul meu.*
> *Sufletul și trupu-s una;*
> *să despart, ca tine, eu*
> *sufletul de trup nu pot;*
> *pentru mine sînt un tot;*
> *Alf, de sub zăpezi și ger,*
> *e același Alf din cer!"*

vorbește Agnes. Numai Agnes — își amintește Brand mai tîrziu — a știut atinge idealul, căci ea era legătura de unire între cer și pămînt, între idealul urmărit și posibilitățile reale ale omului.

Dar cauza prăbușirii lui Brand să fie oare într-adevăr numai ignorarea posibilităților omenești? Răspunsul la această întrebare atinge însăși esența operei, aducînd în discuție problema fundamentală, atît de controversată și de obicei atît de superficial prezentată, a moralei ibseniene.

Adevărul este că, mai mult ca oricare din piesele sale, *Brand* lasă asupra cititorului o impresie incontestabil tonifiantă sub raport moral: eroul pare a fi un om excepțional, de o impresionantă integritate de caracter și voință, atrăgînd asupra sa admirația — dacă nu totdeauna și simpatia — cel puțin pînă la punctul unde cade în absurd; iar patosul tonului de predică a „marilor adevăruri morale" și impetuozitatea sentimentului de revoltă dau operei un aspect în același timp captivant și maiestos.

Abia la o mai atentă analiză de fond apare adevărata natură a conținutului de idei. În primul rînd, atît revolta, cît și voința lui Brand rămîn elanuri fără obiect. Răul lipsei de voință nu este atacat în cauzele lui, obiectivul voinței constă într-un țel moral abstract, iar spiritul de revoltă nu propune soluții pozitive, rămînînd o „revoltă pentru revoltă", încît o atmosferă nebuloasă învăluie articulațiile ideologice ale operei. „Totul sau nimic"; formula este cît se poate de

revoluţionară, dar termenul revendicat, acest „totul" rămîne, chiar şi pentru Brand, un termen neconcretizat pozitiv. Să distrugă capcanele în care sînt prinse sufletele poporului — iată programul de acţiune pe care pastorul îl propune mulţimii. Dar nici Brand nu ştie ce se va întîmpla apoi, după ce vor fi distruse capcanele minciunii, laşităţii şi compromisului, pentru că nu cunoaşte nici căile adevărate ce duc la schimbarea structurii acestei societăţi. Atunci, oare nu ignorarea cauzelor reale ale răului, oare nu ignorarea soluţiilor constructive pe plan social este elementul care contribuie la prăbuşirea eroului, mai degrabă decît ignorarea condiţiei umane? Oricum, această impreciziziune a ideii îl duce pe Ibsen la o oarecare imprecizie a imaginii artistice.

Cu alte cuvinte, cîmpul ideologiei ibseniene se restrînge prin faptul că deocamdată lupta contra viciilor denunţate nu se obiectivează asupra cauzelor sociale, rămînînd un scop în sine. Ca urmare, morala lui Ibsen este tot atît de abstractă şi de lipsită de conţinut ca morala kantiană. Paralela îi aparţine lui Plehanov, care în studiul său asupra dramaturgului norvegian, analizează cu multă acuitate ideologia ibseniană. „*Kant vede criteriul legii morale nu în conţinut*, scrie criticul rus, *ci în forma voinţei; nu în ceea ce voim, ci în felul în care voim (...) Întrucît însă legea morală trebuie să fie prin esenţă absolută şi pozitivă, legea morală a lui Kant e lipsită de «caracter moral» (...) Legea morală predicată de Brand este tot aşa de lipsită de «caracter moral»*" — pentru că rămîne un scop în sine.[1]

Începînd din perioada poemelor dramatice, pentru Ibsen cauzele decăderii social-politice a ţării sale rezidă în decăderea morală a individului şi, în primul rînd, în spiritul compromisului, deficienţă pe care el o deduce probabil din refuzul norvegienilor şi suedezilor, de a veni în ajutorul poporului danez lovit de Prusia. Remediul indicat este o reconstrucţie morală a individului, educarea unei voinţe individuale independente, mergînd intransigent spre scopul propus, — chiar dacă acesta rămîne un scop în sine. De aici rezultă în concepţia lui Ibsen o nouă consecinţă: cea mai înaltă manifestare a omenirii este tendinţa spre un ideal. Într-o scrisoare adresată lui Brandes, Ibsen afirmă că cea mai bună formă politică i se pare a fi regimul politic ţarist, căci acest regim inspiră oamenilor cea mai puternică dorinţă de libertate. Aceeaşi concepţie îl face să afirme altă dată că „*un guvern absolut este cel mai favorabil libertăţii de gîndire*".[2]

---

[1] *G. Plékhanov*, L'art et la vie sociale, Éditions Sociales. Paris, 1949, p. 264.
Lettres de Henrik Ibsen à ses amis, Paris, 1906, Scrisoare datată 4.I.1872.

Sau, într-o altă scrisoare, abandonînd forma paradoxului şi exprimîndu-se mai explicit: *„Ceea ce numesc eu luptă pentru libertate nu este decît neîncetata şi via cucerire a ideii de libertate. Cel ce posedă libertatea altfel decît ca un bine cu ardoare dorit, posedă un lucru fără viaţă şi fără suflet“*.[1]

Prin urmare, pentru Ibsen ceea ce contează nu este să vizezi schimbarea raporturilor sociale: *„ceea ce interesează este revolta spiritului omenesc“*, scrie el. Nevăzînd problema în mod concret, scriitorul nu formulează ţeluri precise şi nu poate oferi viitorului drept soluţie decît paleativul unei „idei“ de reconstrucţie morală. Ca şi mai tîrziu alţi eroi ibsenieni (Rosmer, Solness, Rubek, Borkman), Brand aspiră doar spre culmile unor abstracţii etice.

Dar intensitatea dramatică a acestor elanuri şi aspiraţii ale eroului său spre un ideal etic, forţa cu care este exprimată credinţa autorului în posibilitatea şi necesitatea unei regenerări morale, cadrul maiestos şi impresionant în care se desfăşoară drama, caracterele eroilor profilîndu-se puternic în acest cadru, precum şi scenele în care vibrează reacţiile simple, intime, sincere, profund umane ale celor doi părinţi şi soţi — sînt elementele care dau piesei o valoare artistică excepţională. Aceasta este elementul fundamental pe baza căruia se realizează farmecul operei — cea mai monumentală expresie a idealului moral ibsenian, puternică şi contorsionată ca arta lui Michelangelo, sub impresia căreia a şi fost scrisă marea operă ibseniană[2] — iar nu discursurile numeroase chemate să exprime ideologia ibseniană şi care nu acţionează efectiv asupra impresiei finale lăsate asupra spectatorului sau cititorului.

Teoria ibseniană, enunţată adesea pe un ton sentenţios, chiar grandilocvent, poate fi limitată, obiectul artistic însă este adevărat, realizarea artistică este autentică; acţiunile, caracterele, situaţiile au viaţă, sînt impregnate de un patos uman, sînt reale. Opera şi autorul ei se afirmă ca purtători autentici ai unei pasiuni morale. Situaţiile nu sînt niciodată forţate, determinate fiind de logica însăşi a caracterelor, episoadele nu rămîn de loc abstracte, iar eroii săi sînt departe de a fi simple personificări schematice ale ideilor enunţate, ei apar întotdeauna ca nişte exponenţi vii ai unor impulsuri sau convingeri morale reale, sincere. Încît, considerată în aspectul său obiectiv, ca realitate artistică, opera este adevărată — chiar dacă interpretarea discursivă în care se complace autorul rămîne uneori idealistă.

---

[1] *Op. cit.* Scrisoare datată 17.II.1871.

[2] *Giuseppe Gabetti*, în „Enciclopedia italiana“, vol. XVIII, p. 693.

Succesul lui *Brand* a fost răsunător: primei ediţii, epuizate în două luni, i-au urmat alte patru în acelaşi an. Apariţia piesei era socotită ca evenimentul cel mai important al istoriei literare norvegiene din secolul al XIX-lea. Mai multe teatre îi solicită autorizaţia — deşi piesa nu era scrisă pentru scenă — de a reprezenta actul al patrulea. La intervenţiile stăruitoare ale prietenului său Bjørnson, Stortingul — parlamentul norvegian — îi votează o pensie viageră. Henrik Ibsen este în mod oficial considerat — alături de Bjørnson — un poet naţional. Societatea ştiinţifică din Trondhjem îi acordă de asemenea o subvenţie, editorul îi trimite regulat drepturile de autor, începe să fie tradus în Germania; pentru prima dată, scriitorul se simte la adăpost de grijile materiale ale vieţii.

Gravitatea temei, densitatea gîndirii şi tensiunea extremă pe care i-o solicitase scrierea lui *Brand* îi cereau neapărat o perioadă de relaxare. Pentru a se destinde parcă, Ibsen se decide să creeze în viitoarea sa piesă figura popularului Peer Gynt, care în legendele norvegiene — de curînd adunate de către Asbjørnsen într-o culegere de mare răsunet, care-l încîntase şi pe Bjørnson — era un vînător pasionat, mare fanfaron şi neîntrecut născocitor de snoave şi poveşti. Personajul însă — ca şi în cazul celorlalţi protagonişti ai pieselor sale — urma să fie creat, pentru ca să capete o consistenţă dramatică deplină, în urma studiului unor caractere reale, a unor oameni cunoscuţi în viaţă. Un asemenea prototip a fost un tînăr aventurier, om de lume superficial, cunoscut de Ibsen în societatea coloniei norvegiene din Roma; un altul a fost celebrul violonist norvegian Ole Bull, bărbat frumos, cu mult succes la femei, care realizase o avere imensă în America, unde — asemenea lui Peer Gynt — voia să întemeieze o colonie care să-i poarte numele; în sfîrşit, autorul i-a împrumutat lui Peer şi cîteva trăsături din propriul său caracter sau din amintiri ale propriului său trecut.

Ca structură, poemul dramatic *Peer Gynt* (1867) este un amestec de comedie cu momente de dramă, de fantezie şi realism, de poezie intimă şi grotesc buf, de feerie de esenţă folclorică şi viziune satiric-caricaturală a viciilor compatrioţilor săi, de caldă evocare a lumii rurale, dar şi de demitizare a ţăranului norvegian, cu idealizarea căruia — aşa cum proceda Bjørnson — dramaturgul nu era de acord. Din această complexitate de perspective a rezultat un caracter extrem de greu de realizat scenic — inconsecvent, contradictoriu, în orice caz mult mai complicat, mai bogat, mai uman (şi, evident, mai poetic)

decît confraţii săi din aceeaşi mare familie literară: Till Eulenspiegel, baronul Münchhausen sau Tartarin din Tarascon.

Piesa este plină de evocări din lumea folclorului şi vieţii scandinave, evocări dificil de sesizat şi de apreciat pentru un străin. „*Dintre toate operele mele*, Peer Gynt *e cea care mi se pare mai puţin făcută a fi înţeleasă în alte părţi decît în ţările scandinave*", recunoştea autorul într-o scrisoare din 1880. Construit ca revers al lui Brand, Peer Gynt — în acelaşi timp satiră şi apologie, în momente alternative — a devenit în opera genialului dramaturg un simbol al sufletului norvegian.

Dar, este *Peer Gynt* exclusiv o satiră a norvegianului epocii? În multe scene, Ibsen denunţă — caricatural, nu cu ton de rechizitoriu — anumite vicii ale societăţii sale. Oricum însă, tratarea satirică rezervată lui Peer este indulgentă, blîndă, temperată de un sentiment al tradiţiei, încît s-ar putea spune că autorul lui Brand, severul flagelator al minciunii de astă dată aproape că îl dezmiardă pe mincinosul Peer. Căci, în definitiv, viciul minciunii, pe care flăcăul l-a învăţat de la mama sa, însemna pentru ei amîndoi o consolare şi un refugiu: tatăl lui Peer era un beţiv şi viaţa lor a fost destul de grea. Mama lui Peer susţine că oamenii care vor să mai uite de necazuri recurg — unii la rachiu, alţii la poveşti. Or, ce sînt poveştile în raport cu „adevărul", dacă nu nişte „minciuni" artistice? De altfel, Peer nu este un mincinos obişnuit, ci un adevărat artist al minciunii, transfigurînd poetic faptele povestite; păţania sa cu ţapul sălbatic, sau cea cu diavolul pe care l-a închis într-o coajă de nucă, sînt de-a dreptul bucăţi de fermecătoare poezie. Peer nu ştie niciodată sigur dacă minciunile povestite de el nu sînt cumva fapte care i s-au întîmplat în realitate. Şi apoi, Peer are şi momente cînd se revoltă el însuşi împotriva iluzionismului său, deprinderii de a se refugia mereu în lumea fanteziei — ca în memorabila scenă cu copacul (actul 3); totuşi, asemenea poporului său, care a creat şi îndrăgit poveştile, eroul simte organic nevoia de evadare dintr-o existenţă strîmtă şi grea în lumea liberă a imaginaţiei, a visului compensator.

După o serie de aventuri, în care episoadele sentimentale alternează cu cele lirice, iar viziunile folclorice cu înţelesurile satirice, Peer ajunge acasă, unde mama sa îl aşteaptă înainte de a închide ochii pentru totdeauna. Scena morţii bătrînei Åse este de o frumuseţe rară prin fantezia şi lirismul său cu ecouri de poezie populară: faptul morţii este interpretat în sensul şi cu atmosfera concepţiei populare, ca o plecare în lumea legendei, ca un fapt ce se înscrie în ordinea normală a firii.

Dar norvegianul este în același timp și un spirit practic ce nu se mulțumește numai cu reveriile. În actul 4, unde viziunea folclorică lasă loc realismului și satirei, îl vedem pe Peer îmbogățit de pe urma comerțului cu sclavi. După el, toată arta vieții constă în a-ți închide urechea la șoaptele conștiinței. Ruinat prin furtul vasului său, Peer ajunge „profet" la un trib arab, iar în Egipt vizitează Sfinxul și un ospiciu de alienați, unde fiecare nebun se închide în sine *„ca într-un butoi"*: definiția cea mai categorică a megalomaniei individualismului, care — la fel ca egoismul, arată Ibsen[1] — în exagerarea sa extremă atinge demența.

În ultimul act, Peer, după ce și-a refăcut averea în America, se întoarce în patrie (așa cum de altfel făceau mulți compatrioți ai săi, la acea dată). Realismul alternează mereu cu fantezia și, într-o asemenea scenă fantastică, i se definește sensul personalității: „marele topitor al lumii" va topi materialul ființei sale spirituale, material în definitiv bun, pentru a-l turna din nou într-un alt tipar — ca pe un nasture de metal fără toartă. În adevăr, Peer nu este un personaj cu totul negativ. El vrea să depășească strîmtele și apăsătoarele condiții ale realității, este animat sincer de aspirații frumoase, nu este totdeauna laș, adeseori este întreprinzător, deși îl aflăm și alterat de un practicism oribil: face negoț cu sclavi. În el există un material bun, dar și-a ratat viața din toate acele cauze pe care autorul le denunță de-a lungul operei (lipsă de voință, de perseverență, de sinceritate, de ideal moral etc.). Și fiindcă nu este un personaj cu totul negativ, la capătul zbuciumatului drum al vieții, Peer Gynt își găsește oaza sa de liniște și de duioșie: gingașa Solveig, care l-a așteptat timp de treizeci de ani și care-l întîmpină cu vorbe de odihnitoare afecțiune.

Peer Gynt este o operă diametral opusă lui *Brand*. În timp ce *Brand* era o glorificare a voinței, *Peer Gynt* este satira lipsei de consecvență și de caracter; primul poem era drama unui entuziast ce sacrifică totul pentru „idealul său moral", al doilea este comedia feerico-satirică a unui vîntură-lume care nu are nici un ideal de viață bine definit; primul este poemul voinței supraomenești, al doilea este o caricatură a oamenilor și a situațiilor din Norvegia epocii. Peer Gynt este un vagabond al visului, în permanentă căutare a unui succes fără risc și, mai tîrziu, a unei meschin de egoiste „realizări de sine": în acest sens, poemul devine un fel de *Faust* într-o ediție scandinavă bufă. Complex și contradictoriu, eroul scapă unei încadrări într-o definiție; căci în Peer se întîlnesc visul și platitudinea, idealismul moral și

[1] *M. Prozor*, Le Peer Gynt d'Ibsen. Mercure de France, Paris, 1897, p. 46.

egoismul meschin, lirismul şi escrocheria, laşitatea şi gustul riscului, bunul-simţ rustic şi fanfaronada poltronă. Ibsen găseşte figura lui Peer (pe care apoi o complică cu elemente diferite) în povestirea populară. Utilizează din plin folclorul ţării sale şi — cu toate elementele de satiră socială şi, precum vom vedea mai tîrziu, de autobiografie spirituală şi de acea autoironie care intervine pe alocuri — nu urmăreşte decît o destindere printr-o „piesă uşoară". Dar, intrînd în felul acesta în intimă comuniune cu poporul prin intermediul patrimoniului său folcloric, Ibsen scrie cea mai norvegiană dintre piesele sale.

*

În primăvara anului 1868, la patru ani şi cîteva luni după venirea sa în ţara în care scrisese *Brand* şi *Peer Gynt*, Ibsen se hotărăşte să părăsească Italia. Să se reîntoarcă în patrie? Situaţia din Norvegia nu era cîtuşi de puţin de natură să-l atragă: orice elan patriotic în rîndurile conducătorilor lipsea, partidele conservatorilor şi liberalilor îşi disputau puterea într-o meschină competiţie politicianistă, cultura naţională era împiedicată să se afirme, iar pe o apreciere şi simpatie din partea presei şi a criticilor ştia că nu poate conta. „Adeseori mi se pare foarte limpede — mărturisise el într-o scrisoare — că în ţara noastră cei înzestraţi cu inteligenţă şi cu suflet n-au altceva de făcut decît să se refugieze, asemenea animalului rănit, în adîncul codrilor, să-şi aştepte moartea." Iar mai tîrziu, într-o scrisoare din 9 iunie 1870, va ţine să precizeze: „Să nu credeţi, cum cred atîţia alţii, că aş nutri un sentiment de rea-voinţă faţă de ţara mea. Detest doar excrescenţele trupului societăţii noastre; dar ele nu fac parte din organismul însuşi."

Mai multă linişte şi siguranţă decît în Italia putea găsi în Germania — şi, în primăvara anului 1868, după ce vizită Florenţa, Berchtesgaden şi München, se stabileşte la Dresda.

Aici scrie comedia — prima remarcabilă comedie norvegiană în proză — *Liga tineretului*, în care, coborînd în domeniul vieţii politicianiste, şarja cu mare vervă satirică practicile şi metodele demagogice ale politicienilor din patria sa. La teatrul din Christiania piesa a provocat — de-a lungul cîtorva reprezentaţii în şir — proteste, fluierături, un adevărat vacarm, iar din partea cronicarilor, critici foarte vehemente. În Egipt, unde se afla atunci ca delegat al guvernului norvegian la festivităţile inaugurării Canalului de Suez, Ibsen află despre primirea atît de ostilă ce se făcuse ultimei sale piese şi exclamă, trist: „Nimic nu s-a mai schimbat în ţara mea!"

Următorii doi ani, dramaturgul îi dedică scrierii unei drame de mare întindere, operă la care lucrează cu o pasiune cu totul deosebită: *Împărat și Galilean*.

În Italia, patrie a vestigiilor antichității, scriitorul nordic a fost obsedat de imaginea prăbușirii civilizației păgîne și a victoriei creștinismului — imagine care apoi s-a complicat în concepția dramaturgului cu ideea antagonismului dintre păgînul mîndru, puternic, orgolios și bietul om al evului modern, încovoiat sub povara umilinței creștine. Din acest complex de imagini s-a născut drama *Împărat și Galilean* (prima parte terminată în 1872), pe care autorul o considera principala sa operă și pe care chiar unii critici o socotesc culmea dramaturgiei ibseniene.

Aprecierea este, desigur, mult exagerată. În primul rînd, fiindcă drama — pentru care Ibsen a studiat un material istoric considerabil — este inutil de lungă (10 acte); nu este adaptată exigențelor scenei, personajele prea numeroase (57, dintre care 40 sînt istorice) și abia schițate se pierd în prolixitatea decorului, conflictul dramatic se epuizează aproape exclusiv pe planul intelectual al teoriilor și principiilor. Totuși *Împărat și Galilean* se impune printre remarcabilele opere ibseniene, impresionînd prin bogăția de idei, prin măreția viziunii, prin amplul tablou de moravuri, de concepții, de pasiuni, de aspecte atît de multilaterale ale uneia dintre cele mai interesante și mai agitate perioade ale istoriei.

Figura împăratului Iulian Apostatul îl tentase și pe Goethe. Ibsen a fost atras de caracterul atît de agitat al acestui împărat filozof, de reacțiunea păgînismului legată de numele lui, de sfîrșitul lui tragic. Împăratul creștin străbate un moment de puternică criză morală: creștinismul i se pare prea îngust, împiedicînd libera dezvoltare a personalității, dar nici păgînismul nu-l satisface. Nu-l mulțumește nici filozofia. Adevărul îl găsește la magul Maximos, care într-o scenă de incantații, aproape de hipnotism, îi revelează venirea celei de „a treia împărății": în timp ce prima era bazată pe pomul cunoașterii, iar a doua pe lemnul crucii, „a treia împărăție" va fi fondată pe cele două anterioare și va crea un tip uman nou: omul liber, omul de mare noblețe morală. Opoziția între epicureismul antichității și asceza creștinismului, pe care Nietzsche o rezolva în sensul exaltării voinței și moralei păgîne a supraomului, iar Tolstoi în sensul pasivității creștine a non-violenței, a renunțării și resemnării — Ibsen pare a o soluționa potrivit ideii goetheene a armonizării celor două culturi, în sensul reconcilierii forțelor contradictorii a căror pradă este omul.

Iulian era chemat să lucreze la înfăptuirea acestei opere morale; dar în momentul decisiv preferă sceptrul şi dominarea lumii — fapt ce echivalează cu propria sa înfrîngere, pentru că n-a ştiut să fie el însuşi, să-şi cunoască vocaţia, căreia să-i subordoneze toate actele şi toată ambiţia sa, n-a ştiut să meargă hotărît la ţel, n-a ştiut să vrea. Ajuns împărat, părăseşte creştinismul, reîncepe persecuţiile contra creştinilor, urmăreşte dominarea lumii, dar în cursul campaniei contra perşilor e ucis de un soldat creştin. Şi Iulian moare cu sentimentul amar al înfrîngerii personale, dar şi cu o consolatoare viziune a viitorului.

Astfel, drama luptei între balastul ambiţiilor pămînteşti (care l-au tras la fund pe Peer Gynt) şi idealul aspiraţiilor nobile (pe care Brand l-a ratat nesocotind drepturile firii omeneşti), drama înfrîngerii unei vieţi, prin lipsa înţelegerii vocaţiei şi lipsa voinţei tenace, se reduce în esenţă la tema principală a teatrului ibsenian: emancIparea morală a personalităţii, a autenticităţii, a corectitudinii, a voinţei şi a puterii de sacrificiu.

În 1874, Henrik Ibsen face o călătorie în Norvegia. Impresiile culese cu această ocazie, convingerile care i-au fost acum din nou confirmate, rezultatul moral deci al scurtei şederi în patrie a avut cele mai importante consecinţe asupra creaţiei sale ulterioare.

Înapoiat în Germania, Ibsen se stabileşte la München. Aici continuă să primească scrisorile prietenului său, criticul danez Georg Brandes, care, apreciind *Liga tineretului* pentru că subiectul, problemele şi caracterele erau luate din realitatea concretă contemporană, îl îndemna insistent să continue pe această linie. Aici, în sfîrşit, primeşte un alt stimulent: piesa socială a lui Bjørnson, *Un faliment*, care — pentru prima dată în literatura scandinavă — aducea pe scenă lumea oamenilor de afaceri.

În aceste condiţii, dramaturgul se hotărăşte să pornească pe alt drum. Între timp, în viaţa lui Ibsen intervin două evenimente de natură a-i da mari satisfacţii: în 1876, cînd Edvard Grieg termină muzica de scenă la *Peer Gynt* şi piesa se bucură de 37 de reprezentaţii, primite cu multă căldură de publicul din Christiania; şi în 1877 cînd, într-un cadru solemn, Universitatea din Upsala îi acordă titlul de „doctor honoris causa“.

*

Înainte de a analiza opera ibseniană ce se încadrează în perioada de maturitate a creaţiei sale — perioada marilor drame realiste — trebuie să ţinem seama de faptul că psihologia eroilor săi s-a definit

în cursul dezvoltării istorice a Scandinaviei — psihologie care a derutat întrucîtva publicul din celelalte țări.

În Norvegia în special, unde orînduirea gentilică s-a păstrat mai multă vreme decît în alte părți ale Europei și unde feudalismul, și mai tîrziu capitalismul, s-au dezvoltat mai slab chiar decît în Danemarca și Suedia, țărănimea s-a menținut liberă timp mai îndelungat decît în alte țări europene, rămînînd elementul de bază al orînduirii sociale a țării. Țăranul norvegian n-a cunoscut niciodată iobăgia. În felul acesta, *„pe vremea cînd în întreaga Europă victoria asupra lui Napoleon a reprezentat o victorie a reacțiunii asupra revoluției*, observă Engels într-o scrisoare, ...*Norvegia a găsit totuși prilej să dobîndească o constituție mult mai democratică decît oricare alta din Europa contemporană ei*". De asemenea burghezia, evoluînd în condiții istorice specifice, capătă un profil deosebit. *„Mic-burghezul norvegian*, continuă Engels, *este fiu de țăran liber și, în aceste împrejurări, este* bărbat *în comparație cu degeneratul filistin german*... (Dramele lui Ibsen) *deși reflectă o lume de burghezi, mici și mijlocii, reflectă totuși o lume total diferită de lumea germană, o lume în care oamenii mai au caracter și inițiativă și acționează independent, chiar dacă uneori într-un chip ciudat pentru concepțiile străine.*"[1]

Opera dramatică a lui Ibsen capătă noi elemente de înțelegere dacă considerăm faptul că, la acea dată, în Norvegia (țară cu o suprafață mult mai mare decît a țării noastre, dar a cărei populație era mult mai mică decît a capitalei noastre azi) industria era aproape inexistentă, iar muncitorii industriali nu reprezentau nici 1% din populație — fapt ce explică atît absența figurilor de muncitori din teatrul lui Ibsen, cît și a marii burghezii. Nici 1% din suprafața țării nu era cultivată, iar 88% din proprietățile funciare erau cultivate exclusiv de proprietarii lor. Masa preponderentă a țăranilor mici proprietari obține, contra marilor proprietari, majoritatea în Parlament (Storting) încă din 1832. Aristocrația lipsea, titlurile de noblețe fuseseră suprimate în 1821, și adevărata „aristocrație" era considerată acum funcționărimea statului.

Această burghezie mică și mijlocie era destul de neinstruită, iar în lipsa unui mediu intelectual (închegat abia în jumătatea a doua a veacului) capătă influență acel pietism ipocrit despre care ne dă o imagine pastorul din *Stîlpii societății*. Instrucția poporului se făcea prin învățători ambulanți. Și totuși, încă la acea dată, aproape că nu existau analfabeți în Norvegia, iar călătorii străini sînt uimiți găsind la țăranii din satele cele mai îndepărtate cărți ale clasicilor

[1] *K. Marx-Fr. Engels*, Opere, Ed. politică, vol. 22, 1965, p. 81—82.

literaturii europene, traduse în norvegiană sau daneză — limbă ce nu se deosebea aproape de loc de limba țării.[1]

Intensificarea relațiilor capitaliste în Norvegia se afirmă sub influența dezvoltării mai accentuate a capitalismului din alte țări. Acest fapt determină și atitudinea scriitorului nostru împotriva amoralității pe care noile relații capitaliste o promovau și o intensificau tot mai mult și tot mai brutal.

În afară de această situație internă, evenimentele din 1871 (războiul franco-prusian, Comuna din Paris) au întărit tonul criticii sale sociale și tendințele lui realiste. *„Marile evenimente contemporane,* mărturisește el într-o scrisoare, *îmi ocupă în mare măsură gîndurile. Bătrîna Franță himerică e dărîmată; în ziua cînd tînăra Prusie realistă va suferi aceeași soartă, vom intra dintr-un salt într-o eră nouă. Oh! cum se vor prăbuși atunci ideile în jurul nostru! Ar fi și timpul! Trăim din firimiturile căzute de la masa revoluției secolului trecut; această hrană e de mult mestecată și răsmestecată. Ideile au nevoie de alimente și dezvoltări noi. Libertatea, egalitatea, fraternitatea nu mai sînt ceea ce erau în timpurile defunctei ghilotine. Politicienii se încăpățînează să nu înțeleagă; de aceea îi urăsc.“*[2]

Ibsen este prezent în mijlocul evenimentelor epocii, pe care le notează cu indignare și pesimism:

„Palavre de cîrciumă și minciuni politice,
Iată hrana ce zilnic ni se servește...
Dincolo de apelurile la barbarie
Viitorul se prăbușește“

scrie el într-o poezie din Dresda (*Cu balonul*, 1870). În poezia *Scrisoare*, din 1875, Ibsen zugrăvește Europa ca pe un vapor ce-și duce povara trecutului, balastul inconștienței, cadavrul inerției nefaste:

„N-ai înțeles că o epocă se sfîrșește
Și că o dată cu această epocă, liniștea și nădejdea piereau?
Dar totul merge fără credință, fără bucurie și fără cîntece,
Căci lumea se gîndește că merge înainte ducînd un cadavru pe punte.“

Iar în versurile din *Asasinarea lui Lincoln*, Ibsen întrevede zările sumbre ale noii ere:

„Se-anunță acum vremuri noi,
Acum duhuri pestilențiale
Se-nalță din crăpăturile pămîntului.“

---

[1] *P.G. La Chesnais* în „Oeuvres complètes d'H. Ibsen“, vol. I, Plon et Nourrit, Paris, 1930, p. XVII–XXX.

[2] *Lettres de Henrik Ibsen à ses amis.* Paris, 1906. Scrisoare datată 20.XII.1870.

Este era în care contradicţiile latente şi conflictele deschise din sînul societăţii norvegiene devin tot mai acute, în care capitalismul mondial se pregăteşte să intre în stadiul său cel mai agresiv — fapt care determină şi la Ibsen o profundă schimbare de atitudine. Nu mai rămîne decît o singură soluţie: cine vrea să acţioneze asupra vieţii trebuie să se arunce în vîltoarea ei, iar nu să se mulţumească *„să-i pună căpăstrul propriilor sale abstracţiuni"*, după însăşi expresia dramaturgului. Pentru ca Peer să se ridice la nivelul moral pe care îl pretinde Brand, Brand trebuie să coboare în lumea lui Peer, să lupte, să sufere şi să-l educe.

Aşa va face şi Ibsen de acum înainte; de la problemele morale ale individului va trece la problemele sociale contemporane. *„Revolta îmi multiplică forţele. Vor război? Ei bine, voi face război"*, îi scrie el lui Bjørnson în 1867. *Brand* a fost rău primit, *Peer Gynt* a fost viu criticat. *Liga tineretului* a fost fluierată. *„Mă voi face fotograf* — continuă îndîrjit dramaturgul. *Voi pune să-mi pozeze în faţa obiectivului pe toţi contemporanii mei, unul cîte unul. Nu voi cruţa nici copilul din sînul mamei sale, nici un gînd, nici o intenţie fugară ce caută să se ascundă în dosul cuvintelor."*

Şi Ibsen începe seria pieselor sale realiste, iar preocuparea pentru realism îl determină să renunţe pînă şi la forma ce i se pare artificioasă, a teatrului în versuri preferat de romantici — la o dată cînd în întreaga lume literară scandinavă creşte mişcarea împotriva învechitului romantism. În fruntea acestei mişcări, criticul şi istoricul literar Brandes recomanda scriitorilor scandinavi studiul atent al realităţii, temele actualităţii şi obiectivitatea autorului. Ibsen este acum cîştigat de estetica realistă. *„Dacă ar fi să definesc rezultatul călătoriei mele*, scrie el la reîntoarcerea din Italia, *aş spune că el constă în a mă fi făcut să abandonez punctul de vedere al esteticii considerate ca avînd o valoare în sine. Acest fel de a vedea era altădată exclusiv, la mine. Azi, estetica astfel concepută îmi pare un blestem pentru poezie, întocmai ca teologia pentru religie."*[1]

Înainte de a termina *Împărat şi Galilean*, Ibsen publicase *Liga tineretului*, comedie plină de spirit, a cărei acţiune se petrecea în plină realitate contemporană prezentînd figuri vii, variate, bine studiate, de burghezi, cu toate intrigile şi interesele lor meschine, şi într-un limbaj pentru prima dată adecvat categoriei sociale, caracterului şi ocupaţiei fiecărui personaj.

---

[1] *Op. cit.*, Scrisoare datată 12.IX.1865.

După acest „exercițiu realist", deci din 1877, încep să apară cele [12 drame mai cunoscute, considerate „pur ibseniene" care au stabilit renumele european al marelui dramaturg.

Resorturile morale ale dramelor realiste ibseniene nu pot fi pe deplin înțelese dacă uităm că ele oglindesc societatea nordică mic și mijlociu burgheză, în care dictatorul vieții spirituale este pastorul. În țara pastorilor (cu tot „protestantismul" său, și teologia luterană a rămas, ca orice teologie, tot atît de dogmatică) este interzisă orice atenție, orice considerație față de o pasiune. Sinceritatea sentimentului este excomunicată, iar actul imoral însuși este mai puțin grav decît scandalul pe care îl provoacă. Pastorul dirijează viața morală a societății în numele preceptelor religiei; dar întrucît nici o religie nu eliberează spiritul, nici protestantismul pastorilor nu face decît să-l îngrădească în forme noi — în aparență mai libere, în realitate mai ipocrite. Căci în societatea pe care o atacă Ibsen, forma cea mai pură a vieții sociale este ipocrizia. Ideea aceasta este dezvoltată amplu în *Stîlpii societății.*

Tema i-a fost sugerată scriitorului de o situație întîlnită în timpul vizitei sale în Norvegia, de problema — viu dezbătută și în parlamentul britanic și în ziarele norvegiene — oribilei cupidități a armatorilor care, punînd în primejdie viața echipajului și a pasagerilor, intenționat nu-și reparau vasele, pentru ca, pierzîndu-le în naufragii, să poată încasa primele de asigurare. Piesa a avut un mare răsunet și în străinătate; dacă nu în Anglia — unde această cea dintîi operă ibseniană tradusă în englezește n-a putut avea decît o singură reprezentație — în schimb în Germania unde, în decursul unei singure luni, a fost reprezentată simultan pe scenele a cinci teatre!

Cu *Stîlpii societății* (1877) Ibsen pornește să demaște minciunile sociale, aparențele false și ipocriziile convenționale pe care este clădită această societate. Piesa realizează un tablou magistral al fariseismului burghez. Consulul Bernik este unanim considerat ca marele binefăcător al orășelului și cel mai onorabil „stîlp" al acestei societăți. Iată însă că aflăm ceva nou: toată reputața consulului se întemeiază pe minciună și lașitate, pe imoralitate și escrocherie, pe ipocrizie și egoism criminal. Din același egoism meschin pornesc toate actele sale de filantropie: din dorința de a-și ascunde trecutul negru și pentru a-și putea continua liniștit afacerile veroase.

Concluzia autorului este formulată la sfîrșitul piesei în termeni de predicator: „*Adevărul... și libertatea, iată stîlpii societății*". Dar

autorul nu ia poziție contra relațiilor sociale în sine, nici chiar contra personajului care în piesă reprezintă, în primul rînd, aceste relații: capitalistul și armatorul Bernik. Ibsen atacă aspectul moral al vieții sociale, ipocrizia și minciuna ei, dar nu-i atacă explicit bazele cele mai reprobabile, reprezentate aici prin cupiditatea armatorului, atît de atroce chiar după ce constată că profiturile lui se realizează cu prețul a zeci de vieți omenești: vasul său e putred, o știe prea bine, și totuși îl trimite în larg! În punctele sale esențiale, critica lui Ibsen rămîne pur principială, preferînd formularea abstractă, rezumîndu-se la enunțarea ideii: într-o scrisoare, Ibsen se exprimă clar, că, în locul libertăților politice, el preferă ideea de libertate; iar în *Stîlpii societății*, maestrul de șantier Aune arată că în locul progreselor concretei dorește progresul, adică ideea de progres. Pe Ibsen îl interesează mai degrabă singularul, noțiunea, generalul, iar nu realizările practice și parțiale: încă o trăsătură care îi menține critica, exprimată discursiv, cu toată impetuozitatea ei, pe un plan abstract.

Cu aceasta am ajuns la punctul, atît de discutat, al „socialismului" lui Ibsen.

Nemulțumirea sa față de realitatea socială, indignarea față de oportunismul burghez sub toate formele lui, ura față de minciuna, lașitatea, egoismul acestei vieți sînt tot atîtea elemente categoric pozitive ale teatrului ibsenian, chiar dacă nu ajung pînă la negația revoluționară. *„Niciodată nu m-am inspirat din ideile altora și nu m-am condus după părerile nimănui*, spune Ibsen într-o scrisoare. *Totdeauna am recurs la propria mea gîndire și simțire. Iar ceea ce m-a făcut să scriu cele ce am scris a fost impresia puternică pe care mi-a produs-o contradicția dintre destinul omului și organizările sociale actuale, fondate de oameni. Aceasta a fost vocația mea.*"[1] Este adevărat că exaltarea sentimentului de revoltă contra acestei contradicții îl face să exclame, de pildă, într-o scrisoare: *„Trebuie abolit statul"*, pentru că el împiedică *„inițiativa individuală"*[2], sau, într-o poezie *(Prietenului meu, oratorul revoluționar)*:

> *„Voi pune bucuros o torpilă*
> *Sub marea corabie-a lumii."*

De unde s-a tras, prea pripit, concluzia despre „anarhismul" dramaturgului, care, la el, nu este decît forma reacției spontane a unei indignări sincere.

---

[1] Apud *Bigeon*, Les révoltés scandinaves, Paris, 1894, p. 254.
[2] *Op. cit.* Scrisoarea datată 17.II.1871.

La Ibsen nu poate fi vorba de o negaţie revoluţionară, căci în primul rînd aceasta ar implica considerarea în prealabil şi înţelegerea cauzelor răului, iar în al doilea rînd, posibilitatea de a propune soluţii pozitive.

În realitate, „socialismul" lui Ibsen se reduce la lăudabila, dar ineficienta dorinţă de a ridica nivelul material şi moral al poporului: „*Transformarea raporturilor sociale ce se pregăteşte azi în Europa*, vorbeşte el adresîndu-se, în 1885, muncitorilor sindicalizaţi din Trondhjem, *vizează mai ales situaţia viitoare a muncitorului şi a femeii. Aştept această transformare, o sper, vreau să acţionez şi voi acţiona în favoarea sa din toate puterile mele, toată viaţa mea.*" Dar, cinci ani mai tîrziu, constatăm că dramaturgul s-a menţinut doar la o dispoziţie binevoitoare faţă de problema socialismului, după cum o recunoaşte singur într-un interviu din 1890: „*După puterile mele şi cînd am avut ocazia, am încercat să mă familiarizez cu ea şi cu cel mai viu interes (...) dar n-am găsit niciodată timpul să studiez marea şi vasta literatură ce tratează diversele sisteme socialiste*".

Şi într-adevăr, dacă ar fi studiat cît de puţin din „marea şi vasta literatură" s-ar fi putut întîlni consecinţele acestui studiu în opera sa. Dar în biografia sau în articolele sale de presă, singurele urme în acest sens le găsim doar la vîrsta de 23 de ani, cînd ţine cîteva cursuri la şcoala unei asociaţii muncitoreşti, sau cînd într-un articol se exprimă foarte prudent împotriva măsurilor de prevenire a revoltei muncitorilor din Königsberg. Cît priveşte opera sa dramatică, aici nu găsim mai mult decît o simpatie firească pentru oamenii muncii manuale, dar o simpatie nesusţinută şi nefundamentată teoretic. În opera sa, problema muncitorului e atinsă, foarte uşor şi în treacăt, doar în două piese. În *Liga tinereţii* întîlnim figura tipografului ratat Aslaksen, care se îmbată adeseori de necaz şi o dată declară: „*Sînt un leu cînd cineva vrea să-mi ia bucata de pîine... cu nevasta bolnavă în pat şi un copil infirm...*" Iar în *Stîlpii societăţii*, Aune afişează o domoală revoltă sentimentală în cadrul căreia devotatul lucrător solicită umil omenia patronului şi — asemenea muncitorilor englezi care în prima jumătate a secolului trecut distrugeau maşinile în care vedeau cauza şomajului lor — vorbeşte: „*Mi se face frică în numele celor mulţi, cărora maşinile le iau pîinea de la gură. (...) Nu mă rabdă inima să văd concediindu-se muncitori buni, unii după alţii, şi cum sînt lăsaţi fără pîine din cauza maşinilor. (...) Ar trebui să fiţi de faţă în casa unui muncitor concediat, în seara cînd se întoarce acasă...*"

Superioara formă artistică în care dramaturgul a realizat un fond de idei înaintate şi violenţa stigmatizării relaţiilor de viaţă ale societăţii sale îl situează printre cei mai mari scriitori ai secolului. *„Ce se ascunde sub aparenţele atît de strălucitoare şi de fardate de care societatea noastră se arată atît de mîndră?* — se revoltă un personaj al său. *Putregai şi neant. Orice moralitate îi lipseşte.*“ *„Te înăbuşi aici*, constată altul: *miasme de mormînt se ridică din această vale strîmtă.*“ Opera de regenerare trebuie începută *„prin a sfărîma lanţurile moravurilor şi ale obiceiurilor*“, afirmă Falk din *Comedia iubirii*. Doctrinele politice, după Ibsen — care n-a fost un gînditor politic cu un program concret și sistematic — nu pot aduce nici o schimbare în societate dacă în prealabil nu s-a operat o schimbare radicală în caracterul omului. Regenerarea societăţii deci, în loc să fie concepută ca trebuind să pornească de la abolirea exploatării, trebuie să înceapă prin regenerarea individului. Aceasta nu înseamnă că opera sa ar naufragia în apele de agitaţie sterilă ale individualismului. Brand afirmă că un nou edificiu cheamă un suflet regenerat, un spirit purificat; ceea ce înseamnă că idealul moral al dramaturgului este mai degrabă un ideal social decît individual; în ultima instanţă, idealul său, deşi imprecis enunţat, rămîne acest „edificiu nou“.

Cam la aceasta se reduce „socialismul“ lui Ibsen; un „socialism“ cît se poate de inofensiv, şi tocmai de aceea atît de bine primit de cercurile care, temîndu-se de o revoluţie, preferau o reformă — mai ales cînd aceasta se menţinea pe planul „reformării morale a omului“.

*

Pe linia teatrului realist, primul succes de răsunet european al lui Ibsen a fost *O casă de păpuşi* (1879).

Un succes determinat, în mod evident, nu de valoarea artistică a piesei, ci de actualitatea temei, de discuţiile purtate tot mai insistent la acea dată şi în cercuri tot mai largi asupra situaţiei, libertăţii, drepturilor, emancipării femeii. Ideea piesei i-a fost sugerată de prietenul său Brandes, care i-a pus la dispoziţie pledoaria pe care filozoful englez contemporan John Stuart Mill o scrisese în favoarea egalităţii feminine, şi care de mai mulţi ani insista ca dramaturgul să dezbată într-o piesă această temă. La început, Ibsen manifestă o rezervă categorică faţă de ideile feministe; apoi, în urma unor conversaţii mai îndelungi cu soţia sa (o femeie superioară, marea prietenă intelectuală de-a lungul întregii sale cariere literare), precum şi a influenţei Camillei Collett — romancieră norvegiană care pleda în romanele ei pentru emanciparea femeii, asemenea Charlot-

tei Brontë în *Jane Eyre* sau, la începutul secolului, asemenea doamnei de Staël în romanele *Delphine* și *Corinne* — Ibsen este cîștigat. Între timp, află cîteva amănunte din viața familială a unei mai vechi și apreciate cunoștințe, o tînără scriitoare compatriotă, amănunte pe care le va transpune destul de apropiat în viitoarea sa piesă.

Ibsen o scrie în Italia, în cursul anului 1879. *O casă de păpuși* e pusă imediat în scenă la Christiania: 25 de spectacole într-o singură stagiune, cu săli arhipline, provocînd discuții aprinse, mai întîi în Norvegia, foarte curînd în Germania, în Anglia, în Franța, interpretată la Paris de marea actriță Réjane, prezentată apoi pe alte mari scene europene de celebra Eleonora Duse...

Nici un dramaturg, după Shakespeare, n-a creat o galerie atît de variată și profund studiată de personaje feminine ca Ibsen. Pînă la Nora, femeia lui Ibsen era „fie o valkirie energică luptînd alături de bărbat și stimulîndu-l (ca Hjørdis sau Inger), fie o ființă tandră și devotată pînă la sacrificiu (ca Agnes ori Solveig)".[1] Nora este un caracter mai modern și mai complex. Soție devotată, întreprinzătoare tovarășă de viață și mamă exemplară, Nora a fost însă totdeauna tratată ca o simplă păpușă de către soțul ei, om îngust și egoist. Ea așteaptă totuși pînă în ultimul moment să se producă „minunea" — minunea de a fi înțeleasă și ajutată de soț în aspirația către realizarea personalității proprii. Dar cînd vede că totul e zadarnic, după un greu proces de conștiință, Nora își părăsește căminul. Căci înainte de a fi soție și mamă, ea este o ființă omenească, avînd întîi datorii față de sine însăși: pentru a fi o adevărată soție și mamă, iar nu o păpușă, trebuie să-și cîștige o personalitate.

Se continuă a se mai susține că *O casă de păpuși* ar fi prin excelență o piesă cu teză, o pledoarie pentru emanciparea femeii. Într-adevăr, în epoca și în mediul münchenez în care trăia atunci dramaturgul, luase o oarecare amploare „mișcarea feministă". Mișcarea a izbutit să impună această temă și scriitorilor: un Bjørnson se pronunță cu acest prilej pentru o rezolvare ușor romantică și domestică a problemei femeii, în timp ce scriitorul suedez Strindberg se afirmă brutal ca un misogin furibund și iremediabil. Punctul de vedere al lui Ibsen, deși limitat, prezintă totuși o rezolvare superioară.

Pentru Ibsen, ceea ce constituie celula, unitatea socială, este familia. Brand s-ar fi putut realiza integral numai prin familie și el ajunge la convingerea că, fără Agnes, efortul său rămîne inutil.

---

[1] *Sigurd Höst*, op. cit., p. 179.

Aceeaşi conştiinţă a familiei o manifestă şi Borgheim din *Micul Eyolf*; iar Stockmann, „omul cel mai singur“, se adresează totuşi familiei sale, copiilor săi: „*Vreau să vă cresc eu însumi, vreau să vă fac oameni liberi şi buni*“. Această familie, Ibsen o vrea puternică, bazată pe temeliile sănătoase şi solide ale adevărului şi sincerităţii, iar nu pe minciuna căsătoriei de convenienţă şi a neglijării drepturilor omeneşti ale femeii. Într-o asemenea familie, femeii îi este rezervat rolul primordial de a contribui, prin educaţia ce o dă copiilor, la formarea omului nou: „*Mamele sînt cele ce trebuie să rezolve emanciparea omenirii*“, declară Ibsen. În felul acesta, problema poziţiei femeii în societate capătă o soluţie mai avansată, la care se mai adaugă şi dreptul femeii de a-şi alege soţul. Este vorba, aşadar, de preconizarea unei emancipări exclusiv pe planul moral al drepturilor generale ale omului — femeia urmînd însă să rămînă în vechea condiţie sub raport social. Într-un discurs din 1879, dramaturgul, care în mod exagerat a fost considerat un luptător pentru emanciparea femeii, insistase asupra diferenţei funciare şi ireductibile dintre bărbat şi femeie; primul, este singurul ce posedă „*simţul practic al treburilor*“, în timp ce femeia manifestă în schimb (şi aprecierea are mai degrabă alura galantă a unui compliment) „*un instinct genial, ce merge drept la soluţia justă*“. Eufemismul însă nu ne poate deruta: în concepţia lui Ibsen, ceea ce la bărbat este un „simţ practic“, la femeie rămîne un simplu „instinct“, fie el chiar şi „genial“.

În *O casă de păpuşi* e concretizată această falsă rezolvare a problemei femeii: menirea ei rămîne aceea de mamă şi de ajutoare a soţului; singurul ei drept este de a-şi alege soţul şi de a nu fi tratată ca o „păpuşă“. Încolo, viaţa socială este firesc să aparţină numai bărbatului. Nici Stockmann nu-i permite soţiei sale să se ocupe de treburile publice; Rebekka (din *Rosmersholm*) nu va fi capabilă să activeze decît prin intermediul lui Rosmer, ca şi Hilde prin Solness. Încît pledoaria în favoarea Norei, continuînd pledoaria pentru Selma (din *Liga tinereţii*) sau pentru Lona (din *Stîlpii societăţii*), rămîne o pledoarie pentru libertatea ideală a individului în genere.

Interesul incontestabil ce-l suscită piesa este susţinut într-o mai mare măsură de caracterul eroinei, şi mai ales de eşafodajul „teatral“ al dramei.

Piesa este drama victimei unei căsătorii de convenienţă, drama femeii neînţelese şi nerespectate în drepturile ei de om. Acest tip este frecvent în romanul francez, de pildă, din prima jumătate a veacului trecut, unde îl întîlnim alături de un soţ inevitabil rău, lipsit de conştiinţă şi de delicateţe. Dar soţii, bărbaţii din piesele lui Ibsen

apar cu totul diferit: nu sînt antipatici, pentru că în fond nu sînt răi; adeseori au intenții bune și au o conștiință, chiar dacă se arată a fi neînțelegători (Helmer, Wangel, Tesman). Or, faptul acesta complică și agravează conflictul într-un fel: căci pe de o parte, dacă bărbații ar fi răi, conflictul între soți s-ar simplifica pînă la dialectica a două principii opuse; pe de altă parte, bărbații nefiind prezentați ca vinovați, simpatia spectatorului nu este canalizată exclusiv spre eroină, ci și spre soț, căci pe scenă apar două victime (în proporții diferite) în loc de una singură — chiar dacă sentimentul de compătimire al spectatorului nu se repartizează în mod egal asupra celor doi soți. Există, apoi, o altă deosebire fundamentală în ce privește tipul eroinei și atitudinea de viață pe care o adoptă ea: în timp ce eroina franceză se oprește fără prea multă greutate la soluția triunghiului conjugal, femeia lui Ibsen este riguros virtuoasă. Iar dacă se hotărăște totuși să-și lase căminul, o face din motive pe care numai o conștiință muncită de întrebări serioase și grave le poate concepe. Ca majoritatea personajelor ibseniene, și protagonista din *O casă de păpuși* are o viață morală interioară (cel puțin de la un moment dat) și o preocupare „de a se realiza pe sine".

Cu toate acestea, fără îndoială că pentru critică și pentru istoria literară drama nu rămîne printre capodoperele lui Ibsen — chiar dacă pe scenă este de un mare efect; mai precis: tocmai pentru că este extrem de teatrală. (Este ușor de constatat că valoarea scenică a unei piese stă în raport direct proporțional cu gradul de realizare a „teatralului"; elementele spectaculoase de reprezentabilitate scenică, deși nu dăunează în mod necesar valorii literare, nu adaugă niciodată ceva la valoarea literară a capodoperelor dramaturgiei universale.)

De la început, figura eroinei captivează: Nora este un personaj romantic, în sensul că pare a trăi într-o lume care nu este lumea sa și care, după ce conflictul s-a declarat, așteaptă timp de două zile „să se producă minunea". Temperamentul ei — mai degrabă romantic decît de femeie cerebrală obsedată de revendicările personalității, așa cum de fapt ar solicita-o finalul — se pretează perfect ritmului melodramatic al primelor acte.

În schimb, nici una dintre piesele lui Ibsen, în genere sobre, nu este atît de scenică, abundînd în abilități ce țin de ordinul periferic al „teatralului", de care uza și abuza teatrul francez al liniei Scribe—D'Ennery—Sardou și care, astfel, dădeau acestui teatru un caracter artificial. Doamna Linde, de exemplu, nu este un personaj, ci un resort dramatic, „confidenta", al cărei rol e de a ocaziona măr-

turisirile Norei şi de a provoca deznodămîntul, determinîndu-l pe Krogstad să restituie poliţa. Tensiunea şantajului, de asemenea, este un procedeu foarte abil de a ţine încordată atenţia timp de două acte. Intrările lui Krogstad, mai ales cînd o surprinde pe Nora jucîndu-se cu copiii, caută să producă un efect de antiteză. Jocul de antiteze este utilizat aici la maximum: balul mascat contrastînd violent cu iminenta dramă familială, spectrul morţii ameninţîndu-l pe doctorul Rank şi accentuînd antiteza dintre fericirea aparentă a căsniciei Norei şi obsesia sa, în fine scena tarantelei, cînd Nora, pentru a mai întîrzia dramaticul deznodămînt, în cel mai greu moment din viaţa sa, dansează (scenă întotdeauna ratată, chiar şi de marile interprete, pentru că este *în afara* logicii interioare a personajului). Evident, procedeul antitezelor multiplicate, procedeu agresiv teatral, prea ostentativ scenic, nu se numără printre procedeele de calitate. Începînd din momentul transformării Norei, Ibsen a înţeles să se debaraseze definitiv de asemenea artificii scenice uşoare, pentru a reveni în următoarele sale piese la linia unei drame mai sobre.

Dar înainte de a ajunge la deznodămînt, drama a fost consumată; deznodămîntul, ultima scenă, este nedramatic: Nora, soţia şi mama perfectă — transformată deodată de autor, prea arbitrar, nejustificat din punct de vedere psihologic, într-o idealistă rigoristă (de fapt, aici, în locul unui personaj viu, vorbeşte Ibsen) — îşi părăseşte căminul pentru a pleca undeva să mediteze, să se „lămurească" asupra drepturilor sale de om. Un final care trebuia să dea satisfacţie în acelaşi timp modei „feminismului" şi — prin predilecţia pentru „discuţie" şi pentru ambiţia „realizării de sine" — ibsenismului.

Un final care însă putea fi dramatic, dacă la hotărîrea implacabilă a Norei — preschimbată brusc de Ibsen într-o palidă soră a lui Brand — s-ar fi adăugat sfîşierea despărţirii de copii, în care caz Nora ar fi fost mai umană şi chiar mai pe linia concepţiilor dramaturgului însuşi, care recunoscuse că problema centrală a căsniciei este creşterea şi educaţia copiilor. Adevărul e că Ibsen realizase — pentru sine — deznodămîntul dramatic înainte de scena finală; acest final nu-l interesează prea mult, de aceea a şi acceptat atît de uşor să scrie şi un alt final, versiune în care Nora se hotărăşte totuşi să rămînă cu copiii.

O casă de păpuşi a întîmpinat o primire entuziastă, dar şi critici vehemente — mai ales din partea pastorilor protestanţi din Norvegia. Ibsen le va răspunde creînd în următoarea sa piesă figura acelui prototip al ipocriziei puritane care este pastorul Manders. Totodată va răspunde şi detractorilor *Casei de păpuşi*, prin însăşi alegerea

temei *Strigoilor* — cea mai vehementă piesă a sa pînă la această dată și, după *Brand*, cea de a doua dramă ibseniană care se ridică la nivelul capodoperelor dramaturgiei universale.

*

Strigoii (1881) a fost de obicei interpretată ca o replică a precedentei, în sensul că doamna Alving ilustrează cazul tragic al femeii care, în opoziție cu Nora, acceptă jugul convențiilor, renunță la „drepturile sale de om" și rămîne mai departe cu depravatul său soț. Interpretarea *Strigoilor* drept simplu pandant demonstrativ al *Casei de păpuși* este simplistă și falsă, căci atît caracterele, cît și situațiile sînt fundamental diferite.

Soțul doamnei Alving (care este adevărata eroină a piesei, iar nu fiul său, cum greșit se susține uneori) fusese un stricat, pe care ea voise la un moment dat să-l părăsească refugiindu-se la pastorul Manders. Dar pastorul, pentru „a salva morala socială", a respins-o, sfătuind-o să se întoarcă lîngă soț, căci datoria ei consta în *„a-și purta cu umilință crucea"*. Toate fețele bisericești din teatrul lui Ibsen (cu excepția lui Brand) sînt ființe meschine sub raport moral; Manders însă apare aici ca un personaj de-a dreptul nefast. Căci din cauza lui eroina se va sacrifica rămînînd cu Alving, devenind complice a orgiilor lui și dînd naștere nenorocitului Osvald, bolnav incurabil și complet distrus trupește și sufletește. Condamnat iremediabil la nebunie din cauza unei maladii congenitale, conștiința mizeriei sale îi creează o stare acută de deprimare; pe deasupra, a mai moștenit și viciile paradisului artificial al beției și morfinei. Singura salvare din tragedia acestei ratări o vede în fata în casă, care pentru el reprezintă bucuria tinereții, vieții și sănătății. Cînd se hotărăsc să se căsătorească, doamna Alving le destăinuiește adevărul: tinerii sînt frați, fata e fiica lui Alving cu fosta lui servitoare. Fata pleacă, iar Osvald rămîne fără nici o speranță lîngă mama sa, care trebuie acum să-l asiste în orgiile lui, bolnav, așteptînd inevitabilul final — nebunia — și tînjind tot timpul după „soare".

Această capodoperă ibseniană nu este pur și simplu drama eredității, cum se afirmă de obicei; a o considera astfel este ca și cum ai interpreta sensurile unei capodopere a picturii analizînd compoziția chimică a culorilor! Problema eredității, departe de a constitui tema piesei, nu este decît un material auxiliar, luat din magazia de recuzită a literaturii naturaliste — e adevărat — dar devenind un simplu motiv artistic, nu luat ca scop în sine: căci substanța dramatică

a piesei nu rezidă nici în aspectul fizic al datului ereditar, nici într-o pretinsă fatalitate inexorabilă a eredității. Totuși, în înțelegerea greșită cu care a fost întîmpinat de obicei Ibsen, critica i-a atribuit în mod superficial calificativul de „scriitor naturalist". Dar, cînd cineva l-a felicitat că în acest sens se apropiase de Zola, Ibsen i-a răspuns: „*Cu deosebirea că Zola coboară în canal pentru a face baie; eu — pentru a curăți canalul*".[1]

Rareori un răspuns al dramaturgului norvegian (prea drastic pentru ansamblul operei lui Zola) a fost atît de revelator. Ibsen „curăța" canalul cauzalității biologice, atribuind răului o cauzalitate socială (deși, sub acest raport, piesa este marcată de lipsa unui protest deschis, formulat în termeni expliciți); iar în locul unei pretinse fatalități biologice, aduce sensul uman al reacțiilor unor conștiințe. Este adevărat că autorul lasă să planeze asupra întregii opere atmosfera apăsătoare a unei fatalități grele, fapt care dă piesei rezonanțe de tragedie greacă; dar această fatalitate nu are un caracter transcendent (cum, de altfel, și în teatrul grec rolul transcendenței fusese considerabil redus, începînd chiar cu Sofocle), ci este condiționată, este o fatalitate imanentă — ceea ce înseamnă aproape o negație a unui caracter fatalist.

Nu problema eredității este tema piesei — a acestei drame a doamnei Alving, victima unui soț depravat și a filistinismului pastorului Manders. Mai degrabă decît niște tare ereditare, „strigoii" în viață sînt tocmai efectele acestor relații, imoralitatea, ipocrizia, convențiile, prejudecățile — ale căror consecințe și obsesii strivesc personalitatea și paralizează voința, constituindu-se într-un adevărat sistem de idei false, în atmosfera cărora energia și forțele vieții se destramă. În acest sens, drama lui Ibsen devine un strigăt de revoltă, nu împotriva datului biologic, ci dincolo de acesta, împotriva datelor sociale care îl determină.

Deși acest sens al *Strigoilor* nu putea fi sesizat clar de societatea împotriva relațiilor căreia era îndreptat, totuși piesa a contribuit cel mai mult a-l face cunoscut pe autor străinătății — desigur, datorită faptului că are un conflict dintre cele mai puternice.

În primul rînd, în loc de una apar aici două victime iremediabil condamnate, angajate într-un mers rapid spre catastrofa ce nu mai poate fi evitată. Tensiunea dramatică e amplificată apoi de faptul că finalul tragic nu s-a consumat, rămîne suspendat într-o așteptare de plumb, privește fix ca un spectru obsedant, implacabil, mereu

[1] Apud *Brian W. Downs*. Ibsen, the Intellectual Background. Cambridge U.P. 1948, p. 155.

prezent — şi teroarea aşteptării, îmbinată cu conştiinţa iminenţei sfîrşitului tragic, este un element de un efect dramatic mai puternic decît consumarea în sine a unui „deznodămînt". Fata în casă, care personifică posibilitatea atît de apropiatei salvări a lui Osvald, se dovedeşte a fi sora lui: este aici o abilitate de intrigă moştenită, desigur, din teatrul francez al timpului. În schimb, cu totul ibseniene sînt alte elemente ale conflictului dramatic: desperarea patetică a ratării carierei şi vieţii fiului, criza de conştiinţă a mamei care se simte vinovată de a fi dat naştere acestui nenorocit, pe care în acelaşi timp îl şi compătimeşte cu infinita milă a sentimentului matern — şi, dominînd totul, sinistra perspectivă a nebuniei iminente.

De o construcţie clasică (piesă în genere considerată ca fiind cea mai desăvîrşit construită operă ibseniană), de o concentrare extremă, de o factură pentru prima dată pur „ibseniană", *Strigoii* are motive, situaţii şi atmosferă de tragedie antică. Lipsită de orice patetic căutat, *Strigoii* este una dintre cele mai violente drame din literatura modernă; o dramă al cărei conflict caută să se consume în interior, mai mult o dramă de conştiinţă, tăcută, întreruptă uneori de izbucniri bruşte — ca în acea scenă finală, de o poezie sumbră şi de o terifiantă măreţie tragică.

*

Strigoii — prima dramă care i-a stabilit lui Ibsen renumele european de mare dramaturg realist — a provocat un scandal enorm. Librarii refuzau s-o pună în vînzare, directorii de teatre refuzau s-o pună în scenă, actorii refuzau să interpreteze rolurile, în timp ce un critic norvegian pornise într-un turneu de conferinţe împotriva piesei şi a autorului ei... Mai mult decît oriunde însă, în Anglia puritană cronicarii dramatici ai tuturor ziarelor „onorabile" îl acopereau cu epitetele cele mai insultătoare pe Ibsen şi noua sa piesă. În fond, furia aceasta era perfect explicabilă: *Strigoii* demonstrau că religia şi morala burgheză sînt — din punct de vedere uman — nişte instituţii de-a dreptul primejdioase societăţii; că clerul, personificat în figura pastorului Manders, joacă un rol social absolut nefast; şi că însuşi statul este condamnabil pentru indiferenţa ce-l împiedică să intervină spre a regla relaţiile sociale printr-o legiferare fondată pe principii morale autentice.

În faţa avalanşei de atacuri însă, spiritele lucide şi oneste erau alături de Ibsen; Brandes considera *Strigoii* drept „cea mai nobilă acţiune" a dramaturgului, iar Bjørnson, entuziasmat, scria: „Nu ezit

să spun că, după părerea mea, în epoca noastră Ibsen posedă cea mai mare forţă dramatică".

Primirea atît de ostilă făcută *Strigoilor* l-a deprimat profund pe autor. „*Cînd mă gîndesc* (îi scrie el lui Brandes) *cît de înceată, de greoaie, de ternă în genere este inteligenţa în ţara noastră, cînd văd la ce nivel mediocru rămîn toate judecăţile, simt că mă năpădeşte o mare descurajare, şi am adeseori sentimentul că aş putea foarte bine să pun încă de pe acum capăt activităţii mele literare*".[1] Revolta învinge însă descurajarea şi Ibsen se hotărăşte să pornească la un vehement contraatac, scriind într-un timp neobişnuit de scurt (în zece luni) *Un duşman al poporului*. Piesa, avînd un caracter de pamflet mai marcat decît oricare altă operă dramatică a sa (cu unele pasaje chiar prea discursive), rămîne una dintre piesele remarcabile mai ales pentru ceea ce aduce ca o completare a profilului ideologiei ibseniene.

*

Doctorul Stockmann, medicul băilor dintr-un oraş de provincie, este un progresist entuziast: „*Cît e de bine*, exclamă el, *să ai conştiinţa că eşti folositor concetăţenilor şi oraşului tău!*" Dar el constată că apa băilor este infectată şi că, prin urmare, întreaga conductă de apă trebuie înlocuită. Aceasta însă ar necesita cheltuieli mari, închiderea pentru doi ani a băilor — sacrificii la care toţi cei interesaţi se opun. Într-o şedinţă publică, Stockmann denunţă gangrena socială a egoismului meschin al profitorilor: „*Toate izvoarele vieţii noastre spirituale sînt otrăvite. (...)Toată societatea noastră este clădită pe terenul otrăvit al minciunii.*" Întreaga sală, care înainte îl respecta şi iubea, este acum aţîţată împotriva lui, convinşi fiind cu toţii că ei, cu principiile lor liberale reprezintă *majoritatea* — şi, ca atare, se cuvine să fie ascultaţi. Dar „*cel mai periculos duşman al adevărului şi al libertăţii*, continuă Stockmann, *este majoritatea compactă. Da, blestemata majoritate, compactă şi liberală. (...) Majoritatea nu are niciodată dreptate.(...) Minoritatea are totdeauna dreptate!*" În jurul lui se organizează o persecuţie strînsă; toţi cei care-şi văd periclitate interesele, în frunte cu fratele său şi cu prietenii de odinioară, lovesc în el şi în familia lui. Convins de dreptatea cauzei sale, Stockmann este hotărît să continue lupta chiar dacă rămîne singur; căci „*omul cel mai puternic din lume e cel care e mai mult singur*". Şi piesa — „cea mai socială dintre piesele

---

[1] Apud *Zucker*, op. cit., p. 156.

sociale" ale lui Ibsen — se încheie cu un astfel de final, nedramatic, întrucît mai degrabă îndeamnă la meditație decît emoționează.[1]

Un dușman al poporului a fost fals interpretată, ca cea mai categorică formulare a poziției „antidemocratice" a lui Ibsen. În realitate, poporul este cu totul absent aici; majoritatea, întreaga sală căreia i se adresează Stockmann-Ibsen este compusă din grupul de acționari ai băilor și din micii burghezi proprietari de imobile de închiriat, la care se adaugă acoliții lor — cei doi gazetari corupți. Aceasta e „*blestemata majoritate, compactă și liberală*" care „*nu are niciodată dreptate*".

Dar dacă Stockmann-Ibsen nu este un dușman al democrației, în schimb el este un dușman categoric al demagogiei: „*Voi, plebea, masa, mulțimea sînteți floarea națiunii? E o simplă minciună gazetărească!*" Că „gloata" nu este de loc pentru Ibsen o categorie socială, ci o categorie morală, se vede clar din cuvintele aceluiași Stockmann: „*Plebea de care vorbesc eu nu trebuie să fie căutată în straturi prea adînci. Ea mișună în jurul nostru pînă la culmile scării sociale.*" Acestei categorii morale a „gloatei" Ibsen îi opune categoria morală a „elitei". Într-o scrisoare din 1885 Ibsen subliniază clar necesitatea elementelor de elită în viața de stat — dar nu o elită de origine sau de avere, nici o elită a științei sau a aptitudinilor excepționale, ci o elită a caracterului, a voinței și a bunului-simț.

Exclamația „*minoritatea are totdeauna dreptate*" exprimă tot atît de puțin o pretinsă concepție „aristocratică" a lui Ibsen. Atitudinea distantă pe care o afișează uneori Ibsen nu traduce decît conștiința superiorității sale morale față de societatea burgheză pe care o atacă. În aceeași scenă chiar, definind minoritatea despre care vorbea, Stockmann-Ibsen precizează (precizare reluată într-o scrisoare din 1882): „*Mă gîndesc la acea elită care se găsește printre noi și care a adoptat toate adevărurile ce se nasc. Acești oameni se află în primele rînduri ale avangardei, atît de departe încît majoritatea compactă nu i-a ajuns încă, și acolo, în avangardă, ei luptă pentru adevăruri care sînt încă prea noi în lume pentru a fi înțelese și recunoscute de majoritate.*"

Această propoziție — „*Majoritatea nu are niciodată dreptate*" — a fost, firește, aplaudată de mediul aristocrat și burghez din țările în care majoritatea o reprezenta proletariatul. O astfel de interpretare drept „antidemocratică" este greșită, pentru că este neconformă realității Norvegiei. Plehanov a tranșat definitiv chestiunea: „*Aspirațiile și opiniile lui Ibsen s-au format (...) într-o țară unde nu exista proletariat revoluționar și unde masa populației înapoiate era și ea mic-burgheză,*

---

[1] *J.L. Styan*, The Dark Comedy. The Development of Modern Comic Tragedy. University Press, Cambridge, 1962, p. 73.

pînă în măduva oaselor. În realitate, această masă nu putea deveni încarnarea unui ideal avansat. Iată de ce orice mişcare înainte trebuia în mod necesar să-i apară lui Ibsen ca mişcarea unei «minorităţi». În alte ţări însă, unde producţia capitalistă era mai dezvoltată, «majoritatea» era exploatată"; dar în Norvegia, *„credinţa în minoritate"* exprima *„aspiraţiile progresiste ale unei oaze intelectuale, iar nu rezistenţa conservatoare contra exigenţelor revoluţionare ale masei muncitoare."*[1]

În fine, exclamaţia mîndră a omului cu atît mai puternic cu cît rămîne mai singur, la o consideraţie superficială pare a exprima o poziţie individualistă, după cum iarăşi se obişnuieşte uneori a se afirma. Dar individualism înseamnă izolare într-o existenţă individuală, în timp ce eroul lui Ibsen nu se retrage, nu renunţă să exercite într-un fel o acţiune asupra societăţii. Sub acest raport concepţia sa nu urmăreşte prevalarea drepturilor individului asupra drepturilor societăţii, ci eliberarea societăţii prin eliberarea individului, adică prin regenerarea sa morală.[2] Dar pentru aceasta individul trebuie să se concentreze asupra lui însuşi — afirmă Ibsen — să se pătrundă de conştiinţa vocaţiei şi puterilor sale, a drepturilor şi obligaţiilor sale, să crească prin voinţa de autenticitate şi acţiune. Neglijînd necesitatea primordială a schimbării relaţiilor sociale, care să permită dezvoltarea într-adevăr liberă a personalităţii, Ibsen consideră exclusiv efortul personal. Întreg teatrul lui Ibsen este o exaltare *nu* a individualismului, egoist şi meschin, care să pună interesele personale deasupra şi împotriva intereselor colectivităţii, ci o exaltare a individualităţii (ceea ce înseamnă o poziţie direct opusă individualismului), a individualităţii care, pretinde autorul, poate să realizeze prin energie proprie şi sub o formă individuală caracterele unei omeniri moralmente superioare. Regenerarea societăţii prin regenerarea morală a individului — iată sensul, evident îngust, al acestui aşa-numit „individualism" ibsenian, sens care s-ar putea concretiza în formula: a te poseda şi a te ridica din punct de vedere moral mai întîi pe tine, pentru a te putea apoi dărui societăţii şi a o ridica sub raport moral.

•

Un duşman al poporului încheie a treia perioadă din dramaturgia lui Ibsen. De acum încolo scriitorul nu se va mai ocupa direct de lupta politică sau socială, nici de critica directă a societăţii şi instituţiilor ei. O asemenea critică, mai debilă ca ton, va rămîne implicată în fon-

[1] *G. Plékhanov*, op. cit., p. 271.

[2] *Ossip-Lourié*, La philosophie sociale dans le théâtre d'Ibsen. Alcan, Paris, 1900, p. 127.

dul de gîndire al următoarelor opt drame. Dar acestea nu vor mai ataca direct ceea ce Ibsen considera „bazele societății", ci vor arăta rezultatul lor nefast pe plan moral, de a înăbuși sau a dobori personalitatea. „*N-am decît o singură pretenție*, scrie acum Ibsen într-o scrisoare, *să prezint în fiecare din piesele mele un fragment al realității*".[1] Da, numai că acum aceste fragmente vor fi mai reduse ca dimensiune și număr. Conflictul individului cu societatea va deveni acum un conflict al voinței personale cu forțe pe care nu le poate combate și adeseori nici nu le poate pricepe. Restrîngerea razei de acțiune a criticii, tendința de reducere a amplorii conflictului la dimensiunile cazurilor personale, atenuarea combativității, deziluzia în posibilitățile omului — toate aceste note, care de-acum înainte se vor amplifica progresiv în opera sa, traduc fără îndoială atitudinea unui dezamăgit. În fond — atitudinea unui intelectual animat de intenții frumoase, concepute neclar și fără să fie duse consecvent pînă la capăt. Încît dezamăgirea ce începe să se instaleze în opera ibseniană pare a exprima însăși conștiința unei stări de deprimantă stagnare a vieții micii burghezii, stare în care nu se ivește nici un element nou, dinamic și regenerator.

În aceste piese (denumite de obicei „drame psihologice") interesul dramaturgului se restrînge tot mai mult asupra studiului psihologic al unor eroi care urmăresc a se realiza pe ei înșiși (și chiar, neputînd acționa asupra vieții, se mulțumesc a se „realiza pe ei înșiși" prin moarte, sumbru concepută ca o împlinire a vieții) — iar ultimele patru vor deveni de-a dreptul confesiuni foarte personale. Realismul observației cadrului sau al unor moravuri se menține încă acut; dar alături de asemenea trăsături fundamentale realiste, ceea ce prevalează este realismul psihologic, personajele se apleacă mai mult asupra lor înseși și dramaturgul (care toată viața a fost un pasionat cititor de poezie) face tot mai mult loc unei intense atmosfere de lirism.

Următoarea sa dramă, *Rața sălbatică* (1884) ar putea avea drept moto cuvintele dramaturgului dintr-o scrisoare din acest timp, cuvinte din care se degajează un sentiment de resemnare: „*Am renunțat de mult să enunț reguli de o aplicație universală, pentru că nu mai cred că ar fi echitabil să pretinzi să fie aplicate*".

Într-adevăr, *Rața sălbatică* este într-un fel o parodie amară a lui Brand, într-o versiune de autoironie ibseniană, de ironizare a propriilor sale precepte morale. În același timp piesa este și o satiră a neputinței omului mijlociu de a înfrunta adevărul pentru a se ridica deasupra minciunii vieții — care însă, uneori, pentru acest om a ajuns să

---

[1] Apud *M. Prozor*, în Prefața la traducerea franceză a *Raței sălbatice*, Paris, Perrin, 1925, p. 8.

devină sinonimă cu fericirea. Şi, urmînd această logică, Ibsen ajunge la concluzia paradoxală şi amară că răul minciunii sociale şi al lipsei de voinţă este atît de înrădăcinat în firea omului mijlociu, încît a încerca să-l extirpezi înseamnă a-l nenoroci pe om, înseamnă a-i lua însăşi fericirea — iată ideea centrală a piesei. În definitiv — pare a se întreba autorul — oare lumea nu se compune în majoritate din astfel de oameni? Oare ei nu sînt mai fericiţi decît oamenii „superiori" sau decît cei care au asemenea ambiţii de ordin moral? Oare cel care pretinde că ar putea îndrepta acest rău nu este un om ridicol şi de-a dreptul nefast, ca Gregers?

Faţă de dramele sale precedente, care cereau ca la baza tuturor relaţiilor sociale să stea adevărul, ***Raţa sălbatică*** arată că oamenii obişnuiţi nu sînt în stare să îndure asprimea adevărului, că ei au nevoie de iluzie, de o minciună vitală, singura care îi face fericiţi. Pe calea ofensivei de reformă morală întreprinsă de Brand-Ibsen, ***Raţa sălbatică*** reprezintă, desigur, o etapă defetistă.

De astă dată eroul principal al dramei este un om mediocru, fotograful Hjalmar Ekdal (desigur, fiindcă autorului i se pare că meseria de fotograf este tipic impersonală). Dar iată că în acest om plat, leneş şi nehotărît, doctorul Relling sădeşte iluzia unei vocaţii excepţionale — şi toţi cei din jurul său aşteaptă ca Hjalmar să-şi realizeze „marea sa operă". S-a căsătorit cu Gina, o femeie simplă, dar sinceră, harnică, întreprinzătoare şi foarte devotată soţului şi căminului. Au şi o fetiţă, pe gingaşa Hedviga, toată ziua scufundată în lectură, deşi este iremediabil condamnată să-şi piardă în curînd vederea. Gina duce toată grija căminului şi chiar a atelierului, căci Hjalmar este tot timpul preocupat de „vocaţia" lui. Şi viaţa se scurge în acest ritm liniştit în casa lui Hjalmar. Pînă cînd, într-o zi, apare tînărul Gregers Werlé, moralistul exaltat pînă la absurd, care nu admite ca oamenii să-şi întemeieze viaţa pe o minciună. El îi va descoperi lui Hjalmar adevărul: Gina, care înainte fusese în serviciul bătrînului Werlé, a fost amanta acelui om de afaceri — şi nici Hedviga n-ar fi fata lui Hjalmar. Gina, cu firea ei pasivă, ca străină de propria-i viaţă, recunoaşte tot. Hjalmar uită că de la data căsătoriei lor Gina fusese o soţie model. După revelaţia lui Gregers căminul lor e ameninţat să se destrame; drama se termină cu sinuciderea micuţei Hedviga, care presimte catastrofa familială. Exaltatul şi, prin urmare, primejdiosul idealist Gregers nu înţelege adevărul pe care i-l spune doctorul Relling: „*Minciuna vieţii e un principiu stimulator*".

Împreună cu Hjalmar locuieşte şi tatăl său, bătrînul Ekdal, figură episodică de neuitat, fost în tinereţe vînător pasionat, apoi

intrat într-o combinaţie de afaceri cu Werlé, din cauza căruia a făcut închisoare, iar acum un om definitiv înfrînt. Bătrînul Ekdal şi-a pierdut întrucîtva luciditatea, ca şi cum între el şi lume s-ar fi interpus o pînză. El şi-a creat un loc de refugiu în lumea iluziei: podul casei, plin cu tot felul de vechituri, cu brazi de Crăciun adunaţi în fiecare an, cu iepuri de casă şi, într-un cuibar, o raţă sălbatică cu aripa rănită. Aici se retrage adesea bătrînul, ca într-o altă lume, şi vînează cîte un iepure.

Episodul raţei sălbatice este folosit de dramaturg pentru a interpreta liric şi simbolic tema dramei. De obicei o raţă sălbatică rănită caută să se scufunde în adînc spre a-şi da sfîrşitul — asemenea prăbuşiţilor vieţii care caută să dispară în moarte sau într-o existenţă cenuşie. Dar raţa lui Ekdal a fost scoasă la suprafaţă de un cîine de vînătoare (asemenea lui Gregers); ea însă nu-şi poate relua existenţa dinainte, întocmai ca înfrînţii vieţii înainte de prăbuşirea morală. Plumbul înfrîngerii le rămîne mereu în aripă şi, pentru a suporta durerea, un astfel de înfrînt are nevoie de minciuna vitală ca de o iluzie tonică. Pentru el adevărul este de-a dreptul nefast. Numai oamenii moralmente sănătoşi şi puternici pot suporta asprimea adevărului şi acţiunii. Slabului Hjalmar trebuie să i se lase minciuna care îi poate asigura fericirea căminului, iar celor învinşi în lupta vieţii, cum este bătrînul Ekdal, trebuie să li se lase „podul casei", un loc de refugiu din viaţa activă, un loc rezervat iluziei şi idealului. S-a subliniat încă de mult[1] că toate personajele din casa lui Hjalmar sînt nişte raţe sălbatice purtînd în aripă plumbul ratării în minciună şi pe care Gregers — asemenea cîinelui de vînătoare — vrea să le „salveze", să le aducă la suprafaţă, în loc să le lase să se sfîrşească în fundul mediocru dar liniştit al bălţii unei existenţe cenuşii.

Nici una dintre dramele realiste ibseniene de pînă acum nu are o construcţie atît de simplă. *Raţa sălbatică* impresionează nu prin predica unor pretinse „mari adevăruri morale", ci prin sinceritatea amară a înţelegerii oamenilor simpli, prin sentimentul de generozitate, de compătimire, de simpatie pentru naufragiaţii vieţii. Următoarele drame ale lui Ibsen vor continua să trateze despre înfrînţi ai vieţii, care uneori — cînd sînt fiinţe dotate cu o oarecare energie — vor căuta să-şi croiască singuri drumul spre un ideal.

În iunie 1885, Ibsen face o călătorie în Norvegia. De douăzeci şi unu de ani, de cînd se expatriase, nu-şi mai revăzuse ţara decît o dată, cu doisprezece ani în urmă. Asistă la o şedinţă a parlamentului în care urma să se voteze acordarea unei pensii de stat scriitorului

[1] *René Doumic*, De Scribe à Ibsen. Paris, 1896, p. 327.

Alexander Kielland — şi rămîne profund indignat de ipocrizia liberalilor şi de moravurile parlamentare. Vizitează oraşul nordic Trondhjem (al doilea ca mărime din Norvegia) unde o grupare muncitorească îi face o primire triumfală; cu această ocazie Ibsen ţine un mic discurs în care îşi exprimă neîncrederea în „democraţia noastră *actuală*" şi convingerea că „în viaţa noastră politică ar trebui să pătrundă un element de *nobleţe* şi anume nobleţea caracterului, nobleţea voinţei şi a spiritului". Se instalează apoi pentru două sau trei luni într-un fermecător orăşel din îndepărtatul nord, Molde, al cărui cadru îl va transpune în viitoarea sa piesă, *Rosmersholm* (pentru al cărei personaj principal, Rosmer, Ibsen va lua ca model pe un vechi prieten al său, un poet suedez, reîntîlnit acum aici). Şi, după ce mai vizitează şi Bergen, unde retrăieşte amintiri ale unui îndepărtat trecut, trece prin Christiania (unde studenţii conservatori pregătesc în cinstea sa o retragere cu torţe — pe care el o refuză), apoi prin Copenhaga, unde Brandes şi studenţii danezi îl salută ca pe marele scriitor cu atitudini liberal-radicale — şi, înapoiat în toamnă la locuinţa sa din München, dramaturgul începe munca la noua piesă, care va apare în toamna anului următor.

*

Ibsen este totdeauna atent să creeze cadrul (de peisaj sau de interior) cel mai adecvat temei. Nici unul însă dintre aceste decoruri nu are puternicul farmec greu pe care îl are *Rosmersholm* (1886), numele unei proprietăţi care de mai multe generaţii aparţine familiei Rosmer. Locul acesta este bîntuit de amintirile întunecate ale trecutului: aici şi-a pus capăt zilelor într-un chip atît de tragic Beate, soţia lui Rosmer, aruncîndu-se într-un acces de nebunie în iazul morii. „*Greu să te lepezi de morţi aci, la Rosmersholm*", vorbeşte un personaj. „*Nici copiii nu rîd la Rosmersholm.*"

În acest cadru apăsător se desfăşoară una dintre dramele, în acelaşi timp stranie şi elevată, cu cel mai puternic efect de atmosferă. „*Pentru a înţelege această piesă* — scria Ibsen unui prieten din Viena — *ar trebui să cunoşti nordul. Natura măreaţă, dar posomorîtă care îi înconjoară pe oameni, singurătatea şi izolarea îi obligă să se aplece asupra lor înşişi. Asta îi face gînditori, gravi, îi face să-şi rumege gîndurile, să se îndoiască, adeseori să dispereze.*"[1] (E interesant de notat că marilor scriitori scandinavi le place întotdeauna să stăruie asupra influenţei naturii în formarea caracterelor.)

---

[1] Apud *P.G. La Chesnais* în „Oeuvres complètes d'H. Ibsen", t. XIII. Plon, Paris, 1934, p. 459.

Un asemenea om este Rosmer. Urmaş al unei întregi generaţii de pastori, acum el este preocupat de reforma morală a societăţii, vrînd să-şi înnobileze compatrioţii *„eliberînd spiritele şi purificînd voinţele"*. La Rosmersholm, venită în casă încă de pe cînd trăia soţia lui, se găseşte şi tînăra Rebekka, alături de care Rosmer trăieşte într-un fel de uniune spirituală, în cea mai completă intimitate de gînduri şi de idealuri. Cu timpul, îşi dă seama că o iubeşte. Dar asprimea luptei politice intervine; chiar vechiul său prieten, adversar conservator, începe s-o calomnieze pe Rebekka, atribuindu-i vina morţii Beatei. Şi, de fapt, cînd Rosmer îi cere să-i fie soţie, Rebekka îi mărturiseşte adevărul: după venirea la Rosmersholm, pasiunea s-a năpustit asupra ei *„ca o furtună asupra mării... Te cunoşteam, destul ca să ştiu că spre tine nu voi afla nici o cale mai înainte de a fi slobod de orice obligaţie."* Şi atunci, i-a dat de înţeles Beatei că înseamnă o piedică pentru soţul ei — şi de aceea Beate s-a sinucis; nu într-un acces de nebunie, ci pentru a nu mai fi un obstacol în calea fericirii lui Rosmer. Impresionat profund de revelaţia sacrificiului Beatei, el o întreabă dacă şi ea ar fi capabilă de un astfel de gest. La răspunsul ei afirmativ, într-o scenă de exaltare, cei doi mor împreună aruncîndu-se în acelaşi iaz al morii.

La caracterul lugubru al scenei finale contribuie şi figura episodică a lui Brendel, un ratat, cu o sinistră înfăţişare de halucinat, obsedat de nostalgia marelui neant, despuiat de credinţe şi iluzii: *„Uite, în noaptea asta sînt ca un rege detronat pe ruinele palatului său spulberat"*...

Rosmersholm este caracteristică pentru această fază a creaţiei ibseniene. Dramaturgul mai schiţează încă, în linii simple dar tari, un fond de fanatism şi de meschinărie politicianistă, un fond pe care se detaşează drama nu a unui luptător, ci a unui veleitar. Rosmer supleneşte energia acţiunii concrete prin veleităţi de luptător: *„Vreau să încerc să unesc oamenii de pretutindeni... Pentru asta vreau să trăiesc şi să-mi cheltuiesc toate puterile; pentru ca în ţara asta să izbîndească adevărata suveranitate a poporului."* Intenţia este într-adevăr grandioasă, dar mijloacele rămîn ideale şi deci la fel de inoperante ca şi programul anterior de acţiune afişat de Brand: *„eliberînd spiritele şi purificînd voinţele"*, pretinde Rosmer. Veleitarul luptei de „purificare a voinţelor" este complet paralizat de procesele de conştiinţă, de povara amintirilor, de sentimentul culpabilităţii; şi Rosmer se pierde, doborît de lipsa energiei morale, a voinţei, de obsesiile Rosmersholmului, de spectrele morţilor, de *„caii albi de la Rosmersholm"*.

Rosmersholm (în care — pentru prima dată de la *Brand* şi *Peer Gynt* — dramaturgul reia motivul dramatic al vinii şi responsabilităţii personale) are o construcţie de o simetrie perfectă: prima jumătate a piesei este dedicată lui Rosmer (actul 1 — prezentului, actul 2 — trecutului său), a doua Rebekkăi (actul 3 — trecutului, actul 4 — prezentului). „*Rosmersholm* este cea mai perfect echilibrată operă a lui Ibsen. Din punct de vedere arhitectural, el n-a creat niciodată ceva atît de armonios."[1]

Drama lui Rosmer — cu elemente puternice de poezie dramatică, piesă aproape lipsită de o acţiune exterioară, acţiunea consumîndu-se exclusiv în conştiinţe — este, pentru autorul de altădată al lui *Brand*, începutul cîntecului de lebădă în care locul vikingilor voinţei îl vor lua oamenii striviţi de conştiinţa bolnavă a inutilităţii luptei.

*

După apariţia dramei *Rosmersholm*, Ibsen face o vizită la Meiningen, ca invitat al ducelui Georg II de Saxa-Meiningen, om de aleasă cultură, fondatorul şi conducătorul personal al teatrului, celebru în toată Europa, care inaugurase o eră nouă în istoria spectacologiei şi regiei teatrale. Cu zece ani în urmă, Ibsen mai fusese oaspele ducelui, cu ocazia montării *Pretendenţilor la coroană*. După reprezentaţia *Strigoilor*, ducele îl decorează a doua oară cu Crucea Ordinului Ernestin (între timp mai fusese decorat cu înalte ordine de regele Suediei şi de guvernul turc, apoi cu alte ordine, suedeze, daneze etc.). Onorurile oficiale urmau gloriei europene a scriitorului. Înainte de a împlini vîrsta de 60 de ani se publicaseră patru biografii ale sale: în daneză, finlandeză, germană şi norvegiană, în timp ce în următorii 3—4 ani în Franţa i se vor dedica trei monografii. La Londra, într-un singur an i se vor reprezenta concomitent cinci piese, iar în Germania 16 piese ale sale vor fi apărut în 27 de traduceri diferite.

Asemenea onoruri însă nu i-au modificat nici ritmul lucrului, nici stilul de viaţă. De cîţiva ani lucra numai trei ore pe zi (nici înainte nu lucrase mai mult de patru) şi numai dimineaţa. Dormea mult, evita orice stimulente în timp ce scria, se îmbrăca gros de teamă să nu răcească, nu făcea drumuri lungi ca să nu-şi obosească inima, ocolea compania cunoscuţilor; între orele 12 şi 1 se instala, singur, la aceeaşi masă în aceeaşi cafenea, unde revenea spre seară — cu ace-

---

[1] *M.C. Bradbrook*, Ibsen the Norwegian. Chatto and Windus, London, 1946, pp. 109, 111.

eaşi regularitate de ceasornic — între orele $6^1/_2$—$7^1/_2$, ca să citească ziarele şi să privească oamenii; la $7^1/_2$ fix pornea spre casă — totdeauna singur, cu pas nervos, cu statura sa mijlocie, aproape scund, dar mergînd drept, cu mîinile la spate, cu ţinuta demnă, îmbrăcat întotdeauna îngrijit, veşnic cu joben, umbrelă şi mănuşi negre...

Nu ducea o viaţă de societate, prefera liniştea vieţii de cămin, avea prieteni foarte puţini, şi avea oroare de corespondenţă. Era cunoscut ca om retras, distant, taciturn, ursuz, foarte irascibil şi violent cu adversarii. Avea un excesiv simţ al personalităţii, ceea ce îl făcea să fie protocolar, rigid şi foarte mîndru de decoraţiile sale pe care la ocazii le arbora întotdeauna cu plăcere. Extrem de exact şi de riguros în programul său, era foarte atent să observe cele mai mici detalii. În acelaşi timp — „o înclinaţie pedantă spre cazurile de conştiinţă; o inteligenţă puţin mobilă şi aproape totdeauna doctorală; o dorinţă constantă de a fi sincer şi de a arăta că este original".[1] Fire lipsită de fantezie, geniu prin excelenţă al observaţiei, Ibsen era un mare iubitor de poezie, gusta mai puţin muzica, în schimb prefera pictura. A avut întotdeauna o sinceră simpatie pentru tineret, o deosebită afecţiune pentru copii.

Biografia lui Ibsen (care a dus o viaţă de familie fără umbre, alături de o femeie superioară, cu care avea o comunitate desăvîrşită de gusturi şi idei) înregistrează prezenţa cîtorva interesante personaje feminine — o prezenţă discretă însă, rămasă pe planul relaţiilor spirituale şi fără a provoca perturbări în viaţa marelui dramaturg.

*

Ibsen nu era un sentimental. Pentru el, dovada marii afecţiuni nu era iubirea înflăcărată, ci predominanţa prieteniei totale, a perfectei comuniuni spirituale. Niciodată el nu se opreşte în piesele sale, atent şi îndelung, asupra manifestărilor sentimentului iubirii. Brand îl dispreţuieşte pur şi simplu, considerîndu-l o mască sub care se ascunde lipsa de voinţă. În lumea personajelor ibseniene, iubirea nu deţine un loc important nici în căsătorie. S-a observat[2] că în tot teatrul său nu se găseşte o scenă de iubire de proporţii mai serioase şi care să-i servească dramaturgului ca un mijloc de explorare a personalităţii umane.

În concepţia lui Ibsen, femeia deţinea un rol social important, în mod general, ca mamă, soţie, iar în situaţii speciale ca inspira-

---

[1] *André Suarès*, Trois hommes. 7-e éd., Gallimard, Paris, 1919, p. 87.

[2] *James Walter McFarlane*, Ibsen and the Temper of Norwegian Literature. Oxford U.P., London, 1960, p. 65.

toare şi stimulatoare a activităţii intelectuale, spirituale a omului de ştiinţă şi a artistului. Scriitorul a creat o bogată galerie de personaje feminine: în zece din ultimele sale douăsprezece piese femeia ocupă un rol de prim plan, chiar cînd nu este ea eroul principal al piesei. Ipostazele sînt diferite — dar întotdeauna femeia este prezentată într-o lumină de demnitate umană reală sau măcar virtuală. Ca protagonistă (după *Inger din Østråt*, *Sărbătoare la Solhaug*, *O casă de păpuşi* şi *Strigoii)* Ibsen o mai aduce şi în următoarele sale două piese: *Femeia mării* şi *Hedda Gabler*.

Eroina piesei *Femeia mării* (1888), Elida, realizează dimensiunea feminină a idealului de libertate umană, altfel decît în ecuaţia discursivă în care era pusă Nora, şi într-un registru infinit mai poetic. Şi de astă dată personajul i-a fost inspirat dramaturgului de un model real: mama vitregă a soţiei sale, un caracter romanesc, o ființă visătoare, exaltată, îndrăgostită cu pasiune de mare — ca şi Ibsen, de altfel, care mărturisea odată: „Marea este ceea ce mă atrage mai mult ca orice". Elida (nume care în norvegiana veche înseamnă „cel care este dus de furtună") este îndrăgostită de mare, dar de largul mării, cu orizonturile lui ispititoare asemenea marilor promisiuni ale vieţii, iar nu de fiorduri — căci *„apa fiordurilor e bolnavă"*. Bolnavă — ca un compromis făcut cu viaţa. Or, Elida este fascinată de mare tocmai pentru că, în ochii ei, marea (asociată în conştiinţa ei cu imaginea tînărului plecat în depărtări, logodnicul ei de demult) simbolizează însăşi forţa nesfîrşită a principiului libertăţii, aşa după cum, dimpotrivă, uscatul simbolizează închisoarea relaţiilor, obiceiurilor şi prejudecăţilor opresive. (O victimă a acestor realităţi — care o înăbuşă pe Elida — este artistul ratat Ballested, aşa după cum un exponent al lor este infatuatul Lyngstrand.)

Căsătorită din interes cu doctorul Wangel, acum obsedată de amintiri, pierdută în nostalgii, trăind o stare de dezechilibru nervos, Elida vrea să plece cu misteriosul personaj, vechiul ei iubit venit să o ia, — dar cînd Wangel o lasă să-şi hotărască singură soarta, Elida, cu demnitatea umană în sfîrşit cîştigată de a putea răspunde liber de actele sale, rămîne alături de soţul ei. „Este în desfăşurarea acestei drame un optimism franc, pe care autorul nu era obişnuit să-l resimtă, şi în toată opera se percepe un simbolism clar cînd e vorba de mare, fără ca acest simbolism să prejudicieze indubitabilului realism al piesei. Uneori, Ibsen ne obligă aici să pătrundem şi pe tărîmul subconştientului, iar personajele adoptă adeseori aerul unor creaturi halucinate, plasate într-o ambianţă aproape bolnavă, care însă nu e lipsită nici un moment de forţa emoţiei şi sugestivităţii, ambianţă

în care doctorul Wangel este singurul între atîtea ființe anormale, care rămîne egal și consecvent în atitudinea sa."[1]

Cu lirismul atmosferei și al caracterului protagonistei, cu poezia simbolului mării și cu fascinantul caracter al străinului venit din cețoase depărtări, cu articulațiile veridice ale situațiilor și reacțiilor, cu mesajul său atît de precis și convingător formulat (ideea că fericirea conjugală implică în mod necesar asentimentul voluntar al ambilor soți), *Femeia mării* a fost una dintre piesele ibseniene care au acționat mai mult asupra spiritului public care, două decenii mai tîrziu, va impune în Norvegia o reformă a legilor privind regimul căsătoriei și divorțului.

*

Față de celelalte figuri de femei din dramele realiste, Hedda Gabler — eroina piesei cu același titlu (1890) — este o figură cu totul nouă prin energia sa de valkirie, prin profilul moral de statuie a voinței, amintind femeile eroice și legendare din piesele sale romantice, dar într-o versiune modernă și mult complicată. Drama orgolioasei Hedda, o exaltată stăpînită de ambiția intelectuală, este de a nu putea să se împace cu lumea simplă în care trăiește. „*Am vrut să arăt* — își explica Ibsen intenția, depășită cu mult de realizare — *ce produce contactul a două medii sociale ce nu se pot înțelege.*"

Multe elemente ale piesei, situații și caractere, dramaturgul le-a împrumutat din cazurile concrete pe care le-a cunoscut și le-a studiat îndeaproape; între acestea, a fost și caracterul foarte ciudat al unei tinere vieneze cu care Ibsen a purtat o lungă corespondență. „*El dorea ca această piesă să scoată în evidență poziția parazitară a tinerelor femei din clasele superioare.*"[2] Pe de altă parte, după propriul comentariu al autorului, caracterul Heddei îi viza și pe „*toți acești oameni care evită să rămînă singuri cu ei înșiși, sau să gîndească*".

Fiica generalului Gabler este o femeie frumoasă, distinsă, impunătoare; conștiința perfecțiunii fizice i se repercutează și pe planul moral, generîndu-i ambiții de ordin „spiritual". Dar ambiția ei de a stimula pe un om de geniu este ratată de faptul că trebuie să trăiască alături de soțul ei, un om de știință mediocru, fără perspective. Conștiința ambiției sale paralizate în loc s-o prăbușească, dimpotrivă, o face mai cinică. Îl întîlnește acum pe fostul său iubit, pe care l-a salvat de la ruina morală o femeie absolut simplă sub raportul „in-

---

[1] *German Gomez de la Mata*, Henrik Ibsen. În „Teatro completo", Aguilar, Madrid, 1952, p. 115.

[2] *A.E. Zucker*, op. cit., p. 191.

telectualismului“ ambiţionat de Hedda, încît acum a putut ajunge un istoric celebru. Pentru a-l împiedica să-şi realizeze marea operă inspirată de o altă femeie, şi încă una „inferioară“ ei, Hedda va căuta să-l împingă la sinucidere. Cînd vede că opera lui va fi totuşi salvată, cînd îşi dă seama că toate încercările ei sînt destinate să rămînă zadarnice şi pentru a-şi duce ambiţia pînă la ultima limită, Hedda îşi pune şi ea capăt zilelor, în scena finală pe care are grijă să o regizeze cît mai spectaculos: înainte de a se împuşca (în mod demn, în tîmplă, iar nu cum i se spusese că ar fi procedat atît de „vulgar“ fostul ei iubit, trăgîndu-şi un glonte în stomac), ea se aşază la pian şi cîntă o melodie exaltată. Într-adevăr, scena este de efect şi nu lipsită de grandoare autentică.

Eroina acestei drame — una dintre capodoperele ibseniene — este o creaţie unică în teatrul modern. Toată atenţia dramaturgului s-a concentrat asupra construcţiei acestui personaj, într-o piesă în care pentru prima oară lipseşte orice formulare de „probleme“ sau „teze“. Hedda este o forţă voluntară deviată, închizîndu-se faţă de realitatea pe care o considera plată şi căutînd a se situa deasupra ei; orgoliul său imens, căutînd să depăşească planul mediocrităţii, o va pierde, dar în acelaşi timp îi va da o frumuseţe păgînă şi o măreţie de figură antică, salvînd-o din perspectiva vulgară în care o situează actele sale reprobabile. Criticii francezi (şi încă cei care îl înţeleg mai bine pe Ibsen) au definit-o ca fiind o simplă „doamnă Bovary septentrională“.[1] Formula e falsă, pentru că încearcă să reducă figura unei cerebrale lucide, reci, calme, consumate de marea vanitate de a transforma un ratat într-un geniu — la dimensiunile vulgare ale unei exaltate isterice, ale unei provinciale dezabuzate. Mai degrabă putem admite că tema piesei şi figura Heddei i-au fost sugerate de Strindberg, dramaturg pe care Ibsen îl admira cel mai mult dintre toţi contemporanii săi şi al cărui portret îl ţinea pe birou.[2]

Dar dincolo de acest sens, mai descifrăm aici o trăsătură esenţială a ibsenismului. Într-o scrisoare din 1870, Ibsen destăinuieşte: „*Creaţia mea este rezultatul stărilor mele de spirit şi a crizelor mele morale*“. O asemenea criză se manifestă în autoironia ibseniană — în acea aplicaţie a scriitorului, bîntuit adeseori de întrebări, îndoieli; contradicţii, de a supune (cu o nuanţă de scepticism amar) absolutul tezei sale unui examen şi unei confruntări cu adevărata realitate a lucrurilor. Dintr-o asemenea confruntare cu realitatea principiilor şi idealurilor formulate în ***Brand***, a rezultat acea autoironie a ibse-

[1] *P. Brisson*, Du meilleur au pire. Gallimard, Paris, 1937, p. 179.
[2] *M.C. Bradbrook*, op. cit., p. 121.

nismului care este *Peer Gynt*. Cu atît mai mult acum, în această perioadă, cînd Ibsen își dă seama că relațiile sociale evoluează spre forme tot mai complicate, el își va administra o doză mai puternică de ironie față de propriile sale idealuri etice rigoriste și față de tezele pe care le predicase cu atîta convingere. Astfel, *alter-ego*-ul său, Gregers din *Rața sălbatică* este prezentat de autor ca o ființă ridicolă și nefastă cînd acesta caută să-l „ibsenizeze" pe bietul fotograf Ekdal. În Hedda, care, nereușind să facă dintr-un ratat un geniu, urmărește datorită acestei „superioare" ambiții, cu consecințe reprobabile, să facă dintr-un om de mare valoare un ratat, putem descifra teribila și sarcastica autoironie a ambiției „morale" de care fusese animat însuși dramaturgul în încercarea lui de regenerare morală a omului.

*

Primăvara anului 1891 a însemnat unul dintre momentele de culme ale gloriei dramaturgului. Traducerile operelor sale se înmulțesc, dramele lui sînt aplaudate pe scenele teatrelor din Paris, Londra, Milano, Petersburg, Moscova (și, firește, din Christiania, Stockholm și Copenhaga); în timp ce marile teatre din Viena, Berlin și Budapesta îl sărbătoresc într-un cadru festiv.

După un lung exil voluntar de 27 de ani (răstimp în care a vizitat Norvegia doar de două ori) se hotărăște să se reîntoarcă definitiv în patrie. Face întîi o călătorie de-a lungul coastei, pînă la Capul Nord, apoi se stabilește la Christiania. Oficialitățile și cetățenii capitalei îi fac o primire călduroasă, considerîndu-l marele bărbat al țării, care a făcut cel mai mult pentru prestigiul european al culturii norvegiene.

Tot acum însă — la numai două luni după reînapoierea în patrie — Henrik Ibsen primește o lovitură care-l afectează profund. Knut Hamsun (care în urmă cu un an publicase romanul său de mare răsunet, *Foamea*), pe atunci în vîrstă de 32 de ani, anunță o conferință despre noua literatură norvegiană, la care îl invită insistent și pe Ibsen — conferință în timpul căreia, tînărul gelos de gloria contemporanilor mai vîrstnici îl atacă cu brutalitate pe marele dramaturg. În acele momente de tăcere penibilă care a înghețat marea majoritate a auditorilor consternați, Ibsen a încercat, desigur, rînd pe rînd, sentimentul bătrîneții, al oboselii, al părăsirii de către tineretul pe care totdeauna îl iubise — și poate al conștiinței că în viața sa a lăsat loc unei fisuri între rigorismul moral predicat în operă și conduita sa practică, lipsită uneori de curajul faptei hotărîte...

Ideea următoarei sale drame, *Constructorul Solness* (1892), s-a născut din acest complex de sentimente, la care s-a mai adăugat apoi şi prezenţa — candidă şi discretă — în viaţa scriitorului a unei tinere pianiste, precum şi cea a exaltatei tinere vieneze cunoscută mai demult. Aceste persoane i-au servit dramaturgului ca modele pentru figura îndrăzneaţă, eliberată de prejudecăţi, plină de prospeţime şi de exaltare, care este Hilda Wangel, tipul norvegienei „moderne".

Eroul piesei *Constructorul Solness* — cea mai autobiografică dintre operele lui Ibsen de pînă acum — începe seria ultimelor patru drame care vor avea un pronunţat caracter de confesiune intimă. Fără a nesocoti condiţiile construcţiei dramatice bine articulate şi exigenţele scenei, şi fără a deroga de la principiile observaţiei şi veridicităţii, aceste piese (pe care publicul le-a primit cu o nedumerire respectuoasă, dar totală) vor lăsa totuşi să se întrevadă în primul rînd aluzii la viaţa spirituală şi la opera autorului, privite de el retrospectiv. Şi toate cele patru piese vor fi străbătute de timbrul elegiac al artistului care, apropiindu-se de capătul unui drum zbuciumat, lung şi greu, reflectează asupra drumului parcurs cu o conştiinţă melancolică, dacă nu a unei înfrîngeri, măcar a ratării, cel puţin parţiale, a vieţii sale personale.

Acest sens al sacrificiului dureros străbate şi drama *Micul Eyolf* (1894). Totul în viaţa celor doi părinţi, Allmers şi Rita, n-a fost decît o iluzie: şi vanitatea tatălui de a scrie o mare operă despre „Responsabilitatea umană", şi ambiţia de a se consacra educaţiei lui Eyolf, şi suferinţa pricinuită de pierderea copilului, şi căsnicia, şi sentimentul matern, pînă cînd tragica moarte a micului Eyolf (urmată de lungile discuţii dintre soţi, scene dintre cele mai puternice din tot teatrul ibsenian) va opera în sufletul lor — prin resemnare şi obsesia amintirilor — purificarea. Un ilustru comparatist italian remarca: „Alături de Kierkegaard şi de Nietzsche, Ibsen proclamă şi el înalta virtute educatoare a durerii".[1] *Micul Eyolf* confirmă perfect justeţea acestei observaţii.

O profundă melancolie învăluie şi *John Gabriel Borkman* (1896). Fostul director de bancă, întors din detenţiunea la care fusese condamnat în urma unei afaceri soldate dezastruos (dar întreprinsă cu cele mai bune intenţii), duce o viaţă de sumbră recluziune, împovărat de sentimentul ratării totale. Marea sa vină însă — i-o arată Ella, sora soţiei lui, pe care Borkman o iubise în tinereţe — a fost aceea

---

[1] *Arturo Farinelli*, La tragedia di Ibsen. Zanichelli, Bologna, 1923, p. 44.

de a-şi fi sacrificat iubirea pentru interes, sacrificînd astfel şi pe alţii. Personajul principal semnifică drama ambiguităţii omului nedecis, cu dubla sa natură — de interesat meschin („John") şi de candid idealist („Gabriel"). Mai mult decît atît: abordînd un subiect şi creînd un personaj luat din realitatea epocii cu frecventele scandaluri din lumea financiarilor, Ibsen a realizat „un admirabil studiu al orgoliului" (cum spunea un critic), un personaj de factură uneori nietzscheană, care nu ezită să sacrifice existenţa şi onoarea altora pentru interese egoiste. Autorul însuşi îl consideră un Napoleon al finanţelor *„căzut în prima sa bătălie"*. Acţiunea piesei — care se desfăşoară în mai puţin de o noapte — aduce o reală forţă poetică îmbinîndu-se cu cea mai riguroasă analiză psihologică, o acţiune permanent dominată de o mare intensitate dramatică şi în acelaşi timp de o fugă lirică nu lipsită de grandoare.[1]

În fine, *Cînd noi, morţii, vom învia* (1900), epilogul dramaturgiei ibseniene (cum singur a numit-o), publicată la vîrsta de 72 de ani, este drama regretului pentru o viaţă trăită doar parţial, o dramă ce realizează imaginea suferinţelor artistului care pentru triumful operei sale şi-a sacrificat nu numai propria-i fericire, ci şi fericirea altora, a celor din jurul său. De această ratare a propriei lor vieţi îşi dau seama sculptorul Rubek, şi în primul rînd Irina, fostul model al marii sale opere, inspiratoarea care îl iubea în taină, dar pe care sculptorul, complet absorbit de operă, a neglijat-o. După mulţi ani, Irina — stăpînită acum de o stare de demenţă intermitentă, după ce din desperare dusese o viaţă de libertinaj şi care, în nebunia ei, se crede moartă (pentru că, în fond, n-a „trăit" cu adevărat niciodată) — apare în casa lui Rubek. Cei doi înţeleg abia acum că pentru un artist preocuparea faţă de operă nu trebuie să înlocuiască trăirea vieţii; altminteri, *„cînd noi, morţii, vom învia, vom vedea că n-am trăit niciodată"*. Cu desperarea acestei conştiinţe, ei vor să reînceapă viaţa. Prea tîrziu însă: cînd pornesc împreună să urce înspre culmi, o avalanşă îi prăbuşeşte definitiv în prăpastia morţii.

*

În timp ce lucra la *Cînd noi, morţii, vom învia*, viaţa încărcată de glorie a marelui scriitor atingea punctul apoteozei: un strălucit banchet cu ocazia împlinirii vîrstei de şaptezeci de ani, o călătorie la Copenhaga, festivităţi în cinstea sa, un spectacol de gală cu *Brand*, regele îi conferă Marea Cruce a Ordinului Danez, apoi o călătorie în Suedia, unde celălalt rege îl decorează cu Marea Cruce a Ordinului Steaua Nordului; în Germania şi Danemarca apar colecţii ale opere-

---

[1] *German Gomez de la Mata*, op. cit., p. 122.

lor sale complete. La Christiania se inaugurează noua și impunătoarea construcție a Teatrului Național, care avea înscris pe fronton numele său; în față, statuia sa în bronz, alături de a lui Bjørnson; în sală, oficialitățile, regele și, în loja împodobită cu ghirlande de trandafiri, cele două glorii naționale, ovaționate îndelung: Ibsen și Bjørnson... Dincolo de onorurile oficiale însă, în adîncurile cele mai intime ale ființei lui, Henrik Ibsen trăia drama lui Rubek.

În decembrie 1899 apare ultima operă a lui Ibsen — a douăzeci și cincea piesă. Se împlineau exact cincizeci de ani de la apariția celei dintîi — *Catilina*.

Se gîndește la o nouă piesă. Dar un atac de apoplexie îi paralizează parțial mîna dreaptă. Se retrage într-o vilă pe o insulă din apropiere unde, în vară, primește vizita unui tînăr român, student în Germania.[1] În anul următor, un al doilea atac îl imobilizează definitiv — cinci ani cît va mai trăi.

Se stinge la 23 mai 1906, în vîrstă de 78 de ani. I se fac grandioase funeralii naționale, iar în fața mormîntului, cuvîntul de adio îl rostește pastorul Christopher Brunn, vechiul prieten al scriitorului din timpul șederii sale la Roma, cel care îi servise ca model pentru cel mai iubit personaj al său, pentru Brand...

*

Încă în timpul vieții marelui dramaturg, teatrul lui Henrik Ibsen a însemnat pentru contemporani șocul unei puternice originalități. Într-adevăr, pentru publicul european din ultimul sfert al secolului trecut, acest teatru a constituit — alături de romanul rus — cea mai originală revelație literară.

Ceea ce în același timp a entuziasmat și a scandalizat, a fost nu atît noutatea, cît gravitatea problematicii morale și sociale dezbătute. Am văzut că Ibsen n-a fost un „ideolog" cu o gîndire profundă, consecventă și clară. În schimb a fost un mare reformator al teatrului. Prin concepția și tehnica sa dramatică nouă, Ibsen a devenit fondatorul teatrului modern.

Teatrul său este prin excelență un teatru „de idei". Nu o literatură „cu teză": Ibsen insistă des în corespondența sa asupra acestui lucru, respingînd foarte categoric acest calificativ. De pildă, într-o scrisoare din 1896 adresată lui Brandes: *„Lui Alexandre Dumas nu-i datorez absolut nimic în privința formei dramatice, în afară de faptul că am învățat din piesele sale cum să evit diferite greșeli condamnabile*

[1] *C. Hoissescu*, O convorbire cu Ibsen. În „Ramuri", XXXVIII, 1942, nr. 8, p. 229—237.

de care el se face vinovat adeseori". Ibsen nu intenţionează să facă din piesele sale — cum făcea Dumas-fiul — construcţii ostentativ didacticiste. În teatrul „cu teză" intenţia didacticistă *precede* invenţia faptelor, determină forţat şi artificial combinarea lor, creează scheme, nu personaje vii. În schimb, teatrul „de idei" vehiculează o concepţie vie, care *succede* unor fapte ce-şi au viaţa lor artistică proprie, degajîndu-se spontan şi firesc din aceste fapte, ca o enunţare mai explicită a lor, ca o naturală prelungire şi repercutare pe plan intelectual a unui material de viaţă autentic şi concret. În teatrul „cu teză", subiectul este construit conform finalităţii tezei; în teatrul „de idei", cristalizările conceptuale cresc organic din subiect. Literatura „cu teză" rămîne o predică, autoritară şi dogmatică, — în timp ce literatura „de idei", înainte de a ţine să facă afirmaţii, pune întrebări asupra cărora te invită, te obligă să reflectezi, lăsîndu-ţi însă libertatea răspunsului, cel mult sugerîndu-ţi-l. „*Eu nu fac decît să pun întrebări, misiunea mea nu este de a răspunde*"[1] declară categoric Ibsen. Teatrul „de idei" al lui Ibsen prezintă în personajele sale — oameni care nu doar „discută", ci *trăiesc* pasional problemele vieţii lor — nişte conştiinţe. „*Nici unul dintre personajele sale principale nu este o fiinţă comună; chiar dacă zugrăveşte scene din viaţa unei clase mijlocii, fiinţele care populează aceste scene nu aparţin unei umanităţi mijlocii.*"[2] Acest teatru „de idei", apoi, se adresează mai degrabă unei conştiinţe aplicate sau invitate acum spre meditaţie şi teoretizare, decît unei receptări pur şi simplu sentimentale din partea cititorului sau spectatorului.

Spre deosebire de teatrul de intrigă — net dominant pe scenele timpului — Ibsen creează personaje permanent preocupate de relaţia, de dezacordul existent între viaţa lor socială şi viaţa lor interioară. Problema responsabilităţii morale stă pe primul plan, încît conflictul dramatic se declară în conştiinţă şi se consumă mai mult pe planul conştiinţei decît într-o acţiune exterioară, care este extrem de redusă, sau chiar — ca în *Rosmersholm* — lipseşte aproape total. În schimb, centrul de interes al piesei rezidă în dezbaterea morală, concretizată în forma discuţiei. „Deznodămîntul" ultimului act din piesa clasică s-a transformat la Ibsen în discuţia de mare tensiune care revelează dramatismul situaţiei morale a unei conştiinţe. Acţiunea unei piese ibseniene este într-atît de pătrunsă permanent şi

---

[1] Apud *G. Brandes*, Das Ibsen-Buch, p. 224.

[2] *Allardyce Nicoll*, World Drama from Aeschylus to Anouilh, G.G. Harrap and Comp., London, 1959, p. 545.

intim de elementul discuţiei, încît în mod practic „o asimilează".[1] Concepţia dramatică a lui Ibsen, deci, a răsturnat o prejudecată care domnea pînă la el în teatru: anume, se credea că o piesă este cu atît mai bună, cu cît prezintă o gradaţie mai savantă a elementelor de „surpriză" spre a crea o situaţie mai neobişnuită. Ibsen a demonstrat că, dimpotrivă, cu cît situaţia este mai obişnuită, cu atît piesa este mai interesantă — cu condiţia ca această situaţie să fie trecută printr-o conştiinţă. Numai această conştiinţă poate da un sens dramatic unei situaţii, iar nu accidentele exterioare, care sînt doar anecdotice, adică senzaţionale, impresionante, provocatoare, interesante, ciudate — dar nu propriu-zis dramatice. La Ibsen, teatrul devine arta de a construi o situaţie dramatică nu prin intervenţia externă a unor accidente mai mult sau mai puţin fortuite („catastrofa" din finalul unei piese ibseniene nu este niciodată rezultatul unui accident exterior, ci este totdeauna o prăbuşire, o înfrîngere, o catastrofă *morală*), ci prin trecerea ei prin filtrul grav al unei conştiinţe animate de anumite idealuri.

Cum realizează Ibsen, în mod practic, acest mod nou şi mai profund de explorare a caracterelor?

Teatrul „de idei", în formula ibseniană, nu înseamnă de loc o construcţie teoretică, abstractă, discursivă. Într-o scrisoare din 1890 dramaturgul îşi mărturisea preocuparea sa de totdeauna, de *„a zugrăvi oameni, atmosferă omenească şi destine omeneşti pe baza unor relaţii sociale reale şi a anumitor intuiţii sociale"*. Subiectele, caracterele şi conflictele din piesele sale, scriitorul le-a întîlnit în viaţa de toate zilele — în mediul social sau familial, citind cu pasiune rubrica faptelor diverse din ziare, sau scrutînd ceasuri întregi oamenii pe stradă, în societate sau la cafenea. În afară de asta, biografii şi contemporanii săi, precum şi Ibsen însuşi, relatează o mulţime de date care indică sursele concrete, materialul real, uman şi faptic, de care s-a servit dramaturgul pentru a-şi construi unele caractere şi situaţii. Într-un anumit fel, cazul Lonei, al Norei, al lui Rosmer, al Heddei etc. au existat realmente. Majoritatea personajelor sale principale (şi nu numai cele principale) au avut drept model persoane reale. Aceste personaje (fie că sînt cele principale, fie că sînt de planul al doilea) sînt investigate de Ibsen cu o atenţie egală. În *Strigoii*, de exemplu, toate personajele sînt *centrale*; toate cele cinci caractere ale piesei sînt atît de minuţios explorate, încît toate devin *prezenţe*

---

[1] *B. Shaw*, op. cit., pp. 188, 205.

scenice consistente, multidimensionale, dotate cu un fond masiv de umanitate.[1]

Acest material uman concret și viu îi sugerează dramaturgului dintru început un conflict: conflictul dintre existența socială a personajului și existența sa morală, văzută de scriitor în perspectiva unor valori morale, a imperativelor voinței, integrității, acțiunii, libertății, responsabilității și autenticității (*„fii tu însuți!"*). În consecință, eroii ibsenieni vor fi ființe complexe, originale și profunde, conștiințe agitate de întrebări, contradicții și revolte etice. Înainte de a acționa, ei se apleacă asupra lor înșiși, se întreabă, discută, discern, sînt insistent preocupați să-și înțeleagă condiția umană. Au și pasiuni, dar au mai mult înclinație spre reflecție. Viața în dramele ibseniene nu evoluează pe scenă într-o acțiune agitată, ci spectatorul sau cititorul o percepe în interioritatea, în conștiința personajelor. Ca în orice teatru „de idei", personajele teoretizează adesea; dar artistul Ibsen reușește să concentreze atenția cititorului sau spectatorului nu în primul rînd și în mod preponderent asupra ideilor exprimate, asupra „discuției", ci asupra caracterului uman și a situației morale în care se găsesc cei ce le exprimă și le personifică: deci, asupra a ceea ce îi realizează și fundamentează artistic opera. Ceea ce este viu și autentic artistic în teatrul lui Ibsen nu e pledoaria, ci *cauza* personajului. De aici și o anumită răceală a teatrului ibsenian, care rezultă atît dintr-o aridă intransigență protestantă (ce exclude atitudinea de spontană sentimentalitate), cît și din caracterul fundamental cerebral al acestei concepții dramatice.

Procedeul specific ibsenian în construcția personajului se complică adeseori și prin practica introspecției. „*Brand sînt eu însumi în cele mai bune momente ale mele, după cum autoanaliza mea personală a dat multe trăsături și lui Peer Gynt*" — mărturisea Ibsen într-o scrisoare din 1870. „*Multe lucruri* (din *Peer Gynt* — n.n.) *sînt inspirate de episoade din tinerețea mea. Propria mea mamă mi-a servit pentru a plăsmui figura Åsei.*" Deci: amănunte autobiografice, elanuri care îi sînt sau îi fuseseră proprii, amintiri sau nostalgii, entuziasme sau dezamăgiri, uneori o autoironizare, chiar severă, rezultată în urma unui proces de dedublare a personalității („*poetul este judecătorul său însuși*", scria el), iată tot atîtea elemente care intervin adesea în structura unor personaje ibseniene, împrumutîndu-le accente lirice sau patetic-dramatice. Într-un discurs ținut studenților norvegieni în 1874, dramaturgul constata: „*Nimeni nu poate reprezenta*

---

[1] *Allan Lewis*, The Contemporary Theatre. Crown Publishers, New York, 1962, p. 36.

în mod artistic ceva pentru care n-a găsit, într-un anumit grad și în anumite ceasuri, modelul în sine însuși".[1] Şi într-adevăr: ce sînt toate acele personaje de artişti (Jatgeir, Osvald, Ekdal, Lyngstrand, Solness, Rubek), dacă nu diverse aspecte şi momente ale unor experienţe personale ale autorului lor?

Realismul lui Ibsen, prin urmare, se traduce printr-o formulă complexă. Dramaturgul porneşte de la principiul observaţiei, căruia îi va rămîne fidel toată viaţa. Interesul său pentru pictură — în special pentru peisaj, în care pictorul amator manifesta o siguranţă a liniei, o precizie a detaliului şi o abilitate a compoziţiei — este elocvent: scriitorul era un tip vizual, iar facultatea sa de a „vizualiza" perfect orice scenă a unei piese este totdeauna evidentă.[2] Dar dramaturgul condamna transpunerea brută, naturalistă a realităţii pe scenă, care neglijează funcţia elementului poetic în crearea iluziei scenice. În tinereţea sa romantică, afirma că baza artei este iluzia; la 30 de ani, încă dispreţuia prozaismul piesei sociale a lui Dumas-fiul, preferînd graţia, lirismul şi fantezia lui Musset; la apariţia lui *Peer Gynt* îi scria lui Bjørnson: „*Cartea mea e poezie*; *dacă nu este*, *ar trebui să fie*." Apoi, după 1869, scriitorul va ţine să-şi sublinieze el însuşi cu satisfacţie succesele pe care le va obţine în piesele sale sub raportul consecvenţei, observaţiei realiste. Deşi, concomitent, vor apărea elemente ce ţin de un alt ordin decît cel al expresiei obiective, directe şi impersonale: funcţia sugestivă a simbolurilor, a naturii, a cadrului de interior, semitonurile elegiace, tonul confidenţial...

*

Aportul considerabil al lui Henrik Ibsen la dezvoltarea dramaturgiei realiste şi la fundamentarea teatrului modern nu se referă însă atît la practica principiului observaţiei, cît la noutatea tehnicii sale dramatice.

Epoca în care a apărut Ibsen a fost epoca de imensă popularitate europeană a teatrului francez. Acest teatru însă, dominat de linia Scribe-Sardou-Labiche-d'Ennery (şi, teoretizat, susţinut, de criticul Sarcey, care fireşte că nu l-a priceput de loc pe Ibsen) se limitează la virtuozitatea intrigii, cultivînd exclusiv curiozitatea şi neprevăzutul, fără să manifeste vreun interes pentru conţinutul substanţial de idei, faţă de adevărul psihologic al personajelor sau de prezentarea critică a moravurilor sociale; înlocuind caracterele prin simple manechine, prin automate perfecte reglate — după re-

---

[1] Apud *Oskar Walzel*, Henrik Ibsen. Insel Verlag, Leipzig, f.a., p. 35.

[2] *Francis Bull*, Ibsen, the Man and the Dramatist. In „Minnetstilling Henrik Ibsen", Oslo, 1956, p. 22.

ţeta unei „pièce bien faite" — propagînd morala cea mai vulgară a „poziţiei în societate", a carierismului şi îmbogăţirii. Deci, o formă inferioară de teatru; un teatru „perfect teatral", în sensul în care şi romanul poliţist este „perfect epic". Ca o variantă prea puţin superioară, linia teatrului „cu teză" al lui Dumas-Augier introduce în piesă probleme morale şi sociale, fără însă ca soluţionarea lor să iasă din orizontul prejudecăţilor curente sau să depăşească nivelul mediocru al mentalităţii şi moralei mic-burgheze.

Ibsen este cel dintîi dramaturg european care dă lovitura de graţie teatrului de intrigă francez. Începînd cu *Împărat şi Galilean*, dramaturgul va elimina din teatrul său elementul „intrigă", iar după *Stîlpii societăţii* nu va mai folosi nici tradiţionalul *happy-end*. În construcţia unei piese, principiul fundamental al lui Ibsen (într-un îndepărtat trecut, practicat — după o altă schemă însă — şi de Racine) este acela al concentrării maxime.

Această tendinţă de maximă concentrare se manifestă — începînd cu perioada dramelor sale realiste — în reducerea numărului de acte la patru în loc de cinci (cu cîteva excepţii), în renunţarea de a mai împărţi piesa în scene (începînd cu *Comedia iubirii*), în restrîngerea numărului de personaje, în densitatea dialogului şi mai ales în comprimarea acţiunii. Numai aproximativ o cincime din totalul pieselor ibseniene aduc o acţiune care se desfăşoară într-un spaţiu de timp mai lung; în toate celelalte acţiunea ocupă cel mult patruzeci şi opt de ore. Comprimarea acţiunii, şi prin aceasta senzaţia de mare densitate pe care o procură piesa ibseniană, este obţinută în primul rînd prin suprimarea tradiţionalei expoziţiuni dramatice care pînă acum ocupa primul act în întregime, dramaturgul Ibsen începîndu-şi în schimb drama cu momentul în care conflictul este deja declarat; în al doilea rînd, prin adoptarea tehnicii naraţiunii retrospective.

„Tehnica retrospectivă" — unul dintre procedeele cele mai specific ibseniene, practicat începînd cu *Stîlpii societăţii* — porneşte şi se desfăşoară după schema: într-un cadru de familie în care plutesc umbrele întunecate ale unui conflict dramatic încă de pe acum presimţit, doi prieteni sau cunoscuţi vechi se întîlnesc şi încep să vorbească despre trecut — şi din acest punct acţiunea demarează şi va continua să fie pusă în mişcare de însuşi conflictul dintre trecut şi prezent, dintre trecutul şi prezentul personajelor, întîlnirea celor doi prieteni vechi continuînd cu investigaţii şi revelaţii care redeschid probleme şi răni nevindecate, situînd acţiunea pe drumul unei cata-

strofe inevitabile.[1] În fond, acest procedeu practicat consecvent de Ibsen este mai mult decît o simplă tehnică dramatică: este „expresia concepţiei sale asupra vieţii, credinţa sa profundă în importanţa trecutului“[2] — a trecutului care acţionează asupra prezentului cu o funcţie de „destin“ (motivul destinului însă avînd întotdeauna la Ibsen o semnificaţie morală). Revelaţia progresivă a trecutului personajelor contribuie nu numai la aprofundarea treptată a caracterelor, ci şi la gradarea progresivă a conflictului care conduce spre catastrofa finală. Această catastrofă finală este determinată nu de intervenţia unui agent exterior, ca în teatrul de pînă acum, ci de un factor moral, de fatalitatea interioară a consecinţei unei greşeli săvîrşite în trecut. Din faptul că lasă ca din trecut să reînvie prezentul, Ibsen obţine cea mai puternică tensiune dramatică.[3]

O altă veche convenţie tehnică, păstrată în teatrul de intrigă şi în special de Scribe (de la care, totuşi, Ibsen a învăţat multe la începuturile carierei sale de dramaturg) este vorbirea aparte. Pînă la un moment, Ibsen o menţine (folosind-o de 25 de ori în *Noaptea Sfîntului Ioan*, de 59 de ori în *Doamna Inger* şi de 34 de ori în *Olaf Liljekranz*); apoi deodată — dîndu-şi seama de caracterul nedramatic al acestui gen de explicaţie sau de comentariu care rupe continuitatea dramei — o părăseşte total, fără a o introduce nici o singură dată în vreuna din următoarele sale douăzeci de piese. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu monologul, cealaltă convenţie tehnică veche care timp de două milenii şi jumătate de teatru s-a dovedit a avea o utilă funcţie de expoziţiune narativă, precum şi (sub formă de monolog reflexiv) de explicitare a situaţiilor şi a reacţiilor personajelor. Faţă de monolog, Ibsen are o rezervă de principiu, ca şi faţă de prolog sau de epilog (rezervă pe care o exprima într-o scrisoare din 1883, adresată unei actriţe norvegiene), în măsura în care monologul poate deveni foarte uşor declamator — „*iar declamaţia nu e artă dramatică*“, preciza ferm scriitorul. Monologul expozitiv îl practică Ibsen pentru ultima oară în ***Brand*** şi în ***Peer Gynt*** (de 14, respectiv de 25 de ori), pentru a-l abandona apoi definitiv; va mai folosi numai monologul reflexiv, dar şi pe acesta rar, şi numai în jumătate din piesele sale următoare.[4]

---

[1] *P.F.D. Tennant*, Ibsen's Dramatic Technique, Bowes and Bowes, Cambridge, 1948, p. 84–92.

[2] *Francis Bull*, op. cit., p. 20.

[3] *Monty Iacobs*, Ibsens Bühnentechnik. Sibyllen Verlag, Dresden, 1920, p. 47.

[4] Vezi un tabel statistic al acestor procedee tehnice în *P.F.D. Tennant*, op. cit., p. 110.

Propriu tehnicii dramatice ibseniene este şi felul în care sînt tratate finalurile. În dramaturgia dominantă a timpului, era aproape de rigoare *happy-end*-ul — procedeu pe care, începînd cu *O casă de păpuşi*, Ibsen îl înlătură în mod consecvent. În cazul finalurilor tragice, acestea erau în general determinate în teatrul vremii de factori externi (asasinate, dueluri etc.)— ceea ce la Ibsen nu intervine decît în trei piese (toate trei scrise în tinereţe: *Sărbătoare la Solhaug*, *Războinicii din Helgeland* şi *Pretendenţii la coroană)*. Finalul tragic ibsenian este o formă de manifestare a unei acţiuni responsabile a personajelor. Uneori, anumite elemente care pe parcurs întreţin tensiunea atmosferei anunţă aproape de la început finalul tragic: în *Hedda Gabler* apar de timpuriu sinistrele pistoale, în *Rosmersholm* obsesia „cailor albi" este permanentă. Dar cel mai caracteristic procedeu ibsenian în acest domeniu al tehnicii dramatice este finalul adeseori neconclusiv. Acesta, din dorinţa scriitorului de a proceda conform vieţii: în realitate, *„viaţa curge continuu şi indiferentă*; *un conflict se termină şi alte zece încep*" — preciza dramaturgul în timpul convorbirii sale cu studentul romîn. Mai mult însă decît din motivul conformităţii cu realitatea, aceste finaluri neconclusive — *„cu o fereastră deschisă spre viitor*" — sînt *„mai mult decît o simplă subtilitate tehnică*", dacă le considerăm în lumina foarte semnificativelor cuvinte ale lui Ibsen: *„Nu fac decît să pun întrebări*; *misiunea mea nu este de a răspunde*".[1] Ceea ce în fine mai trebuie să precizăm aici în concluzie este faptul că teatrul lui Ibsen nu urmăreşte —în desfăşurarea unei piese— o catastrofă finală avînd rol de deznodămînt cu efect scenic. La Ibsen, drama de fapt nu se susţine prin efectul final al catastrofei, iar impresia tragică se constituie şi fără concursul momentului final.

Alte procedee proprii tehnicii dramatice ibseniene ţin de însuşi fondul concepţiei scriitorului despre dramă şi personaj.

Drama ibseniană rezultă din ratarea unor idealuri morale, iar nu din iubire, înşelare, ură, ingratitudine, ambiţie, răzbunare sau alte sentimente cu jocul cărora ne obişnuise teatrul de pînă atunci. Din abil joc de intrigă, teatrul devine „de idei". Dar ideile pe care le agită sau pe care le personifică eroii ibsenieni devin pasiuni, transfigurate şi vivificate fiind de intensitatea dorinţei, a visului lor. Această aspiraţie continuă spre perfecţionarea morală (a individului, a familiei sau a societăţii) este ceea ce îi face atît de interesanţi pe eroii ibsenieni şi îi salvează de platitudinea existenţei lor mic-bur-

---

[1] *Jan Setterquist*, Ibsen and the Beginnings of Anglo-Irish Drama, Upsala 1951, p. 23.

gheze.[1] Dar pentru a realiza asemenea caractere de adevăraţi obsedaţi ai unui ideal, pentru a le crea dimensiuni interioare nebănuite, pentru a traduce mai adecvat, mai amplu şi mai sugestiv rezonanţele umane adînci ale conflictului tragic, ale crizelor morale sau ale prăbuşirilor acestor eroi, dramaturgul recurge adeseori la mijloace de tehnică dramatică cu valenţe lirice.

Astfel este utilizarea a ceea ce am putea numi „paralelismul episoadelor". Ibsen potenţează efectul dramatic al conflictului dublîndu-l printr-un episod care, ca un sumbru ecou îndepărtat, reproduce situaţia eroului principal într-o altă tonalitate, de obicei mai tragică. Eroii acestor episoade — Lyngstrand din *Femeia mării*, doctorul Rank din *O casă de păpuşi*, Engstrand din *Strigoii*, bătrînul Ekdal din *Raţa sălbatică*, Brendel din *Rosmersholm* sau Irina din *Cînd noi, morţii, vom învia* — sînt apariţii aproape fantomatice prin straniul lor, fiinţe condamnate iremediabil, fiecare purtînd ca o povară povestea propriului destin încărcată de o tristeţe infinită.

Remarcabile sînt în aceeaşi ordine de idei atenţia şi felul în care Ibsen reconstituie cadrul de desfăşurare a acţiunii — de regulă, unul şi acelaşi de-a lungul întregii piese. În privinţa cadrului, indicaţiile relative la decorul scenic sînt de obicei date de autor cu minuţiozitate — căci de la acest cadru dramaturgul aşteaptă mult. În armonie perfectă cu spiritul şi sensurile piesei, cadrul trebuie să contribuie la determinarea caracterului personajelor şi, de asemenea, să pregătească, să sugereze conflictul dramatic. Storurile lăsate nu îngăduie intrarea luminii în casa consulului Bernik — şi obscuritatea se reproduce simbolic în atmosfera întunecoasă de egoism şi ipocrizie ce învăluie sufletele personajelor din *Stîlpii societăţii*; drama apăsătoare a mamei şi a fiului din *Strigoii* se desfăşoară în timp ce afară plouă tot atît de deprimant; cadrul în care evoluează cei doi eroi din *Rosmersholm* este de un straniu ce contribuie parcă să le anihileze şi mai mult forţele morale; iar drama acelui fanatic al rigorismului etic, Brand, este înfăţişată într-un cadru natural sever, de o austeritate sălbatică, aridă, corespunzătoare caracterului aspru pînă la inuman al pastorului.

Interesant apoi este şi efectul dramatic pe care-l obţine Ibsen prin crearea unor „personaje invizibile". Tatăl Norei este într-un fel o *prezenţă* în piesă, la fel ca prima soţie a lui Wangel; Alving apare ca responsabil de soarta dramatică a soţiei şi fiului său; Beate Rosmer este în acelaşi timp victima şi cazul de conştiinţă al soţului

[1] „Ibsen a fost primul mare dramaturg care a adus pe scenă clasa mijlocie şi a făcut-o demnă de a intra în tragedie." (*Allan Lewis*, op. cit., p. 37–38.)

ei şi al Rebekkăi; iar generalul Gabler — al cărui portret stă permanent sub ochii spectatorului — dă indicaţii atît de concludente asupra caracterului fiicei sale, încît însuşi scriitorul îi păstrează numele de fată. S-ar putea spune deci că „personajul invizibil" ibsenian are în structura piesei o funcţie triplă: explicitează un caracter sau o situaţie a dramei, rămîne un element ce contribuie la crearea atmosferei, sau este un resort dramatic pentru impulsionarea mersului acţiunii.

Foarte importante efecte de potenţare dramatică a unei situaţii morale sau de amplificare a rezonanţelor umane ale unui caracter obţine Ibsen recurgînd la posibilităţile sugestive ale simbolului. Simboluri ca: „biserica de gheaţă" din *Brand* (*Peer Gynt* apoi abundă în simboluri), raţa sălbatică rănită, podul casei bătrînului Ekdal, „strigoii" obsesivi din casa doamnei Alving, „caii albi" de la Rosmersholm, necunoscutul mult aşteptat de Elida, marea care o fascinează pe aceeaşi eroină, „soarele" pe care-l vrea Osvald, „turnul" constructorului Solness — sînt tot atîtea traduceri în imagini sensibile ale unor realităţi morale, traduceri mai largi decît orice enunţare rece, circumscrisă în limitele unor noţiuni abstracte, şi mai comprehensive prin faptul că urmează calea de acces a intuiţiei. Procedeul simbolului lasă deschise operei orizonturi bogate în înţelesuri. Totuşi, a vorbi de o „dramaturgie simbolistă" (sau măcar de o singură piesă „simbolistă") a lui Ibsen este o exagerare nepermisă, pentru că înseamnă a neglija datele fundamentale ale creaţiei ibseniene, structura realistă a pieselor sale, consistenţa caracterelor etc., adică tocmai ceea ce lipseşte total adevăratei dramaturgii simboliste (pe care de altminteri n-au realizat-o de fapt decît Maeterlinck şi Yeats).

Funcţii sugestive asemănătoare acordă Ibsen şi laitmotivului. Locuţiuni sau cuvinte izolate, caracterizînd stereotip un personaj, o situaţie, o obsesie, un imperativ moral, sînt utilizate de dramaturg în forme diferite. Uneori, personajele repetă cuvinte sau expresii ca sub imperiul unui automatism mental — ceea ce-l introduce şi pe această cale pe cititor sau spectator în lumea lor sufletească. Alteori, însuşi caracterul simbolic al titlului pieselor *(Stîlpii societăţii*, *Un duşman al poporului*, *Strigoii*, *Raţa sălbatică*, *Femeia mării*, *Cînd noi*, *morţii*, *vom învia)* acţionează asupra cititorului ca un motiv conducător în tema piesei. (Un ibsenolog a constatat că în *Stîlpii societăţii* titlul simbolic revine de 15 ori, iar cuvîntul „societate" de 52 de ori.) În fine, într-o altă formă, procedeul laitmotivului poate fi perceput şi în subtitlurile *virtuale*, ale pieselor, subtitluri justificate de formulele, caracterizante tematic, repetate mereu în

aceste piese. Într-adevăr, dramaturgul şi-ar fi putut subintitula piesele: *Brand sau „Totul ori nimic"; Peer Gynt sau „A fi tu însuţi"; Împărat şi Galilean, sau „A treia împărăţie"; Raţa sălbatică sau „Cerinţa ideală"; Femeia mării sau „Voinţa liberă"; Constructorul Solness, sau „Turnuri pentru oameni"*.[1]

Şi fireşte că subtilitatea marelui artist nu se opreşte aici; ar trebui să mai vorbim despre dialog, despre cuvintele cu dublu sens sau cu conţinut aluziv, despre clarobscurul şi semitonurile stilului său... Aspectele artei ibseniene sînt, practic, inepuizabile. Fapt este că — prin ideologia, prin concepţia sau prin tehnica sa dramatică — Ibsen a exercitat o influenţă considerabilă asupra teatrului european şi american de mai tîrziu şi chiar din timpul său.[2] Hauptmann şi chiar Strindberg, Cehov şi Maeterlinck, Gorki şi Shaw, Pirandello şi O'Neill, cu toţii îi sînt — într-o măsură mai mare sau mai mică — debitori.

„De la el a pornit în întreaga Europă noua dramă, cu nuanţe şi subiecte contemporane. Fără Ibsen nu ar exista Shaw din *Candida*, nici Pinero din *Casa în ordine*, nici Sudermann din *Magda*, nici Hauptmann din *Suflete stinghere*, nici Strindberg din *Tatăl* (...) Cehov a adoptat forma sa şi a disecat-o pînă la ultima limită. Fără Ibsen nu ar exista mare lucru din Andreev, nu ar exista nimic din Curel (...) Fără eroii lui Ibsen nu ar exista *Gloria* şi *Gioconda* lui d'Annunzio. Fără *Cînd noi, morţii, vom învia* nu ar exista *Diana şi Tuda* de Pirandello (...) Răzvrătirea femeilor lui Ibsen a devenit neliniştea femeilor lui Bataille (...) iar Nora s-a resemnat să devină protagonista comediilor lui Géraldy..."[3] Un cunoscut istoric al teatrului modern constată[4] că „toţi dramaturgii englezi serioşi" sînt tributari lui Ibsen, că dramaturgii existenţialişti francezi, cu Sartre în frunte, „se adapă

---

[1] *Monty Iacobs*, op. cit., p. 186—187.

[2] Şi, desigur, nu numai asupra teatrului. În acest sens, R.M. Albérès remarcă unul din sensurile receptării de către public a operei ibseniene, începînd din jurul anului 1900: „Încetul cu încetul, sub carapacea ideologică a dramaturgului norvegian, printre simboluri, se ghiceau personaje iraţionale, posedate de forţe obscure, şi mai ales un cînt tragic continuu asupra temei incoerenţei şi misterului existenţei, un freamăt aproape kierkegaardian". Şi criticul menţionează variantele acestui sentiment în operele scriitorilor nordici — Knut Hamsun, Strindberg, Jacobsen, Pontoppidan, Herman Bang şi pînă la Hjalmar Bergman sau Pär Lagerkvist, Cf. L'Aventure intellectuelle du XX-e siècle, 3-ème éd. Albin Michel, Paris, 1963, p. 35—36.

[3] *Silvio d'Amico*, Storia del teatro drammatico, vol. III. Quarta edizione. Garzanti, Milano, 1958, p. 235—236.

[4] *John Gassner*, The Theatre in our Times, Third Printing, Crown Publishers, New York, 1960, p. 105.

din ibsenism, căruia îi adaugă o licoare metafizică" — „iar în America nu pot găsi decît trei dramaturgi activi" care să fie total în afara influenței ibseniene.

*

Drumul pe care l-a parcurs de la începuturile sale teatrul lui Ibsen[1] în diferite țări europene este interesant de urmărit atît pentru înțelegerea atmosferei teatrale a timpului, cît și pentru sublinierea influenței pe care a exercitat-o.

În Franța, primii care popularizează dramaturgia ibseniană — prin articole publicate încă din 1856 — sînt scriitorii naturaliști. Émile Zola susține ferm reprezentarea *Strigoilor* la *Teatrul Liber* (1890) condus de Antoine, unde se reprezintă și *Rața sălbatică* (1891). O interpretare total diferită de cea a stilului naturalist o dă pieselor ibseniene linia simbolistă reprezentată de Lugné-Poë care, la *Théâtre de l'Oeuvre*, montează în patru ani (1893—1897) nu mai puțin de nouă piese (***Rosmersholm***, ***Un dușman al poporului***, ***Constructorul Solness***, ***Micul Eyolf***, ***Brand***, ***Stîlpii societății***, ***Peer Gynt***, ***Comedia iubirii*** și ***J.G. Borkman***), iar mai tîrziu alte trei, lansate între 1891 și 1894 de alte teatre (***Hedda Gabler***, ***Femeia mării***, ***O casă de păpuși***). Lugné-Poë a fost entuziastul propagator al lui Ibsen și în alte țări, turneele lui ajungînd pînă în țările scandinave. Iar pe linia traducerilor, rolul important l-a avut M. Prozor, precum și monumentala ediție critică de *Opere complete* a lui P.G. La Chesnais, în 16 volume masive.

În Germania, teatrul lui Ibsen a contribuit la o degajare a scenei germane de afluența unei dramaturgii clasicizante și patriotarde. Dramaturgi importanți (L. Fulda, A. Holz și mai ales G. Hauptmann) au fost influențați de el — dar și orientarea realistă a dramaturgului norvegian a primit un impuls din partea teatrului din Meiningen, primul teatru german care în 1876 i-a reprezentat *Pretendenții la coroană*. Au urmat *Războinicii din Helgeland* și, în 1886, *Strigoii*, piesă considerată subversivă de cenzura imperială, care a pus în repetate rînduri obstacole serioase pătrunderii teatrului ibsenian în Germania. Unei noi reprezentații a *Strigoilor* (1887), triumfale, i-a urmat constituirea a două „asociații ibseniene", la Berlin și Leipzig. *Freie Bühne* — echivalentul german al teatrului lui Antoine — și-a inaugurat activitatea (1889) cu această piesă. Succesul dramaturgiei ibseniene a fost asigurat în special de regizorul O. Brahm — succes constant

[1] Vezi *José Ares Montes*, în *Enciclopedia dello spettacolo*, vol. VI. Le Maschere, Roma, 1959, pp. 471—475.

pînă în jurul anului 1920, cînd moda expresionismului își îndreaptă preferințele spre teatrul lui Strindberg.

În Rusia, prima reprezentație ibseniană a avut-o *O casă de păpuși* (1883), după care piesele dramaturgului norvegian devin populare datorită mai ales *Teatrului de Artă* din Moscova, unde între 1899 și 1912 se montează *Hedda Gabler*, *Un dușman al poporului*, *Cînd noi*, *morții*, *vom învia*, *Rața sălbatică*, *Strigoii*, *Brand*, *Rosmersholm*, și *Peer Gynt*. Dacă pînă la revoluția din 1905 sînt interpretate aici în sens realist chiar și *Rosmersholm* sau *Rața sălbatică*, în schimb, după înfrîngerea acestei revoluții, dramaturgia ibseniană este valorificată liric, simbolist, după schema lui Maeterlinck — ca în punerea în scenă a *Heddei Gabler* de către Mayerhold (1906) sau a dramei *Rosmersholm* de către Vahtangov (1918). Asupra dramaturgiei ruse, Ibsen n-a avut o influență remarcabilă — în afara dramelor lirice ale lui Blok și, desigur, Cehov.

În Anglia, pătrunderea și succesul teatrului ibsenian au venit mai tîrziu decît în alte țări europene. În 1880 *Stîlpii societății* n-are succes. Între 1889 și 1897 teatrele londoneze joacă nouă piese de Ibsen (între care *Un dușman al poporului*, tradusă de una dintre fiicele lui Marx). În fața unei dramaturgii care afirma că viața orășelelor de provincie e fondată — la fel ca și căsătoria — pe ipocrizie și minciună, și care deci lovea în ideile cele mai scumpe puritanei Anglii victoriene, prima reacție a publicului nu putea fi decît de condamnare. Nu e mai puțin adevărat însă că influența lui Ibsen asupra dramaturgiei anglo-irlandeze a fost considerabilă.[1]

În Statele Unite ale Americii, prima reprezentație ibseniană (*O casă de păpuși*, 1883) n-a avut succes nici chiar în urma modificării finalului, făcută pentru a nu jigni morala puritană. Dar la sfîrșitul secolului trecut și în primul deceniu al secolului nostru, actori americani și englezi de prim rang joacă aici aproape tot ce este valoros în repertoriul ibsenian. Influența dramaturgului este evidentă, de pildă, la Arthur Miller (*Toți fiii mei*, *Moartea unui comis-voiajor* etc.) care face și o adaptare după *Un dușman al poporului* (1950).

În Italia, popularitatea lui Ibsen este legată de spectacolele Eleonorei Duse — cea mai fidelă interpretă a acestui scriitor — începînd cu *O casă de păpuși*, în 1891 (primul spectacol italian cu o piesă de Ibsen), continuînd cu *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Strigoii* sau cu *Rosmersholm*, cu decorurile și punerea în scenă a lui Gordon Craig (1905). Al doilea strălucit popularizator ibsenian a fost Ermete

---

[1] Cf. *Jan Setterquist*, op. cit.; *R. Huber*, Ibsens Bedeutung für das englische Drama. Marburg, 1919.

Zacconi; de altfel, toți marii actori italieni au creat roluri ibseniene memorabile — pentru ca azi această dramaturgie să continue a sta în atenția celor mai de seamă regizori, ca G. Strehler, L. Squarzina sau O. Spadaro.

În Spania, Ibsen n-a fost niciodată popular și nici azi nu este jucat decît foarte rar. Totuși, primele reprezentații ibseniene au început încă din 1893 la Barcelona (cu *Un dușman al poporului*) și din 1896 la Madrid, cu aceeași piesă; dar în timp ce catalanii le-au întîmpinat favorabil, în fața publicului madrilen n-au avut un succes real și durabil. Scriitorii catalani au suferit evidente influențe ibseniene; dintre dramaturgii castilieni, asemenea influențe sînt vizibile la José Echegaray și Jacinto Benavente.

*

Strălucita carieră a lui Ibsen în România își așteaptă încă cercetătorul. Acesta, parcurgînd sutele de articole răspîndite timp de aproape trei sferturi de veac prin majoritatea revistelor timpului, va trebui să analizeze amploarea ecoului pe care l-a avut scriitorul nordic în sînul publicului nostru spectator și cititor, să interpreteze variațiile și modurile în care a fost primit, să sesizeze sensurile dezbaterilor (în principiu aproape totdeauna favorabile dramaturgului) asupra teatrului său și, în sfîrșit — întreprindere mai dificilă, dar nu mai puțin interesantă — să încerce a descifra influențele exercitate de acest titan al teatrului modern asupra dramaturgiei moderne românești — de la expresia ei mai modestă (Sofia Nădejde, H. Lecca, Ronetti Roman) pînă la cea mai înaltă, reprezentată de Camil Petrescu.

Prima traducere, după cît știm, din opera lui Ibsen datează din 1891 — *Un dușman al poporului*, pe care ulterior traducătorul, S.I. Grossman, a localizat-o sub titlul *Doctorul Sălceanu*, după cum atestă ieșeanul I.N. Roman. De altfel, foarte probabil că Iașul a fost centrul cultural prin care a pătruns mai întîi Ibsen la noi (deși publicațiile din Ardeal, unde Ibsen putea fi cunoscut prin intermediul celor din Germania, trebuie să fi informat mai demult), iar criticii care aveau legături strînse cu cercurile socialiste (I.N. Roman în *Drapelul*, 1891; Em. D. Fagure în *Evenimentul*, 1893; C. Dobrogeanu-Gherea în *Evenimentul literar*, 1894 etc.) caută prin articolele lor să familiarizeze publicul cu opera dramaturgului scandinav și cu sensul criticii lui sociale.

Totuși, despre o „familiarizare" a publicului nu se poate vorbi propriu-zis decît din momentul apariției traducerilor sau a reprezentării pieselor respective.

Traducerea lui Grossman din 1891 e publicată abia în 1895. Este anul în care Ibsen apare pentru prima dată pe scena Teatrului Național din București (cu *Rosmersholm*, în traducerea lui Virgiliu Popescu, publicată în anul următor în *Convorbiri literare*), anul în care articolele despre Ibsen se înmulțesc (de exemplu în *Adevărul*, *Epoca*, *Românul* etc.); anul în care, alături de *Un dușman al poporului*, mai apar *Nora* (în revista *Vatra*, tradusă de B. Marian), *Stîlpii societății* (de același traducător, apărută în 1895(?) la Craiova, în același volum cu precedenta), *Liga tinerimii* (Craiova, tradusă de I. Hussar) și *Micul Eyolf*. Într-un singur an, deci, publicul nostru ia contact cu șase opere ibseniene!

Drama *Micul Eyolf*, *„tradusă cu învoirea autorului de Titu Maiorescu"* (Buc. 1895, publicată în același an în *Convorbiri literare*), apare doar la o lună după ce piesa fusese jucată în premieră în Germania.

După *Rosmersholm*, în următoarele două stagiuni se joacă întîi *Strigoiul (Strigoii)*, apoi în cealaltă stagiune *Stîlpii statului* (localizarea lui H. Lecca după *Stîlpii societății*) — drame puse în scenă de marele admirator al teatrului ibsenian Paul Gusty, și în care rolurile sînt deținute de cei mai mari actori ai Naționalului, ca Aristide Demetriad, C.I. Nottara, Iancu Brezeanu, Petre Velescu sau Aristizza Romanescu, după cum și mai tîrziu Ibsen își va găsi interpreți printre cei mai de seamă actori ai scenelor noastre.

Apoi, timp de 14 ani, Ibsen lipsește de pe afișele „Naționalului" din Capitală (fără să fi lipsit însă de pe cele ale teatrelor din Iași și Craiova). Pentru a-l relua, direcția teatrului va aștepta ca „Théâtre de l'Oeuvre" din Paris, în turneu la București cu actori ca Suzanne Desprès și Lugné-Poë, să joace *Constructorul Solness* (în aprilie 1909), iar în octombrie 1911 *Nora* și *Hedda Gabler*.

Într-adevăr, în aceeași stagiune se joacă *Stîlpii societății*, iar în următoarea *Un dușman al poporului* (ambele în traduceri noi, prima a lui I. Gorun, iar a doua a ferventului traducător și interpret ibsenian Petre Sturdza). După o pauză de șase ani, apar succesiv pe această scenă: *J.G. Borkman* (1918-19 și 1947-48), *Rața sălbatică* (1919-21 și 1927-28), *Nora* (1921-22, 1928-33), *Hedda Gabler* (1922-23 și 1945-46), *Rosmersholm* (1923-24), *Femeia mării* (1928-29), *Liga tinerimii* (1932-33), *Un dușman al poporului* (1936-38) și *Strigoii* (1943-45). În total deci, nouă drame, și cele mai valoroase, la care „Teatrul popular" adaugă *Micul Eyolf* (1925-26), sub direcția de scenă a lui Victor Ion Popa, iar „Teatrul Marioara Voiculescu", *Peer Gynt* (1924-25).

Teatrul Național din Cluj joacă de asemenea, începînd din 1923, un număr de șapte drame (*Un dușman al poporului*, *Strigoii*, *Nora*, *Rața sălbatică*, *Hedda Gabler* și două pe care „Naționalul" din București nu le jucase: *Micul Eyolf* și *Constructorul Solness*. Desigur că nici alte teatre din provincie (și în primul rînd cel din Iași și cel din Craiova) nu vor fi omis din repertoriile lor numele dramaturgului norvegian.

*

Între timp, publicul cititor continuă să ia contact cu acest teatru prin noile traduceri.

După *Micul Eyolf* apare după zece ani, tocmai la Piatra Neamț, *Ioan Gavril Borkman*.[1] Doi ani mai tîrziu apare *Un dușman al poporului*, în noua versiune a lui P. Sturdza, iar la Lugoj, singura dintre piesele din prima fază de creație a dramaturgului traduse la noi, *Războinicii din Helgeland*, sub titlul *Expedițiune nordică*, în versiunea lui I. Popovici-Bănățeanul. În 1909 apar *Nora* (tradusă de O. Feld) și *Ziua învierii (Cînd noi, morții, vom învia)*, în prefața căreia traducătorii Ilarie Chendi și C. Sandu precizează: „*Traducerea de față a fost făcută de noi la 1901, la cîteva săptămîni după apariția ediției germane. Am publicat-o mai întîi în revista «Familia»*". În anul următor apare *Constructorul Solness*, traducere însoțită de un studiu critic de I. Giurculescu.

Nu vom mai înșira aici toate traducerile care au urmat de atunci și pînă la cele mai recente. Vom reține doar cîteva momente din drumul lui Ibsen în România. De pildă: traducerile lui D.N. Ciotori direct din limba norvegiană (*Rosmersholm*, 1916; *John Gabriel Borkman*, 1918, *Nora* f.a.); sau momentul din 1918, al remarcabilei traduceri a lui *Brand* semnată de Mihail Negru și H. Steinberg; sau traducerile Laurei Dragomirescu (*Rața sălbatică*, *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Rosmersholm* 1921-23); ori *Peer Gynt* în versiunea poetului Adrian Maniu (1925?); sau importantul moment al traducerilor din poeziile lui Ibsen.

Poetul Ibsen pare a fi fost revelat publicului nostru mai întîi de St. O. Iosif și D. Anghel. Volumul lor de *Poezii de Henrik Ibsen* apare în 1906, deși, după cum specifică ei, „*traducerile de față au văzut în parte lumina zilei în* Semănătorul". De fapt, două dintre ele

[1] Traducerea este din 1898, cum mărturisește traducătorul, Valeriu Hulubei, în „Lămurire"; P. Neamț, ed. II, 1905, col. *Autori celebri*. Pe copertă, printre volumele apărute la acea dată, figurează și *Hedda Gabler*.

le-am găsit publicate şi în *Convorbiri literare* (1903). Culegerea întruneşte un număr de 11 poeme dintre cele mai cunoscute (printre care *În nemărginire*, *Albatrosul*, *În Alpi* şi amplul poem *Terje Vigen*) într-o realizare artistică absolut demnă de autorii *Legendei funigeilor*.

Cîţiva ani mai tîrziu, M. Negru prezintă un volum mai masiv de *Poezii complete* (1918) — în realitate, nici jumătate din poeziile lui Ibsen; între altele, lipsesc aici bucăţi ca *Ungariei*, *Ridicaţi-vă, scandinavi* sau *Poeţilor Norvegiei*, fără de care imaginea poetului rămîne incompletă. Totuşi, prin chiar faptul că poetul ambiţionează mărturisit o traducere literală (evident, după versiunea germană), volumul îşi păstrează semnificaţia şi o valoare documentară incontestabilă.

*

Eforturile scenei şi ale traducătorilor de a-l face cît mai larg cunoscut pe Ibsen la noi au fost permanent susţinute de eforturile publicisticii. În ziarele şi în revistele din Capitală şi din provincie au continuat să apară sute de studii, articole, polemici, recenzii, cronici, note despre spectacolele sau cărţile lui Ibsen.

În acest sens, un moment deosebit de important îl marchează studiul de mare amploare asupra lui Ibsen publicat în mai multe numere consecutive din *Familia*, încă din anul 1897 — primul studiu serios. Ibsen atrage tot mai mult atenţia criticii. Prin ziare şi reviste sînt discutate cărţile şi spectacolele ibseniene, sînt recenzate chiar şi lucrări ale criticilor străini asupra lui Ibsen, se fac comunicări urmate de discuţii pînă şi în cadrul Universităţii, se ţin conferinţe publice, apar studii în broşuri şi volume.[1]

În 1906, la moartea dramaturgului, revistele *(Viaţa Românească, Viaţa Nouă* etc.*)* îi consacră numeroase articole. De remarcat că încă în timpul vieţii scriitorului, publicul românesc avea traduse opt din dramele lui.

Dar momentul culminant al carierei lui Ibsen în România este anul 1928, cînd lumea întreagă a sărbătorit centenarul naşterii marelui dramaturg.

Apar acum la noi broşuri şi numere festive de reviste, au loc conferinţe şi comemorări. Presa ţine să informeze publicul despre sărbătorirea acestui eveniment în articole cu titluri ca acestea: *Co-*

---

[1] N. Zaharia, H.I. Buc., 1907; M. Negru, H.I. Buc., 1920 etc. Alte broşuri semnate de G. Marinescu, R. Teodorescu, N.N. Creţu, Gh. Adamescu etc. vor apărea în 1928, cu prilejul centenarului naşterii scriitorului.

memorarea lui Ibsen la Teatrul Național, *Cum s-au desfășurat serbările pentru comemorarea centenarului lui Ibsen*, *Festivitățile de la Oslo și Bergen*, *Comemorarea lui Ibsen la Londra*, *Comemorarea centenarului lui Ibsen în Europa*. Scriitorii și criticii omagiază memoria dramaturgului. Apar numeroase articole semnate de nume ca: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Tudor Vianu, G. Călinescu, Mihail Ralea, Ion Marin Sadoveanu, Victor Eftimiu, Petru Comarnescu și alții. Se organizează un ciclu de conferințe publice consacrate pieselor *Rosmersholm*, *Rața sălbatică*, *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Împărat și Galilean* și *Brand*. Comemorarea centenarului nașterii sale era într-adevăr — după cum releva și Liviu Rebreanu, conducătorul delegației române la festivitățile de la Oslo — pe măsura popularității de care sărbătoritul se bucurase în țara noastră.

După trei sferturi de secol de prezență permanentă și vie în cultura românească, azi, aniversînd șase decenii de la moartea sa, aducem fondatorului teatrului modern acest frumos omagiu: prezenta ediție, cuprinzînd cele mai importante douăsprezece piese ale sale, traduse direct din limba în care le-a scris marele dramaturg norvegian.

OVIDIU DRIMBA

Pretendenții la coroană

Piesă istorică în cinci acte

(1864)

În românește de

H. Grămescu *și* Maria-Alice Botez

Personajele

HÅKON HÅKONSSØN, rege ales de birkebeineni.
INGA DIN VARTEIG, mama lui.
Jarlul[1] SKULE.
DOAMNA RAGNHILD, soția jarlului Skule.
SIGRID, sora lui.
MARGRETE, fiica lui.
GUTHORM INGESSØN.
SIGURD RIBBUNG.
NIKOLAS ARNESSØN, episcop de Oslo.
DAGFINN BONDE, comisul lui Håkon.
IVAR BODDE, preotul curții lui Håkon.
VEGARD VAERADAL, unul dintre căpitanii lui Håkon.
GREGORIUS JONSSØN, boier de țară.
PÅL FLIDA, boier de țară.
INGEBJØRG, soția lui Andres Skjaldarband.
PETER, fiul ei, preot tînăr.
SIRA VILJAM, capelanul de casă al episcopului Nikolas.
MAGISTRUL SIGARD din Brabant, medic.
Scaldul JATGEIR, un islandez.

---

[1] *Jarl* — vechi titlu nobiliar în țările nordice, corespunzător oarecum titlului de *earl* în Anglia.

BÅRD BRATTE, o căpetenie a celor din Trondhjem.

Poporănime și tîrgoveți din Bergen, Oslo și Nidaros.

Cruciați, preoți, călugări și călugărițe.

Oaspeți, curteni și doamne.

Războinici etc.

(Acțiunea se petrece în prima jumătate a veacului al treisprezecelea.)

Actul I

(Cimitirul creştin din Bergen. În fund, se află biserica, cu înaltu-i portal către spectatori. În stînga, în primplan stau Håkon Håkonssøn, Dagfinn Bonde, Vegard Vaeradal, Ivar Bodde şi alţi boieri de ţară şi căpitani. În faţa lor sînt jarlul Skule, Gregorius Jonssøn, Pål Flida şi alţi oameni ai jarlului. Mai încolo, în fund, de aceeaşi parte, se vede Sigurd Ribbung cu suita lui, şi în spatele lor Guthorm Ingessøn cu mai mulţi căpitani. Intrarea bisericii e străjuită de oşteni; norodul împînzeşte întregul cimitir; mulţi s-au căţărat prin pomi şi pe zidurile bisericii; toţi par cuprinşi de nelinişte, în aşteptarea celor ce se vor petrece. Clopotele din toate clopotniţele răsună din zări în zări.)

JARLUL SKULE *(cu voce şoptită, neliniştit, către Gregorius Jonssøn)* Ce întîrzie atîta înăuntru?

GREGORIUS JONSSØN Sst! Începe liturghia.

(Din biserică răzbat cîntările.)

CORUL DE CĂLUGĂRI ŞI CĂLUGĂRIŢE *Domine coeli* [1]... etc... etc.

(În timpul cîntării, uşa bisericii se deschide dinlăuntru; în pridvor apare episcopul Nikolas înconjurat de preoţi şi de diaconi.)

---

[1] Dumnezeule al cerului... (L. lat.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(iese în prag și, cu cîrja ridicată, vestește)* În clipa aceasta Inga din Varteig trece proba fierului înroșit ca să dovedească dreptul lui Håkon de pretendent la tron!

(Ușile bisericii se închid din nou; înăuntru, cîntarea răsună mai departe.)

GREGORIUS JONSSØN *(în șoaptă, către jarl)* Roagă-te sfîntului rege Olav, pentru ceea ce este drept.

JARLUL SKULE *(respingînd prompt ideea)* Acuma nu. Acu-i mai potrivit să nu-i mai pomenim de mine.

IVAR BODDE *(apucîndu-l pe Håkon de braț)* Roagă-te Domnului Dumnezeului tău, Håkon Håkonssøn.

HÅKON Nu! Eu nu mă îndoiesc de el.

(Cîntarea din biserică răsună mai puternic; toți se descoperă, mulți cad în genunchi și se roagă.)

GREGORIUS JONSSØN *(către jarl)* E o clipă mare pentru tine și pentru mulți.

JARLUL SKULE *(zbuciumat, privind către biserică)* E o clipă mare pentru Norvegia.

PÅL FLIDA *(la urechea jarlului)* Acum Inga ridică fierul.

DAGFINN BONDE *(de lîngă Håkon)* Acum coboară în mijlocul bisericii.

IVAR BODDE Cristos să-ți ocrotească mîinile neprihănite, Inga, mamă de rege!

HÅKON Pentru clipa aceasta, îi voi rămîne recunoscător cît voi trăi. Hotărît!

JARLUL SKULE *(care a ascultat cu încordare, izbucnește)* A țipat? A aruncat fierul?

PÅL FLIDA *(îndreptîndu-se spre fund)* Nu știu...

GREGORIUS JONSSØN În pronaos, femeile plîng în hohote.

CORUL DIN BISERICĂ *(izbucnește triumfal)* *Gloria in excelsis Deo!*[1]

(Ușa se deschide brusc; Inga iese, urmată de călugărițe, de preoți și de călugări.)

---

[1] Slavă Domnului, în înalt! (L. lat.) — imn care se cînta la slujba missei.

INGA *(pe scările bisericii)* Dumnezeu a judecat. Priviți aceste mîini; cu ele am ridicat fierul!

VOCI DIN MULȚIME Sînt curate și albe, ca și-nainte!

ALTE VOCI Ba mai frumoase!

MULȚIMEA TOATĂ E vădit că el este fiul lui Håkon Sverressøn!

HÅKON *(îmbrățișîndu-și mama)* Îți mulțumesc, mulțumesc, și fii binecuvîntată!

EPISCOPUL NIKOLAS *(trecînd pe lîngă jarl)* A fost o prostie să se pretindă proba fierului.

JARLUL SKULE Ba nu, domnule episcop; Dumnezeu trebuia să glăsuiască în această pricină.

HÅKON *(adînc mișcat, ținînd-o de mînă pe Inga)* Așadar s-a săvîrșit lucrul pe care l-am dorit din toate puterile mele — cel care mi-a ros și mi-a sfîșiat inima...

DAGFINN BONDE *(către mulțime)* Da, priviți femeia aceasta și luați aminte, voi toți cei care vă aflați aici! Cine s-a îndoit de vorbele ei, mai înainte de a se fi ridicat unii să stîrnească îndoiala?

PÅL FLIDA Îndoiala s-a strecurat în toate colibele din clipa în care pruncul Håkon, pretendentul la coroană, a fost adus la curtea regelui Inge.

GREGORIUS JONSSØN Și astă-iarnă, murmurul a crescut ca un strigăt, vuind peste țară, de la miazănoapte la miazăzi; cred că oricine poate să mărturisească la fel.

HÅKON Cea mai bună mărturie eu însumi pot s-o fac. De aceea am și ascultat sfatul atîtor prieteni credincioși și m-am umilit cum nici un alt rege n-a mai făcut-o. Mi-am dovedit obîrșia prin proba fierului, am dovedit dreptul meu, ca fiu al lui Håkon Sverressøn, de a-i moșteni țara și regatul. Nu vreau să cercetez acum cine a hrănit acest zvon, de i-au dat atîta răsunet cît spun oamenii jarlului; dar știu că am suferit amarnic. De copil am fost ales rege, dar cinstirea ce se cuvine unui rege mi-a fost prea puțin arătată, chiar acolo unde părea că m-aș fi putut bizui s-o capăt. Nu vreau să amintesc decît de ultima duminică a floriilor la Nidaros, cînd, ducîndu-mă să îngenunchez la altar, arhiepiscopul s-a întors făcîndu-se că nu mă vede, ca să nu mă salute așa cum sînt salutați după datină regii. Puteam să curm lesne asemenea lucruri, dar războiul amenința să izbucnească în țară, și trebuia să-l împiedic.

DAGFINN BONDE Bine-o fi să asculte regii de sfaturile înțelepte; dar dacă ar fi fost ascultat sfatul *meu* în pricina de-acum, apoi Håkon Håkonssøn și-ar fi dovedit dreptatea între el și dușmanii săi nu cu fierul încins în foc, ci cu oțelul cel rece.

HÅKON Stăpînește-te, Dagfinn, așa cum se cuvine să facă un bărbat căruia îi e dat să se numere printre cîrmuitorii regatului.

JARLUL SKULE *(cu un surîs ușor)* E lesne să numești dușman al regelui pe oricine stă în calea voinței lui. Ci eu socotesc că mai dușman îi este cel care-l sfătuiește să nu-și dovedească dreptul la titlul de rege.

HÅKON Cine știe! Dacă ceea ce am căpătat aici ar fi fost numai dreptul meu, nu l-aș fi cumpărat atît de scump; dar trebuie să privim mai sus; aici e vorba de o chemare și de o datorie. Eu le simt în mine fierbinți și mărețe, și nu roșesc mărturisindu-vă: Sînt singurul care, în vremurile de-acum, poate să ducă țara înainte, spre binele ei — obîrșia regească izvodește îndatoriri regești...

JARLUL SKULE Pe-aici mulți își dau asemenea mărturii priincioase.

SIGURD RIBBUNG Și eu dau mărturie, cu temeiuri tot atît de depline. Bunicul meu a fost regele Magnus Erlingssøn...

HÅKON Da, dacă tatăl tău, Erling Steinvegg, a fost fiul regelui Magnus; dar cei mai mulți o tăgăduiesc; și această pricină n-a fost dovedită prin proba fierului înroșit.

SIGURD RIBBUNG Ribbungii m-au primit rege de bunăvoie, pe cînd Dagfinn Bonde și alți birkebeineni au smuls pentru tine titlul de rege prin amenințări.

HÅKON Da, atît de rău ați cîrmuit voi Norvegia, încît urmașul lui Sverre a trebuit să-și smulgă dreptul prin amenințări.

GUTHORM INGESSØN Cu tot atîta temei ca și tine, și eu sînt urmașul lui Sverre...

DAGFINN BONDE Dar nu în linie dreaptă, bărbat din bărbat.

EPISCOPUL NIKOLAS E o verigă femeiască între tine și ei, Guthorm.

GUTHORM INGESSØN Și totuși, Inge Bårdssøn, tatăl meu, a fost, după toată pravila, rege al Norvegiei.

HÅKON Pentru că nimeni nu știa dacă fiul fiului lui Sverre trăiește. Din ziua în care acest lucru s-a aflat, el n-a mai cîrmuit regatul decît ca tutore al meu — atît!

JARLUL SKULE Nu poți pretinde cu tot temeiul una ca asta; Inge a domnit ca un rege, după pravilă și deplin. Că Guthorm nu prea are drepturi temeinice, asta cam așa e; el e bastard; ci eu sînt frate bun al regelui Inge, și pravila este de partea mea cînd cer întreaga lui moștenire și o pretind în stăpînire.

DAGFINN BONDE O, jarle, măria-ta ai luat, bag seama, întreaga lui moștenire și nu numai averea lăsată de tatăl măriei-tale, ci și toate bunurile rămase de la Håkon Sverresson.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu toate, măre Dagfinn. Să respectăm adevărul; regele Håkon și-a păstrat paftaua și brățara de aur.

HÅKON Fie pe voia voastră; cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-oi cîștiga eu alte bunuri. Și-acum, boieri de țară și județi, voi, sfinți părinți, voi, căpitani și voi, viteji din ceata mea, e timpu-acum să strîngem Sfatul țării, dupăcum am fost hotărît. Pînă astăzi am stat cu mîinile legate; nu cred că va fi cineva să mă defaime fiindcă năzuiesc să mi le desferec.

JARLUL SKULE Și alții rîvnesc să facă la fel, Håkon Håkonssøn.

HÅKON *(tresărind)* Cinstite jarl, ce vrei să spui?

JARLUL SKULE Vreau să spun că noi toți, pretendenții la coroană, avem aceeași pricină să dorim desferecarea. Toți am fost la fel încătușați; nici unul dintre noi nu știe care-i sînt drepturile.

EPISCOPUL NIKOLAS Rînduielile bisericii erau cîndva tot atît de tulburi ca și ale țării; dar acum hotărîrile se iau după legea sfîntului rege Olav.

DAGFINN BONDE *(printre dinți)* Alte uneltiri!

(Oamenii lui Håkon string rîndurile.)

HÅKON *(silindu-se să rămînă liniștit, face cîțiva pași către jarl)* Vreau să cred că nu ți-am priceput gîndul! Proba fierului a dovedit dreptul meu de moștenire asupra regatului, încît socotesc că Sfatul țării nu are decît să consfin-

ţească alegerea mea ca rege, care a avut loc în dieta de la Øre încă de acum şase ani.

MAI MULŢI DINTRE OAMENII LUI SIGURD ŞI AI JARLULUI Nu, nu, noi tăgăduim alegerea de-atunci!

JARLUL SKULE Nu aceasta a fost pricina pentru care am hotărît să se ţină acum Sfatul ţării. Prin proba fierului n-ai dovedit decît îndreptăţirea ta de a te înfăţişa împreună cu noi, ceilalţi pretendenţi la coroană, spre a-ţi arăta pretenţiile; dar numai cu atît n-ai dobîndit încă regatul...

HÅKON *(stăpînindu-se)* Adică, vrei să spui că timp de şase ani am purtat pe nedrept numele de rege, şi că măria-ta, jarle, timp de şase ani ai cîrmuit pe nedrept ţara ca tutore al meu.

JARLUL SKULE Ba nu! După moartea fratelui meu *cineva* trebuia să poarte titlul de rege. Iar birkebeinenii, şi mai ales Dagfinn Bonde, au lucrat cu-atîta zel, încît au impus alegerea domniei-tale mai înainte ca noi ceilalţi să mai putem cere drepturile noastre.

EPISCOPUL NIKOLAS *(către Håkon)* Jarlul socoteşte că alegerea aceea nu ţi-a dat decît folosul, nu şi stăpînirea asupra puterii regale.

JARLUL SKULE Te-ai bucurat de toate drepturile; dar Sigurd Ribbung, Guthorm Ingessøn şi eu socotim că sîntem tot atît de îndreptăţiţi la moştenire ca şi măria-ta, aşa că numai pravila va hotărî care dintre noi va primi moştenirea pentru totdeauna.

EPISCOPUL NIKOLAS La drept vorbind, părerea jarlului e destul de întemeiată.

JARLUL SKULE Adeseori în aceşti ani s-a vorbit de necesitatea probei fierului, ca şi de cea a unor dezbateri în Sfatul ţării, dar de fiecare dată a intervenit cîte ceva. Şi, măria-ta Håkon, o dată ce socoteai dreptul măriei-tale de neclintit încă de la prima alegere regală, de ce ai mai încuviinţat proba cu fierul?

DAGFINN BONDE *(îndîrjit)* Puneţi mîna pe arme, oameni ai regelui! Armele să hotărască!

MAI MULŢI DIN SUITĂ *(năpustindu-se)* La arme, împotriva duşmanilor regelui!

JARLUL SKULE *(către ai săi)* Să nu omorîţi pe nimeni! Să nu răniţi pe nimeni! Apăraţi-vă numai!

HÅKON *(reţinîndu-i pe-ai lui)* Potoliţi-vă, cei care-aţi

tras spada! Jos spada, vă spun! *(Liniştit.)* Purtarea voastră îmi face starea de zece ori mai grea!

JARLUL SKULE Aşa se încaieră om cu om pe întregul cuprins al ţării. Ia aminte, Håkon Håkonssøn; acum cred că vezi mai bine ce ai de făcut, dacă pacea ţării şi viaţa oamenilor îţi stau la inimă.

HÅKON *(după o clipă de gîndire)* Da... văd. *(O ia pe Inga de mînă şi se întoarce către unul dintre cei care stau în preajma lui.)* Torkell, ai fost om de credinţă între cetaşii tatălui meu; ia femeia aceasta s-o găzduieşti acasă la tine şi fii bun cu ea... I-a fost tare dragă lui Håkon Sverressøn. Dumnezeu să te binecuvînteze, mamă — eu trebuie să mă înfăţişez acum în Sfatul ţării. *(Inga îi strînge mîna şi iese cu Torkell; Håkon tace un timp, apoi înaintează şi rosteşte răspicat.)* Pravila va judeca; numai ea! Pe voi, birkebeineni care-aţi luat parte la dieta din Øre şi m-aţi ales rege, vă dezleg de jurămîntul făcut atunci. Tu, Dagfinn, nu mai eşti comisul meu; nu vreau să mă înfăţişez nici cu comisul şi nici cu ceata mea, nici cu căpitanii regeşti, nici cu credincioşii mei războinici; sînt un om sărman; toată moştenirea mea e această pafta şi această brăţară de aur, neîndestulătoare bunuri pentru a răsplăti cu ele ostenelile atîtor bărbaţi de ispravă. Acum sîntem egali, noi toţi cei ce pretindem coroana; nu vreau să am asupra voastră nici un fel de întîietate, în afară de aceea a dreptului care mi-a fost hărăzit de sus... *pe acesta* nu pot şi nici nu vreau să-l împart cu nimeni... Să se sune adunarea Sfatului ţării, iar Dumnezeu şi pravila sfîntului rege Olav să judece. *(Iese cu oamenii lui prin stînga; chemări de corn şi de surle răsună pînă-n depărtări.)*

GREGORIUS JONSSØN *(către jarl, în timp ce mulţimea începe să se risipească)* În timpul probei fierului păreai îngrijorat, şi-acum arăţi voios şi-ncrezător.

JARLUL SKULE *(cu bucurie)* N-ai văzut?... Avea ochii lui Sverre cînd vorbea!... Fie că îl vor alege pe el, fie că mă vor alege pe mine rege — oricum, alegerea va fi bună.

GREGORIUS JONSSØN *(îngrijorat)* Dar să nu te înduplеci! Gîndeşte-te la toţi cei care vor fi pierduţi o dată cu cauza ta.

JARLUL SKULE Aici sîntem pe pămîntul dreptăţii, nu fug din faţa sfîntului Olav. *(Iese prin stînga cu suita lui.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(grăbindu-se să-l ajungă pe Dagfinn Bonde)* Merge bine, cinstite Dagfinn, merge bine; dar ţine jarlul departe de rege după ce va fi ales; ţine-l cît mai departe!

(Toţi ies în stînga, pe după biserică.)

(O sală din castelul regal. La stînga, în prim plan, o fereastră joasă; la dreapta, uşa de intrare; în ultimul plan, o uşă mai mare care dă spre sala tronului. Lingă fereastră — o masă, cîteva bănci şi scaune. Doamna Ragnhild şi Margrete vin prin uşa cea mică; Sigrid le urmează curînd.)

DOAMNA RAGNHILD Să stăm aici.

MARGRETE Da, aici e mai întuneric.

DOAMNA RAGNHILD *(se duce la fereastră)* Şi putem privi cîmpul unde se ţine Adunarea.

MARGRETE *(privind pe fereastră, cu îngrijorare)* Da, acolo jos, în spatele bisericii, s-au adunat cu toţii. *(Se întoarce plîngînd.)* Acolo jos se va înfăptui un lucru plin de grele urmări.

DOAMNA RAGNHILD Cine va fi oare mîine stăpîn aici, în această sală?

MARGRETE O, taci! Niciodată nu mi-am închipuit că voi trăi o zi atît de grea.

DOAMNA RAGNHILD Trebuia să se întîmple; să rămînă numai tutore al regelui, nu era îndestul pentru el.

MARGRETE Da, trebuia să se întîmple; numai titlul de rege nu era îndestul pentru el.

DOAMNA RAGNHILD De cine vorbeşti?

MARGRETE De Håkon.

DOAMNA RAGNHILD Eu vorbeam de jarl.

MARGRETE Nu-s alţii mai de seamă decît ei doi.

DOAMNA RAGNHILD Uite-l pe Sigurd Ribbung! Cît de perfid şade acolo... ca un lup în lanţ.

MARGRETE Da, uite-l!... Işi împreună mîinile pe mînerul spadei şi-şi sprijină bărbia în pumni.

DOAMNA RAGNHILD Işi muşcă mustaţa şi rîde...

MARGRETE Ce rîs hidos!

DOAMNA RAGNHILD Ştie că nimeni nu-l va sprijini; de-aceea e atît de rău. Cine-i judeţul care vorbeşte acum?

MARGRETE E Gunnar Grjonbak.

DOAMNA RAGNHILD E de partea jarlului?
MARGRETE Nu, de bună seamă e de partea regelui...
DOAMNA RAGNHILD *(privind-o)* De partea cui spui tu?...
MARGRETE A lui Håkon Håkonssøn.
DOAMNA RAGNHILD *(priveşte pe fereastră; după cîteva clipe)* Unde e Guthorm Ingessøn?... Nu-l văd.
MARGRETE În spatele oamenilor lui, colo, jos de tot... cu o mantie pînă la călcîie.
DOAMNA RAGNHILD A, da!...
MARGRETE Pare umil.
DOAMNA RAGNHILD Din pricina maică-si.
MARGRETE Håkon nu-i umil.
DOAMNA RAGNHILD Acum cine vorbeşte?
MARGRETE *(privind afară)* Tord Skolle, judeţul din Ranafylke.
DOAMNA RAGNHILD E de partea jarlului?
MARGRETE Nu, a lui Håkon.
DOAMNA RAGNHILD Jarlul a rămas împietrit, ascultîndu-l!
MARGRETE Håkon pare liniştit... şi puternic totodată! *(Cu vioiciune.)* De-ar veni aici un strein de departe, pe ei doi şi dintr-o mie i-ar deosebi îndată.
DOAMNA RAGNHILD Priveşte, Margrete; Dagfinn Bonde îi oferă lui Håkon jilţul de aur.
MARGRETE Pål Flida îi aduce unul la fel jarlului...
DOAMNA RAGNHILD Oamenii lui Håkon nu vor să-l lase!
MARGRETE Jarlul s-a agăţat de jilţul lui!...
DOAMNA RAGNHILD Håkon îi vorbeşte mînios... *(Fuge, dînd un ţipăt, de lîngă fereastră.)* Oh, Isuse Cristoase! I-ai văzut ochii... şi rînjetul?... Nu, acela nu mai era jarlul!
MARGRETE *(o urmează speriată)* Nici Håkon! Nici jarlul, nici Håkon!
SIGRID *(la fereastră)* O, josnicia josniciilor!
MARGRETE Sigrid!
DOAMNA RAGNHILD Eşti aici?
SIGRID Atît de jos trebuie să se coboare ca să urce la tron?
MARGRETE Vai, roagă-te cu noi să se orînduiască totul cum se cuvine.

DOAMNA RAGNHILD *(palidă și îngrozită, către Sigrid)* L-ai văzut? L-ai văzut pe soțul meu?... Ochii și rînjetul lui... nu l-aș mai fi recunoscut!

SIGRID Nu semăna cu Sigurd Ribbung?

DOAMNA RAGNHILD *(încet)* Da, semăna cu Sigurd Ribbung.

SIGRID Nu rîdea ca Sigurd?

DOAMNA RAGNHILD Ba da!

SIGRID Atunci, să ne rugăm împreună.

DOAMNA RAGNHILD *(cu puterea desperării)* Jarlul *trebuie* să fie ales rege! Sufletul lui se va prăbuși dacă nu va deveni cel dintîi om din țară.

SIGRID *(mai puternic)* Atunci, să ne rugăm împreună.

DOAMNA RAGNHILD Sst! Ce-i asta? *(La fereastră.)* Ce chiot! Toți bărbații s-au ridicat, toate flamurile și steagurile flutură în vînt.

SIGRID *(o apucă de braț)* Roagă-te, femeie! Roagă-te pentru soțul tău!

DOAMNA RAGNHILD Da, sfinte Olav, dă-i lui toată puterea în țara asta!

SIGRID *(sălbatic)* Nici una... nici una! Căci nu se va mai izbăvi!

DOAMNA RAGNHILD *Trebuie* să capete puterea. Dacă o va căpăta, tot ce-i bun în el va crește și va înflori. Privește, Margrete! Ascultă bine! *(Se dă un pas înapoi.)* Toate mîinile se ridică pentru jurămînt!

(Margrete ascultă la fereastră.)

DOAMNA RAGNHILD Dumnezeule, și sfinte Olav, pe cine l-au ales?

SIGRID Roagă-te!

(Margrete ascultă și ridică mîna făcîndu-le semn să tacă.)

DOAMNA RAGNHILD *(după puțin)* Spune!

(Jos, pe cîmpul unde are loc Sfatul țării, răsună puternic cîntece de corn și de surle.)

DOAMNA RAGNHILD Dumnezeule, și sfinte Olav, pe cine l-au ales?

(Scurtă pauză.)

MARGRETE *(intorcînd capul)* L-au ales rege pe Håkon Håkonssøn.

(Se aude muzica alaiului regesc, mai intii in surdină, apoi tot mai aproape. Doamna Ragnhild se agață plingînd de Sigrid care, tăcută, o conduce afară prin stinga; Margrete rămine nemişcată, sprijinită de fereastră. Pajii deschid uşa cea mare. Se poate vedea in fund holul care, incetul cu incetul, se umple de alaiul ce vine de la Adunare.)

HÅKON *(în prag, întorcîndu-se către Ivar Bodde)* Adu-mi pana de scris, şi ceara, şi mătasea — pitacul îl am la mine. *(Se duce, vădit emoționat, la masă şi desfăşoară cîteva suluri de pergament.)* Margrete, sînt rege!

MARGRETE Mă închin stăpînului şi regelui meu.

HÅKON Mulţumesc!... *(Se uită la ea şi o ia de mînă.)* Iartă-mă, am uitat că are să te mîhnească.

MARGRETE *(trăgîndu-şi mîna)* Nu m-a mîhnit; nu-i nici o îndoială că eşti os de domn.

HÅKON *(cu însuflețire)* Da, cine n-ar fi dator să spună la fel, dacă-şi reaminteşte cum Dumnezeu şi sfinţii m-au ferit de tot răul? Cînd n-aveam decît un an, birkebeinenii m-au trecut peste munte prin viscol şi prin ger şi printre cei care-mi voiau pieirea. La Nidaros am scăpat nevătămat de baglerieni, cînd au pus foc oraşului şi-au omorît pe-atîția dintre-ai noştri, şi însuşi regele Inge de-abia a scăpat la bordul unui vas, unde se căţărase pe odgonul ancorei.

MARGRETE Tinereţea măriei-tale a fost grea.

HÅKON *(privind-o țintă)* Mi se pare, acum, că ai fi putut să mi-o faci mai uşoară.

MARGRETE Eu?

HÅKON Ai fi putut să-mi fii ca o soră in anii în care am crescut împreună.

MARGRETE Dar nu s-a putut.

HÅKON Nu... nu s-a putut; ne-am privit unul pe altul, fiecare din colţul lui, şi rareori ne-am vorbit... *(Nerăbdător.)* Da'unde întîrzie! *(Ivar Bodde vine cu cele necesare scrisului.)* În sfîrşit! Dă-le-ncoace!

(Håkon se aşază la masă şi scrie. Curind, intră jarlul Skule; după aceea Dagfinn Bonde, episcopul Nikolas şi Vegard Vaeradal.)

HÅKON *(se uită în sus, şi lasă jos pana)* Jarle, ştii ce scriu? *(Jarlul se apropie.)* Îi scriu mamei; îi mulţumesc pentru tot binele pe care mi l-a făcut şi o sărut de mii de ori... aici, în scrisoare, se-nţelege. Va pleca spre răsărit, la Borgasyssel, şi va rămîne să trăiască acolo cu toată cinstirea regească.

JARLUL SKULE Nu vrei s-o mai ţii la curtea regală?

HÅKON O iubesc prea mult, jarle... Şi un rege nu trebuie să-i ţină în preajma lui pe cei pe care-i iubeşte prea mult. Un rege trebuie să aibă mîinile libere, să rămînă singur, să nu se lase dădăcit, nici înduioşat. Sînt multe lucruri care trebuiesc îndreptate aici, în Norvegia. *(Continuă să scrie.)*

VEGARD VAERADAL *(încet, către episcopul Nikolas)* Eu am fost de părere s-o îndepărteze pe Inga, regina-mamă.

EPISCOPUL NIKOLAS Ţi-am recunoscut numaidecît sfatul.

VEGARD VAERADAL Şi-acum, ştii: dă-mi, ca să-ţi dau!

EPISCOPUL NIKOLAS Aşteaptă! Eu mă ţin de ceea ce promit.

HÅKON *(dînd pergamentul lui Ivar Bodde)* Strînge-l şi du-i-l tu însuţi, cu cele mai calde îmbrăţişări ale mele.

IVAR BODDE *(care a aruncat o privire asupra pergamentului)* Stăpîne... chiar astăzi?...

HÅKON Astăzi e vînt bun... bate în josul canalului.

DAGFINN BONDE *(vorbind rar)* Adu-ţi aminte, măria-ta, că a stat toată noaptea pe treptele altarului, în rugăciuni şi post.

IVAR BODDE Şi poate-o fi slăbită, măria-ta, după proba fierului.

HÅKON Aşa-i, aşa-i... buna, buna mea mamă!... *(Stăpînindu-se.)* Bine, dacă-i foarte slăbită, să aştepte pînă mîine.

IVAR BODDE Voinţa măriei-tale se va împlini. *(Îi prezintă un alt pergament.)* Iată-l şi pe acesta, stăpîne.

HÅKON Acela?... Ivar Bodde, nu pot!

DAGFINN BONDE *(arătîndu-i scrisoarea către Inga)* Dar asta ai putut...

IVAR BODDE Trebuie să te rupi de tot ceea ce e dăunător.

EPISCOPUL NIKOLAS *(care între timp s-a apropiat)* Acum leagă-i mîinile jarlului, măria-ta!

HÅKON *(în șoaptă)* Socotești că e necesar?

EPISCOPUL NIKOLAS Niciodată nu vei mai avea prilejul să cumperi pacea țării pe un preț atît de scăzut.

HÅKON Atunci, fie! Pana! *(Scrie.)*

JARLUL SKULE *(către episcop, care trece în dreapta)* Se pare că regele-și pleacă urechea la vorbele ce i le spui.

EPISCOPUL NIKOLAS Spre folosul măriei-tale.

JARLUL SKULE Domnia-ta spui asta?

EPISCOPUL NIKOLAS Mai înainte de-a amurgi, ai să-mi mulțumești.

HÅKON *(îi întinde pergamentul)* Citește, jarle.

JARLUL SKULE *(citește, se uită mirat la rege și spune cu jumătate de glas)* Măria-ta rupi toate legăturile cu tînăra Kanga?

HÅKON Cu Kanga, pe care am iubit-o mai presus de orice pe lume. De azi înainte să nu mai cuteze a se arăta în calea regelui.

JARLUL SKULE Măreață hotărîre ai luat acum, Håkon... Știu bine cît de scump trebuie să te coste.

HÅKON Oricine îi este prea drag regelui trebuie să fie îndepărtat... Șnuruiește scrisoarea! *(I-o dă lui Ivar Bodde.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(aplecîndu-se deasupra scaunului)* Măria-ta, doamne, ai cîștigat acum mult în prietenia cu jarlul.

HÅKON *(îi întinde mîna)* Mulțumesc, episcope Nikolas. M-ai sfătuit bine. Cere-mi o favoare; îți va fi împlinită.

EPISCOPUL NIKOLAS Vrea așa măria-ta?

HÅKON Pe cuvîntul meu de rege!

EPISCOPUL NIKOLAS Atunci numește-l pe Vegard Vaeradal guvernator al Hålogalandului.

HÅKON Pe Vegard? El mi-e cel mai credincios prieten pe care-l am; mi-ar părea rău să-l trimit atît de departe de mine.

EPISCOPUL NIKOLAS Prietenul regelui trebuie să fie răsplătit regește. Îndatorează-ți-l pe jarl cum te-am sfătuit, și-ai să fii liniștit pe totdeauna.

HÅKON *(luînd o foaie de pergament)* Vegard va guverna Hålogalandul. *(Scrie.)* Iată pitacul regesc prin care-l numesc guvernator.

(Episcopul se îndepărtează.)

JARLUL SKULE *(apropiindu-se de masă)* Ce scrii?

HÅKON *(întinzîndu-i pitacul)* Citeşte.

JARLUL SKULE *(citeşte şi-l priveşte ţintă pe rege)* Vegard Vaeradal?... În Hålogaland?...

HÅKON Ţinutul de la miazănoapte, unde nu am pe nimeni.

JARLUL SKULE Pesemne-ai uitat că Andres Skjaldarband ocîrmuieşte districtul de miazănoapte? Amîndoi se duşmănesc de moarte; Andres Skjaldarband îmi e prieten...

HÅKON *(surîde şi se ridică)* Iar Vegard Vaeradal e prietenul meu. Trebuie deci să se împace. Cu cît mai repede, cu-atît mai bine. De aci-nainte, între oamenii regelui şi ai jarlului nu trebuie să mai fie gîlceavă.

EPISCOPUL NIKOLAS Hm... treburile-ar putea să se cam încurce! *(Se apropie, îngrijorat.)*

JARLUL SKULE Judeci înţelept şi adînc, Håkon.

HÅKON *(cu căldură)* Jarle Skule, astăzi ţi-am luat regatul... dar las-o pe fiica măriei-tale să-l împartă cu mine!

JARLUL SKULE Fiica mea?

MARGRETE Dumnezeule!

HÅKON Margrete... Vrei să-mi fii regină?

(Margrete tace.)

HÅKON *(îi ia mîna)* Răspunde-mi.

MARGRETE *(încet)* Vreau din toată inima să-ţi fiu soţie.

JARLUL SKULE *(strîngîndu-i mîna)* Pace şi împăcare, din inimă!

HÅKON Mulţumesc.

IVAR BODDE *(către Dagfinn)* Cerul fie binecuvîntat; se luminează de ziuă!

DAGFINN BONDE Aproape că-mi vine şi mie să cred. Niciodată nu mi-a plăcut jarlul atît de mult ca acum.

EPISCOPUL NIKOLAS *(în spatele lui)* Mereu cu ochii-n patru, măre Dagfinn... mereu cu ochii-n patru!...

IVAR BODDE *(către Vegard)* Eşti guvernator al Hålogalandului; iată zapisul regelui. *(Îi dă pitacul.)*

VEGARD VAERADAL Îi voi mulțumi regelui mai tîrziu pentru bunăvoința măriei-sale. *(Dă să plece.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(îl oprește)* Andres Skjaldarband are grumazul tare; să nu-l lași să te frîngă.

VEGARD VAERADAL Nimeni n-a izbutit să mă frîngă pînă acum. *(Pleacă.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(în urma lui)* Fii ca stînca și cremenea față de Andres Skjaldarband... și primește și binecuvîntarea mea.

IVAR BODDE *(care a așteptat în spatele regelui, cu pergamentul în mînă)* Iată scrisorile, măria-ta...

HÅKON Bine. Dă-i-le jarlului.

IVAR BODDE Jarlului? Nu vrei să le pecetluiești?

HÅKON Asta-i sarcina jarlului, el ține sigiliul.

IVAR BODDE *(cu voce înăbușită)* Da, pînă acum... cîtă vreme ți-a fost regent... dar *acum?*

HÅKON Acum, ca și mai înainte... Jarlul păstrează sigiliul. *(Se îndepărtează.)*

JARLUL SKULE Dă-mi scrisorile, Ivar Bodde! *(Se duce la masă, scoate sigiliul țării pe care îl poartă la brîu și, în timpul celor ce urmează, pecetluiește scrisorile.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(aparte)* Håkon Håkonssøn e rege... dar jarlul păstrează sigiliul regal... merge bine, merge bine.

HÅKON Ce zici, domnule episcop?

EPISCOPUL NIKOLAS Dumnezeu și sfîntul Olav să vegheze asupra sfintei lor biserici. *(Se duce în sala tronului.)*

HÅKON *(apropiindu-se de Margrete)* O regină înțeleaptă poate să înfăptuiască multe lucruri mari pentru țară; te aleg cu toată încrederea, pentru că știu cît ești de înțeleaptă.

MARGRETE Numai de-aceea!

HÅKON Ce vrei să spui?

MARGRETE Nimic, nimic, măria-ta!

HÅKON Și nu mă dușmănești că trebuie să renunți la alte visuri din pricina mea?

MARGRETE Nu renunț la nici un vis din pricina măriei-tale.

HÅKON Și vrei să stai alături de mine, cu sfaturile tale înțelepte?

MARGRETE Vreau, măria-ta, să-ți stau alături.

HÅKON Şi să mă sfătuieşti!... Îţi mulţumesc! Sfatul femeii îi este trebuincios unui bărbat, şi eu nu mai am o alta în afară de tine... pe mama a trebuit s-o îndepărtez.

MARGRETE Da, o iubeai prea mult.

HÅKON Iar eu sînt rege. La revedere, Margrete! Eşti încă prea copilă, dar vara viitoare ne vom căsători... şi, din clipa aceea, îţi promit că te voi păstra lîngă mine cu toată cinstea şi credinţa.

MARGRETE *(surîde dureros)* Da, ştiu că va trece multă vreme pînă ce mă vei trimite departe de tine.

HÅKON *(cu emoţie)* Să te trimit departe? Niciodată!

MARGRETE *(cu ochii plini de lacrimi)* Nu, Håkon nu-i trimite departe decît pe cei pe care-i iubeşte prea mult.

(Se duce spre uşa de ieşire. Håkon priveşte gînditor după ea.)

DOAMNA RAGNHILD *(venind din dreapta)* Regele şi jarlul de-atîta vreme aici!... Teama mă ucide... Margrete, ce-a spus şi ce-a făcut regele?

MARGRETE O, foarte multe! Pe scurt, a numit un guvernator şi şi-a ales o regină.

DOAMNA RAGNHILD Pe tine, Margrete?

MARGRETE *(de gîtul mamei)* Da!

DOAMNA RAGNHILD Tu vei fi regină!

MARGRETE Numai regină... cred totuşi că sînt mulţumită şi cu-atît...

(Împreună cu doamna Ragnhild iese prin dreapta.)

JARLUL SKULE *(către Ivar Bodde)* Ia scrisorile! Du-le mamei regelui şi Kangăi. *(Ivar Bodde face o plecăciune şi pleacă.)*

DAGFINN BONDE *(din uşa sălii)* Arhiepiscopul din Nidaros vrea să prezinte regelui Håkon Håkonssøn închinarea lui.

HÅKON *(trăgînd aer în piept)* În sfîrşit, sînt rege în Norvegia. *(Se duce în sală.)*

JARLUL SKULE *(punînd sigiliul la brîu)* Dar eu cîrmuiesc ţara şi regatul.

Actul II

(Sala de ceremonii a curţii regale din Bergen. O fereastră boltită, în mijlocul peretelui din fund. De-a lungul lui, o estradă cu scaune pentru doamne. Lîngă peretele din stînga — tronul regal, ridicat pe cîteva trepte; în mijlocul peretelui opus, o uriaşă uşă de intrare. Flamuri, steme, scuturi, armoarii şi covoare pestriţe atîrnă de stîlpii pereţilor şi din tavanul de lemn sculptat. Jur împrejurul sălii — mese pline de căni, de ploşti şi de pocale. Regele Håkon şade pe estradă lîngă Margrete, Sigrid, doamna Ragnhild şi alte multe doamne de onoare. Ivar Bodde stă în spatele jilţului regal. Împrejurul meselor cu băutură, oamenii regelui şi ai jarlului. La masa cea mai din faţă, din dreapta, printre alţii, se văd Dagfinn Bonde, Gregorius Jonssøn şi Pål Flida. Jarlul Skule şi episcopul Nikolas joacă şah la o masă din stînga. Oamenii de casă ai jarlului trec de colo-colo, servind băuturi. Dintr-o odaie alăturată, în timpul scenelor ce urmează răsună muzică.)

DAGFINN BONDE Iată, au trecut cinci zile, şi slugile sînt încă tot atît de iuţi la umplut pocalele mesenilor.

PÅL FLIDA Jarlului nu i-a plăcut niciodată să-şi lase oaspeţii însetaţi.

DAGFINN BONDE Nu, se vede. Nu s-a mai pomenit pînă acum asemenea ospăţ la vreo nuntă de rege în Norvegia.

PÅL FLIDA Nici jarlul Skule pînă acum nu şi-a mai măritat vreo fată.

DAGFINN BONDE Aşa-i, ce-i drept, jarlul e puternic.

UN OM DIN SUITĂ Stăpîneşte o treime din regat. Nici un jarl n-a avut vreodată mai mult.

PÅL FLIDA Regele, totuşi, stăpîneşte mai mult.

DAGFINN BONDE Să nu pomenim despre asta aici; azi sîntem prieteni, lepădaţi de orice zavistie. *(Bea în sănătatea lui Pål.)* Să rămînă deci regele rege şi jarlul jarl.

PÅL FLIDA *(rîzînd)* Te cunoşti după vorbă că eşti omul regelui.

DAGFINN BONDE Şi oamenii jarlului sînt datori să fie ai lui.

PÅL FLIDA Niciodată. Noi jarlului i-am jurat credinţă, nu regelui.

DAGFINN BONDE Nu-i vremea pierdută.

EPISCOPUL NIKOLAS *(şopteşte către jarl, în timp ce joacă)* Auzi ce spune Dagfinn Bonde?

JARLUL SKULE *(fără să ridice privirea)* Aud destul de bine.

GREGORIUS JONSSØN *(ţintuindu-l cu privirea pe Dagfinn)* Regele plănuieşte una ca asta?

DAGFINN BONDE Lasă... lasă... astăzi, să fie pace!

EPISCOPUL NIKOLAS Regele vrea să ceară jurămînt din partea oamenilor măriei-tale, jarlule.

GREGORIUS JONSSØN *(tare)* Aşa plănuieşte regele? Te întreb.

DAGFINN BONDE Nu răspund nimic. Să bem pentru pace şi prietenie între rege şi jarl. Bună bere!...

PÅL FLIDA A avut vreme să fiarbă destul.

GREGORIUS JONSSØN De trei ori s-a pregătit jarlul de nuntă, de trei ori a făgăduit regele că vine — de trei ori nu şi-a ţinut cuvîntul.

DAGFINN BONDE Trage-l la răspundere pe jarl: ne-a făcut o groază de necazuri în Viken.

PÅL FLIDA Sigurd Ribbung v-a făcut mult mai multe în Vermeland, după cîte se spune.

DAGFINN BONDE *(tresărind)* Da, dar cine l-a lăsat pe Sigurd Ribbung să fugă?

GREGORIUS JONSSØN Sigurd Ribbung a fugit de la noi în Nidaros, aşa cum ştie toată lumea.

DAGFINN BONDE Dar nimeni nu ştie că voi l-aţi fi împiedicat.

EPISCOPUL NIKOLAS *(către jarl, în timp ce acesta chibzuieşte o mişcare)* Auzi, jarle?... Măria-ta l-ai lăsat pe Sigurd Ribbung să scape.

JARLUL SKULE *(joacă)* E-un cîntec vechi.

GREGORIUS JONSSØN *(către Dagfinn)* Îmi închipui totuşi că ai auzit de islandezul Andres Torsteinssøn, prietenul lui Sigurd Ribbung...

DAGFINN BONDE După ce Sigurd a fugit, l-aţi spînzurat pe islandez, ştiu.

EPISCOPUL NIKOLAS *(joacă şi-i spune, rîzînd, jarlului)* Acum ţi-am înhăţat pionul [1], jarlule.

JARLUL SKULE *(ascultînd)* Ia-l!... Un pion nu-i mare lucru. *(Mută un pion.)*

DAGFINN BONDE Nu-i mare lucru, asta a învăţat-o şi islandezul după ce Sigurd Ribbung a fugit în Vermeland.

(Risete înfundate printre oamenii regelui; conversaţia continuă cu voce scăzută; îndată după aceea, intră un om şi îi şopteşte ceva lui Gregorius Jonssøn.)

EPISCOPUL NIKOLAS Iar eu mut aici; şi... ai pierdut.

JARLUL SKULE Aşa se pare.

EPISCOPUL NIKOLAS *(se reazemă de speteaza scaunului)* Nu ţi-ai apărat bine regele în final.

JARLUL SKULE *(amestecă piesele şi se ridică)* M-am săturat de mult să tot fiu protectorul regelui.

GREGORIUS JONSSØN *(se apropie şi-i şopteşte)* Măria-ta jarle, Jostein Tamb îţi trimite veste că vasul e gata să ridice pînzele.

JARLUL SKULE *(încet)* Bine. *(Scoţînd un pergament sigilat.)* Iată scrisoarea.

GREGORIUS JONSSØN *(clătinînd din cap)* Jarle, jarle... nu-i primejdios?

JARLUL SKULE Ce?

GREGORIUS JONSSØN E pecetluit cu pecetea regelui.

JARLUL SKULE Pentru că e în folosul regelui.

GREGORIUS JONSSØN Lasă-l deci pe rege să nu primească învoiala.

JARLUL SKULE Nu o va face, dacă el va trebui să hotărască. Toată vrerea şi tot gîndul lui ţintesc la zdrobirea ribbungienilor, de aceea vrea să aibă linişte în alte părţi.

GREGORIUS JONSSØN Poate că e dibăcie în ceea ce faci acum... dar e şi primejdie.

JARLUL SKULE O iau asupra mea. Du-i scrisoarea lui Jostein şi spune-i să pornească îndată.

---

[1] Joc de cuvinte, în original: în limba norvegă, *pion* se spune *bonde* — cuvînt care înseamnă şi ţăran. Aici, aluzie clară la Dagfinn *Bonde*, omul regelui Håkon.

GREGORIUS JONSSØN Cum poruncești, măria-ta!

(Iese prin dreapta și se intoarce nu peste multă vreme.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(către jarl)* Ai multe griji, după cîte se vede.

JARLUL SKULE Și prea puțină mulțumire.

EPISCOPUL NIKOLAS Regele s-a ridicat.

(Håkon coboară spre ei; toți bărbații de la mese se ridică.)

HÅKON *(către episcop)* Se cade să ne bucurăm din plin văzîndu-te cît de proaspăt și de viguros ai rămas după atîtea zile de petrecere.

EPISCOPUL NIKOLAS Mai pîlpîie o flacără din cînd în cînd, măria-ta, dar nu dăinuie mult. Am bolit toată iarna.

HÅKON Da, da... ai dus o viață aspră, bogată în fapte de faimă.

EPISCOPUL NIKOLAS *(clătinînd din cap)* O, n-am făptuit cine știe ce; mai am încă destule de împlinit. De-am ști dacă mai e timp pentru toate...

HÅKON Cei ce rămîn vor duce mai departe moștenirea celor ce apun, preacinstite părinte; toți dorim binele țării și al poporului. *(Întorcîndu-se către jarl.)* Dar ceva mă miră foarte tare: dregătorii noștri din Hålogaland nu s-au înfățișat la nuntă.

JARLUL SKULE Așa-i; de Andres Skjaldarband n-aveam nici o indoială că vine.

HÅKON *(surîzînd)* Nici eu de Vegard Vaeradal.

JARLUL SKULE Da, nici de Vegard.

HÅKON *(glumind)* Și nădăjduiesc că l-ai fi primit mai bine pe vechiul meu prieten decît acum șapte ani, pe podul de la Oslo, cînd l-ai împuns în falcă de ți s-a frînt spada.

JARLUL SKULE *(rîzînd forțat)* Da, cînd Gunnulf, fratele mamei măriei-tale, i-a retezat dreapta lui Sira Eiliv, cel mai bun prieten și sfetnic al meu.

EPISCOPUL NIKOLAS *(vesel)* Și cînd Dagfinn Bonde și oamenii din garda regelui au pus strajă strașnică pe vasul regal, zicînd că regele nu e în siguranță sub paza jarlului!

HÅKON *(cu seriozitate)* Zilele acelea s-au dus și s-au uitat.

DAGFINN BONDE *(apropiindu-se)* Şi-acum, dacă este pe plac măriei-tale, se poate trîmbiţa pentru începerea jocurilor de arme.

HÅKON Bine. Azi să ne bucurăm de toate plăcerile; mîine ne vom gîndi iar la ribbungieni şi la jarlul din Orknø.

EPISCOPUL NIKOLAS Adevărat că nu vrea să plătească birul?

HÅKON Dacă n-aş avea ribbungienii pe grumaji, eu însumi m-aş îndrepta spre apus.

(Håkon se duce la estradă, îi dă mîna Margretei şi o conduce afară prin dreapta. Încetul cu încetul, îi urmează şi ceilalţi.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(către Ivar Bodde)* Ascultă-mă o clipă. Cine-i omul care se numeşte Jostein Tamb?...

IVAR BODDE E pe-aici un corăbier din Orknø cu numele ăsta.

EPISCOPUL NIKOLAS Din Orknø? Aşa! Şi-acum înalţă pînzele să se întoarne acasă?

IVAR BODDE Da, aşa-i!

EPISCOPUL NIKOLAS *(mai încet)* Cu o încărcătură preţioasă, Ivar Bodde?

IVAR BODDE Cereale şi postăvuri, bănuiesc.

EPISCOPUL NIKOLAS Şi o scrisoare de la jarlul Skule...

IVAR BODDE *(uimit)* Către cine?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu ştiu... poartă sigiliul regal.

IVAR BODDE Domnule episcop... aşa-i precum spui?

EPISCOPUL NIKOLAS Sst, pe mine să nu mă amesteci în povestea asta. *(Se îndepărtează.)*

IVAR BODDE Atunci trebuie numaidecît... Dagfinn Bonde! Dagfinn, Dagfinn!... *(Se înghesuie prin mulţimea care se scurge pe uşa de ieşire.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(compătimitor, către Gregorius Jonssøn)* Nu trece zi fără ca unuia sau altuia să nu i se încalce bunurile şi libertatea!

GREGORIUS JONSSØN De cine e vorba acum?

EPISCOPUL NIKOLAS De un biet corăbier... Jostein Tamb se pare că-l cheamă.

GREGORIUS JONSSØN Jostein?...

EPISCOPUL NIKOLAS Dagfinn Bonde vrea să-l oprească să ridice pînzele.

GREGORIUS JONSSØN Vrea să-l oprească Dagfinn Bonde, spui?

EPISCOPUL NIKOLAS Acum a plecat.

GREGORIUS JONSSØN Iartă-mă, domnule episcop, mă grăbesc...

EPISCOPUL NIKOLAS Da, grăbeşte-te!... Dagfinn Bonde e un om repezit.

(Gregorius Jonssøn zoreşte prin dreapta, printre ultimii care ies; in sală nu mai rămîn decît jarlul Skule şi episcopul Nikolas.)

JARLUL SKULE *(se plimbă încolo şi încoace, dus pe gînduri; brusc, ca şi cum s-ar trezi din somn, priveşte în juru-i şi spune)* Ce tăcere s-a făcut deodată.

EPISCOPUL NIKOLAS Regele a ieşit.

JARLUL SKULE Şi toţi după el.

EPISCOPUL NIKOLAS Toţi, în afară de noi.

JARLUL SKULE E măreţ să fii rege!

EPISCOPUL NIKOLAS *(prudent)* Ţi-ar plăcea să-ncerci, jarle?

JARLUL SKULE *(surîde grav)* Eu am încercat; în toate nopţile mele grele de nesomn sînt rege al Norvegiei.

EPISCOPUL NIKOLAS Visele sînt prevestiri.

JARLUL SKULE Dar şi ispite.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu pentru măria-ta. Mai demult, poate că da... însă acum, cînd stăpîneşti o treime din regat, cînd eşti întîiul dintre fruntaşii ţării şi eşti tatăl reginei...

JARLUL SKULE Mai ales acum... mai ales acum.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu te sfii de mine! Spovedeşte-te; de bună seamă, te apasă povara unui mare chin.

JARLUL SKULE Mai ales acum, după cum ţi-am spus. Acesta-i marele blestem care apasă asupra întregii mele vieţi, acesta-i: să fiu atît de-aproape de mărire... dar cu o prăpastie între noi... la un pas dincoace de ea... şi dincolo: coroana, şi mantia de purpură, şi tronul, şi puterea, şi totul; zilnic le am în faţa ochilor... dar niciodată nu pot să ajung la ele.

EPISCOPUL NIKOLAS Aşa-i, aşa-i, jarle.

JARLUL SKULE Cînd Guthorm Sigurdssøn s-a urcat pe tron, eu eram în floarea tinereţii; parcă au urlat atunci toate lăuntrurile mele: să piară copilul... *eu* sînt puternic, şi

sînt bărbat!... Dar Guthorm era fiu de rege; era prăpastia dintre mine și tron.

EPISCOPUL NIKOLAS Și n-ai îndrăznit...

JARLUL SKULE Mai tîrziu, Erling Steinvegg a fost proclamat de către slittungieni. Atunci din nou am auzit urletul din mine: Skule e o căpetenie mai mare decît Erling Steinvegg! Dar ar fi trebuit să mă rup de birkebeineni... *aceasta* a fost atunci prăpastia.

EPISCOPUL NIKOLAS Și Erling a devenit regele slittungienilor, și pe urmă și al ribbungienilor, și măria-ta așteptai.

JARLUL SKULE Așteptam moartea lui Guthorm.

EPISCOPUL NIKOLAS Și Guthorm a murit, și Inge Bårdssøn, fratele măriei-tale, a urmat la tron.

JARLUL SKULE Atunci, am așteptat moartea fratelui meu. El era bolnav de la început; în fiecare dimineață, cînd ne întîlneam la sfînta slujbă, trăgeam cu coada ochiului să văd dacă boala înaintează. Fiecare semn de suferință care-i trecea pe chip, mi se părea o pală de vînt în vela mea, și mă purta mai aproape de tron. Fiecare suspin pe care i-l smulgea durerea și chinul, răsuna pentru mine ca un corn și ca o surlă peste îndepărtatele pripoare, ca un olăcar venit din zări să aducă vestea că în curînd voi lua cîrma țării. Așa mi-am smuls din rădăcini orice sentimente de frăție; și a murit Inge, și-a venit Håkon — și birkebeinenii l-au făcut pe *el* rege.

EPISCOPUL NIKOLAS Și măria-ta așteptai.

JARLUL SKULE Mi se părea că trebuie să-mi vină un ajutor de sus. Mă simțeam în putere să fiu rege; și îmbătrîneam; fiecare zi care trecea era o zi jefuită împlinirii vieții mele. În fiecare seară mă gîndeam: mîine se va întîmpla o minune care-l va doborî și mă va așeza pe mine în jilțul gol.

EPISCOPUL NIKOLAS Slabă mai era pe-atunci puterea lui Håkon; nu era decît un copil; n-aveai să faci decît un pas; dar nu l-ai făcut.

JARLUL SKULE Era un pas greu de făcut; m-ar fi rupt de tot neamul și de toți prietenii mei.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, asta-i pricina, jarle Skule... ăsta-i blestemul care a împovărat viața măriei-tale. Vreai să-ți știi toate cărările libere la caz de nevoie... n-ai avut curaj să rupi toate punțile, să nu mai păstrezi decît una, s-o aperi singur, și să izbîndești sau să pieri *acolo*. Măria-ta îi puneai capcane dușmanului măriei-tale, îi așezai lațuri sub

pași, îi atîrnai sabia ageră deasupra capului, îi presărai otravă în toate talerele și-i întindeai sute de plase; dar dacă se prindea în vreuna dintre ele nu mai aveai curaj să tragi de sfoară; dacă da să soarbă otrava, ți se părea că e mai potrivit să cadă prin paloș; dacă era pe cale să se lase prins în zorii zilei, găseai că-i mai bine să se întîmple seara.

JARLUL SKULE *(privindu-l cu gravitate)* Și ce-ai face domnia-ta, domnule episcop?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu de mine e vorba; menirea mea e să dulgheresc jilțul regesc în țara aceasta, nu să stau sus și să cîrmuiesc norodul și regatul.

JARLUL SKULE *(după o scurtă pauză)* Răspunde-mi la o întrebare, preacucernice; dar răspunde-mi adevărul adevărat: De ce-și urmează Håkon atît de neabătut drumul lui înainte? Nu-i mai înțelept decît domnia-ta, nici mai cutezător decît mine.

EPISCOPUL NIKOLAS Cine înfăptuiește faptele mari pe lume?

JARLUL SKULE Oamenii mari!

EPISCOPUL NIKOLAS Da'cine-s acești oameni mari?

JARLUL SKULE Vitejii!...

EPISCOPUL NIKOLAS Așa spune un căpitan de oaste. Un preot ar spune că sînt cuvioșii; un înțelept, că sînt învățații. Dar nu-i nici unul dintre ei, jarle. Norocoșii, aceștia sînt oamenii mari! Norocoșii sînt cei care înfăptuiesc faptele mari; ei, cei asupra cărora năzuințele veacului ard ca o flacără, zămislind gînduri neînțelese nici lor, și gîndurile le arată drumul pe care nici ei nu-l știu încotro-i duce, dar pe care merg și *trebuie* să meargă, pînă ce aud norodul chiuind de bucurie, și ei holbează ochii jur împrejur, și se minunează, și pricep că au înfăptuit o operă mare.

JARLUL SKULE Da, asta îi dă lui Håkon siguranța neclătinată.

EPISCOPUL NIKOLAS Asta-i ceea ce romanii numeau *ingenium*... De altfel, eu nu sînt tare în latină; dar știu că asta se numea *ingenium*.

JARLUL SKULE *(mai întîi gînditor, apoi cu o tulburare crescîndă)* Să fie Håkon croit din altă stofă decît mine? Să fie el dintre cei norocoși?... Da. Oare nu-i izbutește lui totul? Oare nu se potrivesc toate cum e mai bine pentru el? Și țăranii au băgat de seamă: spun că pomii dau roadă de două

ori şi că păsările clocesc de două ori pe vară, de cînd e Håkon rege. Satele din Vermeland, pe care le-a ars şi le-a pustiit, s-au ridicat şi strălucesc cu căsuţele dulgherite din nou, şi toate lanurile unduiesc grele în adierea vîntului. Parcă sîngele şi cenuşa au îngrăşat pămîntul peste care Håkon a năvălit; parcă Dumnezeu acoperă cu grîne ceea ce Håkon a călcat în picioare; parcă puterile sfinte se grăbesc să şteargă toate urmele cruzimilor lui. Şi cît de uşor a reuşit să ajungă rege. Trebuia ca Inge să moară de timpuriu, şi Inge a murit; îi trebuia sprijin şi apărare, şi oamenii lui l-au sprijinit şi l-au apărat; îi trebuia proba fierului, şi mama lui a venit şi a împlinit-o pentru el.

EPISCOPUL NIKOLAS *(într-o izbucnire involuntară)* Şi noi... noi doi!...

JARLUL SKULE Noi?

EPISCOPUL NIKOLAS Da, măria-ta... măria-ta, da!

JARLUL SKULE Håkon are pravila de partea lui, episcope.

EPISCOPUL NIKOLAS Are pravila de partea lui fiindcă e norocos; acesta-i cel mai mare noroc: să ai pravila de partea ta. Dar după ce pravilă are Håkon pravila de partea lui şi măria-ta n-o ai?

JARLUL SKULE *(după o scurtă pauză)* Sînt lucruri pentru care mă rog lui Dumnezeu să mă ferească a le gîndi.

EPISCOPUL NIKOLAS Ai văzut vreodată vechea pictură din biserica de la Nidaros? Înfăţişează potopul care a crescut şi a acoperit munţii, nemairămînînd decît un singur pisc deasupra valurilor. Pe el se caţără o întreagă familie — tatăl, şi mama, şi fiul, şi soţia fiului, şi copiii; şi fiul îl trage pe tată jos, în bulboana apelor, ca să-şi facă un loc de reazem mai bun, şi vrea să-şi tragă şi mama, şi soţia, şi copiii, ca să ajungă el sus, în vîrf — căci sus acolo e o talpă de pămînt pe care ar putea să mai trăiască un ceas... Aceasta, este, jarlule, *saga* înţelepciunii şi *saga* oricărui înţelept.

JARLUL SKULE Dar pravila?...

EPISCOPUL NIKOLAS Fiul *are* pravila de partea lui. El are şi putere şi dorinţă de viaţă — supune-te dorinţelor tale şi foloseşte-te de toată puterea ta, acesta-i dreptul fiecărui om.

JARLUL SKULE Pentru ceea ce-i bun, da!

EPISCOPUL NIKOLAS Joc de vorbe şi pălăvrăgeală! Nu există nici binele şi nici răul, nici cinstea şi nici necinstea, nici înălţarea şi nici josnicia. Trebuie să uiţi cuvintele astea, altfel n-ai să faci niciodată ultimul pas, niciodată nu vei izbuti să sari prăpastia. *(Înăbuşit şi stăruitor.)* Să nu urăşti mulţimea sau un principiu, dacă mulţimea sau principiul îţi cer un lucru sau un altul; dar să urăşti pe oricare om din mulţime, dacă ţi-este potrivnic, şi să urăşti pe oricine apără un principiu, dacă principiul nu slujeşte dorinţei tale. Tot ceea ce-ţi slujeşte — iată ce e bun... iar ceea ce-ţi pune piedici în cale — iată ce-i rău.

JARLUL SKULE *(privind gînditor înaintea sa)* Ce nu m-a costat acest tron, la care totuşi n-am ajuns; şi ce l-a costat pe Håkon, care stă în el atît de hotărît! Eram tînăr — şi-am părăsit frumoasa mea iubire tăinuită, ca să mă încuscresc cu un neam puternic. M-am rugat tuturor sfinţilor să-mi dăruiască un băiat... şi n-am căpătat decît o fată.

EPISCOPUL NIKOLAS Håkon are să capete băieţi, jarle... Să vezi!

JARLUL SKULE *(se duce la fereastra din dreapta)* Da... toate se rînduiesc în folosul lui Håkon.

EPISCOPUL NIKOLAS *(urmîndu-l)* Şi măria-ta vrei să te laşi izgonit ca un proscris de la fericire toată viaţa? Eşti orb? Nu vezi că în spatele lui Håkon se află o putere mai mare decît cea a birkebeinenilor şi care îi înlesneşte toate acţiunile? Lui îi vine ajutorul de colo, de sus, de la cei care-ţi stau împotrivă... de la cei care ţi-au fost duşmani încă de la naştere! Şi înaintea acestor duşmani, măria-ta te înclini! Ridică-te, omule; îndreaptă-ţi spinarea! Altminteri la ce-ţi foloseşte sufletul neînfrînat? Aminteşte-ţi că cea dintîi operă măreaţă a lumii a înfăptuit-o cel care s-a răzvrătit împotriva unei împărăţii puternice!

JARLUL SKULE Cine?

EPISCOPUL NIKOLAS Îngerul care s-a ridicat împotriva luminii!

JARLUL SKULE Şi care-a fost zvîrlit în străfundurile genunii...

EPISCOPUL NIKOLAS *(sălbatic)* Şi a întemeiat acolo un regat, şi a devenit rege, un rege puternic... mai puternic decît toţi cei zece mii de jarli de-acolo, de sus. *(Se prăbuşeşte pe banca de lîngă masă.)*

JARLUL SKULE *(îl priveşte îndelung, apoi spune)* Episcope Nikolas, eşti mai mult sau eşti mai puţin decît un om?

EPISCOPUL NIKOLAS *(surîde)* Pe mine păcatul nu mă atinge; eu nu cunosc deosebirea dintre bine şi rău.

JARLUL SKULE *(mai mult pentru el însuşi)* De ce m-au adus pe lume, dacă n-au vrut să rînduiască mai bine lucrurile pentru mine? Håkon crede în el cu toată tăria şi neclintirea... toţi oamenii lui cred în el cu toată tăria şi neclintirea...

EPISCOPUL NIKOLAS Tăinuieşte că nu ai încredere în măria-ta! Vorbeşte ca şi cum ai avea... şi toţi vor crede în măria-ta.

JARLUL SKULE De-aş avea un fecior! De-aş avea un fecior care să preia marea mea moştenire!

EPISCOPUL NIKOLAS *(cu însufleţire)* Jarle!... Dacă ai avea un fecior?

JARLUL SKULE Nu am nici unul.

EPISCOPUL NIKOLAS Håkon va avea.

JARLUL SKULE *(îşi strînge pumnii)* Şi va fi de obîrşie regească.

EPISCOPUL NIKOLAS Jarle... dacă n-ar fi?

JARLUL SKULE A dovedit-o; proba fierului înroşit...

EPISCOPUL NIKOLAS Şi dacă n-ar fi... în ciuda probei fierului?

JARLUL SKULE Vrei să spui că Dumnezeu a minţit cînd a lăsat să izbîndească proba cu fierul înroşit?

EPISCOPUL NIKOLAS Ce trebuia să probeze Inga din Varteig cînd a cutezat să se înfăţişeze judecăţii Domnului?

JARLUL SKULE Că pruncul pe care l-a născut la Borgasyssel, era Håkon, fiul lui Sverressøn.

EPISCOPUL NIKOLAS *(clatină din cap, se uită de jur împrejur şi spune încet)* Şi dacă regele Håkon nu ar fi acel copil?

JARLUL SKULE *(face un pas înapoi)* Dumnezeule mare!... *(Venindu-şi în fire.)* E de necrezut.

EPISCOPUL NIKOLAS Ascultă-mă, jarle. Am şaptezeci şi şase de ani; încep să alunec repejor la vale şi nu mă încumet să iau taina asta cu mine dincolo...

JARLUL SKULE Spune, spune! Nu e fiul lui Håkon Sverressøn?

EPISCOPUL NIKOLAS Ascultă. Nimeni nu știa pe-atunci că Inga era însărcinată. Håkon Sverressøn murise nu de mult, și ea se temea pesemne de Inge Bårdssøn, care fusese ales rege; și se temea și de măria-ta... și-apoi și de baglerieni, socotesc eu. A născut tainic în casa preotului Trond, la răsărit, în ținutul Heggen, și după nouă zile s-a întors acasă; dar pruncul regesc a rămas un an întreg la preot, fără ca ea să îndrăznească a se duce să-l vadă și fără ca nimeni să știe ceva, în afară de Trond și de cei doi fii ai lui.

JARLUL SKULE Da, da... și pe urmă?

EPISCOPUL NIKOLAS Cînd copilul a împlinit un an, n-a mai fost chip să-l țină ascuns. Inga i-a destăinuit totul lui Erlend din Huseby — un bătrîn birkebeinian de pe vremea lui Sverre... îl știi măria-ta.

JARLUL SKULE Și? ...

EPISCOPUL NIKOLAS El, împreună cu alte căpetenii din Țările de sus, au luat copilul, au trecut munții în toiul iernii și i l-au adus regelui care pe-atunci ședea la Nidaros.

JARLUL SKULE Și mai puteai să spui că?...

EPISCOPUL NIKOLAS Îți închipui și măria-ta cît de mare primejdie era pentru un biet preot creșterea unei odrasle regești. Cum s-a născut pruncul, s-a și spovedit unuia dintre mai-marii săi și i-a cerut sfatul. Acela i-a poruncit lui Trond să schimbe în taină plodul, să-l trimită pe fiul de rege într-un loc sigur și să-i dea Ingăi un altul cînd ea sau birkebeinenii vor cere copilul regesc.

JARLUL SKULE *(indignat)* Și cine-a fost cîinele care-a dat asemenea sfat?

EPISCOPUL NIKOLAS Eu.

JARLUL SKULE Dumneata? Da, dumneata întotdeauna ai urît neamul lui Sverre.

EPISCOPUL NIKOLAS Mi se părea o nechibzuință să ajungă fiul regelui în mîinile măriei-tale.

JARLUL SKULE Și preotul?

EPISCOPUL NIKOLAS A jurat că va face întocmai cum i-am poruncit.

JARLUL SKULE *(apucîndu-l de braț)* Și Håkon nu-i cel adevărat?

EPISCOPUL NIKOLAS Dacă preotul și-a ținut cuvîntul...

JARLUL SKULE *Dacă* și l-a ținut...

EPISCOPUL NIKOLAS Preotul Trond a părăsit țara în iarna în care copilul a ajuns la regele Inge. S-a dus la mormîntul lui Thomas Beckett[1] și-a rămas în Anglia pînă la moarte.

JARLUL SKULE Spui că a părăsit țara? Înseamnă că a schimbat copilul și i-a fost frică de răzbunarea birkebeinenilor.

EPISCOPUL NIKOLAS Sau *nu* l-a schimbat, și i-a fost frică de răzbunarea *mea*.

JARLUL SKULE Pe care dintre astea două o crezi?

EPISCOPUL NIKOLAS Oricare poate fi crezută.

JARLUL SKULE Dar fiii preotului, cei despre care pomeneai?

EPISCOPUL NIKOLAS Au plecat în țara sfîntă cu cruciații.

JARLUL SKULE Şi n-a mai auzit nimeni de ei?

EPISCOPUL NIKOLAS Ba da.

JARLUL SKULE Unde sînt?

EPISCOPUL NIKOLAS S-au înecat în marea Greciei, cînd se întorceau acasă.

JARLUL SKULE Şi Inga?...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu știe nimic nici despre spovedania preotului, nici despre sfatul meu.

JARLUL SKULE Spuneai că pruncul nu avea decît nouă zile cînd ea l-a lăsat acolo?

EPISCOPUL NIKOLAS Da; iar copilul pe care l-a revăzut avea mai mult de un an...

JARLUL SKULE Deci nu-i pe lume nimeni care ar putea să facă lumină aici. *(Se plimbă prin sală, călcînd apăsat.)* Doamne atotputernic, poate fi adevărat? Håkon... regele... el, care domnește peste țară și peste regat, să nu fie moștenitorul cel drept!... Şi de ce n-ar fi cu putință? Nu l-au slujit pe el pînă acum toate noroacele? ... De ce n-ar fi avut și norocul de a fi luat de prunc din cocioaba vreunui coate-goale și de a fi așezat în leagănul copilului regesc?...

EPISCOPUL NIKOLAS Şi întregul popor îl crede fiu al regelui...

JARLUL SKULE Şi *el însuși* crede, episcope... *iată* fericirea cea mai de seamă, *iată* însemnul puterii! *(Se duce la*

---

[1] *Thomas Beckett* (1117–1170), cancelar al Angliei și arhiepiscop de Canterbury, venerat ca sfînt și martir.

fereastră.) Priveşte-l ce mîndru-i stă călare. Nimeni nu călăreşte ca el. Ride şi străluceşte soarele în ochii lui, priveşte înainte în lumina zilei, de parcă s-ar şti zămislit spre a merge înainte, mereu înainte. *(Se întoarce către episcop.)* Eu sînt un braţ regesc, poate chiar şi un cap regesc; dar el este în întregime rege.

EPISCOPUL NIKOLAS Şi poate că totuşi nici nu e.

JARLUL SKULE Da... poate că totuşi nu e.

EPISCOPUL NIKOLAS *(punîndu-i mîna pe umăr)* Jarle, ascultă-mă...

JARLUL SKULE *(continuă să privească afară)* Iat-o pe regină. Håkon îi vorbeşte duios; ea roşeşte şi păleşte de bucurie. A luat-o de soţie pentru că e înţelept să te căsătoreşti cu fiica celui mai puternic om din ţară. În inima lui nu ardea nimic pentru ea, la început; dar va veni şi asta; Håkon e un om norocos. Ea îi va lumina viaţa... *(Se opreşte şi exclamă uimit.)* Ce-i asta?

EPISCOPUL NIKOLAS Anume?...

JARLUL SKULE Dagfinn Bonde îşi croieşte drum repezit prin mulţimea din jurul regelui. Îi spune ceva.

EPISCOPUL NIKOLAS *(în spatele jarlului, priveşte pe fereastră)* Håkon pare să se mînie... aşa-i? Strînge pumnii.

JARLUL SKULE Se uită încoace... ce să fie? *(Vrea să plece.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(reţinîndu-l)* Jarle, ascultă-mă... poate că s-ar găsi un mijloc de a limpezi obîrşia lui Håkon.

JARLUL SKULE Un mijloc, spui?

EPISCOPUL NIKOLAS Preotul Trond, înainte de a muri, a întocmit o scrisoare despre ceea ce a făcut, şi a primit sfînta împărtăşanie jurînd că a scris adevărul.

JARLUL SKULE Şi scrisoarea... pentru numele lui Dumnezeu... unde e?

EPISCOPUL NIKOLAS Trebuie să-ţi spun că... *(Privind spre uşă.)* Sst! vine regele!

JARLUL SKULE Scrisoarea, episcope... scrisoarea!

EPISCOPUL NIKOLAS Regele e aici.

(Håkon intră urmat de suită şi de mulţimea oaspeţilor. Îndată vine şi Margrete, foarte tulburată, şi vrea să se ducă spre rege, dar o opreşte Ragnhild, care o urma împreună cu mai multe doamne. Sigrid

stă singură, deoparte, către fund. Oamenii jarlului par neliniştiţi şi se string în dreapta, lingă Skule, dar ceva mai în urma lui.)

HÅKON *(cu mare mînie stăpînită)* Jarle Skule, cine e rege în ţara asta?

JARLUL SKULE Cine e rege?

HÅKON Asta întreb. Eu am numele de rege, dar puterea de rege cine o are?

JARLUL SKULE Puterea regală trebuie să fie acolo unde este dreptul regal.

HÅKON Aşa ar trebui să fie; dar e aşa?

JARLUL SKULE Mă judeci?

HÅKON Da! Am acest drept asupra oricărui om din regat.

JARLUL SKULE Nu mă tem să răspund pentru oricare dintre faptele mele.

HÅKON E bine pentru noi toţi dacă este aşa! *(Urcă o treaptă pe estrada tronului, se opreşte şi se sprijină de braţul scaunului regal.)* Stau aici ca rege al vostru şi întreb: Ştiai că Jon, jarlul din Orknø, s-a ridicat împotriva mea?

JARLUL SKULE Da.

HÅKON Că refuză să-mi plătească birul?

JARLUL SKULE Da.

HÅKON Şi e adevărat că măria-ta, jarle, i-ai trimis astăzi o scrisoare?

JARLUL SKULE Cine spune?

IVAR BODDE Eu spun!

DAGFINN BONDE Jostein Tamb n-a cutezat să n-o ia, o dată ce era întărită cu pecetea regelui.

HÅKON Le scrii duşmanilor regelui şi pecetluieşti cu pecetea regelui, fără ca regele să ştie ce e scris în scrisoare!

JARLUL SKULE Aşa am făcut de mulţi ani, cu bună-ştiinţa măriei-tale.

HÅKON Da, pe vremea cînd conduceai ca regent, în numele meu.

JARLUL SKULE Niciodată n-ai fost păgubit. Jarlul Jon mi-a scris şi m-a rugat să-i fiu mijlocitor; propunea o învoială, dar în condiţii jignitoare pentru rege. Expediţia din Vermeland împovărează destul gîndurile măriei-tale; dacă ai fi hotărît măria-ta singur, jarlul Jon ar fi scăpat prea uşor... eu pot să duc lucrurile la un mai bun sfîrşit.

HÅKON Mi-ar fi plăcut să hotărăsc eu însumi... Şi ce-ai răspuns?

JARLUL SKULE Citeşte scrisoarea.

HÅKON Dă-mi-o.

JARLUL SKULE Credeam că e la măria-ta.

DAGFINN BONDE Măria-ta, de bună seamă, ştii mai bine unde e. Gregorius Jonssøn a fost mai iute de picior; cînd am ajuns pe bord, scrisoarea dispăruse.

JARLUL SKULE *(întorcîndu-se spre Gregorius Jonssøn)* Căpitane, dă-i regelui scrisoarea.

GREGORIUS JONSSØN *(se apropie neliniştit)* Ascultă-mă!...

JARLUL SKULE Ce mai e?

GREGORIUS JONSSØN *(în şoaptă)* Ia seama că scrisoarea cuprindea cuvinte tăioase împotriva regelui.

JARLUL SKULE Voi şti să răspund pentru ele. Scrisoarea!

GREGORIUS JONSSØN N-o mai am!

JARLUL SKULE N-o mai ai?

GREGORIUS JONSSØN Dagfinn Bonde ne călca din urmă. I-am smuls lui Jostein Tamb scrisoarea, am legat-o de-o piatră...

JARLUL SKULE Şi?

GREGORIUS JONSSØN Acum zace în fundul fiordului.

JARLUL SKULE Rău... rău ai făcut!

HÅKON Aştept scrisoarea, măria-ta jarle!

JARLUL SKULE Nu o pot înfăţişa.

HÅKON Nu poţi?

JARLUL SKULE *(apropiindu-se cu un pas de rege)* Sînt prea mîndru ca să mă ascund după ceea ce măria-ta şi oamenii mariei-tale aţi vrea să numiţi şiretlicuri...

HÅKON *(stăpînindu-şi izbucnirea de furie)* Şi-atunci?

JARLUL SKULE Scurt şi lămurit: nu o dau... nu *vreau* s-o dau!

HÅKON Aşadar mă înfrunţi?

JARLUL SKULE Dacă nu se poate altfel... da, te înfrunt.

IVAR BODDE *(energic)* Acum, doamne, măria-ta, acum nu cred să mai ceară cineva şi alte dovezi!

DAGFINN BONDE Da, acum cred că-i cunoaştem simţămintele jarlului.

HÅKON *(cu răceală, către jarl)* Binevoieşte să-i dai sigiliul regal lui Ivar Bodde.

MARGRETE *(cu mîinile împreunate, se repede către estrada unde se află regele)* Håkon, fii blînd şi milostiv cu mine. Să nu mă goneşti.

(Håkon face către ea o mişcare cu braţul parcă ar alunga-o; Margrete îşi acoperă faţa cu vălul şi se întoarce lingă mama ei.)

JARLUL SKULE *(către Ivar Bodde)* Iată sigiliul regesc.

IVAR BODDE Aceasta era să fie ultima seară a petrecerii. Se încheie cu o amarnică durere pentru rege; dar aşa trebuia să se întîmple odată şi-odată, şi eu socotesc că orice om cu inima curată poate să se bucure că s-a întîmplat acum.

JARLUL SKULE Iar eu socotesc că orice om de bună-credinţă trebuie să fie adînc mîhnit că un preot se ridică astfel între noi birkebeinenii; ...da, spun birkebeinenii, căci şi eu sînt tot atît de birkebeinian ca şi regele şi oamenii lui. Sînt din acelaşi neam, neamul lui Sverre, neam regesc... dar dumneata, părinte, ai ridicat un zid de neîncredere în jurul regelui şi pe mine m-ai înstrăinat în afara lui; asta-i truda domniei-tale de mulţi ani încoace.

PÅL FLIDA *(îndîrjit, către cei din jurul lui)* Oameni ai jarlului, mai îndurăm mult?

GREGORIUS JONSSØN *(păşeşte înainte)* Nu, noi nu putem şi nu vrem să mai îndurăm. Trebuie să spunem hotărît: nici unul dintre oamenii jarlului nu poate să-l slujească pe rege cu deplină credinţă şi dragoste, cît timp Ivar Bodde vine aici, la curtea regelui, şi unelteşte împotriva noastră.

PÅL FLIDA Părinte! Eu pornesc lupta pe viaţă şi pe moarte împotriva domniei-tale, unde te voi întîlni, în cîmp deschis, pe bordul vaselor sau oriunde în afara bisericii.

MULŢI DINTRE OAMENII JARLULUI Şi eu! Şi eu! Vei fi ca un proscris pentru noi!

IVAR BODDE Ferească-mă Dumnezeu să fiu stavilă între rege şi-atîtea căpetenii puternice... Håkon, luminate stăpîne, cugetul meu ştie că te-am slujit cu toată credinţa. I-am fost potrivnic jarlului, e-adevărat; dar dacă vreodată i-am făcut vreo nedreptate, Dumnezeu să mă ierte. Acum nu mai am ce să caut la curtea regelui. Iată sigiliul; păstrează-l în mîinile măriei-tale; aşa trebuia să faci de mult.

HÅKON *(care a coborît de pe estradă)* Rămîi!

IVAR BODDE Nu pot. Cugetul m-ar mustra și m-ar roade zi și noapte, dacă aş rămîne. Nimeni n-ar pricinui mai mari nenorociri în vremurile de acum, decît cel care s-ar aşeza între jarl și rege.

HÅKON Ivar Bodde, îţi poruncesc să rămîi!

IVAR BODDE Chiar dacă sfîntul rege Olav s-ar ridica din racla lui de argint şi mi-ar porunci să rămîn, eu, acum, tot aş fi dator să plec. *(Depunînd sigiliul în mîna regelui.)* Te las cu bine, milostive stăpîne! Dumnezeu să binecuvînteze și să ocrotească toate faptele măriei-tale!

(Iese prin dreapta, trecînd printre oamenii din sală.)

HÅKON *(întunecat, către jarl și către oamenii lui)* Din cauza voastră am pierdut un prieten credincios; îmi rămîneţi tare datori, dacă veți vrea să acoperiţi pierderea.

JARLUL SKULE Mă dăruiesc pe mine şi pe toţi ai mei.

HÅKON Mă cam tem că nu e îndestul. Acum trebuie să string împrejurul meu pe toţi cei în care pot să mă încred deplin. Dagfinn Bonde, trimite solie grabnică spre miazănoapte, în Hålogaland; Vegard Vaeradal să se întoarcă lîngă mine.

DAGFINN BONDE *(după ce a stat mai în spate, de vorbă cu un om îmbrăcat în haine de călătorie, care intrase în sală, se apropie și spune cutremurat)* Vegard nu poate să vină, măria-ta.

HÅKON De ce?

DAGFINN BONDE Tocmai acum a sosit veste despre el.

HÅKON Ce fel de veste?

DAGFINN BONDE Vegard Vaeradal a fost ucis.

MULTE VOCI Ucis!

HÅKON Cine l-a ucis?

DAGFINN BONDE Andres Skjaldarband, prietenul jarlului.

(Scurtă pauză; oamenii șușotesc neliniștiți între ei.)

HÅKON Unde-i solul?

DAGFINN BONDE *(i-l prezintă regelui)* Iată-l, măria-ta.

HÅKON Din ce pricină a fost ucis?

SOLUL Nimeni nu ştie. Vorbeau despre birul finlandezilor, şi, deodată, Andres s-a năpustit şi l-a înjunghiat de moarte.

HÅKON Mai fusese vreo sfadă între ei?

SOLUL Uneori. Andres spunea adesea că un om înțelept de aici, din miazăzi, i-a scris, sfătuindu-l să fie ca stînca și cremenea față de Vegard Vaeradal.

DAGFINN BONDE Ciudat... înainte de a pleca, Vegard mi-a spus că un om înțelept l-a sfătuit să fie ca stînca și cremenea față de Andres Skjaldarband.

EPISCOPUL NIKOLAS *(scuipînd)* Ptiu, ce sfătuitor!

HÅKON Nu vom cerceta mai îndeaproape rădăcina răului. Astăzi am pierdut două suflete credincioase. Ar trebui să bocesc după Vegard; dar nu e vorba numai de lacrimi; e vorba de viață pentru viață... Jarle, Andres Skjaldarband e omul măriei-tale; mi-ai oferit un schimb pentru pierderea lui Ivar Bodde. Mă bizui pe cuvîntul măriei-tale și aștept să hotărăști pedepsirea nelegiuirii.

JARLUL SKULE De bună seamă că îngerii răului se ridică astăzi între noi doi. Asupra oricăruia dintre oamenii mei aș fi îngăduit urgia măriei-tale spre a răzbuna nelegiuirea.

HÅKON *(încordat)* Și?

JARLUL SKULE Dar nu asupra lui Andres Skjaldarband.

HÅKON *(ieșindu-și din fire)* Vrei să-l aperi pe ucigaș!

JARLUL SKULE Pe *acest* ucigaș *trebuie* să-l apăr.

HÅKON Și pricina?...

JARLUL SKULE Pricina nimeni nu are s-o cunoască; doar Dumnezeu din ceruri.

EPISCOPUL NIKOLAS *(încet, către Dagfinn)* Eu o cunosc.

DAGFINN BONDE Și eu cred că o cunosc.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu destăinui nimic, bunule Dagfinn!

HÅKON Jarle, cred că nu e decît o glumă ceea ce ai rostit...

JARLUL SKULE Chiar dacă Andres Skjaldarband l-ar fi ucis pe propriul meu tată — și-atunci ar trebui să rămînă neatins. Altceva nu mă mai întreba.

HÅKON Bine. Vom pedepsi noi înșine.

JARLUL SKULE *(cu îngrijorarea pe chip)* Măria-ta! Va curge sînge din amîndouă taberele!

HÅKON Să curgă; pedeapsa trebuie împlinită!

JARLUL SKULE *Nu* va fi împlinită! Nu *poate* fi împlinită!

EPISCOPUL NIKOLAS Nu, jarlul are dreptate.

HÅKON Şi domnia-ta, cinstite părinte?

EPISCOPUL NIKOLAS Andres Skjaldarband s-a făcut cruciat!

HÅKON şi JARLUL SKULE S-a făcut cruciat?!

EPISCOPUL NIKOLAS Şi a părăsit pentru totdeauna ţara.

JARLUL SKULE E mai bine pentru noi toţi.

HÅKON Ziua se sfîrşeşte; petrecerile de nuntă să ia sfîrşit. Îţi mulţumesc, mărite jarl, pentru toată cinstirea pe care mi-ai arătat-o în întreg acest răstimp... Cred că te vei întoarce la Nidaros!

JARLUL SKULE Aşa am de gînd.

HÅKON Iar eu, la Viken... Dacă tu, Margrete, vrei să rămii aici, la Bergen, fă cum vrei.

MARGRETE Oriunde vei merge, te voi urma, cît timp îmi vei îngădui.

HÅKON Bine, vino cu mine.

SIGRID În toate părţile ni se risipeşte neamul acum. *(Îngenunchind în faţa lui Håkon.)* Îndeplineşte-mi o rugăminte, măria-ta!

HÅKON Ridică-te, doamnă Sigrid: orice-mi vei cere, se va împlini.

SIGRID Nu-l pot urma pe jarl la Nidaros. Mănăstirea de călugăriţe de pe Rein va să fie tîrnosită; scrie-i arhiepiscopului... să mă numească stareţă.

JARLUL SKULE Pe tine, sora mea?

HÅKON Vrei să te duci la mănăstire?

SIGRID *(ridicîndu-se)* Din noaptea sîngeroasă de la Nidaros, noaptea nunţii mele, cînd au venit baglerienii şi mi-au măcelărit mirele, şi împreună cu el multe sute de oameni, cînd oraşul tot ardea... parcă sîngele şi pojarurile mi-au îngrădit şi mi-au stins privirile către lumea dinafară. Dar am dobîndit puterea de a vedea ceea ce nimeni altul nu poate să zărească... şi acum văd... văd vremuri de prăpăd pentru ţară!

JARLUL SKULE *(violent)* E bolnavă! Nu o lua în seamă!

SIGRID Grîne bogate se vor coace pentru cel care culege în beznă. Toate femeile Norvegiei ar trebui acum... să îngenunche în mănăstiri şi biserici şi să se roage... să se roage zi şi noapte!

HÅKON *(zguduit)* Oare grăieşti astfel datorită darului de profeţie sau bolii sufleteşti?

SIGRID Rămîi cu bine, frate... ne vom mai întîlni o dată.

JARLUL SKULE *(fără voie)* Cînd?

SIGRID *(încet)* Cînd vei lua coroana... cînd vei fi în cea mai cruntă primejdie... în clipa cînd vei avea cea mai mare nevoie de mine! *(Iese prin dreapta, cu Margrete, doamna Ragnhild şi celelalte doamne.)*

HÅKON *(după o scurtă pauză, trage paloşul şi spune cu o hotărîre dîrză şi liniştită)* Toţi oamenii jarlului să-mi depună jurămînt.

JARLUL SKULE *(tulburat)* Chiar vrei să faci aceasta? *(Aproape rugător.)* Rege Håkon, nu, să n-o faci!

HÅKON Nici unul dintre oamenii jarlului nu va părăsi Bergenul, decît după ce va jura credinţă regelui. *(Pleacă împreună cu suita lui militară. Toţi îl urmează, în afară de episcop şi de jarl.)*

EPISCOPUL NIKOLAS Astăzi te-a înhăţat straşnic. *(Jarlul Skule tace şi se uită pierdut în urma regelui.)*

EPISCOPUL NIKOLAS Şi poate că nici nu e de obîrşie regească.

JARLUL SKULE *(se întoarce deodată, cuprins de-o puternică agitaţie şi-l apucă pe episcop de braţ)* Spovedania scrisă a preotului... unde este?

EPISCOPUL NIKOLAS Mi-a trimis-o din Anglia înainte de-a muri; nu ştiu prin cine... şi n-am primit-o.

JARLUL SKULE Dar trebuie să se găsească!

EPISCOPUL NIKOLAS Cred. Cu toată tăria.

JARLUL SKULE Şi dacă o găseşti, o vei pune în mîinile mele?

EPISCOPUL NIKOLAS Făgăduiesc.

JARLUL SKULE Jură-mi pe mîntuirea sufletului domniei-tale.

EPISCOPUL NIKOLAS Jur pe mîntuirea sufletului meu!

JARLUL SKULE Bine, pînă atunci mă voi împotrivi lui Håkon oriunde voi putea, pe tăcute şi în taină. Trebuie să-l împiedic să fie mai puternic decît mine în ziua cînd va începe lupta.

EPISCOPUL NIKOLAS Dar dacă se va dovedi că el este adevăratul fiu al regelui... ce va fi atunci?

JARLUL SKULE Mă voi strădui să mă supun... să mă supun ca un suflet smerit și să-l slujesc ca o căpetenie cinstită, din toate puterile mele.

EPISCOPUL NIKOLAS Și dacă nu este?...

JARLUL SKULE Atunci să se supună el înaintea mea. Titlul de rege și tronul, casa militară și armata, birurile și flota, orașele și cetățile întărite, pe toate vreau să le am!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va refugia în Viken...

JARLUL SKULE Îl voi izgoni din Viken!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va întări la Nidaros!

JARLUL SKULE Asediez Nidarosul!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va zăvorî în sfînta biserică a lui Olav!

JARLUL SKULE Voi asalta biserica!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va ascunde în altarul cel mare și se va agăța de racla lui Olav.

JARLUL SKULE Îl smulg din altar, de-ar fi să smulg și racla o dată cu el.

EPISCOPUL NIKOLAS Dar el mai are încă pe cap coroana, jarle!

JARLUL SKULE Îi fac fărîme coroana cu o lovitură de paloș!

EPISCOPUL NIKOLAS Și dacă ea nici nu se va clinti?...

JARLUL SKULE Ei bine, atunci, în numele lui Dumnezeu sau al Satanei, îi spulber și capul dintr-o lovitură! *(Iese prin dreapta.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(privind în urma lui și clătinînd încet din cap)* Da... da... Așa îmi place jarlul!

Actul III

(O cameră în castelul episcopului din Oslo. De partea dreaptă se află ușa de intrare. În fund, o ușă mică, întredeschisă, dă spre capela iluminată. O ușă cu draperie, în peretele din stînga, spre dormitorul episcopului. De aceeași parte,

dar în prim-plan, o canapea. De cealaltă parte, în dreapta, o masă de scris, cu scrisori, documente și o lampă aprinsă. La început odaia este goală; în spatele draperiei din stînga, se aud cîntînd călugării. Puțin după aceea vine din dreapta Pål Flida, îmbrăcat în haine de călătorie, se oprește în fața ușii, așteaptă, se uită împrejur, apoi izbește de trei ori cu toiagul în dușumea.)

SIRA VILJAM *(iese din stînga și izbucnește, cu glas stăpînit)* Pål Flida! Dumnezeu fie binecuvîntat... așadar, jarlul nu-i departe.

PÅL FLIDA Vasele navighează în fața marei insule Hovedø; le-am luat-o înainte. Ei, cum îi mai merge episcopului?

SIRA VILJAM Chiar acum primește sfîntul maslu.

PÅL FLIDA E deci foarte grav.

SIRA VILJAM Magistrul Sigard din Brabant spunea că n-o mai duce pîn' la ziuă.

PÅL FLIDA Mi se pare că ne-a chemat prea tîrziu.

SIRA VILJAM Nu, nu... e în toate mințile și mai are și-oleacă de putere... mereu întreabă dacă n-a sosit jarlul.

PÅL FLIDA Voi încă îi mai spuneți *jarl;* nu știți că regele i-a dat titlul de herțog[1]?

SIRA VILJAM Ba da, ba da, de bună seamă; dar vechea obișnuință... Sst!... *(Sira Viljam și Pål Flida își fac semnul crucii și se înclină. Din odaia episcopului ies doi copii de cor cu lumînări; după ei vin alți doi, cu cădelnițe; apoi preoții cu potirul, pristolul, crucifixul și prapurul, urmați de un alai de preoți și călugări; copii de cor cu lumînări și cădelnițe încheie procesiunea, care înaintează încet spre capelă; ușa se închide în urma lor.)*

PÅL FLIDA Bătrînul și-a încheiat socotelile cu lumea asta.

SIRA VILJAM Să-i spun că herțogul Skule sosește cît s-o putea de grabnic?

PÅL FLIDA A și părăsit cheiul și urcă drept aici, la curtea episcopală. Cu bine! *(Iese.)*

---

[1] Duce.

(Mai mulți preoți, printre care și Peter, împreună cu slugile episcopului, ies din stînga, cu pături, perne și un lighean mare cu mangal încins.)

SIRA VILJAM Ce-i cu astea?

UN PREOT *(așternînd lucrurile aduse, pe o laviță)* Episcopul vrea să zacă aici.

SIRA VILJAM Da-i oare potrivit?

PREOTUL Magistrul Sigard socotește că putem să-i facem hatîrul ăsta. Uite-l că a și venit.

(Episcopul Nikolas vine sprijinit de magistrul Sigard și de un preot. E îmbrăcat în straiele de episcop, dar fără cîrjă și mitră.)

EPISCOPUL NIKOLAS Faceți mai multă lumină! *(E adus și așezat pe bancă, lîngă ligheanul cu mangal, și e învelit cu pături.)* Viljam, am primit acum iertarea pentru toate păcatele mele! Mi le-au luat pe toate; mă simt tare ușurat.

SIRA VILJAM Herțogul a trimis solie pentru domnia-ta, stăpîne; e la țărmul insulei Hovedø.

EPISCOPUL NIKOLAS Bine, foarte bine. Regele, fără îndoială, va sosi și el curînd. Am fost un cîine păcătos la zilele mele, Viljam; am păcătuit greu împotriva regelui. Popii aceia mi-au spus că toate păcatele îmi vor fi iertate; poate că așa o fi; ci lor le e ușor să făgăduiască; doar nu față de ei am păcătuit. Nu, nu... mai bine să capăt iertarea chiar din gura regelui. *(Izbucnind violent.)* Lumină, am spus! E prea întuneric aici.

SIRA VILJAM *Este* lumină...

MAGISTRUL SIGARD *(oprindu-l cu un semn și apropiindu-se de episcop)* Cum te mai simți, stăpîne?

EPISCOPUL NIKOLAS Așa și-așa; mi-nghează mîinile și picioarele.

MAGISTRUL SIGARD *(cu jumătate voce, în timp ce apropie de el ligheanul cu jăratic)* Hm... e începutul sfîrșitului.

EPISCOPUL NIKOLAS *(înspăimîntat, către Viljam)* Am pus opt călugări să se roage și să se închine pentru mine în capelă toată noaptea. Fii cu ochii în patru; sînt și slugi leneșe printre ei. *(Sira Viljam arată către capela de unde se aude corul care va continua să cînte în tot timpul celor ce urmează.)*

Cîte mai sînt de înfăptuit, și-acum le părăsesc pe toate! Cîte rămîn neîmplinite, Viljam!

SIRA VILJAM Stăpîne, cugetă la cele cerești!

EPISCOPUL NIKOLAS Am timp destul; pînă spre zori, după socoteala magistrului Sigard...

SIRA VILJAM Stăpîne, stăpîne!

EPISCOPUL NIKOLAS Dă-mi mitra și cîrja!... Bine faci că-mi spui să mă grăbesc. *(Un preot îi aduce lucrurile cerute.)* Așa, pune mitra aici, e prea grea pentru mine; dă-mi cîrja în mînă; așa, acum sînt înarmat. Un episcop!... Cel-rău nu va îndrăzni să-mi ia viața acum.

SIRA VILJAM Mai ai vreo dorință?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu. Ba ia spune-mi: Peter, fiul lui Andres Skjaldarband... toți îl vorbesc de bine...

SIRA VILJAM E un suflet neprihănit.

EPISCOPUL NIKOLAS Peter, tu să mă veghezi pînă ce vor sosi regele sau herțogul. Pînă atunci, ieșiți afară, voi, ceilalți, dar rămîneți pe-aproape.

(Toți, afară de Peter, ies prin dreapta.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(după o scurtă pauză)* Peter!

PETER *(apropiindu-se)* Stăpîne?

EPISCOPUL NIKOLAS Ai mai văzut vreodată cum moare un bătrîn?

PETER Nu.

EPISCOPUL NIKOLAS Li-i frică tuturora; jur că e-așa! Colo, pe masă, e o scrisoare mare, sigilată; dă-mi-o. *(Peter aduce scrisoarea.)* E către mama ta.

PETER Către mama?

EPISCOPUL NIKOLAS Vei pleca în nord, în Hålogaland. I-am scris mamei tale despre un lucru deosebit de important; au venit vești de la tatăl tău.

PETER Se războiește ca un luptător al Domnului în Țara Sfîntă. Dacă va cădea, apoi va cădea pe un ogor binecuvîntat; căci acolo fiecare palmă de pămînt este sfîntă. Îl pomenesc în toate rugăciunile mele.

EPISCOPUL NIKOLAS Ți-e drag Andres Skjaldarband?

PETER E un om de onoare; dar se mai află un om în a cărui cinstire mama m-a crescut și m-a alăptat.

EPISCOPUL NIKOLAS *(repede și încordat)* Herțogul Skule?...

PETER Da, herţogul... Skule Bårdssøn. Mama l-a cunoscut în tinereţea ei. Herţogul ar trebui, fără-ndoială, să fie omul cel dintîi din ţară!

EPISCOPUL NIKOLAS Iată scrisoarea; pleacă spre miazănoapte îndată! ... Oare mai cîntă acolo în capelă?

PETER Da, stăpîne!

EPISCOPUL NIKOLAS Opt hojmalăi zdraveni cu gîtlejuri ca de trompetă, ar trebui să ajute la ceva, socotesc eu!

PETER Stăpîne, stăpîne, mă voi ruga eu însumi!

EPISCOPUL NIKOLAS Mi-au mai rămas o grămadă de lucruri neînfăptuite, Peter. Viaţa-i prea scurtă... Regele are să-mi dea iertarea cînd va veni... *(Se zvîrcoleşte de durere.)*

PETER Te doare tare?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu mă doare; dar îmi vuiesc urechile; îmi fulgeră şi-mi scapără flăcări prin ochi...

PETER Sînt clopotele cerului care răsună chemîndu-te acasă... sînt luminile din altar, pe care îngerii Domnului le aprind pentru domnia-ta.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, aşa-i pesemne... nu-i nici o primejdie, cît timp cei de-acolo din capelă nu vor înceta rugăciunile... Cu bine, du-te grabnic cu scrisoarea...

PETER N-ar trebui mai întîi să...?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu, du-te; nu mi-e frică să rămîn singur.

PETER Ne vom revedea cînd clopotele cereşti vor răsuna şi pentru mine. *(Iese prin dreapta.)*

EPISCOPUL NIKOLAS Clopotele cereşti... da, ce uşor se spune aşa, cîtă vreme umbli pe picioare zdravene!... Cîte rămîn neîmplinite! Ci oricum, multe vor dăinui şi după mine. I-am jurat herţogului, pe mîntuirea sufletului meu, că-i voi da spovedania scrisă a preotului Trond dacă-mi va ajunge în mînă; bine că n-am primit-o. Dacă ar avea încredinţarea, ar birui sau s-ar prăbuşi; şi-atunci unul dintre ei ar deveni atît de puternic cum n-a mai fost nicicînd vreun altul în Norvegia. Nu, nu... ceea ce eu n-am putut să ajung, să nu ajungă nimeni. Cel mai bun lucru este îndoiala; cît timp herţogul se va incovoia sub apăsarea ei, se vor mînca unul pe altul cu orice prilej; oraşele vor arde, satele se vor pustii... nici unul nu va cîştiga din pierderile celuilalt... *(Îngrozit.)* Milă, îndurare! Numai eu sînt vinovat... eu,

dintru început am dezlănţuit totul! *(Liniştindu-se.)* Da, da, da! Dar acum vine regele... mai ales asupra lui cad toate... mă va ierta, de bună seamă.... mi se vor citi rugăciuni şi slujbe; n-am nici o grijă... eu sînt episcopul, şi n-am omorît pe nimeni cu mîna mea... Bine că n-am primit scrisoarea cu spovedania preotului Trond; sfinţii sînt cu mine, n-au vrut să cad în ispita de a-mi călca jurămîntul... Cine-a bătut la poartă? Trebuie să fie herţogul. *(Frecîndu-şi încîntat mîinile.)* Îmi va cerşi dovezile obîrşiei regelui — şi eu nu am nici o dovadă să-i dau!

(Intră Inga din Varteig; e îmbrăcată în negru, cu mantie şi glugă.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(tresare)* Cine-i?

INGA O femeie din Varteig, de la Borgasyssel, preacucernice stăpîne.

EPISCOPUL NIKOLAS Eşti mama regelui!

INGA Aşa eram numită odată.

EPISCOPUL NIKOLAS Pleacă, pleacă! Nu eu l-am sfătuit pe Håkon să se despartă de tine!

INGA Ce face regele, este bine făcut; nu de asta am venit.

EPISCOPUL NIKOLAS De ce, atunci?

INGA Gunnulf, fratele meu, s-a întors din Anglia!...

EPISCOPUL NIKOLAS Din Anglia!...

INGA A lipsit ani mulţi, aşa cum ştii, şi a umblat prin locuri îndepărtate; acum s-a întors acasă cu o scrisoare...

EPISCOPUL NIKOLAS *(cu răsuflarea tăiată)* O scrisoare...? *(Inga îi dă scrisoarea.)*

INGA De la preotul Trond. E pentru domnia-ta.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, da... şi mi-ai adus-o?

INGA Aşa a fost dorinţa lui Trond. Îi datorez o mare recunoştinţă de pe cînd l-a crescut pe Håkon. Am auzit că eşti bolnav, de aceea am pornit îndată la drum; am venit pînă aici pe jos...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu trebuia să te grăbeşti atîta, Inga!

DAGFINN BONDE *(intrînd din dreapta)* Pacea Domnului, preacucernice doamne!

EPISCOPUL NIKOLAS Soseşte regele?

DAGFINN BONDE Acum coboară călare muntele Ryen împreună cu regina şi cu pruncul regesc, şi cu mare alai.

INGA *(merge grăbită către Dagfinn)* Regele... regele! Vine aici?

DAGFINN BONDE Inga! Eşti aici, femeie greu încercată?

INGA Nu eşti greu încercată cînd ai un fiu atît de mare.

DAGFINN BONDE Acum i se va înduioşa sufletul înăsprit.

INGA Nici o vorbă să nu-i pomeneşti regelui despre mine! O, dar trebuie să-l văd... spune-mi... vine aici?

DAGFINN BONDE Da, chiar acum.

INGA Şi seara-i întunecoasă. Regelui pesemne că i se va lumina drumul cu făclii?

DAGFINN BONDE Da.

INGA Atunci eu mă ascund pe sub vreo streaşină, pe unde trece el; şi-apoi mă întorc iar la Varteig. Ci-ntîi să intru în biserica lui Hallvard; *acolo* ard lumini în noaptea asta; acolo vreau să mă rog pentru rege, pentru strălucitorul meu fiu. *(Iese prin dreapta.)*

DAGFINN BONDE Mi-am îndeplinit solia; plec în intîmpinarea regelui.

EPISCOPUL NIKOLAS Du-i salutul inimii mele, bunule Dagfinn.

DAGFINN BONDE *(în timp ce iese prin dreapta)* Eu unul n-aş vrea să fiu mîine episcopul Nikolas.

EPISCOPUL NIKOLAS Spovedania preotului Trond!... Deci a sosit totuşi; o am aici, în mîinile mele. *(Meditînd, cu privirea pierdută.)* Nimeni n-ar trebui să făgăduiască ceva pe mîntuirea sufletului său, cînd e aşa de bătrîn ca mine. De-aş mai fi tînăr, puţin mi-ar păsa de un astfel de jurămînt; dar în seara asta, cea de pe urmă seară... nu, nu se cuvine... Dar pot s-o păstrez? N-ar însemna oare să risc tot ceea ce am împletit de-a lungu-ntregii mele vieţi? *(În şoaptă.)* O, de l-aş mai putea trişa pe Cel-rău, măcar de această ultimă dată! *(Ascultă.)* Ce-i asta? *(Strigă.)* Viljam, Viljam! *(Sira Viljam vine din dreapta.)* Ce şuieră şi urlă atît de cumplit?

SIRA VILJAM E furtuna care se înteţeşte.

EPISCOPUL NIKOLAS Furtuna se întețește!... De bună seamă că îmi voi ține jurămîntul! Furtuna, spui? Cîntă cei de dincolo?

SIRA VILJAM Da, stăpîne.

EPISCOPUL NIKOLAS Spune-le să-și dea toată osteneala... fratele Aslak, mai ales; el întotdeauna scurtează rugăciunile; de cîte ori poate, le ciumpăvește; sare cîntări întregi, cîinele! *(Lovind în podea cu cîrja.)* Du-te și spune-i că e ultima noapte cînd mai sînt aici; să-și dea osteneala, sau mă voi întoarce la el ca strigoi!

SIRA VILJAM Stăpîne, să nu-l chem pe magistrul Sigard?

EPISCOPUL NIKOLAS Du-te la cei din capelă, ți-am spus! *(Viljam se duce în capelă.)* Pesemne-i vrerea cerului să-l împac pe rege cu herțogul, devreme ce-mi trimite acum scrisoarea preotului Trond. Grea corvadă, Nikolas: să dărîmi cu-o îmbrîncitură tot ce-ai ridicat anevoie într-o viață de om. Ci nu-i altceva de făcut; trebuie să se împlinească voința cerurilor, de data asta... De-aș putea măcar să citesc ce scrie în scrisoare; dar nu mai pot să deslușesc nici un cuvînt! Cețuri se-nvălmășesc în ochii mei, scînteiază și joacă, și nu îndrăznesc să pun pe nimeni să mi-o citească! Oare cum de m-am juruit?... Oare mintea omenească e atît de nevolnică încît nu poate să-și dirijeze propriile ei fapte nici pînă la a doua ori a treia consecință? I-am vorbit atît de mult și-atît am stăruit pe lîngă Vergard Vaeradal să-l convingă pe rege s-o surghiunească pe Inga, încît pînă la urmă așa s-a și întîmplat. Fapta a fost înțeleaptă în prima ei consecință; dar dacă n-aș fi dat acest sfat, Inga nu s-ar fi aflat acum la Varteig, scrisoarea nu ar fi ajuns la timp în mîinile mele și n-aș fi avut nici un jurămînt de împlinit... deci fapta n-a fost înțeleaptă în a doua consecință a ei. De-aș mai avea totuși timpul de partea mea! Dar nu mai am timp decît pînă în zorii acestei nopți, și asta e tare puțin. Eu trebuie, eu vreau să mai trăiesc. *(Bate cu cîrja; din dreapta intră un preot.)* Să vină magistrul Sigard! *(Preotul pleacă; episcopul mototolește scrisoarea în pumn.)* Aici, sub pecetea subțire, e închisă saga Norvegiei pentru sute de ani. Zace aici și visează ca un plod de pasăre în găoace! O, de-aș avea acum mai *multe* suflete... sau dacă n-aș avea *nici unul! (Strîngînd sălbatic scrisoarea la piept.)* O, de n-ar

veni atît de grabnic sfîrşitul peste mine... şi judecata, şi pedeapsa... te-aş cloci pînă ar ieşi din tine un vultur care-ar arunca umbra groazei asupra întregii ţări şi şi-ar înfige ghearele ascuţite în inima fiecărui om! *(Încovoindu-se.)* Dar ultimul ceas e aici! *(Ţipă.)* Nu, nu, ai să fii o lebădă albă! *(Aruncă jos scrisoarea şi strigă.)* Magistre Sigard! Magistre Sigard!

MAGISTRUL SIGARD *(intrînd prin dreapta)* Cum te mai simţi, cucernice stăpîne?

EPISCOPUL NIKOLAS Magistre Sigard... vinde-mi trei zile de viaţă!

MAGISTRUL SIGARD Ţi-am spus...

EPISCOPUL NIKOLAS Da, da; dar glumeai; era o mică răfuială. Am fost un stăpîn aspru faţă de domnia-ta; şi vrei să mă sperii. Ah, nu se cuvine... Ba da, ba da... asta-i ceea ce mi se cade! Dar acum fii bun şi îngăduitor! Plătesc bine... Trei zile de viaţă, magistre Sigard, numai trei zile de viaţă!

MAGISTRUL SIGARD De-ar fi să mă călătoresc şi eu pe lumea cealaltă o dată cu domnia-ta, tot n-aş putea să-ţi mai dau trei zile.

EPISCOPUL NIKOLAS O zi, atunci; numai o zi! Să se facă ziuă, să strălucească soarele cînd voi muri! Ascultă, Sigard! *(Îi face un semn cu mîna să se apropie şi să se aşeze pe laviţă.)* Am dăruit bisericii aproape tot aurul şi argintul meu, ca să se citească mari slujbe pentru mine. Mă răzgîndesc; îţi las totul! Hai, Sigard, nu vrei să-i înşelăm pe cei de colo, din capelă? He, he, he! Ai să fii bogat, Sigard, şi vei pleca de-aici; iar eu voi avea răgaz şi voi putea să chibzuiesc oleacă şi nu voi mai avea nevoie să mă ajut cu-atîtea rugăciuni. Hai, Sigard, se poate? *(Sigard îi ia pulsul; episcopul izbucneşte cu teamă.)* Ei, nu-mi răspunzi?

MAGISTRUL SIGARD *(ridicîndu-se)* N-am timp, stăpîne. Vreau să pregătesc o băutură care să-ţi uşureze ultimele clipe.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu, mai tîrziu! Aştept... să-mi răspunzi!

MAGISTRUL SIGARD N-am timp; băutura trebuie să fie gata într-un ceas. *(Iese prin dreapta.)*

EPISCOPUL NIKOLAS Într-un ceas! *(Izbind înnebunit cu cîrja.)* Viljam! Viljam! *(Sira Viljam vine din capelă.)* Cheamă ajutoare acolo! Mai mulţi! Opt nu sînt destui!

SIRA VILJAM Stăpîne!...

EPISCOPUL NIKOLAS Cheamă mai mulţi, spun! Fratele Kolbein a zăcut cinci săptămîni... N-a putut să păcătuiască prea mult în acest răstimp...

SIRA VILJAM S-a spovedit ieri.

EPISCOPUL NIKOLAS *(cu înfrigurare)* Da, *el* e potrivit; cheamă-l! *(Viljam se duce în capelă.)* Un ceas! *(Ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte.)* Uf, ce cald e aici!... Javra puturoasă... la ce-i bună toată învăţătura, dacă nu-mi poate dărui un ceas de viaţă! Stă zile-n şir închis în chilia lui şi îmbină roţi ciudate şi scripeţi şi pîrghii; vrea să meşterească un aparat care să meargă şi să tot meargă şi să nu se mai oprească niciodată... *Perpetuum mobile*, cică. De ce nu-şi stoarce măiestria şi deşteptăciunea ca să facă mai degrabă din om un *perpetuum mobile?... (Rămîne pe gînduri; ochii i se luminează.) Perpetuum mobile*... nu sînt eu prea tare în latină... dar asta înseamnă ceva care are puterea de a acţiona veşnic, de-a lungul tuturor timpurilor. Dacă eu însumi aş putea acum?... Asta ar fi înfăptuirea cu care să-mi închei viaţa, da, asta! Ar însemna să făptuieşti cea mai mare faptă în ultimul tău ceas! Să pui în mişcare toate roţile şi scripeţii şi pîrghiile din sufletul regelui şi al herţogului, să le pui în mişcare în aşa fel, încît nici o putere de pe pămînt să nu le mai poată opri; dacă înfăptuiesc lucrul acesta, voi trăi, voi trăi prin opera mea... şi, la urma urmei, poate asta-i ceea ce se numeşte nemurire... Gînduri mîngîietoare, odihnitoare — ce bine-i prindeţi unui moşneag! *(Oftează şi se întinde mulţumit pe laviţă.)* Rău mi-a mai dat tîrcoale *diabolus* în seara asta. Aşa-i cînd zaci şi n-ai nimic de făcut. *Otium est pulvis... pulveris*[1]... eh, la ce-i bună latina?... *Diabolus* nu mai are nici o putere împotriva mea; vreau să lucrez pînă în ultima clipă; vreau... ce mai răcnesc ăia acolo!... *(Izbeşte cu cîrja; intră Viljam.)* Spune-le să tacă; m-au ameţit. Regele şi herţogul vor sosi îndată, sînt pricini grele asupra cărora trebuie să chibzuiesc.

SIRA VILJAM Stăpîne, atunci să...

EPISCOPUL NIKOLAS Porunceşte-le să se mai potolească oleacă, să pot gîndi în linişte. Ia ridică scrisoarea aia de pe jos... Aşa. Dă-mi hîrtiile...

---

[1] În traducere liberă: Tihna e deşertăciunea... deşertăciunilor (l. lat.)

SIRA VILJAM *(ducîndu-se la masa de scris)* Pe care, stăpîne?

EPISCOPUL NIKOLAS Pe toate... pe cele pecetluite; alea de deasupra... Aşa; acum du-te în capelă şi spune-le să tacă. *(Viljam iese.)* Să mori şi, totuşi, să domneşti peste Norvegia! Să mori şi, totuşi, să faci aşa încît nimeni să nu izbutească să se ridice peste ceilalţi. Mii de căi pot să ducă la această ţintă; dar numai una poate fi cea bună... pe ea trebuie s-o găseşti... pe ea trebuie să porneşti... Hei! Drumu-i tare aproape, tare aproape! Da, aşa voi face! Îmi voi respecta jurămîntul; herţogul va avea scrisoarea în mînă; dar regele... hm, el va primi în inimă ghimpele îndoielii. Håkon e cinstit, cum spun ei, odată cu prăbuşirea credinţei în sine însuşi şi în dreptatea lui, multe se vor prăbuşi în el. Amîndoi se vor îndoi şi vor crede, bălăbănindu-se cînd în sus, cînd în jos, fără să simtă vreodată pămînt tare sub picioare... *perpetuum mobile*... Ci Håkon se va lăsa prins de vorbele mele? Se va lăsa; eu sînt un muribund; am să-i servesc mai întîi cîteva adevăruri... Puterile mă părăsesc, dar sufletul mi se întăreşte... nu mai vreau să zac în pat bolind; vreau să merg în odaia mea de lucru, vreau să lucrez în această ultimă noapte, să lucrez... pînă ce lumina se va stinge...

HERŢOGUL SKULE *(intră din dreapta şi porneşte către episcop)* Mă închin cu pace, preacucernice! Am auzit că ţi-e rău!

EPISCOPUL NIKOLAS Sînt un cadavru în mugur, iubite herţog; la noapte voi crăpa; mîine se va vedea ce mireasmă am.

HERŢOGUL SKULE Chiar noaptea asta?

EPISCOPUL NIKOLAS Magistrul Sigard cică peste un ceas.

HERŢOGUL SKULE Şi scrisoarea preotului Trond?...

EPISCOPUL NIKOLAS Tot te mai gîndeşti la ea?

HERŢOGUL SKULE Nu pot să mi-o gonesc din minte.

EPISCOPUL NIKOLAS Regele te-a numit herţog; nimeni n-a mai purtat titlul de herţog în Norvegia pînă la măria-ta.

HERŢOGUL SKULE Nu-i destul. Dacă Håkon nu-i os de domn, trebuie să capăt totul!

EPISCOPUL NIKOLAS Uf, da' frig e-aici; am îngheţat de tot.

HERȚOGUL SKULE Scrisoarea preotului Trond, episcope! Pentru Dumnezeu atotputernicul — o ai?
EPISCOPUL NIKOLAS Știu unde poate fi găsită.
HERȚOGUL SKULE Hai spune-mi, spune-mi!
EPISCOPUL NIKOLAS Așteaptă...
HERȚOGUL SKULE Nu, nu... nu mai e timp; văd că ți se apropie grabnic sfîrșitul... și vine și regele, după cîte mi s-a spus.
EPISCOPUL NIKOLAS Da, vine și regele; cum vezi, slujesc cauza măriei-tale, chiar și acum.
HERȚOGUL SKULE Ce-ai de gînd?
EPISCOPUL NIKOLAS Îți amintești?... La nunta regelui... spuneai că ceea ce-l face puternic pe Håkon este credința nestrămutată în el însuși.
HERȚOGUL SKULE Și?
EPISCOPUL NIKOLAS Dacă i-aș mărturisi, i-aș stîrni îndoielile și i s-ar prăbuși credința, și-o dată cu ea și puterea.
HERȚOGUL SKULE Episcope, n-ar fi cinstit, n-ar fi cinstit dacă el este adevăratul fiu al regelui!
EPISCOPUL NIKOLAS E în puterea măriei-tale să-i redai încrederea. Înainte de a părăsi lumea, îți voi spune unde poate fi găsită scrisoarea preotului Trond.
SIRA VILJAM *(din dreapta)* cu facle și alaiul său, regele urcă strada.
EPISCOPUL NIKOLAS Fie binevenit. *(Viljam iese.)* Herțogule, fă-mi cel din urmă bine. Fii împuternicitul meu împotriva tuturor dușmanilor pe care-i am. *(Scoțînd la iveală o scrisoare.)* I-am însemnat pe toți aici. Primii dintre ei, de s-ar putea, mi-ar plăcea să fie spînzurați.
HERȚOGUL SKULE Nu te mai gîndi la răzbunări acum; nu mai ai mult...
EPISCOPUL NIKOLAS Nu la răzbunări, ci la pedeapsă!... Făgăduiește-mi că vei ridica spada pedepsei împotriva tuturor dușmanilor mei, după ce eu nu voi mai fi. Sînt dușmani și-ai măriei-tale, tot atît cît sînt și ai mei; cînd vei fi rege, trebuie să-i pedepsești; îmi făgăduiești?
HERȚOGUL SKULE Făgăduiesc și jur... dar scrisoarea preotului Trond!...
EPISCOPUL NIKOLAS Ai să afli unde este... dar iată, vine regele... Ascunde lista dușmanilor noștri!

(Herţogul ascunde documentul, în clipa cînd Håkon intră din dreapta.)

EPISCOPUL NIKOLAS Bine-ai venit la pomană, măria-ta!

HÅKON Crunt potrivnic mi-ai fost întotdeauna; dar fie totul uitat şi iertat acum; moartea şterge şi cele mai mari răfuieli.

EPISCOPUL NIKOLAS Asta mă uşurează! O, ce mare e bunătatea regelui! Măria-ta, ceea ce ai făcut pentru un bătrîn păcătos astă-seară, înzecit ţi se va...

HÅKON Mai bine lasă; dar trebuie să-ţi spun că sînt foarte uimit. Mă chemi aici ca să-ţi dau iertarea, şi-mi pregăteşti o întîlnire neaşteptată.

EPISCOPUL NIKOLAS Întîlnire, măria-ta?

HERŢOGUL SKULE De mine vorbeşte regele. Binevoieşte, domnule episcop, să-l asiguri pe regele Håkon de credinţa şi cinstea mea şi că eu nu am ştiut nimic despre venirea măriei-sale înainte de a fi pus piciorul pe cheiul din Oslo.

EPISCOPUL NIKOLAS Vai, vai; numai eu sînt vinovat! Am fost bolnav, zac la pat de-un an; nu m-am mai interesat decît puţin sau de loc de treburile ţării; credeam că între înaltele rude e pace şi bunăînvoire acum!

HÅKON Am băgat de seamă că prietenia dintre herţog şi mine merge mai bine cînd stăm departe unul de celălalt; de aceea, rămas bun, episcope Nikolas, şi Dumnezeu să-ţi fie alături acolo unde te duci acum. *(Vrea să plece.)*

HERŢOGUL SKULE *(în şoaptă, liniştit)* Episcope, episcope!... A plecat!

EPISCOPUL NIKOLAS *(repezit şi cu o putere sălbatică)* Rămîi, rege Håkon!

HÅKON *(se opreşte)* Ce e?

EPISCOPUL NIKOLAS Să nu ieşi din această odaie, pînă ce bătrînul episcop Nikolas nu-şi va spune ultimul cuvînt!

HÅKON *(punînd involuntar mîna pe spadă)* Ai venit poate întovărăşit de oameni înarmaţi din Viken, herţoge?

HERŢOGUL SKULE Nu am nici un amestec în treaba asta.

EPISCOPUL NIKOLAS Voi şti să te opresc prin puterea cuvîntului. Într-o casă în care moare un om, cel care moare are cel dintîi dreptul la cuvînt; poate să facă ce vrea, sau să nu mai facă... după cum îl ţin puterile. De aceea vreau

să-mi țin propriul meu discurs funerar acum; pe vremuri, m-am temut grozav să nu fie regele Sverre cel care să mi-l țină...

HÅKON Nu vorbi atît de pătimaș, cucernice!

HERȚOGUL SKULE Risipești cele cîteva clipe pe care le mai ai.

HÅKON Ți s-au încețoșat de tot ochii!

EPISCOPUL NIKOLAS Da, privirile mi s-au încețoșat... de-abia vă mai zăresc; dar în mine însumi văd viața limpede, ca pe o lumină. Sînt plin de vedenii... Ascultă și învață, rege!... Neamul meu era cel mai puternic din țară; multe căpetenii vestite se trăgeau din el; iar eu voiam să ajung cel mai mare dintre toți. Nu eram decît un băiețel cînd am început să fiu însetat de fapte mărețe; mi se părea că n-am să pot aștepta pînă voi deveni bărbat; se ridicau regi cu drepturi mai puține decît ale mele. Magnus Erlingssøn, preotul Sverre... Și *eu* vream să fiu rege; dar mai întîi trebuia să fiu căpitan de oaste, nu se putea altfel. Bătălia urma să se dea la Ilevollene; acolo am luat parte prima dată la o luptă. Soarele strălucea și miile de arme lucitoare fulgerau în lumină. Magnus și toți oamenii lui înaintau ca la un joc; doar eu simțeam cum un clește îmi strîngea inima. Ceata noastră își croia drum luptînd din greu, dar eu nu izbuteam să țin pasul cu ei... mi-era frică! Toți căpitanii lui Magnus au luptat bărbătește și mulți au căzut în bătălie; dar eu m-am furișat peste munții Sten, am fugit și-am tot fugit, și nu m-am mai oprit decît atunci cînd am ajuns iarăși jos, în fiord, departe de luptă. Mulți au trebuit să-și spele de sînge în seara aceea hainele în fiordul Trondhjem... Și eu a trebuit să mi le spăl, dar nu de sînge. Da, doamne, mi-a fost frică; născut să fiu căpetenie... eram un fricos. Asta m-a lovit ca un trăsnet; din ceasul acela am devenit rău față de orice om; m-am rugat în biserici tainic, am îngenuncheat și-am plîns la altar, am făcut daruri bogate, am făcut jurăminte sfinte; m-am îndîrjit și m-am încercat în bătălii după bătălii, la Saltøsund, la Jonsvollene, în vara în care baglerienii au intrat în Bergen... Zadarnic! Cel dintîi a băgat de seamă Sverre, care a spus-o în gura mare și în bătaie de joc, și din ziua aceea fiecare om din ceată izbucnea în rîs cînd Nikolas Arnessøn apărea în armură... Laș, laș și, totuși, vrînd să fiu căpetenie, vrînd să fiu rege,

simţindu-mă creat să fiu rege, putînd să ajut la înscăunarea împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt; dar sfinţii înşişi mi-au închis drumul.

HÅKON Nu învinui cerul, episcope! Prea ai urît mult!

EPISCOPUL NIKOLAS Da, am urît mult; am urît orice cap din ţară ridicat deasupra mulţimii. Dar uram pentru că nu puteam să iubesc. Femeile frumoase... oh, le-aş putea sorbi cu ochi de foc încă şi-acum! Am optzeci de ani şi tot mai visez să ucid bărbaţi şi să îmbrăţişez femei... dar şi-n privinţa asta mi-a mers ca şi-n război... numai doruri şi jinduiri, castrate din născare... Dăruit cu pofte carnale în clocot... Şi totuşi, un schilod! Aşa am devenit preot; sau preot sau rege trebuie să fie cel ce vrea să stăpînească deplin. (*Rîzînd.*) Eu, preot! Eu, om al bisericii! Da, numai pentru biserică mă crease cerul anume... îmi dăruise harul de a lua glasurile cele mai de sus... de a cînta cu o voce femeiască la marile slujbe bisericeşti. Şi, totuşi, cei din slavă pretind de la mine — cel care nu-s decît o jumătate de om — ceea ce n-au dreptul să pretindă decît de la cel dăruit cu toate însuşirile pentru ţinta vieţii lui! Uneori îmi spun că asemenea pretenţie ar fi îndreptăţită; zăceam aici, pe patul meu de suferinţă, în prada spaimei de pedeapsă şi de judecată! Acum mi-a trecut; am iar măduvă în oasele sufletului! Eu n-am păcătuit cu nimic; faţă de *mine* s-a făptuit nedreptatea; *eu* acuz!

HERŢOGUL SKULE (*în şoaptă*) Episcope... scrisoarea! Nu mai ai mult!

HÅKON Gîndeşte-te la suflet şi pocăieşte-te!

EPISCOPUL NIKOLAS Faptele omului sînt sufletul lui — şi faptele mele vor rămîne să trăiască mai departe pe pămînt. Dar tu, rege Håkon, să te păzeşti, căci aşa cum cerul mi-a stat *mie* potrivnic, de n-am cules decît ponoase ca răsplată, aşa-i eşti şi măria-ta potrivnic celui ce ţine în mîinile lui fericirea ţării...

HÅKON A... herţogule, herţogule! Acum pricep întîlnirea de-aici!

HERŢOGUL SKULE (*mînios, către episcop*) Nici un cuvînt mai mult!

EPISCOPUL NIKOLAS (*către Håkon*) Îţi va fi potrivnic cît timp îi va sta capul pe umeri. Împarte puterea cu el! N-am să am pace nici în sicriu, mă voi întoarce ca strigoi,

dacă nu veţi împărţi puterea. Nici unul să nu adune mărirea celuilalt lîngă mărirea lui; căci s-ar ivi în ţară un uriaş, şi aici nu trebuie să fie nici un uriaş; căci nici eu n-am fost niciodată un uriaş. *(Cade istovit pe laviţă.)*

HERŢOGUL SKULE *(se aruncă în genunchi lîngă laviţă şi-i strigă lui Håkon)* Fugi după ajutor! Pentru numele lui Dumnezeu, episcopul nu trebuie să moară acum.

EPISCOPUL NIKOLAS Ce negură mi se coboară peste ochi! Măria-ta, pentru ultima oară: vrei să imparţi puterea cu herţogul?...

HÅKON Nu dau nici un obol din ceea ce am primit de la Dumnezeu!

EPISCOPUL NIKOLAS Prea bine! *(Înăbuşit.)* Dar încrederea în tine tot o vei pierde. *(Strigă.)* Viljam!

HERŢOGUL SKULE *(în şoaptă)* Scrisoarea! Scrisoarea!

EPISCOPUL NIKOLAS *(fără să-l audă)* Viljam! *(Sira Viljam intră, episcopul îl trage aproape de el şi îi şuşoteşte.)* Cînd am primit mirul din urmă, oare toate păcatele mi-au fost iertate?

SIRA VILJAM Toate păcatele, de la naştere pînă în clipa în care-ai fost miruit.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu mai mult? Nu pînă cînd mă voi săvîrşi?

SIRA VILJAM Stăpîne, n-ai ce mai păcătui în noaptea asta.

EPISCOPUL NIKOLAS Hm, nimeni nu poate să ştie... Ia potirul de aur pe care l-am moştenit de la episcopul Absalon... Îl dăruiesc bisericii... şi să-mi mai citească şapte slujbe mari...

SIRA VILJAM Stăpîne, Dumnezeu are să fie milostiv cu tine!

EPISCOPUL NIKOLAS Încă şapte rugăciuni, îţi spun... pentru ceea ce voi păcătui în noaptea asta! Du-te, du-te! *(Viljam pleacă, episcopul se întoarce către Skule.)* Măria-ta herţoge, dacă vei citi cîndva scrisoarea preotului Trond, şi dacă se va arăta că Håkon e într-adevăr fiul regelui... ce vei face?

HERŢOGUL SKULE În numele lui Dumnezeu — atunci să fie rege!

EPISCOPUL NIKOLAS Mai gîndeşte-te! Aici sînt multe de socotit. Cercetează-ţi fiecare cută a inimii, răspunde-ţi

ca şi cum te-ai afla la judecata de apoi! Ce vei face, dacă el este fiul cel adevărat?

HERŢOGUL SKULE Mă supun şi-l slujesc.

EPISCOPUL NIKOLAS *(mormăind)* Da, da, culege-ţi deci roadele. *(Către Skule.)* Herţogule, sînt slăbit şi sfîrşit, mă năpădeşte moleşeala şi împăcarea...

HERŢOGUL SKULE E moartea! Scrisoarea preotului Trond! Unde-i?

EPISCOPUL NIKOLAS Mai întîi altceva... Ţi-am dat lista cu duşmanii mei...

HERŢOGUL SKULE *(nerăbdător)* Da, da; te voi răzbuna împotriva lor...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu; mă simt mai milostiv acum; vreau să-i iert, cum scrie în sfînta carte. Aşa cum renunţi măria-ta la putere, vreau să renunţ şi eu la răzbunare. Arde lista!

HERŢOGUL SKULE Bine, bine; cum vrei.

EPISCOPUL NIKOLAS Aici, în sobiţa cu mangal; ca să văd şi eu...

HERŢOGUL SKULE *(aruncă lista în foc)* Priveşte, arde! Şi-acum, spune, spune! Sînt în joc mii de vieţi, dacă nu spui acum!

EPISCOPUL NIKOLAS *(cu ochi scăpărători)* Mii de vieţi! *(Ţipînd.)* Lumină! Aer!

HÅKON *(aleargă la uşă şi strigă)* Ajutor! Moare episcopul!

(Intră Sira Viljam şi cîţiva dintre oamenii episcopului.)

HERŢOGUL SKULE *(zgîlţîind braţul episcopului)* E în joc fericirea Norvegiei pentru sute de ani, poate chiar toată măreţia ei în veci de veci!

EPISCOPUL NIKOLAS În veci de veci! *(Triumfător.)* *Perpetuum mobile!*

HERŢOGUL SKULE Pe mîntuirea sufletului tău — unde-i scrisoarea preotului Trond?

EPISCOPUL NIKOLAS *(strigînd)* Încă şapte rugăciuni, Viljam!

HERŢOGUL SKULE *(ieşit din fire)* Scrisoarea! Scrisoarea!

EPISCOPUL NIKOLAS *(în luptă cu moartea, surîde)* Ai ars-o, bunule herţog. *(Cade pe spate şi moare.)*

HERŢOGUL SKULE *(scoate un ţipăt, dîndu-se îndărăt şi acoperindu-şi faţa cu mîinile)* Doamne atotputernic!

CĂLUGĂRII *(vin în fugă din capelă)* Mîntuiască-se cine poate!

VOCI RĂZLEŢE Toate relele s-au dezlănţuit în noaptea asta!

ALTELE Toate colţurile răsunară de chicoteli!... Chiui un glas: „L-am înhăţat!"... Toate luminările se stinseră!

HÅKON Muri episcopul Nikolas.

CĂLUGĂRII *(ies fugind prin dreapta) Pater noster!... Pater noster!*

HÅKON *(se apropie de Skule şi-i spune cu voce scăzută)* Herţogule, nu voi cerceta ce sfat tainic ai ţinut cu episcopul înainte de moartea lui; dar mîine trebuie să predai în mîinile mele toate împuternicirile şi rangurile pe care le ai; văd limpede acum: noi doi nu putem să mergem înainte împreună.

HERŢOGUL SKULE *(îl priveşte cu gîndurile aiurea)* Să mergem înainte împreună?...

HÅKON Mîine ţin divan de judecată în cetatea de scaun; trebuie să se limpezească totul între noi. *(Iese prin dreapta.)*

HERŢOGUL SKULE Episcopu-i mort şi scrisoarea arsă! O viaţă grea de îndoieli, şi de lupte, şi de grozăvii! O, de-aş putea să mă rog... Nu... trebuie să acţionez; astă-seară trebuie să fac pasul decisiv! *(Către Viljam.)* Încotro s-a dus regele?

SIRA VILJAM *(speriat)* Mîntuieşte-mă, Cristoase — ce vrei de la el?

HERŢOGUL SKULE Ţi-i fi închipuind poate că vreau să-l ucid la noapte? *(Iese prin dreapta.)*

SIRA VILJAM *(privind după el, clatină din cap în timp ce oamenii de casă scot cadavrul prin stînga)* Episcopul spusese: încă şapte rugăciuni; eu zic că e mai potrivit să-i citim paisprezece. *(Îi urmează pe ceilalţi.)*

(O încăpere în castelul regal.
În ultim plan, uşă de intrare; în pereţii laterali, uşi mai mici; în primplan, în dreapta, o

fereastră. O lampă aprinsă atîrnă sub tavan. Lîngă ușa din stînga e o laviță și, puțin mai spre fund, un leagăn în care doarme pruncul regesc; Margrete stă îngenuncheată lîngă copil.)

MARGRETE *(leagănă copilul și cîntă)*
Spre cer spuzit de stele
tavanul s-a deschis;
și zboară micul Håkon
pe aripă de vis.

O scară-albastră suie
de la pămînt la rai;
și urcă micul Håkon
cu îngerii bălai.

Și îngerii-l veghează,
și Domnul, surîzînd;
și doarme micul Håkon,
și mama-i cîntă blînd.

(Scurtă pauză. Herțogul Skule intră din fund.)

MARGRETE *(sare în sus cu un strigăt de bucurie și se repede în întîmpinarea lui)* Tată! ... O, cît am suspinat și-am tînjit după această întîlnire!

HERȚOGUL SKULE Pacea Domnului fie cu tine, Margrete! Unde-i regele?

MARGRETE La episcopul Nikolas.

HERȚOGUL SKULE Hm... da, deci are să se întoarcă repede.

MARGRETE Și veți vorbi și vă veți împăca, redevenind prieteni, ca în zilele de demult?

HERȚOGUL SKULE Aș vrea din toată inima.

MARGRETE Și Håkon vrea; iar eu mă rog zilnic lui Dumnezeu să se întîmple așa. O, dar vino și privește... *(Îl ia de mînă și îl duce spre leagăn.)*

HERȚOGUL SKULE Copilul tău!

MARGRETE Da, copilul acesta scump e al meu; nu-i minunat? Îl cheamă Håkon, ca pe rege! Privește-i ochii... Nu, nu-i poți vedea acum, că doarme... Are ochi mari și albaștri; și știe să rîdă și să întindă mînuțele și să mă caute

şi să se agaţe de mine... şi mă şi recunoaşte! *(Rînduieşte cu grijă scutecele.)*

HERŢOGUL SKULE Håkon va avea băieţi, prorocise episcopul.

MARGRETE Plodul ăsta dulce mi-e mai drag de-o mie de ori decît ţara şi regatul... la fel şi lui Håkon... Nu, parcă nici nu-mi vine să cred că-i adevărată fericirea mea; noaptea, aşez leagănul lîngă pat şi, cînd mă trezesc, mă uit să văd dacă mai e acolo... Parcă mi-e frică să nu fie un vis.

HERŢOGUL SKULE *(ascultă ceva şi se duce la fereastră)* Nu e regele?...

MARGRETE Ba da, urcă pe scara cealaltă; mă duc să-l chem aici! *(Îşi ia tatăl de mînă şi-l conduce iarăşi, fericită, la leagăn.)* Herţoge Skule! Rămîi de strajă lîngă fiul regelui... da, el e şi fiul regelui... asta uit întotdeauna! Şi dacă se trezeşte, înclină-te adînc şi salută-l cum trebuie să fie salutaţi regii! Mă duc să-l aduc pe Håkon; o, Doamne, Doamne! Acum, în sfîrşit, va coborî lumina şi pacea asupra neamului meu! *(Iese prin dreapta.)*

HERŢOGUL SKULE *(după o tăcere posomorîtă şi scurtă)* Håkon are un fiu. Neamul lui va dăinui şi după el. Dacă moare Håkon, feciorul lui va fi pretendentul la tron cel mai îndreptăţit. Toate îi merg din plin lui Håkon. Şi poate că el nici nu este fiu de rege; dar încrederea în sine îi e tot atît de neclintită ca mai-nainte; a vrut episcopul să i-o dărîme, dar n-a mai avut răgaz înainte de moarte, n-a îngăduit Dumnezeu. Dumnezeu îl ocroteşte pe Håkon, lui i-a hărăzit brîul puterii. Să-i pomenesc acum despre această putere? Să-i spun de jurămîntul şi de destăinuirile episcopului? La ce-ar folosi? Nimeni nu m-ar crede, nici Håkon, nici ceilalţi. Pe episcop l-ar fi crezut în ceasul morţii; îndoiala l-ar fi otrăvit; dar a fost scris să nu se întîmple aşa. Şi pe cît de neclintită e încrederea lui Håkon, tot pe-atît de neclintită sălăşluieşte îndoiala în mine; cine din lumea asta ar putea să le smulgă? Nimeni, nimeni. Proba cu fierul înroşit s-a făcut, Dumnezeu a glăsuit şi, totuşi, Håkon poate că nu-i fiu de rege, iar eu îmi irosesc viaţa. *(Se aşază, meditînd, lîngă masa din dreapta.)* Şi chiar dacă aş căpăta acum ţara şi regatul, oare îndoiala nu mi-ar rămîne tot atît de întreagă, şi nu m-ar mistui, şi m-ar roade, şi m-ar sfredeli cu veşnica ei picurare de gheaţă?... Ba da, ba da; dar e mai bine să stai în jilţul regesc şi să te

îndoiești de tine, decît să stai în gloata de jos și să te îndoiești de cel ce domnește... Trebuie să se încheie socotelile dintre mine și Håkon! Să se încheie? Dar cum? *(Ridicîndu-se.)* Atotputernice, tu, cel care m-ai hărăzit astfel, tu să porți vina pentru cele ce vor urma! *(Se plimbă de colo-colo, chibzuiește.)* Trebuie să distrugi toate punțile, să nu mai păstrezi decît *una*, și să izbîndești sau să cazi *acolo* — așa spunea episcopul Nikolas la nunta regelui, la Bergen; au trecut trei ani, și de-atunci mi-am risipit și mi-am pierdut puterile veghind toate podurile... *(Brusc.)* Acum voi urma sfatul episcopului; acum, ori niciodată! Sîntem amîndoi aici, în Oslo; de data asta, am mai mulți ostași decît Håkon; de ce să nu folosesc superioritatea — atît de arareori e de partea mea! *(Ezitînd.)* Ci oare chiar în noaptea asta — chiar acum?... Nu, nu! Nu în noaptea asta! Ha, ha, ha... iat-o, șovăiala... neîncrederea! Håkon n-o cunoaște; el merge înainte, și biruie. *(Face cîțiva pași prin încăpere și se oprește deodată lîngă leagăn.)* Fiul regelui!... Ce frunte frumoasă! Visează. *(Așază mai bine cuvertura peste copil și-l privește îndelung.)* Unul ca tine poate să împiedice de la multe sufletul unui om. Eu n-am nici un fiu. *(Aplecîndu-se deasupra leagănului.)* Seamănă cu Håkon... *(Dîndu-se deodată înapoi.)* „Fiul regelui", spunea regina! „Înclină-te adînc și salută-l cum trebuie să fie salutați regii!" Dacă Håkon ar muri înaintea mea, pruncul ăsta ar fi suit în jilțul regesc; și eu... eu voi rămîne jos și mă voi înclina adînc, salutîndu-l ca pe un rege! *(Cu o agitație crescîndă.)* Pruncul ăsta, fiul lui Håkon, va sta sus, în jilțul la care poate că eu am mai multe drepturi... iar eu voi sta cu părul alb, încovoiat de bătrînețe, în fața scăunașului său, cu viața mea neîmplinită... murind fără să fi ajuns rege!... Am mai mulți ostași decît Håkon... furtuna urlă în noaptea asta, vîntul bate de-a lungul fiordului!... Dacă-aș răpi pruncul? Pe cei din Trond mă pot bizui... Ce-ar mai îndrăzni Håkon, cînd copilul s-ar afla în mîinile mele? Oamenii mei mă vor sprijini, vor lupta pentru mine și vor birui. Am să-i răsplătesc regește, dacă mă urmează. Fie! Haide, treci peste prăpastie pentru întîia oară!... De-aș putea să văd dacă are ochii lui Sverre... sau ai lui Håkon, sau ai lui Sverre... Doamne! N-am cum să-i văd. *(Pauză.)* Somnul e pavăză! Dormi în pace, tu, micule pretendent la tron! *(Trecînd la masă.)* Håkon va hotărî; vreau să mai vorbesc o dată cu el.

MARGRETE *(vine cu regele dinspre odaia din partea dreaptă)* Episcopu-i mort! O, crede-mă; toate necazurile vor muri acum cu el.

HÅKON Du-te să te culci, Margrete; vei fi fiind obosită după călătorie.

MARGRETE Da, da! *(Către herţog.)* Tată, fii înţelegător şi bun — Håkon mi-a făgăduit că va fi! Noapte bună, noapte bună, noapte bună! *(Face un semn cu mîna spre uşa din stînga şi cîteva slujnice vin să ia leagănul şi să-l ducă dincolo.)*

HERŢOGUL SKULE Håkon, măria-ta, nu trebuie să ne despărţim duşmani de data asta. Ar urma numai rele; ar începe vremuri de prăpăd pentru ţară.

HÅKON Cu astea ţara e obişnuită din neam în neam; dar, cum vezi, Dumnezeu e de partea mea; se prăbuşeşte orice duşman care-mi stă împotrivă. Nu mai sînt nici baglerienii, nici slittungienii, nici ribbungienii; jarlul Jon a fost ucis, Guthorm Ingessøn e mort, Sigurd Ribbung la fel — toţi pretendenţii care s-au ridicat în Sfatul ţării de la Bergen s-au prăbuşit... Cine să mai stîrnească acum vremurile de prăpăd?

HERŢOGUL SKULE Håkon, mă tem că eu!

HÅKON Cînd am devenit rege, ţi-am dat a treia parte din regat...

HERŢOGUL SKULE Şi pentru măria-ta ai păstrat două treimi!

HÅKON Totdeauna ai fost însetat de mai mult; îţi măresc partea de stăpînire; îţi dau jumătate din regat!

HERŢOGUL SKULE Mai trebuie zece porturi la mare.

HÅKON Te-am numit herţog; nimeni pînă la măria-ta n-a mai avut acest titlu în Norvegia!

HERŢOGUL SKULE Dar măria-ta eşti rege! Eu nu vreau să fie nici un rege deasupra mea. Nu m-am născut ca să slujesc; trebuie să domnesc şi să cîrmuiesc eu însumi!

HÅKON *(îl priveşte o clipă şi spune rece)* Cerul să-ţi lumineze mintea, măria-ta. Noapte bună! *(Vrea să plece.)*

HERŢOGUL SKULE *(tăindu-i calea)* Nu-mi scapi aşa! Ascultă-mă, sau mă declar desfăcut de măria-ta; nu mai poţi să-mi fii rege. Noi doi trebuie să împărţim!

HÅKON Îndrăzneşti să mi-o spui?

HERȚOGUL SKULE Am venit la Oslo cu mai mulți ostași decît măria-ta, Håkon Håkonssøn.

HÅKON Poate ai de gînd să...

HERȚOGUL SKULE Ascultă-mă! Amintește-ți de vorbele episcopului! Hai să împărțim; dă-mi și cele zece porturi; dă-mi libertatea regatului meu, fără nici un bir ori obligație față de măria-ta. Norvegia a mai fost împărțită în două regate... să stăm cu bună-credință unul lîngă celălalt...

HÅKON Măria-ta, herțoge, pesemne ți-e sufletul bolnav, dacă-mi ceri așa ceva!

HERȚOGUL SKULE Da, mi-e sufletul bolnav, și nu există alt leac pentru mine. Noi doi trebuie să fim egali; nu trebuie să fie nimeni deasupra mea!

HÅKON Fiece insuliță, chiar cea mai pustie, e o piatră a edificiului pe care Harald Hårfagre și sfîntul rege Olav l-au durat; și măria-ta vrei să destrami ceea ce ei au strîns? Niciodată!

HERȚOGUL SKULE Atunci să împărțim numai puterea; să domnim fiecare pe rînd cîte trei ani! Ai domnit destul, acum e rîndul meu. Pleacă din țară timp de trei ani... Voi rămîne eu rege în răstimp; îți voi netezi calea pentru cînd te vei reîntoarce; voi cîrmui și voi orîndui totul spre maibinele țării... A sta veșnic deoparte, te slăbește și te mistuie. Håkon, ascultă-mă... trei ani fiecare, hai să schimbăm între noi coroana!

HÅKON Crezi că se potrivește pe tîmplele măriei-tale coroana mea?

HERȚOGUL SKULE Nici o coroană nu mi-e destul de grea.

HÅKON E necesar un drept de la Dumnezeu și o chemare de la Dumnezeu pentru a purta o coroană.

HERȚOGUL SKULE Și măria-ta crezi din toată inima că ai un drept de la Dumnezeu?

HÅKON Despre aceasta a judecat chiar Dumnezeu!

HERȚOGUL SKULE Nu te bizui atît de mult pe asta. De-ar mai fi apucat episcopul să vorbească... acum însă e în zadar, nu m-ai crede. Da, într-adevăr, măria-ta ai aliați puternici acolo, sus, dar eu, oricum, am să te înfrunt!... Nu vrei să domnim pe rînd? Da, da... trebuie să alegem deci ieșirea cea mai hotărîtă... Håkon, hai să ne luptăm amîndoi, numai noi doi, cu arme grele, pe viață și pe moarte!

HÅKON Vorbești serios, măria-ta?

HERȚOGUL SKULE Vorbesc pentru întregul rost al vieții mele și pentru mîntuirea sufletului meu!

HÅKON Atunci, sînt puține nădejdi că-ți vei mîntui sufletul.

HERȚOGUL SKULE Deci nu vrei să lupți cu mine! Dar trebuie, trebuie!

HÅKON Orb ce ești! Nu-mi poți stîrni decît milă. Măria-ta crezi că o chemare dumnezeiască te împinge în sus, spre jilțul regesc, și nu vezi că este numai mîndria. Ce rîvnești? Coroana regală, mantia de purpură, dreptul de a sta pe-un jeț la trei trepte deasupra podelei... Ce josnicie, ce josnicie!... Dacă asta ar însemna să fii rege, ți-aș arunca regatu-n pălărie ca pe-un ban unui cerșetor.

HERȚOGUL SKULE Mă cunoști de cînd erai copil; de ce mă judeci astfel?

HÅKON Ai toate darurile minții, deșteptăciune și curaj, ești născut să stai de-a dreapta regelui; dar nu ca să fii rege.

HERȚOGUL SKULE Voi încerca acum!

HÅKON Spune-mi o singură faptă regală pe care ai înfăptuit-o în anii cînd ai cîrmuit țara în numele meu! Au mai fost vreodată baglerienii sau ribbungienii mai puternici decît atunci? Erai om în toată puterea, dar țara era pustiită de hoardele răzvrătiților; ai înfrînt oare vreuna dintre ele? Eu eram tînăr și fără experiență cînd am luat domnia; și privește-mă! Pe toate le-am supus sub picioare cînd am ajuns rege; nu mai e nici un ribbungian, nici un baglerian!

HERȚOGUL SKULE Cu asta ar trebui să te lauzi cel mai puțin; căci *într-asta* stă cea mai mare primejdie. Hoarda trebuie să se ridice împotriva hoardei, ambiția împotriva ambiției, o parte a țării împotriva celeilalte părți, dacă regele vrea să fie cel mai puternic. Fiecare sat, fiecare neam trebuie să se bizuie pe rege sau să se teamă de rege. Dacă stîrpești orice discordie, îți dai și puterea din mînă.

HÅKON Și vrei să fii rege... măria-ta, cel care judeci astfel? Ai fi fost, poate, căpetenie vrednică pe vremea lui Erling Skakke; dar timpurile te-au depășit și nu-ți dai seama. Nu vezi că regatul Norvegiei, așa cum l-au durat Harald și Olav, se poate asemui cu o biserică netîrnosită încă? Zidurile se înalță pe stîlpi puternici, tavanul se boltește

larg deasupră-i, turla împunge cerul ca bradul din pădure; dar viața, bătăile inimii, șuvoiul proaspăt de sînge nu trece prin această înfăptuire; duhul viu al Domnului n-a suflat peste ea; încă n-a fost tîrnosită... *Eu* îi voi face sfințirea! Norvegia a fost *un regat*; va deveni *o națiune*! Locuitorul din Trønd îl dușmănea pe cel din Vikvaer, cel din Agdevaer, pe cel din Hordalend, cel din Hålogaland, pe cel din Sogndøl; toți trebuie să alcătuiască un întreg de-acum înainte și toți trebuie să știe și trebuie să înțeleagă că nu sînt decît un singur întreg! Aceasta este misiunea pe care Dumnezeu a așezat-o pe umerii mei; aceasta-i opera pe care trebuie s-o înfăptuiască acum regele Norvegiei. Această operă, herțogule, nu cred că o vei lua în seamă, pentru că nu vei putea s-o împlinești!

HERȚOGUL SKULE *(prăbușit)* Să-i unești?... Să-i unești pe cei din Trønd și pe cei din Vikvaer... toată Norvegia?... *(Neîncrezător.)* Nu se poate! Despre așa ceva în Norvegia nu se pomenește în nici o sagă!

HÅKON Pentru măria-ta nu se poate, căci măria-ta de-abia poți să înfăptuiești vechea sagă; dar pentru mine e ușor, cum îi e ușor vulturului să spintece norii.

HERȚOGUL SKULE *(cu tulburare, neliniștit)* Să unești tot poporul... să-l trezești, să-l faci să priceapă că e un tot?! De unde-ți vin astfel de gînduri — care mă îngheață și mă ard? *(Poticnit.)* De la diavol vin, Håkon; ele nu se vor împlini cît timp voi mai avea putere să-mi pun coiful de oțel pe cap!

HÅKON Gîndul meu vine de la Dumnezeu, și nu voi renunța la el cît timp voi mai purta pe frunte coroana de rege a sfîntului Olav!

HERȚOGUL SKULE Să cadă, așadar, cununa de rege a sfîntului Olav!

HÅKON Și cine s-o doboare?

HERȚOGUL SKULE Eu, dacă nu-i altcineva!

HÅKON Ție, Skule, ți se vor reteza toate puterile în Sfatul țării de mîine!

HERȚOGUL SKULE Håkon! Nu-l ispiti pe Dumnezeu! Nu mă împinge pe marginea prăpastiei!

HÅKON *(arătînd ușa)* Du-te, măria-ta; și uitat să fie că astă-seară ne-au fost limbile ascuțite.

HERȚOGUL SKULE *(îl privește o clipă țintă și spune)* Data viitoare vom vorbi cu limbi și mai ascuțite. *(Iese prin fund.)*

HÅKON *(după o scurtă pauză)* Amenință!... Nu, nu, atît de departe nu va ajunge. Va trebui să se supună și să-mi cadă la picioare; am nevoie de acest braț puternic, de această minte ageră... Oriunde există curaj, și deșteptăciune, și tărie în această țară sînt însușiri pe care Dumnezeu le-a dat oamenilor ca să-mi slujească mie; ca să mă slujească pe mine a primit herțogul Skule toate mîndrele lui daruri; a mă înfrunta pe mine, înseamnă a înfrunta cerul. E datoria mea să pedepsesc pe oricine se ridică împotriva voinței cerești, căci cerul a făcut totul pentru mine.

DAGFINN BONDE *(intrînd din fund)* Stăpîne, fii prevăzător în noaptea asta; herțogul nutrește gînduri rele.

HÅKON Ce spui?

DAGFINN BONDE Nu știu ce-are de gînd, dar se pune ceva la cale, fără-ndoială.

HÅKON Oare plănuiește să ne atace? Nu se poate, nu se poate!

DAGFINN BONDE Nu, altceva-i! Corăbiile lui stau gata să ridice pînzele; vor ține un sfat pe bord.

HÅKON Te-nșeli!... Du-te, Dagfinn, și întoarce-te cu vești sigure.

DAGFINN BONDE Da, da, bizuie-te pe mine. *(Iese.)*

HÅKON Nu... nu-i de crezut! Herțogul nu va îndrăzni să se ridice împotriva mea. Dumnezeu nu-i va îngădui... Dumnezeu, care pînă acum a potrivit totul atît de bine în favoarea mea. Acum am nevoie de pace, căci abia acum încep!... Prea puțin am înfăptuit; dar aud vocea nestrămutată a Domnului cum strigă în mine: Tu vei împlini o mare misiune regească în Norvegia.

GREGORIUS JONSSØN *(intrînd din fund)* Stăpîne și rege al meu!

HÅKON Gregorius Jonssøn! Domnia-ta aici!

GREGORIUS JONSSØN Vin în fața măriei-tale să fiu omul măriei-tale preasupus; de mult îl urmez pe herțog; acum nu mai îndrăznesc să-l urmez.

HÅKON Ce s-a petrecut?

GREGORIUS JONSSØN Ceea ce nici un om nu va crede, cînd vestea se va răspîndi în țară.

HÅKON Spune, spune!

GREGORIUS JONSSØN Mă tem să-mi aud pînă şi sunetul vorbelor mele... Aflaţi că... *(Îl apucă de braţ şi-i şopteşte ceva.)*

HÅKON *(dîndu-se înapoi, cu un strigăt)* Ce? Nu eşti în toate minţile!

GREGORIUS JONSSØN Să dea Dumnezeu aşa să fiu!

HÅKON Nemaiauzit! Nu, nu poate să fie aşa!

GREGORIUS JONSSØN Pe sfîntul sînge al lui Cristos, aşa este!

HÅKON Du-te, du-te; porunceşte să sune adunarea pîlcurilor de oşteni; să se strîngă toţi oamenii mei. *(Gregorius Jonssøn iese.)*

HÅKON *(se plimbă de cîteva ori de colo-colo, apoi se repede la uşa care dă spre odaia Margretei, bate, îşi reia mersul de sus în jos, se duce iar la uşă, bate şi strigă)* Margrete! *(Continuă să umble de colo-colo.)*

MARGRETE *(în pragul uşii, îmbrăcată în cămaşă de noapte, cu părul despletit; pe umeri poartă o mantie roşie cu şireturi, pe care o ţine strînsă peste piept)* Håkon! Tu eşti?

HÅKON Da, da; trebuie să vii aici.

MARGRETE O, dar să nu te uiţi la mine; mă culcasem.

HÅKON La altele mi-e acum gîndul.

MARGRETE Ce s-a-ntîmplat?

HÅKON Dă-mi un sfat bun! Am primit cea mai proastă veste.

MARGRETE *(cu frică)* Ce veste, Håkon?

HÅKON Că în Norvegia sînt doi regi acum.

MARGRETE Doi regi în Norvegia!... Håkon, unde-i tata?

HÅKON La bordul corăbiei, şi-a luat titlul de rege; acum navighează spre Nidaros, unde vrea să se încoroneze.

MARGRETE O, Dumnezeule atotputernic... *(Se prăbuşeşte pe laviţă, îşi acoperă faţa cu mîinile şi plînge.)*

HÅKON Doi regi în ţară!

MARGRETE Soţul meu e unul — şi tatăl meu e celălalt!

HÅKON *(plimbîndu-se neliniştit încolo şi încoace)* Dă-mi un sfat bun, Margrete! Să mă îndrept spre Ţările-de-sus, sau să mă duc întîi în regiunea Trønd şi să împiedic încoronarea? Nu, nu se poate; n-am acum destui ostaşi; acolo, în nord, el e mai puternic decît mine... Dă-mi un sfat;

cum să fac să-l ucid pe herţog în drum, mai înainte ca el să ajungă la Nidaros?

MARGRETE *(rugătoare, cu mîinile împreunate)* Håkon, Håkon!

HÅKON Nu poţi să-mi dai un sfat înţelept cum să-l ucid pe herţog? Te-ntreb!

MARGRETE *(se prăbuşeşte de durere de pe laviţă şi rămîne îngenuncheată)* O, ai uitat că îmi este tată!

HÅKON Tatăl tău... da, da, aşa e... uitasem *(Ridicînd-o.)* Stai aşa, Margrete; linişteşte-te; nu plînge, tu nu ai nici o vină. *(Se duce dincolo, la fereastră.)* Herţogul Skule e cel mai primejdios dintre toţi duşmanii mei... Doamne-Dumnezeule, de ce mă loveşti atît de aspru, pe mine, care n-am săvîrşit nici o crimă? *(Se aud bătăi în fundul scenei; Håkon tresare, ascultă şi strigă.)* Cine bate la ora asta tîrzie de noapte?

VOCEA INGĂI *(de afară)* O femeie care tremură de frig, Håkon!

HÅKON *(cu un strigăt)* Mama!

MARGRETE *(sare în sus)* Inga?

HÅKON *(se repede la uşă şi deschide; Inga şade jos, pe pragul uşii)* Mamă! Stai ca un cîine în faţa uşii fiului tău! Şi nu ştiam de ce mă bate Dumnezeu!

INGA *(întinzînd mîinile spre el)* Håkon, fiul meu! Fii binecuvîntat!

HÅKON *(ridicînd-o)* Vino... vino înăuntru; aici e lumină şi cald!

INGA Pot să vin la tine?

HÅKON Nu ne vom mai despărţi niciodată.

INGA Fiul meu... regele meu... o, cît de bun şi cît de iubitor eşti! Am stat într-un ungher şi te-am văzut cînd ai plecat de la episcop; erai tare îndurerat; n-am putut să mă despart de tine aşa.

HÅKON Îţi mulţumesc, Doamne! Mamă, tu eşti, într-adevăr, fiinţa de care am cea mai mare nevoie acum! Margrete... Mamă... Am păcătuit greu; mi-am închis inima faţă de voi amîndouă, voi, care mă iubiţi atît.

MARGRETE *(aruncîndu-i-se de gît)* O, Håkon, soţul meu iubit, îţi sînt eu dragă acum?

HÅKON Da, da, îmi eşti; nu ca să-mi dai sfaturi înţelepte, ci ca să răspîndeşti lumină şi strălucire în calea mea. Vie orice, puterea lui Dumnezeu zvîcneşte în mine!

DAGFINN BONDE *(vine fuga prin fund)* Măria-ta, măria-ta! Chiar acum s-a făptuit cea mai rea faptă!

HÅKON *(surîzînd plin de încredere şi ţinînd strîns la piept pe Margrete şi pe Inga)* Ştiu; dar nu-i nici-o primejdie, bătrîne Dagfinn! Dacă sînt doi regi în Norvegia, în cer nu-i decît unul... şi *acela* va orîndui ceea ce se cuvine!

Actul IV

(Marea sală a palatului regal din Oslo. Regele Skule ospătează cu ceata şi cu căpitanii săi. În prim-plan, la stînga, e jilţul înalt pe care şade Skule înveşmîntat bogat, cu mantie de purpură şi coroană regală pe cap. Masa la care stau oaspeţii pe laviţe se întinde de la jilţ pînă către fund. În faţa lui Skule, stau Pål Flida şi Bård Bratte. Oaspeţi mai puţin însemnaţi sînt serviţi în picioare, de partea cealaltă, în dreapta. Seara, tîrziu. Sala e luminată puternic. Ospăţul e pe sfîrşite; oamenii sînt foarte veseli şi mulţi sînt beţi; beau închinînd între ei, rîd şi vorbesc de-a valma, întrerupîndu-se unul pe altul.)

PÅL FLIDA *(se ridică şi bate în palme ca să facă tăcere)* Linişte! Scaldul Jatgeir *(lovind în pahar)* vrea să-şi spună cîntecul în cinstea regelui Skule.

JATGEIR *(se duce în mijlocul sălii)*

Herţogul Skule-adună Sfatul ţării din Øre,
la slujba liturghiei în Nidaros; şi-apoi
herţogul Skule se proclamă rege în sunete de
clopote şi-n larmă
de paloşe izbite de scuturi ca-n război.

Regele Skule trece peste zăpezi la Dovre,
cu mii de viteji pe schiuri vîslind,
gudbransdølenii tremură de spaimă
şi libertatea şi-o răscumpără cu argint.

Regele Skule vîsleşte spre sud, peste Mjøsen;
cei din ţările-de-sud dîrdîie ca de friguri avane;
regele Skule se-avîntă spre regatul Rauma
pînă la Låka în capitala districtului Nanne.

În săptămîna postului-cel-mare
oştile birkebeinene sosesc;
jarlul Knut e comandantul lor — paloşele grăiră
şi hotărîră dreptul regesc.

Din vremea lui Sverre, se spune,
n-a fost un război mai cumplit;
ca straiele-ostaşilor pline de sînge,
cîmpia de nea a-nflorit.

Deteră dosul birkebeinenii,
scuturi şi securi lepădară;
ci mulţi nu mai izbutiră să fugă,
zac îngheţaţi de-a morţii reci gheară.

Nimeni nu ştie pe unde rătăceşte regele Håkon;
regele Skule-n cetăţi şi oraşe stăpîn e pe veci.
Slavă ţie, preaviteazule crai! Mulţi ani să domneşti,
rege al Norvegii-ntregi!

OAMENII LUI SKULE *(se scoală brusc, cu strigăte de bucurie furtunoasă, ciocnesc cănile şi cupele ridicate, îşi izbesc armele şi repetă)* „Slavă ţie, preaviteazule crai! Mulţi ani să domneşti, rege al Norvegii-ntregi!"

REGELE SKULE Mulţumesc pentru cîntec, scaldule Jatgeir! E întocmai pe gustul meu: îi slăveşte pe oamenii mei tot atît de mult ca şi pe mine.

JATGEIR E o mîndrie a regelui că oamenii lui pot să fie slăviţi.

REGELE SKULE Primeşte ca răsplată pentru cîntec brăţara aceasta. Stai lîngă mine şi nu mai pleca din preajma mea; aş vrea să am mai mulţi scalzi împrejurul meu.

JATGEIR Va fi nevoie de ei, stăpîne, dacă va să se întocmească balade despre toate faptele măriei-tale.

REGELE SKULE Voi fi de trei ori mai darnic decît Håkon; cîntecele scalzilor vor fi cinstite şi răsplătite ca orice altă

lucrare de artist, atîta timp cît eu voi fi rege. Aşază-te; acum aparţii casei mele regale; ţi se va da tot ce-ţi trebuie.

JATGEIR *(se aşază)* De ceea ce îmi trebuie mie cel mai mult vei duce cea mai mare lipsă în curînd, stăpîne.

REGELE SKULE Adică?

JATGEIR De duşmani ai regelui, despre fuga şi prăbuşirea cărora să pot eu cînta.

MULŢI DINTRE OAMENI *(rîzînd şi aplaudînd)* Bine spus, islandezule!

PÅL FLIDA *(către Jatgeir)* Cîntecul a fost bun; dar puţină minciună se găseşte în orice cîntec de scald, aşa că şi în al tău trebuia să fie.

JATGEIR Minciună, domnule comis?

PÅL FLIDA Da; spui că nimeni nu ştie pe unde rătăceşte regele Håkon; nu-i adevărat; se ştie prea bine că Håkon e în Nidaros.

REGELE SKULE *(surîzînd)* Da, a poruncit să i se jure credinţă plodului regal şi l-a numit rege.

JATGEIR Am auzit şi eu; dar n-am ştiut că cineva poate să dăruiască ceea ce el însuşi nu are.

REGELE SKULE E mai uşor să dăruieşti ceea ce nu ai.

BÅRD BRATTE Grea trebuie să fie călătoria în miez de iarnă de la Bergen la Nidaros, atunci cînd trebuie să înaintezi cerşind.

JATGEIR Totul le merge în cerc birkebeinenilor; au început cu foamea şi cu gerul; acum sfîrşesc în acelaşi fel.

PÅL FLIDA Umblă zvonuri prin Bergen că Håkon s-a lepădat de biserică şi de tot ce e sfînt; n-a fost la slujbă în ziua de Anul nou.

BÅRD BRATTE Era îndreptăţit, Pål; stătuse toată ziua să-şi zdrobească în bucăţele vasele şi farfuriile de argint — că nu mai avea cu ce să-şi răsplătească ostaşii.

(Risete şi aprobări zgomotoase printre meseni.)

REGELE SKULE *(ridicînd pocalul)* Beau în sănătatea ta, Bård Bratte, şi-ţi mulţumesc ţie, şi tuturor oamenilor mei cei noi. Aţi luptat vitejeşte pentru mine la Låka şi-aţi dobîndit biruinţa.

BÅRD BRATTE M-am războit pentru întîia oară sub porunca măriei-tale; dar am priceput îndată că e uşor să învingi cînd în frunte călăreşte un astfel de conducător. Dar

n-am făcut bine că am ucis atîția și i-am gonit atît de departe; mi-e frică acum că o să treacă multă vreme pînă vor mai cuteza să pornească împotriva noastră.

REGELE SKULE Așteaptă pînă la primăvară, și-i vom găsi noi. Jarlul Knut se află acum printre cei care-au scăpat la poalele muntelui Tuns, iar Arnbjørn Jonssøn adună oameni la răsărit de Viken; cînd se vor crede destul de numeroși, o să auzim vești de la ei.

BÅRD BRATTE Nu vor mai cuteza, după marele măcel de la Låka.

REGELE SKULE Îi vom momi prin vicleșug.

MULTE VOCI Da, da, așa să faci, măria-ta!

BÅRD BRATTE La vicleșuguri te pricepi, rege Skule. Dușmanii măriei-tale nu-și dau niciodată seama înainte de a fi năvălit asupra lor, și întotdeauna te afli acolo unde s-ar aștepta ei cel mai puțin.

PÅL FLIDA De aceea birkebeinenii ne-au poreclit „blăni de primăvară".

REGELE SKULE Alții ne spun „blăni de lup"; dar jur că atunci cînd ne vom mai întîlni, birkebeinenii vor pricepe ce greu e să jupoi blana de pe astfel de lupi.

BÅRD BRATTE De bunăvoie nu se mai intîlnesc ei cu noi; o să fie o hăituială prin toată țara.

REGELE SKULE Așa să fie! Întîi curățim Vikenul și supunem ținutul de la răsărit, apoi adunăm vasele, ocolim promontoriul și navigăm de-a lungul coastei pînă sus, la Nidaros.

BÅRD BRATTE Și cînd vei sosi astfel la Nidaros, frații cruciați nu cred că s-or mai împotrivi să scoată racla sfîntului Olav pe cîmpul Dietei, cum au făcut astă-toamnă cînd ți s-a depus jurămîntul.

REGELE SKULE Racla va fi scoasă afară; vreau să capăt titlul de rege după toată pravila.

JATGEIR Iar eu făgăduiesc să cînt o mare pogribanie cînd îl vei ucide pe adormitul!

(Izbucnire de rîsete printre oameni.)

REGELE SKULE Adormitul!

JATGEIR Măria-ta, nu știi că regele Håkon e poreclit „Håkon cel adormit", din pricină că stă ca lovit de boală de cînd ai luat puterea?

BÅRD BRATTE Cică stă tot cu ochii închişi. Pesemne visează că mai e şi-acum rege.

REGELE SKULE Lăsaţi-l să viseze; visînd n-o să mai domnească niciodată.

JATGEIR Fă-l să adoarmă pe veci şi fără de vise, ca să pot să-l pun într-un cîntec.

OAMENII Da, da, fă cum spune scaldul!

REGELE SKULE Dacă te sfătuiesc atîţia bărbaţi de ispravă, sfatul trebuie să fie bun; dar să nu mai vorbim despre asta acum. Ci vreau să vă fac o făgăduială; toţi oamenii mei vor primi ca răsplată de veci armele şi îmbrăcămintea, aurul şi argintul, duşmanului pe care îl vor doborî; şi fiecare va primi rangul celui pe care l-a ucis. Cel care omoară un boier va fi făcut boier; celui ce va ucide un şoltuz i se va da ocîrmuirea celui ucis; iar cei care au asemenea dregătorii şi ranguri de mai-nainte, vor fi răsplătiţi într-alt fel regesc.

OAMENII *(se ridică toţi, cu o bucurie sălbatică)* Trăiască, trăiască regele Skule! Du-ne împotriva birkebeinenilor!

BÅRD BRATTE Acum eşti sigur de izbîndă în orice luptă.

PÅL FLIDA Eu îl vreau pe Dagfinn Bonde; are un paloş pe care-l jinduiesc de mult.

BÅRD BRATTE Eu vreau cămaşa de zale a lui Bård Tosteinssøn; ea l-a scăpat de moarte la Låka; n-o pătrunde nici suliţa, nici săgeata.

JATGEIR Lasă-mi-o mie; mi se potriveşte mai bine; îţi dau cinci galbeni pe ea.

BÅRD BRATTE De unde să ai tu cinci galbeni, scaldule?

JATGEIR Îi iau de la Gregorius Jonssøn, cînd vom ajunge la miazănoapte.

OAMENII *(vorbind toţi laolaltă)* Şi eu vreau...eu vreau... *(Restul se pierde în hărmălaie.)*

PÅL FLIDA Să plecăm, fiecare să se ducă la casa lui; nu uitaţi că sînteţi în sala tronului.

OAMENII Da, da... Trăiască regele, trăiască regele Skule!

REGELE SKULE La culcare acum, oameni buni! Astănoapte am ospătat destul.

UN OM DIN SUITĂ *(în timp ce mulţimea pleacă)* Mîine tragem la sorţi bunurile birkebeinenilor.

ALTUL Să lăsăm mai bine să hotărască soarta!
CÎŢIVA Nu, nu!
ALŢII Ba da, ba da!
BÅRD BRATTE Se bat pieile de lup pe blana ursului.
PÅL FLIDA Şi pe urmă ucid ursul.

(Toţi ies prin fund.)

REGELE SKULE *(aşteaptă pînă cînd oamenii s-au dus; încordarea de pe faţa sa se destinde, se lasă să cadă pe una dintre laviţe)* Ce istovit sînt; istovit de moarte. Zi de zi, din zori şi pînă-n noapte, să stai în larma asta, să priveşti surîzător înainte, de parcă nu m-aş îndoi nicicum de dreptatea, de izbînda şi de norocul meu. Fără nici un om căruia să-i pot vorbi despre ceea ce mă roade şi mă doare. *(Se scoală, cu o expresie de spaimă pe faţă.)* Şi bătălia aceea de la Låka! Eu am biruit acolo! Håkon îşi trimisese armata împotriva mea; Dumnezeu avea să decidă şi să judece între cei doi regi — — şi eu am biruit, am biruit aşa cum niciodată nimeni nu-i mai biruise pe birkebeineni! Scuturile stăteau înţepenite în zăpadă, dar în spatele lor nu se afla nimeni; birkebeinenii fugiseră în pădure, peste platouri, şi mlaştini, şi dealuri, pînă unde i-au dus picioarele. Ceea ce era de necrezut s-a întîmplat; Håkon a pierdut şi eu am cîştigat. Dar în izbînda asta e o spaimă tainică. O, sfinte Dumnezeule din ceruri, deci acolo sus nu există o lege hotărîtă după care să se călăuzească toate? Nici o putere biruitoare nu clocoteşte în faptul de a avea dreptate? *(Întrerupîndu-se mînios.)* Sînt bolnav, bolnav! De ce n-ar fi de partea mea dreptatea? Nu-i ca şi cum Dumnezeu însuşi a vrut să mi-o arate, lăsîndu-mă să înving? *(Chibzuind.)* Puterile noastre sînt la fel; nici un fulg în plus de-o parte, ori de cealaltă, şi totuşi... *(Scuturînd capul.)* Totuşi, cumpăna se înclină de partea lui Håkon. Ură şi dorinţi arzătoare arunc în talgerul meu şi, totuşi, cumpăna se pleacă de partea lui Håkon. De cîte ori, pe neaşteptate, îmi vine în minte obîrşia regelui, întotdeauna el este cel care mi se pare adevăratul rege, niciodată eu. Ca să mă cred eu însumi pe drept rege, trebuie să mă prefac, trebuie să clădesc un edificiu ingenios, o operă măsluită; trebuie să-mi alung amintirile şi să mă silesc să cred. Niciodată nu era aşa înainte. Ce s-a întîmplat, de mă îndoiesc atît? Pentru că a rupt episcopul scrisoarea? Nu, îndoiala

mea a devenit veşnică; dar n-a sporit. A săvîrşit oare Håkon vreo faptă regească măreaţă în ultimul timp? Nu, cele mai mărețe fapte le-a săvîrşit cînd eu nu credeam aproape de loc în el. *(Se aşază în partea dreaptă a sălii.)* Ce-i asta? Ha, ciudat; parcă apare şi dispare o lumină albastră. Îmi stă pe limbă, ca atunci cînd ai uitat un cuvînt şi nu-l poţi regăsi. *(Ridicîndu-se deodată.)* Ha, acum îl am! Nu!... Ba da, ba da! acum îl am!... „Norvegia a fost *un regat*; va deveni *o naţiune:* toţi trebuie să alcătuiască un întreg de-acum înainte şi toţi trebuie să ştie şi trebuie să înţeleagă că nu sînt decît un singur tot!“ De cînd mi-a spus aceste cuvinte nebune, Håkon îmi apare mereu ca regele cel adevărat. *(Priveşte cu teamă înainte şi şopteşte.)* Oare în aceste cuvinte ciudate nu străluceşte chemarea dumnezeiască? Oare Dumnezeu şi-a păstrat pentru el pînă acum acest gînd, şi, vrînd să-l semene, şi l-a ales pe Håkon semănător?

PÅL FLIDA *(vine din fund)* Doamne, măria-ta, am veşti noi.

REGELE SKULE Noi?

PÅL FLIDA Un om care vine din josul fiordului povesteşte că din muntele Tuns birkebeinenii au pornit cu corăbiile lor şi că s-a strîns o mulţime de oameni în oraş în ultimele zile.

REGELE SKULE Bine, îi vom întîmpina — mîine sau poimîine.

PÅL FLIDA Măria-ta, s-ar putea ca birkebeinenii să plănuiască a ne ieşi ei mai întîi în întîmpinare.

REGELE SKULE Nu au destule vase şi nici destui oameni.

PÅL FLIDA Arnbjørn Jonssøn adună şi oşteni şi vase împrejurul Vikenului.

REGELE SKULE Cu-atît mai bine; astfel îi vom zdrobi pe toţi de-a valma întocmai ca la Låka.

PÅL FLIDA Măria-ta, nu-i chiar atît de uşor să-i zdrobeşti pe birkebeineni de două ori la rînd.

REGELE SKULE Şi pentru ce nu?

PÅL FLIDA Pentru că saga Norvegiei nu pomeneşte că s-a mai întîmplat aşa vreodată... Să trimit cîteva iscoade la Hovedø?

REGELE SKULE Nu-i nevoie; noaptea e întunecoasă şi învăluită în ceaţă.

PÅL FLIDA Da, bine; regele poruncește; dar ia aminte, măria-ta; la Viken toți sînt împotriva măriei-tale. Locuitorii din Oslo te urăsc și, dacă vin birkebeinenii, se întovărășesc cu ei.

REGELE SKULE *(însuflețit)* Pål Flida, nu s-ar putea face cumva să-i atragem de partea noastră pe locuitorii din Viken?

PÅL FLIDA *(privindu-l mirat și clătinînd din cap)* Nu, măria-ta, nu se poate!

REGELE SKULE Și de ce nu?

PÅL FLIDA Nu, fiindcă îi ai de partea măriei-tale pe cei din Trønd.

REGELE SKULE Vreau să-i am și pe cei din Viken și pe cei din Trønd!

PÅL FLIDA Nu, stăpîne, asta nu se poate.

REGELE SKULE Nu se poate, nu se poate! Și de ce... de ce nu?

PÅL FLIDA Fiindcă cei din Viken sînt cei din Viken, iar cei din Trønd sînt cei din Trønd, și niciodată saga nu pomenește despre altceva, și niciodată n-a fost altfel.

REGELE SKULE Da, da, ai dreptate. Du-te.

PÅL FLIDA Și să nu trimit nici o iscoadă?

REGELE SKULE Așteaptă pînă în zori. *(Pål Flida iese.)* Saga Norvegiei nu pomenește... niciodată n-a fost altfel... Pål Flida mi-a răspuns așa cum i-am răspuns eu lui Håkon. Aceleași trepte duc la fel și în sus și în jos. Håkon se înalță oare tot atît de mult deasupra mea, cît mă înalț eu deasupra lui Pål Flida? Să fi primit Håkon darul unor gînduri nemaigîndite și eu nu? Cine a fost la fel de mare ca Harald Hårfager pe vremea cînd sălășluia cîte un rege pe fiecare limbă de pămînt și cînd el a spus: acum ei trebuie să se prăbușească și să nu mai fie decît unul singur? El a răsturnat vechea sagă, creînd o nouă sagă. *(Pauză; umblă gînditor încolo și încoace; apoi se oprește.)* Oare poate un om să-și însușească misiunea dată de Dumnezeu altuia, așa cum își poate însuși armele și aurul de la inamicul ucis? Poate un pretendent la coroană să ia asupra lui o sarcină regească, așa cum îmbracă mantia regească? Stejarul, doborît pentru a se face din el chila corăbiei, poate să spună: vreau să fiu catarg, vreau să iau locul lemnului de pin, să mă înalț către cer, drept și strălucitor, cu o flamură aurie în vîrf, cu vele

albe fluturînd în lumina soarelui, să mă zărească oamenii de la mari depărtări?...Nu, nu, locul tău, trunchi greoi și noduros de stejar, e sub carenă; acolo trebuie să stai și să slujești, tăcut și nevăzut de nici un ochi de sus, de la lumina zilei; tu ești cel care ține nava să nu se răstoarne pe timp de furtună; catargul cu flamura aurie și cu velele fluturînd conduce corabia spre noi zări, către necunoscut, către țărmuri străine și către saga ce va să fie! *(Aprig.)* De cînd Håkon mi-a mărturisit mărețul lui gînd regesc, nu mai știu alt gînd pe lume decît pe acesta. Dacă nu mi-l pot însuși ca să-l înfăptuiesc eu, nu am pentru ce să mai lupt. *(Gînditor.)* Și dacă nu pot? Dacă n-aș putea, de ce îndrăgesc gîndul lui Håkon?

JATGEIR *(intrînd din fund)* Îmi îngădui, măria-ta, să intru?...

REGELE SKULE Bine-ai venit, scaldule!

JATGEIR I-am auzit pe tîrgoveți vorbind tainic prin hanuri că...

REGELE SKULE Stai. Spune-mi, scaldule, tu, care-ai călătorit departe, în țări străine, ai văzut vreodată vreo femeie îndrăgind un copil străin? Nu numai să-i fie drag... nu asta vreau să spun; ci să-l iubească, să-l iubească cu dragostea cea mai fierbinte a sufletului ei?

JATGEIR Asta o fac femeile numai dacă nu au copiii lor pe care să-i iubească.

REGELE SKULE Numai atunci?...

JATGEIR Și mai ales femeile sterpe.

REGELE SKULE Mai ales cele sterpe?... Ele iubesc pe copilul alteia cu dragostea lor cea mai fierbinte?

JATGEIR Se-ntîmplă deseori.

REGELE SKULE Și nu se întîmplă ca o astfel de femeie stearpă să ucidă copilul alteia pentru că ea însăși nu are copil?

JATGEIR O, ba da; dar e o proastă dacă face așa.

REGELE SKULE O proastă?

JATGEIR Da, fiindcă se împovărează cu darul suferinței celei căreia i-a ucis copilul.

REGELE SKULE Și tu crezi că darul suferinței este un dar atît de grozav?

JATGEIR Da, măria-ta!

REGELE SKULE *(privindu-l țintă)* Parcă ar sălășlui doi oameni în tine, islandezule. Cînd ești în mijlocul celorlalți, în vesela lor tovărășie, tragi mantia și pieptarul peste gîndurile tale; iar cînd rămîne cineva singur cu tine, te porți ca unul cu care ai vrea să fii prieten. Cum se explică?

JATGEIR Cînd te duci să te scalzi la rîu, măria-ta, nu te despoi de haine tocmai acolo pe unde trebuie să treacă mulțimea de credincioși spre biserică; iți cauți un ascunziș.

REGELE SKULE Se-nțelege.

JATGEIR Eu am o sfială sufletească, de aceea nu mă dezbrac cînd se află mulți în sală.

REGELE SKULE Hm! *(Scurtă pauză.)* Spune-mi, Jatgeir, cum ai ajuns scald? De la cine ai învățat arta poeziei?

JATGEIR Poezia nu se învață, măria-ta.

REGELE SKULE Nu se învață? Atunci cum?...

JATGEIR Am căpătat darul suferinței și-așa am devenit scald.

REGELE SKULE Așadar, de darul suferinței are nevoie un scald?

JATGEIR Eu am nevoie de suferință; alții poate au nevoie de credință sau de bucurie... sau de îndoială...

REGELE SKULE Și de îndoială?

JATGEIR Da; dar cel ce se îndoiește trebuie să fie puternic și sănătos.

REGELE SKULE Și pe cine numești tu îndoielnic?

JATGEIR Pe acela care se îndoiește și de propria lui îndoială.

REGELE SKULE *(rar)* Îmi pare că asta ar fi moartea.

JATGEIR Mai rău; e amurgul!

REGELE SKULE *(iute, în timp ce parcă ar vrea să se scuture de gînduri)* Unde-mi sînt armele? Vreau să lupt și să acționez... nu să gîndesc. Ce voiai să-mi vestești cînd ai venit?

JATGEIR Voiam să-ți spun ceea ce am băgat de seamă la han. Tîrgoveții vorbesc tainic între ei; își bat joc și ne întreabă dacă știm bine că regele Håkon se află în apus; nutresc o bucurie tainică.

REGELE SKULE Sînt din Viken, și Vikenul e împotriva mea.

JATGEIR Rîdeau că racla sfîntului Olav n-a putut fi adusă pe cîmpul Dietei cînd vi s-a depus jurămînt; cică e semn rău.

REGELE SKULE Cînd voi ajunge iar la Nidaros, racla va fi scoasă afară; va sta sub cerul liber, chiar de-ar fi să dărîm biserica lui Olav şi să întind cîmpul Dietei şi peste pămîntul pe care stă biserica.

JATGEIR Va fi o faptă vitejească, iar eu voi compune un cîntec tot atît de viteaz ca şi fapta.

REGELE SKULE Porţi în tine multe cîntece necîntate, Jatgeir?

JATGEIR Nu, dar multe care nu s-au născut încă; rînd pe rînd se încheagă, prind viaţă şi se nasc.

REGELE SKULE Dar dacă eu, ca un rege şi stăpîn aş da poruncă să fii ucis, n-ar muri, odată cu tine, toate gîndurile poetice pe care le porţi în tine şi care nu s-au născut încă?

JATGEIR Măria-ta, e păcat să ucizi un gînd frumos.

REGELE SKULE Nu întreb dacă-i păcat, ci întreb dacă poate să fie ucis!

JATGEIR Nu ştiu.

REGELE SKULE Ai fost prieten cu vreun scald, care să-ţi fi împărtăşit un cîntec minunat, măreţ, pe care voia să-l compună?

JATGEIR Da, măria-ta!

REGELE SKULE Şi n-ai fost ispitit să-l ucizi ca să-ţi însuşeşti gîndul lui şi să compui tu însuţi cîntecul?

JATGEIR Măria-ta, eu nu sînt sterp; eu am copiii mei; nu am nevoie să-i iubesc pe-ai altora. *(Iese.)*

REGELE SKULE *(după o pauză)* Islandezul e într-adevăr scald. A rostit cele mai adînci adevăruri dumnezeieşti şi nici nu ştie... Eu sînt ca o femeie stearpă. De aceea iubesc gîndul regesc, copilul lui Håkon; îl iubesc cu dragostea cea mai fierbinte a sufletului meu. O, dacă l-aş putea înfia! Ar muri în mîinile mele. Cum e mai bine: să moară în mîinile mele, sau să crească în ale lui? Şi dacă s-ar întîmpla după voia mea, voi căpăta pacea sufletească? Pot oare să renunţ? Pot eu să privesc cum Håkon dobîndeşte gloria? Ce uscăciune şi pustietate e în mine... şi împrejurul meu. Nici un prieten...a, islandezul! *(Se duce la uşă şi strigă.)* Scaldul a plecat?

UN OM DIN SUITĂ *(de afară)* Nu, măria-ta, e în pridvor, stă de vorbă cu straja.

REGELE SKULE Spune-i să vină la mine. *(Stă lîngă masă; după puţin soseşte Jatgeir.)* Nu pot să dorm, Jatgeir;

vezi tu, toate aceste mari gînduri regeşti nu mă lasă să dorm.

JATGEIR Gîndurile regilor seamănă cu ale scalzilor, mi se pare. Zboară în înălţimi şi se desfăşură bogat cînd e linişte şi noapte împrejur.

REGELE SKULE Aşa-i şi cu gîndurile scalzilor?

JATGEIR Da, stăpîne; cîntecele nu se zămislesc la lumina zilei; pot fi închipuite doar la raza soarelui; dar se făuresc în ceasul de tăcere al nopţii.

REGELE SKULE Cine ţi-a dat harul suferinţei, Jatgeir?

JATGEIR Aceea pe care am iubit-o.

REGELE SKULE A murit?

JATGEIR Nu, m-a trădat.

REGELE SKULE Şi aşa ai devenit scald.

JATGEIR Da, aşa am devenit scald.

REGELE SKULE *(apucîndu-l de braţ)* Ce har îmi trebuie *mie* ca să fiu rege?

JATGEIR Nu al îndoielii; căci nu mi-ai pune o astfel de întrebare.

REGELE SKULE Ce har îmi trebuie deci mie?

JATGEIR Stăpîne, măria-ta, *eşti* rege.

REGELE SKULE *Tu* crezi, întotdeauna, fără să te îndoieşti vreodată, că eşti *scald?*

JATGEIR *(după ce îl priveşte o clipă tăcut)* N-ai iubit niciodată?

REGELE SKULE Ba da, o dată — mistuitor, răpit de frumuseţe şi de păcat.

JATGEIR Ai o soţie.

REGELE SKULE Am luat-o ca să-mi nască fii.

JATGEIR Ai o fiică, stăpîne...o fiică frumoasă şi bună.

REGELE SKULE Dacă fiica mea ar fi fecior, nu te-aş mai întreba ce har îmi trebuie. *(Izbucnind.)* Trebuie să am lîngă mine pe cineva care să mă asculte întru totul... care să creadă neclintit în mine, care din adîncul fiinţei lui să vrea să treacă, împreună cu mine, prin rău şi prin bine, care să nu trăiască decît pentru a răspîndi lumină şi căldură asupra vieţii mele, care să moară dacă eu aş cădea. Dă-mi un sfat, Jatgeir, scaldule!

JATGEIR Cumpără-ţi un cîine, stăpîne.

REGELE SKULE Un om nu ar fi potrivit?

JATGEIR Mult va trebui să cauţi un astfel de om.

REGELE SKULE *(dintr-o dată)* Vrei *tu* să fii pentru mine omul acela, Jatgeir? Vrei *tu* să fii fiul meu? Vei căpăta coroana Norvegiei drept moştenire... vei căpăta ţara şi regatul, dacă vrei să-mi fii fiu, să trăieşti pentru opera vieţii mele şi să crezi în mine!

JATGEIR Şi ce dovadă ar trebui să aduc că nu te înşel?...

REGELE SKULE Părăseşte-ţi chemarea; nu mai scrie niciodată versuri, şi te voi crede!

JATGEIR Nu, măria-ta; ar însemna să plătesc prea scump coroana.

REGELE SKULE Mai gîndeşte-te! A fi rege înseamnă mai mult decît a fi scald!

JATGEIR Nu întotdeauna.

REGELE SKULE Ai de jertfit doar cîntecele tale necîntate!

JATGEIR Cîntecele necîntate sînt adesea cele mai frumoase.

REGELE SKULE Dar mie îmi trebuie... îmi trebuie un om care să creadă în mine! Numai unul! Simt că, dacă l-aş avea, aş fi mîntuit!

JATGEIR Crede în măria-ta, şi vei fi mîntuit!

PÅL FLIDA *(vine grăbit)* Rege Skule, acum trebuie să te aperi! Håkon Håkonssøn se află la Elgjarnes cu toată flota lui!

REGELE SKULE La Elgjarnes!...Atunci nu-i departe!

JATGEIR Acum vor vorbi platoşa şi paloşul! Dacă în noaptea asta va fi aici un măcel, voi fi bucuros să cad cel dintîi pentru măria-ta.

REGELE SKULE Tu, care n-ai vrut să trăieşti pentru mine?

JATGEIR Un om poate să cadă pentru opera vieţii altuia; dar dacă trăieşte, trebuie să trăiască pentru propria-i operă. *(Iese.)*

PÅL FLIDA *(nerăbdător)* Ce porunceşti, măria-ta? Birkebeinenii pot fi la Oslo pînă-ntr-un ceas!

REGELE SKULE Cel mai bine ar fi să putem pleca la mormîntul sfîntului Thomas Beckett; el a uşurat multe suflete în suferinţă şi pocăinţă.

PÅL FLIDA *(mai cu tărie)* Măria-ta, nu vorbi fără rost acum! Ne atacă birkebeinenii, îţi spun!

REGELE SKULE Dă porunci să se deschidă toate bisericile ca să ne adăpostim înlăuntrul lor şi să căpătăm îndurare.

PÅL FLIDA Poţi zdrobi dintr-o dată pe toţi duşmanii măriei-tale — şi vrei să te adăposteşti în biserici?

REGELE SKULE Da,da, să se deschidă toate bisericile.

PÅL FLIDA Să nu crezi că Håkon nu va încălca pacea bisericii cînd e vorba de „blănile de lup".

REGELE SKULE Nu o va încălca; Dumnezeu îl va feri de un astfel de păcat; Dumnezeu îl ocroteşte întotdeauna pe Håkon.

PÅL FLIDA *(cu o furie adîncă şi dureroasă)* Cine te-ar auzi cum vorbeşti acum, ar trebui să se întrebe cine e rege în ţara asta.

REGELE SKULE *(surîzînd cu tristeţe)* Da, Pål Flida, aceasta este marea întrebare: cine e rege?

PÅL FLIDA *(rugător)* Ţi-e sufletul bolnav în noaptea asta, măria-ta; lasă-mă să hotărăsc în locul măriei-tale.

REGELE SKULE Da, da, aşa să faci.

PÅL FLIDA *(dînd să plece)* Mai întîi, voi distruge toate podurile.

REGELE SKULE Om smintit! Stai!... Cum să distrugi toate podurile?! Ştii tu ce înseamnă asta? Eu am încercat; fereşte-te s-o faci!

PÅL FLIDA Atunci ce vrei, măria-ta?

REGELE SKULE Vreau să vorbesc cu Håkon.

PÅL FLIDA Îţi va răspunde cu tăişul spadei.

REGELE SKULE Du-te, du-te; vei afla mai tîrziu ce vreau.

PÅL FLIDA Fiecare clipă e scumpă acum! *(Apucîndu-i mîna.)* Rege Skule, lasă-ne să distrugem toate podurile, să ne luptăm ca lupii şi să ne bizuim pe ocrotirea cerului!

REGELE SKULE *(înăbuşit)* Cerul nu se bizuie pe mine; nici eu nu îndrăznesc să mă bizui pe cer.

PÅL FLIDA Scurtă a fost saga „blănilor de lup". *(Iese prin fund.)*

REGELE SKULE Domnesc peste sute de capete înţelepte; peste mii de braţe înarmate; dar nu am nici o inimă credincioasă şi iubitoare. Aceasta este sărăcia regească, aceasta; nici mai mult, nici mai puţin.

BÅRD BRATTE *(din fund)* Afară sînt nişte oameni veniţi de departe care cer să fie lăsaţi să vorbească măriei-tale...
REGELE SKULE Cine sînt?
BÅRD BRATTE O femeie şi un preot.
REGELE SKULE Să intre femeia şi preotul.

(Bård pleacă; regele Skule se aşază gînditor în dreapta. Intră o femeie îmbrăcată în negru; poartă o mantie lungă, glugă şi un văl des care îi ascunde faţa; e urmată de un preot care rămîne în picioare lîngă uşă.)

REGELE SKULE Cine eşti?
FEMEIA Una pe care ai iubit-o.
REGELE SKULE *(scutură din cap)* Nu-mi amintesc de o asemenea fiinţă. Te întreb, cine eşti?
FEMEIA Una care te iubeşte.
REGELE SKULE Atunci, de bună seamă, eşti dintre cei morţi.
FEMEIA *(se apropie şi spune încet, cu adîncă simţire)* Skule Bårdssøn!
REGELE SKULE *(se ridică cu un strigăt)* Ingebjørg!
INGEBJØRG Acum mă recunoşti, Skule?
REGELE SKULE Ingebjørg!... Ingebjørg!
INGEBJØRG O, lasă-mă să te privesc... să te privesc îndelung, îndelung! *(Îi apucă mîinile; pauză.)* Tu, om mîndru, om iubit şi amăgitor!
REGELE SKULE Dă-ţi jos vălul; uită-te la mine cu ochii care altădată erau limpezi şi albaştri cum e cerul.
INGEBJØRG Ochii aceia au fost un cer apăsător de ploaie timp de douăzeci de ani; nu-i vei recunoaşte şi nu-ţi va mai fi dat să-i vezi vreodată.
REGELE SKULE Dar vocea ţi-e proaspătă, tinerească şi blîndă ca atunci!
INGEBJØRG N-am folosit-o decît ca să şoptesc numele tău, ca să întipăresc măreţia ta într-o inimă tînără şi ca să mă rog Dumnezeului celor ce păcătuiesc pentru a ne mîntui pe noi doi, care am iubit cu păcat.
REGELE SKULE Aşa ai făcut tu?
INGEBJØRG Am fost o mută care n-a rostit decît cuvinte de dragoste despre tine; de aceea vocea mea şi-a păstrat prospeţimea, şi blîndeţea, şi tinereţea.

REGELE SKULE O viață a trecut de atunci. Toate amintirile frumoase din acele vremi le-am risipit și le-am uitat...

INGEBJØRG Era dreptul tău.

REGELE SKULE Iar între timp, tu, Ingebjørg, tu, femeie bună și credincioasă, ai stat la miazănoapte, în singurătatea de gheață, adunîndu-le și tăinuindu-le.

INGEBJØRG Erau fericirea mea.

REGELE SKULE Și pe tine te-am părăsit eu, ca să cîștig putere și bogăție. De mi-ai fi stat alături ca soție, mi-ar fi fost mai ușor să devin rege.

INGEBJØRG Dumnezeu a fost bun cu mine, neîngăduind să se întîmple așa. Unui suflet ca al meu îi trebuia un mare păcat ca să se trezească la pocăință și remușcare.

REGELE SKULE Și acum tu vii...

INGEBJØRG Ca văduvă a lui Andres Skjaldarband.

REGELE SKULE Soțul tău a murit?!

INGEBJØRG Pe drumul Ierusalimului.

REGELE SKULE Pocăindu-se pentru uciderea lui Vegard.

INGEBJØRG Nu pentru aceasta nobilul meu soț a luat crucea.

REGELE SKULE Nu pentru aceasta?

INGEBJØRG Nu; păcatul meu l-a luat el pe umerii lui puternici și dragi; pe *el* s-a dus să-l spele în apele Iordanului; pentru *el* și-a vărsat sîngele.

REGELE SKULE *(încet)* Știa tot?

INGEBJØRG Din primul ceas. Și episcopul Nikolas a știut, căci lui m-am spovedit; și a mai fost unul căruia i-a fost dat să știe; dar în ce fel, rămîne o taină pentru mine.

REGELE SKULE Cine?

INGEBJØRG Vegard Vaeradal.

REGELE SKULE Vegard?

INCEBJØRG A șușotit la urechea soțului meu o vorbă de batjocură despre mine; atunci Andres Skjaldarband a tras spada și l-a tăiat pe loc.

REGELE SKULE *El* a apărat-o pe aceea pe care *eu* am părăsit-o și am uitat-o... Și pentru ce mă cauți acum?

INGEBJØRG Pentru a-ți aduce ultima mea jertfă.

REGELE SKULE Ce vrei să spui?

INGEBJØRG *(arătînd către preotul care a stat lîngă ușă)* Privește-l! Peter, fiul meu, vino!

REGELE SKULE Fiul tău?...

INGEBJØRG Și al *tău*, rege Skule!

REGELE SKULE *(pe jumătate buimăcit)* Ingebjørg!

(Peter se apropie emoționat, tăcut, și se aruncă în genunchi în fața lui Skule.)

INGEBJØRG Ia-l! El a fost lumina și mîngîierea zilelor mele timp de douăzeci de ani. Acum ești regele Norvegiei; fiul regelui trebuie să-și primească moștenirea; eu nu mai am nici un drept asupra lui.

REGELE SKULE *(ridicîndu-l la piept, cu o bucurie nestăpînită)* Sus, lîngă inima mea, tu, cel după care am tînjit fierbinte! *(Îl strînge în brațe, îl lasă, îl îmbrățișează din nou.)* Fiul meu! Fiul meu! Am un fiu! Ha, ha, ha; cine-mi va mai sta acum împotrivă?! *(Se duce la Ingebjørg și îi apucă mîna.)* Iar tu, tu mi-l dai, Ingebjørg! Nu-ți vei lua îndărăt cuvîntul? Mi-l dai?

INGEBJØRG Grea e jertfa și nu știu de-aș fi putut-o împlini, dacă episcopul Nikolas nu l-ar fi trimis la mine cu o scrisoare și cu vestea morții lui Andres Skjaldarband. Episcopul mi-a poruncit această jertfă grea, ca ispășire pentru păcatele mele.

REGELE SKULE Astfel păcatul e șters, și de acum înainte e numai al meu, nu-i așa? Numai al meu!

INGEBJØRG Da, dar îți cer un jurămînt.

REGELE SKULE Pe cer și pe pămînt, cere-mi tot ce vrei!

INGEBJØRG El e curat ca mielul lui Dumnezeu, acum, cînd îl dau în mîinile tale. E o cale plină de primejdii calea care duce la tronul regesc; nu-l lăsa să-și întineze sufletul. Mă auzi, tu, rege Skule, nu-l lăsa pe copilul meu să-și întineze sufletul!

REGELE SKULE Îți făgăduiesc și îți jur!

INGEBJØRG *(apucîndu-i brațul)* Îndată ce-ai să bagi de seamă că sufletul îi e în primejdie, lasă-l mai bine să moară!

REGELE SKULE Mai bine să moară! Îți făgăduiesc și îți jur!

INGEBJØRG Mă întorc liniștită în nord, la Hålogaland.

REGELE SKULE Da, poți să te întorci liniștită.

INGEBJØRG Mă voi căi și mă voi ruga pînă ce Domnul mă va chema la el. Și cînd ne vom întîlni în fața lui Dumnezeu, va sta neprihănit și nepătat lîngă mama lui!

REGELE SKULE Neprihănit şi nepătat! *(Întorcîndu-se către Peter.)* Lasă-mă să te privesc! Da, semeni cu mama ta şi cu mine; tu eşti cel după care am tînjit.

PETER Tată, măreţul, minunatul meu tată; lasă-mă să trăiesc şi să lupt pentru tine! Cauza ta să fie şi a mea; oricare ar fi să fie, voi şti că lupt pentru o cauză dreaptă!

REGELE SKULE *(cu un strigăt de bucurie)* Tu crezi în mine! Tu crezi în mine!

PETER Cu neclintire!

REGELE SKULE Atunci totul e bine; atunci, fără îndoială, voi fi mîntuit! Ascultă, vei lepăda haina preoţească; arhiepiscopul te va dezlega de jurămîntul făcut faţă de biserică; fiul regelui va purta paloşul, şi va înainta neabătut spre putere şi glorie.

PETER Împreună cu tine, preaînaltul meu tată! Vom merge împreună!

REGELE SKULE *(strîngîndu-l la piept)* Da, amîndoi, împreună!

INGEBJØRG *(aparte)* A iubi, a jertfi totul şi a fi uitată, aşa a fost saga mea. *(Iese tăcută prin fund.)*

REGELE SKULE Vom înfăptui acum o mare operă regească în Norvegia. Peter, fiul meu, ascultă! Întregul popor îl vom trezi şi îl vom strînge într-un singur tot; vikvaeringi şi trøndeni, hålogalanzi şi agdevaeringi, opplandeji şi sogndøli, cînd toţi nu vor mai fi decît un mare neam, ţara va lua un avînt uriaş.

PETER Ce gînd măreţ şi ameţitor!...

REGELE SKULE Îl înţelegi?

PETER Da... da!.. Limpede!

REGELE SKULE Şi crezi în el?

PETER Da, da; căci cred în tine!

REGELE SKULE *(sălbatic)* Håkon Håkonssøn trebuie să cadă!

PETER Dacă vrei tu, atunci e drept să cadă.

REGELE SKULE Va curge sînge; dar altfel nu se poate.

PETER Nu se va risipi în zadar sîngele care va curge pentru cauza ta

REGELE SKULE A ta va fi toată puterea cînd voi reuşi să întăresc domnia. Vei sta în jilţul regesc, cu cununa pe cap, cu mantia de purpură revărsîndu-se larg peste umerii tăi; toată ţara se va înclina în faţa ta. *(Se aud în depărtare sunete*

de trîmbițe.) A, ce-i asta! *(Cu un strigăt.)* Oastea birkebeinenilor. Ce spusese Pål Flida?... *(Se duce grabnic către fund.)*

PÅL FLIDA *(intră și strigă)* Acum ne-a sosit ceasul, rege Skule!

REGELE SKULE *(zăpăcit)* Birkebeinenii! Oastea lui Håkon! Unde sînt?

PÅL FLIDA Năvălesc cu miile, coborînd de pe muntele Eke.

REGELE SKULE Sună adunarea oștilor! Sună, sună! Dă-mi un sfat: unde să năvălim?

PÅL FLIDA Toate bisericile ne sînt deschise.

REGELE SKULE De birkebeineni, te întreb...

PÅL FLIDA Pentru ei, toate podurile sînt deschise.

REGELE SKULE Blestematule, ce-ai făcut?

PÅL FLIDA M-am supus regelui meu!

REGELE SKULE Fiule! Fiule! Vai mie, ți-am prăpădit regatul!

PETER Nu, tu vei învinge! Un gînd regesc atît de uriaș nu moare.

REGELE SKULE Taci, taci! *(Sunetele de trîmbiță și strigătele se aud mai aproape.)* Pe cai! La arme! E în cumpănă mai mult decît viața și moartea oamenilor! *(Se îndreaptă grăbit spre fund; ceilalți îl urmează.)*

O stradă în Oslo

(De ambele părți, case joase de lemn cu streșini. În fund, biserica Sfîntului Hallvard, împrejmuită de un zid înalt, cu portal. Pe partea stîngă, la capătul zidului, se înalță biserica, a cărei intrare principală este deschisă. E încă noapte; începe să se lumineze de ziuă. Bat clopote de alarmă; de departe, din dreapta, se aud strigătele ostașilor în luptă și hărmălaie.)

TRÎMBIȚAȘUL REGELUI SKULE *(vine din dreapta, sună din trîmbiță și strigă)* La arme! Toți oamenii regelui Skule, la arme! *(Sună iar și pleacă mai departe; peste puțin, este auzit cum sună și strigă pe o stradă alăturată.)*

O FEMEIE *(ieșind dintr-o casă din dreapta)* Dumnezeule milostiv și mare, ce-o mai fi?

UN TÎRGOVEȚ *(care a ieșit, pe jumătate îmbrăcat, dintr-o casă de pe partea cealaltă a străzii)* Birkebeinenii

sînt în oraş! Acum Skule o să-şi primească plata pentru toate nelegiuirile lui.

UNUL DINTRE OAMENII LUI SKULE *(vine de pe o stradă lăturalnică, din stînga, cu alţi cîţiva, purtînd în braţe platoşe şi arme)* Unde sînt birkebeinenii?

UN ALTUL DINTRE OAMENII LUI SKULE *(dintr-o casă din dreapta)* Nu ştiu!

PRIMUL Sst! Ascultă!... Trebuie să fie jos, spre podul Geite.

ALTUL Atunci, haidem jos, la podul Geite!

(Pleacă toţi grabnic prin dreapta. Un tîrgoveţ vine fugind din aceeaşi parte.)

PRIMUL TÎRGOVEŢ Hei, vecine, de unde vii?

AL DOILEA TÎRGOVEŢ De jos, de la rîul Lo; merge prost acolo.

FEMEIA Sfinte Olav şi sfinte Hallvard! Sînt birkebeinenii, sau cine-s?

CELĂLALT TÎRGOVEŢ De bună seamă că-s birkebeinenii; regele Håkon e cu ei; toată flota a tras la chei; el însuşi a debarcat, cu cei mai buni oameni ai lui la pălimarul de la muntele Eke.

PRIMUL TÎRGOVEŢ Ai, ce-o să se mai răzbune pentru măcelul de la Låka.

CELĂLALT TÎRGOVEŢ Aşa-i, de bună seamă!

PRIMUL TÎRGOVEŢ Ia uite colo — fug „blănile de primăvară“!

(O ceată de oameni de-ai lui Skule vin fugind dinspre dreapta.)

UNUL DINTRE EI În biserică! Nimeni nu poate să stăvilească năvala birkebeinenilor în noaptea asta.

(Ceata se refugiază în biserică şi inchide uşa în urma ei.)

CELĂLALT TÎRGOVEŢ *(privind înspre dreapta)* Se vede în josul străzii, departe de tot, un steag; trebuie să fie al regelui Håkon!

PRIMUL TÎRGOVEŢ Uite, uite cum fug „blănile de primăvară“!

(O nouă ceată vine din dreapta.)

UNUL DIN CEATĂ Hai să ne ascundem în biserică şi să cerem îndurare!

(Năvălesc spre poartă.)

MAI MULŢI DIN CEATA „BLĂNILOR DE PRIMĂVARĂ" E încuiată, e încuiată!

PRIMUL Hai în sus, spre Martestokke!

ALTUL Unde e regele Skule?

PRIMUL Nu ştiu. S-o luăm din loc, văd steagurile birkebeinenilor.

(Fug în goană mare pe lîngă biserică şi ies prin stînga. Håkon intră din dreapta cu stegarii lui, cu Gregorius Jonssøn, Dagfinn Bonde şi mulţi alţii.)

DAGFINN BONDE Ascultaţi larma bătăliei! Skule îşi grămădeşte oamenii în spatele bisericii.

UN BĂTRÎN TÎRGOVEŢ *(de pe balconul său îi strigă lui Håkon)* Păzeşte-te, stăpîne scump; „blănile de lup" luptă cu cruzime, luptă pe viaţă şi pe moarte!

HÅKON Tu eşti, bătrîne Guthorm Erlendssøn? Ai luptat pentru tatăl meu şi pentru tatăl tatălui meu.

TÎRGOVEŢUL De-ar da Dumnezeu să mai pot lupta şi pentru măria-ta.

HÅKON Eşti prea bătrîn pentru asta, şi nu-i nevoie; de pe toate drumurile vin oamenii la mine.

DAGFINN BONDE *(arătînd spre zidul din dreapta)* Iată steagul jarlului!

GREGORIUS JONSSØN Ba e chiar jarlul! Călare pe calul lui alb de bătălie.

DAGFINN BONDE Trebuie să-i tăiem ieşirea prin poarta de-aici!

HÅKON Sună, sună! *(Trîmbiţaşul sună.)* Trîmbiţai mai bine, cîine, cînd trîmbiţai pe bani, la podul de la Bergen!

(Trîmbiţaşul sună din nou, mai puternic decît prima dată; se strîng mulţi ostaşi.)

UNUL DIN CEATA „BLĂNILOR DE PRIMĂVARĂ" *(vine fugind din dreapta, urmărit de un birkebeinian şi se îndreaptă spre biserică)* Cruţă-mi viaţa! Cruţă-mi viaţa!

BIRKEBEINIANUL Nici dacă te-ai ascunde în altar! *(Îl doboară dintr-o lovitură.)* S-ar părea că ai o platoşă de preţ; mi-ar fi de folos. *(Vrea să ia platoşa, dar scoate un ţipăt şi-şi aruncă paloşul.)* Stăpîne, măria-ta! Nu mai dau nici o lovitură pentru măria-ta!

DAGFINN BONDE Şi o spui într-un ceas ca ăsta?

BIRKEBEINIANUL Nu mai dau nici o lovitură!

DAGFINN BONDE *(îl doboară cu o lovitură)* Na, acum poţi să nu-ţi mai dai nici o osteneală!

BIRKEBEINIANUL *(arătînd spre cel ucis)* Vream să zic că a fost destul că l-am omorît pe frate-meu. *(Moare.)*

HÅKON Fratele lui!

DAGFINN BONDE Ce? *(Cercetează leşul primului ucis.)*

HÅKON Adevărat?

DAGFINN BONDE Adevărat!

HÅKON *(cutremurat)* Iată, limpede, ce fel de război ducem. Fratele împotriva fratelui, tatăl împotriva fiului; pe Dumnezeu cel atotputernic, va trebui să-i punem capăt odată!

GREGORIUS JONSSØN Vine jarlul, luptînd din greu cu ceata jarlului Knut!

DAGFINN BONDE Tăiaţi-i drumul către poartă, ostaşi ai regelui!

(De cealaltă parte a zidului apar luptătorii. „Blănile de primăvară“ işi croiesc drum spre stinga, impingînd pas cu pas pe birkebeineni. Regele Skule, călare pe calul său alb, cu paloşul tras. Peter merge alături de el, ţinînd calul de căpăstru, iar în mina stîngă are un crucifix, înălţat foarte sus. Pål Flida poartă steagul lui Skule, albastru, cu un leu care stă ridicat în două picioare.)

REGELE SKULE Tăiaţi-i în bucăţi! Nu cruţaţi pe nimeni! E un nou pretendent la tron în Norvegia!

BIRKEBEINENII Un nou pretendent, spune?

HÅKON Skule Bårdssøn, hai să împărţim regatul!

REGELE SKULE Tot sau nimic!

HÅKON Gîndeşte-te la regină, e fiica măriei-tale!

REGELE SKULE Am un fiu, am un fiu! Nu mă gîndesc decît la el!

HÅKON Şi eu am un fiu; dacă voi cădea eu, el va moşteni regatul!

REGELE SKULE Ucideţi copilul regelui, oriunde l-aţi găsi! Ucideţi-l în jilţul regesc; ucideţi-l în altar; ucideţi-l, ucideţi-l în braţele reginei.

HÅKON Ţi-ai rostit singur pedeapsa!

REGELE SKULE *(lovind cu paloşul în jurul lui)* Ucideţi, ucideţi, tăiaţi-i în bucăţi! Regele Skule are un fiu! Ucideţi! ucideţi!

(Lupta se îndepărtează afară, spre stînga.)

GREGORIUS JONSSØN „Blănile de primăvară" îşi croiesc drum lovind în dreapta şi în stînga!

DAGFINN BONDE Da, dar numai ca să fugă.

GREGORIUS JONSSØN Da, pe ceruri! Cealaltă poartă e deschisă; scapă toţi pe acolo!

DAGFINN BONDE În sus, spre Martestokke! *(Strigă.)* După ei, după ei, jarle Knut! Răzbună-te pentru măcelul de la Låka!

HÅKON Aţi auzit; mi-a osîndit copilul, nevinovatul meu copil, ales să fie rege al Norvegiei după moartea mea!

OAMENII REGELUI Da, da, am auzit!

HÅKON Şi ce pedeapsă se dă pentru-o astfel de crimă?

OAMENII Moartea!

HÅKON Atunci, să moară! *(Ridică mîna şi jură.)* Jur aici: Skule Bårdssøn să fie ucis, oriunde va fi găsit pe loc nesfînt!

DAGFINN BONDE E datoria oricărui om de credinţă să-l ucidă.

UN BIRKEBEINIAN *(din stînga)* Jarlul Skule fuge!

TÎRGOVEŢII Birkebeinenii au biruit!

HÅKON Încotro a luat-o?

BIRKEBEINIANUL Pe lîngă Martestokke, în sus, spre Eidsvoll; pe cei mai mulţi îi aşteptau caii acolo sus, în stradă, că de nu, nici unul n-ar fi scăpat cu viaţă.

HÅKON Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, pentru ajutorul pe care mi l-ai dat şi-acum! Regina poate să coboare fără teamă de pe vas la ţărm.

GREGORIUS JONSSØN *(arătînd afară, spre dreapta)* A şi coborît la ţărm, măria-ta; iat-o că vine.

HÅKON *(către cei din preajma lui)* Ne așteaptă un lucru greu; e o fiică iubitoare; ascultați: nici un cuvînt față de ea despre primejdia care-l pîndește pe copil. Făgăduiți-mi toți ca unul, că-l veți apăra pe fiul regelui vostru; dar ea să nu afle nimic.

OAMENII *(în șoaptă)* Făgăduim!

MARGRETE *(intră din dreapta, cu femeile și suita)* Håkon, soțul meu! Cerul te-a ocrotit; ai biruit și ești nevătămat!

HÅKON Da, am biruit. Unde e copilul?

MARGRETE Pe corabia regală, în mîinile unor oameni de credință.

HÅKON Mergeți mai mulți acolo.

(Cîțiva oameni pleacă.)

MARGRETE Håkon, unde este... herțogul Skule?

HÅKON A luat drumul spre Țara-de-sus.

MARGRETE Așadar, trăiește! Soțul meu, îmi e îngăduit să-i mulțumesc lui Dumnezeu că trăiește?

HÅKON *(ducînd o luptă dureroasă cu sine însuși)* Ascultă-mă, Margrete; mi-ai fost soție credincioasă, m-ai urmat la bine și la rău, ai fost plină de iubire; acum trebuie să-ți pricinuiesc o grea suferință; n-aș fi vrut s-o fac; dar sînt rege, de aceea trebuie să...

MARGRETE *(încordată)* E vorba de... herțog?

HÅKON Da. N-ar fi putut să mă lovească o soartă mai dureroasă decît a trăi toată viața departe de tine; dar dacă, după cele ce-ți voi spune acum, vei socoti că așa trebuie să fie, dacă vei socoti că nu vei mai îndrăzni niciodată să stai alături de mine, să mă mai privești vreodată fără a păli, atunci ne vom despărți... vom trăi fiecare singur; iar eu nu te voi învinui niciodată.

MARGRETE Să mă despart de tine! Cum poți să gîndești asemenea gînd? Dă-mi mîna!...

HÅKON Să n-o atingi... Am ridicat-o pentru un jurămînt...

MARGRETE Pentru un jurămînt?

HÅKON Un jurămînt ca o pecete de neșters pentru o osîndire la moarte.

MARGRETE *(cu un strigăt)* Tata! O, tatăl meu! *(Se clatină; cîteva femei vin grabnic lîngă ea și o sprijină.)*

HÅKON Da, Margrete; eu, regele, l-am osîndit la moarte pe tatăl tău.

MARGRETE A făptuit o crimă mai rea decît aceea de a-și lua titlul de rege.

HÅKON Da! Și acum, dacă socotești că trebuie să ne despărțim, așa să fie!

MAGRETE *(vine lîngă el, hotărîtă)* Noi nu putem să ne despărțim niciodată! Eu sînt soția ta, nimic altceva pe lume decît soția ta.

HÅKON Ești tu îndeajuns de tare? Ai auzit și ai înțeles totul? Ți-am osîndit tatăl.

MARGRETE Am auzit și-am priceput totul. L-ai osîndit pe tata.

HÅKON Și nu vrei să știi ce crimă a făptuit?

MARGRETE Ajunge să știi tu.

HÅKON Dar l-am osîndit la moarte.

MARGRETE *(îngenunchează în fața regelui și-i sărută mîna)* Soțul meu și înaltul meu stăpîn, tu osîndești numai după dreptate!

Actul V

(O încăpere în palatul regal din Nidaros. Ușa de intrare se află în dreapta; în prim-plan, de aceeași parte, o fereastră. La stînga, o ușă mai mică. Este pe seară; Pål Flida, Bård Bratte și alți cîțiva dintre oamenii cei mai de seamă ai regelui Skule stau la fereastră și privesc în sus.)

UN CĂPITAN Ce roșu luminează!

ALTUL Se întinde peste jumătate de cer, ca un paloș de foc.

BÅRD BRATTE Sfinte Olav, ce să prevestească acest semn de groază?

UN BĂTRÎN Prevestește pesemne moartea vreunei mari căpetenii.

PÅL FLIDA Moartea lui Håkon, oameni buni. El e acum în preajma fiordului cu flota lui; îl aşteptăm să intre în oraş pe seară; de data asta, *nouă* ni se cuvine biruinţa.

BÅRD BRATTE Nu te bizui pe asta. Curajul oastei nu-i prea mare acum.

BĂTRÎNUL E lesne de înţeles. De cînd cu fuga de la Oslo, regele Skule stă ferecat şi nu vrea nici să-i vadă, nici să stea de vorbă cu oamenii lui.

PRIMUL DIN SUITĂ În oraş, unii nici nu ştiu ce să mai creadă; poate e viu, poate e mort.

PÅL FLIDA Regele trebuie să apară, oricît de bolnav ar fi. Vorbeşte-i tu, Bård Bratte — e vorba de scăparea tuturor.

BÅRD BRATTE Nu foloseşte la nimic; i-am vorbit adineauri.

PÅL FLIDA Am să încerc şi eu. *(Se duce la uşa din stînga şi bate.)* Măria-ta, trebuie să treci în fruntea noastră; nu se mai poate altfel.

REGELE SKULE *(dinăuntru)* Sînt bolnav, Pål Flida.

PÅL FLIDA Şi ce vrei să faci? De două zile n-ai mîncat; trebuie să te înzdrăveneşti şi să te îngrijeşti...

REGELE SKULE Sînt bolnav.

PÅL FLIDA Pe Dumnezeu cel atotputernic, asta nu ajută ! Regele Håkon e în fiord, şi ne putem trezi cu el aici, la Nidaros, din clipă în clipă.

REGELE SKULE Bateţi-l pentru mine! Biruiţi-l în locul meu! Omorîţi-l, pe el şi copilul regesc!

PÅL FLIDA Trebuie să vii, măria-ta, cu noi, stăpîne!

REGELE SKULE Nu, nu, nu; o să aveţi izbîndă şi noroc dacă nu sînt eu cu voi.

PETER *(intră din dreapta; este îmbrăcat cu armura)* Tîrgoveţii sînt neliniştiţi; se strîng în cete mari în faţa curţii regale.

BÅRD BRATTE Dacă nu le vorbeşte, îl vor părăsi tocmai cînd va fi mai mare ananghia.

PETER Trebuie să le vorbească. *(Privind spre uşa din stînga.)* Tată! Trøndenii, oamenii tăi cei mai de credinţă, te părăsesc dacă nu-i îmbărbătezi!

REGELE SKULE Ce spunea scaldul?

PETER Scaldul?

REGELE SKULE Scaldul care a murit pentru mine, la Oslo. Nimeni nu poate să dăruiască ceea ce nu are, așa spunea.

PETER Deci, nici tu nu poți să dărui regatul; e moștenirea pe care mi-o lași tu!

REGELE SKULE Bine, vin!

PÅL FLIDA Domnul fie lăudat!

REGELE SKULE *(apare în ușă; e palid și slăbit; părul i-a încărunțit mult)* Să nu vă uitați la mine! Nu-mi place să vă uitați la mine acum, cînd sînt bolnav! *(Se duce către Peter.)* Să-ți pierd regatul, zici? Dumnezeule mare, ce era să fac!

PETER O, iartă-mă; știu că ceea ce faci tu este lucrul cel mai drept.

REGELE SKULE Nu, nu; pînă acum, nu; dar acum mă voi înzdrăveni și însănătoși; vreau să trec la fapte.

STRIGĂTE PUTERNICE *(de afară, din dreapta)* Regele Skule! Regele Skule!

REGELE SKULE Ce-i asta?

BÅRD BRATTE *(lîngă fereastră)* Se adună tîrgoveții, toată curtea palatului regal e plină de oameni; trebuie să le vorbești.

REGELE SKULE Arăt eu oare ca un rege? Pot eu acum să vorbesc?

PETER Trebuie, preaînaltul meu tată!

REGELE SKULE Bine, fie! *(Se duce la fereastră și dă în lături perdeaua, dar o lasă repede să cadă și se dă înapoi înspăimîntat.)* Paloșul de foc stă iar deasupra mea!

PETER Prevestind că paloșul izbînzii a fost tras din teacă pentru tine.

REGELE SKULE Da, numai de-ar fi așa! *(Se duce la fereastră și le vorbește celor de afară.)* Trøndenilor, ce vreți?... Iată, aici, în fața voastră, stă regele vostru.

UN TÎRGOVEȚ *(de afară)* Plecați din oraș! Birkebeinenii îl vor pîrjoli și îl vor pustii, dacă te găsesc aici.

REGELE SKULE Trebuie să luptăm cu toții. V-am fost rege blînd; v-am luat biruri mici pentru război...

VOCEA UNUI BĂRBAT *(de jos, din mulțime)* Dar sîngele care a curs la Låka și la Oslo ce-a fost?

O FEMEIE Dă-mi înapoi logodnicul!

UN BĂRBAT Dă-mi-i înapoi pe tata și pe fratele meu!

O FEMEIE Rege Skule, dă-mi-i înapoi pe cei trei fii ai mei!

UN BĂRBAT El nici nu e rege; nu i s-a jurat credință pe racla sfîntului Olav!

MULTE VOCI Nu, nu, nu i s-a jurat credință pe racla lui Olav! Nu e rege!

REGELE SKULE *(se trage îndărătul perdelei)* Nu i s-a jurat credință!... Nu e rege!

PÅL FLIDA A fost o greșeală de moarte că n-am scos afară racla sfîntului cînd ați fost ales.

BÅRD BRATTE Dacă tîrgoveții se rup de noi, nu vom izbuti să rezistăm la Nidaros cînd vor veni birkebeinenii.

REGELE SKULE Și se vor rupe de noi, cîtă vreme nu mi se va jura credință pe racla sfîntului.

PETER Atunci, să scoatem racla și să ți se jure credință!

PÅL FLIDA *(clătinînd din cap)* Cum să facem?

PETER Oare e ceva care să nu se poată face, cînd e vorba de el? Poruncește să se sune adunarea pentru Dietă și să se scoată afară racla.

MAI MULȚI DINTRE OAMENI *(dîndu-se înapoi)* Nelegiuire!

PETER Nu-i nelegiuire; haideți, haideți! Frații cruciați sînt de partea regelui Skule; nu ne vor sta împotrivă.

PÅL FLIDA Nu, nu, le e frică de arhiepiscop.

PETER Voi, ostași ai regelui, nu vreți să-l ajutați într-o pricină atît de mare! Bine, sînt alții acolo jos care vor arăta mai multă bunăvoință. Părinte și rege al meu, frații cruciați nu se vor împotrivi; îi voi ruga, le voi cădea în genunchi! Poruncește să se sune adunarea Dietei. Îți vei purta titlul de rege după toată pravila! *(Iese repede prin dreapta.)*

REGELE SKULE *(strălucind de bucurie)* L-ați văzut! L-ați văzut pe viteazul meu fiu! Cum îi mai străluceau ochii! Da, să luptăm cu toții și să izbîndim! Ce forțe au birkebeinenii?

PÅL FLIDA Nu atît de mari încît să nu-i putem înfrînge; numai de-ar fi tîrgoveții de partea noastră!

REGELE SKULE Vor fi de partea noastră. Trebuie să fim uniți cu toții acum și să punem capăt acestui război cumplit. Nu vedeți că e un semn al cerului, vestindu-ne să-l

încheiem? Cerul e miniat pe întreaga Norvegie din pricina prăpădurilor care de-atîta timp nu mai contenesc. În fiecare noapte, paloşul de foc luminează acolo, sus; femeile leşină şi nasc în biserici. Peste preoţi şi călugări s-a abătut nebunia, aleargă pe străzi şi strigă că a sosit ziua de apoi. Da, pe Dumnezeu cel atotputernic, trebuie să se sfîrşească îndată!

PÅL FLIDA Ce porunceşti?

REGELE SKULE Toate podurile trebuie tăiate.

PÅL FILDA Du-te şi pune să se taie toate podurile.

(Unul dintre oştenii din suită iese prin dreapta.)

REGELE SKULE Toţi oamenii să se adune jos, la ostrov; nici un birkebeinian nu va pune piciorul în Nidaros.

PÅL FLIDA Aşa, măria-ta!

REGELE SKULE Cînd racla va fi afară, să se sune adunarea Dietei. Să se strîngă toţi tîrgoveţii şi toată oastea.

PÅL FLIDA *(către unul dintre oameni)* Du-te şi spune-le trîmbiţaşilor să trîmbiţeze pe străzi. *(Omul iese.)*

REGELE SKULE *(vorbeşte de la fereastră mulţimii)* Voi, cei de jos, care vă jeluiţi şi vă îngrijoraţi, staţi dîrji alături de mine. Pacea şi lumina vor coborî iar peste ţară, ca în primele zile ale lui Håkon, ca în vremurile lui frumoase, cînd bucatele rodeau de două ori în fiecare vară; staţi dîrji alături de mine şi credeţi în mine. Am mare nevoie de voi. Iar eu o să veghez şi o să lupt pentru voi; o să sîngerez şi o să cad pentru voi, dacă aşa se va cere; dar să nu mă părăsiţi şi să nu vă îndoiţi de mine... *(Strigăte ascuţite de spaimă răzbat din mijlocul mulţimii.)* Ce-i asta?

O VOCE ÎNNEBUNITĂ Pocăiţi-vă, pocăiţi-vă!

BÅRD BRATTE *(privind afară)* E un preot pe care a pus stăpînire diavolul!

PÅL FLIDA Îşi sfîşie straiele în bucăţi şi se biciuieşte cu biciul.

VOCEA Pocăiţi-vă, pocăiţi-vă; ziua de apoi a sosit!

MULTE VOCI Fugiţi, fugiţi. Vai şi-amar de Nidaros! O, ce nelegiuire!

REGELE SKULE Ce-i?

BÅRD BRATTE Toţi, toţi dau înapoi de parcă o fiară sălbatică ar fi năvălit peste ei.

REGELE SKULE Da, toţi fug... *(Cu un strigăt de bucurie.)* He, totuna-i; sîntem mîntuiţi; priviţi, priviţi!... Racla regelui Olav e în mijlocul curţii regeşti!

PÅL FLIDA Racla regelui Olav?

BÅRD RBATTE Da, pe ceruri; acolo-i!

REGELE SKULE Fraţii cruciaţi îmi sînt credincioşi; niciodată n-au mai săvîrşit o faptă atît de bună!

BÅRD BRATTE Ascultaţi, se sună adunarea Dietei.

REGELE SKULE Acum mi se va jura credinţă după pravilă.

PETER *(venind din dreapta)* Pune-ţi mantia regală; racla sfîntului e aici.

REGELE SKULE Ai izbăvit regatul pentru mine şi pentru tine; îi vom răsplăti înzecit pe fraţii cruciaţi că nu s-au împotrivit.

PETER Fraţilor cruciaţi n-ai de ce să le mulţumeşti, tată.

REGELE SKULE Nu ei te-au ajutat?

PETER Au afurisit pe oricine-ar îndrăzni să se atingă de sfintele moaşte.

REGELE SKULE Dar arhiepiscopul!... El nu s-a împotrivit.

PETER Arhiepiscopul împroşca anateme mai cumplite decît toţi fraţii cruciaţi.

REGELE SKULE O, văd totuşi că mai am şi oameni credincioşi. Voi staţi aici înfricoşaţi şi daţi înapoi, voi, care-ar trebui să-mi fiţi cei mai apropiaţi... iar acolo, jos, în mulţime, îi am pe cei ce-au îndrăznit pentru mine să ia asupra lor un păcat atît de mare.

PETER N-ai nici un singur om credincios care să fi îndrăznit să ia asupra lui păcatul.

REGELE SKULE Dumnezeule atotputernic, s-a întîmplat o minune; cine-a scos racla?

PETER Eu, tată!

REGELE SKULE *(cu un strigăt)* Tu?

OAMENII *(dîndu-se înapoi, cu teamă)* Nelegiuitul!

(Pål Flida, Bård Bratte şi încă alţi cîţiva ies.)

PETER Fapta trebuia săvîrşită. Nu te poţi bizui pe nici un om înainte de a-ţi fi depus jurămîntul de credinţă.

M-am rugat, am cerşit de la fraţii cruciaţi; zadarnic! Atunci, am deschis cu forţa uşa bisericii şi nimeni n-a cutezat să mă urmeze. Am năvălit în altar, am apucat racla şi m-am opintit; parcă o putere vrăjită mi-ar fi dat o tărie neomenească. Racla s-a slobozit, am tîrît-o după mine prin biserică, pe cînd ploaia de afurisenii curgea ca un potop pe capul meu; am tras-o afară din biserică; toţi fugeau şi se fereau din calea mea; cînd am ajuns în mijlocul curţii regeşti, s-a rupt toarta raclei, iat-o! *(O ridică în aer.)*

REGELE SKULE *(împietrit de groază)* Nelegiuire!

PETER Pentru tine, pentru marele tău gînd regesc! Tu vei stinge păcatul, vei stinge orice greşeală. Tu vei aduce pacea şi lumina; va răsări o zi de strălucire peste ţară... se va uita că a început printr-o noapte de furtună.

REGELE SKULE Cînd te-a adus la mine maică-ta, parcă o aureolă de sfînt plutea în jurul capului tău... acum îmi pare că văd fulgerînd blestemele.

PETER Tată, tată, nu te gîndi la mine; nu te teme din pricina fericirii sau nefericirii mele. A împlini voinţa ta... poate fi păcat?

REGELE SKULE Aş vrea să cred în mine cum crezi tu, dar credinţa ta a devenit păcat.

PETER *(sălbatic)* Pentru tine, pentru tine! Dumnezeu nu va pregeta să mă spele!

REGELE SKULE Neprihănit şi nepătat, aşa i-am făgăduit lui Ingebjørg să-l păstrez; iar el batjocoreşte cerul!

PÅL FLIDA *(intrînd)* Toţi se frămîntă! Pe oamenii tăi i-a cuprins spaima în urma groaznicei fapte; fug să se ascundă în biserici.

REGELE SKULE Vor ieşi; trebuie să iasă!

BÅRD BRATTE *(intrînd)* Tîrgoveţii se ridică împotriva măriei-tale; peste tot îţi ucid oamenii: pe străzi, în case, oriunde îi găsesc.

UN OM DIN SUITĂ *(intrînd)* Corăbiile birkebeinenilor urcă pe rîu în sus.

REGELE SKULE Sunaţi adunarea ostaşilor mei. Nimeni să nu mă părăsească!

PÅL FLIDA Nu se mai poate; frica i-a betejit pe toţi.

REGELE SKULE *(desperat)* Eu nu pot să cad acum! Fiul meu nu trebuie să piară avînd pe suflet un păcat de moarte!

PETER Nu te gîndi la mine; trebuie să învingi! Să ne retragem în sus, către Innherred, unde oamenii ne sînt credincioşi!

REGELE SKULE Da, să fugim! Să mă urmeze toţi cei ce vor să-şi scape viaţa!

BÅRD BRATTE Pe unde?

REGELE SKULE Peste pod!

PÅL FLIDA Toate podurile sînt tăiate, măria-ta!

REGELE SKULE Tăiate?... Toate podurile sînt tăiate, spui?

PÅL FLIDA Dacă le-am fi tăiat la Oslo, am fi putut să le lăsăm neatinse la Nidaros.

REGELE SKULE Oricum, vom trece peste rîu... Trebuie să ne apărăm şi să ne scăpăm viaţa! Să fugim, să fugim! *(El şi Peter ies grăbiţi prin stînga.)*

BÅRD BRATTE Mai bine-i aşa, decît să cazi doborît de tîrgoveţi şi birkebeineni.

PÅL FLIDA În numele lui Dumnezeu, să fugim!

(Toţi îl urmează pe Skule. Încăperea rămîne scurtă vreme goală; se aude larmă dinspre stradă, îndepărtată şi confuză; apoi năvăleşte pe uşa din dreapta o ceată de tîrgoveţi înarmaţi.)

UN TÎRGOVEŢ Aici! Aici trebuie să fie!

ALTUL Omorîţi-l!

MAI MULŢI Omorîţi-l şi pe cel ce-a săvîrşit nelegiuirea!

UNUL Înaintaţi cu băgare de seamă; or să se apere şi cu dinţii...

PRIMUL TÎRGOVEŢ Nici o primejdie... birkebeinenii au şi răzbit pe străzi.

UN TÎRGOVEŢ *(intrînd)* Prea tîrziu...Regele Skule a fugit.

MAI MULŢI Încotro? Încotro?

CEL SOSIT În vreo biserică, socotesc; toate sînt pline de oamenii lor.

PRIMUL TÎRGOVEŢ Haideţi să-i căutăm; regele Håkon o să-l răsplătească bine pe cine-l va ucide pe Skule.

ALTUL Vin birkebeinenii!...

AL TREILEA Regele Håkon!

MULŢI DIN MULŢIME *(strigă)* Trăiască regele Håkon Håkonssøn!

HÅKON *(intrînd din dreapta, urmat de Gregorius Jonssøn, Dagfinn Bonde și mulți alții)* Da, acum toți vă smeriți, trøndenilor. Destul mi-ați stat împotrivă.

PRIMUL TÎRGOVEȚ *(îngenunchind)* Îndurare, stăpîne! Skule Bårdssøn a fost tare aspru cu noi!

UN ALTUL *(îngenunchind și el)* Ne-a silit, căci într-altfel niciodată nu l-am fi urmat.

PRIMUL Ne-a răpit bunurile și ne-a silit să ne războim pentru o tîlhărie.

AL DOILEA O, prea înalte stăpîne, a fost un pîrjol și pentru prietenii și pentru dușmanii lui!

MULTE VOCI Da, da, Skule Bårdssøn a fost o urgie pentru întreaga țară.

DAGFINN BONDE Par a fi vorbe adevărate.

HÅKON Bine; cu voi, tîrgoveților, oi vorbi mai pe urmă. Am de gînd să pedepsesc crunt toate crimele făptuite aici; ci la altceva mi-e gîndul acum. Știe careva unde e Skule Bårdssøn?

MAI MULȚI S-a ascuns în vreo biserică, stăpîne!

HÅKON Așa să fie?

TÎRGOVEȚII Da, da, toți s-au ascuns prin biserici.

HÅKON *(încet, către Dagfinn Bonde)* Trebuie să-l găsim; pune strajă la toate bisericile din oraș.

DAGFINN BONDE Și cînd va fi găsit, să fie ucis fără zăbavă.

HÅKON *(înăbușit)* Ucis? Dagfinn, Dagfinn, mi-e tare greu.

DAGFINN BONDE Stăpîne, ai jurat la Oslo că așa vei face!

HÅKON Și tot omul va cere moartea lui! *(Se întoarce către Gregorius Jonssøn și vorbește în așa fel încît să nu fie auzit de ceilalți.)* Du-te; i-ai fost prieten cîndva; caută-l și sfătuiește-l să fugă din țară.

GREGORIUS JONSSØN Vrea măria-ta astfel?

HÅKON Pentru supusa și blînda mea soție...

GREGORIUS JONSSØN Și dacă nu va fugi? Dacă nu va voi sau nu va putea?

HÅKON Atunci, în numele lui Dumnezeu, nici eu nu-l pot cruța. Porunca regelui trebuie să se împlinească. Du-te!...

GREGORIUS JONSSØN Mă voi duce și voi face cum voi putea mai bine. Facă cerul să izbîndesc! *(Iese prin dreapta.)*

HÅKON Tu, Dagfinn Bonde, du-te cu cîțiva oameni de credință la vasul regesc; veghează pe regină și pe copil, pînă sus, la mănăstirea Elgeseter.

DAGFINN BONDE Măria-ta, socotești că acolo sînt în pază bună?

HÅKON Nicăieri nu e mai ocrotită decît acolo. Dușmanii s-au închis în biserici, iar ea s-a rugat tare mult de mine; mama ei e la Elgeseter.

DAGFINN BONDE Da, da, știu.

HÅKON Salut-o pe regină cu toată dragostea din partea mea, și salut-o și pe doamna Ragnhild. Spune-le că îndată ce dușmanii îmi vor cădea la picioare și-și vor căpăta iertarea, toate clopotele din Nidaros vor suna în semn că s-a întors iar pacea în țară... Voi, tîrgoveților, să vă înfățișați mîine înaintea judecății mele, să vă primiți pedeapsa după fapte. *(Iese cu suita.)*

PRIMUL TÎRGOVEȚ Vai de noi, ce-o să fie mîine!

CELĂLALT TÎRGOVEȚ O să ne fie dat să trecem printr-o răfuială grea.

PRIMUL Noi, care-atîta vreme ne-am împotrivit lui Håkon... care l-am slăvit pe Skule cînd a luat numele de rege...

CELĂLALT Care i-am dat lui Skule și vase, și biruri pentru război... care-am cumpărat toate bunurile furate de la dregătorii lui Håkon.

PRIMUL O, vai de noi mîine!

UN TÎRGOVEȚ *(intrînd grăbit prin stînga)* Unde-i Håkon? Unde-i regele?

PRIMUL TÎRGOVEȚ Ce ai cu el?

CEL CE-A VENIT Îi aduc o veste mare!

MAI MULȚI Ce veste?

CEL CE-A VENIT Nu i-o spun decît regelui.

MAI MULȚI Ba, spune și-acum, spune!

CEL CE-A VENIT Skule Bårdssøn fuge în sus, către Elgeseter.

PRIMUL TÎRGOVEȚ Nu se poate! Skule s-a ascuns în vreo biserică.

CEL CE-A VENIT Nu, nu; el și fiu-său au trecut rîul într-o luntre.

PRIMUL TÎRGOVEȚ Ha, păi așa ne putem izbăvi de furia lui Håkon.

CELĂLALT TÎRGOVEŢ Da, hai să-l vestim degrabă unde e Skule.

PRIMUL Nu, mai bine să nu spunem nimic, ci să alergăm chiar noi sus, la Elgeseter şi să-l ucidem pe Skule.

CELĂLALT Da, da... aşa să facem.

AL TREILEA Nu l-a urmat peste rìu şi ceata lui?

CEL CE-A VENIT Nu, nu erau decît vreo cîţiva inşi în luntre.

PRIMUL TÎRGOVEŢ Înarmaţi-vă cît mai bine. O, acum tîrgoveţii vor scăpa! Nu mai spune nimănui ce-am plănuit. Sîntem destui — şi-acum, în sus! Spre Elgeseter!

TOŢI *(înăbuşit)* Da, spre Elgeseter!

(Pleacă prin stînga, grăbiţi, dar cu băgare de seamă.)

Pădure de brazi pe înălţimile din faţa Nidarosului

(Clar de lună; dar noaptea este atît de ceţoasă, încît planul al doilea abia se întrezăreşte, iar cîteodată aproape nici nu se vede. Cioturi de copaci şi pietre mari zac de jur împrejur. Regele Skule, Peter, Pål Flida, Bård Bratte şi mai mulţi oameni ai lor vin din stînga prin pădure.)

PETER Şezi şi te odihneşte, tată!

REGELE SKULE Da! Să mă odihnesc, să mă odihnesc! *(Se prăbuşeşte pe o piatră.)*

PETER Cum te simţi?

REGELE SKULE Mi-e foame! Sînt bolnav, bolnav! Văd umbrele celor morţi!

PETER *(ridicîndu-se brusc)* Daţi-mi o mînă de ajutor, un dărab de pîine pentru rege.

BÅRD BRATTE Acum fiecare om e rege; acum e vorba de viaţa fiecăruia. Ridică-te, Skule Bårdssøn, dacă eşti rege, nu zăcea acolo, ci cîrmuieşte-ţi ţara.

PETER Dacă-ţi baţi joc de tata, te ucid!

BÅRD BRATTE Oricum voi fi ucis; regele Håkon n-are să mă ierte că i-am fost dregător şi m-am dat de partea lui

Skule. Născocește o izbăvire. Orice faptă, cît de nebunească ar fi, mă leg s-o cutez acum.

UNUL DIN CEATA „BLĂNILOR DE PRIMĂVARĂ" De ne-am putea strecura măcar pînă la mănăstirea de pe Holm.

PÅL FLIDA Mai bine-ar fi la Elgeseter.

BÅRD BRATTE *(izbucnind)* Mai bine-ar fi să coborîm la corabia lui Håkon și să-i furăm copilul.

PÅL FLIDA Ai înnebunit?

BÅRD BRATTE Nu, nu; e singura noastră scăpare; și nu e greu de săvîrșit. Birkebeinenii scotocesc toate casele și țin sub pază bisericile. Nu le dă în gînd că vreunul dintre noi ar fi putut să fugă, odată ce toate podurile au fost tăiate. N-au de ce să fie prea mulți oameni la bordul corăbiei; și cînd moștenitorul regal va fi în puterea noastră, Håkon va primi pacea; iar de nu, urmașul lui va muri odată cu noi. Cine vrea să meargă să-și scape viața?

PÅL FLIDA Eu nu, dacă-i să mi-o scap astfel.

MAI MULȚI Nici eu! Nici eu!

PETER Ha, dar dacă-ar fi ca să-l scăpăm pe tata?

BÅRD BRATTE Dacă vrei să mă întovărășești, vino! Cobor la Hladehammer, la ceata pe care-am întîlnit-o la poalele dealului. Sînt războinicii cei mai sălbatici dintre „blănile de lup"; trecuseră rîul înot; știau că nu vor căpăta îndurare ascunzîndu-se în biserici. Ei, voinicii ăștia, vor cuteza să calce vasul regal! Cine dintre voi vrea să meargă?

CÎȚIVA Eu, eu!

PETER Poate vin și eu; dar mai întîi să-l știu pe tata la adăpost.

BÅRD BRATTE Înainte de a se lumina de ziuă, pornim în susul apei. Veniți, pe-aici taie o scurtătură pînă jos, la Hlade. *(El și alți cîțiva ies prin dreapta.)*

PETER *(către Pål Flida)* Nu-i spune nimic tatii în noaptea asta; îi e sufletul bolnav, trebuie să lucrăm noi pentru el. Există o scăpare cu planul lui Bård Bratte. Înainte de a miji de ziuă, pruncul regesc va fi în mîinile noastre.

PÅL FLIDA Și gîndesc că are să fie ucis. Nu pricepeți că e un păcat...

PETER Nu poate să fie nici un păcat; tata l-a osîndit încă la Oslo. Oricum, el trebuie să fie dat la o parte din drumul nostru; îl stînjenește pe tata; părintele meu are un

măreț gînd regesc de împlinit; și trebuie să-l împlinească, oricine și oriciți ar cădea pentru el.

PÅL FLIDA Blestemată a fost ziua în care ai aflat că ești fiul regelui Skule. *(Ascultînd.)* Sst!... Culcați-vă la pămînt; vin oameni.

(Toți se aruncă la pămînt, ascunzîndu-se după stînci și trunchiuri de copaci; un grup de oameni, parte călări, parte pe jos, se zărește nelămurit, venind din stînga, prin ceață, trece și iese prin dreapta.)

PETER E regina.

PÅL FLIDA Da, da; împreună cu Dagfinn Bonde. Sst!

PETER Se duc la Elgeseter. Pruncul e cu ei!

PÅL FLIDA Și doamnele de curte ale reginei.

PETER Și numai patru bărbați. Sus, sus, rege Skule, regatul tău e salvat!

REGELE SKULE Regatul meu? E întunecat ca al îngerului care s-a ridicat împotriva lui Dumnezeu.

(O ceată de frați cruciați intră din dreapta.)

UN FRATE CRUCIAT Cine-i acolo? Să fie oare oamenii regelui Skule?

PÅL FLIDA Ba e chiar regele Skule!

FRATELE CRUCIAT Dumnezeu fie lăudat că v-am întîlnit, slăvite doamne! Am aflat de la niște tîrgoveți că ai luat drumul ce trece pe-aici în sus; sîntem și noi tot atît de fără apărare ca și măria-ta la Nidaros.

PETER Ați fi meritat moartea, voi, care n-ați vrut să dați racla lui Olav.

FRATELE CRUCIAT Arhiepiscopul ne-a poruncit; noi bucuros l-am fi slujit pe regele Skule, noi am ținut totdeauna cu măria-sa. Iată, am adus straie călugărești pentru măria-sa și pentru oamenii măriei-sale; luați-le, că îmbrăcați așa o să vă strecurați mai ușor pînă la vreo mănăstire de unde să încercați să căpătați îndurarea lui Håkon.

REGELE SKULE Da, dați-mi straiele călugărești. Eu și fiul meu trebuie să răzbatem pe pămîntul sfînt al vreunei mănăstiri. Trebuie să ajung la Elgeseter.

PETER *(încet, către Pål Flida)* Ai grijă ca tata să ajungă acolo...

PÅL FLIDA Ai uitat că birkebeinenii sînt la Elgeseter?

PETER Nu au decît patru ostaşi; o să-i înfruntaţi uşor, iar în dosul zidurilor mănăstirii nu se vor încumeta să se atingă de voi. Eu mă duc să-l caut pe Bård Bratte.

PÅL FLIDA Mai chibzuieşte!

PETER Nu pe corabia regelui, ci la Elgeseter vom izbăvi regatul tatălui meu! *(Iese repede prin dreapta.)*

UN VÅRBELG *(în şoaptă către altul)* *Tu* te duci la Elgeseter cu Skule?

ALTUL Sst, mai încet! Nu; acolo sînt birkebeinenii.

PRIMUL Nici eu nu mă duc; da' nu le spune nimic celorlalţi.

UN FRATE CRUCIAT Şi-acum, la drum, doi cîte doi, un oştean şi-un frate călugăr...

UN ALT FRATE CRUCIAT *(stînd pe un ciot de copac, în urma celorlalţi)* Eu merg cu regele Skule.

REGELE SKULE Ştii drumul?

FRATELE CRUCIAT Drumul cel larg.

PRIMUL FRATE Grăbiţi-vă; să ne răspîndim şi să umblăm pe cărări osebite. Ne întîlnim la poarta mănăstirii.

(Ies, pierzîndu-se printre copacii din dreapta; ceaţa se risipeşte şi cometa se arată iar, roşie şi strălucitoare, în văzduhul pîclos.)

REGELE SKULE Peter, fiul meu!... *(Dîndu-se înapoi.)* Ha! sabia de foc s-a ivit iar pe cer.

FRATELE CRUCIAT *(stînd mai în urmă, pe un ciot)* Dar *eu* sînt aici!

REGELE SKULE Cine eşti tu?

FRATELE CRUCIAT Un vechi cunoscut.

REGELE SKULE N-am mai văzut vreodată om atît de palid.

FRATELE CRUCIAT Ci nu mă cunoşti?...

REGELE SKULE Nu eşti cel care vrea să mă călăuzească pînă la Elgeseter?

FRATELE CRUCIAT Eu sînt cel care vrea să te călăuzească la tronul regesc.

REGELE SKULE Poţi tu s-o faci?

FRATELE CRUCIAT Pot, dacă şi tu vrei.

REGELE SKULE Şi cum?

FRATELE CRUCIAT Aşa cum am făcut şi altădată; te voi duce sus, pe un munte înalt, şi-ţi voi arăta toate minunile pămîntului.

REGELE SKULE Toate minunile pămîntului le-am văzut eu, în visele mele ispititoare.

FRATELE CRUCIAT Eu ţi-am dăruit aceste vise.

REGELE SKULE Cine eşti tu?

FRATELE CRUCIAT Sînt solul celui dintîi pretendent la coroană din lume.

REGELE SKULE Cel dintîi pretendent la coroană?

FRATELE CRUCIAT Sînt solul celui dintîi jarl care s-a răzvrătit împotriva celui mai mare rege şi care-a-ntemeiat o împărăţie ce va dăinui şi dincolo de ziua judecăţii de apoi!

REGELE SKULE *(strigînd)* Episcopul Nikolas!...

FRATELE CRUCIAT *(ridicîndu-se)*

Mă recunoşti? Pentru cauza ta,
mă-ntorc, din ţara morţii, pe pămînt.
Zile şi ani noi am plutit cîndva
pe-aceeaşi luntre, duşi de-acelaşi vînt.
Cînd dintre voi, în noapte şi-n furtună,
mă smulse-a groazei pasăre nebună,
cerşisem mila-n rugi şi-n zvon de clopot ne-ncetat,
de la călugări imnuri şi psalmi am cumpărat;
plătisem şapte slujbe — citiră paisprezece;
ci poarta strîmtă nu o putui trece.

REGELE SKULE Şi vii de dincolo, din adîncuri, acum?...

FRATELE CRUCIAT

Da, vin din regatul acela, de jos;
regatul de-a pururi urît zugrăvit.
O, crede-mă, nu e atît de cumplit;
nu arde pojarul chiar pînă la os.

REGELE SKULE Acolo, precum văd, ai deprins domnia-ta veche căpetenie a baglerienilor şi arta scalzilor?

FRATELE CRUCIAT

Arta scalzilor? Da! Şi-o groază de latină!
Îţi aminteşti că nu prea ştiam eu latineşte;
acum, mai bun, un altul nu cred că se găseşte.
Acolo, ca să capeţi o funcţie deplină,
ori ca să scapi pe poartă, îţi trebuie latină.
Şi, zi de zi, la mese, omul face progrese,
lîngă alţi mari maeştri şi-atîtea feţe-alese:

cincizeci de inşi pe care drept papi pe-aici îi scalzi,
şi cardinali cinci sute, şi şapte mii de scalzi.

REGELE SKULE Salută-l din partea mea pe stăpînul tău şi spune-i că-i mulţumesc pentru prietenie. Mai spune-i că el e singurul rege care-i trimite ajutor regelui Skule al Norvegiei.

FRATELE CRUCIAT

Ascultă, rege Skule, de ce-s trimis la tine:
El, cel de jos, el are foarte mulţi slujitori,
şi fiecare-şi are pe lume un sector;
Norvegia *a mea* e, pentru că o ştiu bine.
Håkon Håkonssøn nu e om potrivit cu noi,
nu e pe placul nostru, ne şi-nfruntă apoi;
el trebuie să cadă, iar tu să te ridici,
doar tu coroana scumpă s-o porţi pe frunte-aici.

REGELE SKULE Da, dă-mi coroana! Cînd o voi avea, voi domni în aşa fel încît să mă pot răscumpăra.

FRATELE CRUCIAT

Despre coroană, da, de ea vorbim.
Ci-n noaptea asta, hai să ne grăbim:
la Elgeseter doarme pruncul lui Håkon rege;
vei izbuti ca laţul morţii acum să-l lege;
orice împotrivire va fi ca fulgu-n vînt;
tu vei fi rege, Skule, biruind pe pămînt.

REGELE SKULE Crezi hotărît că eu voi învinge?

FRATELE CRUCIAT

Toţi oamenii-n Norvegia cer pace;
vor prunc regesc, şi tuturor le place
la tronul ţării-un drept moştenitor;
de lupte e sătul acest popor.
Hai, rege Skule, duşmanul ţi-l gată!
În noapte, -acum! Acum, ori niciodată!
Spre nord se luminează-a ziuă-bună;
priveşte cum se risipeşte ceaţa;
luntre cu luntre-n taină se adună,
şi, dedesubt, pămîntul, surd, detună!
Vei căpăta tot ce poate da viaţa;
cu un cuvînt strîngi mii de luptători,
mii de corăbii în fiord cobori!

REGELE SKULE Spune-mi cuvîntul!

FRATELE CRUCIAT

Pe scara lumii-n vîrf dacă vrei să-ţi faci cale,

slujește-ți doar ambițiile tale;
cetățile, orașele, țara ți-s date ție,
dacă îl lași întru domnie
pe fiul tău, rege-al Norvegiei să fie.

REGELE SKULE *(ridică mîna, pregătindu-se de jurămînt)* Fiul meu să fie... *(Se oprește deodată și izbucnește îngrozit.)* Pîngăritorul celor sfinte!! El să capete întreaga putere?!... Ha! Acum pricep eu cine ești; tu vrei pierzania sufletului său! Piei de lîngă mine, piei de lîngă mine! *(Întinzînd mîinile către cer.)* Și îndură-te de mine, tu, cel pe care îl chem într-ajutor în clipe de grea cumpănă! *(Se prăbușește la pămînt.)*

FRATELE CRUCIAT

Ei, fir-ar! Totul mergea strună, părea;
mi se părea că îl și am în mîna mea;
lumina îmi jucă un renghi cumplit,
cum n-am mai cunoscut — și jocul s-a sfîrșit.
Ci lasă, lasă; graba nu e prea mare;
perpetuum mobile e pus în mișcare;
am zàpisul puterii prin veacuri pentru cei
ce-nfruntă lumina, sînt rege peste ei;
Puterea-mi stăpînește peste Norvegia toată,
Puterea mea în taină-ntemeiată.

(Îndepărtîndu-se.)

Cînd norvegienii mi se vor supune,
nemairîvnind nimic a vrea ori spune —
cu inimi frînte și cu frunți plecate,
ca trestiile-n vînt încovoiate —
un singur lucru doar unindu-i strîns, anume:
de-a nărui orice putere-n lume —
cu zdrențele mizeriei drept steag,
sfărmînd și alungînd tot ce-i onoare,
episcopului Nikolas slujindu-i cu drag —
atunci episcopul baglerian își va fi împlinit a lui chemare!

(Dispare în ceață, printre pomi.)

REGELE SKULE *(după o scurtă pauză, se ridică pe jumătate și privește împrejur)* Unde-i întunecatul? *(Ridicîndu-se brusc.)* Povățuitorule, unde ești, povățuitorule? S-a dus!

Totuna-i; acum știu drumul pînă la Elgeseter și mai departe. *(Iese prin dreapta.)*

Curtea mănăstirii de la Elgeseter

(În stînga e capela, cu intrarea spre grădină; ferestrele sînt luminate. De partea cealaltă, de-a lungul grădinii, se înșiruiesc cîteva clădiri mai mărunte; în fund, zidul mănăstirii, cu o poartă solidă, încuiată. E o noapte luminată de lună. Trei căpetenii din ceata birkebeinenilor stau lîngă poartă; Margrete, Ragnhild și Dagfinn Bonde ies din capelă.)

DOAMNA RAGNHILD *(scoasă din fire)* Regele Skule a fost silit să se ascundă într-o biserică, spui? El, el, pus pe fugă, cerșind pacea la altar... cerșindu-și viața, poate... o, nu, nu, nu se poate; Dumnezeu are să vă pedepsească pentru că ați cutezat atît de mult!

MARGRETE Mamă, mamă, stăpînește-te; nu știi ce spui; durerea te face să vorbești așa.

DOAMNA RAGNHILD Să știți voi, birkebeinenilor! Håkon Håkonssøn ar fi trebuit să stea în fața altarului și să-și cerșească de la regele Skule viața și pacea!

UN BIRKEBEINEAN Nu se cade ca niște oameni de credință să asculte vorbele astea.

MARGRETE Înclină-te în fața durerii unei soții!

DOAMNA RAGNHILD Regele Skule osîndit!... Luați seama, luați seama, voi toți, cînd va lua iarăși puterea!...

DAGFINN BONDE Puterea n-o mai capătă el niciodată, doamnă Ragnhild.

MARGRETE Taci, taci!

DOAMNA RAGNHILD Crezi tu că Håkon Håkonssøn va cuteza să lase să se împlinească osînda, dacă are să-l prindă pe rege?

DAGFINN BONDE Håkon Håkonssøn știe mai bine dacă un jurămînt de rege poate fi călcat.

DOAMNA RAGNHILD *(către Margrete)* Și pe un asemenea călău l-ai urmat tu cu credință și dragoste! Nu ești fiica tatălui tău! Pedeapsa să te ajungă!... Plecați de lîngă mine, plecați de lîngă mine!

MARGRETE Binecuvîntată fie-ți gura, cu toate că acum mă gonești.

DOAMNA RAGNHILD Trebuie să cobor la Nidaros, să pătrund în biserică și să-l găsesc pe regele Skule. M-a îndepărtat de lîngă el cînd era fericit; atunci nu avea nevoie de mine... acum nu se va supăra că mă întorc la el. Deschideți-mi poarta, lăsați-mă să mă duc la Nidaros!

MARGRETE Mamă, pentru numele milostivului Dumnezeu! ...

(Bătăi puternice in poarta mănăstirii.)

DAGFINN BONDE Cine bate?

REGELE SKULE *(afară)* Un rege!

DAGFINN BONDE Skule Bårdssøn!

DOAMNA RAGNHILD Regele Skule!

MARGRETE Tata!

REGELE SKULE Deschideți, deschideți!

DAGFINN BONDE Nu deschidem celor osîndiți!

REGELE SKULE E un rege cel care bate, vă spun; un rege fără adăpost; un rege care cere ocrotire pe pămîntul sfînt, ca să-și scape viața.

MARGRETE Dagfinn, Dagfinn, e tatăl meu.

DAGFINN BONDE *(se duce la poartă și deschide o mică vizetă)* Ai venit la mănăstire cu mulți oameni?

REGELE SKULE Cu toți cei ce mi-au mai rămas credincioși în ceasul de amar.

DAGFINN BONDE Și cîți sînt?

REGELE SKULE Nici unul.

MARGRETE E singur, Dagfinn!

DOAMNA RAGNHILD Mînia cerului să te lovească, dacă nu-l lași să intre pe pămînt sfînt!

DAGFINN BONDE Atunci, în numele Domnului... *(Deschide; birkebeinenii se descoperă respectuos; regele Skule intră în curtea mănăstirii.)*

MARGRETE *(cu brațele după gîtul lui)* Tată! Binecuvîntatul meu tată, și nenorocitul meu tată!

DOAMNA RAGNHILD *(se întrepune sălbatică între rege și birkebeineni)* Voi vă prefaceți numai că-l cinstiți, voi vreți să-l trădați ca Iuda. Să nu îndrăzniți să vă apropiați de el! Nu vă veți atinge de el, atîta timp cît eu mai sînt în viață!

DAGFINN BONDE Aici e la adăpost, căci se află pe pămînt sfînt.

MARGRETE Nici unul dintre oamenii tăi nu a avut curaj să te urmeze-n noaptea asta?

REGELE SKULE Şi fraţii cruciaţi şi oştenii m-au urmat la drum; dar s-au furişat de lîngă mine unul cîte unul, ştiind că birkebeinenii se află la Elgeseter. Pål Flida m-a părăsit cel din urmă; m-a urmat pînă la poarta mănăstirii, mi-a strîns pentru ultima oară mîna şi mi-a mulţumit pentru timpurile cînd se mai găseau „blăni de lup" în Norvegia.

DAGFINN BONDE *(către birkebeineni)* Voi, căpetenii, duceţi-vă înăuntru şi staţi de pază lîngă fiul regelui; eu trebuie să mă duc la Nidaros, să-l înştiinţez pe rege că Skule Bårdssøn se află la Elgeseter; în treaba asta grea, trebuie să hotărască el singur.

MARGRETE O Dagfinn, Dagfinn, poţi tu să vrei aşa!

DAGFINN BONDE Nu mi-aş sluji cum se cuvine regele şi ţara dacă aş face altfel. *(Către ostaşi.)* Închideţi poarta în urma mea, vegheaţi asupra copilului şi nu deschideţi nimănui pînă ce va sosi regele. *(Cu voce coborîtă, către Skule.)* Rămîi cu bine, Skule Bårdssøn... şi Dumnezeu să-ţi dea un sfîrşit creştinesc. *(Iese pe poartă, birkebeinenii încuie poarta în urma lui şi intră în capelă.)*

DOAMNA RAGNHILD Da, las' să vină Håkon; eu nu te părăsesc, te cuprind în braţele mele, cu o iubire mai mare decît oricînd.

MARGRETE O, ce galben eşti... şi cît de îmbătrînit, ţi-e frig...

REGELE SKULE Nu mi-e frig... dar sînt obosit, obosit.

MARGRETE Atunci hai, intră şi odihneşte-te.

REGELE SKULE Da, da, ar trebui să vină şi timpul de odihnă.

SIGRID *(din capelă)* În sfîrşit, ai venit, frate!

REGELE SKULE Sigrid! Tu eşti aici?

SIGRID Ţi-am făgăduit că ne vom mai întîlni cînd vei avea cea mai mare nevoie de mine, la ceas de grea cumpănă.

REGELE SKULE Unde ţi-e copilul, Margrete?

MARGRETE Doarme în capelă.

REGELE SKULE Aşadar, tot neamul nostru e strîns în noaptea asta la Elgeseter!

SIGRID Da, după vreme lungă de tulburări.

REGELE SKULE Nu mai lipseşte decît Håkon Håkonsson.

MARGRETE şi DOAMNA RAGNHILD *(agăţîndu-se cu putere de el, într-o izbucnire îndureratǎ)* Tată!... Soţul meu!...

REGELE SKULE *(privindu-le înduioşat)* Aşa de mult mă iubiţi voi? Căutam fericirea în afară şi n-am luat în seamă niciodată că aveam un cămin unde aş fi găsit-o. Alergam după dragoste ca un păcătos şi-un blestemat, fără să văd vreodată că o aveam de la Dumnezeu şi după legile omeneşti... Iar tu, Ragnhild, soţia mea, faţă de care am făptuit atîtea păcate, tu stai lîngă mine, caldă şi blîndă, în ceasul de grea cumpănă, ca să tremuri şi să te îngrijorezi pentru viaţa celui care n-a aruncat niciodată o rază de soare în drumul tău.

DOAMNA RAGNHILD Tu ai greşit?... O, Skule, nu vorbi aşa; crezi că aş îndrăzni vreodată să te învinuiesc? Eu întotdeauna am fost prea măruntă faţă de tine, slăvitul meu soţ; nici o vină nu poate să întunece vreuna dintre faptele tale.

REGELE SKULE Atîta credinţă ai tu în mine, Ragnhild?

DOAMNA RAGNHILD Din prima zi cînd te-am văzut.

REGELE SKULE *(însufleţit)* Am să-i cerşesc lui Håkon îndurarea! Bunele, scumpele mele... e, totuşi, frumos să trăieşti!

SIGRID *(cu o expresie de teamă)* Skule, fratele meu! Vai ţie dacă-n noaptea asta rătăceşti drumul!

(Larmă afară; îndată după aceea, bătăi în poartă.)

MARGRETE Auziţi, auziţi! Cine dă năvală la poartă?

DOAMNA RAGNHILD Cine bate în poartă?

VOCI *(de afară)* Tîrgoveţii din Nidaros! Deschideţi! Ştim că Skule Bårdssøn se află aici!

REGELE SKULE Da, e aici. Ce vreţi de la el?

VOCI GĂLĂGIOASE *(de afară)* Ieşi afară, ieşi afară! S-a sfîrşit cu tine, ticălosule!

MARGRETE Îndrăzniţi voi, tîrgoveţilor, să-l ameninţaţi?!...

UNUL Regele Håkon l-a osîndit la Oslo.

ALTUL Tot omul e dator să-l ucidă.

MARGRETE Eu sînt regina. Vă poruncesc să plecaţi!

O VOCE Nu regina vorbeşte acum, ci fiica lui Skule Bårdssøn.

UN ALTUL N-aveţi drept de viaţă şi de moarte; regele l-a osîndit!

DOAMNA RAGNHILD Intră în biserică, Skule! Pe Dumnezeu cel milostiv, nu voi lăsa tîrgoveţii să se apropie de tine!

REGELE SKULE Da, în biserică, nu vreau să fiu căsăpit. Soţia mea, fiica mea, acum mi-am găsit pacea şi lumina; o, nu vreau să le pierd iar atît de repede. *(Dă să intre în capelă.)*

PETER *(de afară, din dreapta)* Tată, regele meu! În curînd vei birui!

REGELE SKULE *(cu un strigăt)* El! El! *(Se prăbuşeşte pe treptele bisericii.)*

RAGNHILD Cine e?

UN TÎRGOVEŢ *(de afară)* Priviţi, priviţi, nelegiuitul se caţără pe acoperiş.

ALŢII Daţi cu pietre în el! Daţi cu pietre în el!

PETER *(apare pe un acoperiş din dreapta şi sare jos în curte)* Bine te-am găsit, tată!

REGELE SKULE *(îl priveşte îngrozit)* Pe tine... pe tine te uitasem!... De unde vii?

PETER *(cu sălbăticie)* Unde-i pruncul regesc?

MARGRETE Pruncul regesc!

REGELE SKULE *(ridicîndu-se brusc)* Te-am întrebat de unde vii?

PETER De la Hladehammare; i-am dat de ştire lui Bård Bratte şi „blănilor de lup" că pruncul regesc, în noaptea asta, e la Elgeseter.

MARGRETE Dumnezeule!

REGELE SKULE Aşa ai făcut tu?... Acum?...

PETER Bård strînge cetele, pe urmă va sui coasta către mănăstire. Unde-i pruncul regelui, femeie?

MARGRETE *(care s-a aşezat în faţa uşii bisericii)* Doarme în capelă!

PETER Puţin îmi pasă, de-ar dormi şi-n altar! Am scos din biserică moaştele sfîntului Olav, n-o să mă sperii acum de plodul regesc!

DOAMNA RAGNHILD *(îi strigă lui Skule)* Pe el l-ai îndrăgit tu atîta!

MARGRETE Tată, tată! Cum de-ai putut, de dragul lui, să ne uiţi pe noi!

REGELE SKULE Era curat ca mielul Domnului atunci cînd femeia cea pocăită mi l-a adus; credința în mine l-a făcut ceea ce este acum.

PETER *(fără să-l asculte)* Trebuie să-l smulgem deacolo! Ucideți-l, ucideți-l în brațele reginei — așa a spus regele Skule la Oslo!

MARGRETE Ce ticăloșie, ce ticăloșie!

PETER Și-un sfînt ar putea s-o facă fără teamă depăcat, odată ce tata a poruncit! Tata e rege; al lui e mărețul gînd regesc!

TÎRGOVEȚII *(bătînd în poartă)* Deschideți! Ieși afară, tu, cu nelegiuitul acela, ori dăm foc mănăstirii să ardă din temelii.

REGELE SKULE *(ca în urma unei mari hotărîri)* Mărețul gînd regesc?... Da, *el* ți-a otrăvit sufletul tînăr și înflăcărat de dragoste! Neprihănit și nepătat trebuia să te păstrez. Credința în mine te-a împins nebunește din crimă în crimă, din nelegiuire în nelegiuire! Ci mai pot să te mîntuiesc; pot să vă mîntuiesc pe voi, toți! *(Strigă către fundul scenei.)* Voi, tîrgoveți, așteptați, așteptați că vin!

MARGRETE *(îngrozită, îl apucă de mînă)* Tată, ce vrei să faci?

DOAMNA RAGNHILD *(cu un strigăt, se agață de el)* Skule!

SIGRID *(se smulge în lături și strigă cu o bucurie strălucitoare, sălbatică)* Femeilor, dați-i drumul, lăsați-l; gîndul lui se înaripează acum!

REGELE SKULE *(hotărît și energic, către Peter)* Tu ai văzut în mine pe alesul cerului, pe acela care avea să înfăptuiască o faptă regească, măreață, pentru țară. Privește-mă bine, rătăcitule! Zdrențele de rege cu care m-am împodobit sînt de împrumut, sînt furate; acum le dau jos, una cîte una.

PETER *(înfricoșat)* Preaînaltul, preaminunatul meu tată, nu vorbi așa!

REGELE SKULE Gîndul regesc e al lui Håkon, nu al meu. Numai el a primit de la Dumnezeu puterea de a-l înfăptui. Ai crezut într-o minciună; întoarce-ți inima de la mine, și mîntuiește-ți sufletul.

PETER *(cu vocea zdrobită)* Gîndul regesc e al lui Håkon!

REGELE SKULE Am rîvnit să fiu cel mai puternic din ţară. Dumnezeule, Dumnezeule; iată, mă umilesc şi stau în faţa ta, eu, cel mai neînsemnat dintre oameni.

PETER Ia-mă de pe pămînt, Atoatefăcătorule! Pedepseşte-mă pentru păcatele mele, dar ia-mă de pe pămînt, căci sînt un blestemat! *(Se prăbuşeşte pe treptele bisericii.)*

REGELE SKULE Am avut un prieten care şi-a vărsat sîngele pentru mine, la Oslo. El spunea: un om poate să cadă pentru împlinirea visului vieţii altui om, dar nu poate să trăiască decît pentru împlinirea propriului său vis. Eu nu am nici un vis pentru care să trăiesc şi nici nu pot trăi pentru visul lui Håkon; dar pot să cad pentru el.

MARGRETE Nu, nu, niciodată n-ai să faci aşa!

REGELE SKULE *(luînd-o de mînă şi privind-o blînd)* Îţi iubeşti soţul, Margrete?

MARGRETE Mai presus de orice pe lume.

REGELE SKULE Ai putut să înduri ca el să mă osîndească; dar ai putea să înduri împlinirea osîndei?

MARGRETE Dumnezeule din ceruri, întăreşte-mă!

REGELE SKULE Margrete, ai putea?...

MARGRETE *(încet şi cutremurîndu-se)* Nu, nu, trebuie să ne despărţim... n-aş mai putea să-l mai privesc vreodată!

REGELE SKULE Ar însemna să stingi cea mai frumoasă lumină din viaţa lui şi-a ta. Linişteşte-te, Margrete, nu se va întîmpla aşa.

DOAMNA RAGNHILD Pleacă din ţară, Skule; te voi urma oriunde şi oricît de departe.

REGELE SKULE *(scuturînd din cap)* Cu umbra umilinţei între noi? Pentru prima dată te-am cunoscut azi-noapte; nu trebuie să dăinuie nici o umbră între tine şi mine, tăcuta, credincioasa mea soţie. De-aceea, viaţa noastră laolaltă nu mai e cu putinţă pe pămînt.

SIGRID Măria-ta, frate al meu! Văd că nu mai ai nevoie de mine, văd că ştii pe ce drum să mergi.

REGELE SKULE Sînt oameni hărăziţi vieţii şi oameni hărăziţi morţii. Voinţa mea a năzuit întotdeauna spre alt ţel decît cel către care arăta degetul lui Dumnezeu. Liniştea şi viaţa casei mele le-am spulberat şi nu le mai pot căpăta. Vina pe care-o am faţă de Håkon, o mai pot îndrepta, izbăvindu-l de o îndatorire de rege care l-ar despărţi de tot ce-i

e mai scump pe lume. Tîrgoveții sînt la poartă; nu vreau să-l aștept pe regele Håkon! „Blănile de lup" sînt pe-aproape; cît timp eu încă rămîn în viață, nu-și vor părăsi planul. Dacă mă află aici, nu voi putea să-ți scap copilul, Margrete. Priviți, priviți pe cer! Iată, paloșul de foc ridicat deasupra mea pălește și piere! Da, da, Dumnezeu a grăit, eu l-am priceput și furia lui s-a potolit. Nu mă voi arunca în genunchi la altarul din Elgeseter ca să implor smerit îndurarea unui rege pămîntesc; eu trebuie să intru în biserica fără de margini, cu boltă de stele; iar îndurarea și izbăvirea pentru toate faptele vieții mele le voi cere de la regele regilor!

SIGRID Nu vă împotriviți! Nu vă împotriviți chemării lui Dumnezeu! Se luminează de ziuă; se luminează de ziuă în Norvegia și în sufletul lui zbuciumat. N-am stat destul, noi, bietele femei, în cămăruțe tainice, bîntuite de spaimă, ascunse în unghere întunecoase, ascultînd grozăviile care se săvîrșeau afară, ascultînd cum trece de la un cap la celălalt al țării tăvălugul de sînge? N-am stat destul, pălite de groază, în biserici, neîndrăznind să privim afară, ca ucenicii lui Cristos la Ierusalim, în vinerea patimilor, cînd alaiul urca pe Golgota? Desfășură-ți aripile, și vai de cel care-ar vrea să ți le reteze acum!

DOAMNA RAGNHILD Du-te în pace, soțul meu! Du-te acolo unde nici o umbră de umilință nu va sta între noi cînd ne vom intîlni iar. *(Intră grăbită în capelă.)*

MARGRETE Cu bine, tată, cu bine... bun rămas! *(O urmează pe doamna Ragnhild.)*

SIGRID *(deschide ușa bisericii și strigă)* Adunați-vă, adunați-vă, toate femeile. Adunați-vă și rugați-vă; înălțați slavă lui Dumnezeu și vestiți-l că acum, pocăindu-se, sosește acasă Skule Bårdssøn, după zilele de răzvrătire petrecute pe pămînt!

REGELE SKULE Sigrid, credincioasa mea soră, salută-l pe Håkon pentru mine; spune-i că nici în ultimul meu ceas nu știu dacă el e os domnesc, dar știu nestrămutat că *el* este cel pe care Dumnezeu l-a ales.

SIGRID Îi voi spune.

REGELE SKULE Și mai trebuie să te rog ceva. O femeie, care-și ispășește păcatele, trăiește undeva, în nord, la Hålogaland; spune-i că fiul său a plecat înaintea ei, împreună cu mine, căci sufletul lui era în mare primejdie.

SIGRID Aşa voi face.

REGELE SKULE Spune-i că n-a păcătuit cu sufletul; îl va întîlni cîndva, fără îndoială, neprihănit şi neîntinat.

SIGRID Aşa voi face!... *(Arătînd către fundul scenei.)* Auzi, sparg poarta!

REGELE SKULE *(arătînd către capelă)* Auzi cum îl slăvesc pe Dumnezeu, cerîndu-i mîntuire şi pace!

SIGRID Ascultă, ascultă! În Nidaros toate clopotele sună!...

REGELE SKULE *(cu un surîs trist)* Sună pentru moartea unui rege.

SIGRID Nu, sună pentru adevărata ta încununare! Cu bine, frate; lasă însîngerata mantie de purpură să se reverse larg peste umerii tăi; ea îţi poate acoperi toate păcatele! Du-te, du-te în biserica cea fără de sfîrşit şi primeşte cununa vieţii. *(Intră repede în biserică.)*

(Cîntecele şi dangătul clopotelor continuă în timpul scenelor ce urmează.)

VOCI *(din faţa porţii)* Am spart zăvoarele. Nu ne sili să încălcăm pacea bisericii.

REGELE SKULE Sosesc îndată.

TÎRGOVEŢII Să vină şi pîngăritorul bisericii!

REGELE SKULE Pîngăritorul va veni şi el, da! *(Se apropie de Peter.)* Fiul meu, eşti pregătit?

PETER Da, tată, sînt pregătit.

REGELE SKULE *(privind în sus)* Dumnezeule, sînt un om sărac, nu am decît o viaţă; dar ia-o, şi ocroteşte marele gînd regesc al lui Håkon... Aşa, acum dă-mi mîna!

PETER Iată mîna mea, tată.

REGELE SKULE Şi să nu te temi de ceea ce vine.

PETER Nu, tată, nu mă tem, dacă merg alături de tine.

REGELE SKULE Niciodată n-am mai mers noi împreună pe un drum mai greu ca acum. *(Deschide poarta: apare ceata de tîrgoveţi cu armele ridicate.)* Sîntem aici; venim de bunăvoie... să nu-l izbiţi în obraz. *(Ies amîndoi, mînă în mînă; poarta se închide în urma lor.)*

O VOCE Nu şovăiţi; daţi fără cruţare .. Loviţi-i unde apucaţi...

VOCEA REGELUI SKULE Nemernic vă mai purtaţi cu nişte căpetenii!

(Scurtă zarvă; după aceea se aude zgomotul greu al trupurilor prăbuşindu-se. O clipă de linişte totală.)

O VOCE Sînt morți amîndoi!

(Răsună goarna vestind sosirea regelui.)

O ALTĂ VOCE Vine regele Håkon cu oastea!

MULŢIMEA Mărire ţie, Håkon Håkonssøn; acum nu mai ai nici un duşman!

GREGORIUS JONSSØN *(oprindu-se o clipă lîngă cei doi morţi)* Aşadar, am ajuns prea tîrziu! *(Strigă.)* Pe-aici, pe-aici, măria-ta!

HÅKON *(oprindu-se)* Îmi stă în drum leşul!

DAGFINN BONDE Dacă Håkon Håkonssøn vrea să păşească înainte, trebuie să treacă peste leşul lui Skule Bårdssøn!

HÅKON Atunci, cu Dumnezeu înainte! *(Păşeşte peste leş şi intră în curtea mănăstirii.)*

DAGFINN BONDE Măria-ta, acum, cu mîinile desferecate, poţi să începi desăvîrşirea gîndului regesc. Te aşteaptă aici toţi cei pe care îi iubeşti. La Nidaros clopotele sună vestind pacea întregii ţări, iar dincoace zace *el*, acela ce ţi-a fost cel mai aprig duşman.

HÅKON Toţi îl socoteau nebun; a fost o taină.

DAGFINN BONDE O taină?

HÅKON *(îl ia de braţ şi-i şopteşte)* Skule Bårdssøn a fost copilul din flori al lui Dumnezeu pe pămînt, *aceasta* a fost taina lui.

(Se aude cîntecul femeilor din capelă; toate clopotele continuă să sune în Nidaros.)

Brand

Poem dramatic

(1866)

În românește de *H. GRĂMESCU*

Personajele

BRAND.
MAMA LUI.
EINAR, pictor.
AGNES.
PRIMARUL.
DOCTORUL.
PRIM-PASTORUL.
PARACLISERUL.
ÎNVĂȚĂTORUL.
GERD.
UN ȚĂRAN.
FIUL LUI, un băiețandru.
UN ALT ȚĂRAN.
O FEMEIE.
O ALTĂ FEMEIE.
UN CONȚOPIST.
PASTORI ȘI FUNCȚIONARI.
POPOR, BĂRBAȚI, FEMEI ȘI COPII.
ISPITITORUL DIN PUSTIU.
Cor nevăzut.
O voce.

(Acțiunea se petrece în zilele noastre, de o parte și de alta a țărmului unui fiord de pe coasta de vest a Norvegiei.)

Actul I

(Sus, pe un platou înzăpezit din munți. Ceață deasă și grea; vreme de ploaie și întunecime. Brand, îmbrăcat în negru, cu toiag și raniță, se trudește să înainteze spre apus.
Un țăran și tînărul său fiu vin la cîțiva pași în urma lui.)

ȚĂRANUL

(strigînd după Brand)

Străinule, stai! Unde-alergi?
Pe unde ești?

BRAND

Aici!

ȚĂRANUL

Ce-ncerci
nu-i bine! Nu vezi pîn' la ghete
de-atîta ceață și nămăstii.

FIUL

Aci-s genuni adînci!

ȚĂRANUL

Prăpăstii!

BRAND

Şi nici un drum nu se mai vede.

ŢĂRANUL

(strigînd)

Stai! Doamne-ajută! Ho, străine!
Sub nea, gheţaru-abia se ţine!

BRAND

(ascultînd)

Se-aude-un gîlgîit de ape.

ŢĂRANUL

E un pîrîu pe dedesubt,
un hău adînc, prin gheaţă rupt,
din el nu-i nimeni să ne scape!

BRAND

Eu trebuie să merg nainte.

ŢĂRANUL

Nu-i chip: să judecăm cuminte:
Pe-aici sînt hăuri, găuri sparte;
un pas — şi treci din viaţă-n moarte!

BRAND

Eu merg trimis de Domnul meu.

ŢĂRANUL

Da' cine-o fi el?

BRAND

Dumnezeu.

ŢĂRANUL

Şi tu?

BRAND

Eu? Pastor!

ŢĂRANUL

Bine, fie!
Dar şi prim-pastorul să vie,
ba şi-un episcop de-ar veni,
nainte de-a miji de zi,
de-ncerci să calci peste gheţuş,
te duci alături de cei duşi.

(Apropriindu-se blînd de Brand, încearcă să-l convingă.)

Fii înţelept, părinte-frate:
ce nu se poate — nu se poate!
Fii de-nţeles. Îţi dau povaţă
din suflet. N-ai decît o viaţă —
de-o pierzi, pe urmă ce mai ai?
E-o negură de poţi s-o tai;
iar pîn' la prima casă, vai,
o leghe-i; poţi să pieri prin ceaţă.

BRAND

De-i negură, nu-ţi mai năzare
nici o lumină-nşelătoare.

ŢĂRANUL

Da-s lacuri peste tot sub gheaţă,
şi lacurile te înhaţă.

BRAND

Vom trece peste lacuri.

ȚĂRANUL

Ha,
călcînd pe valuri? Auzi minte!

BRAND

Dar *unul* a trecut cîndva,
dus de credința lui fierbinte.

ȚĂRANUL

Cîndva, de, poate; dar acum
te duci la fund, şi încă cum!

BRAND

Rămas bun!

(Vrea să plece.)

ȚĂRANUL

Pieri necomîndat ...

BRAND

De-mi cere Domnu-o jertfă nouă,
hai, mlaştini, gheţuri, slavă vouă!

ȚĂRANUL

(în şoaptă)

Nebunul ăsta a turbat!

FIUL

(aproape plîngînd)

Hai, tată, repede-ndărăt.
Începe ploaia. E prăpăd.

BRAND

(oprindu-se şi întorcîndu-se spre ei)

Măi bade, ai o fată — zace,
jos, în fiord; şi mai spuneai

că nu vrea să se stingă-n pace
cît timp asupră-i nu vei face
tu semnul despărțirii, -așa-i?

ȚĂRANUL

Așa-i, pe viul Dumnezeu!

BRAND

Și-acum e-n ceasul cel mai greu?

ȚĂRANUL

Da.

BRAND

Ultimul ceas?

ȚĂRANUL

Da!

BRAND

Hai, deci!

ȚĂRANUL

Nu-i chip nicicum! N-ai cum să treci!

BRAND

(privindu-l drept în ochi)

Să moară-n pace — de s-ar cere
galbeni, o sută chiar, ai da?

ȚĂRANUL

Dau!

BRAND

Două?

ȚĂRANUL

Da, părinte, da!
Dau tot, şi casă, şi avere,
să ştiu că-adoarme-n tihnă ea!

BRAND

Ci viața, *viața* nu ți-ai da?

ȚĂRANUL

Ce? Viața? Cum, măi frate...?

BRAND

Ei?

ȚĂRANUL

(scărpinîndu-se la ceafă)
Păi, totul are un temei!
Isuse bun! Am o nevastă
acasă; şi-un copil; m-adastă...

BRAND

Isus! ... Şi el avea o mamă!

ȚĂRANUL

De, mai de mult, de bună-seamă,
se petreceau minuni mai multe;
azi, cine stă să mai le-asculte?

BRAND

Ți-e viața drum al morții, biete!
Nu-l vezi, nici Domnul nu te vede.

ŢĂRANUL

Că aspru eşti!

FIUL

(strîngîndu-se lingă el)
Hai, lasă-l, tată!

ŢĂRANUL

Ba! Şi *el* trebuie să meargă!

BRAND

Cum, trebuie?

ŢĂRANUL

Pe-o vreme parcă
de iad, ca asta, blestemată,
de piei prin mlaştini — într-o zi,
şi asta n-am cum ocoli,
va tăbărî pe capul meu
tot satul să scornească basne
şi mă va osîndi la cazne.

BRAND

Spre gloria lui Dumnezeu.

ŢĂRANUL

A lui, a ta — nu-mi ies din piele;
sînt prea sătul eu de belele.
Hai!

BRAND

Plec!

(Bubuie surd în depărtare.)

FIUL

(țipînd)

O avalanșă! Stai!

BRAND

(către țăranul care l-a apucat de guler)

Ia mîna!

ȚĂRANUL

Nu!

BRAND

Dă-mi drumul!

FIUL

Hai!

ȚĂRANUL

(luptîndu-se cu Brand)

Nu, dracu să mă ia!

BRAND

(se descotorosește de el, repezindu-l în zăpadă)

Așa,
fii sigur, se va și-ntîmpla!

ȚĂRANUL

(frecîndu-și brațele, fără să se ridice)

Ho, ho! da' știe să lovească!
Bă, ce mai glorie cerească!

(Strigă, ridicîndu-se.)

Părinte!

FIUL

A plecat!

ŢĂRANUL

Ca fumul
se mai zăreşte.

(Strigă iar.)

Hei, părinte!
Ia spune, -ţi mai aduci aminte
de unde rătăcirăm drumul?

BRAND

(din ceaţă)

Pe drumul cel mai larg te duci —
tu n-ai nevoie să-ţi faci cruci.

ŢĂRANUL

Dea Domnu-aşa să fie dară—
şi sînt acasă pînă-n seară!

(El şi băiatul se întorc îndărăt spre răsărit.)

BRAND

(apare mai sus, trăgînd cu urechea în direcţia în care a dispărut ţăranul)

Biet rob, te duci spre casă, drept!
De-ai fi avut voinţă-n piept,
dar nu şi îndestulă vlagă,
eu ţi-aş fi dus povara-ntreagă;
grumazul meu, trudit de moarte,
ar fi fost mîndru să te poarte;
ci-ajuţi numai pe cineva
ce — chiar cînd nu mai poate — vrea!

(După cîţiva paşi.)

Hm, viaţa! Oamenii — ce preţ
pun ei pe seama bietei vieţi!

Şi-un slăbănog pe viaţa lui
atîta preţ pune de parcă
sînt şubrezii lui umeri arcă
de mîntuire neamului.
Orice jertfesc, o, Doamne sfînt!
Dar viaţa, viaţa nu! Nicicînd!

(Zîmbeşte parcă unei amintiri.)

De două gînduri cam bizare,
fiind copil, rîdeam icnit —
că şi bătrîna-nvăţătoare
adeseori m-a chelfănit:
un peşte speriat de ape
vedeam — şi-un ciuf, de beznă,-n zbor...
Iar mintea nu putea să-mi scape
din ghearele şi dinţii lor.
De ce rîdeam? Ştiu, da, ca-n vis
întrezăream acel abis,
cel dintre ceea ce-i aşa
şi ce ar trebui să fie;
dintre povara dată ţie
şi faptul c-o găseşti prea grea,
De-i sănătos ori de boleşte,
un ciuf e omul, sau un peşte.
Creat pentru adîncuri, lesne
i-ar fi să-şi ducă viaţa-n bezne,
dar tocmai bezna-l înspăimîntă.
Pe lîngă ţărmuri se frămîntă,
şi-n peştera-i cu stele, plină
de nopţi — vrea aer şi lumină!

(Se opreşte o clipă, tresare şi ascultă.)

Ce-a fost? Un cînt? Să mi se pară?
Da, cîntec e! Şi-un rîs de fată!
Ce-aud? Un ura? Şi-încă-o dată!
A treia, -a patra, -a cincea oară!
Şi-i soare! Negura dispare.
Cîmpia străluceşte-n zare.
În dimineaţa de argint,
pe culme, sus, apare-o ceată;
vorbesc; şi rîd; şi-acuma, iată,

în braţe fericiţi se prind.
Şi se despart. Sub cer senin,
doar doi către apus se-ndreaptă.
În semn de-adio, veseli, saltă
basmale, pălării şi mîini.

(Soarele străbate tot mai puternic printre nori. Brand îi priveşte îndelung pe cei ce se apropie.)

Ei parcă-s de lumină plini
şi parcă ei alungă ceaţa;
pe plai, pe culmi aduc verdeaţa,
şi rîsul soarelui senin.
Sînt fraţi, pesemne. El şi ea
fug, mînă-n mînă, printre flori.
Ea e ca fulgul cel uşor,
el — mlădios ca trestia.
Ea-i scapă; pe după mijloc
el dă s-o prindă. Împreună
aleargă. Fuga lor e joc,
iar rîsul ca un cîntec sună!

(Einar şi Agnes, în costume uşoare de călătorie, amîndoi încălziţi şi îmbujoraţi, vin jucîndu-se peste platou. Ceaţa s-a risipit; o dimineaţă senină de vară s-a aşternut peste munţi.)

EINAR

Agnes, fluture-al meu, strălucitor,
în joacă eu vreau să te prind!
Din cîntecele mele-mpletesc
o plasă cu ochiuri de-argint.

AGNES

(dansează ferindu-se de el şi scăpîndu-i mereu)

Eu sînt un fluture mic şi zglobiu,
strîng miere din floare de spin. Ţine minte,
flăcăule! Dacă ai poftă de joc,
fugăreşte-mă, dar nu mă prinde!

EINAR

Agnes, fluture-al meu, strălucitor,
e gata acum plasa mea;
degeaba te vinturi în zbor jucăuş,
o să te prind repede-n ea!

AGNES

Eu sînt un fluture tînăr şi drag,
şi vîntul în joacă mă-mpinge;
în plasa ta dacă ai să mă prinzi,
tu aripile nu mi le-atinge!

EINAR

Nu! Pe palmă te voi ridica
şi-n suflet te-nchid pe vecie;
acolo poţi să joci cît vei vrea
orice joc care-ţi place ţie!

(Fără să bage de seamă, s-au apropiat de o prăpastie abruptă; acum se află chiar pe marginea ei.)

BRAND

(strigînd către ei)
Opriţi-vă! Staţi! Înapoi!

EINAR

Hei, cine-i?

AGNES

(arătînd în sus cu degetul)

Uite-l!

BRAND

Staţi pe gheaţă,
sub voi e hăul. Mai apoi!

se poate rupe, şi vă-nhaţă!

EINAR

(o cuprinde cu braţul pe Agnes şi rîde spre Brand)
De ce te temi?

AGNES

Avem, din plin,
o viaţă-ntreagă înainte!

EINAR

Şi-avem, sub soarele fierbinte,
un veac de cale, pe puţin!

BRAND

Atunci veţi coborî-n pămînt?

AGNES

(fluturîndu-şi vălul)
Nu, vom sui la cer cîntînd.

EINAR

Un veac întreg de mîngîieri
şi hoinăreli fără-ngrădire.
O viaţă, -un secol de iubire...

BRAND

Şi-apoi?

EINAR

Din nou acasă, -n cer!

BRAND

De-*acolo* deci veniţi?

EINAR

Ei, da!
De unde de altundeva?

AGNES

Ce-i drept e drept — din răsărit
venim acum, din valea mare.

BRAND

Mi s-a părut că v-am zărit
colo sub munte, pe cărare.

EINAR

Da, ne-au condus, într-adevăr,
amicii, -n cîntece voioase,
pecetluind cu-mbrățișări
atîtea amintiri frumoase.
Coboară-aici, să-ți spun și ție
ce bun fu Dumnezeu cu noi,
că fremătăm de bucurie.
Hai, vino! Nu sta ca un sloi!
Curaj! Curaj! Hai! Şi să-ți spun:
sînt pictor. Dumnezeu fu bun
dînd gîndurilor mele zbor,
să fac o joacă de culori
văzuturi largi și nevăzuturi,
cum face el din larve fluturi.
Dar și mai bun avea să fie
pe Agnes dîndu-mi-o soție!
Cu sacul de culori în spate,
mă întorceam din sudul blînd...

AGNES

(cu căldură)

Un zeu frumos, pornit pe șoade,
și mii de cîntece cîntînd!

EINAR

Am poposit în sat, aci.
Nu peste mult, şi ea veni
în munţi, să soarbă aer tare,
miros de brazi, şi vînt, şi soare.
În mine-un cînt cînta divin:
să-adun ce-i frumuseţe din
izvoare, din păduri, din aştri,
din fuga norilor albaştri.
Şi-atunci pictai — desăvîrşire:
un chip de trandafir arzînd,
cu-un cer, în ochi, de fericire,
cu-un zîmbet ca un cîntec sfînt...

AGNES

Ca orbii le-ai pictat pe toate —
sorbiseşi lacom cupa vieţii
şi-apoi, sub cerul dimineţii,
iar: băţu-n mînă, sacu-n spate.

EINAR

Atunci îmi vine-n minte mie:
tu n-ai cerut-o de soţie!
O cer! Răspunsul — ura! — vine!
Şi totu-i clar, cum se cuvine.
Bătrînul doctor, măre-dragă,
nu ştie ce să ne mai facă.
Şi nunta-acestei dragi copile,
în cînt şi-n dans, ţine trei zile;
au fost şi tineri, şi mai mari —
învăţător, pastor, primar...
De-az-noapte am plecat la drum;
cu flamuri largi şi ramuri roată,
în cîntec vesel, pînă-acum,
pe dealuri, prin pădurea toată,
ne-a însoţit întreaga ceată.

AGNES

Dansînd, aşa venirăm noi,
cînd strînşi în cerc, cînd doi cu doi.

EINAR

Din căni de-argint beam rînd pe rînd...

AGNES

Şi noaptea răsuna de cînt...

EINAR

Din nord venită, ceaţa grea
se risipea cînd ne vedea.

BRAND

Şi unde mergeţi?

EINAR

Cale trasă
drept spre oraș!

AGNES

La mine-acasă!

EINAR

Trecînd de pisc, pe-al văii fir,
cărarea spre fiord se-afundă;
de-acolo calul lui Egir[1]
ne duce, aburind, la nuntă;
și iar spre sud, tot împreună,
ca lebedele-n primul zbor!

BRAND

Și-acolo?

---

[1] *Egir*—zeul mărilor în mitologia scandinavă.

EINAR

Numai voie bună,
ca-n vis, ca-n basm plutind uşor;
din dimineaţa-aceea sfîntă,
noi, fără preot, ne-am fost mirii
meniţi, în viaţa care cîntă,
doar sărbătorilor iubirii.

BRAND

De cine?

EINAR

De voioasa ceată!
În zvon de cupe-au izgonit
orice furtuni ce-ar vrea să bată
umbrarul nostru fericit.
Primejdii, vînturi alungară,
şi-al vijeliei glas cumplit;
cu frunze verzi ne-ncununară;
soţ şi soţie ne-au numit.

BRAND

Drum bun!

(Vrea să plece)

EINAR

(se apropie de el, cercetîndu-l)

O clipă! Stai! Îmi pare
că te-aş cunoaşte. Unde oare
ne-am mai văzut?

BRAND

(rece)

Îţi sînt străin.

EINAR

În şcoală? Ori acas'?... Înclin
să cred... dar e halucinant!

BRAND

În şcoală, da; am fost amici.
E mult de-atunci, eram prea mici.

EINAR

Să fii tu oare? Tu eşti?

(Cu un strigăt.)

Brand!
Eşti tu! Te recunosc! Da, da!

BRAND

Eu te-am recunoscut îndată.

EINAR

Stai să te cercetez! Aşa!
Ce întîlnire minunată!
Din toată inima mă bucur.
Eşti cum erai şi altădată:
închis în tine, niciodată
dispus la joc şi prieteşuguri.

BRAND

Eram străin de voi, posac;
tu, totuşi, cred că mi-ai fost drag;
voi toţi cei ce veneaţi din Sud
păreaţi din altfel de plămadă;
eu lîngă mare m-am născut,
în umbra stîncii, pe zăpadă.

EINAR

Eşti de pe-aici, nu? Stai departe?

BRAND

Pe-acasă drumu-o să mă poarte!

EINAR

Doar treci pe-acolo, pe cît pare!

BRAND

Şi cît de repede-s în stare.

EINAR

Eşti pastor, nu?

BRAND

(surîzînd)

Da, capelan.

Ca iepurelui pădurean
mi-i casa: ici, colo, oriunde.

EINAR

Şi-acuma încotro mergi? Unde?

BRAND

(repezit şi aspru)

Să nu mă-ntrebi!

EINAR

De ce?

BRAND

(schimbînd tonul)

Şi eu
voi merge, ce mai tura-vura,
cu vasul vostru.

EINAR

Calul meu
de nuntă? Agnes! Ura! Ura!
Avem acelaşi drum spre mare.

BRAND

Eu merg la o înmormîntare.

AGNES

O-nmormîntare?

EINAR

Da? A cui?

BRAND

A celui ce ţi-e Dumnezeu.

AGNES

Hai, Einar!

EINAR

Brand!

BRAND

Cu-un giulgiu greu
legat, într-un sicriu, să-l pui!
E-un Dumnezeu de slugi şi sclavi.
Destul! Ajunge! Prea-i scîrnav!
Pricepeţi! N-aveţi ce-i mai face:
bolnav, de-o mie de ani zace.

EINAR

Brand, eşti bolnav!

BRAND

Sînt ca un brad
pe munte, ca un rîu în vad;
bolnav e neamu-acestui veac;
lui trebuie să-i dăm vreun leac.
Voi dragoste vreţi, rîs şi joc,
şi-un crez mic, înţeles de loc!
Iar greul suferinţei foc
să-l ducă cel ce, cum s-a spus,
pedeapsa-ntregii lumi a dus.
Cununi de spini purtă pe frunte,
deci voi puteţi dansa acum;
dansaţi, dar vreau să ştiu cam unde
va duce, prieteni, acest drum!

EINAR

A, înţeleg! E cîntul nou
ce umple ţara de ecou;
e noul cult ce vieţii-i spune
ţărînă şi deşertăciune,
cu focul iadului în guşă
vrînd să ne schimbe în cenuşă.

BRAND

Nu, nu-s habotnic, nu-ţi vorbesc
ca un slujbaş bisericesc.
Nu ştiu nici dacă sînt creştin
dar că sînt om, aceasta ştiu.
Şi ştiu prea bine care chin
ne schimbă ţara-ntr-un pustiu.

EINAR

(surîde)

E drept, n-am auzit vreodată
că scumpa noastră ţară-noată
în chef de viaţă, mai ales.

BRAND

Nu ne dă bucuria ghes;
și de ne-ar da, n-ar fi rușine.
Fii sclavul fericirii, bine!
Dar zi de zi să fii ca tine!
Nu fi azi unul, altu-apoi,
și altul peste-un an sau doi.
Ceea ce ești, să fii din plin,
nu doar puțin cîte puțin!
Bacanta e ca o lumină,
bețivu-n schimb e numai tină;
Silene-i nobilă figură,
cel beat e o caricatură.
Te du prin țară, și-ai să-i vezi
pe toți: nici adormiți, nici trezi;
așa-s crescuți, că fiecare
din toate cîte-oleacă are:
puțin gravi la altar, cu sfinții,
puțin pioși la spovedit,
puțin, apoi, ca și părinții
cam desfrînați pîn' la sfîrșit;
puțin, pe la vreo sărbătoare,
aprinși de-un vers din vreo cîntare;
popor de stînci, trăind pe stînci,
sub bici, sub lanț, nicicînd nu-l frîngi;
puțin făgăduielnici și
puțin zgîrciți la datorii,
uitînd în stare de trezie
cuvîntul dat la vreo beție.
Un strop, din toate, cum am spus:
hoții, virtuți, nu merg prea sus;
și-n lucruri mari, și-n mici, îi ține
un strop de rău, un strop de bine; —
da-i rău că fiecare strop
distruge tot, ca un potop.

EINAR

Nu-i greu de loc să-njuri, să cerți;
e însă mai frumos să ierți.

BRAND

O fi, dar nu-i şi sănătos.

EINAR

Da, poate; neamu-i păcătos,
admit, aşa-i, amin şi basta;
dar nu văd ce-are-a face asta
cu Dumnezeul meu, pe care
vrei să-l îngropi fără-ndurare.

BRAND

Tu eşti un pictor, dragul meu —
arată-mi pe-acel Dumnezeu.
L-ai zugrăvit frumos, se spune,
mulţi mi-au vorbit ca de-o minune.
E-un moşnegel, nu?

EINAR

Cam aşa.

BRAND

Fireşte. Şi cărunt? Abia
nu-i chel — un moş; pe faţă
cu-o barbă de argint sau gheaţă;
e blînd; da-i grav destul să sperii
copiii cînd îţi fac mizerii?
I-ai pus papucii în picioare?
Vezi, ştiu prea bine cum apare.
Şi n-ai uitat, sper, nici măcar
de scufă şi de ochelar.

EINAR

(iritat)

Şi de mai ce?

BRAND

Nu-i glumă. Dar
e-un Dumnezeu familial,
al nostru,-al neamului natal!
Din Mesia fac papistaşii
un prunc; voi: un moş-Dumnezeu
ce-abia-şi împleticeşte paşii,
ca-ntr-o copilărie, greu.
Cum Papa-n scaunul lui Petru
sub cheia dublă vrea să ţie
a Domnului împărăţie
întinsă de la pol la pol, —
voi, sub un rece zid de pietre
o-nchideţi în lăcaşul gol.
În vis vă-nchideţi năzuinţa,
nu vreţi să şi trăiţi credinţa!
Spoielii voastre i se cade
un Dumnezeu mai cumsecade,
asemeni neamului să-i fie:
bătrîn, cu scufă şi chelie.
Nu-i al meu acest Dumnezeu —
al meu furtună-i, vînt e-al tău;
al tău e surd, al meu nenfrînt;
iubire-al meu; al tău plăpînd;
un Hercul tînăr şi voinic
nu un biet moşnegel-bunic!
Pe Moise înspăimîntîndu-l,
sus, pe Horeb, vădindu-şi gîndul,
el a tunat în timpii-acei,
ca un gigant printre pigmei.
Demult, la Gabaon în vale,
el soarele-l opri din cale;
şi alte mari minuni făcu,
şi-ar face încă şi acu,
de n-ar fi neamu-ntreg, vezi bine,
nepăsător şi laş ca tine!

EINAR

(surîzînd fără chef)

Deci neamul vrei să-l schimbi, puţin?

BRAND

Îl voi schimba! De la-nceput,
pe lumea asta m-am născut
să-l vindec de boli şi de chin!

EINAR

(clătinînd capul)
Nu stinge lampa mai nainte
de-a şti cum o aprinzi apoi;
nu şterge vechile cuvinte,
cît timp nu ai cuvinte noi!

BRAND

Nu după ceva nou tînjesc;
dreptatea veşnică-o rîvnesc.
Nu vreau să-nalţ prin munca mea
nici dogma, nici biserica;
demult trăiră-un răsărit;
deci vine, va veni, şi-o seară;
pot amîndouă-acum să piară;
orice-nceput are-un sfîrşit.
Viermi, molii — rod. Şi legi şi norme
se cere deci să se transforme
din forme moarte-n alte forme.
Şi totuşi, totuşi, tu rămîi,
tu, spirit încă necreat,
pierdut în timpu-ndepărtat
al primăverii cea dintîi,
tu, cel ce omului sub frunte
i-ai semănat eternul dor,
materiei făcîndu-i punte
şi cale către-al tău izvor.
Ca precupeţii la tarabă,
pe Domnu-acu-l vindeţi în grabă;
din suflete ciozvîrte, din
ciozvîrtele de spirit, din
aceste capete şi mîini,
un alt întreg cînd se va naşte,
da, Dumnezeu va recunoaşte

din nou pe-ntîiul său model,
pe cel creat cîndva de el,
pe-ntîi-născutul său, Adam,
puternic, tînăr!...

EINAR

(întrerupîndu-l)

Ne grăbeam.
Adio, deci!

BRAND

Către fiord
duc două drumuri — eu prin nord
voi merge; voi, prin vest. Drum bun!

EINAR

Drum bun!

BRAND

(înainte de a cobori, se întoarce către ei)

N-amesteca, mai spun,
luminile cu ceața moartă.
Să știi: și a trăi e-o artă.

EINAR

(făcîndu-i semn cu mîna să se ducă)

Tu schimbă lumile mereu —
eu stau cu Dumnezeul meu!

BRAND

Pictează-l, dar, cu cîrja-i slabă;
eu plec să ți-l cobor în groapă!

(Coboară cărarea printre stînci. Einar face cîțiva pași și privește după Brand.)

AGNES

(rămîne o clipă pierdută în gînduri, apoi tresare şi priveşte neliniştită împrejur)

Apune soarele?

EINAR

Nu, doar
un nor trecu — se-arată iar.

AGNES

Ce vînt de gheaţă e!

EINAR

O boare
se abătu de către zare.
Să coborîm, hai!

AGNES

Mă cuprinde
un frig — şi mi-era cald-nainte!

EINAR

Nu l-ai simţit — de joc şi cînt;
te-a speriat şi Brand, strigînd.
Ci lasă-i drumul lui abrupt;
noi să-nnodăm ce-am întrerupt.

AGNES

Sînt obosită; nu acum!

EINAR

De fapt şi eu mă simt la fel;
şi către vale-i greu la drum,
mai greu ca-n cîmpul drept, niţel.
Dar jos în vale vom dansa

mai nebunește,-n ciuda sa,
cu-o patimă înflăcărată,
cum nu am mai dansat vreodată.
Ia uite în albastra zare
cum scînteiază mîndrul soare;
cînd rîde vesel, cînd se-ncruntă,
cînd chihlimbar, cînd pur argint;
iar colo-n zări, tălăzuind,
e marea rece și profundă.
Și-o dîră neagră, ca de fum,
de-a lungul coastei: vezi acum?
Și punctu-acela iluzoriu
acolo, lîngă promontoriu?
Vaporul e; al tău, și-al meu!
Acu-n fiord oprește, greu!
Iar mai pe seară, din fiord
pornește iar cu noi la bord!
Și-acum se lasă-o ceață mare.
Tu, Agnes, ai văzut în zare
cum ceru-n ape se topea?

AGNES

(privind pierdută)

Da, da! Dar ai văzut?

EINAR

Ce oare?

AGNES

(fără să-l privească, șoptește ca într-o biserică)

Cum creștea în timp ce vorbea?

(Pornește spre vale, pe potecă. Einar o urmează. Drum de-a lungul peretelui de stîncă; în dreapta o prăpastie sălbatică. Sus, dincolo de culmea muntelui,

se întrezăresc alte piscuri mai înalte pierdute-n cețuri și zăpezi.)

BRAND

(apare pe potecă, sus, coboară, se oprește în mijlocul drumului pe un colț de stîncă și privește în vale)

Da, vă știu, natale locuri!
Bărci, hangare, case, docuri,
ulmi, lagună, rîpă, brînă,
tu, biserică bătrînă,
arinișuri legănate —
de copil vă știu pe toate.
Dar mai sure, mai mărunte,
îmi păreți acum sub munte.
De sub cușma de zăpadă
care pare-acum mai grea,
muntele i-nchide zarea
cerului, și-i ia culoarea;
sumbru, aspru, stînd să cadă,
și mai mult din soare bea.

(Se așază și privește îndelung în depărtări.)

Dar fiordul — cum fu oare?
Strîmt și mohorît îmi pare.
Plouă. Vîntul suflă-n pînză
bărci pe valuri. Sub gingia
stîncii mari, văd prăvălia,
podul vechi, ograda strînsă-n
roșul gard — gospodăria
văduvei, între muscele;
leagănul pruncіei mele.
Vechi cămin de mai-nainte,
amintiri roiești în minte.
Printre pietre reci de rîu,
suflet de copil, pustiu.
Geme sufletu-mi, nebun;
mă trag dintr-un neam de un
spirit rob pămîntului;
grea mi-e moștenirea lui.
Tot ce-am năzuit măreț,

azi e-o umbră, fără preţ.
Slab şi laş, acum revin,
suflet gol şi mînă goală;
lîngă propriu-mi cămin,
stau în prag ca un străin,
tuns, legat, robit deplin,
ca Samson la tîrfă-n poală.

(Privind din nou în vale.)

Dar ce fierbere îi mînă?
De prin curţi şi case ies
prunci, femei, bărbaţi. Dau ghes
unii, alţii se aşteaptă;
şiruri lungi pe văi se-ndreaptă,
cînd prin stînci, cînd prin loc şes,
spre biserica bătrînă.

(Ridicîndu-se.)

O, vă ştiu şi fond şi faţă;
inimi goale, minţi în ceaţă!
„Tatăl nostru“ dînd să-l spună,
n-are-o aripă de vrere,
nici o teamă tunătoare
ca să-ajungă-n slavă-albastră,
vocea voastră! Şi răsună
ca o voce doar cînd cere
cea de-a patra rugă mare:
dă-ne nouă pîinea noastră!
Asta vi-i credinţa toată,
strigătul întreg de luptă.
Dintr-o rugăciune ruptă,
sufletele vi se-nfruptă,
şi credinţa-vă, coruptă,
o epavă-i, sfărîmată!
Plec! Un aer viciat e!
Pieri aici, ca-ntr-un mormînt;
proaspăt, pe aici nu bate
liber nici un steag în vînt!

(Dă să plece; o piatră, căzînd de sus, se rostogoleşte pe coastă şi trece pe lîngă el.)

BRAND

(strigă, uitîndu-se în sus)
Hei, cine-aruncă?

(Gerd, o fetiță de cincisprezece ani, cu șorțul plin de pietre, aleargă sus, pe coama muntelui.)

GERD

A țipat!
L-am nimerit!

(Aruncă din nou cu pietre.)

BRAND

Măi, fată, hei,
nu te juca!

GERD

Nevătămat
stă mai departe sus, pe stei!

(Aruncă din nou cu pietre, țipînd.)

Iar vine! Mai sălbatic pare!
Au! Ajutor! Mă ia în gheare!

BRAND

O, Doamne!

GERD

Sst! Cine ești tu?
Stai! Nu mișca! El zboară-acu.

BRAND

Da' cine-i?

GERD

N-ai văzut vulturul?

BRAND

Aici? Nu.

GERD

Pasărea urîtă,
cu moţ lăţos, cu dungă-n jurul
privirii roşii — cobea hîdă!

BRAND

Da' unde mergi tu?

GERD

Mă duc la
biserică acum.

BRAND

Aşa?
Atunci vom merge împreună.

GERD

Noi doi? Nu, eu mă duc în sus.

BRAND

(arătînd în jos)

Biserica-i în văgăună.

GERD

(îl priveşte surîzînd batjocoritor şi arată cu degetul în jos)

Aceea?

BRAND

Da, aşa am spus.
Mai bine, haide, mergi cu mine.

GERD

Nu, acolo-i urît!

BRAND

Urît?

De ce?

GERD

Prea mică-i, doar atît!

BRAND

Cunoști vreuna, tu, mai mare?

GERD

Mai mare? Da, da, știu eu bine.
Drum bun!

(Începe să urce.)

BRAND

Urmînd acea cărare,
te pierzi în piscuri solitare.

GERD

Urmează-mă, și vei vedea
biserica din stîlpi de nea.

BRAND

Din nea și gheţuri, știu, ţin minte
de cînd eram copil, da — printre
gheţari și piscuri de zăpadă
acea străveche colonadă,
numită și-n pruncia mea
biserica de gheaţă, da;
legende multe i-au dat viaţă;
podeaua ei e-un lac de gheaţă;

nămeţii groşi se grămădesc
din noaptea vremilor afunde,
şi-o boltă albă arcuiesc
deasupra hăului din munte.

GERD

De stîncă e, da, şi de gheaţă;
dar e-o biserică măreaţă.

BRAND

Să nu te duci în ea nicicînd!
Ajunge-un răbufnit de vînt,
o-mpuşcătură,-un strigăt doar,
şi crapă şubredul gheţar.

GERD

(fără să-l asculte)
Hai să-ţi arăt şi nişte reni
înmormîntaţi între troieni,
şi-abia acum, în primăvară,
scoşi iar, de sub zăpezi, afară.

BRAND

Acolo-i moartea-ţi spun, atît!

GERD

(arătînd în jos)
Acolo-i groaznic de urît!

BRAND

Scut fie-ţi Domnul!

GERD

Hai, mai bine,
acolo unde vîntu-şi ţine

crunt predica prin stînci crăpate,
pe unde vuiet de cascade
şi prăbuşiri de gheţuri cîntă
de-a pururi liturghia sfîntă;
şi frig şi cald ţi-e totodată.
Vulturu-acolo nu răzbate;
pe Piscul Negru se aşază,
tăcută, pasărea de groază,
şi stă aşa, cu aripi grele,
deasupra bisericii mele,
ca un cocoş de tablă-n vînt.

BRAND

Sălbatic drum, sălbatic gînd:
lăută spartă, suflet frînt!
Ce-i simplu, simplu-n veci se ţine;
doar răul se mai schimbă-n bine.

GERD

Bătînd din aripi, vine iar!
Cu bine! Fug lîngă altar.
Biserica mi-e adăpost.
Hu, iată-l hîd şi fioros!

(Ţipînd.)

Uhu, din preajmă-mi, arătare!
Am pietre, dacă tu ai gheare!

(Fuge sus, în munte.)

BRAND

(după un timp)

Biserică-i şi-a ei. Dar viaţă
în vale-i, ori în munţi de gheaţă?
Şi cine-i mai rău şi nebun,
şi cine-şi lasă tihnă, bun?
Nechibzuinţa-mpodobită
cu flori, jucînd lîngă genuni?
Stupiditatea mărginită

călcînd domol pe-un drum comun?
Sminteala-atît de oarbă-încît
frumos îi pare ce-i urît?
La luptă, deci! Să facem zdreanță
această triplă alianță!
Sclipind, măreața mea chemare,
ca soarele-n ferești mi-apare!
Știu datoria mea: sfărmînd
aceste rele pe pămînt,
voi izbăvi întreaga lume
de molima spurcatei ciume!
La luptă, deci! Hai, taie spadă!
Sus, pentru-a cerurilor mladă!

(Coboară către sat.)

Actul II

(Jos, între pereții abrupți ai muntelui care închid fiordul. Nu departe, pe un dîmb, se află bătrîna biserică dărăpănată. Se apropie furtuna. Mulțimea — bărbați, femei și copii — e adunată în grupuri, parte pe țărm, parte pe povîrnișuri. Primarul șade la mijloc pe un bolovan; conțopistul stă lîngă el; împart cereale și bucate. Einar și Agnes stau ceva mai la o parte, înconjurați de un grup de oameni. Cîteva bărci sînt ancorate la țărm. Brand apare pe dîmb, lîngă biserică, fără să fie observat de mulțime.)

UN OM

(croindu-și drum prin înghesuială)

Fă loc!

O FEMEIE

Sînt prima!

OMUL

(o împinge în lături)

Du-te dracu'!

(Ajungînd în fața primarului.)

Hai, umple-mi cu pomană sacu'!

PRIMARUL

Răbdare!

OMUL

Nu pot. Mă așteaptă,
flămînzi, patru sau cinci. Ei rabdă!

PRIMARUL

(glumind)

E greu să numeri, nu-i așa?

OMUL

Cînd am plecat, unul murea.

PRIMARUL

Ești scris pe listă? Stai, te rog!

(Frunzărind hîrtiile.)

Nu; o, ba da. Ești! Ai noroc.

(Către conțopist.)

Dă-i număr două-ș-nouă, iacă!
Hei, oameni buni, răbdare-oleacă!
Nils Snemyr!

UN OM

Da!

PRIMARUL

Azi vei primi
trei sferturi doar, din cît primeai.
V-ați mai împuținat.

OMUL

Muri
ieri biata Ragnhild, da, așa-i.

PRIMARUL

(notînd)

O gură mai puțin! Primează
azi economicul.

(Către omul, care se îndepărtează.)

Veghează
să nu te-nsori iar!

CONȚOPISTUL

(chițcăind)

Hi, hi, hi!

PRIMARUL

(tăios)

Ce rîzi?

CONȚOPISTUL

Rîdeam că și
primarul face haz.

PRIMARUL

Deși
aici nu-i loc de glume, hazul
e leac de înfruntat necazul.

EINAR

(ieşind din mulţime, împreună cu Agnes)

Un ban nu mi-a rămas măcar
în pungă ori în buzunar;
va trebui acum să las
în gaj, pe bord, baston şi ceas.

PRIMARUL

Da, aţi picat taman la timp.
Puţinul n-ai cum a-l împarte
cînd guri flămînde, mîini ce cer,
ar trebui să dea în schimb
din partea lor măcar o parte
şi celor ce de foame pier.

(Zărindu-l pe Brand, il arată cu degetul.)

Bine-aţi venit! De-aţi auzit
de foamete, scoateţi din pungă
tot ce puteţi, nestingherit.
Primim orice ni se aruncă.
Proviziile-acum ne lasă.
Cinci peştişori n-au cum să-ajungă,
în vremea noastră, pentru-o masă.

BRAND

În numele-unui idol, sînt
şi zece mii cenuşă-n vînt.

PRIMARUL

Nu vorbe-ţi cer. E piatră-o vorbă
în burta care vrea o ciorbă.

EINAR

Nu ştii ce mult a suferit
poporu-aici, şi ce cumplit.
Au fost boli, foamete, prăpăd.
Mulţi sînt morţi, Brand, aici.

BRAND

Da, văd!
Şi-n ochii-nvineţiţi de moarte,
văd şi dreptatea cine-o-mparte.

PRIMARUL

Şi, totuşi, rămîneţi de piatră!

BRAND

(coboară în faţa oamenilor şi rosteşte sever)

De-aţi fi tîrît pe lîngă vatră
un trai moliu şi laş, de ciine,
v-aş plînge-acum că n-aveţi pîine.
Cel care-n patru labe zace,
ca vita e, şi-aşa îi place.
Cel care zilnic putrezeşte
greu, într-o linişte de moarte,
poţi crede că l-a şters, fireşte,
şi Domnul din eterna-i carte.
Ci el fu milostiv cu voi;
v-a luminat în groază sorţii,
v-a biciuit cu biciul morţii,
dar ce v-a dat, vă ia-napoi.

MAI MULTE VOCI

(întrerupîndu-l ameninţătoare)

De jalea noastră rîzi, măi, gură?

PRIMARUL

Noi vă dăm pîine — şi ne-njură!

BRAND

(clătinînd din cap)

O, sîngele-mi, de-ar fi izvor
de izbăvire tuturor,
torent l-aş revărsa din mine,

pe tot, din inimă şi vine.
Dar să v-ajut acum, păcat e!
Doar Domnul din glod vă va scoate;
poporul viu, chiar supt de vlagă,
din suferinţi putere-ncheagă;
moliul spirit spre azur
se-nalţă-n zbor ca un vultur;
voinţa, oricît de plăpîndă,
se-avîntă-n luptă spre izbîndă;
dar turma, cît stă-n nesimţire,
nu-i vrednică de mîntuire!

O FEMEIE

Furtuna în fiord porni,
de parcă glasu-i o stîrni.

O ALTA

Îl mînie pe Dumnezeu!

BRAND

Minuni nu face Domnul *tău!*

FEMEIA

Ce vînt!

VOCE DIN MULŢIME

Cu pietre şi ciomege,
să-l izgonim pe fărălege!

(Mulţimea se strînge ameninţătoare în jurul lui Brand. Primarul se aşază în calea lor. O femeie în zdrenţe aleargă îngrozită pe coastă, la vale.)

FEMEIA

(strigînd către mulţime)
Vai, ajutor! Isuse-bune!

PRIMARUL

Ce-i? Ce-ţi lipseşte? Haide, spune!

FEMEIA

Nu lipsa m-a gonit pe drum,
ci groaza, groaza urlă-acum!

PRIMARUL

Ci spune! Ce-i?

FEMEIA

Vai, nu-s în stare!
Un pastor, să-i dea alinare!

PRIMARUL

Nu-i nici un pastor.

FEMEIA

Sînt pierdută!
Vai, Doamne, crunt am fost bătută!

BRAND

(apropiindu-se)
Eu poate, totuşi, unul ştiu.

FEMEIA

(agăţîndu-se de braţul lui)
Să vină, cît nu-i prea tîrziu!

BRAND

Întîi s-aud nevoia eu!

FEMEIA

Peste fiord...

BRAND

Ei?

FEMEIA

Omul meu...
trei prunci flămînzi... şi casa goală...
să-l ierţi... îl ierţi?... fără-ndoială...

BRAND

Vorbeşte!

FEMEIA

Noi, nici Dumnezeu,
nici oameni n-am avut la greu;
cel mic s-a chinuit atît,
că el — de chin — l-a omorît.

BRAND

L-a omorît!

MULŢIMEA

(îngrozită)
Copilul!

FEMEIA

Da!
Cînd s-a trezit din fapta sa,
mînia-i, către sine-ntoarsă,
ca un torent crunt se revarsă.
Alină-i sufletul la vreme!
Furtuna-i grea şi marea geme,
dar el a mai trăi nu poate,
nici a muri. Cu leşul şade
în braţe; umblă-n lung şi-n lat,
i-l strigă pe cel Necurat!

BRAND

(liniştit)

Da, aici, da!

EINAR

(palid)

Ce Dumnezeu!...

PRIMARUL

Nu ţine de districtul meu.

BRAND

(scurt, către mulţime)

O barcă — şi la drum!

UN OM

Pe-o vreme
ca asta? Orice om se teme!

PRIMARUL

E o potecă...

FEMEIA

Nu, nu-i drum
pe unde să mai treci acum;
cînd am venit, pîrîul mare
a rupt podeţul din cărare.

BRAND

Hai, barca!

UN OM

Nu, nu, nu se poate!
Vezi marea-n ţărm şi-n stînci cum bate!

UN ALTUL

Priviţi, cad sparte stînci acum,
fiordu-ntreg e ca-ntr-un fum.

UN AL TREILEA

Pe-un timp ca ăsta nu se ţine
nici slujba sfîntă.

BRAND

Voi ştiţi bine:
celui ce moare i-e totuna,
n-aşteaptă-ntîi să stea furtuna.

(Coboară într-o barcă şi desface pînza.)

Daţi barca?

PROPRIETARUL

Da, dar să nu pleci!

BRAND

Şi cine-şi riscă viaţa, deci?

UN OM

Eu nu!

UN ALTUL

Nici eu!

MAI MULŢI

Să mergi la moarte
înseamnă!

BRAND

Nu-i chip să vă poarte
stăpînul *vostru* prin fiord;
al *meu* cu mine e, la bord!

FEMEIA

(fringîndu-şi mîinile)

Ah, moare!

BRAND

Doar un om la pînză
ori la copăi mi-ajunge, însă
nu-i unul. Vreţi pomană doar!
Ci eu vă spun: Daţi viaţa-n dar!

MAI MULŢI

(dîndu-se înapoi)

Să nu ceri asta!

O VOCE

(ameninţător)

Jos din barcă!
Pe Domnul uite cum l-încearcă!

ALTĂ VOCE

Ce vînt!

ALŢII

S-a rupt parîma.

BRAND

(prinde zdravăn cangea şi strigă către femeia străină)

Bine!
Atunci, hai, suie lîngă mine!

FEMEIA

(dînd îndărăt)

Eu? O, dar ei!?...

BRAND

În pace-i lasă!

FEMEIA

Nu pot!

BRAND

Nu poţi?

FEMEIA

Am prunci acasă!

BRAND

(rîzînd)

Pe slab pămînt clădiţi voi casă!

AGNES

(se întoarce brusc către Einar, cu obrajii în flăcări şi-i pune mîna pe braţ)

L-auzi?

EINAR

E tare! Ca stihia!

AGNES

Cu Domnul! Mergi! Fă-ţi datoria!

(Strigînd către Brand.)

E *unul*, iată-l, care vine
pe drumul jertfei, lîngă tine.

BRAND

Să vină!

EINAR

(pălind)

Eu?

AGNES

Te-am dăruit!
Mă-nalţ spre culmi, în infinit!

EINAR

De n-ai fi, m-aş fi dăruit
eu însumi, și-aș fi mers cu el...

AGNES

(cutremurîndu-se)

Şi-acum?...

EINAR

Sînt tînăr, am un ţel;
nu *pot!*

AGNES

(trăgîndu-se înapoi cu un pas)

Ce-ai spus?

EINAR

Nu am *curaj!*

AGNES

(cu un ţipăt)

O, un ocean stă, uriaş,
cascade stau, furtuni, puhoi,
de-aci-nainte între noi!

(Către Brand.)

Merg *eu* cu barca.

BRAND

Bine; hai!

FEMEILE

(ingrozite, în timp ce Agnes sare în barcă)
Isuse!

EINAR

(desperat, vrea s-o rețină)

Agnes!

MULȚIMEA TOATĂ

(precipitîndu-se pe mal)
Ce faci? Stai!

BRAND

(către femeie)
Ci un'ți-e casa?

FEMEIA

(arătînd)
Colo, hei,
sub stînca neagră, între chei!
(Barca se desprinde de la mal.)

EINAR

(strigînd după ei)
Pieri, Agnes; nu ieși din port!
Ai mamă!

AGNES

Sîntem trei la bord!
(Corabia se îndepărtează. Mulțimea se ingrămădește pe înălțimi și o urmărește cu înfiorare.)

UN OM

Trec capul!

UN ALTUL

Nu!

CEL DINTÎI

Ba da!

PRIMARUL

Ba sînt
acolo chiar, cu pupa-n vînt!

O FEMEIE

Şi păru-i ud în vînt se zbate,
asemeni unui corb sălbatec!

PRIMUL OM

Dă-n clocot marea, cerul tună!

EINAR

Ce ţipăt se-auzi-n furtună?

O FEMEIE

Venea din munţi.

O ALTA

(arătînd în sus)

E Gerd, dă gură
în calea lor, rîzînd, şi-njură!

PRIMA FEMEIE

Ea cîntă-n corn de ţap, şi latră,
şi-azvîrle cucuruzi şi piatră.

ALTĂ FEMEIE

Îşi pune cornul jos, şi-n palme
boncăluieşte-acum sudalme.

UN OM

Boncăluie şi ţipă, cobe!
Nu-l frîng pe el nici mii de probe!

UN ALTUL

De-alt'dat', pe-un vifor şi mai rău,
trec prin fiord sub scutul său.

PRIMUL OM

(către Einar)

Dar cine-o fi?

EINAR

Un pastor.

CELĂLALT BĂRBAT

Da?

Orice-ar fi, vezi că-i cineva!
Cucernic, dîrz, voinic cît doi!

PRIMUL BĂRBAT

Ar fi bun pastor pentru noi!

MAI MULTE VOCI

Da, ar fi pastor bun de noi!

(Se răspîndesc printre culmi.)

PRIMARUL

(adunîndu-şi hîrtiile şi registrele)

Oricum, încalcă-orice uzanţă;
uzurpă,-n ultimă instanţă,

şi-ndatorirea altuia;
nemotivat, rişti vieţi, aşa...
Şi eu-mi fac datoria, strict,
dar numai la mine-n district.

(Iese.

Înaintea colibei pe promontoriu. În plină zi. Fiordul străluceşte liniştit. Agnes stă jos pe mal. Curînd, iese şi Brand din colibă.)

BRAND

Asta-i moartea. În sudori,
spaima, groaza l-au scăldat;
doarme-acuma uşurat
chipu-i izbăvit de nori.
Ce-amăgire schimbă oare
noaptea-n zi strălucitoare?
El, din iadul larg deschis,
nu văzu decît necazul —
suprafaţa doar, obrazul —
doar ce-a însemnat cu foc
numele-i făr' de noroc,
doar că pruncul şi-a ucis.
Dar cei doi micuţi din casă,
stînd ca două păsărele,
cu priviri de spaimă grele,
zgribuliţi pe-un colţ de masă,
ei n-aveau cum să priceapă
cele ce urmau să-nceapă,
ei, stigmatizaţi pe viaţă
cu un semn făcut să-nfrunte
ani, decenii, pînă-ngheaţă
timpii-n pletele cărunte,
ei, primind drept moştenire
cruda asta amintire,
ei, crescuţi în raza faptei
săvîrşită-n acea noapte,
ei, cu gîndul lor: cuptor
de cadavre ce vor arde
împuţit pînă la moarte;

şi *el* n-a-nţeles că lor
crima-n veci li-i dat s-o poarte.
Şi de-atunci, din noaptea primă,
neam din neam merg drum de crimă.
Pentru ce? Ca un abis
e răspunsul: a ucis!
Ce poţi şterge prin tăcere?
Ce îndrepţi prin mîngîiere?
Ce judecător va fi
într-a judecăţii zi?
Ce dovezi, ce mărturie
duce bietul delincvent;
oare poartă cu mîndrie
moştenitul document?
Va fi bun răspuns de dat:
tata-i singur vinovat?
Taină-a nopţii-adîncă, rece —
nimeni nu-i să te dezlege!
Deci pe margini de abis,
hai, cîntaţi, dansaţi ca-n vis;
sufletele-ar trebui
să se zbată şi sfîşie,
dar nu-i unul dintr-o mie
să-ntrevadă şi cunoaşte
muntele de datorie,
muntele pe care-l naşte
vorba simplă: *a trăi!*

(Cîţiva oameni din mulţime vin pe lîngă colibă şi se îndreaptă către Brand.)

UN OM

Iar ne-ntîlnim — e scris aşa.

BRAND

N-aveţi cu ce-i mai ajuta.

OMUL

Lui, nu; dar în colibă-aci
sînt încă trei fiinţe vii.

BRAND

Şi?

OMUL

Din ce-am luat le dăm şi lor
cît de puţin ca ajutor...

BRAND

De-ai da tot, însă viaţa nu,
nimic, n-ai dat, să ştii şi tu!

OMUL

De-ar fi zăcut lovit de moarte
pe fundu-unei corăbii sparte,
n-aş mai fi pregetat de loc:
şi viaţa mi-aş fi pus-o-n joc.

BRAND

Dar pentru suflet nu, nimic?

OMUL

Sîntem, cum ştii, un neam calic.

BRAND

Întoarceţi-vă ochii dar
de la-nălţimile de jar;
nu mai trăgeţi cu-un ochi spre cer,
cu celălaltul spre pămînt,
cînd înşivă-ntr-un jug de fier
v-aţi pus grumazul şi v-aţi frînt.

OMUL

Gîndeam că — ce să-ţi mai îndrug? —
ne-nveţi cum să scăpăm din jug.

BRAND

Aveţi puteri?

OMUL

Tu ai!

BRAND

Cum, eu?

OMUL

Mulţi ne-arătară drumul greu
şi ne-au vorbit de el, dar nu
au mers pe drumul greu — doar tu!

BRAND

Ce vrei să spui?

OMUL

Mii de cuvinte
nu-s cît o faptă, ia aminte.
Eu vin trimis de-ntregul sat;
voiam *un om;* și te-am aflat!

BRAND

(neliniștit)

Ce vreți?

OMUL

Să ne fii pastor!

BRAND

Cum,
aici, eu?

OMUL

Poate — cine ştie? —
ai auzit că-n parohie
noi n-avem pastor...

BRAND

Da...

OMUL

Nainte
sat mare-aveam, acum e mic.
Cînd am rămas fără merinde,
în anul crîncen și calic,
cînd ne-a-ngheţat semănătura
şi molimele ne-au bătut,
cînd sufletele-au decăzut,
cînd se-ncleşta de foame gura,
cînd grîu și carne s-au sfîrşit,
și pastorul ne-a părăsit.

BRAND

De-această jertfă nu-s în stare.
Eu am o datorie mare.
Îmi trebuie oceanul vieţii,
îmi trebuie pămîntu-ntreg.
Eu nu pot sufletu-mi să-l leg
aici, unde mă-nchid pereţii
acestor stînci — și unde sună
cuvîntul, surd, ca-ntr-un mormînt.

OMUL

Ecoul lui mai lung răsună
cînd stîncile-i răspund gemînd.

BRAND

Dar cine-n hrubă s-ar închide
cînd pajiştea cu flori l-îmbie?

Sau cine ară-ntr-o pustie
cînd holdele sînt nesfîrşite?
Sau cine răsădeşte sîmburi
cînd pomii tineri dau în pîrgă?
Şi cine poartă pietre-n cîrcă
sub soarele arzînd pe cîmpuri?

OMUL

(clătinînd din cap)
Pricep ce faci, nu şi ce-ai spus!

BRAND

Nimic nu-ţi mai pot spune! Sus!
În barcă! Hai!

OMUL

(tăindu-i drumul)
Deci datoria
aceea-ţi este foarte dragă,
şi opera acea-i simbria
chemării tale?

BRAND

Viaţa-ntreagă
mi-e ea. Mi-e rost! Mi-e căpătîi!
Mi-e tot ce am!

OMUL

Atunci, rămîi!
(Cu tărie.)
De-ai da chiar tot, dar viaţa nu,
n-ai dat nimic; aşa spui tu!

BRAND

Un singur lucru nu poţi da;
acesta-i propriul tău eu.

Nu-l poţi opri, nu-l poţi lega,
e ca un rîu în drumul său;
el curge spre ocean mereu.

OMUL

Din bălţi, din smîrc, schimbat în ploaie,
oricum el drum spre mări îşi taie!

BRAND

(privindu-l ţintă)
Cin'te-a-nvăţat astfel a spune?

OMUL

Tu, săvîrşind acea minune!
Cînd marea clocotea nebună,
tu, înfruntînd val şi furtună,
tu, gata să te sfarmi de stînci,
te-ai avîntat pe ape-adînci,
şi hula mării o-nfruntaşi,
să-l mîntui pe un ucigaş;
atunci, prin sufletele noastre,
cînd rece, cînd fierbinte, vînt
şi soare din tării albastre,
ne-ai străbătut în vis şi-n gînd,
şi-am auzit cum, depărtat,
în noi un clopot a sunat.

(Cu voce stinsă.)

Se va uita tot, mîine, deci;
vom coborî, cînd ai să pleci,
drapelul de speranţe noi
ce-l fluturaşi azi peste noi.

BRAND

Acolo unde nu-i putere,
nici o chemare nu se cere.

(Aspru.)

Cînd nu poți fi ce-ar trebui,
fii numai ceea ce poți fi!
Fii omul greului pămînt!

OMUL

(îl privește o clipă și spune)

Vai ție, ce ne stingi plecînd
lumina; și vai nouă, care
o clipă te-am zărit în zare!

(Pleacă; ceilalți îl urmează tăcuți.)

BRAND

(privind lung în urma lor)

Toți, cu frunțile-n pămînt,
se întorc, tăcuți, acasă.
Frînt grumazul, gîndul frînt;
grea povară îi apasă;
ca sub biciul înjosirii,
ca pe-un drum străin și-nchis,
ca părintele-omenirii
alungat din paradis,
ca și el, pe frunte poartă
umbra raiului pierdut,
și cunoașterea deșartă
întru care-au străbătut.
Omu-acesta vreau, prin luptă,
nou, curat, să-l recreez;
inimii lui aspre, ruptă
din păcat, să-i dau un crez;
să-l redau prin crezul meu
înapoi lui Dumnezeu.
Deci, la drum, prin zarea largă;
luptă! biruie! încearcă!

(Vrea să plece, cînd dă cu ochii de Agnes, așezată pe țărm.)

Uite-o cum ascultă, parcă-ar
curge cîntece prin aer.

Ascultînd a stat în barcă
între valurile crunte;
ascultînd, al pletei caier
blond și-l scutură pe frunte;
ascultînd, și-acuma parcă
toată tînăra-i simțire
i se strînse în privire.

(Apropiindu-se.)

Ochii tineri ce-ți arată?
Țărmul sau fiordul oare?

AGNES

(punîndu-și mîinile pe piept)

Nici fiord, nici țărm să vadă
ochi-mi nu mai sînt în stare?
Văd doar un pămînt mai larg
sub un cer ca dimineața;
fluvii curg și mări se sparg;
soarele alungă ceața.
Peste piscuri de jăratic,
nori de purpură jucînd,
și-un pustiu văd, singuratic.
Palmieri în depărtare
blînd se leagănă de vînt,
umbre așternînd pe zare.
Semn de viață nu-i — părînd
un pămînt abia născîndu-i;
dar un murmur umple zarea,
și se-aude răsunînd:
pieri acuma sau te mîntui;
împlinește-ți deci, chemarea;
populează-acest pămînt!

BRAND

(cucerit)

Ce mai vezi, vorbește!

AGNES

(cu mîinile pe inimă)

Nouă,
simt arzînd puterea-n mine;
fluvii cresc, şi, pură, vine
altă zi, cu altă rouă.
Inima mea-i ca o lume
nenăscută, fără nume;
voci aud: vei popula
toată-această lume-a mea!
Visul încă-nchis sub pleoape,
fapta încă ne-mplinită,
suflă, murmură, palpită;
clipa naşterii-i aproape;
simt cum cela care poate
să privească-acestea toate,
ne cuprinde-ntr-o privire
de tristeţe şi iubire,
ca un soare-n zori cînd arde,
totuşi trist pînă la moarte;
voci aud cum umplu zarea:
te vei naşte-acum, născîndu-i;
pieri acuma, ori te mîntui;
împlineşte-ţi, deci, chemarea!

BRAND

Da, prin suflet numai, da!
Iată astrul, calea mea!
El e noua stea divină,
pentru-o viaţă de lumină;
dintr-al neputinţii neam,
el va naşte-un nou Adam!
Poarte-şi lumea unde ştie
cîntecele de sclavie;
dar spre ţelul care-l am,
dacă-n drum mă vor lovi,
jur pe cer: îi voi strivi!
Orice om de pe pămînt
are dreptul — vechi şi sfînt —

a fi el, întreg, mereu;
nu pretind mai mult nici eu!

(Tace cufundat în gînduri, apoi continuă.)

A fi însuţi? dar păcatul
moştenirii a tot natul?

(Se opreşte şi se uită în zare.)

Cine-acolo-n culme-apare,
cocîrjată,-abia călcînd,
cu grumazul parcă frînt?
Suflă greu, stă, se-nfioară,
se propteşte, parcă-ar cade,
şi cu degete uscate
ţine strîns de buzunare,
parcă-ascunde o comoară.
Pe scheletu-i, zdrenţe şuie:
ca un smoc de pene-n par;
gheare-s mîinile-i gălbuie;
pare-un uliu prins în cuie
pe-un perete de hambar.

(Cutremurat deodată.)

Ce-amintire mă îngheaţă?
Din fiord, suind aşa,
baba asta-mi pune-n faţă
şi în suflet vînt de gheaţă;
Doamne, asta-i maică-mea!

MAMA LUI BRAND

(urcă, se opreşte la jumătatea drumului, îşi duce mîinile streaşină la ochi şi priveşte de jur împrejur)

Pe-aici o fi?

(Se apropie.)

Of, sărăcan
de mine, parcă-aş fi orbit!
Eşti fiu-meu?

BRAND

Da.

MAMA

(frecîndu-şi ochii)

Afurisit
fii, soare! N-am deosebit
un pastor, uite, de-un ţăran.

BRAND

Acasă, soare nu vedeam
de cînd cădea frunza din ram
şi pîn' la-ntîiul cînt de cuc.

MAMA

(rîzînd în sine)

Nu! Bine-i acolo-n surduc!
De ger, acolo poţi să-ajungi
ca ţurţurii de gheaţă lungi.
Şi-atît eşti de curat aşa,
că Domnul n-are ce-ţi ierta!

BRAND

Te las! Mi-e timpul socotit.

MAMA

Da, ştiu, tu eşti mereu grăbit.
De mic voiai să pleci de-aici.

BRAND

Şi tu-mi spuneai să plec pe-atunci.

MAMA

Da, trebuia să pleci, cum zici,
căci pastor trebuia să-ajungi.

(Privindu-l de aproape.)

Hm, ai crescut puternic! Bun!
Dar ia aminte ce-ți mai spun:
păzește-ți viața!

BRAND

Doar atît?

MAMA

Da, viața! Ce e mai presus?

BRAND

Cu sfatul ăsta hotărît,
ai terminat ce-aveai de spus?

MAMA

Tu știi destule; fă cum crezi!
Dar ți-am dat viața; s-o păstrezi!

(Cu mînie.)

Am auzit și-am tremurat
de nebunia faptei tale.
Tu, pe fiord, azi?! Eu ți-am dat
un bun — să nu mi-l schimbi în jale!
Ești ultimul din neamul nostru,
ești sîngele și trupul meu;
cu tine se încheie rostrul
la care-am dulgherit din greu.
Fii dur! Fii tare! Niciodată
nu te trăda! Și nu uita:
viața-i datoria ta;
tu mă vei moșteni — odată...

BRAND

Așa? De-aceea ai venit
cu buzunarul burdușit?

MAMA

Nebun ești!

(Dîndu-se înapoi.)

Nu te-apropia!
Stai unde ești — că te lovesc!

(Liniștindu-se.)

Ce-ai vrut să spui? Ascultă-ncoa':
îmbătrînesc mereu; cîndva
al tău e ce-am agonisit;
e socotit și cîntărit!
Nimic n-am. Totul e acasă.
Nu-i mult! Dar tu nu vei cerși.
Să nu te-apropii! Lasă! Lasă!
Nimic! nimic nu voi dosi!
Nu-ngrop, să nu mă bănuiești,
sub stînci, sub pietrele din jur,
sub ziduri vechi, prin crăpături,
sub rădăcini — un ban măcar;
nici pe sub grinzi, nici sub podea;
întreaga moștenire-a mea,
tu, fiule,-o primești în dar.

BRAND

Cu ce condiții?

MAMA

Una doar:
viața să nu-ți risipești!
Păstrează neamul, fiu din fiu;
răsplată, alta, nu mai știu!
Nu-l împărți, nu risipi
avutul strîns greu zi de zi;
îl crești ori nu, să-ți spun e-n van;
ascunde-l însă, an de an!

BRAND

(după o scurtă pauză)

Un lucru-i clar; ţi-am fost de mic
duşman! Pînă-am ajuns voinic
şi tu cu părul argintiu,
nu mi-ai fost mamă, nici eu fiu!

MAMA

Nu-ţi cer alinturi, ca o babă.
Fii cum vrei tu: eu nu sînt slabă.
Fii crud, fii aspru, fii ca gheaţa,
n-ai să mă sfarmi, da-ţi dau povaţa:
chiar stearpă, chiar plutind ca ceaţa,
păstrează-i neamului tău viaţa!

BRAND

(făcînd un pas către ea)

Dar de mi-er trece prin gînduri
s-o risipesc în patru vînturi?

MAMA

(clătinîndu-se, gata să se prăbuşească)

Să-mprăştii bunul pentru care
robii şi-ncărunţii? Cum oare?

BRAND

(încuviinţînd încet din cap)

Să-mprăştii!

MAMA

Împrăştii, aşa,
în vînturi, şi inima mea!

BRAND

Şi dacă-aş face-o totuşi? Dacă
în seara-n care tu, săracă,

cu psalmii-n mînă ai dormi
al morții somn dintîi, — în loc
să plîng atunci, aş scotoci
ban după ban, şi-apoi, zălog,
aş smulge lumînarea, şi
la căpătîi ți-aş pune foc?

MAMA

(apropiindu-se de el, înspăimîntată)

De unde-ți vine-astfel de gînd?

BRAND

Ai vrea să-ți spun?

MAMA

Da, vreau!

BRAND

De cînd
eram copil, de-atunci, mereu,
eu nu pot să-l mai uit, şi greu
în sufletu-mi îl port, şi-n trup,
ca muşcătura unui lup.
O toamnă... seara... Tatăl meu
murise. Tu zăceai în pat.
Eu, nesimțit, m-am furişat
în umbra tainicei cămări,
în care sta-ntre lumînări;
m-am minunat ce-adînc dormea,
şi ce mîini firave avea;
a rufe mirosea; pe sală,
sunară paşi; în raza pală
a lumînării, o femeie
intră; începe să-l descheie;
întîi îi mută capul mort;
îl scotoceşte-apoi; mai port
în minte totul; scoate-afară

un teanc, şi altu-apoi, şi iară;
şi numără iar, murmurînd;
mai mult, mai mult aud zicînd;
mai mult, mai mult; cu gheara-i grea,
un alt pachet din perne ia;
şi altul după-aceea scoate;
cu degete înfrigurate,
sfîşie, rupe-n dinţi, scrîşneşte;
iar scormoneşte, iar găseşte;
şi numără: mai mult, mai mult!
Şi astăzi parcă-o mai ascult;
plîngea, ofta şi blestema,
adulmeca, se repezea
cu-o bucurie-nfricoşată,
se arunca din nou pe pradă,
ca uliul lacom; mai apoi
ieşi, cu paşi inceţi, greoi,
asemeni unui condamnat;
purta-ntr-o zdreanţă ce-a furat
şi-a deznădejde suspina:
aceasta-i, deci, averea sa!

MAMA

Puţin a fost, da, ce-am găsit;
fusese mult prea scump plătit.

BRAND

Mai scump decît crezi, şi mai rău:
cu sufletul fiului tău!

MAMA

Eh! E ştiut de mai-nainte:
şi trup şi suflet se pot vinde!
Eu n-am ştiut cum merge piaţa;
eu cred că am plătit cu viaţa.
Ce-am dat e stins şi mort acum;
lumină-a fost, şi-acuma-i scrum;
prostie-a fost, parfum ori fum;
nici nu mai ştiu ce-am dat anume;

iubire-i spune biata lume.
Mai ştiu că lupta a fost grea;
mai ştiu cum tata mă-nvăţa:
să-l uiţi pe fiul de pălmaş;
ia-l pe cel'lalt; nu lua în seamă
că-i ofilit, nu-i om abraş:
tot mai bogat va fi, n-ai teamă!
L-am luat, şi el, drept mîngîiere,
n-a mai sporit nici o avere.
Doar eu, muncind greu, an de an,
am strîns averea ban cu ban.

BRAND

Şi-acum, cînd mori, n-ai priceput
că sufletul tău e vîndut?

MAMA

De mult am priceput şi eu;
de-aceea-i pastor fiul meu!
Să te-ngrijeşti cum se cuvine
de sufletul meu şi de mine.
Eu am avere; tu — putere
să ierţi — cuvînt şi mîngîiere.

BRAND

Tot socotind, te-ai dat pierzării
privindu-mă-n oglinda ţării.
Pe-aici destui rîvnesc să-şi crească
odrasla-n mila părintească;
administrator vrînd să-şi facă
din fiu, pe zdreanţa lor întreagă;
arareori vă arde-n minte
vreun dor etern de mai-nainte;
de el prinzîndu-vă-n neştire,
vă-nchipuiţi că, îmbinînd
ca două ramuri: moştenire
şi neam, legaţi într-o unire
cu moartea viaţa, dobîndind

şi-a veşniciei strălucire,
an după an, mereu strîngînd.

MAMA

Pe mama ta n-o cerceta;
ia-ţi numai moştenirea ta!

BRAND

Şi datoria?

MAMA

Ce-mi îndrugi?
N-am datorii!

BRAND

E bine-atunci;
căci eu sînt cel ce-o să răspundă
de poliţa cea mai măruntă.
La moartea mamei e dator
să-achite totu-al ei fecior;
chiar goală casa dacă-ar fi,
răspund de-aceste datorii.

MAMA

Să-ţi ceară-asemeni socoteală
nu-i lege!

BRAND

Nu, fără-ndoială,
nu-i scrisă cu toc şi cerneală;
dar fiecare fiu cinstit
o poartă-n suflet, neclintit,
înscrisă-n litere de foc,
şi legea trebuie-mplinită.
Învaţă să vezi; eşti orbită!
Lăcaşul Domnului, în lume,

l-ai întinat cu gînd milog,
și darul cerurilor, rar,
al sufletului, ți-e murdar;
iar chipul lui divin acum e
sub mucegaiuri îngropat;
și duhu-ți, cîndva-naripat,
cu aripile-n mlaștini zace.
Aceasta-i datoria. Unde,
cînd cel ce-i mai presus de noi
va vrea s-o ceară înapoi,
unde atunci te vei ascunde?

MAMA

(înfricoșată)

Vai, unde? Unde?

BRAND

Nu te teme;
ia fiu-ntreaga datorie
asupra lui. Le ia pe toate.
Iar chipul Domnului, pe care
l-ai întinat, luci-va-n soare!
Așa vreau eu! Apoi, la vreme,
te du prin moarte-n veșnicie.

MAMA

Și datorii iei, și păcate?

BRAND

Doar datorii! Numai pe ele;
ia seama la vorbele mele!
Doar datoria sufletească,
dator e fiul s-o plătească;
ci *tu* răspunzi pentru păcate,
tu singură doar, pentru toate.
Cînd jefuită-i omenirea
de niște sclavi pierduți cu firea,
un altul, chinuind, asudă,

răscumpărînd jaful prin trudă;
dar crima-i crimă, mai departe;
făptaşul numai prin căinţă
o ispăşeşte — sau prin moarte!

MAMA

(neliniştită)

Să-ajung, de-aş mai avea putinţă,
acasă,-n umbra mea de gheaţă;
prea-i soare mult aici, prea arde
şi gînduri otrăvite naşte
al căror duhnet te doboară.

BRAND

Te du în umbră! Nu-s departe.
Cînd ai să vrei şi tu cunoaşte
lumina cerului, şi iară
să fiu cu tine, dă-mi de veste,
şi vin.

MAMA

Da, vei veni cu-aceste
mari judecăţi.

BRAND

Nu, am să viu
doar cu căldura unui fiu
şi cu-a preotului iertare;
să te feresc de vîntul tare
al zbuciumului; la picioare
să-ţi stau şi să-ţi alin eu, blînd,
durerea sîngelui arzînd.

MAMA

Îmi juri?

BRAND

Am să răspund chemării,
la ceasul greu al remuşcării.

(Apropiindu-se de ea.)

Doar o condiţie-am atunci:
de bunăvoia ta să-arunci
tot ce te leagă de pămînt —
să mergi săracă în mormînt.

MAMA

(se repede la el furioasă)
Ceri focului să se despartă
de flacără, să nu mai ardă?
Să se despartă marea, ceri,
de ape? Iernile — de ger?
Tu ceri prea mult!

BRAND

Atunci încearcă
în mare să mă zvîrli din barcă,
şi roagă-apoi pe Dumnezeu
să te binecuvînte.

MAMA

Greu
mă osîndeşti acum, băiete!
Dă-mi alt canon: să rabd de sete
şi foame; dar nu-mi cere preţ
ce e mai scump acestei vieţi!

BRAND

Da, ce-i mai scump! Tot restul nu-i
nimic, la judecata lui.

MAMA

Pomeni voi face, danii, mile!

BRAND

Dai tot?

MAMA

Dau mult, dau mult, copile!

BRAND

Tu nu mai poți să scapi nicicum,
de n-ai să mori ca Iov pe scrum.

MAMA

(frîngîndu-și mîinile)
Eu viața mi-o pierdui; mi-e frînt
și sufletul; curînd-curînd
și bunurile le voi pierde.
Și nu e nimeni să mă ierte.
Acasă, hai, să strîng în brață
tot ce-am agonisit o viață,
tot ce e încă-al meu pe lume,
tot ce mai poartă al meu nume:
averea mea, avutul meu,
rod al durerii mele, greu,
tot ce-am putut cu trudă strînge
rupîndu-mi pieptul pîn' la sînge.
În carne sufletu-mi născui;
dar nu e carnea moartea lui?
Rămîi, părinte,-n preajma mea!
Cu noi păcate s-ar putea
să mă încarc în greul ceas.
Voi pierde tot, știu, totu-ți las!
Dar nu acum, e prea în pripă —
aștept cea de pe urmă clipă.

(Iese.)

BRAND

(privind în urma ei)
Pentru clipa grea, obștească,
da, pe-aproape-o să rămînă

fiul tău, să-ți încălzească
mîna rece și bătrînă.

(Coborînd către Agnes.)

Sumbră-i seara! Dimineața
soarele-mi umpluse viața;
surle răsunau în zare
a război și-a-nvolburare,
și cu spada-mi de mînie
m-aruncam în vijelie
să strivesc pe totdeauna
monstrul lumii-ntregi: minciuna.

AGNES

(întorcîndu-și spre el privirea plină de lumină)

Dimineața mi-a fost stearpă.
Vream minciuni, vream joc în iarbă,
vream petreceri, bucurie,
tot ce-i vînt și nebunie.

BRAND

Vise mari, frumoase vise —
albe lebede pe lacuri —
mă purtau cu voie bună
către alte zări și praguri;
vream să birui prin furtună
răul veacului și-abise.
În procesiuni divine,
imnuri, cîntece și steaguri,
și potirele de aur,
și mulțimile cu lauri,
toate mă slăveau pe mine.
Străluciri de nedescris,
n-au fost toate decît vis,
năluciri amăgitoare
între fulger și-ntre soare.
Iată unde-s: seri de scrum
de cu ziuă vin și-apun;

într-al Sundului prăval,
rupt de oameni, ca-ntr-un vid,
sub un cer închis, mă-nchid,
pe pămîntul meu natal.
S-a sfîrşit, deci, feeria;
caii visului coboare;
drumul meu, sub jug de fier,
nu e joc de cavaleri;
munca aspră, datoria-i
singura mea sărbătoare.

AGNES

O, dar dumnezeul care
trebuia să cadă?...

BRAND

Cade,
tainic însă, nu sub spade,
nu văzut de orişicare.
Fals am tălmăcit izvorul
ce va izbăvi poporul.
Nu o faptă de erou
va să nască un om nou;
rele-oricîte ai răpune,
nu faci suflete mai bune;
ci voinţa doar! Ea doară
liberează sau doboară;
ea, voinţa,-n orice faptă,
orice gînd, şi-n orice şoaptă.

(Se intoarce către satul peste care incepe să cadă amurgul.)

Hai, veniţi la pieptul meu,
oameni rătăcind în vale
pe sub stîncile natale;
să găsim a vieţii cale,
să curmăm minciuni şi jale,
să trezim din somnul greu
al voinţei pui de leu!

Ori cu sapa, ori cu spada,
tot la fel să-ţi faci corvada;
una e: fii tabla vie-n
care Dumnezeu să scrie.

(Vrea să plece. Einar îi taie drumul.)

EINAR

Dă-mi ce mi-ai luat! Stai! Stai!

BRAND

Ea? E acolo!

EINAR

(către Agnes)

Alege
între groapa asta rece
şi-nsoritul zării plai!

AGNES

N-am ce-alege!

EINAR

Agnes, lasă-l!
Haide,-ntoarce-te acasă!
E o vorbă cu temei —
cei bătrîni în tîlcul ei
multă-nţelepciune-au pus:
greu de dus, uşor de spus.

AGNES

Domnul paşii să ţi-i poarte;
duc ce pot, pînă la moarte.

EINAR

Te aşteaptă-ai tăi.

AGNES

Le scriu.

EINAR

Pe întinsul argintiu,
trec corăbii albe-n zare;
trec ca dorurile scrise-n
frunțile grele de vise;
prinse-n proră și-n catarguri,
stropi de perle duc în larguri,
lunecînd ca o chemare
către-un port scăldat de dor,
către țara viselor!

AGNES

Mergi spre est, spre vest, oriunde —
pentru tine eu sînt moartă.

EINAR

Ca o soră, hai! Răspunde!

AGNES

(clătinînd din cap)
Un ocean azi ne desparte!

EINAR

Te așteaptă-ai tăi acasă.

AGNES

(blînd)
El mi-e toți ai mei; și casă.

BRAND

Ia aminte bine, doamnă:
viața mea acum înseamnă

numai umbră, numai ceață,
numai jertfă și nu viață,
între stînci și între gheață
ca o noapte grea de toamnă.

AGNES

Noaptea nu mă îngrozește;
printre nori o stea sclipește.

BRAND

Ia aminte: sînt sever;
totul sau *nimic* pretind;
de te clatini șovăind,
ca-nghițită-n mare pieri.
Nimeni greul n-o să-ți poarte,
fără milă-n rău voi arde;
viața să ți-o dai, de-ți spun,
singură să mergi la moarte!

EINAR

Fugi din jocul lui nebun!
Fugi din negrele-i stihii,
viața să ți-o poți trăi!

BRAND

Hai, alege-acum ce-ți place!

(Iese.)

EINAR

Între uragan și pace,
între nopți și dimineață,
între jertfă și plăcere,
între cîntec și durere,
între moarte și-ntre viață!

AGNES

(se ridică şi rosteşte rar)

În adînc de nopți. Prin moarte.
Soare văd în zări cum arde.

(Pleacă pe potecă după Brand. Einar o urmăreşte o vreme cu priviri pierdute, apoi înclină fruntea şi se întoarce către fiord.)

Actul III

(După trei ani. O grădină micuță lîngă casa parohială, cu gard de piatră împrejur, sub un perete înalt de stîncă. Fiordul, în fund, pare sugrumat între stînci.
Ușa casei dă spre grădină. După-amiază.
Brand stă în picioare pe scările din fața casei.
Agnes este așezată mai jos, pe trepte.)

AGNES

Stăpîne drag, priveşti în zare
fiordul, plin de-ngrijorare.

BRAND

Aştept mereu.

AGNES

Ești frămîntat!

BRAND

Aştept mereu acea chemare.
O, de trei ani neîncetat
aştept — și vestea nu mai vine.

Şi azi, în zori, aflai în fine,
că-aproape-i ceasul, şi se teme.

AGNES

(cu blîndeţe şi duioşie)
Brand, du-te fără să te cheme.

BRAND

(clătinînd din cap)
De nu va arde-n remuşcare,
nu-i pot da nici o alinare.

AGNES

E mama ta.

BRAND

Nu-i un temei
să mă închin la zeii ei.

AGNES

Eşti crud!

BRAND

Cu tine?

AGNES

O, nu! Eu...

BRAND

Ţi-am spus că drumul meu e greu.

AGNES

(surizînd)
O, nu e greu; nu te-ai ţinut
de vorbă.

BRAND

Crud e-acest ţinut;
păleşte-aici frumoasa-ţi faţă,
iar sufletu-ţi plăpînd îngheaţă.
Ni-i casa sub o stîncă sumbră,
sub avalanşe şi sub umbră.

AGNES

La adăpost e, aşadar.
Sub brîna asprului gheţar,
cînd pomii-nmuguresc, şi-ncep
mari avalanşele să cadă,
stă prezbiteriul întreg
la adăpost, ca sub cascadă.

BRAND

Aici nici pic de soare nu-i.

AGNES

Ba da! Pe fruntea muntelui,
blînd joacă razele lui calde.

BRAND

Trei săptămîni de vară, şui,
doar acolo, pe stînci înalte!

AGNES

(privindu-l adînc, se ridică)
Brand, tu eşti ros de-o spaimă mare!

BRAND

Ba tu!

AGNES

Ba tu!

BRAND

Ca un neant:
un gînd, o taină!

AGNES

Şi tu, Brand!

BRAND

Te-afunzi ca-ntr-un abis. Fii tare,
hai, spune-mi!

AGNES

Teama roade-n mine...

(Se întrerupe.)

BRAND

Te temi? De ce? Şi pentru cine?

AGNES

Brand, pentru Alf!

BRAND

Alf!

AGNES

Şi tu!

BRAND

Da!

Dar nimeni nu ni-l va lua!
Bun este Domnul! Pruncul mic
va creşte mare şi voinic.
Ce face?

AGNES

Doarme.

BRAND

(deschide uşa şi priveşte)

Ia priveşte;
la boli şi rele nici visează;
micuţă-i mîna-i, dar vîrtoasă.

AGNES

E palid.

BRAND

Las'că se-ntăreşte!

AGNES

Ce dulce şi adînc i-i somnul!

BRAND

Dormi! Te binecuvînte Domnul!

(Închizînd uşa.)

Prin voi, asupra muncii mele
coboară pace şi lumină;
din trudă şi necazuri grele,
voi faceţi viaţa mea senină;
tu-mi dai curaj; şi forţe-mi cresc
din jocul lui copilăresc.
Martiriu-mi socotisem drumul;
şi iată-mi-l, uşor ca fumul,
cu bucurii în orice loc.

AGNES

Tu meriţi, Brand, acest noroc.
O, ai luptat, şi te-ai trudit,
te-ai chinuit, ai pătimit;
cu sînge-ai plîns, ştiu, deseori...

BRAND

Dar totul mi-a părut ușor;
tu ai aprins în mine-o mare
iubire, ca o zi cu soare.
N-o cunoscusem niciodată;
nici mamă n-am iubit, nici tată;
ei parcă-au vrut doar să-năbușe
scînteia slabă din cenușe.
De parcă-ntreaga duioșie,
ascunsă-n mine, sta să-nvie
ca o văpaie, ca o stea,
prin voi, prin tine, viața mea.

AGNES

Nu doar prin noi; prin toți ce-n poartă
la noi bătură-aduși de soartă,
prin toți cei rupți de-o grea povară —
copii plînși, frați lipsiți de-o țoală,
ori mame frînte de vreo boală,
din sufletu-ți se-ndestulară.

BRAND

Prin voi doar, sufletu-mi să-nvețe
putu a cerului blîndețe.
Pe toți nu-i suflet a-i cuprinde
cît n-a iubit *pe unul* doar;
cu suflet ars, mai înainte
eram ca piatra, solitar.

AGNES

Și totuși, aspru mai iubești;
pe cine-l mîngîi, îl lovești.

BRAND

Pe tine, Agnes?

AGNES

O, pe mine
nu, dragul meu; eu mă simt bine;
dar mulţi fug, parcă prinşi de frig,
cînd tu ceri: *totul* sau *nimic!*

BRAND

Iubirea lor e un sicriu,
n-o ştiu şi nici nu vreau s-o ştiu.
Iubirea Domnului nu-i slabă,
nici milostivă; mai degrabă
e aspră pînă-n groapa morţii;
alintu-i lovitura sorţii.
Ce-a răspuns, la Ghetsemaní,
cînd: „trece-acest potir", în spaime
şi-n lacrimi, fiu-i da să-ngaime?
A-ndepărtat potiru-aci?
Nu, pîn' la fund i-l dărui.

AGNES

O, nici un suflet n-ar scăpa,
de-l judeci cu măsura ta.

BRAND

Nu ştiu al vieţii scurt soroc;
da-i scris cu litere de foc:
fii credincios pînă la moarte,
coroana vieţii nu se-mparte!
Sudoarea spaimei nu-i de-ajuns;
prin foc de martiraj să treci.
Că *nu poţi*, iartă Cel-de-sus,
dar că *nu vrei*, nu iartă-n veci.

AGNES

Da, cum spui tu, aşa-i, ştiu bine.
O, du-mă, du-mă-n slăvi, cu tine,
în cerul care l-ai ales;

vreau, cred; dar mi-e curajul frînt,
mă clatin, şi mă tem ades,
şi sînt legată de pămînt.

BRAND

Vezi, Agnes, pentru toţi e scris
preceptul: nici un compromis!
Pe om îl judeci după fapte,
ne'ntregi chiar, chiar dosite-n noapte.
Această lege fie-ţi dată,
nu-n vorbe, ci prin viaţa toată.

AGNES

(agăţîndu-se de gîtul lui)
Oriunde mergi tu, merg şi eu!

BRAND

În doi urcuşul nu e greu.

(Doctorul a coborît pe drum şi s-a oprit în faţa gardului.)

DOCTORUL

Hei, turturele-ndrăgostite
în umbra stîncilor cernite!

AGNES

Bătrînul doctor, vai! La noi!
Poftim! Poftim!

(Aleargă şi deschide poarta grădinii.)

DOCTORUL

Nu vin la voi!
Sînt supărat, ştii doar. Mă rog,
auzi, s-alegi asemeni loc

în care vîntul iernii rece
prin suflet şi prin oase-ţi trece!...

BRAND

Prin suflet nu.

DOCTORUL

Nu? Fie! Da
se pare că e-aproape-aşa.
Unirea ce-aţi făcut-o-n grabă
nu pare scurtă şi nici slabă,
deşi s-a spus că tot ce-n pripă
se face, piere într-o clipă,
cum într-o clipă se-nfiripă.

AGNES

Un clopot, un sărut de soare
aduc a-ntregii veri splendoare.

DOCTORUL

Cu bine! Merg la un bolnav.

BRAND

La mama?

DOCTORUL

Hai şi tu! La drum!

BRAND

Nu!

DOCTORUL

Ai fost?

BRAND

Nu!

DOCTORUL

Hai!

BRAND

Nu acum!

DOCTORUL

Eşti, aspru, pastore! Grozav!
Prin ger şi vifor, voiniceşte,
mă duc, cu toate că, fireşte,
ştiu că nimica nu-mi plăteşte.

BRAND

Fiţi binecuvîntat mereu!
Şi uşuraţi-i ceasul greu.

DOCTORUL

Voinţa-mi bine-mi-o-cuvîntă;
cînd sînt chemat, ea mă avîntă.

BRAND

Da, v-a chemat, nu şi pe mine;
aştept, aştept, ce nu mai vine.

DOCTORUL

Ci haide!

BRAND

N-are nici un rost
cît timp chemat de ea n-am fost.

DOCTORUL

(către Agnes)

Sărmană fată,-atît de blîndă,
pe-o mînă gata de osîndă!

BRAND

Nu-s aspru!

AGNES

Sîngele şi-ar da
să-i spele maicăi inima!

BRAND

Drept moştenire-mi iau în spate
de bunăvoie-a ei păcate.

DOCTORUL

Plăteşte ce-i al tău!

BRAND

Pe mulţi
prin *unu*-i iartă Dumnezeu.

DOCTORUL

Dar nu cînd *acel unu*, — asculţi? —
e cerşetor, ori şi mai rău.

BRAND

Bogat sau cerşetor — vreau tot;
şi mi-e destul atîta tot!

DOCTORUL

(privindu-l ţintă)

La bunuri — vrere *quantum satis*[1]
ai în registrul vieţii scris;

[1] La discreţie (lat.).

părinte, *conto caritatis*[1]
ţi-e gol, ca o fecioară-n vis!

(Iese.)

BRAND

(urmărindu-l o clipă cu privirea)

Nu e cuvînt de înjosire
mai mincinos decît *iubire*;
satanic văl, cu iscusinţă
întins pe lipsa de voinţă;
şi-astfel învăluie-n minciuni
al vieţii joc de ochi nebuni.
Cînd drumu-i greu, cu opintire,
mai scurt se face — prin iubire;
cînd unul merge spre pieire,
mai speră încă — prin iubire;
nu luptă pentru fericire,
să biruie vrea — prin iubire;
cum vrei mergi, alţii să se mire,
un adăpost ai — prin iubire!

AGNES

Nu-i bine-aşa, şi totuşi: oare
aşa-i? mă-ntreb cu desperare.

BRAND

Nu! Pentru că întîi de toate
e legea setei de dreptate!
În fapte mici ori mari, să vrei
nu doar tihnitul obicei,
nu numai ceea ce e trudă;
în orice faptă, cît de nudă,
să vrei mereu, cu bucurie
durerea care te sfîşie.
Nu-i martiraj să mori nedemn
la pieptul unei cruci de lemn,
ci-ntîi *să vrei* să mori pe cruce,
să vrei în chin tu a te duce,

[1] Contul milei (lat.).

să vrei în groaza grea să scapeţi,
aşa doar mîntuirea-ţi capeţi.

AGNES

(lipindu-se strîns de el)
Cînd legea grea mă va-ngrozi,
stăpîne drag, aproape-mi fii!

BRAND

Voinţa-n luptă-aşa-nvingînd,
şi dragostea vine curînd,
ca porumbeii albi pe vînt
cu creanga de măslin în gură;
aici însă, cu-un neam-scursură,
iubirea cea mai bună-i ură!

(Îngrozit.)

O, ura! Lupta lumii-ntregi
de ce cuvînt mic poţi s-o legi!

(Intră grăbit in casă.)

AGNES

(privind pe uşa deschisă)
Stă prăbuşit şi parcă plînge,
lipit de-al fiului său pat;
grumazul lui voinic se frînge,
lipsit de-un ajutor, de-un sfat.
O, ce iubire aspră soarbe
din pieptu-acesta de bărbat!
Alf îi e drag; al lumii şarpe
din inima lui n-a muşcat.

(Tresărind speriată.)

Îşi frînge mîinile pierdut.
E alb ca varul. Ce-a văzut?

BRAND

(apare pe scară)
Nici o chemare?

AGNES

Nu!

BRAND

(privind spre casă)

De jar
i-i fruntea, tîmplele-i tresar;
se zbate inima-i. Curaj,
tu, Agnes!

AGNES

Doamne, cum ne laşi?

BRAND

Curaj!

(Strigînd către drum.)

Chemarea, iat-o, vine!

UN OM

(peste gardul grădinii)

Părinte, haide!

BRAND

(grăbit)

Da, îndată!
Ce veşti aduci?

OMUL

Nu prea de bine:
sta-n pat, cu fruntea înclinată,
şi-a spus: fugi, cheamă-l pe părinte,
să-mi împlinească cele sfinte.
Dau jumătate din avere.

BRAND

(dîndu-se inapoi)
Cum? Nu! Zi nu! Nu! Nu!

OMUL

(tăgăduind din cap)
S-ar cere
să mint. Eu nu mint.

BRAND

Jumătate?!
O fi gîndit *tot!*

OMUL

De, se poate!

BRAND

(prinzîndu-l de braț)
Și la județul de apoi
la fel vei spune?

OMUL

Spune-voi!

BRAND

(sec)
Du-i un răspuns cum se cuvine:
mori deci, părintele nu vine!

OMUL

(privindu-l îndoielnic)
Nu m-ai fi înțeles deplin:
din partea mamei tale vin.

BRAND

N-am două judecăți temei:
pentru străini și pentru-ai mei.

OMUL

Da' grele vorbe!

BRAND

Ce să zic!
Ştia că cer *tot* sau *nimic.*

OMUL

Părinte!

BRAND

Un bob din tezaur
e cît idolu-ntreg de aur.

OMUL

Cu biciu-acestui greu cuvînt
am s-o lovesc cît pot de blînd.
Un gînd doar de-o s-o mai aline:
că Domnul n-o fi crud ca tine!

(Iese.)

BRAND

Alinu-acesta varsă lumii
duhoarea leşurilor ciumii.
Cu milogeala lor sperjură
se-nchide-a judecăţii gură.
Aşa, fireşte, se cuvine!
Cunosc ei omul lor prea bine;
din opera-i, ştiu că moşneagul
le iartă iute furtişagul.

(Omul care a plecat se întîlneşte în drum cu altul; amîndoi se întorc la Brand.)

O veste nouă?

PRIMUL OM

Da!

BRAND

Ce spune?

CELĂLALT OM

Acum nouă zecimi dă, bune.

BRAND

Nu tot?

CELĂLALT OM

Nu.

BRAND

Ştiţi răspunsul deci:
eu n-o cuminec. Poţi să pleci.

CELĂLALT OM

În chinuri m-a rugat, fierbinte...

PRIMUL

Ea te-a născut cîndva, părinte!

BRAND

(încleştîndu-şi mîinile)
N-am două judecăţi, ce vrei:
pentru străini şi pentru-ai mei.

CELĂLALT OM

E-n pragul negrului mormînt;
de nu vii, iart-o cu-un cuvînt.

BRAND

(către primul om)
Te du şi spune-i încă-o dată
bolnavei: masa ei curată

o vreau, să fie demnă iar
de vinul şi pîinea de har.

(Oamenii pleacă.)

AGNES

(agăţîndu-se de el)
Brand, nu te mai pricep de loc:
ca spada Domnului, de foc
eşti uneori.

BRAND

(cu lacrimi în voce)
Au lumea, ea,
nu şade împotriva mea
cu sabia din teacă trasă?
Şi sufletul îmi sîngerează
sub laşitatea lor murdară
cu care-asupră-mi se-aruncară.

AGNES

Condiţia ta e osîndă.

BRAND

Dă-i alta, de cutezi, mai blîndă.

AGNES

Nu poate-o fiinţă omenească
ceea ce vrei tu să-mplinească.

BRAND

Nu, ai dreptate să te temi.
Concepţia acestor vremi
e strîmbă, hîdă, goală, rea.
Nu-i om care-n ascuns să-şi dea,
de bunăvoie, conştient,
avutu-ntreg prin testament.

Să-i ceri unui erou să-ascundă
ce nume are cînd se-nfruntă;
sau unui împărat ori rege;
atunci să vezi ce poţi alege.
Să-i ceri poetului să-şi lase
din colivia-i de mătase,
în taină, pasărea cerească
şi nimeni să nu-l bănuiască
pe el că-i dete glas şi pene
de aur şi de sînziene.
Ori ciot uscat, ori ram subţire,
nu-i *unul* bun de dăruire.
Sînt toţi robiţi de-acest pămînt;
deasupra groaznicei genuni,
cînd arca vieţii lor s-a frînt,
se prind de orice uscăciuni,
pe-un strop de glod nădejdea-şi pun.

AGNES

Şi-acestui neam de oameni mici,
tu: *totul* sau *nimic*, îi strigi!

BRAND

Cînd vrei să birui, nu te frîngi;
te-nalţi, chiar din căderi adînci.

(Pauză. Apoi, schimbînd tonul.)

Şi totuşi, unui oarecare
de-i cer să se ridice-n slavă,
îmi pare că mă zbat pe-o mare
în clocot, dus ca de-o epavă.
În taină limba-mi muşc şi plîng
cînd pedepsesc vreun biet nătîng,
iar pumnul ridicat mă doare
şi însetez de-o-mbrăţişare.
Mergi, Agnes, vezi de cel ce doarme;
ca să viseze, cîntă-i blînd;
un suflet de copil e sfînt,
o apă-n soare, scăpărînd;

doar cîntul mamei îl adoarme
şi-i e ca pasărea în zbor
dus pe oglinda undelor.

AGNES

(pălind)

Brand, gîndul tău ca o săgeată
mereu spre Alf dă să se-abată.

BRAND

Veghează-l doar.

AGNES

Spune-un cuvînt,
doar un cuvînt.

BRAND

Puternic?

AGNES

Blînd.

BRAND

(cuprinzînd-o în braţe)
Cel fără vină va trăi.

AGNES

(privindu-l luminată)
Atîta am; nu va-ndrăzni
nici Dumnezeu să-l ceară.

BRAND

(privind tăcut înainte)
Dacă
el totuşi va-ndrăzni? Că, iacă,

a îndrăznit şi-odinioară
lui Isaia să i-o ceară.

(Cutremurîndu-se de acest gînd.)

Nu, nu; eu am plătit cu-o mare,
grea jertfă: sfînta mea chemare
de-a deştepta cu glasul meu
ca tunetul lui Dumnezeu
pe cei ce dorm pe-acest pămînt.
Minciună! Nu-n acest cuvînt
stă jertfa; m-am trezit curînd,
cînd Agnes a venit deschis
pe calea greului meu vis
şi m-a-ndreptat din drumul lainic
spre-acelaşi ţel, da-mplinit tainic.

(Privind către drum.)

Cu cîtă caznă şi zăbavă
vin veştile de la bolnavă!
Păcatu-acum, de-ar vrea, îl curmă
din rădăcini, cu bună-ştiinţă,
prin jertfă şi prin pocăinţă,
să nu rămînă nici o urmă.
Ci iată-l, vine domn'primar!
gras, rumen, vesel şi flecar,
cu mîinile în buzunar
ca semnele-unei paranteze.

PRIMARUL

(peste gard)

Zi bună! Noi nu prea adese
ne întîlnim. Vin ca jălbar.

BRAND

(arătînd spre casă)

Poftim!

PRIMARUL

Mulţam; e bine-aci;
dar dacă, după ce-oi vorbi,

mă mai pofteşti în casă,-apoi
ne-o folosi la amîndoi.

BRAND

Vorbeşte-atunci!

PRIMARUL

Din cîte ştiu,
ţi-e mama gata de sicriu;
îmi pare rău.

BRAND

Te cred.

PRIMARUL

Oricum,
îmi pare foarte rău.

BRAND

Vorbeşte!

PRIMARUL

Bătrînă-i! Şi e omeneşte:
toţi vom pleca pe-acelaşi drum.
Şi cum treceam aşa pe-aci,
mi-am spus: hei, fie orice-o fi,
mă dă pe uşă-afar', pe geam
mă-ntorc, da'tot îi spun ce am;
afară de-asta, spun cinstit,
mulţi zic că, de cînd ai venit,
trăieşti cu mama dumitale
în dezbinări familiale.

BRAND

Familiale?

PRIMARUL

Se tot spune
că ţine la averea ei,
că dumneata altceva vrei;
nu ştiu ce fel de raţiune
urmezi — acea succesiune
e doar a tatălui matale.
Cît mama a găsit cu cale
s-o ţină-n indiviziune...

BRAND

În indiviziune, da.

PRIMARUL

Aci e baiul, vei vedea:
vin rudele buluc să ia!
Avînd motive să socot
că moartea te cam lasă rece,
cred că e bine să-ţi spun tot,
deşi nu-i timpul, se-nţelege,
prea bine-ales.

BRAND

Ori rău, ori bine,
totuna-nseamnă pentru mine.

PRIMARUL

Să spun de-a dreptu-atunci, în fine;
cînd mama va intra, curînd,
pios, în umbră de mormînt,
vei fi bogat.

BRAND

Crezi?

PRIMARUL

Cred? Ei, na!
Sînt sigur! Nu e golfuleţ

să n-aibă-un lot acolo, ea.
Şi toate sînt de mare preţ.
Părinte, eşti un om bogat!

BRAND

Partajul, însă, l-ai uitat?

PRIMARUL

(surizînd)
Ce caută aici? Se-mparte
acolo unde, după-o moarte,
rămîn mai mulţi moştenitori.
Aici e numai un fecior.

BRAND

Şi totuşi, de-ar veni vreunul
şi-ar spune: mi se cade bunul,
eu moştenesc de drept?

PRIMARUL

Săracul!
Ar trebui să fie dracul!
Dar spun deschis: nu-mi trece pragul!
Sînt tare, crede-mă. O, nici
chiar dracul nu mă-nfruntă-aici.
Vei fi un om cu stare, deci;
bogat chiar; nu vei mai rămîne
sub sloiurile-acestei brîne;
oriunde-n ţară poţi să pleci.

BRAND

Primare, ia ascultă-oleacă:
ceea ce-mi spui nu-nseamnă: pleacă?

PRIMARUL

Ba da! N-ar fi rău. De-ai privi
poporul care-ascultă-aci

cuvîntul Domnului, aşa
cum i-l tălmăceşti dumneata,
ai înţelege mai apoi
că nu eşti potrivit cu noi,
că eşti ca lupul printre nişte
sărmani gîscani şi biete gîşte.
Pricepe! Ai cuvînt şi har
pentru comunităţi mai mari,
nu pentru cei ce-şi zic stăpîni
ai ţărmului crestat de stînci;
că vorbele ce ni le-ngîni
dăunătoare rău rămîn
la neamu-acesta, din bătrîni
trăind în văile adînci.

BRAND

Natalul lut e pentru om
ce-i rădăcina pentru pom;
acolo de nu poţi să faci
nimic, eşti condamnat să taci.

PRIMARUL

Sportivii toţi cunosc refrenul
acomodării cu terenul!

BRAND

De pe-nălţimi zăreşti mai bine
ca dintr-un sat pitit sub cline.

PRIMARUL

Acestea-s vorbe prea dibace,
nu-s pentru-un neam din văi sărace.

BRAND

O, voi, cei ce trăgeţi mărunte
hotare între cîmp şi munte,
doar drepturi aţi dori egale,

nu şi-obligaţii sociale;
voi, laşi, în luptă şi-n nevoi
strigaţi: noi sîntem prea mici, noi!

PRIMARUL

Tot lucru-un veac, tot veacu-un scop,
tot neamu-o muncă-anume are.
Şi satul nostru-a pus un strop
la truda lumii-acestei mare;
e mult de-atunci, de bună seamă;
dar stropul n-a fost mic, n-ai teamă.
Mărunt e satul, de-l priveşti;
dar faima-i dăinuie-n poveşti;
de glorii, pline toate cele-s
pe-aici, din vremea rigăi Beles,
şi-acum se cîntă în popor
isprăvile lui Ulv şi Tor;
cu douăzeci de luptători,
Britaniei călcîndu-i pragul,
prădară de-a mai mare dragul.
Cei de la sud ţipau să-ngheţi:
ne scapă, Doamne, de „mistreţi"!
Şi-orice s-ar spune,-aceşti voinici
ai noştri-au fost, erau de-aici.
Şi cum ştiau să se răzbune
prin foc şi fier! Legenda spune
şi-acum de-un brav care s-a dus
în cruciadă; dar nu-i spus
pe ce meleag a fost răpus.

BRAND

Şi descendenţi, deci, berechet,
lăsară-aceşti viteji?

PRIMARUL

Te cred;

de unde ştii?

BRAND

O, mă gîndeam
că-aş recunoaşte vechiul neam
în cel de-acum, plin de bravadă,
în vorbe, pentru-o cruciadă.

PRIMARUL

Da, neamu-i viu, cum toate cele-s.
Dar vă spuneam de riga Beles!
Deci ne-am bătut printre străini,
am dat şi-o iamă prin vecini
şi prieteni, fulgerînd securi;
am ars şi holde, şi grădini,
biserici, case, totu-n jur,
semeţi, de măreţie plini.
De, poate ne-am cam lăudat
cu sîngele ce l-am vărsat;
dar, după cele cîte-am spus,
pot să afirm, fără-ndoială,
că forţa noastră ne-a adus
cununa faptelor de fală,
şi satu-acesta,-n timpu-apus,
a dus şi el, prin foc şi fier,
al omenirii drum spre cer.

BRAND

Da, dar nobleţea, uiţi, obligă!
Voi îl trădaţi pe bravul rigă,
iar moştenirea-i vin s-o-ngroape
sub brazdă-adîncă pluguri, sape.

PRIMARUL

De fel! Să vii la un ospăţ
în sat, să vezi ca-n alte dăţi
jandarm, paracliser, şi jude,
şi eu, ca oaspeţi mai de frunte,
cum bem la punci, cu gîturi ude,
ca-n vremile lui Beles, crunte.

În toasturi, în pocale,-n cînturi,
în scurtele ori lungi cuvînturi,
trăieşte regele viteaz.
Eu însumi ţes covor de gînduri
din flori alese-acestui cneaz
şi altora ca el — dator
cinstirii şi-amintirii lor.
Îmi place-un pic de poezie.
De fapt, noi toţi pe-aici, se ştie,
mai stihuim, dar cu măsură;
aşa-i în viaţa asta dură;
de pe la şapte pîn-la zece,
pe seară-ţi place-a mai petrece,
cînd, după-o zi de muncă, vrei
puţină baie de idei.
Ci dumneata alt drum răzbaţi;
vrei să şi ari, şi să te baţi;
nu prea ne socoteşti ca fraţi.
Ai vrea să-nşiri sărmana viaţă
cu ce gîndeşti, pe-aceeaşi aţă;
cultura de cartofi ai pune
cu lupta Domnului pe-un loc,
cum din salpetru, sulf, cărbune
faci praful armelor de foc.

BRAND

Aşa-i!

PRIMARUL

Dar nu-i pentru noi; poate,
prin locuri mai civilizate!
Te du cu-această grea chemare;
noi mlaştini răscolim, şi mare.

BRAND

Întîi zvîrliţi în mare, spun,
mîndria bravilor străbuni;
piticul e mereu pitic,
chiar Goliat de-i e bunic.

PRIMARUL

Ni-i amintirea lor măreaţă.

BRAND

Dar amintirea nu e viaţă;
gorganul vostru de-amintiri
e cloacă-a sterpei mărginiri.

PRIMARUL

Rămîn la-ntîiul meu cuvînt:
te du de-aici cît mai curînd.
Ţi-e fapta-aici ca un eres,
gîndirea nu ţi-e pe-nţeles.
Un pic de vis e necesar,
din cînd în cînd şi-un pic de-avînt;
eu celor de pe-aici le sînt
neobositul prisăcar.
În toată cariera mea
dovezi frumoase poţi afla;
da, numai datorită mie
locuitorii s-au triplat;
încet, încet am dezvoltat
a regiunii industrie.
Natura-am frînt-o, ca-ntr-un zbor
duşi de-o maşină cu vapori.
Iau drumuri, poduri noi fiinţă.

BRAND

Dar nu-ntre viaţă şi credinţă.

PRIMARUL

De la fiord spre munţi urcînd.

BRAND

Nu de la faptă către gînd.

PRIMARUL

Întîi şosele între sate,
să poată om la om răzbate,
aşa rîvneau toţi, mai-nainte
de-a fi venit mata, părinte.
Învălmăşişi cu aurora
polară un lămpaş de mine;
şi-acum cine-ar mai şti să spuie,
sub mestecatele lumine,
ceea ce este drept ori nu e,
ce este leac, ori numai chin e?
Stricaşi şi rostul tuturora;
îi învrăjbişi ca-n răzmeriţi
pe cei ce-ar fi învins, uniţi.

BRAND

Eu voi rămîne, orice-ai spune.
Nu ţi-alegi locul de-acţiune.
Cînd mergi spre ţelul tău, mereu,
cu flăcări scrie Dumnezeu
porunca: iată locul tău!

PRIMARUL

Rămîi deci, da'ngrădeşte-ţi locul;
să arzi păcatele, ca focul,
cînd oamenii vin să te-asculte;
şi ştie Domnul că sînt multe!
Dar nu fă-ntreaga săptămînă
duminici, stînd cu steagu-n mînă,
de parcă Domnu-ar sta la bord
pe orice barcă din fiord.

BRAND

Ar fi — urmîndu-ţi cele zise —
să-mi schimb şi inimă şi vise;
dar: fii tu însuţi! este scris;
du la victorie-al tău vis;

de-un singur vis mi-e viaţa plină:
să-aduc pe-aceste văi lumină!
Poporul, care-l jefuiţi,
îl voi trezi din somn, să ştiţi!
Aţi frînt stîncoasa lui natură
într-o robie lungă, dură;
i-aţi luat bucata de la gură,
i-aţi scris durerea pe figură;
curajul pentru a i-l frînge,
i-aţi supt şi măduvă şi sînge;
aţi prefăcut în praf mizer
călitu-i suflet ca de fier;
dar tot veţi auzi şi voi
chemarea sfîntă: la război!

PRIMARUL

Război?

BRAND

Război!

PRIMARUL

De chemi la arme,
eşti primul care-o să se sfarme!

BRAND

Veţi şti cîndva, cu prisosinţă:
şi-nfrîngerea e biruinţă!

PRIMARUL

Greşeşti, Brand; eşti la o răscruce;
nu pune tot pe-această carte.

BRAND

Ba da!

PRIMARUL

Atunci, de pierzi, pui cruce
vieții tale, pîn-la moarte.
Moștenitor al unei mume
bogate, ai ce vrei pe lume;
ai un copil, ai o soție
frumoasă; cu ce dărnicie
atîtea fericiri ți-s date!

BRAND

Dar dacă eu renunț la toate?...
De trebuie?... Dacă nu pot
să le primesc?

PRIMARUL

Atunci pierzi tot,
aici, în valea asta seacă,
de-ncepi război cu lumea-ntreagă!
În sudu-mbelșugat, da, nu-s
decît de cei cu fruntea sus;
și sîngele-acolo-l poți cere
drept jertfă; acolo-i avere;
noi, pentru pîine, dăm sudori
nu sînge,-n aceste strîmtori.

BRAND

Aici rămîn, în satul meu.
Aici mi-e scris să lupt mereu.

PRIMARUL

Dar de greșești, ia bine-aminte;
vezi și ce pierzi mai înainte!

BRAND

De dau-napoi, pier în neant.

PRIMARUL

Cel singur piere-n luptă, Brand.

BRAND

Cei tari, cei buni sînt lîngă mine.

PRIMARUL

(surîzînd)

Cei mulţi sînt însă-ai mei, ştii bine.

(Iese.)

BRAND

(privind după el)

Iată-un pur-sînge din popor,
cinstit, activ cum altul nu-i,
focos şi binevoitor —
flagelul nou al ţării lui.
Cutremur, inundaţii, vînt,
ger, ciumă, foamete, nicicînd
nu fac cît poate prăpădi
el într-un an, sau într-o zi.
Pierzi viaţa-ntr-o calamitate;
dar el! — cîte voinţi sfărmate,
ce multe gînduri retezate,
ce cîntece nemaicîntate...
Un om ca el le calcă-n humă.
Surîsul celor care rabdă,
şi fulgerul mîniei lor,
tot visul mare-al tuturor,
revolta-ntregului popor,
tot ce putea să-ajungă faptă,
cu sînge rece el sugrumă!

(Deodată înfricoşat)

Şi nici o veste! Ba da, iată!

(Repezindu-se în întîmpinarea doctorului.)

Zi, doctore? Cum e? E rău?

DOCTORUL

Acu-i la marea judecată.

BRAND

S-a pocăit?

DOCTORUL

N-aş zice zău;
legată de avutul său,
aşa rămase, pîn-la urmă.

BRAND

(privind inainte)
Un suflet oare-aşa se curmă,
cu-ntreagă viaţa lui sterilă?

DOCTORUL

Mai blînd e poate judecată,
nu după legi, ci după milă.

BRAND

(domol)
Ce-a spus?

DOCTORUL

A spus, oftînd o dată:
nu are suflet Dumnezeu
atît de crud ca fiul meu!

BRAND

(prăbuşindu-se îndurerat pe o bancă)
Pe stînca morţii, şi-n furtuna
păcatului — mereu minciuna!
(Îşi îngroapă faţa în palme.)

DOCTORUL

(se apropie de el, îl priveşte şi clatină din cap)
Vrei deci să-ntorci dinspre apus
acele vremuri ce s-au dus.

Mai crezi în pactul fără-asamăn,
cel dintre Dumnezeu şi oameni;
fiece timp îşi are-un crez;
al nostru, precum poţi să vezi,
nu-i focul răsucit pe bici,
cu inimi fierte în cazan,
din basmul bietelor bunici;
azi, crezul nostru-i: fii uman!

BRAND

(ridicînd capul)

Uman! Da, josnicul cuvînt,
lozinca-ntregului pămînt!
Sub *el* se-ascunde-un pierde-vară
cînd stă ca un molîu să piară;
din *el* un laş meschin se-nfruptă,
ferindu-se mereu de luptă;
prin *el*, senin, sperjurul minte,
uitînd tot ce-a promis fierbinte;
naivilor, scorniţi un van
umanitar om, un sărman.
Fu Domnul cu Cristos uman?
Cu Dumnezeul vostru-atunci
cînd Crist murea pe cruce-n munci,
ar fi al jertfei lui mister
demers de diplomaţi spre cer!

(Îşi prinde capul în mîini, desperat.)

DOCTORUL

(blînd)

Gemi, suflete-n furtuni, gemi! Trece!
De poţi, plîngi! Sînt dureri, puzderii...

AGNES

(iese pe scară, palidă, îngrijorată şi-i şopteşte doctorului)

Hai, repede-acolo!

DOCTORUL

Mă sperii;
e ceva cu copilul?

AGNES

Rece,
un şarpe inima-mi cuprinde!

DOCTORUL

Ce-i?

AGNES

(trăgîndu-l după ea)
Repede! O, Doamne-sfinte!

(Intră amîndoi în casă, fără ca Brand să fi băgat de seamă.)

BRAND

(vorbind încet cu sine însuşi)
Muri-n păcat. Cum a trăit.
Nu-i de la Domnul acest semn?
Răspund acuma însutit
de tot ceea ce-am moştenit;
de voi trăda, sînt un nedemn!

(Ridicîndu-se.)

Eu din acest pămînt sînt rupt;
ca fiu, datornic sînt să lupt —
soldat al crucii, nu al ţărnii —
cu spiritu-mpotriva cărnii.
Mi-ntinde Domnul spada-i grea
şi-mi pune-n piept mînia sa;
de piatră-i al voinţii-mi miez;
acum să sfarm şi stînci cutez!

DOCTORUL

(urmat de Agnes, iese grăbit pe scări şi strigă)
Ia tot ce ai şi fugi ca vîntul!

BRAND

Rămîn, chiar de-ar plesni pămîntul!

DOCTORUL

Atunci copilul va muri.

BRAND

(înnebunit)

Alf! Fiul meu! Ce groază-nvii
în mine! Alf! Copile!

(Vrea să intre în casă.)

DOCTORUL

(oprindu-l)

Stai!
Aici nu-i soare, nu-i lumină,
doar vînt polar fără hodină,
doar ceţuri reci, doar noapte-adîncă;
pe-aceste văi o iarnă încă,
şi nici un fiu n-o să mai ai.
Brand, pleacă, scapă-l cît e viu;
dar iute, mîine cel tîrziu.

BRAND

Deseară, azi, acum! O, el
va creşte ca un stejărel;
nici vîntul rece, nici zăpezi
n-or să-l îngheţe. Ai să vezi!
Hai, Agnes, repede! Acum!
Hai, prin strîmtori, la drum, la drum!
O, Agnes, Agnes, moartea ţese
în juru-i laţurile dese!

AGNES

În taină-am tremurat mereu,
dar n-am văzut întregul rău.

BRAND

(către doctor)

Dar scapă? Spune! E vreo rază?

DOCTORUL

Da, zi şi noapte de-l veghează
cu grijă tatăl său! Da, sînt
convins că-l veţi vedea zburdînd,
voinic şi teafăr, pe curînd.

BRAND

O, mulţumesc!

(Către Agnes.)

Îmbracă-l gros;
fiordul seara-i răcoros.

(Agnes intră în casă.)

DOCTORUL

(îl scrutează pe Brand care, nemişcat, priveşte spre uşa casei; apoi se apropie de el şi-i pune mîna pe umăr)

Cu alţii eşti nendurător;
cu dumneata mergi mai uşor!
Cu alţii nici *mult*, nici *puţin*,
ci numai *totul* sau *nimic*;
cînd soarta te loveşte-n plin
şi-i mielul jertfii-al tău, te-nclini
şi tot curaju-i slab şi mic.

BRAND

Ce vrei să spui?

DOCTORUL

Ai fulgerat
în contra mamei, şi-ai tunat:

pierdută ești, ca prafu-n vînt,
de nu mergi goală în mormînt!
Şi-aşa ai fulgerat mereu
cînd turma suferea din greu!
Azi, naufragiat din barcă,
destinul aprig cînd te-ncearcă,
de pe epavă-arunci azi toate
epistolele-nflăcărate;
în apă, cartea care-n piept
a tot lovit mereu, de-a drept!
acum la adăpost să pui
viaţa propriului pui;
la drum, prin golfuri, ars de jale,
fugind de leşul mamei tale,
de oameni, de chemarea sfîntă,
de-a preotului grea osîndă!

BRAND

(luîndu-se desperat cu mîinile de cap, parcă vrea să-şi adune gîndurile)

Sînt orb *acum*? Am fost alt'dată?

DOCTORUL

Fă ce-i dator să facă-un tată!
Nu te condamn; îmi pari mai mare
în ceasu-acesta de-ncercare,
de grijă şi necaz bătut,
decît puternic şi temut.
Cu bine! Viaţa îţi întinde
oglinda ei. O, Doamne sfinte,
vezi omul ce spre ceruri tinde!

(Iese.)

BRAND

(priveşte o vreme în gol, apoi izbucnind deodată)

Acum greşesc, ori mai nainte?

(Agnes apare în prag cu haina pe umeri și copilul în brațe; Brand nu o vede; vrea să vorbească, dar se oprește ca lovită de groază cînd zărește expresia de pe fața lui. În această clipă un om intră grăbit pe poartă. Soarele apune.)

OMUL

Ai un dușman, părinte!

BRAND

(ducîndu-și mîinile la piept)

Da,
aici.

OMUL

Primaru-i. Te ferește!
Da-n spic mereu sămînța ta,
cînd ciuma unui zvon pornește,
șoptind că, fără îndoială,
parohu-și lasă casa goală;
că-ar fi plecat de mai nainte,
ci aștepta ca biata-i mamă
să moară.

BRAND

Poate-așa-i!

OMUL

Părinte,
te știu; știu că primarul minte!
Lui, și celor cu el de-o seamă,
le stai în drum și le e teamă;
tu, dacă vrei să-i frîngi, tu poți;
de-aceea mint, că-s răi și hoți.

BRAND

(nesigur)

Și dacă-i adevăr ce spun?

OMUL

Atunci, tu ne-ai mințit pe toți.

BRAND

Să fi mințit?

OMUL

Ne-ai spus ades
că însuși Domnul te-a ales
pe tine, ca să ne aduni;
că printre noi te simți acasă;
că vei lupta cu tot ce-apasă
pe noi, *aici*; că fiecare
dator e, pentru-a lui chemare,
să lupte dîrz, și niciodată
să nu-nceteze să se bată!
Tu ai chemarea! Tu ești tare,
și-aprinzi un foc în fiecare.

BRAND

Aici urechile sînt surde,
simțiri tocite, aripi scurte!

OMUL

Tu știi că-n multe minți, lumini
se-aprind din soarele divin.

BRAND

Ci-n multe-i noapte-adîncă încă.

OMUL

Tu luminezi în noaptea-adîncă.
Dar las' să fie și cum zici;
nu multu-și are rostu-aici;
sînt singur, unul dintre toți,
și-ți spun: hai, pleacă dacă poți!

Un suflet am şi eu, şi-o moarte;
nu mă descurc cu nici o carte;
doar tu m-ai scos de la adînc;
încearcă să mă laşi; mă strîng
la pieptul tău. Nu vei putea.
Mi-e sufletul în mîna ta!
O, nu ne va lăsa, ştiu eu,
ca-ntr-un pustiu, păstorul meu,
pe mine şi pe Dumnezeu.

(Iese.)

AGNES

(sfios)

De var ţi-e faţa, buza suptă;
şi ţipă inima ta ruptă.

BRAND

Ecoul vorbelor rostite
aici, sub stînci, mă ia-n cuţite.

AGNES

(făcînd un pas înainte)

Sînt gata!

BRAND

La ce?

AGNES

(cu putere)

Fără teamă:
la ce e drept să facă-o mamă!

(Gerd vine fugind pe drum şi se opreşte lîngă gard.)

GERD

(bătînd din palme și strigînd cu o bucurie sălbatică)

Pastorul — știți? — a zburat!
Jos în văi și sus pe munți,
priculici și draci mărunți
mișună, pociți și răi;
hu, lovesc ca niște găi!
Un ochi mi l-au și mîncat;
inima pe jumătate;
mă descurc cu ce-au lăsat,
cu ce resturi am, cu toate!

BRAND

Te înșeli, copilă; iată,
sînt aici, ca și-altădată.

GERD

Tu? Da! Pastoru-însă nu e!
De pe Piscul Negru-n vînt
vulturul alunecînd
peste culmi, peste păduri,
cu frîu, cu șa, cu coburi
a trecut ca-ntr-o turbare,
uite-l nu e, uite-l nu e,
cu un om pe el călare;
pastorul prin nouri suie!
Iar biserica din sat,
goală-i, lacătu-ncuiat;
neagră-i, veche, ca de scrum;
și-i slăvită-a mea acum.
Pastoru-i are veșmîntul
alb, din fire de zăpadă;
hai să-l vezi și tu-n posadă;
e biserica-n sat goală;
dar a lui e numai fală;
cînd rostește el cuvîntul,
se cutremură pămîntul!

BRAND

Suflet frînt, din care vis
idolul tău te-a trimis?

GERD

(intrînd pe portița grădinii)

Idol? ce-i aceea oare?
Idol? O, da, da, știu bine;
de vopseli și aur plin e;
cînd mărunt, cînd foarte mare.
Idol? Ia stai! Tu nu-l vezi?
sub veșmîntul ei ales —
mîini, picioare de copil!
Nu-i vezi spaima mare-n care
parcă-ar vrea să-și înfășoare
plodu-n pătura vopsită?
Îl acoperă,-ngrozită!
Idol? Vezi-l! Iată-ți-l!

AGNES

(către Brand)

Mai ai lacrimi, rugi, tu, tată?
Urlă groaza-n gîndul meu!

BRAND

Agnes, vai, această fată
mi-a trimis-o Dumnezeu!

GERD

Auzi, clopotele sună
peste piscuri, peste munte!
Iată, oamenii se-adună
spre biserica măruntă!
Iată mulții priculici;
pastoru-i zvîrlise-n mare!
Iată mia de pitici;

ies din stîncile sub care
îi pecetluise-aici!
Nu sînt stînci să poți să-i legi
și nici mări ca să-i îneci;
iată-i iarăși pe poteci,
umezi mișunînd, și reci;
morți par strîmbii lor puieci,
scuturîndu-și din spinare
bulgării căzuți din munte;
„tată“, „mamă“, țipă ei;
le răspund bărbați, femei;
blînd săteanul le răspunde
parcă-ar fi chiar fiii săi;
iar țăranca ia la sîn
fătul mort cu botul spîn;
mîndră-așa nu și-a purtat
nici copilul la botez.
Vesel trai se-ncinse-n sat,
iată, uită-te și vezi;
pastorul lor a plecat!

BRAND

Piei de-aici! Ah, ce urîte
arătări!

GERD

Ascultă! Rîde
cel ce dintr-un colț de drum
către pisc se-avîntă-acum;
în registrul său îi scrie
pe cei care-n munte suie;
toți sînt scriși acolo iară;
goală-i biserica-n sat,
lacătu-a fost încuiat,
pastorul pe vultur zboară!

(Sare peste gard și se pierde printre bolovanii de pe coastă. Tăcere.)

AGNES

(se apropie şi abia şopteşte)

Hai la drum; e timpu-acum!

BRAND

(privind-o fix)

Care drum?

(Arată mai intîi spre portiţa grădinii, apoi către uşa casei.)

Pe care drum?

AGNES

(dîndu-se inapoi îngrozită)

Brand, copilul!...

BRAND

(urmind-o)

Spune-odată:
ce-s eu — pastor sînt, sau tată?

AGNES

(acelaşi joc)

De-ar tuna şi Dumnezeu,
nu voi da răspunsul eu!

BRAND

(urmind-o mereu)

Tu eşti mamă! eu ce sînt?
Tu ai ultimul cuvînt!

AGNES

Tu mi-eşti soţ; voi asculta
numai de porunca ta!

BRAND

(vrînd s-o apuce de braț)
Ia acest pahar!... Mi-e teamă.

AGNES

(retrăgîndu-se în spatele unui pom)
N-aș mai fi atunci eu mamă!

BRAND

Mă condamni acuma oare?

AGNES

(puternic)

Poți s-alegi altă cărare?

BRAND

Mă condamni acum mai greu!

AGNES

Crezi în marea ta chemare?

BRAND

Da!
(Prinzînd-o puternic de mînă.)
Cuvîntul care arde
spune-l: viață de-i, sau moarte!

AGNES

Drumul tău e Dumnezeu!

(Pauză.)

BRAND

Hai la drum; e timpu-acum.

AGNES

(cu voce stinsă)

Care?

BRAND

(tace)

AGNES

(arată spre poarta grădinii și întreabă)

Acesta?

BRAND

(arătînd ușa casei)

Nu, nicicum!

AGNES

(ridicînd în sus, pe brațe, copilul)

Doamne, jertfa care-o ceri
îndrăznesc s-o-nalț spre cer!
Groaza vieții mi-o alină!

(Intră în casă.)

BRAND

(privește în gol un timp, izbucnește în plîns, își acoperă fața cu mîinile prăbușindu-se pe scări și strigă)

Dă-mi, Isuse, dă-mi lumină!

Actul IV

(Ajunul Crăciunului în casa parohială. Odaia se află în întuneric. În fund ușa de ieșire; lateral — o ușă și, respectiv, o fereastră. Agnes, în doliu, stă lîngă fereastră și privește în noapte.)

AGNES

Nu mai vine! Nu mai vine!
Nopți, ah, nopți de nepătruns,
cîte doruri și suspine
făr-o șoaptă de răspuns!
Cad fulgi mari, legănători,
îmbrăcînd în giulgiul lor
alb biserica bătrînă.

(ascultînd)

Poarta scîrțîie-n țîțînă!
Pași!... Pași de bărbat, voinici...

(Se repede la ușă și o deschide.)

Intră! Intră! Ești aici!

(Brand intră, plin de zăpadă, îmbrăcat cu un palton gros pe care în timpul replicilor următoare îl dezbracă.)

AGNES

(aruncîndu-se la pieptul lui)

O, de cînd te-aștept să vii!
Stai cu mine, stai cu mine!
Nu mai pot să-ndur pustii
nopți de spaimă, fără tine!
Nu mai pot, o, fie-ți milă,
noaptea-ntreagă, ziua-ntreagă!

BRAND

Chinuita mea copilă,

(aprinde o singură luminare care aruncă în odaie o strălucire slabă)

sînt aici.

AGNES

Nu mai am vlagă.
Te-am pîndit cu chin, cu dor,

am legat cîteva flori,
cîte-am apucat s-adun
de-astă-vară, să le pun
pentru pomul de Crăciun.
Buchețelul lui — da, iată,
l-a primit. E sub zăpadă,
cununița — Doamne bun! —
e la...

BRAND

La mormînt.

AGNES

O, taci,
o, taci!

BRAND

Șterge-ți ochii dragi.

AGNES

Da, îi șterg eu, lasă, lasă;
sufletu-mi mai sîngerează;
rana mă mai doare încă,
nu mai pot, stă să mă frîngă;
o, să uit puțin năpasta;
să mai treacă doar o vreme;
nu mă tîngui, nu te teme.

BRAND

Noaptea Domnului e asta?

AGNES

O, nu mă certa iar, lasă!
Cum zburda mai an prin casă,
și-anul ăsta, chipu-i blînd
este... este...

(Se cutremură, neîndrăznind să pronunțe cuvîntul.)

BRAND

(puternic)

În mormînt!

AGNES

(implorînd)

Taci, o, taci!

BRAND

Dacă ți-e frică,
trebuie să-i spui pe nume!
Trebuie să strigi! Deci, strigă
ca un val urlînd în spume.

AGNES

O, cuvîntul crud te doare
și pe tine, știu eu, știu;
fruntea-ți plină-i de sudoare
pentru-acest cuvînt pustiu.

BRAND

Stropii de pe fruntea mea
apă din fiord sînt numai.

AGNES

Iar în pleoape numai nea
care-n stropi topită-acuma-i?
Nu, o, nu, sînt prea fierbinți,
curg din suflet, să nu minți!

BRAND

Agnes, nouă ni se cere
să fim tari, crezînd fierbinte;

înainte, cu putere,
pas cu pas, mereu-nainte!
Ah, azi am fost dîrz pe navă!
Valurile-n stînci izbeau,
pescăruşii se-ascundeau,
grindina cădea grozavă;
val de val fiordu-şi sparge,
ia odgoane şi catarge;
vela, cînd în vînt se-ntoarce,
zdreanţă-i fluturînd pe apă;
totul pîrîie şi crapă;
curg de-a valma de pe creste
stînci aduse de tempeste;
iar cei opt bărbaţi curînd
ca opt leşuri zac la rînd.
Iau atunci comanda eu;
stînd la cîrmă, am simţit
cum, puternic, Dumnezeu
dreptul mi l-a consfinţit
cu-un botez plătit din greu.

AGNES

E uşor să-nfrunţi furtuna,
dîrz, în luptă, totdeauna;
O, dar eu, cu gînduri-săbii,
ciripind ca nişte vrăbii,
eu, pe care nu m-alină
timpul, chiar şi dacă-aş vrea;
eu, de luptă stînd străină,
şi de măreţia sa;
eu, departe de lumină
mistuindu-mă aşa;
eu în casă-mi duc mîhnită
rostu-mi fără preţ şi mic,
de-amintire chinuită,
neputînd să uit nimic!

BRAND

Tu, un rost mic, fără preţ?
N-a fost altul mai măreţ.

Dacă-mi pierd vreodată firea,
și nădejde, și curaj,
și mi-i tulbure privirea,
gindu-i frînt, sufletul laș,
mi se pare-atunci un dar
că pot plînge plîns amar.
Agnes, Domnu-atunci mi-apare
cum nu l-am văzut nicicînd;
o, atît de-aproape-mi pare
că-i simt pieptul respirînd.
Şi mi-e dor să mă arunc,
strîns, sub brațu-i de părinte,
să mă țină îndelung
lingă pieptul lui fierbinte.

AGNES

Brand, o, să-l privești mereu
pe măreţul Dumnezeu
ca pe-un tată, nu stăpîn.

BRAND

Nu pot, Agnes, să-i înfrîn
drumul aspru, fapta mare;
trebuie să-l văd drept, tare,
vast cît cerul, în putere;
un timp mic aşa îl cere.
O, dar tu îl poţi privi
ca pe-un blînd părinte, și
fruntea să ți-o odihnești
mult la pieptul lui de tată
și pe urmă, întremată,
raza slavei lui cerești
să mi-o dărui în sfîrșit
c-am luptat și-am suferit.
Ținta căsniciі,-ntreagă,
asta-i, Agnes, ne-ntreruptă;
unul sîngeră și luptă,
cel'lalt rănile îi leagă;
doar aşa-s, cu bună știință,

două fiinţe într-o fiinţă.
De cînd m-ai ales anume,
renunţînd la-ntreaga lume,
rostu-ntregii tale vieţi
e o misiune sfîntă;
eu să lupt pîn-la izbîndă
sau să cad luptînd sub soare
ori veghind în noaptea lină:
tu să-mi dărui cupa plină
a iubirii ce nu moare,
şi căldura mîinii tale
pentru pieptu-mi strîns în zale;
astea-s rosturi fără preţ?

AGNES

Toate mi se par prea grele
pentru puterile mele;
mii de gînduri port urlînd
şi gemînd pe-un singur gînd.
Parcă-i vis — şi visul ţine.
Las' să plîng şi să bocesc,
dă-mi curaj, să-mi regăsesc
datoria şi pe mine.
Brand, stînd singură, aseară,
a intrat aci-n odaie;
avea faţa bucălaie;
în cămaşa lui uşoară,
poticnind, cu paşi mărunţi,
a venit la patu-mi iară,
cu surîsul drag pe gură,
şi-mi părea că mă tot cheamă,
cu mînuţe-ntinse: „mamă" ! —
parc-ar fi cerut căldură!
Da, aşa! O, vream să strig!

BRAND

Agnes!

AGNES

Da, lui Alf i-i frig!
Cum n-ar îngheța, cum crezi,
între scînduri, sub zăpezi?

BRAND

Leşu-i zace sub zăpadă,
dar *copilu*-n cer senin e.

AGNES

(indepărtîndu-se de lingă el)

O, ce crud scurmi rana-n mine
şi durerea toată, toată!
Leşu-acesta-ntotdeauna
pentru mine-i *fiul* meu.
Sufletul şi trupu-s una;
să despart, ca tine, eu
sufletul de trup nu pot;
pentru mine sînt un tot;
Alf, de sub zăpezi și ger,
e același Alf din cer!

BRAND

Să se vindece, despică
rana-ntreagă, sîngerînd.

AGNES

Da, dar nu fi crud, fii blînd;
ştiu s-ascult, dar nu de frică.
Dă-mi curaj, Brand, dă-mi putere;
fă-ți cuvîntul mîngîiere.
Glasul tău care, măreț,
într-o clipă grea detună
ca să scoată din furtună
sufletul unui drumeț,
nu-l poți face oare cînt
să-mi alini durerea blînd?

Nu găseşti tu graiul milei
să-mi aprinzi lumina zilei?
Domnul tău stîrneşte teamă,
ca un rege-ntr-o cetate;
cu durerea mea de mamă
cum să-ncerc la el răzbate?

BRAND

Crezi că-ar şti să te alinte
Domnul tău de mai-nainte?

AGNES

Nu, nu, nu mă-ntorc la el!
Totuşi, cîte-un dor mă-nclină
către ţărmul vechi, spre-acel
ţărm de soare şi lumină.
Greu de dus, uşor de spus;
e-un proverb din timpu-apus?
Cîmpul tău îmi e prea mare;
totu-aici îmi pare greu;
ţelul tău, a ta chemare,
visul, lupta, drumul tău,
stîncile ce ne-nconjoară,
şi fiordul ca o gheară;
luptă, beznă, iarnă, frică;
doar biserica e mică.

BRAND

(uluit)

Mică? Iar acelaşi gînd!
Oare el pluteşte-n aer?
Cum e mică?

AGNES

(clătinînd din cap, îndurerată)

Ce cuvînt
toarce-al inimilor caer?

Oare-al sufletului zbor
nu-i ca vînturile-n vaer?
Unde merg, de unde vin?
Fără să-nțeleg deplin,
știu atît: biserica
nu e pe măsura ta.

BRAND

Ce duh umblă prin popor?
Toți mă-ntîmpină pe rînd
ca aduși de-același gînd;
chiar nebuna-n zdrențe, sus,
pe platou, la fel mi-a spus.
„E urîtă, și e mică"
mi-a strigat; nici ea nu știe
gîndul dincotro-i adie.
Vin femei mereu să-mi zică:
ni-i biserica prea mică!
Strigătu-acestor femei
are-un tîlc, are-un temei?
Agnes, o, acum știu ce-i:
mi-ești de Dumnezeu aleasă,
tu mi-ești îngerul ivit;
fără-a ști, iei, înțeleaptă,
la răscruce, calea dreaptă,
cînd eu stau ca rătăcit.
De-amăgiri nicicînd nu-ți pasă;
sufletu-ți, din prima zi,
viața mi-o călăuzi;
m-ai întors din zborul greu
către slăvile senine,
îndreptîndu-mi către mine
ochii, către eul meu.
Agnes, iar rostești cuvinte
mari, ca soarele fierbinte,
iar mi-arăți a mea chemare,
opera-mi ce se ridică.
Casa Domnului e mică;
vom clădi o alta, mare!
Azi văd clar că Dumnezeu

mi te-a dăruit pe tine;
te implor acum şi eu:
stai cu mine, stai cu mine!

AGNES

Îmi voi scutura mîhnirea,
lacrimile-mi şterg pe rînd,
voi închide amintirea
ca sub lespezi de mormînt,
al uitării-ocean turnînd
peste ele, pe vecie;
lumea-mi de năluci, prin care
am umblat odată, moare;
am să-ţi fiu numai soţie!

BRAND

Drumul duce-n măreţie.

AGNES

O, dar glasul blînd să-ţi fie!

BRAND

Altul dă porunci prin mine.

AGNES

Da, cel care-ai spus că cere
mai întîi *să vrei*, ştiu bine,
chiar dacă nu ai putere.

(Vrea să plece.)

BRAND

Unde pleci?

AGNES

(surizind)
E sărbătoare,

nu? — şi trebile-s noian.
Ţi-aminteşti? — acum un an
mă numeai risipitoare.
Candelabre toate-aprinse,
jucării, cununi întinse,
pomul de Crăciun sclipea;
se rîdea şi se cînta.
E Crăciunul; bucurie
vreau, Brand; şi lumini să fie;
casa-n zîmbet se-nveşmîntă
pentru sărbătoarea sfîntă.
Domnul de-o să ne privească-şi
va vedea cei doi copii,
trişti, de-o linişte cerească;
n-au de ce să se ferească
a zîmbi, dacă vroi
tatăl lor să-i pedepsească.
Vezi că ştiu să nu mai plîng?

BRAND

(o strînge în braţe, apoi îi dă drumul)

Da, lumini aprinde iară,
asta e menirea ta!

AGNES

(surîzînd trist)

Iar tu, pîn-la primăvară,
să ridici biserica!

(Iese.)

BRAND

(privind după ea)

Gata, gata-n orice clipă
pentru jertfa cea mai grea;
chiar cînd inima-n piept ţipă,
stă la post, şi vrea să stea.
Doamne, dă-i puterea ta;

cupa asta, prea-i amară;
ia-mi-o; greul ei mă frînge;
şoimul legii, uriaş,
cum să-l pun să-i prindă-n gheară
inima, să i-o mănînce?
Eu am forţă, am curaj;
dă-mi poveri cît vrei, mă-mpilă,
doar de ea ai, Doamne, milă!

(Bătăi la uşa de intrare. Intră primarul.)

PRIMARUL

Primeşti un om învins în casă?

BRAND

Un om învins?

PRIMARUL

Aşa vin, doară.
Îţi aminteşti că astă-vară
vream să te izgonesc în ţară;
nu-ţi prevesteam o soartă-aleasă-n
război, şi nu voiai s-asculţi...

BRAND

Ei şi?

PRIMARUL

Deşi aveam dreptate,
acum refuz a mă mai bate.

BRAND

De ce?

PRIMARUL

Îi ai pe cei mai mulţi.

BRAND

Crezi?

PRIMARUL

Știi și dumneata prea bine;
mulțimea toată-ncoace vine;
un spirit nou, neîntrerupt,
pătrunde-n sat, și Domnul știe
că nu se datorește mie;
de unde trag concluzia
că vine de la dumneata.
Ți-ntind, deci, mîna; nu mai lupt!

BRAND

Nu se sfîrșește-acest război
decît căzînd unul din noi.

PRIMARUL

Să-nchei războiul — e nevoie
de-o pace doar, și-o bunăvoie!
Eu știu să pierd cînd sînt învins;
sînt om ca orice om, cum vezi;
cînd spada dușmanul a-ntins
spre pieptul meu, știu să cedez;
cînd contra spadei stai cu bățul,
să fugi, acesta e învățul;
cînd rămîi singur în război,
cuminte-i să dai înapoi.

BRAND

Sînt două chestiuni aici:
întîi că: „cel mai tare"-mi zici,
apoi că-i am pe cei mulți.

PRIMARUL

Da!

BRAND

Acum? Dar ce se va-ntîmpla
în ziua jertfei, sfîntă, mare;
a cui va fi puterea, oare?

PRIMARUL

În ziua jertfei? Doamne sfinte,
nu va veni această zi!
În cazul cel mai rău, părinte,
poporul, bietul, va plăti;
trăim în vremuri mai umane,
nu se mai cer azi jertfe vane.
Eu însumi pot să spun că sînt
din cei ce-aduseră sub soare
aceste vremi umanitare
în locul jertfei pe pămînt;
nu că regret, dar, negreșit,
eu doar pe mine m-am jertfit,
și-o bîtă dacă-am făurit,
doar munca mea o va zdrobi.

BRAND

Da, poate ai dreptate. Ci
tot nu pricep cu dinadins
de ce te-ai declarat învins.
Și de ai bîtă, și de n-ai,
rămîi de opera ta prins,
dator să mergi spre propriu-ți rai;
de ți se-aștern în cale ape,
cînd țara lui Satan e-aici,
poți oare fericit să strigi:
grăbește-te spre iad, e-aproape?!

PRIMARUL

Am să-ți răspund și nu, și da;
visezi un port, un adăpost;
cînd vezi că truda n-are rost,

de ce-ai mai bate calea grea?
Aşa e omul — vrea o plată
să-i răsplătească truda toată;
cînd nici o şansă-n luptă nu-i,
te pleci frumos şi te supui.

BRAND

Ce-i negru totuşi nu e alb!

PRIMARUL

Amice, raţionezi calp;
de ce să spui: „alb ca zăpada",
cînd: „neaua-i neagră" — urlă strada?

BRAND

Şi dumneata strigi „negru"?

PRIMARUL

Ci
eu nu strig „negru", eu strig „gri".
E-un timp umanitar; poporul
nu-l iei în piept, să-nfrunţi zăporul;
ni-i ţara liberă; integru-i
principiul liberei păreri;
de *unul singur* vrei să ceri
ca *toţi* s-aleagă alb ori negru?
Avînd majoritatea-acum,
eşti cel ce ne conduci la drum;
mă-alătur şi eu dumitale,
cu tot ce am, ca-ntreaga turmă;
şi sper că nu m-or lua la vale
că n-am luptat pînă la urmă.
Mă judecă azi toţi, cum văd,
ca vinovat de vreun prăpăd,
şi toţi de-a valma se revoltă
de-i chemi la muncă şi la holdă;
şi nimeni nu mai vrea, cuminte,
să-şi dea obolul, ca-nainte;

şi dacă oamenii nu vor,
nu poţi să-nfăptui nici un spor.
Te rog să crezi, mi-e greu să las
atîtea planuri de pripas,
cu arăturile-n lăzaştini,
cu asanarea vechii mlaştini
şi loturile de pe vale,
şi podul nou, şi noua cale.
Dar, Doamne, asta-i, mai apoi!
cînd eşti înfrînt, să dai-napoi,
sperînd că timpul, cu răbdare,
le-orînduie pe fiecare;
cuminte, trage-te deoparte
lăsînd furtuna să te poarte.
Poporu-acum m-a părăsit;
s-a dus, aşa cum a venit;
da, da; acum, pe alte căi,
din nou, la drum, prin munţi şi văi!

BRAND

Deci dumneata pentru popor
te zbuciumi şi te zbaţi de zor?

PRIMARUL

Nu, nu; pe viul Dumnezeu.
Doresc binele public, da,
vreau binele satului meu;
dar aş minţi cînd aş nega
c-am socotit că, totodată,
am dreptul şi la o răsplată
cum, după-o zi grea, se cuvine
oricui care munceşte bine.
Un om activ, cu mintea-ntreagă,
şi-un rod din trudă vrea să-şi tragă,
nu doar suspine şi ponoase,
rupîndu-şi bietele lui oase
de dragu-unei idei pioase.
Am îndestul bunăvoinţă,
dar nu-mi pot neglija tot rostul,

sacrificîndu-mi adăpostul
și mintea și-ntreaga ființă.
Se cade-ntîi să-mi întreţin
familia — și nu-i puţin;
am o soţie, multe fete;
ideea nu ţine de foame,
ideea nu ţine de sete,
cînd ai în sarcină-un cămin;
și dacă-mi vine-un brînză-n bete
o altă cale să-mi proclame,
mirîndu-se de ce-i firesc,
eu voi răspunde-atunci îndată:
acela este un rău tată.

BRAND

Și-acum ce vrei?

PRIMARUL

Vreau să clădesc.

BRAND

Vrei să clădești?

PRIMARUL

Da, chiar aşa,
spre cinstea satului şi-a mea.
Întîi să-mi reclădesc înaltul
prestigiu, care fu să-mi scape;
alegerile sînt aproape;
va trebui să dau asaltul
înfăptuind ceva măreţ;
de mă voi dovedi isteț
și voi ieși biruitor,
voi fi alesul tuturor,
și nu va fi ales un altul.
N-ar fi-nţelept, mi-am spus, de-aș lua
în piept puterea vijeliei.

Poporul vrea să-l 'nalţi, s-a spus;
las altora acest prepus;
eu vreau să meargă pe picioare;
da-i dezbinat acuma, tare,
şi toţi sînt împotriva mea,
şi sînt săraci toţi, Domnul ştie-i!
Mi-am zis să caut a afla
un leac în contra sărăciei.

BRAND

Vrei s-o stîrpeşti?

PRIMARUL

Ar fi-n zadar;
ea este răul necesar
oriunde; trebuie păstrată;
dar poate fi cumva forţată
să ia o formă blîndă-n schimb,
cînd ştii s-o îngrădeşti din timp.
Aşa cum fiecare ştie,
e-un mîl această sărăcie,
cel mai gras bălegar din toate,
pentru-ale ţării-ntregi păcate;
eu mîlu-acesta-aş vrea să-l strîng.

BRAND

În ce fel?

PRIMARUL

Nu ghiceşti? Adînc
simţită-i lipsa unui mare
spital pentru săraci, în care
ciumaţii ar fi internaţi.
Da, un spital pentru ciumaţi,
acolo fiind, pasămite,
păcatele lor lecuite.
Şi-acest spital gîndesc să fie

legat direct de-o închisoare,
încît închise să se știe
efect și cauză-mpreună
sub lacăte și sub zăbrele,
avînd celulele-ntre ele
un zid drept latură comună.
Și-așa-ncepînd, mai am de gînd
să construiesc la fel un rînd
de săli frumoase de alegeri
de judecăți, și de petreceri,
și de serbări, cu o tribună,
și camere de oaspeți; bună,
o mare casă, deopotrivă
politică, dar și festivă.

BRAND

Se cere-acest palat comun!
Și mai ales a doua parte.
Știu însă-un lucru mai acut.

PRIMARUL

Da? Poate-o casă de nebuni?
Și eu gîndeam, la început,
ce-i drept, că lipsa ei ne arde;
dar, după ce-am mai chibzuit,
am renunțat la acest gînd;
și alții, mulți, m-au sfătuit
și cred eu că pe drept cuvînt:
de unde banii necesari
unei lucrări atît de mari?
Un astfel de azil, vă spun,
pretinde serioase sume
spre-a găzdui întreaga lume
ce-ar trebui în el să-aduni.
Oh, timpul, iutele șuvoi;
nu construim doar pentru noi;
cu pași giganți, mari timpuri vin;
ce-a fost ieri mult, azi e puțin;
noi forțe, de dimensiuni

grozave, aptitudini noi
apar; şi merge-ntreaga obşte
cu cizmele de şapte poşte.
De-aceea nu-i azilul bun,
acum, în vremile aceste;
şi-mi pare-o glumă scumpă foc
să-i faci posterităţii loc
cu pruncii ei şi cu neveste.
Deci, Doamne, zic, e cariată
măseaua asta; să se scoată!

BRAND

Şi vreun nebun mai grav de-apare,
ai la-ndemînă sala mare.

PRIMARUL

(înveselit)

Da, sala-i liberă adese;
Brand, acest plan plin de-înţeles e!
De reuşeşte bine treaba,
avem ospiciul pe degeaba,
unind sub coperişu-acel,
sub faldu-aceluiaşi drapel,
cele mai tipice-elemente
ale acestor vremi prezente;
aci găsi-vor găzduire
săracii, lunga lor oştire,
mojici din turmă, răi din fire;
apoi nebunii care-acum
tot rătăcesc hoinari pe drum,
cu mintea-nvăluită-n fum;
în fine,-avem loc pentru toate
a'libertăţii noastre roade:
un cîmp de luptă în alegeri;
loc, pentru oratori, de-ntreceri,
şi-o sală de consiliu bună
să-şi spună omul un cuvînt
de vreun folos pentru comună;
şi-o sală-n care vor depune

aleșii noștri jurămînt
să apere acest pămînt
și moștenirile străbune.
De n-o să cadă planul baltă,
atunci toți fiii-acestor stînci,
pe drept trăi-vor laolaltă
cum le e dat din vremi adînci.
Deși ținutul nu-i bogat,
cînd totul vom avea-n comună,
oricine va putea să spună
că-i foarte bine-organizat.

BRAND

Mijloace ai?

PRIMARUL

Ca-n orice treabă,
aici e nodul crucial;
voința la efort e slabă
și, dacă nu mă-ajuți total,
cobor drapelu-n mod fatal.
De-ai să mă sprijini cu-un cuvînt,
cîștig teren mult mai ușor;
și de-mi înfăptui viul gînd,
nu voi uita ce-ți sînt dator.

BRAND

Vrei, deci, să cumperi un dușman?

PRIMARUL

Altfel i-aș spune unui plan
menit să schimbe-n punte lină
prăpastia ce ne dezbină,
și care-ncheie-un vechi război
păgubitor pentru-amîndoi.

BRAND

N-ai nimerit într-un ceas bun.

PRIMARUL

O, ştiu, cunosc ce neagră jale
îţi umple casa de durere;
dar bărbăţia dumitale
şi-al obştei interes comun,
să vin aici mi-au dat putere.

BRAND

La bine ori la rău, oricînd,
doar datoria-mi poartă mersul;
dar eu alt plan nutresc în gînd
şi-ţi face inutil demersul.

PRIMARUL

Ce plan? Mă iartă că-ndrăznesc.

BRAND

Eu însumi vreau să construiesc.

PRIMARUL

Să construieşti? Îmi furi ideea?

BRAND

Nu-n totul.

(Arătînd pe geam afară.)

Vezi clădirea-aceea?

PRIMARUL

Colo?

BRAND

Da.

PRIMARUL

De lemn... de sub deal?
Păi, e grajdul parohial!

BRAND

Nu, nu aceea; cea mai hîdă,
aceea mică şi urîtă.

PRIMARUL

Biserica?

BRAND

(dînd din cap)

Vreau să clădesc
o alta, mult mai mare.

PRIMARUL

Nu,
la dracu, n-am să-ngăduiesc!
Biserica este tabu;
vrei să-mi zădărniceşti ideea!
Am planul gata; şi-i urgent;
da-mi sari în gît cu-al dumitale.
Şi amîndouă, evident,
nu-i chip a deveni reale.
Dă înapoi, cît mai curînd.

BRAND

Eu înapoi n-am dat nicicînd.

PRIMARUL

Dar trebuie, omule,-ţi spun!
Clădeşte marea mea-nchisoare,
clădeşte casa de nebuni,
căminul de ciumaţi şi sala,

și sediul, clubul! Ce-ți năzare
biserica aceea-n minte?
Și pentru ce, la o adică?
Destul de bună-a fost-nainte.

BRAND

Se poate, însă-acum e mică.

PRIMARUL

Eu niciodată n-o văd plină.

BRAND

Nu are spațiu, nici lumină;
acolo nimeni nu se-nchină.

PRIMARUL

(clătinînd din cap cu mirare)

Păi, asta cred că dovedește
că doar ospiciu ne lipsește.

(Schimbînd tonul.)

Biserica s-o lași în pace;
Ea, într-un fel, orice i-ai face,
e-un monument din moși-strămoși.
Ea ni-i o scumpă moștenire;
n-o dărîmăm pentru-o pornire!
Las baltă planul meu, și-adun
pe cei ce încă-s credincioși
trecutului nostru comun;
mă-nalț ca Phönix din cenușă
și, ca un cavaler în zale,
voi sta în calea dumitale
veghind și cea din urmă ușă
a unui monument străbun.
Era, cînd Beles mai domnea,
un templu păgînesc aici;
din prada lor, pioși voinici

au ridicat biserica.
Întreg trecutul nostru sfînt
mai luminează, fulgerînd,
și-acum în lemnul ei sărac.

BRAND

Dar toate-aceste urme sînt
de mult culcate în mormînt;
n-a mai rămas măcar un steag.

PRIMARUL

Da, pentru că-i atît de veche
că prețul ei n-are pereche;
pe cînd trăia bunicu-mi drag,
era o hrubă-n zid, sub prag!

BRAND

O hrubă?

PRIMARUL

Cît o butie!

BRAND

Dar zidul?

PRIMARUL

Zidul nu mai e.
Susțin deci, cu-ndărătnicie:
să nu-mi dărîmi biserica;
ar fi rușinea cea mai grea,
un sacrilegiu-o barbarie!
Și mijloace — de unde iei?
Crezi că găsești cinci inși să-ți deie
atîția bani să poți cu ei
înfăptui acea idee,
cînd, de-o-ngrijești, mai poat' să steie

pe grinzi biserica bătrînă?
Cît mai trăim, nu se dărîmă.
Mai trage cu urechea-n sat,
şi vezi de-o să-mă-nfrîngi vreodat'.

BRAND

Nu cer un ban, clădesc doar eu
o casă pentru Domnul meu.
Şi-o voi clădi cît mai curînd;
îmi dau întreaga moştenire
să-nalţ frumoasa mea zidire.
Primarule, ce-mpotrivire
îi mai aduci acestui gînd?

PRIMARUL

(împreunîndu-şi mîinile)

Sînt năucit! Aşa ceva,
chiar la oraş, rar poţi vedea,
darmite-aici, aici, la noi,
pe unde să-ţi strîngi punga-i lege
şi cînd nevoia te petrece;
dai drumul darnic la şuvoi,
şi curge, spumegă, ţîşneşte.
Nu, Brand, spun drept, mă amuţeşte!

BRAND

De mult eu îmi luasem gîndul
de moştenire.

PRIMARUL

Cîte-o şoaptă
mi-a parvenit, dar pîn' la faptă...
nu prea credeam să-ţi ţii cuvîntul.
Să dai, chiar pentru-un sfînt lăcaş,
tot, fără nici un avantaj?
Cum vrei faci; cine-o să te-nfrunte?
Rămîn în urmă; treci în frunte!

Brand, dă comanda; haide, tună;
m-oi strecura eu prin furtună.
Zidim biserica-mpreună!

BRAND

Ce? Îți lași propriul plan?

PRIMARUL

Eu?
De ce nu l-aș lăsa? Îl las!
Mi-e martor bunul Dumnezeu.
Spre cine-o să dea buzna toți?
Spre cel care te lasă ras,
te mulge, te jupoaie bine,
sau către cine-ți dă cît poți
să-nfuleci, să te-ndopi? Spre cine?
Te-ajut, pe viață și pe moarte!
Doar gîndu-acesta mă mai arde,
mă ia, mă zgîlțîie, mă prinde;
norocul mă conduse-aseară
aici, la prezbiteriu, iară;
căci fără planul meu, părinte,
nici că ți-ar fi trecut prin minte
al dumitale; altfel spus,
biserica se va-nălța
deci și prin influența mea!

BRAND

Ci ia aminte, n-am să cruț
ruina hîdă de-altădată.

PRIMARUL

(privind afară)

Cum șade neagră, în zăpadă,
sub lună, pare-un sărăcuț,
vechi adăpost căzut pe-o rînă.

BRAND

Cum, cum, primare?

PRIMARUL

Prea-i bătrînă!
Cum n-am văzut-o pînă-acum?
Cocoşul ei de tablă cade,
acoperişul i se roade;
nu, nu mai face-un ban, oricum.
Ce stil, vai, ce arhitectură!
Ce-i drept, e-o dărăpănătură.
Privindu-i doar aspectul trist,
acoperişul mohorît
pe care creşte-un muşchi urît,
ce-ar spune un specialist?
Nu-i de la Beles, hotărît!
Nu, pietate, pietate,
dar să nu mergem prea departe,
cînd vede bine-o lume-ntreagă
că-i o cocioabă veche,-o plagă!

BRAND

Dar dacă oamenii nu vor,
ce facem fără voia lor?

PRIMARUL

O, dacă ei nu vor, vreau eu.
De mîine chiar mă-aştern pe treabă;
fac toate formele degrabă
şi-ncepem; pun tot zelul meu
la lucru; într-o săptămînă
e gata tevatura toată;
astfel de treburi nu se-amînă;
îi scriu prefectului îndată,
şi, dacă nu mi se-ndemînă
să strîng la lucru nici o ceată,
dărîm cu propria mea mînă,
smulg eu bucată cu bucată.

Chiar dacă-ar fi să-ncep asaltul
cu fetele doar, şi soția,
jur: voi distruge hardughia!

BRAND

Vorbeşti pe-un ton cu totul altul
decît vorbiseşi prima dată.

PRIMARUL

Aceasta e vrăjita roadă
a timpului umanitar:
să nu fii mărginit vreodată
de nici o dogmă ori hotar;
poetul — dacă nu ne minte —
a spus o vorbă minunată:
că ni-i gîndirea-naripată,
că zboară, cu alte cuvinte.
Cu bine!

(Luîndu-şi pălăria.)

Plec, mă duc la bandă!

BRAND

La ce?

PRIMARUL

A,-nchipuie-ți că azi
prinserăm, de-a mai mare dragul,
la graniță, sus, o ghirlandă
de tuciurii, urîți ca dracul;
şi-acuma ceata de poghiaz
e la vecinii de la nord,
doar doi-trei de-au scăpat pe pantă.

BRAND

Nu se-anunțase un acord?

PRIMARUL

Păi, dracii, de ce ies din cort?
Da, tot acestei vechi comuni
poate că aparţin şi ei,

(rîzînd)

şi dumitale! Am să-ţi spun
o ghicitoare, dacă vrei:
sînt oameni ce-au venit pe lume
din cei care ţi-au dat un nume,
şi totuşi, ei nu-ţi sînt nimic
fiindcă-s un neam venetic!

BRAND

(clătinînd din cap)

O, Doamne, multe ghicitori
te-ncurcă, foarte deseori.

PRIMARUL

Nu, asta nu-i greu de ghicit.
De-un tînăr vei fi auzit,
sărac, de-aici din sat, din vale,
spre vest; era un om deştept,
cît patru pastori de-nţelept;
el a cerut-o de soţie,
cîndva, pe mama dumitale.

BRAND

Şi?

PRIMARUL

Avea multă bogăţie
ea; da, era bogată tare;
şi-atunci, fireşte, ca oricare,
ea îl trimise la plimbare.
Ştrengarului ce-i vine-n minte?

De dor ia munții toți în pantă,
și, dus de inima fierbinte,
își află adăpost la dor
lîngă-o țigancă; și-nainte
să moară, lasă-un spor în bandă
de multe fete și feciori;
și-acuma satu-i e dator
cu-un priculici născut din flori,
un rod frumos și foarte cert.

BRAND

Da? Cine-i?

PRIMARUL

Țigăncușa Gerd.

BRAND

(greu)

Așa!

PRIMARUL

(înveselit)

Cum? Ghicitoarea-mi place!
Obîrșia vă e comună,
căci fapta, oricît de nebună,
a junelui fără parale,
e de la mama dumitale.

BRAND

Și oare nu se poate face
nimic să-i ajutăm cumva?

PRIMARUL

Ptiu! Să-i închizi ca pe-o dihanie.
Sînt cufundați toți în pierzanie;

a-i izbăvi ar însemna
să-i furi Satanii-un drept cinstit,
să-l faci pe diavol un falit.

BRAND

Adineauri vorbeai de-o casă
a celor fără ajutor.

PRIMARUL

Propunerea a fost retrasă
de-atunci, chiar de propunător.

BRAND

Era destul de-ntemeiată!

PRIMARUL

(surîzind)

Vorbești pe un alt ton cu mine,
decît vorbiseși prima dată.

(Bătîndu-l pe umăr.)

Ce-i mort e mort; și, în esență,
se cere-un pic de consecvență.
Cu bine! Nu mai pot rămîne;
alerg la boaitele păgîne
vreo două vorbe să le spun.
Mă duc! Mulți ani, pentru Crăciun!
Salut soției! Fug! Cu bine!

(Iese.)

BRAND

(după ce a tăcut un timp, afundat în gînduri)

O, ce căință se cuvine!
Urzeala soartei e nebună;
din mii de ițe se-mpreună;
păcatu-i prins în propriu-i rod
ca ochiurile-ntr-un năvod;

dreptate și cu nedreptate
pe-un singur nod sînt înnodate.

(Trece la fereastră și privește afară îndelung.)

Copile, miel neprihănit,
plătești greșeala mamei mele;
dar printr-un suflet rătăcit,
să-aleg ce-i drept mi-a poruncit
Cel-ce-tronează-între-stele;
e rodu-acest biet suflet frînt
al vinei mamei pe pămînt.
Așa, Stăpînul-peste-toate
— sămînța răului s-o-ntoarcă
spre echilibru și dreptate —
pîn-la a treia spiță-ncarcă
un neam să-și ducă-a' lui păcate.

(Dîndu-se înapoi îngrozit de la fereastră.)

Da, Dumnezeu, cel ce domnește,
întregul neam îl pedepsește!
Întîia lege-a lui, de jar,
e cumpăna dreptății doar.
Puterea de-autojertfire
e calea către mîntuire;
dar oamenii, denaturînd
al vieții-nălțător cuvînt
și sensu-i — turma omenească
se teme-acum să-l mai cunoască.

(Plimbîndu-se încolo și încoace prin odaie.)

Te rogi? Ce-i ruga? Un cuvînt
așa de lesne luat în vînt
și risipit de toți,ca fumul.
Li-i ruga strigăt de iertare
spre taina tainei cea mai mare;
stau în genunchi și-ncurcă drumul,
cerșind mereu, fără sfială,
loc pe grumazul lui Isus,
din cloaca lor de îndoială,
cu brațele-amîndouă-n sus.
Și eu la porțile cerești
aș fi putut, ca fiecare,

să mă prostern la cel pe care
„cutremurat să-l preamăreşti".

(Se opreşte şi şopteşte îngîndurat.)

Ci-n ceasurile ce s-au scurs
prin groază, desperare, jale,
cînd Alf pleca pe-a morţii cale,
cînd nici sărutul mamei sale
nici un surîs nu i-a mai smuls,
ce-a fost atunci? Nu m-am rugat?
De unde-acel vîrtej ciudat
de armonii, de melodii
venind din zări ori din vecii,
urcînd spre-albastrele tării,
ce mă luă şi linişti?
Nu m-am rugat? N-am fost flămînd
de rugă? N-am vorbit în gînd
cu Domnul? M-o fi auzit,
din slava lui? Va fi privit
căsuţa-n doliu, unde-am plîns?
Ce ştiu eu? Totu-acum s-a stins
şi-s bezne-n juru-mi, şi tăceri;
nici o lumină, nicăieri.
O, Agnes, smulge din neant

(Strigă cu groază.)

lumina, Agnes, dă-mi îndată.

(Agnes deschide uşa şi intră purtînd sfeşnicele de sărbătoare cu lumînările aprinse; o lumină strălucitoare se revarsă în odaie.)

BRAND

Lumină, dă-mi lumină!

AGNES

Iată
lumina de Crăciun, da, Brand.

BRAND

(moale)

Lumina!

AGNES

(aşezind sfeşnicele pe masă)

Nu-i tîrziu?

BRAND

De loc,

nu, nu!

AGNES

O, dar aici e frig;

ai îngheţat.

BRAND

(dirz)

Nu!

AGNES

(surîzind)

Ce voinic!

Nu vrea lumină, nu vrea foc.

(Pune lemne pe foc.)

BRAND

(mergind încoace şi încolo)

Hm, nu vreau!

AGNES

(liniştită, vorbind ca pentru ea, în timp ce împodobeşte odaia)

Aici am să pun

un sfeşnic. La celălalt Crăciun,

rîdea, era vioi, voinic;
voia să prindă-n pumnu-i mic
lumina, se sălta-n picioare
şi întreba de nu e soare.

(Mutînd puțin din loc sfeşnicul.)

Aşa, să-ajungă şi-n grădină,
acolo, geana de lumină;
acum prin geamuri poat'să-şi vadă
pătuțul cald de altădată,
şi, pe furiş, să fure-o rază
de la luminile din casă;
Dar geamurile parcă plîng...
stai, stai să vezi cum vor zîmbi.

(Şterge geamurile ferestrei.)

BRAND

(a urmărit-o cu privirea şi spune încet)

Oceanul de dureri, adînc,
cînd oare se va potoli?
Căci trebuie!

AGNES

(pentru sine însăşi)

Acum e bine!
Nimica nu mai e-ntre tine
şi noi, odaia s-a lărgit,
pămîntul rece-a devenit
pătuțul alb şi cald în care
visează un copil la soare.

BRAND

Ce-i, Agnes, ce faci?

AGNES

Sst! Sst! Taci!

BRAND

(apropiindu-se)

Perdeaua pentru ce n-o tragi?

AGNES

A fost un vis; acum sînt trează.

BRAND

Capcane-s visele. Hai, lasă,
închide!

AGNES

(rugătoare)

Brand.

BRAND

Închide, spun!

AGNES

O, nu fi aspru, Brand, fii bun.

BRAND

Închide-acum!

AGNES

(trăgînd oblonul)

Închid şi-ncui.
Dar Dumnezeu, să ştii tu, nu-i
mîhnit că sufletu-mi bău
din apa visului.

BRAND

A, nu!
El e judecătorul blînd

şi dulce, el nu se mînie
că-l mai stropeşti din cînd în cînd
cu-oleacă de idolatrie.

AGNES

(izbucnind in plîns)

Ce mai vrea de la mine oare?
Nu mai am aripi, nu mai pot.

BRAND

O jertfă-n care nu dai tot,
e apă aruncată-n mare.

AGNES

Eu tot am dat, n-am ce mai da.

BRAND

(clătinînd din cap)

Ci multe jertfe vor urma.

AGNES

(surîzînd)

Hai! Am curaju-unui sărac!

BRAND

Dă!

AGNES

Ia! Brand, nu mai am nimic!

BRAND

Ai dorul vinovat, îţi zic,
durerile ce nu mai tac.

AGNES

(desperată)

Am inima fără de leac!
Hai, smulge-o!

BRAND

Jertfa ta degeaba-n
gîtleju-abisului se duse
de-i scalzi acum în lacrimi groapa!

AGNES

(cutremurîndu-se)

O, pe ce drum cumplit te-aduse
— abrupt, și strîmt, și lung, și greu —
năprasnicul tău Dumnezeu!

BRAND

Voința doar pe-acesta-l știe.

AGNES

Dar cel al milei?

BRAND

(respingînd această idee)

Jertfa vie
e unica vieții măsură.

AGNES

(privind în gol și tremurînd)

Abia acum întreg mi-apare
cuvîntul groaznic din scriptură,
pe care pînă-acum nicicînd
nu-l pricepusem.

BRAND

Ce cuvînt?

AGNES

„Cel ce vede pe Domnul, moare!"

BRAND

(o cuprinde în brațe și o strînge puternic la piept)

O, nu, nu, nu-l privi de fel!
Închide ochii!

AGNES

Văd!

BRAND

(îi dă drumul)

Nu-i el!

AGNES

Tu suferi, Brand, tu.

BRAND

Te iubesc.

AGNES

E grea iubirea ta.

BRAND

Prea grea?

AGNES

Să nu mă-ntrebi; te voi urma.

BRAND

Crezi că din drumul tău firesc,
din dansuri și din jocuri, doar

te-am smuls cîndva, să te jertfesc
pentru-un păcat imaginar?
Vai, nouă! totul ar fi fost
un sacrificiu fără rost.
Îmi ești soție; deci îți cer
tot, pentru drumul către cer.

AGNES

O, cere-mi, dar să nu pleci!

BRAND

Bine;
vreau doar să stau puțin cu mine.
Zidesc biserica-n curînd.

AGNES

Cea mică va pieri în hău.

BRAND

De-i templul idolului tău,
s-o dărîmăm din temelie!

(O îmbrățișează cuprins parcă de teamă.)

Cu tine pacea! — și prin tine,
trudind, pe-același drum, cu mine!

(Se îndreaptă către ușa laterală.)

AGNES

Brand, îmi dai oare voie tu
să-ntredeschid doar, cît de cît,
oblonul ăsta mohorît?
Brand, spune, îmi dai voie?

BRAND

(din ușă)

Nu!

(Intră în camera lui.)

Totu-nchis, numai zăvoare,
drugi de fier, cît să încapă
jale, lacrimă, uitare,
drumul dintre cer şi groapă.
Nu mai pot; aş vrea să fug
de-al singurătății jug.
Unde? Încotro? Sever
ochiul din văzduh mă frînge.
Pot de-aici din sat să pier
eu, cu tot ce port în sînge?

(Ascultă la ușa odăii lui Brand.)

El citeşte; glasul meu
nu-i ajunge la ureche.
Nici un ajutor, un sfat;
nici un sprijin. Dumnezeu,
de Crăciun, e ocupat:
șade-n cerul lui, de veghe,
și ascultă-n dans şi-n cînt
cum petrec pe-acest pămînt
cei bogați şi mulțumiţi,
liniștiți și fericiți,
cei ai căror fii sînt vii,
cei ce nu au nopți pustii.
Nu mă vede, nu ia-n seamă
singură cum plînge-o mamă.

(Apropiindu-se cu sfială de fereastră.)

Ah, oblonul! Dacă-ar trece
doar o rază, n-ar ajunge
groaza nopții s-o alunge
de la patul lui cel rece?
Nu, el nu-i acolo jos!
Nu-i Crăciunul sărbătoare
pentru prunci? Acum el, poate,
are voie să coboare
și, oprind din lunga cale,
cu minuța ca o floare

stă să bată bucuros
la fereastra mamei sale.
Plîns de prunc aud, sau ce-i?
Alf, un sfat n-am, un temei!
Geamu-nchis, e-nchis și gata;
e-o poruncă de părinte;
Alf, tu ești copil cuminte,
să nu-l supărăm pe tata.
Zboară-n ceruri iarăşi; sui
unde-s cînturi, bucurii,
soare, jocuri de copii!
Dar nu spune nimănui
c-ai găsit oblonu-nchis
chiar de tata; voi, ştrengari,
nu pricepeţi, e-n zadar,
gîndul oamenilor mari.
Spune-le că-i tare trist,
că a suferit şi-a plîns;
spune-le că el a strîns
flori pentru cununa ta.
Ai văzut-o, nu-i aşa?

(Ascultă, se răzgîndeşte și clatină din cap.)

Eu visez! Ce ne desparte
nu-i oblonu-acesta greu.
Numai flacăra ta, moarte,
zid şi lacăte va arde,
drugi, şi lanţuri, şi zăvoare,
toată trista închisoare
ce m-a rupt de Alf al meu.
Multe am a împlini
pînă ne vom întîlni.
Multe, multe, în tăcere;
vreau să pot; vreau să fiu tare;
însuşi Dumnezeu mi-o cere.
Dar acum e sărbătoare...
Cum a fost cel'lalt Crăciun?
O, îl voi serba! Mi-adun
dintr-un vis, luîndu-mi vamă,

fericirea vieţii mele:
toate lucrurile-acele
înţelese doar de-o mamă.

(Îngenunchează lîngă comodă, deschide un sertar şi scoate de acolo diferite lucruri. În aceeaşi clipă, Brand deschide uşa şi vrea să-i vorbească, dar, cînd pricepe ce face ea, se opreşte şi rămîne nemişcat. Agnes nu-l vede.)

BRAND

(încet)

Veşnic fuga la mormînt,
veşnic jocul morţii-n gînd.

AGNES

Iată vălul; şi hăinuţa
de botez; e nepurtată.
Iată-aici şi cămăşuţa.

(O ridică, se uită la ea şi zîmbeşte.)

Doamne, dulce mai rîdea;
ce copil frumos era
acolo în strană! Iată
şalul! Iată-o jacheţică;
a-mbrăcat-o-întîia oară
cînd l-am scos în ger, afară;
la-nceput era prea mare,
apoi a rămas prea mică.
Şi mănuşile-amîndouă,
ciorăpeii, căciuliţa
de mătase e ca nouă,
i-am brodat-o cu igliţa;
iată-mbrăcămintea-n care-l
îmbrăcasem de plecare
ca să-i fie bine, cald;
cînd am pus-o iar deoparte,
parcă m-am întors în moarte!

BRAND

(frîngîndu-şi mîinile de durere)

Doamne, eu, eu nu-i pot arde
cel din urmă templu, strîns
din dureri; trimite-un alt'!

AGNES

Ce pătată-i; oare-am plîns?
Cîte bogății! Brodate-n
perla lacrimii, scăldate-n
chinul jertfei greu şi sfînt!
Iată-i paltonaşul, vezi?
Îl purtase la botez.
O, cît de bogată sînt!

(Răsună bătăi puternice la uşa de la intrare; Agnes se întoarce scoţînd un strigăt şi în aceeaşi clipă îl zăreşte pe Brand. Uşa se dă de perete, şi o femeie, îmbrăcată în zdrenţe, dă buzna cu un copil în braţe.)

FEMEIA

(vede hainele de copil şi strigă către Agnes)

Dă-mi şi mie, tu eşti mamă
şi bogată!

AGNES

Mai bogată
eşti de zeci de ori.

FEMEIA

Bag-samă,
şi tu eşti ca lumea toată;
numai vorba rea de voi e.

BRAND

(apropiindu-se de ea)

Da' ce cauţi tu aici?

FEMEIA

Nu pe tine! N-am nevoie
de duhovnic. Mai degrabă
fug în vîntul ca un bici,
să n-ascult o noapte-ntreagă
predica despre păcate;
că decît să stai pe lîngă
omul negru care ştie
drumul lumii cum străbate
către iaduri de urgie,
fugi mai bine şi te anină-n
ştreang ori, poate, mai curînd
să te-neci, să-ngheţi pe-o stîncă!
Dracu' să mă ia! Ce vină
am că sînt aşa cum sînt?

BRAND

(încet)

Graiul ei, această faţă...
presimţirile mă-ngheaţă!

AGNES

Odihneşte-te, te rog;
treci cu pruncul lîngă foc;
vă aduc — şi lui şi ţie —
să mîncaţi. Vai, cîte-ndură!

FEMEIA

Puiul de ţigan nu ştie
de lumină şi căldură.
Nouă ne sînt date doar
drumuri fără de hotar,
munţii, rîpele, pădurea;
pribegind flămînzi şi goi,
izgoniţi mereu aiurea,
veşnic singuri şi străini;
sat, ogradă şi cămin
alea-s numai pentru voi!

Fug; pe urma mea vor trece
şi primar, şi jandarm; vin
să mă prindă, să mă lege,
îndîrjiţi ca nişte cîini!

BRAND

Nimeni nu te-atinge-aici.

FEMEIA

Ce? Aci-ntre ziduri, zici?
Nu! mai bună-i neagra taină-a
nopţii-n viscol! Dă-mi o haină
pentru plod, să-l înfăşor.
Frat'su-ăl mare i-a furat
zdreanţa şi-a fugit — şi-acuma
dîrdîie scîncind de zor,
gol, şi vînăt, şi-ngheţat,
coperit numai cu bruma
măzărichiei de-afară.

BRAND

Lasă-aici, femeie, plodul;
nu-l mai tîrîi pe podul
morţii, unde-l duci să piară
păcătos şi rău cu totul!

FEMEIA

Bine zici, ce să pot spune!
Nimeni n-a făcut minune
cum e asta, nici n-o face!
Ne goniţi în vînt şi-n ploi!
Contra noastră doar război!
Ştii tu unde l-a făcut
mumă-sa cînd l-a născut?
Într-un şanţ, printre băltoace;
împrejur, cînd îl năştea,
se urla, cînta şi bea;

iar botezu-i fu-ntr-o baltă;
cruce i-am făcut, la scaldă,
cu-un tăciune de descîntec;
prima lui înghițitură
fu un gît de băutură;
cînd îl deșertam din pîntec,
răsunau jur-împrejur,
Doamne, numa-njurături;
chiuiau la cap, să-ți spui:
tatăl lui, și tații lui!

BRAND

Agnes!

AGNES

Da.

BRAND

La datorie!

AGNES

(cu desperare)

Brand! Nu pot ce-mi ceri, vai mie!

FEMEIA

Dă-mi! Tot! Lucruri de mătasă
și-orice zdreanță de prin casă;
orice haină — bună, rea —
numai să-l îmbrac în ea!
O să moară, știu, îndat',
dar să moară dezghețat!

BRAND

(către Agnes)

Sună clopotul. Alege!
Auzi-l vuind departe.

FEMEIA

Ai destule pentru-al tău...
dă-i și alui meu; e rece;
dă-i o haină cît e-n viață,
și o pînză pentru moarte!

BRAND

Țipătul glasului său
nu te biciuie în față?

FEMEIA

Dă-mi!

AGNES

Micuțul Alf ar plînge;
sacrilegiu e; mă frînge!

BRAND

L-am ucis degeaba, dacă
pragul casei n-o să-l treacă.

AGNES

(frîntă)

Fie voia ta. Din mine
inima mi-o smulg, în fine.
Hai, femeie; îndrăznește;
să-ți împart ce-mi prisosește.

FEMEIA

Dă-mi!

BRAND

Să-mparți ai spus?

AGNES

(cu energie sălbatică)

Îndur
moartea, dar nu-mi dau la furi
totul! Pas cu pas, eu tot
am cedat. Tot. Nu mai pot.
Jumătate dau, te-ascult;
e destul, destul de mult.

BRAND

Toate-au fost mult, vreau să știu,
pentru propriul tău fiu?

AGNES

(dînd)

Hai, femeie, ia-le. Iată
haina nouă, nepurtată;
șalul, jachețica groasă,
căciulița de mătasă,
paltonașul de botez
o să-i țină cald, să vezi;
și mănuși pînă la cot.

FEMEIA

Dă-mi! Dă-mi!

BRAND

Agnes, ai dat tot?

AGNES

(dă din nou)

Ia și micii ciorăpei;
ia femeie, ia ce vrei!

FEMEIA

Văd sertarul gol; acum
bine-ar fi s-o iau la drum;
le-oi lega eu cu vreo sfoară;
fuga! repede! afară!

(Iese.)

AGNES

(stă tăcută, pradă unei puternice lupte interioare, pe urmă întreabă)
Oare-i drept, Brand, şi-i nevoie
de-alte jertfe, negreşit?

BRAND

Spune-mi: tu de bunăvoie
tot ce-aveai ai dăruit?

AGNES

Nu.

BRAND

Ţi-e jertfa apă-n mare.
Jertfa ta-i fără valoare.

(Vrea să plece.)

AGNES

(tace pînă cînd el ajunge lîngă uşă, apoi strigă)
Brand!

BRAND

Ce-i?

AGNES

Te-am minţit; adînc,
la genunchi îţi cad, şi plîng;

m-ai crezut; tu n-ai ştiut
că n-am dat tot ce-am avut.

BRAND

Ce?

AGNES

(scoţînd din sîn o boneţică de copil mototolită)

Un lucru n-am dat; iată!

BRAND

Boneţica?

AGNES

E udată-n
lacrimi, nopţi întregi şi grele;
pavăza inimii mele!

BRAND

Fă-ţi din zeii tăi altar!

(Vrea să plece.)

AGNES

Stai!

BRAND

Ce vrei?

AGNES

O, tu ştii, doar!

(Îi întinde boneţica.)

BRAND

(se apropie și întreabă, fără să i-o ia)

Vrei?

AGNES

Vreau!

BRAND

E afară,
ea, femeia; stă pe scară.

(Iese.)

AGNES

Nu mai am nimic; o, sînt
dezlegată de pămînt!

(Rămîne o clipă nemișcată, într-o liniște deplină; încetul cu încetul expresia feței i se schimbă, pînă cînd începe să strălucească de o mare bucurie. Brand se reîntoarce; Agnes fuge în întîmpinarea lui, plină de veselie, i se aruncă de gît și strigă.)

Brand, sînt liberă,-n sfîrşit.

BRAND

Agnes!

AGNES

Bezna a pierit!
Toată groaza, ca-ntr-un vis
s-a topit în nefiinţă,
prăbuşită spre abis!
E-a voinței biruință!
Pier în zarea sinilie
cețuri, nouri, vijelie;
peste bezna nopţii-apar

zori de purpură și jar!
Nu mai plîng, nu mă-nspăimînt
de cuvîntul crunt: mormînt!
Rana grea nu mă mai doare;
fiul meu se-nalță-n soare.

BRAND

Agnes, ai învins!

AGNES

Da: groază,
moarte; toate le-am supus!
E-o victorie grozavă!
O, privește-n ceruri, sus!
Lîngă tronul alb, în față,
Alf nu-ntinde către noi
brațele, frumos ca-n viață?
Glasuri de-aș avea eu, mii,
să-i mai cer n-aș îndrăzni
din lumina lui măreață
să se-ntoarcă înapoi.
Multe-s, Doamne,-n largul firii
drumurile mîntuirii!
Jertfa lui putu să-mi poarte
sufletul spre cer din moarte;
Alf a fost născut la rîndu-i
ca să-l pierd și să mă mîntui!
Brand, îți mulțumesc! Mi-ai dus
pașii-n luptă spre mai sus;
știu că-ai plîns, o, știu și cum.
Greu-asupra ta-i acum;
tu acum urmează, deci,
totul sau *nimic* să-alegi!

BRAND

Agnes, totu-i lămurit:
chinul luptei s-a sfîrșit!

AGNES

Dar tu uiţi? Acela care-l
vede pe Dumnezeu moare!

BRAND

(dînd înapoi)

Vai, ce foc aprinzi, vai mie!
Nu! De-o mie de ori nu!
Eu am braţe, am tărie;
nu pleci de la mine tu!
Pot să pierd tot — viaţă, nume;
pot să pierd întreaga lume,
dar pe tine, nu, o, nu!

AGNES

La răscrucea vieţii,-alege!
Stinge-mi proaspăta făclie,
iar izvorul, care-mi cîntă
în această noapte sfîntă
plin de gînduri, fă-l să sece!
Dă-mi — femeia e afară —
idolii de zdrenţe iară;
dă-mi din nou acele zile
de-altădată, reci, umile;
dă-mi noroiul lor, să cad
iar în vise şi păcat;
tu eşti tare, tu poţi tot;
eu nici să te-nfrunt nu pot;
aripile mi le frînge,
sfarmă-mi suflet, şi mă-nfrînge;
plumbul zilelor mi-l leagă
de picioare, greu, să tragă;
du-mă iarăşi îndărăt
unde noaptea mă cuprinde,
să trăiesc ca mai-nainte
de-a fi învăţat să văd!
Dacă vrei, nu pregeta;
voi fi iar soţia ta;
la răscrucea vieţii,-alege!

BRAND

Vai, vai mie dacă-aş vrea!
Să fugim din locul rece
al durerii,-n largul zării,
să găsim lumina, viața!

AGNES

Dar de-acest loc nu te leagă
taina sfîntă a chemării
și cumplita jertfă-ntreagă?
Mii de suflete aici
iți aşteaptă dimineața:
Trebuie să le ridici
din adîncurile firii,
de pe căile pribege,
spre izvorul mîntuirii,
spre lumină și-nțeles!
La răscrucea vieţii,-alege!

BRAND

N-am nimica de ales.

AGNES

(aruncîndu-se de gitul lui)

Brand, îți mulțumesc; mi-ai fost
sprijin drept, și adăpost.
Iar acum, cind neagră, deasă,
ceața somnului mă-apasă,
credincios, la capul meu,
să veghezi mereu, mereu.

BRAND

Dormi, dormi! Truda zilei tale
s-a sfîrșit.

AGNES

Da; e pe cale!
Lampa nopții se aprinde;
sînt sfîrșită; mă cuprinde,
ca o apă neagră, somnul.
O, să-l lăudăm pe Domnul!
Noapte bună!

BRAND

Îți doresc
noapte bună!

AGNES

Mulțumesc;
pentru tot îți mulțumesc.

(Iese.)

BRAND

(cu mîinile pe piept)
Suflete, fii cu credință!
Pierderea e biruință.
Tu, pierzînd tot, cîștigi deci;
doar ce pierzi e-al tău pe veci!

Actul V

(După un an și jumătate. Noua biserică e împodobită pentru tîrnosire. Un pîrîu curge pe lîngă ea. E în zorii unei dimineți încețoșate. Paracliserul se pregătește să aranjeze ghirlănzi în fața bisericii: puțin mai tîrziu, sosește învățătorul.)

ÎNVĂȚĂTORUL

He, iaca-i gata tot?

PARACLISERUL

E zor.
Dă-mi un picuț de ajutor;
procesiunea-ncepe-ndată.

ÎNVĂȚĂTORUL

La prezbiterium acum e
un fel de stemă pe fațadă...

PARACLISERUL

Așa, așa!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce va să zică?

PARACLISERUL

E-o stemă-n care vor scri, cică,
al pastorului nostru nume.

ÎNVĂȚĂTORUL

Da,-i sărbătoare în comună!
O să se strîngă mult norod;
fiordu-i alb de pînze tot.

PARACLISERUL

De, obștea s-a trezit; se-adună;
sub pastorul de mai nainte,
n-au fost nici lupte, nici cuvinte;
dormeam și eu, și tu, vecine;
nici nu mai știu cum e mai bine.

ÎNVĂȚĂTORUL

Viața, paraclisere...

PARACLISERUL

Da;
nu prea ne-am sinchisit de ea;
şi iată-acum!

ÎNVĂŢĂTORUL

La un apoi,
cînd noi lucram, ceilalţi dormeau;
s-au deşteptat ei, dormim noi;
de noi nevoie nu mai au.

PARACLISERUL

Spuneai că viaţa-i tot?

ÎNVĂŢĂTORUL

Aşa
prim-pastorul şi Brand spuneau;
şi eu la fel spun, se-nţelege,
dar vorba-mi pare-adevărată
în ce priveşte doar norodul.
Noi doi avem o altă lege,
şi ei va să-i slujim cu totul;
funcţionari districtuali,
alt ţel avem, alt ideal;
biserica şi ştiinţa să susţinem,
de pasiuni să nu ne ţinem,
să nu ne lăsăm duşi de val.

PARACLISERUL

Da-i însuşi pastoru-n tumult.

ÎNVĂŢĂTORUL

Vezi, asta n-are drept s-o facă.
Ştiu că superiorii lui

sînt supăraţi chiar de ce spui;
li-i teamă de popor oleacă,
altfel îl revocau de mult.
Nu-i el prost; are nas, nu şagă,
şi ştie snopul cum se leagă.
Zidi biserica. Pe-aici
toţi tac, ceva dacă ridici.
Ce faci, nu, nimeni nu te-ntreabă;
să faci doar, asta-i, orice treabă;
şi turmă, şi conducători,
sîntem neam de-nfăptuitori.

PARACLISERUL

Da, ai fost deputat cîndva,
cunoşti poporul, firea sa;
un ins, care ne-a vizitat
după ce ne-am mai deşteptat,
spunea că, pentru-un neam de adormiţi,
promitem mult acum, treziţi.

ÎNVĂŢĂTORUL

Da, mult promite-acest popor,
acest popor promite-acum,
acest popor trezit la drum;
toţi sînt tălmaci prevestitori.

PARACLISERUL

Un gînd în cap mi se tot pune;
ascultă-mă, ai studii, spune:
ce-i misiune populară?

ÎNVĂŢĂTORUL

Ce-mi ceri tu să-ţi explic, amice,
e greu de spus aşa-ntr-o doară;
pe toţi i-adună, cum s-ar zice,
puterea unei mari idei;
ea se va împlini, de vrei,
în viitor doar, *nota bene*.

PARACLISERUL

Pricep; mulţam. Dar, măre nene,
mai e ceva ce nu pricep
şi-aş vrea acuma să te-ntreb.

ÎNVĂŢĂTORUL

Vorbeşte.

PARACLISERUL

Spune-mi, oare cînd
are să vie pe pămînt
şi viitoru-acela?

ÎNVĂŢĂTORUL

Iată,
nicicînd.

PARACLISERUL

Nicicînd?

ÎNVĂŢĂTORUL

Da, niciodată!
odată ce vine, devine
prezent, nu mai e viitor.

PARACLISERUL

E just; aşa-i; pricep uşor;
n-ai cum s-o mai întorci, fireşte.
Dar misiunea se-mplineşte?

ÎNVĂŢĂTORUL

Ţi-am spus doar mai adineaóri
că e un pact de viitor
şi-n viitor se-aşteaptă.

PARACLISERUL

Bine,
dar viitoru-acel cînd vine?

ÎNVĂŢĂTORUL

(încet)

Paracliser, puah!

(Tare.)

Haide, dar,
de la-nceput să-ncepem iar:
deci viitorul, zic, nu vine,
căci, de-a venit, trecut devine.

PARACLISERUL

Aşa!

ÎNVĂŢĂTORUL

Sub fiecare noţiune
e-un chiţibuş, se poate spune,
şi nu-l poţi explica aşa
cum îl înveţi pe cineva
pînă la cinci a număra.
Da, a promite-i a minţi,
cît de cinstit ar fi cel care
promite; ştie fiecare
că-i greu a ţine ce-ai promis;
dar dacă-n logică eşti tare,
poţi spune, fără compromis,
că-i imposibil chiar să ţii.
Deci, haide să lăsăm să zboare
această pasăre-n tării.
Ia spune-mi...

PARACLISERUL

Sst!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce e?

PARACLISERUL

Taci!

ÎNVĂȚĂTORUL

Parcă
aud cum cineva încearcă
să cînte la o orgă.

PARACLISERUL

El e!

ÎNVĂȚĂTORUL

Preotul?

PARACLISERUL

Hotărît!

ÎNVĂȚĂTORUL

De piele,
zău, dacă m-ai fi jupuit,
juram că-i încă adormit.

PARACLISERUL

Pesemne că nici n-a atins
în noaptea asta patul său
ecleziastic.

ÎNVĂȚĂTORUL

Cum?

PARACLISERUL

E-un rău
ascuns aici, care-l mănîncă
de cînd rămase văduv încă;
şi-ascunde chinul, dar, fireşte,
din cînd în cînd mai izbucneşte;
o cupă care se revarsă
e parcă inima lui arsă;
şi cîntă. Plînge-ntr-un acord
soţia dusă, fiul mort.

ÎNVĂŢĂTORUL

Par că-şi şoptesc şi că suspină...

PARACLISERUL

Plîng rînd pe rînd, şi se alină...

ÎNVĂŢĂTORUL

Eh, parcă ţi-ar veni să zbori!

PARACLISERUL

Da, de n-ai fi un biet slujbaş!

ÎNVĂŢĂTORUL

De n-ai fi bietul muritor
legat de datorie, laş!

PARACLISERUL

De-ai da odată cu plăcere
la dracu, şi plaivaz şi carte!

ÎNVĂŢĂTORUL

Dînd chibzuinţa la o parte,
de-ai fi cum simţi, paraclisere!

PARACLISERUL

Păi, sîntem singuri, — să simţim!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ar însemna atunci să fim
la rînd cu cei de jos în viață.
Dar pastorul știi cum ne-nvață;
nu poți să ai decît o față;
nu poate-a fi nimeni vreodată
și om și slujbaș totodată;
ar trebui să fim la fel
primarului, să-l luăm model.

PARACLISERUL

De ce pe el?

ÎNVĂȚĂTORUL

Ții minte, doară,
cum a intrat în foc să scape
arhiva, cînd îi arse casa.
Așa e?

PARACLISERUL

Da, era-ntr-o seară...

ÎNVĂȚĂTORUL

Prin flăcări ce s-a mai trudit;
părea el însuși înzecit!
Dar Diavolul rîdea-n odaie;
zărindu-l, scoate-un țipăt soața
primarului: „Salvează-ți viața,
Satana, iată,-ți stă-mpotrivă!"
Primaru-atunci, din pălălaie,
răcnește: „Viața? iee-o dracul,
ajută-mi numai să trec pragul
și să salvez această-arhivă!"
Vezi deci, mata: ăsta primar e
întreg, din creștet la picioare,
și-o să ajungă-n cap de cale
la recompensa vieții sale.

PARACLISERUL

Cum? unde-anume?

ÎNVĂȚĂTORUL

Păi, să-i spun:
în raiul primarilor buni...

PARACLISERUL

Prietene!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce-i?

PARACLISERUL

Tot ce spui,
orice cuvînt, în miezul lui
ascunde-un semn al veacului,
de parcă i-ar fi chiar ecoul.
Sînt multe frămîntări, vezi bine;
nu mai e cinste, nici rușine,
s-a dus tradiția bătrînă.

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce-i copt se-ntoarce în țărînă;
ce-i putregai hrănește noul;
e pieptul neamului mîncat
de oftică; într-un scuipat,
cu tusea, neputînd tot răul
să-arunce, îngropați-l, jos,
în groapă, hîrbul ofticos.
E-un clocot; și fără lunete
întreaga fierbere se vede.
Din ziua cînd au dărîmat
biserica bătrînă-n sat,
e parcă ar fi dus cu ea

tot ce de viață ne lega,
din rădăcini, din temelii,
din rosturile celor vii.

PARACLISERUL

Ce liniște se așternuse!
Nu mai strigau: jos, jos cu ea!
Cu frunțile-n pămînt, supuse,
stau toți în clipa-aceea grea,
și nici o vorbă n-au mai scos,
pe gînduri duși, ca-ntr-o osîndă,
cînd vechea noastră casă sfîntă
se prefăcuse în moloz.

ÎNVĂȚĂTORUL

Cei mulți tot mai credeau că-i leagă
de vechiu-i spirit viața-ntreagă,
pe cînd cetatea vremii noi
își ridica pereții goi;
priveau cu-un fel de-nfiorare
în către ziua-aceea mare
cînd va fi dat jos vechiul steag
și-un altul flutura-va-n loc;
azi zidurile toate-s gata;
mai tristă, mai tăcută-i gloata;
da, iată-ne-acum la soroc.

PARACLISERUL

(arătînd într-o parte)

Ce furnicar! Cu mic, cu mare,
s-au strîns.

ÎNVĂȚĂTORUL

Cu miile s-adună.
Ce liniște-i!

PARACLISERUL

De vuiet plină,
ca marea-n preajmă de furtună.

ÎNVĂŢĂTORUL

Poporu-i; inima-i suspină;
de parcă ştie fiecare
măreaţa vremilor chemare,
şi ca-ntr-un parlament, mereu
se strîng, să-aleagă-alt Dumnezeu.
Ci unde-i Brand? Stau ca pe ace;
parcă mă tem, şi parcă-mi place!

PARACLISERUL

Şi eu, şi eu!

ÎNVĂŢĂTORUL

Sînt clipe cînd
simţi cum te-afunzi, din gînd în gînd,
tot mai afund, ca pas cu pas;
vrei, dai-napoi, şi iarăşi cazi!

PARACLISERUL

Amice!

ÎNVĂŢĂTORUL

Ce-i?

PARACLISERUL

Hm!

ÎNVĂŢĂTORUL

Spune-apoi!

PARACLISERUL

Cred că acum simţim şi noi!

ÎNVĂŢĂTORUL

Ce? Eu nu!

PARACLISERUL

Nici eu! Sînt sătul;
un singur martor nu-i destul!

ÎNVĂŢĂTORUL

Sîntem bărbaţi, măi tigvă goală.
La revedere! Plec la şcoală.

(Iese.)

PARACLISERUL

Mă port chiar ca un cioflingar;
să mă astîmpăr aşadar,
să mă închid în mine iar
ca un sfînt evangheliar.
Dă zor cu treaba, timpu-acu-i;
hei, lenea-i perna dracului.

(Pleacă în partea cealaltă.)
(Orga, care în timpul replicilor de mai sus a răsunat în surdină, izbucneşte deodată puternic şi încheie într-o notă sfîşietoare. După o clipă, apare Brand.)

BRAND

Nu, nu pot să fac să sune
cîntecul de rugăciune.
Orga schiaună şi ţipă;
boltă, ziduri, totul pare
copleşit de-o apăsare
închizînd orice acord,
care-abia se înfiripă,
ca sicriul greu pe-un mort!
Orice-ncerc, nimic nu spune;
orga nu mai vrea să sune.

Vocea-mi, oricît m-am trudit,
înapoi se-ntoarce, spartă,
răgușită, stinsă, moartă,
ca un glas dogit de clopot,
ca un geamăt, ca un șopot
dintr-un piept de om sfîrșit.
Pare că-n cafas, sus, sta
însuși Domnul, și-n mînie,
respingea cu mîna sa
vorbele-mi de pioșie!
Am visat o minunată
casă-a Domnului, măreață;
am dat jos ce-a fost odată,
cu-o voință îndrăzneață;
iat-o, casa-i ridicată.
Toți exclamă-n admirare:
„Vai, ce mare-i, cît de mare!"
Oare-așa-i cum ei o văd,
sau mă-nșel eu cînd n-o văd?
E în zidurile-aceste
chinul care le-a născut?
Oare-n templu-acesta este
visul meu de la-nceput?
Seamănă el, așa cum e,
cu o boltă-naltă peste
suferințele din lume?
Agnes, dacă-ar mai trăi,
totul, ah, altfel ar fi;
și în cele mai mărunte
lucruri, ea știa să vadă
măreția, și să-nfrunte
îndoiala-mi totodată,
și-ntr-o rază de lumină
ea lega cu-un singur gînd
cerurile de pămînt,
ca frunzișul pe-o tulpină.

(Bagă de seamă pregătirile de serbare.)

Steaguri, flori, ghirlande chiar;
cîntece, cor de școlari;
vine-aici puhoi de lume;

toţi să mă salute vor;
numele-mi cu aur scris!
Doamne, dă-mi lumină, ori
prăvăleşte-mă-n abis!
Peste-un ceas serbarea-ncepe;
pastoru-i tot gîndul lor,
toţi vorbesc de fapta sa!
Ştiu ce gînduri au în minte,
simt ce foc au în cuvinte;
laudele-aduse mie
mi se par vrăjitorie;
toate-mi trec în zbor prin faţă,
ca prin jar un vînt de gheaţă.
De-aş putea, o, de-aş putea,
să m-afund într-o uitare,
ca în grota unei fiare!

PRIMARUL

(intră în uniformă de gală şi salută strălucind de mîndrie)

Ne iată şi la ziua mare,
sabatul după munca grea;
vom strînge vela, vom nălţa
drapelele de sărbătoare,
plutind în voia apei, lin,
cu sufletu-mpăcat deplin!
Salut, om nobil, minte rară,
a cărui faimă legendară
străbate-acum întreaga ţară!
Salut; sînt emoţionat
şi fericit încă pe-atît!
Cum te simţi?

BRAND

Am un nod în gît!

PRIMARUL

Va trece, sper, neapărat.
Acuma predică şi tună;

dă-i turmei hrană-n grajdul nou.
Biserica are-un ecou
că toţi l-am admirat cum sună.

BRAND

Aşa?

PRIMARUL

Chiar şi sfinţia-sa
prim-pastorul îl lăuda.
Ce stil, ce frumuseţe largă!
Ce măreţie, ce grandoare
în formele ei!

BRAND

Se remarcă?

PRIMARUL

Anume ce?

BRAND

Că pare mare.

PRIMARUL

Nu! Este! Din oricare parte,
de-aproape ca şi de departe.

BRAND

Aşa-i? Cu-adevărat? Crezi oare?

PRIMARUL

Pe viaţa mea, e foarte mare!
Prea mare pentru un popor
de-aici, din depărtatul nord.
Prin alte părţi, ştiu, e-un decor

obişnuit; aici, la noi,
la cei ce-o ducem în nevoi,
pe ţarini sterpe, printre stînci,
strînşi între munte şi fiord,
e-aşa de mare că te frîngi.

BRAND

Da, am schimbat vechea minciună
cu una proaspătă, aşa-i!

PRIMARUL

Ce vrei să spui?

BRAND

Mutarăm, vai,
privirea bietului popor
de la bătrîne monumente
la templul vremilor prezente
ce se ridică pînă-n nor
cu vîrful turnurilor lor.
Ţipau cîndva: ce scump odor!
Acuma urlă: o, ce mare,
nu are-n lume-asemănare!

PRIMARUL

Prietene, n-am să-l măsor,
dar cine-l vrea mai grandios,
e-un cap pătrat, i-o spun ritos.

BRAND

Oricine totuşi poat' să zică:
această sfîntă casă-i mică;
a spune-altfel, e o minciună.

PRIMARUL

Ideea asta e nebună!
De ce numeşti acuma slută

ce-ai ridicat cu-atîta trudă?
Poporu-ntreg e mulţumit;
lui i se pare mare, da;
n-a mai văzut aşa ceva;
o, lasă-i gîndul nesmintit!
De ce în suflet să-i stîrneşti
luminile altor nădejdi
de care nici n-are ştiinţă?
Depinde totul de credinţă.
Ce importanţă-ar avea, chiar
de-ar fi o cuşcă de ogar,
cînd tuturora li se pare
că e nemăsurat de mare?

BRAND

Mereu aceeaşi teorie!

PRIMARUL

Şi-apoi, acum e sărbătoare;
oricine-ar vrea aici să vie,
ni-i oaspete, şi n-ar fi bine
să nu-l primim cum se cuvine.
Chiar dumitale personal
ţi-ar dăuna mult — vrei nu vrei —
de-ai sta să spargi fără temei
buboiu-acesta-într-un scandal.

BRAND

Nu te-nţeleg.

PRIMARUL

Păi, iată ce-i:
am hotărît să-ţi oferim
o cupă, toată de argint;
ar fi ridicol să-i dezmint,
vorbindu-le despre mărimi;
şi coru-ar fi lipsit de rost,
ca şi înflăcăratu-mi toast;

de-am încurca acuma treaba,
tot ce-am făcut ar fi degeaba.
Va trebui să taci, cum vezi,
să-ți ții curajul și să crezi.

BRAND

Cînd niște mincinoși se-adună
ca să serbeze o minciună!

PRIMARUL

Doamne, ferește-ne! Amice,
prea crude vorbe-ți vine-a zice.
Dar îți servesc eu, la moment,
un și mai strașnic argument;
nu de argint, de aur este;
te răsfățăm aici ca-n cer,
cu drag, cu tot ce-avem noi, peste
puteri: de azi ești cavaler
în sfîntul ordin; vei purta
pe piept înscrisă sfînta cruce.

BRAND

Eu port o cruce mult mai grea,
pe care nu o mai pot duce.

PRIMARUL

Cum, vestea asta nu-ți aduce
nimic de care să tresari?
Așa ai fost mereu — bizar!
Dar, Doamne, Brand, nu te gîndești...

BRAND

(bătînd din picior)

Pălăvrăgești, pălăvrăgești;
și nu pricepi, nerod ce ești,
din toate cîte ți le-am spus,
nimic, nimic; eu mai presus

de ce se măsură-n lumeşti
măsuri, în ţoli ori coţi, vorbesc;
ci despre ceva nelumesc,
ce-nalţă sufletul şi-aprinde,
ce cugetul şi visu-l prinde,
în nopţi cu stele,-n infinit,
şi, şi... Te du! Sînt istovit;
mergi, spune tuturor, să ştie...

(Urcă spre biserică.)

PRIMARUL

(aparte)

Cum poţi să spui o nebunie
de ne-nţeles? Ce-mi tot vorbeşti
de ţoli, de coţi, de nelumeşti,
de nopţi, de stele, de vis, mie?
Ce vorbe-s astea, om ciudat?
Te pomeneşti că n-a mîncat!

(Iese.)

BRAND

(coboară în scenă)

N-am fost nici sus, pe culmi de gheaţă,
mai singur ca acum nicicînd;
răspuns la-ntregul meu frămînt
e-un croncănit ce-ţi face greaţă.

(Privind după primar.)

Cum i-aş strivi sub talpă gura!
De cîte ori vreau să-l ridic
din mincinosu-i şiretlic,
îmi scuipă-n faţă, secătura,
murdaru-i suflet de nimic!
O, Agnes, după tine strig!
Mă oboseşte jocul rar
în care nu pierd, nu cîştig.
Cel singur luptă în zadar!

PRIM-PASTORUL

(intrînd)

O, fiii mei! Oițe blînde!
Vai, scuză-mă, dragă confrate!
Serbarea asta-i peste poate —
mi-e capul plin de vorbe sfinte
din predica pe care-n minte
o tot repet de ieri; cuvinte
îmi vin pe limbă dinainte.
Te felicit deci; înțelept
ai înfruntat, luînd în piept,
și intrigi și scandal de-a drept,
ai dat jos coșcoviți pereți,
ai construit ceva măreț,
nou, demn, ceva fără de preț!

BRAND

N-am făcut încă totul.

PRIM-PASTORUL

Cum,
ce-a mai rămas să faci acum?

BRAND

O casă nouă cere noi
simțiri, și-un spirit pur apoi.

PRIM-PASTORUL

Acestea de la sine vin.
O boltă plină de lumini,
sculpturile ei minunate,
acustica-nalt revolută,
da, spală vechile păcate.
Prin pastor, prin al său cuvînt,
credința va spori-n curînd,
procentual, sută la sută.
Acestea-s niște rezultate

cu care nici marile state
nu s-ar putea, cred, lăuda;
şi toate-s de la dumneata;
primeşte, deci, confrate drag,
şi lauda care ţi-o fac,
şi tot ce, la banchetul dat,
vor spune-n cinstea dumitale-n
discursurile-omagiale,
confraţii de la decanat.
Dar, Brand, eşti palid, ce-ai păţit?

BRAND

Sînt obosit; sînt prăbuşit.

PRIM-PASTORUL

E de-nţeles; atîta zor,
şi nici un fel de ajutor!
Dar greul nu te mai apasă;
începe-acum o zi frumoasă.
Să nu te dai învins; aci
azi mii de oameni vor veni,
din parohii îndepărtate;
şi cine are har, socoate,
să le vorbească tuturor?
Confraţii, binevoitori,
în drum cu drag ţi se aţin,
iar pieptul celor mulţi e plin
de al recunoştinţei vin.
Şi opera, ce reuşită-i!
În totul bine întocmită-i,
iar toastu-i fără de pereche!
Şi-o masă-apoi, ca-n vremea veche!
La prezbiteriu-am stat niţel;
tăiau acolo un viţel.
Brand, e un animal splendid!
E ceva de ne-nchipuit:
asemenea delicatese
în anii-aceştia blstemaţi,
cînd carne-n piaţă nu-i adese!

Nu asta însă m-a adus;
cu alt scop vin, ca între frați.

BRAND

Vorbiți, tăiați, hai, sfîșiați!

PRIM-PASTORUL

Prietene, e greu de spus;
dar timpii ne sînt măsurați.
E vorba de-un punct, dragul meu,
pe care să-l curmi negreșit;
nu cred că-ți va veni prea greu.
Da, presupun că ai ghicit
cam unde bat, spre care mal:
spre rostul profesional;
nu prea depui multe ambiții
să-nalți bătrînele tradiții;
dar ele sînt, în primul rînd,
mai importante ca oricînd.
O, nu te cert; ești la-nceput,
ești tînăr, plin de nerăbdare;
venit dintr-un oraș mai mare,
nu prea cunoști acest ținut.
Acum se cade să-nțelegi
ceva mai bine-aceste legi.
Te-ai îngrijit, cu-o trudă-aleasă,
de grija-n parte-a fiecărui;
e o greșeală-așa să stărui;
ci cîntărește-i doar în masă,
cu-același piepten pieptănă-i;
n-o să fii dat printre cei răi.

BRAND

Vorbiți mai clar.

PRIM-PASTORUL

E-o faptă bună
să construiești pentru comună

biserica. Ea-i e veşmînt
şi legii şi păcii, oricînd;
căci statul vede în credinţă
puterea ce-l menţine-n fiinţă;
e scutul lui, securitatea,
morala apărînd cetatea;
moneda statului scăzută
are nevoie de valută.
Ştii: bun creştin, bun cetăţean!
Nu cheltuie statul din greu
cu oamenii, cu Dumnezeu,
ca să-şi creeze-apoi duşmani.
Părinte, statul nu-i nebun;
fiece om ar pierde, spun,
cînd statul, ca-ntr-o fortăreaţă,
n-ar rîndui această viaţă.
Acest rost l-împlineşte doar
prin vrednicii-i funcţionari;
aceştia sînt preoţii lui.

BRAND

Ce înţelept vorbiţi!

PRIM-PASTORUL

O, nu-i
greu de-nţeles. I-ai dăruit
o casă patriei natale;
activitatea dumitale
acestui stat deci i-a slujit.
Aşa văd sărbătoarea sfîntă
ce-aici pe toţi acum ne-adună;
aşa şi clopotele sună;
aşa şi dania cuvîntă.
Iar dania-i aşa precum
am hotărît aici, acum...

BRAND

Dar eu altceva vream, eu ştiu...

PRIM-PASTORUL

Acum, prietene,-i tîrziu.

BRAND

Tîrziu? Tîrziu! Vedem noi cît!

PRIM-PASTORUL

Fii înțelept! Mă faci să rîd!
Şi ce-ți cer? Haide, Brand, nu, zău!
Doar n-ai să lauzi nimic rău!
Cîştigă toți, în mod normal,
și poți și statul să-l serveşti;
cei doi stăpîni poți să-i slujeşti,
de te comporți rațional;
nu numai pe un om, ci totul
să scapi de iad, întreg norodul;
poporul, parohia toată
s-o-nalți, așa ca ea să poată
să soarbă cu gurile pline
izvorul grației divine,
și toți să poată să aspire
la porția de mîntuire;
căci statul, domle capelan,
e-acum semirepublican;
urînd a libertății plagă,
egalitatea-i este dragă;
egalitatea o cîştigi
ștergînd, deci, inegalitatea;
și-aceasta n-ai făcut-o aici!
Ba ai împins societatea
spre-o inegalitate-adîncă,
nemaivăzută pe-aici încă.
Iar frații din comunități
acum sînt personalități;
nu, Brand, nu-i bine pentru stat;
de-aceea s-au și destrămat
comorile egalității:

averea, rostul întreg, scopul
şi roadele societăţii;
biserica nu mai e clopul
bun pentru capul tuturor.

BRAND

O, văd acum! E-ngrozitor!

PRIM-PASTORUL

Fii tare! Asta trebuieşte.
N-ai cum să negi; aici domneşte
un balamuc de te-nfiori.
Dar unde-i viaţă-i şi nădejde;
prin dania ce-o faci, fireşte,
dator eşti să-i slujeşti cuminte
acestui stat ce ne cuprinde.
În orice lucru-i o măsură;
altfel, a forţelor natură,
ca mînzul nestrunit, se scoală,
distruge poartă, garduri, ştrafuri
şi stîlpii bunelor moravuri.
Prin orice disciplină trece,
chiar cu alt nume,-aceeaşi lege.
În artă i se spune şcoală;
în oaste-i spune mai hazliu:
a ţine pasul, pe cît ştiu.
Da, ăsta e, amice, datul!
Spre-aceasta tinde astăzi statul.
Prea-i iute-un pas alergător;
un pas pe loc e fără spor;
se cere-un pas al tuturor:
toţi într-un pas şi-ntr-o cadenţă;
metoda, asta-i în esenţă.

BRAND

Vulturului o baltă! Raţei
un cer pe-un vîrf de munte daţi-i!

PRIM-PASTORUL

Nu sîntem rațe, nici vulturi;
dar fabulă și poezie
mai bune vom găsi-n Scripturi.
Acolo despre toate scrie,
de la geneza primei zguri
și pînă la apocalipsă;
parabole vechi, pilde sfinte!
Da, cugetul ca niște boabe-l
prefiră, să-ți aduci aminte
proiectul turnului lui Babel!
Știi ce-a fost acolo, părinte.
De ce? De tîlc nu ducem lipsă:
n-aveau același pas și-nvăț,
aceeași limbă-n meșteșug,
și nu trăgeau la fel în jug;
erau, da, personalități.
Aceasta-i prima jumătate
a sîmburelui pildei, deci:
de unul singur, cît te-ai zbate,
te prăbușești în veci de veci!
Cînd Dumnezeu te vrea învins,
te face-un individ, un ins.
În Roma se credea că zeii
atunci te lasă fără minte;
nebun și singur fiind una,
aceeași soartă te va prinde,
ca pe străvechiul Urie,
trimis de David al Iudeii,
cînd năpădit de furie,
a-nnebunit pe totdeauna.

BRAND

Se poate, da! Și mai departe?
Eu, eu nu văd pieirea-n moarte.
Și sînteți sigur că, în schimb,
de nu vorbeau atîtea limbi,
ar fi ajuns cumva-n vreun fel
să-nalțe turnul pîn-la cer?

PRIM-PASTORUL

La cer? Vai, nu! În nici un fel;
nu-ajunge nimeni pîn-la cer.
Aci-i cealaltă jumătate
a pildei, nouă dăruită:
orice zidire hărăzită
să-ajungă pîn-la stele, cade.

BRAND

Ci Iacob a urcat o scară;
iar dorul peste stele zboară.

PRIM-PASTORUL

Aşa? Da! Dar, Doamne fereşte!
Nici să nu mai vorbim. Fireşte,
o plată-i cerul, meritată-a
credinţii şi-a vieţii curate.
Dar să nu mai umblăm cu şoalda:
credinţa-i una, viaţa alta;
lucrează şase zile, şi
pe-a şaptea las-o inimii;
de-am sta de slujbe-n orice zi,
duminică nici n-ar mai fi.
Cuvîntul Domnului păleşte
atunci cînd prea se risipeşte;
religia-i şi ea o artă;
nu-i bună dacă e prea fiartă.
Fă-ţi idealul bastion
în umbra sfîntului amvon;
ci lasă-l lîngă straiul sfînt,
cînd ieşi afară-n soare,-n vînt.
Ţi-am spus că-n toate e o lege
cu limite foarte precise;
da, toate cîte-am zis, sînt zise;
e necesar a le-nţelege.

BRAND

Nu-mi sînt de-ajuns aceste-o mie

de sufertaşe sufleteşti
cu care statul mă îmbie.

PRIM-PASTORUL

O, dragă,-i splendid ce rîvneşti;
ci-ntîi să urci mai sus, să-ţi fie
mai tare braţul...

BRAND

Nu rîvnesc
mocirla, să mă bălăcesc.

PRIM-PASTORUL

Acela ce se umileşte,
se va-nălţa; da — un cîrlig,
ca să servească,-ntîi, fireşte
că trebuie-ndoit un pic.

BRAND

Vrei să sluješti, şi te omoară!

PRIM-PASTORUL

O, Doamne, Doamne! Cum poţi crede
aşa ceva?

BRAND

Da, da! Se vede!
Întîi să sîngeri, să te doară!...
În viaţa dumneavoastră, cred,
trăiţi uscat, ca un schelet!

PRIM-PASTORUL

Mi-e martor Domnul că nu-mi place
să chinuiesc nici o pisică;
dar mă gîndisem că nu strică

să-ntredeschid o poartă-ncoace,
spre-un drum pe care, la adică,
eu însumi merg, și-s fericit.

BRAND

Dar știți ce-mi cereți, în sfîrșit?
La cutcurigu-acestui stat,
să uit și pentru ce-am luptat,
să uit și pentru ce-am trăit!

PRIM-PASTORUL

Să uiți? Îți cer așa ceva?
Ți-arăt doar datoria ta;
să-nchizi sub tainele lăcății
ce-i păgubos comunității.
Păstrează tot; nu-ți cer un petic;
visează, zboară-n lung și-n lat;
da-nchideți visu-n piept ermetic,
să nu ți-l vadă-această turmă;
îți spun: orice-ncăpățînat
e pedepsit, pînă la urmă.

BRAND

Da, frica de pedeapsă, da,
și-apoi speranța de cîștig;
stigmatele lui Cain, zic,
sînt scrise-adînc pe fruntea ta;
dibaci ești, te pricepi, văd bine,
la trebile lumești; văd scris
pe fruntea ta cum l-ai ucis
pe Abel cel curat din tine!

PRIM-PASTORUL

(aparte)

Ia uite,-mi spune „tu“ acum.
Ajunge!

(Tare.)

Am să-nchei; oricum,
eu, totuşi, te rog a reţine:
să te comporţi cum se cuvine;
ca să urci, trebuie-a vedea
în ce loc şi-n ce veac trăieşti;
căci n-ai să poţi să biruieşti
cînd timpul nu-i de partea ta.
Priveşte-artiştii ori poeţii!
Nesocotesc ei legea vieţii?
Priveşte-ostaşii! Într-o spadă,
o fabulă ei ştiu să vadă!
De ce? Fiindcă legea-nvaţă:
respectă-a ţării tale viaţă.
Toţi duc ce le e dat de dus;
nu trece-n frunte; n-o lua-n sus;
mergi printre ceilalţi, supus.
E-un timp umanitar, cum spune
primarul; dacă te-ai supune,
ai săvîrşi ceva măreţ;
dar mai pileşte-ţi colţii, frate,
cîrneşte-ţi ghimpii, cum se cade,
mergi ca noi toţi, pe-aceeaşi cale,
n-o lua pe drumuri personale,
ca munca ta să aibă preţ.

BRAND

Ieşi! Ieşi!

PRIM-PASTORUL

Un om ca dumneata
ajunge, sigur, unde vrea,
pe-un cîmp mai bun de acţiune;
dar ca s-ajungă, se supune
şi, pentru orice faptă-a lui,
îmbracă haina veacului.
Se cere — să-nveţi tactu-o turmă —
un caporal cu băţu-n urmă;
conducător, azi, ideal,
la noi ar fi un caporal.

Cum spre biserică, la rugă,
își duce trupa cu dichis,
tot așa pastorul să-și ducă
comunitatea-n paradis.
Nu-i greu; în autoritate
sînt bazele credinței, doar;
pe dogma asta fără moarte
pășește fără de habar;
ajungi, neîndoios, la mal,
prin lege și prin ritual.
Deci, frate, fii cu mintea trează;
analizează; meditează.
Nu-ți fie frică; trece totul! —
Merg iar să văd biserica,
să-mi acord vocea după ea;
ei, de-am fi mai dedați, încalte,
cu-astfel de rezonanțe-nalte.
Cu bine; predic despre modul
cum în firea noastră dispare
al Domnului chip sclipitor.
Da-i timpu-acuma, mi se pare,
pentru-un aperitiv ușor.

(Iese.)

BRAND

(stă o vreme împietrit, pierdut în gînduri)

Tot i-am jertfit chemării mele,
crezînd că-i de la Dumnezeu;
acum trompetul zilei grele
mi-arată cui slujii mereu.
Nu, încă nu! Nu mă vor frînge!
E-un templu-aici zidit pe sînge;
sub el mi-e viața îngropată;
dar sufletu-mi nu, niciodată!
E crunt să rămîi singur; sunt
cu moartea-n juru-mi; n-am un mîine;
să fii lovit cu pietre-i crunt,
cînd flămînzești de-un colț de pîine.

Ce-adevărat grăi, vai mie,
ci gol ca un hău, și urît.
Golumbul sfînt, cel din tărie,
asupra mea n-a pogorît.
Un suflet doar, o, doar atît;
să-mi dea nădejde și tărie!

(Einar, palid, neingrijit, îmbrăcat în negru, trece pe drum și se oprește cînd îl zărește pe Brand.)

BRAND

(strigînd)

Tu, Einar?

EINAR

Numele-ăsta-l port.

BRAND

Eram flămînd de-un om; flămînd
de-un suflet care să-l ascult!
O, vino, te aștept de mult!

EINAR

Eu am ajuns demult în port.

BRAND

Mă judeci rău din ziua cînd
ne-am despărțit.

EINAR

Nu; văd în tine
unealta vrerilor divine
ce m-a salvat de la pierzare.

BRAND

Ce vorbe-s astea?

EINAR

Vorbe rare,
mari, cum vorbește-acela care
a poposit; și cum vorbește
cel ce din păcat se trezește.

BRAND

Ciudat! Cîndva am auzit
că ai bătut cu totul alte
căi.

EINAR

De trufie amăgit!
Căci zeii ce se-adoră-n lume:
talentul ce-l aveam, anume,
și vocea mea cu tonuri calde
— cei mai ne'nduplecați dușmani —
m-au dus în lanțul lui Satan.
Dar bun fu Domnu-n mila-i sfîntă
și mă luă sub scutul său.

BRAND

În ce fel?

EINAR

Am decăzut rău.

BRAND

Cum decăzut?

EINAR

Beții, mă rog,
scandaluri, jocuri de noroc.
El m-a făcut hoț, derbedeu...

BRAND

De-astea, crezi, face Dumnezeu?

EINAR

Fu-ntîiul pas spre mîntuire;
îmi luă şi sănătatea-apoi,
îmi luă şi bruma de simţire,
talent şi voce, chef de joc;
umblam pe drum ca un strigoi,
pe urmă la spital m-a dus;
zăceam ca-ntr-un ocean de foc,
mi se părea că-n juru-mi joacă
mari muşte, mii de mii, jos, sus,
se duc, se-ntorc, şi iarăşi pleacă;
ieşind de la spital, făcui
cu trei surori dragi cunoştinţă;
erau în solda cerului;
iar ele, şi-ncă-un teolog,
m-au îndrumat către credinţă,
din plasa răului m-au smuls,
şi fiu al Domnului m-au uns.

BRAND

Da?

EINAR

Sînt căi multe: văi întinse
ori munţi înalţi cu vîrfuri ninse.

BRAND

Şi-apoi?

EINAR

Apoi, devenii, Brand,
un abstinent şi-un predicant;
dar calea asta nu arar

cu mari ispite-i presărată;
de-aceea am lăsat-o-ndată,
și m-am făcut misionar.

BRAND

În care țară?

EINAR

Deocamdată,
în țara negrilor cu coadă.
Și-acum te las; mă cam grăbesc.

BRAND

Nu poposești la noi? Nu vrei?
E-o sărbătoare.

EINAR

Mulțumesc;
mi-e locul printre negrii mei.
Adio!

(Vrea să plece.)

BRAND

Nici o amintire?
Nici o-ntrebare n-ai să-mi pui?

EINAR

De cine?

BRAND

De cea-ndurerată
de-abisul ce-ntre ieri și-acu-i.

EINAR

A, te referi la biata fată
a cărei tînără simţire
mi-nlănţuise-ntreaga fiinţă
cînd n-ajunsesem la credinţă.
Ei, ce s-a întîmplat cu ea?

BRAND

Mi-a devenit curînd soţie.

EINAR

Ei şi? Ce-mi pasă, oare, mie
de fleacurile astea, Brand?
Să-mi spui doar ce e important.

BRAND

Avurăm parte-n căsnicie
de griji şi bucurii; muri
copilul repede...

EINAR

Ei şi?

BRAND

Ce-i drept, el a fost mai curînd
un împrumut decît un dar;
o să ne revedem noi iar!
Apoi s-a dus şi ea de-aci;
le creşte iarba pe mormînt.

EINAR

Ce-i important în asta?

BRAND

Nu-i?

EINAR

Nu despre asta vreau să-mi spui;
să-mi spui însă cum a murit!

BRAND

Nădăjduind în răsărit,
cu-a inimii credinţă-ntreagă,
cu vrerea-ntreagă, de nenfrînt,
şi mulţumind că viaţa, dacă
i-a luat mult, i-a şi dăruit
destul — aşa intră-n pămînt.

EINAR

Tot vanitate şi ispită;
măcar o fi crezut mereu?

BRAND

Nenfrînt!

EINAR

În ce?

BRAND

În Dumnezeu!

EINAR

În el doar? Ah, e osîndită!

BRAND

Ce spui?

EINAR

Da, da! Şi-mi pare rău...

BRAND

(liniştit)

Hai, pleacă! Eşti un nătărău.

EINAR

În gheara iadului şi tu treci;
ca ea eşti osîndit pe veci.

BRAND

Tu osîndeşti? Tu, cel spurcat
în cloaca negrului păcat?

EINAR

Credinţa-n apa ei curată
mi-a curăţat fiece pată;
tot jegul meu a fost dat jos,
sub maiul gîndului pios;
la jgheabul evlaviei mi-am
spălat scutecul lui Adam;
săpunul rugăciunii chiar
m-a înălbit ca pe-un stihar.

BRAND

Ptiu!

EINAR

Ptiu! Aici pute-a pucioasă,
văd coarnele lui Lucifer.
Eu grîul sînt, căzut din cer,
tu, zgura iadului rămasă.

(Iese.)

BRAND

(priveşte lung în urma lui, apoi ochii i se luminează deodată şi izbucneşte)

El îmi trebuia acum;
lanţurile toate-s scrum;
voi 'nălţa propriu-mi drapel
chiar de-aş sta singur lîngă el!

PRIMARUL

(venind grăbit)

Haide, pastore, odată;
e procesiunea, iată,
toată lumea-i adunată...

BRAND

Fie!

PRIMARUL

Da? Şi dumneata?
Haide, Brand, hai, nu mai sta!
Toţi să vină-aicea vor;
năvălesc ca un zăpor
primăvara, de pe munte;
spre prezbiteriu-şi fac punte,
şi cer pastorul să vie.
I-auzi cum te cheamă iar!
Hai degrabă! Iată-i, sar,
năvălesc ca o stihie!

BRAND

N-am rîvnit să merg nicicînd
eu cu turma voastră-n rînd;
nu merg!

PRIMARUL

Eşti nebun, ori cum?

BRAND

Mi-e prea strîmt al vostru drum.

PRIMARUL

Şi mai strîmt însă-ţi va fi
cînd cei mulţi vor năvăli.
Iată-i, chiar că năvălesc!
Prim-pastor, slujbaşii, toţi,
iată-i, stau să se prăvale;
hai, prietene, mai poţi
să opreşti aluviunea ·
şi-acest clocot nebunesc!
Prea tîrziu! Rup gardu-n cale;
s-a sfîrşit procesiunea!

(Mulţimea năvăleşte într-o dezordine turbată şi se îndreaptă de-a valma către biserică.)

VOCI DIN MULŢIME

Brand!

CÎŢIVA

(arătînd spre scările bisericii unde se află Brand, strigă)

Priviţi-l!

ALŢI CÎŢIVA

Să înceapă!

PRIM-PASTORUL

(prins de vălmăşag)

Hai, primare,-opreşte-i! Ţine!

PRIMARUL

Nu m-ascultă nici pe mine.

ÎNVĂŢĂTORUL

(către Brand)

Haide, luminează toate
sufletele tulburate.

Ce se-ntîmplă-aici, azi, oare?
E ceva urît, ori mare?

BRAND

Prin popor mai bate-un vînt
încă, iată, care-l duce!
Omule, ești la răscruce!
Tot ce-i putred azi distruge, —
adu noul pe pămînt,
să se-nalțe-adevăratul
templu — unicul, curatul!

FUNCȚIONARII

Aiurează!

PREOȚII

E nebun!

BRAND

Da, nebun, cît timp crezui
că-l slujiți pe cel ce nu-i
decît spirit și-adevăr!
Da, nebun, vrînd către el
să vă-nalț prin fel de fel
de tocmeli și pertractări.
Da, biserica e mică,
îmi ziceam ca un nerod:
s-o dublez — *asta*-i cîștigă;
s-o-ncincesc — și-*asta* e tot!
Cînd s-ar fi cerut să strig
numai *totul* sau *nimic*,
eu am lunecat pe-un drum
greu, de compromisuri goale.
Domnul a vorbit acum.
Goarna judecății sale
a sunat în noaptea deasă;
o ascult, cuprins de groază,
ca David cel frînt de teamă

înaintea lui Natan;
îndoiala se destramă.
Compromisul e Satan!

MULȚIMEA

(intr-o fierbere crescîndă)

Jos cei ce ne jecmănesc!
Jos acei ce ne-au orbit!

BRAND

Lîngă voi sălăşluiesc
duşmanii ce v-au robit.
V-ați vîndut pe rînd puterea,
v-ați supus sub aspre legi,
și-apoi a-nceput căderea,
golul sufletesc de veci.
La biserică ce vreţi, deci?
Or că glas de clopot, or că
doar podoabe, cînt de orgă,
și discursuri lustruite,
să vă biciuie și ardă,
șușotite, croncănite,
predici bine ticluite
după reguli mari de artă!

PRIM-PASTORUL

(aparte)

Se referă la primar,
care,-i drept, e cam flecar!

PRIMARUL

(același joc)

Bate-n primul-pastor, știu,
că e cam palavragiu!

BRAND

Doar spoeli vreți, și vreţi doar
luminări aprinse viu.

Și-apoi iar: viața de brută,
surzi și orbi, răpuși de trudă,
sufletul și trupul vi-s
numai zdrențe; ați închis
cartea vieții sub zăvoare
pîn-la altă sărbătoare.
O, nu, nu asta visam,
cupa jertfei cînd goleam!
O biserică-am vrut, parcă
să cuprindă bolta-i largă
nu doar dogma și credința,
ci tot dreptul vieții, greu,
nouă dat de Dumnezeu:
munca zilei ce te frînge,
seri de tihnă, nopți de gînd,
focul tineresc din sînge,
tot ceea ce, rînd pe rînd,
fiecare-n suflet strînge
ca un drept străvechi și sfînt.
Rîu-n vale clocotind
și cascada hohotind,
grav răsufletul furtunii,
glasul mării și-al genunii,
cîntul orgei lung vibrînd
cu-al poporului vechi cînt,
în unire sufletească
vrut-am să se contopească.
Piară templu-acesta care
numai în minciună-i mare;
ca și vrerea voastră-i: zid
pe un spirit laș zidit!
Germenii acestei vieți
îngropați sub trudă-i vreți;
șase zile să ascundeți
steagul Domnului sub punte,
frînți de munca vieții crunte,
și în ziua șaptea doar
să-l suiți în slavă iar!

VOCI DIN MULȚIME

Du-ne! Du-ne tu-n furtună!
Vom învinge împreună!

PRIM-PASTORUL

Să nu-l ascultați! Nu are
o credință de creștin!

BRAND

Da, ai nimerit în plin,
asta-i vina ce ne doare,
pe noi toți, cu prisosință!
Doar în suflet e credință;
ci un suflet vreau; arată
unul să nu fi zvîrlit
tot ce-avu bun; niciodată
să nu fi păcătuit!
Țopăind, petrecăreții
trec în zvonuri de cimpoi,
ca să se întoarcă-apoi
storși de bucuria vieții,
și, scrîșnind ca-ntr-un blestem,
înaintea arcăi gem.
Un bicisnic și netot,
lacom bea paharul tot;
hei, și-apoi nădejdea-și pune
în căinți și-n rugăciune.
Sfîntul semn din ei, divin,
după ce-l rup și devin
vite grohăind din greu,
către poarta milei vin,
invalizi, la Dumnezeu.
Da, împărăția lui
se va prăbuși, vă spui;
la ce-s buni acești moșnegi
care i se strîng, betegi,
la picioare? Oare nu-i
drept cum el a spus cîndva,
că-i din seminția sa

doar cel care nu se frînge,
jar şi foc purtînd în sînge?
De nu deveniţi copii,
nicicînd nu veţi moşteni
ţara sfîntă-a tinereţii.
Fiţi ca pruncii deci, ca ei,
v-adunaţi, bărbaţi, femei,
în biserica vieţii!

PRIMARUL

Păi, deschide-o!

MULŢIMEA

(cu teamă parcă)

Nu pe-aceea!

BRAND

Nu! Biserica mea n-are
nici măsură, nici sfîrşit;
nicicînd n-o închide cheia;
i-s podea pămîntul mare,
munţii, cîmpul înverzit,
ţărm, platou, fiorduri, mare;
boltă-i cerul nesfîrşit,
dintr-o zare-n altă zare.
Acolo, muncind sever,
fapta ta răsună-n cer;
munca-n săptămînă-a ta,
cerul nu-l va profana.
Ea va să îmbrace totul,
ca o scoarţă-ntreg copacul;
acolo, pe totdeauna,
viaţa şi credinţa-s una;
fapta acolo e rodul
legii şi al dogmei, leacul
care leagă şi încarcă
truda ta-ntr-un zbor spre stele,
jocul de copii, străbun,

cu petrecerile-acele
de sub pomul de Crăciun
şi regescul joc pe podul
fericiţilor din arcă!

(Prin mulţime trece un fior de furtună; unii dau înapoi, cei mai mulţi se string grămadă în jurul lui Brand.)

MII DE VOCI

Piere bezna şi minciuna;
Dumnezeu şi viaţa-s una!

PRIM-PASTORUL

Vai, v-ademeneşte, da!
Grefier, primar, janda'...

PRIMARUL

(înăbuşit)

Nu strigaţi, ce dracu,-aşa!
Taurul îl iei în coarne?
Lasă-l, să nu te răstoarne.

BRAND

(către mulţime)

Să plecăm deci! Domnul nu-i
printre-aceşti inşi cu păcate;
iar împărăţia lui
este sfînta libertate.

(Răsuceşte cheia încuind uşa bisericii şi apoi ia cheia în mînă.)

N-am să mai fiu pastor! Da!
Îmi revoc şi dania;
nu mai ţin sfeştania;
cheia o voi arunca.

(Aruncînd-o în apă.)

Sclav al țărnei, dacă-ți place,
hai, tîrăște-te-n băltoace;
ești mlădiu; cazi, te-ncovoaie;
chinul beznelor de-ndoaie,
iar suspinul tău mocnit
pe pămîntul otrăvit
e-un răsuflet greu, stingher,
ofticos, din piept de rob.

PRIMARUL

(aparte, ușurat)

Nu va mai fi cavaler!

PRIM-PASTORUL

(încet)

Nu va mai fi episcop!

BRAND

Vino, tu, cel tînăr, tu
cel puternic! Străbătu
vîntul vieții, las' să ducă
praful care ne usucă!
Hai, trezește-te acu'!
Rupe pactul cel nescris
cu murdarul compromis;
jugul vieții dă-l deoparte,
jumătatea de măsură;
sfarmă-a dușmanului gură!
Sus! pe viață și pe moarte!

PRIMARUL

Răzvrătire e; iau act!

BRAND

Ia! Azi rupem orice pact.

MULȚIMEA

Te urmăm! Hai, treci în frunte!

BRAND

Peste ghețuri, peste munte!
Să străbatem țara-ntreagă;
să sfărmăm lanțul ce leagă
neamul, să purificăm,
să-nălțăm, să liberăm;
să dăm soare pentru toți;
să fim oameni și preoți;
să fim cel dintîi exemplu;
stema Domnului din cer
s-o turnăm din nou în fier;
să făcem din țară templu!

(Mulțimea, printre care și paracliserul și învățătorul se adună împrejurul lui. Brand e ridicat de bărbați pe umeri.)

MULTE VOCI

O, timp sfînt! Prin fulgerări,
ard lumini din alte zări!

PRIM-PASTORUL

(către cei ce pleacă)

Vai, orbiților, ce vreți?
Oare-n vorba-i nu vedeți
jocu-ascuns al lui Satan?

PRIMARUL

Înapoi! Hei, cui vindeți
țărmu-acestui sat sărman?
Oameni buni, stați! O secundă!
Cîinii! Nu vor să răspundă!

PRIM-PASTORUL

Cui lăsaţi avuturi, case?

VOCE DIN MULŢIME

Altele zidi-vom, noi!

PRIMARUL

Cui lăsaţi holde mănoase,
turmele de vaci şi oi?

VOCI

Cei aleşi au sfînta mană,
roua cerului drept hrană.

PRIM-PASTORUL

Plîng soţiile cu groază!

VOCILE

(pierzîndu-se în depărtare)

Plîngă, de nu ne urmează!

PRIM-PASTORUL

Plîng copiii la fereastră!

ÎNTREAGA CEATĂ

Ori cu noi, ori contra noastră!

PRIM-PASTORUL

(îi priveşte mult, fringîndu-şi mîinile şi spune pierdut)

Fără turmă-acum rămîn;
stă păstorul cel bătrîn
pîn-la piele jefuit.

PRIMARUL

(amenințînd după Brand)

El va fi cel păgubit!
Izbîndim noi pîn-la urmă!

PRIM-PASTORUL

(gata să plîngă)

Cînd s-au dus toți — ce izbîndă?

PRIMARUL

Da, dar nu ni-i vrerea-nfrîntă;
îmi cunosc eu biata turmă!

(Pleacă după ei.)

PRIM-PASTORUL

Oare încotro se-avîntă?
Pot să jur că după ei;
ha, mai e, poate,-un temei!
Hai și eu, deci; să-i înfrunte
vorba mea, să-i ia ca pradă!
Înșăuați-mi de îndată
calul meu pietros de munte!

(Iese.)

(Lîngă așezările cele mai de sus ale satului. Peisajul se înalță în zare și se pierde în marile platouri pustii ale munților. Vreme de ploaie. Brand, urmat de mulțime — bărbați, femei și copii — vine urcînd la deal.)

BRAND

Tot înainte; ca-ntr-un zbor!
Colo, în văgăună-adîncă,
jos, zace satu-nchis sub nori,
ca sub un văl, din stîncă-n stîncă.
Uitați deci valea somnului!
Sus, liberi, oameni sfinți ai Domnului!

UN OM

Îmi piere tata; stați un pic!

UN ALTUL

De ieri n-am mai mîncat nimic!

MAI MULȚI

Ni-i foame, sete ni-i, părinte!

BRAND

Să trecem munții-ntîi! Nainte!

ÎNVĂȚĂTORUL

Pe ce drum?

BRAND

Orice drum, vă spun,
spre țintă dacă duce,-i bun!
Pe-aici, hai!

UN OM

Nu, e-o pantă-n față;
ne prinde noaptea-n grohotiș!

PARACLISERUL

Dăm de biserica de gheață.

BRAND

Cel mai scurt drum e cel pieptiș.

O FEMEIE

Copilul mi-e bolnav.

O ALTA

Mă dor
picioarele.

O A TREIA

De sete mor.

ÎNVĂȚĂTORUL

În inimi pîinea ta le-o pune.

MULTE VOCI

Fă o minune! O minune!

BRAND

O, vă cunosc robia toată;
naintea faptei vreți răsplată.
Dați morții ucigașul gînd,
de nu,-ntorceți-vă-n mormînt!

ÎNVĂȚĂTORUL

La luptă-ntîi, da, la război;
răsplata va veni apoi!

BRAND

Da, va veni, cît Dumnezeu
privește-acest pămînt mereu.

MULTE VOCI

Profet e! Prorocește! Da!

MAI MULȚI DIN CEATĂ

Părinte, lupta va fi grea?

ALȚII

Va curge sînge? Va fi lungă?

UN OM

În ce primejdii ne aruncă?

ÎNVĂŢĂTORUL

(şoptit)

Pot să nădăjduiesc că scap?

UN ALT OM

Eu ce-am să capăt, pot să ştiu?

O FEMEIE

Nu cumva o să-mi pierd vreun fiu?

PARACLISERUL

Ajungem pînă marţi la cap?

BRAND

(privind zăpăcit la oamenii din jur)

Ce mă-ntrebaţi? Ce vreţi să ştiţi?

PARACLISERUL

Întîi: cît vom lupta; apoi:
ce pierderi o să avem noi;
şi-apoi: cu ce ne răsplătiţi!

BRAND

A, asta vreţi?

ÎNVĂŢĂTORUL

Da, luaţi în grabă,
n-am discutat această treabă.

BRAND

(mînios)

Vă spun acum!

MULŢIMEA

(strîngîndu-se în preajma lui)

Da, spune, spune!

BRAND

Cît veţi lupta? Pîn-va apune
al vieţii soare; pînă cînd
veţi fi jertfit tot pe pămînt
şi vă veţi libera pe veci
de compromisuri; pînă cînd
veţi fi stăpîni pe voi, vă zic,
din balta îndoielii reci
smulgîndu-vă, purtînd în gînd
porunca: *totul sau nimic!*
Ce pierdeți? Idolii, pe toți;
și-al josniciei legămînt;
și lanțul vostru de iloţi,
cel ce vă leagă de pămînt;
şi somnu-n care zaceţi toţi!
Răsplata? Singură voinţa,
făcută una cu credinţa;
şi jertfa, pînă la mormînt,
pe care-o dai voios, oricînd;
cununi de spini pe frunţi vor fi
răsplata care-o veţi primi!

MULŢIMEA

(urlînd furioasă)

Ne-a înşelat! Ne-a amăgit!

BRAND

Nici un cuvînt nu v-am minţit!

CÎȚIVA

Tu biruința ne-ai promis,
și-acum în jertfă-o schimbi, și-n vis!

BRAND

Da, v-am promis victoria,
și voi o veți și cîștiga.
Dar cel ce merge la război,
de moartea-n luptă nu se teme;
cei lași să iasă dintre noi,
s-arunce armele din vreme;
cei ce se tem de jertfă, sorții
de mult îi hărăziră morții!

MULȚIMEA

Vrea moartea noastră temelie
a unui neam ce va să vie!

BRAND

Spre Canaanul luminos
e-un drum pustiu, de suferință.
Prin moarte, către biruință!
Fiți voi ostașii lui Cristos!

PARACLISERUL

Ei, iată-ne pe-un drum frumos!
Din urmă legea ne-amenință.

ÎNVĂȚĂTORUL

Un drum napoi nu-i cu putință.

PARACLISERUL

Nainte-i și mai îndoios!

CÎȚIVA

Să-l omorîm!

ÎNVĂȚĂTORUL

Nu! Tuturor
ne. trebuie-un conducător!

FEMEILE

(arătînd speriate în jos pe cărare)

Prim-pastorul!

ÎNVĂȚĂTORUL

Curaj! Stați, stați!

PRIM-PASTORUL

(Se apropie, urmat de cîțiva care rămăseseră jos)

Oițe dragi! Fiii mei! Cine
v-alungă astfel? Ascultați!
În preajma voastră-am să rămîn;
păstor al vostru sînt, bătrîn.

ÎNVĂȚĂTORUL

(către mulțime)

În sat nu mai avem cămine;
hai, peste culmi, spre altă zare!

PRIM-PASTORUL

O, cît mă necăjiți de tare,
și inima cum mi-o răniți!

BRAND

Tu le-ai rănit-o an de an!

PRIM-PASTORUL

Nu-l ascultați! Cu vorbe-n van,
copiii mei, vă amăgiți.

MAI MULŢI

Aşa-i!

PRIM-PASTORUL

Noi vă iertăm, să ştiţi;
ştim să fim blînzi, de vă căiţi.
Cu şiretlicuri diavoleşti,
poporul îl ademeneşti
pe panta unui drum greşit.

MAI MULŢI

Aşa-i; el ne-a ademenit.

PRIM-PASTORUL

Gîndiţi-vă! Ce sînteţi voi?
O ceată dintr-o văgăună!
Puteţi ceva? Chiar şi-mpreună,
puteţi sfărma lanţ şi nevoi?
Aveţi doar munca voastră grea;
mai mult să duceţi ce-aţi mai vrea?
Pot braţele voastre s-aleagă?
Vedeţi de casa-vă săracă;
ce vreţi printre şoimi şi vulturi,
ori printre urşi şi lupii suri?
Voi prada lor o să fiţi, iacă,
oiţe dragi, voi, turma mea!

MULŢIMEA

Aşa-i, aşa-i; e-adevărat!

PARACLISERUL

Dar noi, noi am plecat din sat;
bordeiele ni le-am lăsat,
nu mai avem nici rost, nici casă.

ÎNVĂȚĂTORUL

El tuturor ne-a arătat
minciuna și tot ce ne-apasă;
poporul s-a trezit și ştie
că viața de mai înainte
acum nici nu ne mai cuprinde.

PRIM-PASTORUL

Credeți-mă, ah, o să fie
din nou ca-n vremea de demult.
Dar stați o clipă; vă ascult.
Voi veți trăi — fac jurămînt —
ca-n pacea din trecut, curînd.

BRAND

Bărbați, femei, alegeți dar!

UNII

Acasă!

ALȚII

Înainte, iar!

PRIMARUL

(venind în fugă)
O, ce noroc c-am dat de voi!

FEMEILE

Ah, bunule, ne iartă; dragă!

PRIMARUL

Ba nu; dar n-avem timp de şagă!
Scăpăm acuma de nevoi;
de sînteți oameni și-ascultați,
pînă-n amurg veți fi bogați!

MAI MULȚI

Cum? Cum?

PRIMARUL

Un banc de pești; o, sînt
mii, miliarde în fiord!

MULȚIMEA

Ce spune?

PRIMARUL

Repede! La bord!
Fugiți de-aici, din frig și vînt.
E-ntîiul banc de pești la noi,
prieteni, și noi, cei din nord,
scăpăm acuma de nevoi.

BRAND

Alegeți: el, ori Domnul sfînt!

PRIMARUL

Urmați doar propriul vostru gînd!

PRIM-PASTORUL

O, e-o minune, un mister,
un semn divin trimis de cer!
Vai, l-am visat și eu ades,
dar visu-l socoteam eres;
acum văd însă clar, văd, da!

BRAND

Vă pierdeți dacă veți ceda!

MULȚI

Un banc de pești!

PRIMARUL

Da, milioane!

PRIM-PASTORUL

Da, pentru prunci şi soaţe, pîine!

PRIMARUL

Grăbiţi deci, nu lăsaţi pe mîine!
Ce căutaţi prin ţări duşmane
să vă luptaţi cu-acele steme
ce şi prim-pastorul le teme?
Noi ştim atît: să pescuim;
ce căutaţi pe înălţimi?
Ori n-are Domnul apărare
în bolta cerului lui tare?
De ce vreţi voi bătăi şi ceartă?
Comori fiordul nostru poartă,
comori pe care le poţi strînge
şi fără sabie ori sînge;
comoara mării s-o descui
nu cere jertfa nimănui!

BRAND

Cu fulger scrisă-i jertfa-n noi
şi-n ceruri; Domnu-o vrea-napoi.

PRIM-PASTORUL

Ah, dacă jertfă vreţi, apoi
veniţi cu-ncredere la mine
chiar şi-n duminica ce vine;
pe legea mea...

PRIMARUL

(întrerupîndu-l)

Da, da, da, da!

PARACLISERUL

(încet, către prim-pastor)
Oare-oi mai fi paracliser?

ÎNVĂŢĂTORUL

(acelaşi joc)
Eu mai rămîn la şcoala mea?

PRIM-PASTORUL

(în şoaptă)
Să-nduplecaţi mulţimea cer;
vom fi şi noi mai blînzi în schimb.

PRIMARUL

La drum, la drum; nu pierdeţi timp!

PARACLISERUL

În bărci, hai; steagul la catarte!

CÎŢIVA

Dar pastorul?
El e nebun!

ÎNVĂŢĂTORUL

Vedeţi cum Dumnezeu cel bun
grăi cu vorbe ca din carte!

PRIMARUL

E-un lucru drept acum să nu-l
luaţi; v-a tot minţit destul!

MAI MULŢI

Da, ne-a minţit.

PRIM-PASTORUL

Credința lui
e falsă, și-aș putea să spui:
nici diplomă nu are,-încît
nici nu e pastor chiar...

CÎȚIVA

Apoi,
ce are?

PRIMARUL

Caracter urît!

PARACLISERUL

Așa e, da, vedem și noi.

PRIM-PASTORUL

Bătrîna-i mamă în zadar
l-a așteptat cu sfîntul har!

PRIMARUL

Copilu-și omorî!

PARACLISERUL

Soția!

FEMEILE

O, ptiu, vai, ptiu; ptiu; scîrnăvia!

PRIM-PASTORUL

Rău fiu, rău soț, rău tată; pfi;
nici bun creștin nu poate fi!

MULTE VOCI

Biserica veche-o distruse.

ALȚII

Pe-a nouă sub zăvor o puse!

DIN NOU ALȚII

Printre gheţari ne-a aruncat.

PRIMARUL

Ideile mi le-a furat!

BRAND

Pe orice frunte-i un stigmat.
Văd ce țărm caută-acest nat.

ÎNTREAGA ADUNARE

(urlînd)

Nu-l ascultaţi! Goniţi din sat
cu pietre pe-acest sol din iad!

(Brand e alungat cu lovituri de pietre sus, către pustietăți. Urmăritorii se întorc după aceea.)

PRIM-PASTORUL

Oiţe dragi! Copiii mei!
Întoarceţi-vă-acum acasă,
căiţi-vă de ce vă-apasă,
și iar va fi ca de-obicei.
Doar Domnu-i bun; nu cere sînge
nevinovat, şi nu vă frînge;
guvernu-i blînd şi el, ştiţi doară;
cum nu e altu-n altă ţară;
nici pretor, nici prefect nu vor
să vă ucidă; tuturor
vă spunem: sîntem partizani
ai creştinismului uman;
conducătorii vor să fie
cu voi în pace şi-n frăție.

PRIMARUL

Iar dacă-a fost şi vreo greşeală,
o vom curma, fără-ndoială.
Doar să ne liniştim oleacă,
şi vom alege-un comitet
să studieze pe concret
cum să-ntărim credinţa dragă:
Cîţiva slujbaşi — pe care eu şi
prim-pastoru-i vom desemna —
paracliserul, de veţi vrea,
şi-nvăţătorul, precum şi
cîţiva mai din popor, oricum;
deci, liniştiţi-vă acum.

PRIM-PASTORUL

Vă uşurăm şi de povară,
cum voi de teamă uşurarăţi
păstorul vostru-ncărunţit.
Minune-a fost aici, cerească,
acest gînd să vă întărească;
şi-acum, noroc la pescuit!

PARACLISERUL

Ah, iată-adevăraţi creştini!

ÎNVĂŢĂTORUL

Modeşti, la locul lor, blajini!

FEMEILE

Cuminţi şi binevoitori!

ALTELE

Cu dragoste pentru popor!

PARACLISERUL

Ei nu-ţi cer lupte prin pustiu!

ÎNVĂȚĂTORUL

Nu numai „Tatăl nostru"-l știu!

(Mulțimea începe să coboare spre vale.)

PRIM-PASTORUL

(către primar)

Ah, tonul ia acorduri bune.
În toți se vede o schimbare,
da, slavă cerului; îi spune
„reacțiune" mi se pare.

PRIMARUL

Eu sugrumai acest spectacol,
din fașă,-așa cum trebuiește.

PRIM-PASTORUL

Și mai ales acel miracol.

PRIMARUL

Miracol?

PRIM-PASTORUL

Acel banc de pește.

PRIMARUL

(pufnind)

Dar a fost numai o minciună!

PRIM-PASTORUL

Minciună?

PRIMARUL

Aruncai orbește
ce-mi veni-ntîi pe limbă; pui ă

ce vină-o vrea să-mi pună-n spate
oricine!

PRIM-PASTORUL

Nu, Doamne ferește,
la o nevoie, nu, firește!

PRIMARUL

Și, peste-o zi, cine-o să-mi spună,
atunci cînd fiecare ins
își va veni-n minți, că-am învins
prin adevăr sau prin minciună?

PRIM-PASTORUL

Nu-s, dragă, rigorist, de fel!

(Privind în sus spre pustietățile piscuriler.)

Dar oare nu e Brand acel
ce se tîrăște-n sus?

PRIMARUL

Ba el!
Brav, luptătorul solitar!

PRIM-PASTORUL

Ba mai văd unul, iată-l, clar,
în urmă-i!

PRIMARUL

Gerd! Ea-i, cea zărghită!
Tovărășia-i potrivită.

PRIM-PASTORUL

(înveselit)

Cînd jertfa-i se va face praf,
așa i-aș scri, drept epitaf:

Aci-i Brand; cuceri-n furtună
un singur suflet — de nebună!

PRIMARUL

(scobindu-se în nas)

Dar de gîndesc mai bine, vai,
poporul judecă încai
destul de inuman, — așa-i?

PRIM-PASTORUL

(ridicînd din umeri)

Vox populi vox dei![1] Hai!

(Pleacă împreună.)

(Sus, pe platourile mari. Vremea rea se întețește și nori grei gonesc peste zăpezi; ici și colo apar și dispar în ceață piscurile negre. Brand vine din munți însîngerat și zdrobit.)

BRAND

(se oprește și privește înapoi)

Mii de oameni m-au urmat;
toți s-au dus, toți m-au trădat.
Arde-n sufletele lor
dorul după-o viață bună;
surd în pieptul tuturor
goarna de război răsună.
O, dar jertfa-i înspăimîntă;
li-i voința prea plăpîndă;
piară unul pentru toți;
să fii laș, pe urmă, poți!

(Se prăbușește pe o stîncă și privește împrejur cu sfială.)

Și eu, ca și alți copii,
cunoscui, într-adevăr,
groaza șiroind prin păr,
cînd la carceră mergeam

---

[1] Glasul poporului este glasul zeilor! (lat.)

în odaia cu stafii.
Dar îmi întăream c-un gînd
sufletul de țînc, plăpînd:
soare-i, îmi spuneam, afară;
nu e noapte, nu e seară,
doar oblonu-i tras la geam.
Și vedeam în gînd cum parcă
din albastrele tării
soarele va năvăli
strălucind, prin ușa largă,
în odaia cu stafii.

O, cum gîndurile-nșală!
Neagră-i noaptea, ca de smoală;
și în noapte, crunți și foarte
triști, stau oamenii-ascunzînd
amintirile lor moarte,
an de an; cum ascundea
leșul Snefridei cîndva
bietul rege, și-ntr-o parte
giulgiul dîndu-l, aștepta
aplecat pe pieptu-i rece
să țîșnească trandafirii
roșii-ai sîngelui pe fața
scumpă lui și amintirii
care părăsise viața.
Nu vrea unul dintre ei
să dea morții ce-i al ei.
Nu vrea unul nici să știe:
nu prin vise-un leș învie,
ci-l îngropi fără căințe;
leșul trebuind să fie
hrana unor noi semințe.
Noapte, noapte, noapte, noapte —
toți se-ascund, fricoși, de fapte!
Fulgerînd, le-aș frînge sorții
ca să-i scap din spaima morții!

(Sărind în sus.)

Umbre negre văd prin beznă
ca un escadron gonind.
Vremea de furtuni, în zale,

nalță-n vînt al vieții steag;
spadă poartă, nu toiag,
teaca de la șold e goală;
verii-i văd în lupte prinși,
frați văd cum, de spaimă-nvinși,
capul nu-și mai știu ascunde;
și mai văd, și-aud, vai, încă
urlet de bărbați, și tîngă
de femei, urechi mereu
surde; și guri care tac;
toți cu fieru-și scriu pe frunte
numele de neam sărac,
blestemat de Dumnezeu.
Palizi stau, cînd tună veacul;
vina lor cred că-i 'n-afară.
Curcubeu de mai, arzînd;
steag măreț, pe unde zbori?
Unde sînteți trei-culori
care fluturați în vînt
într-al neamului cînt sfînt,
pîn-ce-un rege pierde-vară
lasă fără limbă steagul,
fără colțuri fluturînd?
Limba îi sluji să mintă;
de colții dragonului
nici o trebuință nu-i;
cînd poporul stă și rabdă,
foarfeca regală-așteaptă;
steagul alb nu se ridică,
doar cînd moartea dă să prindă
nava; ca un semn de frică!

Rele semne, rele vremi
ni se-arată, ca-n blestem!
Nori britanici de cărbune
or să cadă peste țară,
otrăvind tot ce-i verdeață,
tot ce-i soare, zîmbet, viață,
cu otrava lor murdară,
îngropînd sub ploi de scrum
toată-această regiune,
toate-aceste stînci, precum

îngropa de mult, odată
vreo cetate condamnată.
Neamul va degenera;
surd, prin galerii de mină,
apele vor picura;
stîrpituri fără hodină,
adunaţi cuminte-n ceată,
vor elibera, cu greu,
blestematul minereu;
cu spinarea cocoşată,
şi cu sufletul, mereu,
lacomii pitici zgîind
ochi spre aurul sticlind.
Suflet frînt şi gură mută,
cad, şi nu tresare-n ei
sufletul străbun de lei;
ciocănesc, trudesc, asudă;
spre lumină — nici un dor;
neamu-a devenit popor,
a uitat să vrea chiar cînd
nu mai poţi şi cazi înfrînt!
Rele semne, rele vremi
ni se-arată, ca-n blestem!
Urlă lupul raţiunii,
clănţănindu-şi lacom dinţii,
către soarele credinţii;
strigăte de-alarmă-n nord
vor să strîngă-a naţiunii
rezistenţă în fiord;
dar hirsuţii şi nebunii,
speriaţi, suspină-n cor
că nu asta-i treaba lor.
Celor tari li-i focul dat;
alţii lupte-se bărbat;
n-avem sînge de vărsat,
prea-i mic neamu-acestei ţări
spre-a lupta pentru-adevăr;
n-o să ne ieşim din fire
pentru-a lumii mîntuire.
Doar n-a băut pentru noi
cupa; doar nu pentru noi

fruntea-i sîngeră sub spini;
nu de dragul nostru-apoi
s-au înfipt în coasta lui
lăncile romane; nu-i
vina noastră-n nici un cui
care i-l bătură-n mîini
şi-n picioare; nu, o, nu-i!
Sîntem mici, frînţi de nevoi,
nu sîntem nişte eroi;
crucea grea nu pentru noi
a purtat-o. Biciul doar,
biciul care l-a lovit,
al lui Ahaşver, sub care
caldu-i sînge a ţîşnit,
doar acela-i pentru noi!

(Se aruncă în zăpadă şi-şi acoperă faţa cu miinile; peste puţin, priveşte în sus.)

Am visat? M-am deşteptat?
Totu-i sur şi-nceţoşat.
Oare tot ce-am năzuit
e doar visu-unui smintit?
Chipul prim, cel după care-am
fost creaţi, uitat e oare?
E învins al vieţii duh?

(Ascultînd.)

Parcă-un cîntec e-n văzduh!

CORUL NEVĂZUT

(vîjîie în furtună)

Nu-i poţi fi asemeni, vezi;
eşti din carne conceput;
de-l slujeşti ori de-l trădezi,
tu pe veci vei fi pierdut!

BRAND

(repetă cuvintele spunînd încet)

Vai, vai, poate că-i aşa!
Nu el din cafas mi-oprea

vorbele cu mîna sa?
Mi-a răpit tot; fără vină,
mi-a-nchis drumul spre lumină;
singur m-a lăsat, luptînd;
m-a lăsat să cad înfrînt!

CORUL

(răsună mai puternic deasupra lui)

Vierme, n-ai să-i semeni, vezi;
cupa morţii-i deşertată;
de-l urmezi sau de-l trădezi,
opera ţi-e condamnată!

BRAND

(liniştit)

Şi Alf, şi Agnes, pe rînd,
pacea, inima mea, dorul,
toate le-am jertfit, luptînd;
pieptul mi l-am sfîrtecat
fără-a birui vreodat'
fiara ce-a supus poporul.

CORUL

(blînd şi ademenitor)

Visătorule, priveşte:
totu-ai risipit pe rînd;
jertfa-ţi nu-l îmbogăţeşte;
viaţă-i numai pe pămînt!

BRAND

(izbucnind într-un plîns tăcut)

Agnes, Alf, veniţi napoi;
zac pe stîncile-ngheţate
printre iele şi strigoi;
vîntul nordului mă bate!

(Ridică privirile şi zăreşte o pată de lumină care creşte din ceaţă; acolo apare chipul unei femei înveşmîntate în strălucire, cu o manta pe umeri. E Agnes.)

APARIȚIA

(surizind, intinde brațele spre el)
Brand, sînt lîngă tine iar!

BRAND

(sărind in sus, buimăcit)
Agnes! Tu ești?

APARIȚIA

Da, mereu!
Totu-a fost un lung coşmar;
a trecut, iubitul meu!

BRAND

Agnes!

(Vrea să alerge către ea.)

APARIȚIA

(țipă)
Stai! E un abis
între noi, adînc; din munte
un torent prin el pătrunde.

(Blînd.)

Ai ieşit din somn și vis,
nu mai sînt năluci niciunde.
Otrăvit de nebunie,
ai visat, iubirea mea,
că te-am părăsit cîndva.

BRAND

O, trăiești? Slăvit să fie...

APARIȚIA

(repede)
Taci! vorbim noi altădată!
Hai, mi-e vremea măsurată.

BRAND

O, dar Alf?

APARIȚIA

Nu-i mort nici el.

BRAND

E viu?

APARIȚIA

Rumen, voinicel!
Teama ta-i doar vis ce piere;
lupta — numai o părere.
Alf e cu bunica lui,
fericit cum altul nu-i;
și biserica-i întreagă;
s-o dărîmi, de nu ți-e dragă;
oamenii toți din comună
iar muncesc ca-n vremea bună.

BRAND

Bună?

APARIȚIA

Da, ca-n vremi de pace.

BRAND

Pace?

APARIȚIA

Hai, Brand, hai încoace!

BRAND

Ah, visez!

APARIȚIA

Acum nu! Dar
ești slăbit și ești hoinar.

BRAND

Sînt puternic.

APARIȚIA

O, nu încă;
visul te pîndește încă;
iarăși pieri, dus de lavine,
fără Alf și fără mine;
gîndu-ți iar va fi pribeag,
de nu vrei să-ncerci un leac.

BRAND

Dă-mi-l!

APARIȚIA

Doar tu-l poți lua;
nimeni nu ți-l poate da.

BRAND

Ce să fac?

APARIȚIA

Ia bine-aminte
doctorul bătrîn ce spune,
el, cel plin de-nțelepciune:
boala care te cuprinde,
groaznicele năluciri,
izvorăsc din trei cuvinte.
Scoate-le din amintiri,
trage hotărît o dungă
peste tabla-acestor legi.

Ele-s negrul inamic,
nebunia, înțelegi?
Spală-ți sufletul, le-alungă,
lasă-le, uită-le-n veci!

BRAND

Care-s?

APARIȚIA

„Totul sau nimic!"

BRAND

(dînd înapoi)

Oare-așa-i?

APARIȚIA

Cum vie-s eu!
Cum tu vei muri cîndva!

BRAND

Vai, vai nouă! Iar, mereu,
sabia-mpotriva mea!

APARIȚIA

Milă, Brand, sînt caldă; ia-mă
strîns, la pieptu-ți fără teamă;
soare-ți trebuie, Brand, vară...

BRAND

Nu mai vine-a doua oară
boala.

APARIȚIA

Vine, Brand, o, vine!

BRAND

(dînd din cap)

N-o să mai vină la mine
cu nebunu-i vis de ceață;
chinul vieţii-mi bate-n faţă.

APARIȚIA

Vieții?

BRAND

Agnes, haide!

APARIŢIA

Stai!

Ce vrei?

BRAND

Ce se cade, da:
să trăiesc ce-a fost doar vis,
să-mplinesc tot ce-am promis.

APARIŢIA

Nu se poate! Calea ta
gata-i!

BRAND

O voi relua!

APARIŢIA

Să începi şi-acum vrei, iar,
liber, groaznicul coşmar?

BRAND

Treaz şi liber, da!

APARIȚIA

Pierzînd
iar copilul?

BRAND

Da!

APARIŢIA

Brand!

BRAND

Da!
Asta-i datoria mea!

APARIŢIA

Vrei, din plasa sîngerînd,
să m-aduni? Cu-al jertfei greu
bici vrei să mă baţi mereu?

BRAND

Asta-i datoria mea.

APARIȚIA

Să stingi orice rază-n noapte,
fără soare, fără şoapte,
fără rodul vieţii coapte,
fără zvonul unui cînt?
Cîte cînturi port în gînd!

BRAND

Nu mă-nduplеci, negreşit!

APARIȚIA

Uiți, deci, cum te-au răsplătit?
Te-a-nșelat tot ce-ai sperat;
te-au bătut și te-au trădat.

BRAND

Nu răsplăţi vreau, ştii tu bine;
nu duc lupta pentru mine.

APARIŢIA

Pentr-un neam de bieţi iloţi,
frînţi prin galerii de mină!

BRAND

Unul poate, pentru toţi,
să aprindă-aici lumină.

APARIŢIA

Viitoru-acestui neam
l-a pecetluit pieirea.

BRAND

Vrerea unui singur om
poate-aduce mîntuirea.

APARIŢIA

Unul, cu un bici de foc,
l-a gonit din rai pe om!
Şi-a săpat în jur abis;
n-ai să poţi să-l treci nicicînd!

BRAND

Drumu-i dorului deschis!

APARIŢIA

(dispare, cu o detunătură, în ceaţa care se învîrtejeşte; se aud ţipete sfîşietoare, care parcă se depărtează)

Mori! N-ai loc pe-acest pămînt!

BRAND

(stă o clipă năucit)

A pierit în ceața deasă;
ca un vultur negru-ntinde
aripile-i cît o plasă;
pasărea abisului
doar un deget îmi cerea,
mîna toată spre-a mi-o prinde!
Ha, ispita mea era:
duhul compromisului!

GERD

(apare cu o pușcă în mînă)

Vulturul! Nu l-ai zărit?

BRAND

Ba da, l-am zărit acum.

GERD

Spune-mi, unde a fugit?
Iute, după el, la drum!

BRAND

Gloanțele, Gerd, nu-l ucid;
plumbul morții uneori
pare doar a-l frînge-n zbor;
dar de-l vrei, iată-l ivit
colo-n-urma ta, ițit
mîndru că te-a păcălit.

GERD

Pușca asta i-am furat-o
unui vînător de reni;
cu oțel am încărcat-o
și argint; bieții săteni

cred că sînt nebună; flinta
iat-o aici.

BRAND

Atinge-ți ținta!

(Vrea să plece.)

GERD

O, părinte, ce te frînge,
ce ai, ești șchiop?

BRAND

M-au gonit
oamenii.

GERD

(apropiindu-se de el)

Ți-e numai sînge
fruntea, capul!

BRAND

M-au lovit
oamenii.

GERD

O, vocea ta
ca un cîntec răsuna
înainte, -acu-i scrișnită
ca de frunză ruginită.

BRAND

Toate, toți...

GERD

Ce?

BRAND

M-au mințit.

GERD

(privindu-l cu ochii mari)
Ha! Te recunosc! Cum oare
pastor te-am crezut? Pe el
și pe lume scuip la fel!
Tu ești *omul*! Cel mai mare!

BRAND

Biet nebun, crezui la fel.

GERD

Mîinile dă-mi, să le văd!

BRAND

Mîinile?

GERD

Rănite-n cuie!
Sînge închegat prin păr,
mușcături de spini pe frunte.
Tu ai fost bătut pe cruce!
Tatii, cînd eram eu mică,
îi plăcea ades să-mi spuie
că, de mult, în vremi afunde,
au fost niște întîmplări
cu un altul; dar aduce
cu ce văd acum, adică
nu mi-a spus un adevăr;
o, văd, tu, strălucitorul,
tu ești, tu, mîntuitorul!

BRAND

Piei! Piei!

GERD

În genunchi să-ţi cad
la picioare, să mă-nchin?

BRAND

Piei!

GERD

Tu sîngele ţi-ai dat
să ne izbăveşti de chin.

BRAND

Izbăvire şi liman
cere sufletu-mi sărman!

GERD

(întinzîndu-i flinta)
Să-i ucizi pe toţi, pe rînd!

BRAND

(clătinînd din cap)
Lupţi pînă ce cazi înfrînt.

GERD

Nu tu! tu-n frunte stai, tare!
tu în cuie-ai fost ţintit;
eşti ales; eşti cel mai mare!

BRAND

Un biet vierme-s, de strivit

GERD

(privind în sus, spre norii care se risipesc)
Ştii tu unde eşti?

BRAND

(privind fix înaintea lui)

Da, sînt
pe întiia treaptă-a scării;
iar piciorul meu e frînt.

GERD

(mai sălbatic)

Ştii unde eşti? Da?

BRAND

Pe vînt,
văd, da, cum în largul zării
piere mantia de ceață.

GERD

Da! Şi Piscul Negru, iată,
pînă-n ceruri se arată!

BRAND

(privind în sus)

O, biserica de gheaţă!

GERD

Îi ești oaspete!

BRAND

Departe,
doru-ar vrea să mă tot poarte,
după linişte și soare,
după pace și-alinare,
după bogăţia vieții!

(Izbucnind în plîns.)

Numele tău, o, Isuse,
l-am rostit mereu, arzînd;

nu m-ai strîns la piept nicicînd;
mi-ai trecut pe lîngă buze
doar ca un străvechi cuvînt;
dă-mi din pîinea mîntuirii,
dă-mi acum, cît de puțin,
și-un strop dintr-al vieții vin
dulce, al tămăduirii!

GERD

(palidă)

Ce? Plîngi? Plîngi cu foc şi jar;
în obraji ţi-ies aburi, iar
giulgiul vechiului gheţar
se topeşte-n lacrimi grele
şi se schimbă-apoi în scrum,
ca şi-a amintirii mele
gheaţă, ca vechiul talar
pe al pastorului meu
sfînt altar de gheaţă albă.

(Tremurînd.)

Cum de n-ai plîns pînă-acum?

BRAND

(înseninat, luminat și parcă întinerit)

Iarna legii te doboară,
și-apoi iarăși soare, vară!
Vream ca sufletu-mi să fie
piatra-n care Domnul scrie;
versul vieţii-mi, de-azi-nainte,
va fi dulce şi fierbinte.
Gheaţa s-a topit. Pot plînge,
pot a mă ruga și frînge!

(Cade în genunchi.)

GERD

(privește în sus și spune încet, sfios)

Iată-l colo, ce urît e!
Și ce umbre-aruncă, hîde;

Piscul Negru-l adumbri
cu aripile lui late.
Ceasul mîntuirii bate;
glonțul, ah, de l-ar lovi!

(Duce pușca la umăr și trage; bubuit surd, ca un tunet care se rostogolește de sus, din înălțimile peretelui de munte.)

BRAND

(sărind în sus)

Ce-ai făcut?

GERD

Se prăbușește!
L-am lovit în dreptul frunții;
țipă de răsună munții;
zboară fulgii peste tot;
de pe munte cade-n bot;
mare-i; și ce alb e; drace!
Prăvălește-te încoace!

BRAND

(lăsîndu-se să cadă)

Trebuie, un neam damnat,
printr-un fiu nevinovat
să se spele de păcat.

GERD

De cînd l-am lovit mai largă-i
bolta cerurilor parcă!
Iată-l, cade-acum din slavă!
O, nu mă mai tem de el;
alb e, ca un porumbel!

(Strigă speriată.)

Hu, ce vuiete grozave!

(Se aruncă în zăpadă.)

BRAND

(ghemuindu-se sub sfărîmăturile ghețarului, spune privind în sus)

Doamne,-acum, cînd mor, dă-mi știre:
e un strop de mîntuire-n
al voinței *quantum satis?!*

(Prăvăliturile îl îngroapă, întreaga vale e acoperită.)

O VOCE

(strigă prin vuietul asurzitor al bubuiturilor)

Domnu-i *deus caritatis*[1]*!*

---

[1] Dumnezeul milei! (lat.)

Peer Gynt

Poem dramatic

(1867)

În românește de *Virgil Teodorescu*

Personajele

ÅSE, văduva unui gospodar înstărit.
PEER GYNT, feciorul ei.
DOUĂ ŢĂRĂNCI ducînd saci la moară.
ASLAK, fierarul satului.
NUNTAŞI.
MEŞTERUL BUCĂTAR.
LĂUTARUL.
UN IMIGRANT CU SOŢIA LUI.
SOLVEIG şi micuţa HELGA, fiicele lor.
ŢĂRANUL DIN HAEGSTAD.
INGRID, fata lui.
MIRELE ŞI PĂRINŢII LUI.
TREI PĂSTORIŢE LA VACI.
FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE.
BĂTRÎNUL DIN DOVRE.
UN TROL-CURTEAN, şi alţii asemeni lui.
TROLI-FECIOARE şi
TROLI-COPII.
DOUĂ VRĂJITOARE.
SPIRIDUŞI, PITICI, DUHURI etc.
UN COPIL URÎT. GLASUL ÎN BEZNĂ. STRIGĂT DE PASĂRE.
KARI, femeia unui gospodar.
MASTER COTTON, MONSIEUR BALLON, Herr von EBERKOPF, Herr TRUMPETERSTRÅLE. CĂLĂTORI. UN HOŢ şi UN TĂINUITOR.
ANITRA, fata unui şef beduin.
ARABI, SCLAVE, DANSATOARE etc.

STATUIA LUI MEMNON (care cîntă).
SFINXUL din Gizeh (personaj mut).
BEGRIFFENFELDT, profesor, doctor în filozofie, directorul ospiciului de nebuni din Cairo.
HUHU, savant în lingvistică, reformator de pe coasta malabareză.
HUSEIN, împuternicitul unui potentat din Orient.
UN FELAH purtînd mumia unui rege, MAI MULŢI NEBUNI şi PAZNICII lor.
CĂPITANUL corăbiei norvegiene, MATELOŢI, UN CĂLĂTOR STRĂIN; UN PREOT, Cortegiul mortuar, UN NOTAR, TOPITORUL DE NASTURI, UN INS USCĂŢIV.

(Întîmplările încep în primii ani ai acestui secol şi se sfîrşesc în zilele noastre, petrecîndu-se cînd în Gudbrandstalen şi în munţii înalţi din preajmă, cînd pe coasta Marocului, în deşertul Saharei, în ospiciul de nebuni din Cairo, pe mare ş.a.m.d.)

Actul I

(O costişă cu tufişuri, lîngă ograda mătuşei Åse. În vale spumegă un rîu. De partea cealaltă a rîului, o moară veche. Zi caldă de vară. Peer Gynt, un flăcău de 20 de ani, bine clădit, coboară cărarea. Åse, maică-sa, măruntică şi firavă, se ţine scai de el. E tare mînioasă şi nu-i mai tace gura ocărîndu-l.)

ÅSE

Peer, tu mă minţi!

PEER GYNT

(netulburat)

Minciună nu-i!

ÅSE

Jură că-i adevăr ce spui!

PEER GYNT

De ce să jur?

ÅSE

A, nu-ndrăzneşti!
Deci, fătul meu, îndrugi poveşti!

PEER GYNT

(oprindu-se)

Ba-i adevăru-adevărat.

ÅSE

(venind în fața lui)

Of! Tare ești nerușinat!
Alergi prin munți de luni și luni
După ierunci și cerbi? Minciuni!
Îmi vii cu blana vulpii-n sac
Și flinta lipsă; m-amăgești
Cu povestiri vînătorești
Și crezi că mi-ai venit de hac!
Ei, unde-ai dat de cerbul tău?

PEER GYNT

La răsărit de Gjendin.

ÅSE

(a batjocură)

Zău!

PEER GYNT

Sufla un vînt de te tăia.
El, lîngă-o scorbură, scobea
Zăpada bocnă de îngheț,
Să afle niscaiva nutreț.

ÅSE

(același joc)

Nu, zău!

PEER GYNT

Înmărmurii pe loc.
Ciulii urechea. Boc, boc, boc!

Izbea copita-n nea şi-un ram
Din coarne-i văd. Abia suflam;
Şi biinişor, tiptil, pe brînci
În faţă-i răsării: sub stînci,
La nu mai mult de patru paşi,
Un cerb lucios şi uriaş,
Cum nu s-arată nici în vis!

ÅSE

Minune!

PEER GYNT

Zvîrrr! Către abis
Ca fulgerul cîrmi şi-atunci
S-a poticnit de-un brîu de stînci.
În cîrcă i-am sărit, am tras
Cosorul, scurt, şi în grumaz
Dam să-l împlînt, cînd, pe omăt,
Smuci cu coarnele-ndărăt,
Mugind sălbatic. Mi-a zvîrlit
Cît colo teacă şi cuţit;
Cu coarnele făcîndu-şi loc
M-a prins, ca-n cleşte, de mijloc,
Şi-apoi s-a repezit cu-n salt,
Spre Gjendin, piscul cel înalt...

ÅSE

(inspăimîntată)
O, sfinte Doamne!

PEER GYNT

Pisc temut!
Ştii unde-i Gjendin? L-ai văzut?
Lung de-o jumate milă. Brici
În vîrf. Nici urmă de potici.
Pe coaste, coborînd pieziş,
Stînci sfărîmate, grohotiş;

Jur împrejur, la poale, jos,
Mocneşte lacul, vînăt, gros,
Adînc de peste treisprezece
Sute de aleni. Cerbul trece
Ca o nălucă peste stei!
N-am călărit un bidiviu
Mai ne-nvăţat, de cînd mă ştiu!
Zburam în voia soartei. Hei!
Şi soarele zvîrlea scîntei!
Zării spinări de vulturi suri
Plutind în hăul dintre muri...
Un pumn de fulgi se mai rotea
În urma lor. În dreapta mea
S-a frînt în două un gheţar,
S-a spart de ţărm, dar în zadar
Am vrut să prind vreun bubuit...
Doar spiriduşii, veşnic treji,
Au izbucnit, ca-ntr-un vîrtej,
Să dănţuiască. I-am zărit,
Şi chiar i-am auzit cîntînd.

ÅSE

Păzeşte, Doamne!

PEER GYNT

Şi pe cînd
Pe muche de abis zburam
O găinuşă, tam-nesam,
Înspăimîntată de-acest zvon,
Sări, ca arsă, din cotlon,
Iar telegarul nesupus
Se-mpletici, ţîşni în sus
Plesnind cu coarnele de cer,
De unde, luntre şi năer,
Ne cufundarăm în abis...

(Åse se clatină şi se sprijină de un copac. Peer Gynt povesteşte mai departe.)

Stînci late-n spate şi, deschis
Sub noi, abisul fără fund.

Spre-adîncul lui alunecînd
Zburam cu negura tîrîş.
Stîrnit, un stol de pescăruşi
Se risipi grăbit, ţipînd,
Ca de furtună luat şi cînd
Ne prăvăleam aşa-n adînc,
Cerbul cu mine la oblînc,
Ca burta unui ren, de-argint,
Ceva întrezării albind:
Eram noi doi, răsfrînţi în lac,
În mărmuritul lui capac,
Şi parcă, izbucnind din sloi,
Icoana alerga spre noi.

ÅSE

(cu răsuflarea tăiată, ca după urcuş)
Peer! Sfinte Doamne! Zì!

PEER GYNT

Apoi
Cerbul din lac şi-ăl din tărie
Se luară-n coarne. A mînie
Vui şuvoiul vînăt. Deci
Cuprinşi de mîzga apei reci
Spre maluri ne-am deschis un drum.
Cerbul zvîcni şi... nu-ştiu-cum
Din cîrca lui m-am pomenit
Acasă...

ÅSE

Cerbul?

PEER GYNT

A fugit!
O fi pe undeva, pe-aici.

(Pocneşte din degete, se-nvîrte pe călcîie şi adaugă.)
De l-oi găsi, e-al tău...

ÅSE

Ce zici?
Şi nu ţi-ai frînt cumva vreun os?
Eşti teafăr? Bine sănătos?
Slăvit să fie Cel-de-sus
Că te-a ferit! Nu mi-ai adus
E drept, măcar o vulpe-n sac,
Dar bine barem că trăieşti!
Nu-i glumă să te prăvăleşti
Din piscul Gjendin, drept în lac
Pe cerb călare!

(Se opreşte deodată, holbează ochii, cască gura, se face roşie de ciudă, şi abia găsindu-şi cuvintele, izbucneşte.)

Pui de drac!
Iar minţi ca un nelegiuit!
Să te cruceşti ce de minciuni!
Isprava asta, oameni buni,
O ştiu din vremea de pe cînd
Eram codană şi nici gînd
Să i se-ntîmple dumnealui.
Lui Goldbrand Glesne, tot ce spui
I s-a-ntîmplat, nu ţie!

PEER GYNT

Hei!
Şi lui, şi mie. De-obicei
Se-ntîmplă de mai multe ori...

ÅSE

(mînioasă)

Presari minciunile cu flori.
În straie noi le-mbraci de vrei,
Le umfli trupul firav, şui,
Să sufle-n trîmbiţe le pui;
Precum şi tu făcut-ai, Peer,
Cu basmul ăsta pişicher,

Plin cu spinări de vulturi suri
Şi spiriduşi... Of! Cum te-nduri
Să mă-nspăimînţi, s-o tragi de păr
Că nu mai ştiu ce-i adevăr
Şi ce-i minciună?

PEER GYNT

Mamă, zău,
Noroc că sînt feciorul tău.
Că altul să-mi fi spus ce-ai spus
Vedea el!

ÅSE

(plîngînd)
Blîndule Isus!
O, Doamne! Ia-mă mai curînd,
Să-mi aflu tihna sub pămînt!
Rugi, lacrimi, totul e-n zadar!
Peer, eşti pierdut!

PEER GYNT

Măicuţa mea!
Nepreţuit mărgăritar!
E drept ce spui! Zîmbeşte, dar!
Fii veselă!

ÅSE

Să taci, lichea!
Cînd fiul meu e un tîlhar
Să sar într-un picior ai vrea?!
Haină soartă am avut!
Vădană, suflet amărît,
Batjocorită de-un fecior
Netrebnic şi nepăsător!

(Plîngînd.)

De rîs ajuns-am şi de plîns.
E drept că taică-tu n-a strîns,

Dar cel puţin trăia-n belşug...
Avea şi el un beteşug,
Căci unde-i chiupul cu arginţi
Al lui moş Rasmus Gynt? E gol!
Cu talerii de la părinţi
Tătine-tu s-a pus de-a luat
Pămînt în fiecare sat,
Cartea-n aur şi-a suflat
Şi da ţinutului ocol...
Unde-a ajuns c-a risipit
În chefuri banu-agonisit,
Că într-una petreceau toţi, beţi,
Plesnind pocalul de pereţi?

PEER GYNT

Unde-i zăpada de antărţi?

ÅSE

Să-mi taci! Cu file vechi de cărţi
Stăm la fereşti în loc de geam,
Şi nici de unele nu am.
Uluca-i la pămînt, în ger
Stau vitele; şi cui să-i cer
Şi cine-mi dă cînd pe ogor
E numai iarbă şi mohor?

PEER GYNT

Nu mai jeli cu-atîta foc!
Se-ntîmplă şi cînd ai noroc
Să mai tragi targa pe uscat.

ÅSE

Sărezi ogorul semănat!
Eşti mare, om întreg, bărbat,
Dar prea-ncrezut şi năzdrăvan,
Ca popa ăla şarlatan
Din Copenhaga ce-a-ntrebat

Care e numele tău mic
Şi s-a jurat că nu-i nimic
Pe lumea asta mai frumos.
Tătîne-tu pe loc a scos
O sanie şi-un cal de soi
Şi i le-a dat în dar. Apoi
Ce rîs a fost pe seama lui!
Hei! Minunate vremi au fost!
Oi povesti şi la nepoţi.
Popa şi căpitanul, toţi,
Pe-atunci nici nu aveau alt rost
Decît să bea să dea în brînci
Şi-apoi să rîgîie, sătui.
Dar vezi, băiete, la necaz
Te uită toată lumea. Azi
Nu mai dă nimeni pe la noi.
Pustietate e de-atunci
De cînd pornit-a pe alt drum
„Jon cel cu traista“ — şi cu el
Docarul lui cu marfă plin.

(Ştergîndu-şi ochii cu şorţul.)

Oh! Eşti flăcău voinic acum
Şi-ar trebui să-mi fii toiag,
Să ari ogorul cel puţin,
Să prindă moştenirea chiag.

(Plîngînd.)

Of, dar-ar bunul Dumnezeu
Să iasă om din tine! Zaci
Pe vatră, scotoceşti mereu,
Furi tot ce afli prin cuibar,
Nu-mi laşi un ouşor măcar,
Mă ruşinezi cu tot ce faci,
La ospeţe ori şezători
Bagi spaima-n fete, ce-i mai rău
În sat este pe placul tău.
Te-ncaieri... Ai să mă omori...

PEER GYNT

(depărtîndu-se de ea)

Nu-mi bate capul!

ÅSE

(continuînd)

Poţi să negi
Că pierzi pe drumuri luni întregi?
Că-n păruiala care fu
Mai ieri, la Lunde, n-ai fost tu
În fruntea cetei de nebuni?
Şi oare să fi fost minciuni
C-atuncea lui Aslak i-ai frînt
Braţ, deşt, ori poate şi mai rău,
Că nu mai poate, biet de el,
Să bată fierul pe ilău?
Grăieşte, dacă ai cuvînt!

PEER GYNT

Cine-mi scorneşte fel de fel?

ÅSE

(nestăpînită)

Mi-a spus vecina de din vale
L-a auzit urlînd.

PEER GYNT

(frecîndu-şi braţul)

Păi da!
Dar *eu* urlam, nu *el*.

ÅSE

Aşa?!

PEER GYNT

Da, mamă. El m-a îmblăcit.

ÅSE

E cu putință?

PEER GYNT

N-are zale
Dar e ceva mai iute!

ÅSE

Cine?

PEER GYNT

El, Aslak.

ÅSE

Ptiu! Nu ți-e rușine?
Butoiul ăla plin cu vin,
Mai iute ăla decît tine?
Chefliul ăla? Zău, mă-nchin!

(Plîngînd.)

Tu trebuia să-l fi cîrpit!
Destul amar am îndurat
Dar asta-i prea de tot. Ce-a fost?
Cum Dumnezeu de l-ai lăsat
Pe bețivanul ăla prost
Să te snopească?

PEER GYNT

Vezi cum ești?
Sau dau sau iau, tu tot bocești.

(Rîzînd.)

Dar nu te necăji!

ÅSE

Iar minți!

PEER GYNT

De data asta, da. Jeleşti.
Dar zău că n-ai de ce să plîngi.

(Ridicînd braţul.)

Vezi braţul ăsta? Ca-ntr-un cleşti
L-am prins şi-apoi, strîngînd din dinţi,
Eu, pumnul mîinii mele stîngi
L-am repezit ca pe-un baros...
Şi ce-a urmat, a fost prăpăd...

ÅSE

Ah, zurbagiule! Frumos!
Vrei să mă bagi în groapă, văd.

PEER GYNT

Nu. Meriţi altceva mai bun
De douăzeci de mii de ori!
Măicuţă rea şi dulce, vrei
Să te încrezi în ce-am să-ţi spun?
Răbdare: într-o bună zi,
Nepricopsitul tău fecior
Va-nfăptui un lucru mare.
Ţinutu-ntreg te va cinsti!

ÅSE

(neîncrezătoare)

Tu?!

PEER GYNT

De ce nu?

ÅSE

De-ai fi în stare
Să-ţi dregi surtucul din spinare!

PEER GYNT

(cu îndrăzneală)
Ba împărat și rege-ajung!

ÅSE

Ești tont pe cît îmi ești de lung!
O, Doamne sfinte-ncepe iar!

PEER GYNT

Voi fi-mpărat și rege... dar
Un bob zăbavă.

ÅSE

Din părinți
E-o zicătoare: cică prinți,
Cu vremea toți ajung...

PEER GYNT

Îți spun
C-așa va fi!

ÅSE

Taci! Ești nebun
Din creștet pînă-n tălpi. Nu zic
Că n-ai fi bun chiar de nimic.
Palavre știi să-ndrugi din zori
Pînă-n chindie — și cu flori
Să le presari. Dacă-ai fi vrut
Fata din Haegstad, hotărît,
Ți-ar fi căzut demult de gît.
Ești tare-n jocul ăsta.

PEER GYNT

Crezi?

ÅSE

Bătrînul, precum singur vezi,
În cale nu-i mai poate sta.
Cîrtește-n legea lui, dar ea,
Ea, Ingrid, bate din picior
De sar scîntei, și prea ușor
Îl bagă-n sac.

(Începînd iar să plîngă.)

Ah, să fi vrut,
Tu ginere de om avut
Puteai fi, mîna să fi-ntins,
Nu zdrențăros și amărît!
Ah, să fi vrut cu dinadins!

PEER GYNT

(hotărîndu-se brusc)
Hai! Și-o să-mi zică „da".

ÅSE

Cum „hai"?

PEER GYNT

Da. Hai la Haegstad!

ÅSE

Doamne! Stai!
N-ai ce căta acolo!

PEER GYNT

Cum?

ÅSE

E scrum cărarea ăstui drum!

PEER GYNT

Păi cum?

ÅSE

(plingind)

În straiele de şerb
Cînd călăreai în munţi pe cerb,
Prin Vesterfjelet, aripat,
Mads Moen fata ţi-a furat.

PEER GYNT

El, spaima fetelor?

ÅSE

Chiar el!
Şi-acum se-nsoară.

PEER GYNT

Stai niţel!
Să-nham la brişcă iapa.

(Dă să plece.)

ÅSE

Vai!
Te zbaţi degeaba! Cu alai
Porni-va mîine nunta.

PEER GYNT

Lung
E pînă mîine timpul. Eu
În seara asta vreau s-ajung!

ÅSE

Nu ţi-e ş-aşa destul de greu?
Vrei să-ţi sporeşti necazul? Vrei
S-ajungi de rîsul lumii?

PEER GYNT

Ei!
O scot eu la un capăt!

(Începe să chiuie și izbucnește-n rîs.)

Sus!
Sus, mamă! N-avem timp! Prin apă
O luăm de-a dreptul, fără iapă!

(O ia în circă.)

ÅSE

Fugi, drace!

PEER GYNT

Nu! Precum ți-am spus:
Te duc pe brațe la mireasă!

(Intră în rîu.)

ÅSE

Săriți! Săriți! Peer! Doamne sfînt!
Ne înecăm!

PEER GYNT

Sortit eu sînt
Să am o moarte mai aleasă!

ÅSE

Cînd vei sălta, pesemne-n rang
Și-ai să te clatini în vreun ștreang!

(Trăgîndu-l de păr.)

Jivină!

PEER GYNT

Stai! Că rîu-i scund,
Dar mîlu-i lunecos pe fund.

ÅSE

Măgarule!

PEER GYNT

Vorbeşte! Zi!
Cu gura bate-mă şi-o zi!
Hai! Saltă sus, că nu eşti dop!

ÅSE

Să nu-mi dai drumul!

PEER GYNT

Hopa, hop!
De-a cerbul ne jucăm şi Peer.

(Galopînd.)

Eşti Peer, eu cerbul...

ÅSE

Doamne! Pier!

PEER GYNT

Ai grijă că aici, sub dîmb,
E patul adîncat şi strîmb...
Sărută-ţi cerbul cel voinic
Că te-a cărat în cîrcă.

ÅSE

(plesnindu-l peste ureche)

Na!
Primeşte-ţi plata, haimana!

PEER GYNT

Frumoasă plată, ce să zic!

ÅSE

Dă-mi drumu'!

PEER GYNT

Mergem în peţit!
Vorbeşte-i moşului cu rost,
Că ai cuvîntul iscusit,
Dă-i de-nţeles că Mads e-un prost.

ÅSE

Dă-mi drumu'!

PEER GYNT

Şi-apoi, la sfîrşit,
Ridică-n slavă pe Peer Gynt.

ÅSE

A, vrei să mă sileşti să mint?
Să-ţi dau iscălitură, sau
Să fac din negru alb? Mă jur,
Fărădelegile-ţi pe şleau
Să le înşir, fără-nconjur!

PEER GYNT

Aşa!

ÅSE

(izbind cu piciorul în pămînt, mînioasă)
Da, n-am să tac de loc!
Pînă s-o face moşul foc
Şi pînă s-o încumeta
S-asmuţe cîinii-asupra ta!

PEER GYNT

Atunci merg singur.

ÅSE

Eu m-aţin
În urma ta!

PEER GYNT

Măicuţă, zău,
N-ai vlagă.

ÅSE

Mare nătărău!
Aşa-s de plină de venin,
C-aş sfărîma şi pietre, aş
Mînca şi cremeni! Băieţaş!
Dă-mi drumul!

PEER GYNT

Da, dar mai întîi
Făgăduieşte-mi.

ÅSE

Nu! Nici gînd!
Ard să le spun cît mai curînd
Ce secătură-mi eşti!

PEER GYNT

Rămîi
Aici atunci.

ÅSE

Nici moartă! Plec!

PEER GYNT

Ba nu te las!

ÅSE

Ce, ești zevzec?

PEER GYNT

Pe-acoperișul morii-atunci
Te urc și gata!
(O așază pe acoperiș. Åse țipă.)

ÅSE

Dă-mă jos!

PEER GYNT

M-asculți sau nu?

ÅSE

Îmi dai porunci?

PEER GYNT

Măicuță dragă! Stai frumos!

ÅSE

(aruncînd in el cu bucăți de turbă)
Peer! Dă-mă jos de-aici!

PEER GYNT

Te-aș da
Dar nu mă-ndur!
(Apropiindu-se.)
Stai bine-așa?
Nu țopăi, să nu clintești
Vreun bolovan dînd din picior,
Și nu cumva să te sucești
Că pici ca pasărea din zbor.
Nu-mi face, zău, vreun pocinog!

ÅSE

Ah, drace!

PEER GYNT

Stai pe loc, te rog!

ÅSE

Mai bine ca pe-un vîrcolac
Te lua furtuna!... Ce mă fac?

PEER GYNT

Ei, mamă...

ÅSE

Piei!

PEER GYNT

Acum că plec
Binecuvîntă, dacă vrei!

ÅSE

Te-aş binecuvînta, cap sec,
C-o vargă de alun!

PEER GYNT

Temei
N-ai prea avea. Ei, am plecat.
Mă-nclin! Cam pe la scăpătat
Vin să te iau.

(Porneşte, dar se-ntoarce din drum şi, ridicînd sfătos degetul, zice.)

Ia seama, deci,
Să nu te zbaţi prea mult!

ÅSE

Peer, pleci?
O, Doamne-ajută! Călăreț
De cerbi! Minciună! Nătăfleț!
Hei! L-a-nghițit pămîntul! Mor!
Mă-nvîrt! Alunec! Ajutor!

(Două femei cu sacii-n spinare coboară spre moară.)

ÎNTÎIA FEMEIE

Cine răcnește-acolo?

ÅSE

Eu!

A DOUA FEMEIE

Tu, Åse? Pentru Dumnezeu
Cum de-ai ajuns pe coperiș?

ÅSE

Îmi dau suflarea! Văd cruciș
Și parcă m-aș sui la cer!

ÎNTÎIA FEMEIE

Ajută-i, Doamne!

ÅSE

Pîn'să pier
Fă rost de-o scară să cobor!
Peer! Diavol blestemat! Mișel!

A DOUA FEMEIE

Îți blestemi singurul fecior?

ÅSE

Cine mă puse-aicea? El!
Să-mi fiți voi martore de cad!

ÎNTÎIA FEMEIE

Ți-om fi!

ÅSE

Țineți-mă să sar,
Că mă reped pîn-la Haegstad.

A DOUA FEMEIE

Acolo-i?

PRIMA FEMEIE

Dă de potcovar!
O să-și primească plata...

ÅSE

(frămintîndu-și mîinile)

Cum?
O, Doamne! Ține-l tu în drum
Și apără-mi feciorul drag!

ÎNTÎIA FEMEIE

Așa-i fu scrisa! E-n zadar
Că amîndoi sînt cu harțag...

A DOUA FEMEIE

Ah! Doamne! Åse s-a zărghit!
(Strigă făcînd din palmă pîlnie.)
Hei! Anders, Eivind!

GLASURI BĂRBĂTEȘTI

Ce-ați pățit?

A DOUA FEMEIE

Peer Gynt, trăsni-l-ar ăl de sus,
Pe moară mumă-sa și-a pus.

(O colină scundă cu tufe și fîneață. În fund se vede drumul care duce spre sat; tăpșanul și ograda sînt prejmuite cu gard. Peer Gynt coboară sprinten poteca; se oprește lîngă zăplaz și privește panorama care i se deschide în fața ochilor.)

PEER GYNT

Iacă și Haegstad, la un pas, colea...

(Se saltă, gata să sară gardul, dar se răzgîndește.)

O fi acasă Ingrid? Şi oare numai ea?

(Punînd mîna streașină la ochi și privind în zare.)

Ba, zumzuie-n ogradă ca țînțarii!
N-ar fi mai bine să mă-ntorc din drum?

(Trăgînd jos piciorul de pe gard.)

Rînjesc cîinește-n spate. Ah, tîlharii!
Te arde-n suflet.

(Se depărtează de gard cu cîțiva pași și, dus pe gînduri rupe un smoc de frunze.)

De-aș avea acum
Ceva vîrtos de dat pe gît, sau dacă
Aș trece nevăzut pe lîngă ei,
Să nu-și mai caște ochii. Of, te seacă
Hlizelile și glumele prostești.

(Privește în jurul său, speriat, și se ascunde, repede, într-un tufiș. Cîțiva oameni, cărînd merinde pentru nuntă, trec pe lîngă el.)

UN OM

(continuînd discuția începută)

Tat-su bețiv și mă-sa o sărmană.

O FEMEIE

Nu-i de mirare că-i un pierde-vară!

(Oamenii trec mai departe. Cînd nu mai e nimeni în preajmă, Peer Gynt iese din tufiş. E roşu în obraji de ruşine şi se uită chioriş după ei.)

PEER GYNT

(încet)

De mine-or fi vorbit?

(Făcîndu-se că puţin îi pasă.)

Te pomeneşti!
Oricum, şi-aleargă gura de pomană!

(Se întinde pe iarbă, cu mîinile sub cap şi priveşte îndelung cerul.)

Ce nor ciudat! Un armăsar de pară,
Cu-n călăreţ în şa; şi colo-n fund,
Parcă-i o babă pe un tîrn călare...

(Rizînd încetişor, de unul singur.)

E maică-mea! Mă-njură-n gura mare...
„Hei Peer!"

(Treptat, închide ochii.)

E-nfricoşată... Şi iată-mă... pătrund
Pe-un cal semeţ, prin gloata de oameni, eu, Peer
Gynt...
Potcoavele-s de aur, dîrlogii de argint.
Port lungi mănuşi, un paloş la şold şi cu mătasă
Mi-e manta căptuşită. E mîndră şi aleasă
Suita mea, dar nimeni ca mine mai semeţ
Înfipt în şa... Străluce şi cal şi călăreţ
În soare... şi mulţimea se buluceşte, jos,
În vale, la zăplazuri. Da, cuşmele şi-au scos...
Le-aruncă-n sus, se uită cu gurile căscate.
Femeile se-nclină... Căci astăzi toţi şi toate
Pe Peer Gynt, împăratul, cu soţii săi, o mie,
Îl văd cum trece falnic, venind dinspre cîmpie.
El firfirici de aur le-aruncă... scînteiază...
Şi apoi cad pe cremeni, străluminînd... O groază
De bogătaşi cu vază şi conţi îi ies în cale.

Peer Gynt despică marea de urale...
Și prinții Engliterei l-așteaptă cete-cete,
Domnițele și-un stol de mîndre fete...
Și nobilimea... toată și-al Engliterei rege,
Spre care Peer se-ndreaptă, se scoală, se-nțelege,
Săltînd coroana de pe cap și zice...

FIERARUL ASLAK

(trecînd pe lîngă gard cu însoțitorii lui)

Peer Gynt! Beat mort! Ce-o fi cătînd pe-aice?

PEER GYNT

(dezmeticindu-se pe jumătate)

Ce-ați spus, mărite?

FIERARUL ASLAK

(sprijinindu-se de gard, rînjind)

Scoală! Sus, voinice!

PEER GYNT

Fierarul! Cum de-ai răsărit? De unde?

FIERARUL

(către ceilalți)

Mahmur după chiolhanul de la Lunde!

PEER GYNT

(sărind ca ars)

Nu mă stîrni! Vezi-ți de drum!

FIERARUL

Mă duc!
Pe unde-ai pribegit, de-atunci, năuc?
Sînt șase săptămîni. Prin munte, ai?

PEER GYNT

Făcut-am mari isprăvi de-atuncea!

FIERARUL

(făcînd cu ochiul către ceilalți)

Hai!

Să te-auzim!

PEER GYNT

Nu. Asta-i treaba mea!

FIERARUL

(căutînd altceva)

N-ai fost în Haegstad?

PEER GYNT

Nu.

FIERARUL

Păi se zicea
Că-ți face zimbre-o fată.

PEER GYNT

Ticălos!

FIERARUL

(trăgîndu-se puțin înapoi)

Stai binișor! Ei, Peer! N-ai tras folos
Cu Ingrid. Te-a lăsat. N-o fi ușor,
Dar se întîmplă uneori. Fecior
Al lui Jon Gynt, nu vii la nuntă?

PEER GYNT

Lasă!

FIERARUL

Poate-ţi găseşti pe-acolo vreo mireasă,
Că-s fete şi vădane cîte vrei.
Hai, să-ţi încerci norocul la femei!

(Pleacă toţi şuşotind şi rîzind.)

PEER GYNT

(se uită un răstimp după ei, apoi le întoarce spatele.)

Fata din Haegstad, dinspre partea mea,
Aleagă-şi de bărbat pe cine-o vrea!
Surtucul cîrpăcit! Genunchii goi!
Hei, de-aş putea să-mbrac eu straie noi!

(Frămîntînd pămîntul cu picioarele.)

Şi-apoi, cu un cuţit de măcelar,
Să smulg, din pieptul lor, dispreţu-amar.

(Tresărind şi privind în jurul său.)

Ce? Se hlizeşte careva în spate?
Mi s-a părut. Nu-i nimeni. Nu se poate.
Mă-ntorc la mama.

(O ia la deal, dar, după cîţiva paşi se opreşte şi trage cu urechea.)

Uite-i cum mai joacă!

(Ascultă şi priveşte. Se întoarce şi iar o ia înainte. Ochii îi sclipesc. Îşi freacă pulpele.)

Ce furnicar de fete! Şapte, opt
La un bărbat. Ei, să mă ardă focul!
Acolo e de mine... Şi-am să mă duc mort-copt!
Dar mama-i sus, pe moară... Ei, şi dacă!

(Nu-şi poate dezlipi privirile de la nuntaşi. Sărind şi chiuind.)

Of! Măiculiţă! Sar de frige locul!
E-aici şi Guttorm... Straşnic lăutar!
Din alăuta-i parcă ape sar!

Şi ce mîndreţi de fete. Văd eu bine
Arde-m-ar focu, acolo e de mine.

(Sare gardul şi coboară pe cărăruie.)

(Ograda din Haegstad. Se văd, în fund, odăile gospodăriei. Sumedenie de oaspeţi. Jocul s-a încins pe pajişte. Muzicantul s-a cocoţat pe o masă. Meşterul bucătar stă în pragul uşii. Jupînesele de la bucătărie trec încoace şi încolo spre odăi. Bătrînii stau la sfat, ici-colo.)

O FEMEIE

(aşezîndu-se pe o buturugă, între alţii)
Mireasa! Plînge, de, c-aşa i-e felul.
Doar plînsu-i de la sine înţeles.

MEŞTERUL BUCĂTAR

(în alt grup)
Ei, oameni buni! Goliţi tot cofăielul!

UN OM

Mulţam pentru poftire, dar ne îmbii prea des.

UN FLĂCĂU

(iese în faţa horei cu o fată de mînă şi către lăutar)
Zi, Guttorm, zi, nu te zgîrci cu struna!

FATA

Hai! S-auzim cum duduie ţărîna!

MAI MULTE FETE

(făcînd roată în jurul unui flăcău care joacă)
Frumos sări!

O FATĂ

Ce sprintene picioare!

FLĂCĂUL

(jucînd)
Sus pînă-n grindă, măi, că-i sărbătoare!

MIRELE

(apropiindu-se, plîngînd de tatăl său, care stă de vorbă cu doi dintre nuntași și trăgîndu-l de mînecă)

Nu vrea! Se ţine mîndră, tată!

TATĂL

Nu vrea?

MIRELE

Nu, șade ferecată.

TATĂL

Ei! Fugi de cată cheia! Ce, ţi-e frică?

MIRELE

Păi un's-o caut?

TATĂL

Straşnic ginerică!

(Se întoarce către cei cu care stătea de vorbă. Mirele umblă fără rost prin ogradă.)

UN FLĂCĂU

(Ivindu-se de după colţul casei)
Hei, fetelor! De-acu încolo haz!
Peer Gynt sări acu peste zăplaz.

FIERARUL

(intrind chiar atunci)

Cin'l-a poftit?

MEŞTERUL BUCĂTAR

El!

(Intră în casă.)

FIERARUL

(către fete)

Om fără obraz!
De v-o-mbia la vorbă, aţi surzit!

O FATĂ

(către celelalte)

Ne facem că nicicînd nu l-am zărit.

PEER GYNT

(intră infierbintat, plin de insufleţire; se opreşte in mijlocul mulţimii nuntaşilor şi bate din palme)

Care-i din fete a mai sprinteioară?

O FATĂ SINGURATICĂ

(de care el se apropie)

Eu nu!

ALTĂ FATĂ

Nici eu!

A TREIA

Nici eu!

PEER GYNT

(către cea de-a patra)

Hai, surioară,
Să dănţuim că tu ai mai rămas.

A PATRA FATĂ

(întorcîndu-i spatele)

N-am timp!

PEER GYNT

(către cea de-a cincea)

Hai tu atunci!

A CINCEA FATĂ

(îndepărtîndu-se)

Eu plec acas'.

PEER GYNT

În seara asta? Zău că nu ai haz!

FIERARUL

(după un timp, cu glas scăzut)

Peer! Uite-o p-aia cu-n moşneag! Dă-i zor!

PEER GYNT

(întorcîndu-se brusc spre un om mai bătrîn)

Dar alelalte unde-s?

OMUL

Treaba lor!

(Se depărtează de Peer.)

(Peer Gynt se potoleşte dintr-o dată. Aruncă priviri furişe, sfioase, nuntaşilor. Toţi îl privesc, dar nimeni nu-i vorbeşte. Cînd dă să se apropie de cîte-un pilc de

oameni tac toți, ca la un semn. Cînd pleacă de lîngă ei, se uită după el și zîmbesc.)

PEER GYNT

(încetișor, ca pentru sine)

Căutături piezișe și rînjete. Mi-e silă!
Ca pînza ferăstrăului scrîșnind, sub pilă!

(Se strecoară pe lîngă gard. Solveig, de mînă cu micuța Helga, intră în ogradă, însoțindu-și părinții.)

UN OM

(altuia, aflat în preajma lui Peer Gynt)

Uite și veneticii!

ALTUL

De unde-s? Din Apus?

PRIMUL

Sînt dinspre Hedal.

ALȚII

Chiar. Precum ai spus...

PEER GYNT

(iese în calea celor care-au intrat în ogradă și, arătînd-o cu degetul pe Solveig, îl întreabă pe tatăl ei)

La joc îngădui fata?

BĂRBATUL

(liniștit)

Întîi să intru-n casă
Să dăm bineţe—aşa cum se cuvine.

(Intră în casă.)

MEŞTERUL BUCĂTAR

(lui Peer Gynt, în timp ce-i toarnă de băut într-o ulcică)

Venişi? Adapă-te, atunci... Na, ţine!

PEER GYNT

(privind într-una după cei care au luat-o spre casă)

Mulţam! Venii să joc... De vin nu-mi pasă!

(Meşterul bucătar pleacă, trecînd prin faţa lui. Peer Gynt priveşte spre casă, şi faţa i se luminează de-un zimbet.)

De unde se ivi aşa senină?
În jurul ei împrăştie lumină.
De fusta mă-si-atîrnă de parcă-ar fi fetică,
Şi poartă-nfăşurată în pînză-o cărticică
De rugi. Mă duc la dînsa.

(Dă să intre în casă.)

UN FLĂCĂU

(îi aţine calea, încurajat de alţii)

Cum adică?

Nu intri-n joc?

PEER GYNT

Nu intru.

FLĂCĂUL

Te-arăţi că n-ai habar?

(Îl ia de umeri şi dă să-l întoarcă spre el cu faţa.)

PEER GYNT

Dă-mi drumu'!

FLĂCĂUL

Mă! Ţi-e frică de fierar!

PEER GYNT

De ce să-mi fie frică?

FLĂCĂUL

Hai, nu te mai ascunde!
Că doar n-ăi fi uitat ce-a fost la Lunde?

(Oaspeţii rid şi pornesc spre pajiştea de joc.)

SOLVEIG

(din prag)
Tu eşti flăcăul ce la joc mă cheamă?

PEER GYNT

Păi cine altul? Eu, de bună seamă!
Hai!

(O ia de mină.)

SOLVEIG

Vin, dar nu prea mult că mama...

PEER GYNT

Mama!
Ce? Eşti copil de ţiţă? Lasă teama!

SOLVEIG

Nu-i de glumit!

PEER GYNT

Poţi fi mireasă, doară!
La impărtăşit ai fost?

SOLVEIG

Ast'primăvară.

PEER GYNT

Şi cum te cheamă, fată? Putem afla şi noi?

SOLVEIG

Mă cheamă Solveig. Care-i al tău nume?

PEER GYNT

Peer Gynt.

SOLVEIG

(smulgîndu-şi mîna dintr-a lui)
O, Doamne mare!

PEER GYNT

Ce-i anume?

SOLVEIG

Mi s-a desprins ciorapul... Mă-ntorc eu înapoi...

(Se depărtează de el, făcîndu-se nevăzută.)

MIRELE

(trăgînd-o de haină pe maică-sa)
Mamă, nu vrea!

MAMA

Cum nu vrea?

MIRELE

Nu, vrea, iacă.

MAMA

Nu vrea?

MIRELE

Nu vrea de loc... S-a zăvorît.

TATĂL

(încet, mînios)

Am să te leg în staul, minte seacă...

MAMA

Nu-l ocărî! Şi-aşa e destul de amărît.

(Se îndepărtează cu toţii.)

UN FLĂCĂU

(venind de la horă cu un cîrd de flăcăi şi fete)

Nişte rachiu, Peer?

PEER GYNT

Nu.

FLĂCĂUL

O picătură...

PEER GYNT

(privindu-l încruntat)

Mai ai?

FLĂCĂUL

Se mai găseşte.

(Scoate o sticlă din buzunar şi trage o duşcă.)

Parcă-ai lua foc în gură!

Na! Trage!

PEER GYNT

Dă-mi un gît dacă-i p-aşa! *(Bea.)*

ALTUL

Ia, zău, şi de la mine!

PEER GYNT

Nu.

ACELAŞI

Fleacuri. Haide, bea!
Bea, Peer! Dă sănătate!

PEER GYNT

Atuncea dă-mi un gît!

(Bea iarăşi.)

O FATĂ

Să mergem!

PEER GYNT

Ţi-o fi teamă de mine?

A TREIA FATĂ

Hotărît!
Păi cine nu se teme?

A PATRA FATĂ

Le-ai arătat ce poţi,
La Lunde.

PEER GYNT

Mare lucru! V-aş zăpăci pe toţi
Dacă mi-aş da eu drumu' să vă arăt ce pot.

PRIMUL FLĂCĂU

(șoptind)

Își vine-ntr-ale sale!

MAI MULȚI

(strîngînd cercul în jurul lui)

Peer! Povestește tot!
Dă-i drumu'!

PEER GYNT

Nu azi! Mîine!

ALȚII

Ba-n seara asta.

O FATĂ

Știi
Să faci, de bună seamă, niscai vrăjitorii?

PEER GYNT

Pot să-l momesc pe diavol cu-n descîntec.

UN OM

Putea și maica mare cînd mă-nfășa în scutec.

PEER GYNT

Minciuni! Nu poate nimeni ce pot eu!
L-am ghemuit, odată, într-o nucă...
Firește, era seacă.

MAI MULȚI

(hlizindu-se)

Vezi bine!

PEER GYNT

Of! Mămucă!
Ce mai jelea! Zicea că drept răsplată
De-l slobozesc de-acolo, îmi dă pămîntul roată.

UNUL DIN MULŢIME

L-ai ţintuit acolo?

PEER GYNT

Păi cine să-l mai scoată?
I-am pus ţăruş. Ce-a fost! Ce tărăboi!

O FATĂ

Minunăţie!

PEER GYNT

Zău! Ca un muscoi
Îmi bîzîia-n urechi.

FATA

Şi-acu e-n nucă?

PEER GYNT

Nu! O fi-n iad că-i era dor de ducă...
De-atunci fierarul ăsta a prins pe mine pică.

UN FLĂCĂU

Păi cum?

PEER GYNT

M-am dus la dînsul şi l-am rugat frumos
Să-l scoată din găoace. „Da, zice el, pricep!"
Şi cînd să scoată blestematul cep

Îl văd că pune mîna şi ridică
De lîngă vatră, ditamai baros.

UN GLAS

L-o fi turtit?

PEER GYNT

De dat, a dat vîrtos.
Dar dracu' s-a ferit, că e deştept,
Şi a ţîşnit ca o văpaie, drept
Pe lîngă cep.

MAI MULŢI

Fierarul?

PEER GYNT

Cum ştiţi că n-are scut,
L-a pîrjolit văpaia pe braţe şi pe piept.
Fuseserăm prieteni...

(Izbucnesc în rîs cu toţii.)

CINEVA

Grozav!

ALTUL

Azi s-a-ntrecut!

PEER GYNT

Că-s născociri voi credeţi!

UN OM

Ferească Dumnezeu!
Numai că-s basme vechi din moşi strămoşi.

PEER GYNT

Ba asta e isprava mea! Minciuni!

OMUL

O fi, dacă zici tu!

PEER GYNT

(zvîcnind)

Hei, neică! Eu
Ştiu să despic văzduhul, de-a călare,
Ca pe un bidiviu înaripat!
Şi altele de care nu-i nimenea în stare.

(Iarăşi izbucnesc în rîs cu toţii.)

UNUL DIN GLOATĂ

Ia călăreşte tu văzduhul, Peer!

MAI MULTE

Hai, Peer Gynt dragă!

PEER GYNT

Voi ştiţi că nu mă las prea mult rugat!
Pot pe deasupra voastră să zbor ca o furtună,
Să-mi cadă la picioare lumea-ntreagă.

UN OM BĂTRÎN

Asta-i zăltat de-a binelea.

ALTUL

Năuc!

AL TREILEA

Lăudăros!

AL PATRULEA

Din cap în tălpi minciună!

PEER GYNT

(amenințător)

Un bob zăbavă că acu m-apuc!

UN OM

(pe jumătate beat)

Pîn' să te-apuci, îți scuturăm veșmîntul.

MAI MULȚI

Să-i înnegrim spinarea, ochii! Tîntul!

(Oamenii se împrăștie. Bătrînii mînioși, iar cei tineri rîd a batjocură.)

MIRELE

(dînd peste el)

Peer! Poți să tai văzduhul de-a călare?

PEER GYNT

(scurt)

Da, Mads. Oricînd! De ce nu-mi dai crezare?

MIRELE

Ai poate și bundița ce nevăzut te face?

PEER GYNT

Vrei să spui clopul? Da!

(Se întoarce cu spatele la el. Solveig trece prin ogradă cu Helga de mînă.)

PEER GYNT

(luminîndu-se la față)

Veniși încoace?
Ce bine-mi pare, Solveig! Ia să te-nvîrt!

SOLVEIG

Dă-mi pace!

PEER GYNT

De ce?

SOLVEIG

Ești prea sălbatic.

PEER GYNT

Cînd simte primăvara
Și renul e sălbatic. Aruncă foc vioara.
Te-ndură! Vino!

SOLVEIG

(smulgîndu-se din mîna lui)

Nu vin!

PEER GYNT

Nu vii?

SOLVEIG

Nu, ești băut!

(Iese împreună cu Helga.)

PEER GYNT

Ah! De-aș avea cuțitul, acu, numaidecît
I-aș face bucățele pe fiecare-n parte.

MIRELE

(dîndu-i cu cotul)

Peer Gynt, sînt necăjit de moarte!
Dă-mi ajutor să intru la mireasă.

PEER GYNT

(cu gîndurile împrăştiate)

Mireasa? Unde-i?

MIRELE

S-a-ncuiat în şură.

PEER GYNT

Ei?

MIRELE

Înduplec-o să iasă-n bătătură.

PEER GYNT

O-ndupleci singur, pînă la sfîrşit.

(Un gînd îi încolţeşte-n minte. Şopteşte ca pentru el.)

Ingrid în şură!

(Apropiindu-se de Solveig.)

Ei, te-ai răzgîndit?

(Solveig vrea să plece; el îi taie drumul.)

Ştiu: umblu zdrenţăros şi ţi-e ruşine.

SOLVEIG

(dintr-o răsuflare)

Ba nicidecum!

PEER GYNT

Şi dacă judec bine,
Aşa e... însă, vezi, mă doare-n suflet.
Nu vrei să vii?

SOLVEIG

Aş vrea, dar nu mă-ncumet!

PEER GYNT

Te temi? De cine-anume?

SOLVEIG

De taica mai ales.

PEER GYNT

Pare un om de treabă, pe cît am înţeles.
Sau de urechi ţi-e teamă? Răspunde-mi?

SOLVEIG

Ce folos?

PEER GYNT

E oare taică-tu bisericos?
Ori maică-ta şi tu sînteţi altfel?
Răspunde-mi, hai!

SOLVEIG

Eu plec.

PEER GYNT

Mai stai niţel!

(Cu glas stăpînit, dar încercînd totuşi s-o înspăimînte.)

Ştii, pe la miezul nopţii pot să mă schimb în troll!
Eu, din crivat, la noapte, veni-voi să te scol!

De-i auzi un foşnet sau poate bufnet greu,
Să nu crezi că e miţa cumva, căci fi-voi eu.
Am să te sug de sînge, să umplu o ulcică;
Şi-am s-o înghit pe soră-ta cea mică!
Aşadar, află: noaptea eu mă prefac în lup
Şi colţii pot să ţi-i înfig în trup.

(Îşi schimbă, deodată înfăţişarea şi zice cu glas rugător.)

Dansezi cu mine, Solveig?

SOLVEIG

(privindu-l cu ochi crunţi)

Eşti rău din cale-afară!

(Intră în casă.)

MIRELE

(umblînd de colo-colo, fără rost)

Îţi dau un taur de m-ajuţi.

PEER GYNT

Hai, dară!

(Se fac nevăzuţi în spatele casei. Tocmai atunci, o ceată de oameni se-ntoarnă de la joc. Cei mai mulţi sînt ameţiţi de băutură. Larmă, hărmălaie. Solveig, Helga, părinţii lor şi o parte din oaspeţii mai vîrstnici, ies în uşă.)

MEŞTERUL BUCĂTAR

(către fierar, care s-a pus în fruntea cetei)

Nu-ţi pierde firea!

FIERARUL

(smulgîndu-şi haina)

Nu pot. Chemaţi-l pe mişel!
Să se aleagă-odată cu noi: sau eu, sau el!

CINEVA

Să-i dea la cap!

ALTUL

Măcar să-l i-a de păr!

FIERARUL

Nu mai încape vorbă! Îl bat măr!

TATĂL LUI SOLVEIG

Stai, omule!

HELGA

Ce, mamă, vor să-l bată?

UN FLĂCĂU

Cu treanca-fleanca ăsta s-o isprăvim odată!

ALTUL

Să-l dăm în brînci afară!

AL TREILEA

Ba scuipă-l în obraz!

AL PATRULEA

(fierarului)

Îl zvînți? Ce zici?

FIERARUL

(zvîrle haina cît colo)

Îl căsăpesc îndată!

IMIGRANTA

(către Solveig)

Ia seama ce nărod îți dă tîrcoale!

ÅSE

(coborînd colina cu un băț în mînă)

Fecioru-meu e-aicea? Mi-e dor să îl alint
Cu bîta pe spinare pe fiu-meu, Peer Gynt!

FIERARUL

(sumecîndu-și mînecile cămășii)

Pentru jivina asta și bîta e prea moale!

CINEVA

Îl zvîntă!

ALTUL

Îl belește!

FIERARUL

(scuipă în palme și face din cap către Åse)

Îl spînzur de-un copac.

ÅSE

Pe Peer al meu să-l spînzuri? Las' că-ți venim de hac!
C-avem și colți și gheare, noi doi!... Da'un' s-a dus?

(Strigă spre ogradă.)

Hei! Peer!

MIRELE

(abia trăgîndu-și sufletul)

Să-l pedepsească Dumnezeu!
Hai, mamă, tată...

TATĂL

Ce e, fătul meu?

MIRELE

Peer Gynt, ce crezi?

ÅSE

(ţipînd)

A dat de vreo năpastă?

MIRELE

Ba nu, Peer Gynt e colo... sus pe creastă...

OAMENII

Peer cu mireasa... Fuge...

ÅSE

(lăsind să-i scape joarda din mînă)

Mişelul!

FIERARUL

Sub zăpor!

Mai sprinten ca o capră de ţancuri se agaţă.

MIRELE

(plîngînd)

Mamă, o cară ca pe-o juncă-n braţă.

ÅSE

(ameninţîndu-l cu degetul pe Peer)

Frînge-ţi-ai gîtul!

(Strigă înspăimîntată.)

Doamne! Ia seama la picior!

ȚĂRANUL DIN HAEGSTAD

(cu capul gol, alb de mînie)

Eu îl ucid! Găteşte-i parastas!

ÅSE

Să mă trăsnească cerul de te las!

Actul II

(Sus, pe creastă, o potecă strîmtă. Se luminează de ziuă. Peer Gynt, posac şi fără chef, merge repede de-a lungul potecii. Ingrid, îmbrăcată pe jumătate mireasă, încearcă să-l întoarcă din drum.)

PEER GYNT

Hai! Du-te!

INGRID

(plîngind)

După toate cîte-au fost?
Şi unde să mă duc?

PEER GYNT

În lumea mare!

INGRID

(frîngîndu-şi mîinile)

M-ai amăgit!

PEER GYNT

Gîlceava n-are rost.
Cată-şi de cale slobod fiecare.

INGRID

Am făptuit păcat şi el ne leagă!

PEER GYNT

Ah! Lua-le-ar dracu de păcate
Şi de muieri. Pe toate... toate
Afar' de una.

INGRID

Cine, dragă?

PEER GYNT

Nu tu. Nu tu.

INGRID

Dar cine oare?

PEER GYNT

Hai! Pleacă! Ia-o pe cărare
Şi du-te acasă!

INGRID

Dragul meu!

PEER GYNT

Ei! Ce mai vrei?

INGRID

Mi-e tare greu
Să înţeleg ce spui!

PEER GYNT

Să-ţi intre-n cap!

INGRID

M-ai amăgit... ajută-mă să scap.

PEER GYNT

Şi ce-ai putea să-mi dai în schimb, încalte?

INGRID

Casa din Haegstad şi-ncă multe alte!

PEER GYNT

Ai cărticea de rugi în pînză strînsă?
Şi ai privirile plecate, însă
Împrăştiind lumină? Cosiţe aurii?
De fusta maică-ti te ţii?
Răspunde!

INGRID

Nu...

PEER GYNT

La-mpărtăşit te-ai dus
Ast'primăvară?

INGRID

Nu... Dar Peer...

PEER GYNT

Nespus
Ţi-s ochii de senini? Şi cînd îţi cer
Te poţi împotrivi?

INGRID

Of, Doamne! Peer!
Sărmanu-şi pierde minţile...

PEER GYNT

Sau poate
Mă curăţă privirea-ţi de păcate?

INGRID

Nu... însă...

PEER GYNT

Lasă! Alelalte toate
Nu fac un ban...

(Dă să plece.)

INGRID

(i se pune-n cale)
Şi crezi că-i faptă-aleasă
Să-ţi baţi de-o biată fată joc?

PEER GYNT

Nu-mi pasă!

INGRID

Dacă m-ai lua, pămînt şi dobitoace
Şi vază-ai căpăta.

PEER GYNT

N-ai tu mijloace.

INGRID

(izbucnind în plîns)
Vai! M-ai răpit!

PEER GYNT

Tu mi-ai sărit de gît!

INGRID

Ah! Sînt pierdută!

PEER GYNT

Eu un pic făcut.

INGRID

(amenințîndu-l)

Ai să-mi plătești odată scump minciuna.

PEER GYNT

Plătesc, de-o fi, cu soarele și luna!

INGRID

Ești neclintit?

PEER GYNT

Ca stînca! Neclintit!

INGRID

Vedem noi cine-o plînge la sfîrșit!

PEER GYNT

(după o scurtă tăcere, strigă, deodată)

Lua-le-ar dracu de păcate
Și muierile pe toate!

INGRID

(intoarce capul și strigă inverșunată)

Făr' de una!

PEER GYNT

Făr' de una.

(Își vede fiecare de drum.)

(Pe malul unui iezer de munte; jur împrejur, pămîntu-i afînat și mocirlos. Åse cată în jur, deznădăjduită. Solveig abia se ține după ea. Ceva mai în urmă, părinții ei și Helga.)

ÅSE

(dînd din mîini și smulgîndu-și părul)

Toate-mpotriva mea se-asmut și latră:
Cer, ape, munți cu inima de piatră.
Văzduh! Răstoarnă-ți pîcla și rătăcește-i drumul!
Vicleană apă! Curge-i în cale cu duiumul!
Îngrămădește, munte, troieni și gheață-n văi
Să nu mi-l piardă oameni puși pe omor și răi!
Să nu mi-l piardă, Doamne — că eu nu pot să-l scap!
L-a amăgit vreun diavol hapsîn sau vreun harap!

(Către Solveig.)

Cum de-i veni deodată, așa? Să nu te miri?
El, ce trăia-ntr-o lume de basm și năluciri,
Descurcăreț din gură, dar care niciodată
N-a făptuit o treabă ca lumea. Doamne, fată!
Nu zău! Să rîzi îți vine și să bocești! Noi doi
Am fost mereu alături la griji și la nevoi.
Bărbatu-meu bea zdravăn și colinda prin sate
Cu tolba de palavre și glume deșănțate,
Zvîrlind în vînt averea cu trudă-agonisită...
Eu stam, în vremea asta, cu Peer pe lîngă plită
Și încercam uitării să dăm amara viață,
Căci nu aveam curajul să îl înfrunt în față.
Amarnic e să-ți vezi cu ochii soarta.
Am vrut să sting zîzania și cearta,
S-alung din mintea-i negrele fantasme.
Rachiu vrea unul. Celălalt vrea basme.
O, da! I-am spus povești cu lighioane,
Cu feți frumoși, cu zmei răpind bălane
Mirese... Ah, dar nu-mi trecea prin gînd
Că le-o urma el pilda prea curînd...

(Înspăimîntată.)

Ce țipăt ascuțit! O arătare!
Peer! Peer! Acolo, sus, pe creastă-n zare!

(Urcă în fugă creasta și privește peste apă. Helga și părinții ei o ajung din urmă.)

ÅSE

Nimic nu se zărește!

OMUL

(potolit)

E rău de el!

ÅSE

(plîngînd)

Nici urmă!
Oh, Peer. Sărmană oaie, te-ai rătăcit de turmă.

OMUL

(dînd din cap, blînd)

S-a rătăcit! Așa e!

ÅSE

Ba nu-i adevărat!
Oaia-i o biată oaie; el: bărbat!

OMUL

Femeie rea!

ÅSE

Netrebnică-s, e drept.
Însă băiatu-i bun și e deștept.

OMUL

(mereu cumpătat la vorbă, cu ochii blînzi)

E împietrit la suflet: de nimenea nu-i pasă.

ÅSE

(înspăimîntată)

Nu, nu! Cerescul tată e milostiv, nu-l lasă!

OMUL

Crezi că păcatu-i mustră trup şi duh?

ÅSE

(grăbită)

Nu! Dar pe cerbi străbate prin văzduh.

FEMEIA

Ai luat-o razna?

OMUL

Ce ziseşi matale?

ÅSE

Zic că nimic nu-i poate sta în cale.
Dă-i, Doamne, zile, şi-o să dea dovezi!

OMUL

Cu gîtu-n ştreang mi-i teamă să nu-l vezi.

ÅSE

(ţipînd)

Isuse Doamne!

OMUL

Cînd şi-o da suflarea
Veni-va ispăşirea şi iertarea.

ÅSE

(tulburată)

Nu mai vorbi, că-mi vine cu leşin.
Hai să-l aflăm!

OMUL

Să-i izbăvim de chin
Sărmanul suflet?

ÅSE

Ba şi trupul său.
De-o fi-n mocirlă, să-l smucim din clocot.
De-o fi prin munte, să zvonim din clopot.

OMUL

Hm! Un făgaş de vite!

ÅSE

Te-ajute Dumnezău
Că-mi vii în ajutor!

OMUL

Ca bun creştin.

ÅSE

Aşa-i. Că ăilalţi parcă-s păgîni.
Nici unul n-a mişcat, *atît*, din miini.

OMUL

Îl cunoşteau.

ÅSE

A fost el prea de treabă.

(Își frînge mîinile.)

O fi-n primejde! Haideți mai degrabă!

OMUL

A, uite-i urma!

ÅSE

S-o pornim de-a latul!

OMUL

Ne despărțim: o luăm către bordei.

(El și nevastă-sa o iau înainte.)

SOLVEIG

(către Åse)

Zì mai departe ce-ncepuseși. Vrei?

ÅSE

(zvîntîndu-și ochii)

De fiu-meu!

SOLVEIG

De el.

ÅSE

(zîmbește, înălțîndu-și capul)

Nelegiuitul!

N-ăi osteni? Că lung e înșiratul.

SOLVEIG

Poate întîi mata, cu povestitul;
Și-abia pe urmă eu, cu ascultatul.

(Coline joase şi pleşe, unduind la poalele muntelui. Piscuri în zare. Umbrele cad lungi; ziua scapătă.)

PEER GYNT

(gonind în salturi, se opreşte pe cocoaşa unei coline)

Satu-ntreg după mine-i, pe munte,
Cu ciomege şi flinte-n spinare,
Şi moşneagul din Haegstad e-n frunte.
Se chiorăsc după Peer Gynt, în zare...
Potcovarul să-l zvînţi, e o glumă!
Asta-i viaţă! Cu ursul asemeni!

(Bate din palme sărind în sus.)

Să loveşti! Să smulgi pinii din humă!
Să sfărîmi cataracte şi cremeni!
Asta-i viaţă! Te nalţi, te căleşti
Lua-le-ar naiba palavre, poveşti!

CELE TREI PĂSTORIŢE LA VACI

(aleargă pe colină, ţipînd şi cîntînd)

Trond din Valfjel! Bård şi Kåre!
Troli! Aţineţi-vă-n cale!

PEER GYNT

Pe cin' chemaţi?

FETELE

Un trol! Un trol!

PRIMA FATĂ

Hai, Bård cumplit!

A DOUA

Hai, Trond domol!

A TREIA FATĂ

La stînă-s paturile goale!

PRIMA FATĂ

Cumplit e blînd!

A DOUA FATĂ

Blînd e cumplit!

A TREIA FATĂ

Flăcăii-s duşi: troli am menit.

PEER GYNT

Flăcăii unde-s?

TUSTRELE

(hohotind de rîs)

Pe pustie!

PRIMA FATĂ

Al meu mi se-nchinase mie...
Dar s-a-nsurat cu-o băbătie!

A DOUA FATĂ

Al meu cu o ţigancă... Scrisa
I-a fost să plece-n pribegie.

A TREIA FATĂ

Pruncul din flori al meu ucis-a
Şi-atîrnă în spînzurătoare...

TUSTRELE

Trond din Valfjel! Bård şi Kåre!
Veniţi, troli, la-mpreunare!

PEER GYNT

(sărind în mijlocul lor)
Mi-s cu trei ţeste, bun la trei neveste.

FETELE

Aşa voinic?

PEER GYNT

Cercaţi! Că nu-i poveste...

PRIMA FATĂ

Hai, sus, la tîrlă!

A DOUA FATĂ

Avem mied!

PEER GYNT

La tîrlă!
E sîmbătă: să curgă miedul gîrlă.

TUSTRELE

Sîmbăta mare! Hai, că-i la un pas!
Un pat să nu rămînă de pripas!

A DOUA FATĂ

(sărutîndu-l)
Ca fieru-ncins te arde cînd sărută...

A TREIA FATĂ

(sărutîndu-l şi ea)
Ca ochii de copil din gîrla mută...

PEER GYNT

(dănţuind în mijlocul lor)

Dorinţi ucise! Gînduri prinse-n mreji!
Rîset în ochi şi plînset în gîtlej!

TUSTRELE FETELE

(dînd cu tifla către culmea muntelui, strigînd şi cîntînd)

Trond din Valfjel! Bård şi Kåre!
Troli! Vegheaţi la-mpreunare!

(Dănţuiesc pe colină, cu Peer Gynt în mijlocul lor.)

(Masivul Ronde. Jur împrejur scapără-n soare piscurile înzăpezite.)

PEER GYNT

(păşind buimac, descumpănit)

Un foişor se-nalţă peste altul!
O poartă scînteiază! Staţi pe loc!
Dau înapoi: le-a înghiţit înaltul!
Şi sus, pe turle, mari cocoşi de foc
Bat din arîpi, gătindu-se să zboare.
Spre surpături văzduhu-i albăstrui
Şi ferecat e muntele-n zăvoare!
Ies din zănoage trunchiurile şui
Cu rădăcini sucite: lungi picioare
De uriaşi... Se pierd şi ei pe grui...
Mijeşte curcubeul — punte lungă —
Lucirea-n văz şi-n suflet mi-a pătruns.
Şi parcă bate clopotu-într-o dungă,
Şi parcă un inel de foc mi-a strîns
Frunte şi ceafă, pătrunzînd în creier...
La naiba! Ia să-mi amintesc ce-a fost...

(Se prăvale.)

Sus, peste Gjedin, prin văzduh cutreier...
Minciună blestemată, fără rost!
M-agăţ de ţancuri, cu mireasa-n spate
O zi şi-o noapte beat şi hărţuit
De vulturi cu spinări întunecate
Pîndit de troli şi spiriduşi, stîrnit
De pofta păstoriţelor zăltate
Ce-şi au, pe-aici, vremelnic adăpost...
Minciună blestemată, fără rost!

(Priveşte departe, în zare.)

Zbucniră-n munte, negri, doi vultùri...
Spre miazăzi trec lişiţele-n stol;
Eu pîn-la glezne intru-n surpături
Mă tîrîi prin mocirlă şi nămol!

(Sare în picioare.)

Ah! Să m-avînt ca pasărea-n tărie!
Să intru-n scalda vîntului tăios!
Să zbor! Să mă cufund în apa vie
A soarelui... Să mă ridic de jos...
Să trec hotarul mărilor de sare,
Să uit c-am fost văcar şi să cutez
Să mă ridic şi să ajung mai mare
Decît măritul împărat englez!
Vă las cu bine, fete şi fecioare!
M-aţi aştepta zadarnic. Drumu-i lung...
Dar s-ar putea, în fapt de înserare,
Să mă abat pe-aici şi-n sat s-ajung...
Vultùrii suri? S-au şters în depărtare.
O să-i înghită zarea fără fund...
Dar colo-n vale satul meu răsare
Cu coperişul caselor, rotund...
Le desluşesc... o văd pe fiecare...
Ogradă, uşă, tindă şi uşor...
Durată de bunici e casa noastră,
Cu gardul nou şi cu înalt pridvor.
Lumina străluceşte în fereastră
Şi-i lume multă-n casă, popa bea
Iar căpitanu-aruncă de perete
Sticla ce sare-n ţăndări pe podea.

Să joace lasă-i! Lasă-i să se-mbete!
Totuna-i, mamă! Jon Gynt e bogat
Şi-i mîndru să le-ntindă zaiafete.
Trăiască-i neamul! Ce s-o fi-ntîmplat?
Şi ce-i cu larma asta? Căpitanul
La punci se oţăreşte-ntărîtat,
Şi tata popa-nchină-acum stacanul
În sănătatea mea! Pătrunde-n casă
Peer Gynt, acum, şi-ascultă ce-au menit:
„Tu eşti vlăstar, Peer Gynt, de spiţă-aleasă
Şi-o să ajungi om mare şi vestit."

(Sare în sus, dar se izbeşte cu fruntea de-o stană, cade şi rămîne lungit.)

(O coastă cu arbori care foşnesc puternic sub bătaia vîntului. Printre frunzele copacilor, se văd stelele scăpărătoare. În vîrful copacilor cîntă păsărele. O femeie îmbrăcată în verde merge de-a lungul costişei. Peer Gynt se ţine după ea, făcîndu-i semne de dragoste.)

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(se opreşte şi se întoarce)

E-adevărat?

PEER GYNT

(trecîndu-şi degetul peste beregată)

Precum mă cheamă Peer!
Precum eşti tu de mîndră şi frumoasă.
Vrei să ne luăm? Nimica n-am să-ţi cer:
Să ţeşi, să torci, să faci curat prin casă,
Şi-o să te-ndopi mîncînd. Nu-ţi fie frică,
N-am să te trag în viaţa mea de chică.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

N-ai să mă baţi?

PEER GYNT

Păi nu mi-ar fi rușine?
Eu, fiu de domn, să umblu cu snopeala?

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Ești fiu de domn?

PEER GYNT

Vezi bine!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Ca și mine:
Sînt fata regelui din Dovre.

PEER GYNT

Tu? E grozavă potriveala!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Își are tata-n Ronde palat și așezare.

PEER GYNT

Castelul maică-mi e mult mai mare.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Pe tata-l știi? Brose-mpărat îl cheamă.

PEER GYNT

Pe Åse-mpărăteasa o știi? Ea-mi este mamă.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Mînia tatei munții e-n stare să-i dărime.

PEER GYNT

Cînd ocărăşte mama îi spulberă-n fărîme.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Nu-i cal pe care tata să nu-l strunească-n frîu.

PEER GYNT

Călare trece mama prin cel mai aprig rîu.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

De ce te porţi în trenţe? N-ai alte haine, oare?

PEER GYNT

Să-mi vezi tu straiele de sărbătoare!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Mă port şi-n zi de lucru în aur şi mătase.

PEER GYNT

Îmi par cam cîrpăcite, tocite şi scămoase.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Nu eşti deprins şi vezi pe dos, mă iartă;
Norodu-aici, în Ronde, veşminte de-astea poartă.
Ai să te-nveţi cu vremea... Hai atunci
În aşezarea tatei — lui o să-i pară bine,
Că-i bucuros de oaspeţi — odăile sînt pline
De stîlpi din piatră rară ce ţi-or părea doar stînci.

PEER GYNT

Parcă la noi e altfel? Ce-i aur şi văpaie
Adeseori îţi pare că e gunoi şi zoaie.
Şi-adeseori un geam strălucitor —
Boccea cu trenţe, ochi închis şi chior.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Negrul îţi pare alb şi albul pată.

PEER GYNT

Marele — mic, murdarul — nea curată.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(sărindu-i de gît)

Sîntem pereche: ăsta-i adevărul!

PEER GYNT

Ca osul cu frîntura şi pieptenul cu părul.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(strigă tare)

Cal de mireasă! Calul meu! Te-arată!

(Soseşte în goana mare un mistreţ uriaş, cu frîu de frînghie şi un sac peticit drept şa. Peer Gynt sare călare, aşezînd-o în faţă pe femeia în verde.)

PEER GYNT

Grăbeşte-te, sirepe! Goneşte-n draci! Ne poartă
Spre Ronde şi strecoară-ne pe poartă!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(cu duioşie)

Ah! cît eram de tristă şi iată, dintr-o dată,
Sosi-ntîmplarea asta nesperată!

PEER GYNT

(plesnind mistreţul şi aşezîndu-se mai bine)

După cum stă-n şa călare,
Cunoşti omul de neam mare!

(Sala tronului în castelul bătrînului din Dovre. Troli-curteni, spiriduşi, pitici, strînşi la sfat. Bătrînul din Dovre stă pe tron, cu coroana pe cap şi sceptrul în mînă. Copiii şi rubedeniile apropiate stau de o parte şi de alta a tronului. Peer Gynt, în picioare, în faţa lui. În sală, frămînt şi vînzoleală.)

TROLII-CURTENI

La moarte! Cutezat-a să îndrăgească fata
Bătrînului din Dovre, deci moartea-i e răsplata!

UN TROL-COPIL

Pot să-i tai două deşte?

ALT TROL-COPIL

Pot să-i prind păru-n cleşte?

O FETIŢĂ-TROL

Eu pot să-l muşc de bucă, oare?

O VRĂJITOARE

(cu o lingură de bucătărie)
Ce-l facem: ciorbă? Borş cu perişoare?

ALTĂ VRĂJITOARE

Îl punem în frigare?
Îl fierbem în căldare?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Să n-aud vorbă!

(Le face semn celor mai apropiaţi să vină lîngă el.)

Care-i mai de soi?
De-o vreme dăm ca racul înapoi.
Anapoda merg toate şi pe dos!
Un sprijin omenesc ni-i de folos.
Flăcău-i zdravăn şi voinic, altfel,
Isteţ la minte, dacă nu mă-nşel.
Cu-n singur cap, dar asta nu îl strică:
O ţeastă are şi iubita-mi fiică.
Troli cu trei ţeste nu mai au cătare,
Ba nici cu două nu găseşti uşor,
Iar ăi cu-n cap, sînt vai de capul lor.

(Către Peer Gynt.)

Îmi ceri, deci, fata pentru-nsurătoare?

PEER GYNT

Fata soţie, zestre-mpărăţia!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Jumate-o iei o dată cu soţia,
Şi jumătate după moartea mea.

PEER GYNT

E bine, deocamdată.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Stai, că mai e ceva!
Vom face o-nţelegere-ntre noi.
De s-o-ntîmpla cumva s-o calci, apoi
Îţi zboară scăfîrlia. Aşadar:
Făgăduieşte-ntîi că n-o să-ţi pese
Ce s-o-ntîmpla-n afară de-al Rondenei hotar,
Nici de lumina zilei sau de isprăvi alese.

PEER GYNT

De-oi fi-mpărat, mă leg cu bucurie.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Mai vreau să-ncerc şi mintea cît poate să te ţie.

(Se ridică de pe tron.)

CEL MAI BĂTRÎN TROL-CURTEAN

Ia să vedem acuma, cu mintea nu cu gura,
Dacă-ai să spargi aluna, ghicind cimilitura.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

E între trol şi om vreo osebire?

PEER GYNT

Pe cît văzui, aidoma-s la fire:
Trolul ăl mare vrea să frigă şi ăl mai mic s-aţiţe focul.
Şi pe la noi se-ntîmplă aşijderi, în tot locul.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Aşa-i cum spui: e-asemuire multă.
Dar precum zorii-s zori şi noaptea-i noapte,
Deosebiri destule sînt în fapte.
Să-ţi spun acuma altceva. Ascultă:
Afară, printre oameni, sub bolta de scîntei,
„Fii, omule, tu insuţi“ se spune de-obicei;
Dar, printre troli, se spune, în muntele ascuns:
„Fii, trolule, tu însuţi — îndeajuns“.

TROLUL-CURTEAN

(lui Peer Gynt)
Pricepi ce-adîncă-i vorba?

PEER GYNT

Cam neguroasă-mi pare.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

„Îndeajuns". Băiete, această cugetare
Necontenit să-ţi fie scut şi lege...

PEER GYNT

(scărpinîndu-se după ureche)

Hm!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

...dacă vei ajunge în ţara asta rege.

PEER GYNT

Fie şi-aşa, că vorba nu-i vicleană.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Mai e nevoie să iei seama, cred,
Cît sîntem noi de cumpătaţi la hrană.

(Face un semn: doi troli cu cap de porc, cu scufe de noapte, albe ş.a.m.d., aduc mîncare şi băutură.)

Vaca plăcinte face şi taurul dă mied;
De-i dulce sau amară nu-ntreba.
Lucrul de seamă e — asculţi sau ba? —
Că băutura toată aici e pregătită.

PEER GYNT

(dînd la o parte hrana şi băutura)

Dar cine dracu ar putea s-o-nghită?
N-am să mă-nvăţ nicicînd cu-aşa nutreţ.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Bea şi-ai să capeţi un pocal de preţ,
Din aur, şi cu el o dată — fata.

PEER GYNT

Stă scris: „Să-nvingă firea, judecata!“
La urma urmei, poate nici nu-i aşa amar.
Mă-nchin!

(Bea.)

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Cuminte vorbă. Dar ce? Îl scuipi afar'?

PEER GYNT

Cu vremea mă deprind eu, n-avea teamă.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Mai trebuie să-ţi lepezi veşmîntul creştinesc.
Mîndria noastră-n Dovre aceasta-i, ţine seamă:
Nimic din vale. Toate în munte se găsesc...
Afară de cordeaua ce-o aninăm în coadă.

PEER GYNT

(mînios)

Eu coadă n-am!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Primi-vei o coadă de paradă.

(Făcînd semn unui trol-curtean.)

Agaţă-i coada mea de sărbătoare.

PEER GYNT

Ba nicidecum! Nu-s măscărici de trol.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Vrei fiica să-mi peţeşti cu dosul gol?

PEER GYNT

Din om faci vită!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Înţelegi pe dos.
Îţi dăruiesc, băiete, veşmînt cuviincios.
Ţi-om da să porţi cordea portocalie:
Semn de cinstire naltă pe-aici, precum se ştie.

PEER GYNT

(pe gînduri)
Pe cît îmi dau eu seama omul aici e-o pană.
Deprinde iute şi nărav şi hrană,
Şi uită ce-i cu dînsul.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Eşti om de înţeles!
O să te prindă bine podoaba ce-am ales.

PEER GYNT

(plin de mînie)
Stai, rogu-te! N-ăi vrea să mă sileşti
Să-mi las şi cele datini creştineşti?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Păstrează-le! Şi n-avea nici o teamă.
E slobodă credinţa şi nu plăteşte vamă.
Pe troli îi dibui grabnic după veşmînt şi croi:
Aidoma-s la chip şi ce se cheamă
La voi credinţă, groază-i pentru noi.

PEER GYNT

Deşi în silă, mă-nvoiesc. Spun drept,
Nu te-aş fi bănuit aşa deştept.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Trolii-s mai buni, băiete, decît le merge vestea;
Deci, iată osebirea-ntre noi. Cum într-acestea
Sfîrşirăm sfatul şi-am pus tot la cale,
Pornească zvon de harfe şi cimbale!
Jucaţi, fecioare şi cîntaţi! Alint
Să-mprăştie lăutele de-argint!

(Cîntece şi dansuri.)

TROLUL-CURTEAN

Cum ţi se pare?

PEER GYNT

De!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Zì! Lasă frica!

Îţi place?

PEER GYNT

Drept să spun: nici atîtica!
Copita dă-n talangă şi struna vrea s-alinte...
Şi ţopăie-n ciorapii scurţi, viţica.

TROLII-CURTENI

Să-l înghiţim!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Vezi că-i tot om la minte!

FECIOARELE-TROLI

Să-i luăm auzul! Să-i zdrobim vederea!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(plîngînd)

Cîntăm şi dănţuim ca nicăierea!
Cum să-ndurăm, surate, asemenea cuvinte?

PEER GYNT

A! Tu erai? Glumesc, mîndreţe, numa.
Nu te mîhni! M-am întrecut cu gluma...

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Juri că-i aşa?

PEER GYNT

Şi cîntecul şi jocul
Minunăţie-au fost, arde-m-ar focul!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Ciudată mai e firea omenească!
Degrabă poate să se lecuiască.
Chiar dacă-o vatămi, iute-şi vine-n fire.
Gineri-meu n-a pus împotrivire.
S-a lepădat de crezul creştin numaidecît,
De bunăvoie-a dat miedul pe gît,
Şi-a prins de bunăvoie coadă-n spate,
Ce i-am cerut le-a împlinit pe toate,
Şi mă gîndeam că moş Adam, pe poartă
A fost gonit fără prea multă ceartă.
Dar iată că o-ntoarce. Ei, fiule, văz bine:
Într-altfel trebuie să scot din tine
Nesăbuita fire de om ce-ţi dă poruncă.

PEER GYNT

Ce vrei să faci?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Să tai, sub pleoapa stîngă,
Un pic: să vezi ponciş în jurul tău.

Frumoase toate ţi-or părea. Nu-i rău:
Tăia-voi, astfel, punţile înalte.

PEER GYNT

Eşti beat!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

(rînduind pe masă nişte scule tăioase)

Aici sînt scule subţiri şi de-alelalte.
Lumina unui taur am să ţi-o pun altoi
Ca să-ţi zăreşti mireasa gingaşă; ochi de soi,
Să-ţi cureţe privirea de urdoare,
Să nu mai vezi viţele săltînd.

PEER GYNT

Sminteală mare!

CEL MAI BĂTRÎN TROL-CURTEAN

Ce-a zis bătrînul e cuvînt gîndit,
Căci el e înţelept şi tu smintit.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Ia judecă: scăpa-vei ani întregi
De zbucium, neplăceri şi fărdelegi.
Gîndeşte-te că ochii sînt izvoare
De nesfîrşite lacrime amare.

PEER GYNT

E drept ce spui! Şi-n Biblie-i un rînd:
„Cînd te sminteşte ochiul, aruncă-l de la tine".
Dar cînd se-nzdrăveneşte şi cînd oare-ţi revine
Văzul de om?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Prietene, nicicînd!

PEER GYNT

Aşa! Atunci cu bine şi sănătate!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Cum?

Pleci? Încotro?

PEER GYNT

Mă duc să-mi văd de drum...

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Nu! Stai pe loc! Căci lesne îţi fu să intri-n ţară,
Dar anevoie poţi ieşi afară.

PEER GYNT

Vrei să mă legi în frînghii, să nu scap?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Ascultă, prinţe Peer! Fii om cu cap!
Eşti trol pe jumătate! Nu? Nu s-a dat de gol?
Nu seamănă destul de mult a trol?
Nu vrei să fii de-a binelea?

PEER GYNT

Aş vrea.
Dar ca să-ţi iau regatul şi fata, zău aşa,
Eu cred c-aş da dovadă de pripeală;
În lumea asta toate se fac cu socoteală.
Mi-am agăţat o coadă, e drept, dar cred că pot
Oricînd oi vrea să o desfac din nod.
M-am lepădat de vechiul şi cîrpocit învăţ.
Pot însă foarte bine la loc să mi-l agăţ.
Şi mă gîndesc c-aici, în Dovre, parcă
Şi-aşa m-aş ţine binişor în barcă.
Fac jurămînt că vacile-s fecioare:
Pot să-l înghit şi eu ca fiecare.

Însă că slobod nu pot fi, anume,
Să mor ca bun creştin în astă lume,
Că trol voi fi în muntele de-omăt
Cît oi trăi, că nu pot da-ndărăt,
Că soarta mi-e pecetluită deci —
N-o să mă-mpac cu asta-n veci de veci.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Oricît m-aş ţine, din răbdări mă scoate!
Ce-mi vii cu glume de-astea leşinate?
Măi, terchea-berchea, ştii cine sînt eu?
Sucit-ai capul fetei şi-acu ai dat de greu...

PEER GYNT

Neadevăr!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Ba trebuie s-o iei!

PEER GYNT

Cutezi să spui că...

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Vorba! Poate vrei
Să zici că n-ai dorit-o dinadins?

PEER GYNT

(nepăsător)

Ei şi? Cine-i ucis că s-a aprins?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Sînt plămădiţi toţi oamenii la fel:
Din gură se arată plini de zel,
La faptă, însă, greu sînt de urnit.
Crezi că dorinţa-i bună de-azvîrlit?
Aşteaptă numai şi-o să vezi curînd.

PEER GYNT

Vrei să m-adormi cu născociri? Nici gînd!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Ah, dragă Peer, cam în vreun an eşti tată.

PEER GYNT

Deschideţi! Vreau să plec!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Băiat sau fată,
Ţi l-om trimite-n piele de ţap înfăşurat.

PEER GYNT

(ştergîndu-se de sudoare)
Ah! De-aş putea să mă trezesc odat'.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Să ţi-l trimit la curtea regească?

PEER GYNT

La azil!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

De, prinţe Peer! Ştii singur ce-nseamnă un copil.
Nu mai încape vorbă că tu i-ai dat fiinţă.
Îl creşti cum vrei şi crezi de cuviinţă.
Pruncii corciţi, de altfel, cresc uşor.

PEER GYNT

Mai tîmp eşti decît boul, moşnege! Ce-i dai zor?
Şi dumneata, vergino, te rog s-o laşi mai moale
Eu nu-s nici prinţ, nici bucşă de parale;

Și dacă ții morțiș să-ți cad în poală
Să știi că nu e mare pricopseală.

(Femeia în verde cade leșinată și e dusă de slujnice-troli.)

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

(după ce-l privește cu scîrbă și dispreț)

Zvîrliți-l de pe stîncă, băieți, praf să se facă!

COPIII-TROLI

De-a bufnița și uliul să ne jucăm oleacă!
De-a lupul! De-a pisica și șoarecu-mpreună.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Dar iute! Crăp de ciudă. Mi-e somn. Ei, noapte bună.

(Iese.)

PEER GYNT

(hăituit de copiii-troli)

Dați-vă-n lături, diavoli!

COPIII-TROLI

Pitici și spiriduși!

Mușcați-l de spinare!

PEER GYNT

Văleu!

(Vrea să coboare prin gîrliciul pivniței.)

COPIII-TROLI

Drugii la uși!

TROLUL-CURTEAN

Ce haz fac picii noștri!

PEER GYNT

(luptîndu-se cu un trol-copilaş, care l-a muşcat zdravăn de ureche)

Dă-mi drumu', căcărează!

TROLUL-CURTEAN

(lovindu-l peste degete)

Mă! E copil de rege. Vezi, pune gurii pază!

PEER GYNT

O gaură de şoarec!

(Aleargă într-acolo.)

COPIII-TROLI

Astup-o! Daţi din mîini!

PEER GYNT

Era hain, moşneagul, dar pruncii-s mai hapsîni!

COPIII-TROLI

Să-l jupuim!

PEER GYNT

Ah! Dacă-aş fi un şoarec!

(Aleargă de colo-colo.)

COPIII-TROLI

Încetinel să-l prindem în inel!

PEER GYNT

(plîngînd)

Of! Doamne! Dac-aş fi un purec!

COPIII-TROLI

Și-acum deodată: haide, toți pe el!

PEER GYNT

(de sub grămada copiilor-troli)

Mor! Ajutor măicuță bună!

(Dăngăne, departe, clopotul bisericii.)

COPIII-TROLI

Clopotul răsună, popii toți s-adună!

(Copiii-troli fug în neorînduială, larmă, țipete. Sala se năruie și totul piere.)

(Întuneric adînc. Apoi glasul lui Peer Gynt, care taie aerul, lovind întunericul cu o prăjină groasă.)

PEER GYNT

Răspunde! Cine ești?

GLASUL

(din beznă)

Eu însumi.

PEER GYNT

Ferește-n lături, arătare!

GLASUL

Dă-i înainte, Peer! Colina e-ntinsă și încăpătoare!

PEER GYNT

(se repede în altă direcție, dar se lovește de ceva)

Cine ești tu?

GLASUL

Eu însumi. Cutezi la fel să spui?

PEER GYNT

Eu spun ce vreau; şi paloşul meu taie!
Fereşte! Hei, acuma să ne-nfruntăm pe grui!
Regele Saul doborît-a o ceată, dar eu spulber droaie!

(Izbind şi tăind aerul.)

Cine eşti tu?

GLASUL

Eu însumi!

PEER GYNT

Nărod răspuns! Dă-mi pace!
Păstrează-l pentru tine şi fă-te mai încoace!
Zì! Cine eşti?

GLASUL

Sînt Bøygen cel mare!

PEER GYNT

Cimilitura neagră acuma sură-mi pare.
Fereşte, Bøyg!

GLASUL

Dă-i, Peer!

PEER GYNT

Dau, arătare!

(Loveşte şi taie.)

A! Te-am răzbit!

(Vrea să înainteze, însă se ciocnește de ceva.)

Ce? Sînt mai mulți?

GLASUL

Doar unul!
Bøygen, Peer Gynt! Stăpînul cu stăpînul.
Bøygen cel vătămat și cel de față,
Bøygen care-a murit și cel în viață.

PEER GYNT

(azvîrlind prăjina)

Arma-i de troli vrăjită. Cu pumnii-am să mă bat.

GLASUL

Cu pumnii și cu trupul! Dar ce te-a apucat!
Acum te bați cu ceafa!

PEER GYNT

(zvîcnind înapoi)

Totuna-i, văd, ce fac!
Cu ceafa sau cu fața, nainte, înapoi,
E tot înghesuială! Dar ți-oi veni de hac!
E-aici, aici și colo! Se-nvîrte țonțoroi,
E-n cerc și e-n afară. Arată-te voinice!
Arată-te odată și spune-mi cum îți zice?

GLASUL

Sînt Bøygen.

PEER GYNT

(pipăind în jurul său)

Mort? În viață? Mîzgă? Ceață?
Nălucă ești! Parcă-i o-ngrămădeală

De urşi mormăitori care se scoală.

(Strigă.)

Arată-te odată!

GLASUL

Nu, Bøygen nu-i nebun.

PEER GYNT

Dă!

GLASUL

Bøygen nu loveşte.

PEER GYNT

Loveşte, dacă-ţi spun!

GLASUL

Bøygen cel mare-nvinge fără luptă!

PEER GYNT

Fă-te pitic şi muşcă, să-mi simt urechea ruptă;
Sau fă-te trol bătrîn, să mă ridic,
Să pot lovi-n ceva — nu în nimic!
Sforăie, Bøyg!

GLASUL

Ce-ai spus?

PEER GYNT

Mă rupe-n dinţi.

GLASUL

Bøygen învinge fără suferinţi.

PEER GYNT

(mușcindu-și brațele și miinile)
Intrați în carne, colți! Hai, gură, strînge!
Să văd măcar curgînd din mine sînge!

(Se aude filfiit de păsări mari.)

STRIGĂT DE PASĂRE

Sosește, oare, Bøyg?

GLAS ÎN BEZNĂ

Da, iată-l, vine!

STRIGĂT DE PASĂRE

Zburați-i înainte, surate! După mine!

PEER GYNT

De vrei ca să mă scapi — zorește, fată!
Cartea de rugi în pînză-nfășurată
Aruncă-mi-o-ntre ochi!

STRIGĂT DE PASĂRE

S-a-mpleticit!

GLAS ÎN BEZNĂ

L-am prins!

STRIGĂT DE PASĂRE

Zburați, suratelor, grăbit!

PEER GYNT

Scump viața mi-i răscumpărată
Cu-n joc ca ăsta greu, drept plată.

(Se prăbușește.)

PASĂREA

Bøyg! Cade! Iată-l! Ia-l! Ia-l! Cade!

(În depărtare, se aud clopote și cîntări de psalmi.)

BØYGEN

(pierind în hău, murmură ca o suflare)
E prea puternic. Are femeile în spate.

(Răsare soarele. Pe munte, în fața colibei mătușii Åse. Ușa-i închisă; tăcere și pustietate. Peer Gynt doarme lungit lîngă peretele colibei.)

PEER GYNT

(se trezește din somn și aruncă în juru-i priviri buimace. Scuipă.)

Bine mi-ar prinde-un hering saramură!

(Scuipă iar și o zărește pe Helga venind cu merinde.)

Copilă! Tu? La noi, în bătătură?

HELGA

Păi, Solveig...

PEER GYNT

(sărind în picioare)
Unde-i *ea*?

HELGA

Ici, după casă.

SOLVEIG

(pitită)
Dacă te-apropii, fug, să știi.

PEER GYNT

(oprindu-se pe loc)

Ei, lasă!

Te temi să nu te fur?

SOLVEIG

Nu ţi-e ruşine?

PEER GYNT

Ştii unde-am fost azi-noapte? Vrei să-ţi spun?
Fata moşneagului din Dovre se ţine scai de mine.
M-a urmărit mai rău ca un tăun.

SOLVEIG

De-aia bătu şi clopotul, haihui.

PEER GYNT

Dar nu-i uşor de prins Peer Gynt. Ce spui?

HELGA

(plîngînd)

Ah! Pleacă! Vezi?

(Fuge după ea.)

Aşteaptă-mă, măcar!

PEER GYNT

(luînd-o în braţe)

Ia uită-te ce am în buzunar!
Un năsturaş de-argint... un ciob de lună.
Na, ia-l... dar du-te sora de-ţi îmbună.

HELGA

Dă-mi drumul! Vreau să plec la ea!

PEER GYNT

Na! Prinde!

HELGA

Eu plec... şi las panerul cu merinde.

PEER GYNT

Ia-l sănătoasă!

HELGA

Nu! Te porţi urît...

PEER GYNT

(timid, lăsind-o să plece)

Să-i spui să nu mă uite... să nu mă uite. - Atît!

Actul III

(Adîncul unei păduri de brazi. Zi mohorîtă de toamnă. Ninge. Peer Gynt, în cămaşă, doboară trunchiuri, bune de clădire.)

PEER GYNT

(lovind un pin mare, cu crăci strîmbe)

A, nu vrei să te laşi, bătrîn odgon!
Aşteaptă numai, şi-ai să-mi cazi plocon.

(Lovind zdravăn.)

Văd eu că ai o platoşă de zale.
Îţi spintec eu pieptarul, degeaba-mi stai în cale!
Degeaba-ţi scuturi braţele sucite!

Te-ai mîniat pe mine, pasămite,
Dar ai să îngenunchi, că-ți vin de hac!

(Cu glas schimbat, morocănos.)

Scorneli prostești! Nu-i zmeu, ci-un biet copac!
Scorneli prostești. Nici urmă de armură...
Un brad, crestat de ani, cu scoarța sură.
Nu-i lucru prea ușor să tai copaci,
Da-i și mai greu cînd tai și vise-ți faci.
Trezește-te, voinice! Nu te gîndi-ntr-aiuri!
Nu-ți face vise! Ceata de gonaci
Te hăituie, zi-noapte, prin păduri.

(Lovește cu-nverșunare, un răstimp.)

Da, ești pribeag! N-ai mamă iubitoare
S-alerge să-ți aducă de mîncare.
Dă-ți singur osteneala și caută-ți merinde:
Bea apă din izvoare, hrănește-te cu ghinde,
Dă-i zor și fă surcele pentru foc,
Și ai s-o scoți la cap, de ai noroc.
Pentru mindir, culege buruieni;
Pentru veșminte calde, paște reni;
Doboară stînci, copaci cu coama deasă,
Și cară-i cu spinarea să-ți faci casă!

(Înfige securea în trunchi și privește în depărtare.)

Palat o să-mi durez! Cu turn de veghe
Și coperiș înalt, fără pereche!
Am să cioplesc o știmă pe portic,
Cu solzi de pește pînă la buric.
Cocoșii de pe casă și clampele de-aramă...
Ferestre străvezii — de bună seamă
Holba-vor ochii cei care-au s-o vadă
Cum scapără pe deal... (*Rîzînd înciudat.*)
Căzui iar pradă
Închipuirii, precum veșnic cad!
Pribeagule! *(Lovind îndîrjit.)*
Cu cetină de brad
Mi-oi înveli coliba, să mă feresc de ger.

(Privind spre vîrful copacului.)

Se clatină... și iacătă-l că pică...
Te prăbușești, trosnind, bătrîn străjer!
Puendrii tineri tremură de frică...

(Începe să curețe trunchiul de crengi; se oprește deodată, cu securea ridicată și ascultă.)

E-n spate cineva... A, tu, fîrtate
Din Haegstad! Vrei să mă lovești din spate...

(Se pitește după copac, uitîndu-se, încordat, înainte-i.)

Ba-i un flăcău! E singur prin pădure...
Și-nspăimîntat... Ascunde o secure
Sub haină. Iată-l, spre un trunchi se-ndreaptă...
Își sprijină de scoarță mîna dreaptă...
Și-acu ce face? Uite-l că izbește!
Nenorocitul! Și-a tăiat din dește!
Ca boul sîngerat o ia la fugă
Cu pumnu-nfășurat într-o otreapă.

(Ridicîndu-se.)

Zău că-i turbat! Să-ți tai pe buturugă
De bunăvoie degetul! Prostie!
Ba nu! Pricep! S-o fi gîndit că scapă,
Sărman de el, de neagra cătănie.
Cu mîna zob și ciuntă, se-nțelege,
N-o să-l mai mîie-n luptă bunul rege.
Dar să-ți jertfești un deget e, totuși, prea de tot!
Să te gîndești, să vrei, mai merge. Fie!
Dar chiar s-o faci! Nu, să pricep nu pot.

(Clatină din cap și își vede de treabă.)

(Odaia de jos, acasă la mătușa Åse. Lucrurile în neorînduială. Cuferele deschise. Hainele împrăștiate. Mîța s-a oploșit în pat. Åse și Kari, nevasta unui gospodar vecin, își dau silința să așeze lucrurile la locul lor.)

ÅSE

(alergînd într-o parte)

Ascultă, Kari!

FEMEIA

Ce-i?

ÅSE

(în cealaltă parte)

Ascultă ici!
Unde-o pusei? Tu n-ai văzut? Ce zici?
Ce caut eu? Văleu! Ce gură cască!
Da, cheia lăzii!

FEMEIA

Uite-o colo-n broască.

ÅSE

Dar ce s-aude?

FEMEIA

Păi, la Haegstad cară
Tot ce popriră cea din urmă oară.

ÅSE

(plîngînd)

Să mă fi luat, zău, și pe mine
Într-un lădoi cernit! Era mai bine!
Cît poate omul îndura de-a sila!
Mi-e goală casa! Dumnezeu cu mila!
Ce ăl din Haegstad se-ndură să lase
Mi-a smuls zapciul. Suflete cîinoase!
Mi-au luat și rufele de pe frînghie.
Păi judecată-i asta? Tîlhărie!

(Așezîndu-se pe marginea patului.)

Pămînt, gospodărie se prăpădiră... Gata!
A fost hain bătrînul, mai aspră judecata.
Și nici un sprijin n-am... Peer e departe...
N-am cui să-i cer măcar un fleac de sfat.

FEMEIA

Dar ţi-au lăsat căsuţa, pîn-la moarte.

ÅSE

Da, mie şi pisicii — sărman prieteşug!

FEMEIA

Te ocrotească cerul! Peer mult te-a mai costat!

ÅSE

Peer! De ce-oi bate cîmpii? Păi, fără beteşug,
S-a-ntors acasă Ingrid, la belşug.
Puteau să-i cate diavolului price;
Mai drept era, că numai necuratul
Mi-a tulburat şi-ademenit băiatul.

FEMEIA

Să nu-l chemăm pe popă pînă-aice?
Că poate-o fi mai rău decît se zice.

ÅSE

Pe popă? Drept să spun, mi-a dat prin gînd!

(Tresare.)

Dar nu! Mă ierte Domnul. Căci eu, în primul rînd,
Cînd toată lumea-l lasă, eu, ca mamă,
Trebui să-i vin în sprijin mai cu seamă.
Uite-i flaneaua colo... se destramă...
De-aş fi putut cojocul să i-l scap!
Nu ai văzut şi ălălalt ciorap?

FEMEIA

E-acolo printre lucruri...

ÅSE

(scotocind printre lucruri)

Dar asta ce-o mai fi?
O lingură turtită! Ştii, Kari, într-o zi
Îl prind topind într-însa cositor,
Pe care-l bătucea în chip de bumb.
Odată, la un praznic, nu şi nu,
Pe taică-su îl tot ruga de zor
Să-i dea o bucăţică. Ţin minte ca acù.
„Nu, zise Jon, eşti fiul lui Jon Gynt.
Ţi se cuvine altceva mai scump!"
Şi-i pune-n palmă-o piesă de argint
Din vremea rigăi Cristian. Mă jur!
Să-l ierte Domnul! Întinsese struna!
Şi pentru Jon cînd bea, pe legea mea,
Plumb, aur, cositor, era totuna.
Uite şi ălălalt ciorap... E ciur.
Să-l ţesem, Kari...

FEMEIA

Cît s-o mai putea.

ÅSE

Acum, c-am isprăvit, mă bag în pat.
Parcă-s bătută. N-am de loc vigoare.

(Veselă.)

Două cămăşi de lînă — vezi, p-astea le-am uitat!

FEMEIA

Da, zău aşa...

ÅSE

Grozav de bine-mi pare.
Una din ele pune-o la păstrare...
Ba, pe-amîndouă pune-le mai bine,
Că aia de pe el abia se ţine.

FEMEIA

Isuse! Maică Åse, e păcat!

ÅSE

O fi, nu zic! Dar taica popa poate,
Cînd vrea, să te dezlege de păcate.

(În pădure, în fața unei colibe construite de curînd. Deasupra ușii, coarne rămuroase de cerb. Asfințește. Peer Gynt, în prag, meșterește la un zăvor de lemn.)

PEER GYNT

(rîzînd, în timp ce meșterește la zăvor)

Zăvor! Încuietoare cu temei,
Să n-o clintească troli, bărbați, femei...
Zăvor voinic! Să nu pătrundă-aici
Ceata smintită-a țapilor pitici.
Parcă-i aud bătînd, pe înnoptat:
„Deschide, Peer! Venim cu gînd curat.
Sub paturi, în hogeac, în cenușar,
Ne strecurăm ca niște șerpi de jar.
Hi! Hi! Peer! Crezi că mînioase gînduri
De țapi-pitici le poți opri cu scînduri?"

(Solveig intră, lunecînd pe schiuri, de pe cîmpia din față, îmbrobodită pe cap, cu o boccea în mînă.)

SOLVEIG

Să-ți fie truda binecuvîntată!
Nu mă goni! Venii c-am fost chemată.

PEER GYNT

Solveig! Nu-i ea! Ba da... văd bine-acum.
Nu te-ai temut să bați atîta drum?

SOLVEIG

Prin mica Helga ţi-am aflat cuvîntul.
Mi-au dat de ştire liniştea şi vîntul,
Şi maică-ta, apoi, prin cele zise,
Mi-au dat de ştire tainicele vise,
Zilele goale, nopţile de chin
Veste mi-au dat că trebuie să vin.
Parcă-mi pierise viaţa: om nătîng,
Nu mai ştiam să rîd şi nici să plîng,
Nu mai ştiam ce-i bine şi ce-i rău
Şi nici ce să mai fac de dorul tău.

PEER GYNT

Dar taică-tău?

SOLVEIG

Pe sfîntul Dumnezeu,
Uitai de maică-mea, de taică-meu,
De toţi, de toate şi de lumea-ntreagă...

PEER GYNT

Ca să alergi la mine, Solveig dragă?

SOLVEIG

Da, ca s-alerg la tine-n goana mare,
Să-mi aflu lîngă tine alinare.

(Plîngînd.)

Vai! Greu m-am despărţit de surioară,
Greu şi de tata, dar cu jale-amară
De mama care m-a purtat la sîn.
Să-mi ierte Domnul sufletul păgîn
Şi jalea ce în urmă o lăsai!

PEER GYNT

Ştii că m-au judecat în luna mai?
Şi ştii că m-au lăsat sărac lipit?

SOLVEIG

Pentru avere crezi c-am părăsit
Tot ce-mi era mai drag?

PEER GYNT

Dar ştii tu, oare,
Că dacă ies cumva din codru-afund
Mă-nhaţă şi mă bagă la răcoare?

SOLVEIG

Cînd lunecam către pădurea deasă,
Tu ştii ce m-am gîndit să le răspund
De-or întreba unde mă duc? „Acasă!“

PEER GYNT

Ce rost mai au zăvoarele, aici,
S-aţină calea ţapilor pitici,
Cînd ai venit să stai cu vînătorul
Şi să-i sfinţeşti coliba? Jos zăvorul!
Să-mi satur ochii, Solveig! Să te văd!
Ce de lumină-n tine! Ce prăpăd!
Să te ridic! Eşti ca un fulg! O viaţă
Te-aş ţine-aşa şi te-aş purta pe braţă!
N-am să-ţi sărut nici dulcile veşminte!
N-am să m-ating de gura ta fierbinte!
Mult te-am dorit eu, floare de lumină,
Dar n-o să te tîrăsc cu mine-n tină.
Ce-am înjghebat sărman e pentru tine
Căci mîndru adăpost ţi se cuvine...

SOLVEIG

Sărman sau mîndru,-aici e casa mea.
Aici răsuflu-n voie, chiar dacă-i vreme rea.
Mă-năbuşeam în vale... şi mult m-a spăimîntat
Pustiul drum ce şerpuia spre sat.
Aici susură brazii... tăcerea nu m-apasă...
Îmi pare că-i un cîntec... sînt acasă...

PEER GYNT

Adevărat? Şi cît? Necontenit?

SOLVEIG

Pe-un drum fără întoarcere-am pornit.

PEER GYNT

A mea eşti, deci! Treci pragul mai curînd!
Mă duc să caut vreascuri! Luminînd,
Să dogorească-n vatră focul blînd,
Să nu-ţi mai fie frig nicicînd... nicicînd...

(Descuie uşa. Solveig intră în casă. El rămîne cîtva timp nemişcat, apoi dă un chiot de bucurie şi sare-n sus.)

PEER GYNT

Hei! Fată de-mpărat, aleasa mea!
Palat împărătesc îţi voi dura!

(Îşi ia securea şi pleacă. Tocmai atunci iese dintr-un tufiş, aţinîndu-i calea, o femeie îmbătrînită, îmbrăcată în zdrenţe verzi; un băieţaş urît, cu o ulcică în mînă, se ţine de fusta ei, şchiopătînd.)

FEMEIA

Peer iute de picior, zic seară bună!

PEER GYNT

Ce-i? Cine eşti?

FEMEIA

Peer Gynt, prieteni vechi!
Stau ici. Sîntem vecini.

PEER GYNT

Da?

FEMEIA

Împreună
Ni se nălțau colibele... Perechi...

PEER GYNT

(dînd să plece)
Eu sînt grăbit...

FEMEIA

Grăbit ai fost mereu,
Dar te-am ajuns din urmă.

PEER GYNT

Nu sînt eu!
Greșești, mătușă.

FEMEIA

Am făcut greșeală
Cînd luai de bună-a ta făgăduială.

PEER GYNT

Făgăduială? Eu? Cînd naiba?

FEMEIA

Cînd?
Cînd ai băut la tata. Ai uitat?

PEER GYNT

Dar nici nu mi-a trecut măcar prin gînd!
Cînd ne-am văzut? Cînd zici că s-a-ntîmplat?

FEMEIA

Odată ne-am văzut!

(Către copil.)
Ia dă-i, băiete,
Lui taică-tu să bea, că i-o fi sete!

PEER GYNT

Eu, taică-su? Eşti beată? Ce tot zici?

FEMEIA

Păi porcul îl cunoşti după şorici!
Schilod e la picioare, bietul plod,
Aşa cum tu la minte eşti schilod.

PEER GYNT

Vrei să mă faci să cred...

FEMEIA

Priveşte numa'...

PEER GYNT

Lunganul ăsta? Zău, te-ntreci cu gluma!

FEMEIA

Crescu-ntr-o zi cît alţii într-un an.

PEER GYNT

N-o să mă faci să cred, tu, trol cu rît...

FEMEIA

Peer Gynt, eşti cel mai mare bădăran!

(Plîngînd.)

Ce vină am că chipu-i mai urît
Decît atunci pe pajiştea fierbinte?
Născui az-toamnă... M-a moşit chiar dracu'.
Nu-i de mirare că e slut, săracu'!
Tu vezi-mă frumoasă ca-nainte!
De-ai alunga din casă fata aia,
De-ai izgoni din gînd şi ochi văpaia,
Oh, ţi-aş uita urîtele cuvinte...

PEER GYNT

Piei, vrăjitoare!

FEMEIA

Bine! Ia aminte!

PEER GYNT

Îţi rup spinarea!

FEMEIA

Cearcă, de eşti nechibzuit!
Hei, Peer Gynt, eu sînt greu de nimerit.
În orice zi, în casă, pe sub prag
M-oi strecura; şi-atunci cînd tu vei vrea,
Pe laviţă, s-o strîngi la piept cu drag,
Şi-ai să primeşti strînsoarea înapoi,
Eu am să fiu acolo, între voi,
Necontenit cerîndu-mi partea mea,
Şi ai să-mi dai şi mie ce-i dai ei...
Şi-acu de mîine-nsoară-te, de vrei...

PEER GYNT

Piei, znamie!

FEMEIA

Uitasem de fecior!
Să ţi-l hrăneşti, se cade! Pici iute de picior
Hai la tăicuţul tău, măi puişor!

COPILUL

(scuipînd spre el)

Ptiu! Să-l cioplesc oleacă din topor!

FEMEIA

(sărutînd copilul)

Ehei! Ce cap pe trupul ăsta răsucit!
Mare-o să fie taică-su leit!

PEER GYNT

(lovind din picior)

Vedea-v-aş...

FEMEIA

În zadar îţi ieşi din minţi!

PEER GYNT

(frîngîndu-şi mîinile)

Şi toate astea...

FEMEIA

Gînduri şi dorinţi!
Ăsta-i păcatul, Peer.

PEER GYNT

Cumplit păcat!
O, Solveig! Aur pururea curat.

FEMEIA

Da, zice dracu, mă-sa pătimeşte
Că taică-su s-a îmbătat porceşte.

(Femeia porneşte spre pădure, tîrîndu-şi copilul, care zvîrle cu ulcica după Peer.)

PEER GYNT

(după o lungă tăcere)

Fugi, zicea Bøygen! Fugi! Aşa-i, băiete!
Palatul meu cu vuiet se dărîmă.

Stă între ea și mine un perete.
Din fericire, n-a rămas fărîmă.
Fugi, fugi, băiete! Între ea și tine,
Cărare dreaptă nu mai e de-acum...
Și totuși, dacă țin eu minte bine,
A mai rămas al pocăinței drum.
Da, scrie undeva în sfînta carte...
Dar slovele din mintea mea s-au șters
Și popa cu scriptura-i prea departe...
Căința! Pînă-acolo-i mult de mers.
Drum lung... și zilele sînt numărate.
Frînturi și cioburi dintr-al vieții clocot
Cum să le-mbini, lipindu-le pe toate?
Poate-o vioară-mbini, dar nu un clopot...
Nu calci sub talpă lujerul subțire!
Mințit-a zgripțuroaica cea haină!
Sînt năluciri desprinse de privire.
Dar poate-au prins în suflet rădăcină?
S-au furișat ca șerpii-n el și scurmă?
Ingrid și păstorițele nebune
Se vor ivi aici? Mi-au dat de urmă?
Mi-or cere, ca și hîda spurcăciune,
Să le-ndrăgesc, căzîndu-mi în genunchi?
Fugi, fugi, băiete! De-aș avea mîini lungi
Pe cît sînt brazii de înalți la trunchi,
Prea sus n-aș ridica-o, nici atunci,
Ca s-o păstrez curată-n fața mea.
Nu pierde, nu cîștigă nimenea.
Nu! Să mă-nghită negurile-adînci!
Să las deci toate, să mă dau la fund!

(Face cîțiva pași spre colibă, dar se oprește în loc.)

Cum să mă-ntorc sluțit și plin de glod
Și însoțit de-al trolilor norod?
Să tac? Să-i spun? Să-i spun sau să-i ascund?

(Aruncînd securea.)

E-ajun de sărbătoare. Aș fi nelegiuit
Cu sufletu-ntinat să intru-n schit.

SOLVEIG

Vii?

PEER GYNT

(cu glas moale)

Plec!

SOLVEIG

Ce spui?

PEER GYNT

Aşteaptă, draga mea.
E întuneric şi povara-i grea...

SOLVEIG

Vin să-ţi ajut... S-o împărţim.

PEER GYNT

Rămîi
Acolo. Las' c-o scot la căpătîi.

SOLVEIG

Întîrzii mult?

PEER GYNT

Cît, nu ştiu, să-ţi spun drept.
Oricît o fi, aşteaptă-mă.

SOLVEIG

(făcînd un semn de încuviinţare)

Te-aştept.

(Peer Gynt o ia spre pădure. Solveig rămîne în pragul uşii întredeschise.)

(Odaia în care stă mătuşa Åse. Pîlpîirea buştenilor din vatră luminează slab. Pisica s-a ghemuit pe un scaun, la picioarele patului. Åse stă în pat, cu mîinile deasupra plapumei, privind neliniştită în jur.)

ÅSE

O, Doamne! S-o întoarce oare?
L-aştept de-atît amar de timp!
Să-i dau de ştire nu-s în stare...
Şi multe am să-i spun. În schimb,
N-am vreme de pierdut de fel.
Grăbită sînt: mă sting curînd...
Am fost prea maşteră cu el!
Prea aspră! Cui să-i dea prin gînd?

PEER GYNT

(intrînd)

Bună seara!

ÅSE

Slavă ţie!
Of, dragul mamei! Bun venit!
Întorsu-te-ai din pribegie,
Dar viaţa ţi-ai primejduit.

PEER GYNT

O, nu pun mare preţ pe viaţă...
Şi... trebuia să vin încoace...

ÅSE

Ruşine Kari o să paţă,
Iar eu... eu voi pleca în pace.

PEER GYNT

Să pleci? Ce vorbe-s astea, mamă?
De ce să te gîndeşti la moarte?

ÅSE

Ah, Peer, băiatul meu! Mi-e teamă
Că nu-i sfîrșitul prea departe.

PEER GYNT

(călcînd apăsat prin odaie)
Lăsai povara strivitoare,
Gîndind să sorb un strop de viață!
Îți înghețară mîini, picioare?

ÅSE

Da, Peer. Tot trupul îmi îngheață.
Curînd holba-voi ochii, știu...
Închide-mi pleoapele... Și-apoi,
Ai grijă, maică, de sicriu;
Găsește unul mai de soi
Cu toate că...

PEER GYNT

Zău, n-are rost!
E încă timp destul, socot.

ÅSE

Da, da.

(Privind neliniștită prin odaie.)
Puținul din ce-a fost.
Nu ne-au iertat! Ne-au luat tot... tot...

PEER GYNT

(întorcîndu-se brusc)
Iar, mamă! *(Aspru.)* Știu că eu port vina,
Dar ce folos să-mi spui mereu?

ÅSE

Nu tu! Beția e pricina.
Ea poartă vina, dragul meu.

Ea iscodeşte fapte crunte,
Afurisita... N-are leac...
Păţania cu cerbu-n munte...
Să nu te miri... erai buimac.

PEER GYNT

Hai să lăsăm povestea asta
C-am fost zănatic şi candriu.
Nenorocirea şi năpasta
Să le lăsăm pe mai tîrziu...

(Aşezîndu-se pe marginea patului.)

Să povestim oleacă, mamă,
De lucruri slobode şi bune,
Să dăm uitării griji şi teamă,
Zavistie şi-amărăciune...
Uite şi mîţa cea beteagă...
Parcă şi-a mai venit în fire.

ÅSE

Se vaită, biata, noaptea-ntreagă...
O fi avînd vreo presimţire...

PEER GYNT

(schimbînd vorba)

Ce-i nou prin sat? Ia dă-mi de ştire!

ÅSE

(zîmbind)

Ei, maică, multe şi mărunte...
Cică o fată, în neştire
Cată, cu ochii trişti, spre munte...

PEER GYNT

(zorit)

Mads Moen... tot cu jalea-n suflet?

ÅSE

Şi cică fetei nici nu-i pasă
C-o ţin bătrînii într-un plînset...
Zău, dacă inima te lasă,
Poate-i găseşti tu, Peer, vreun leac...

PEER GYNT

Fierarul tot mai face spume?

ÅSE

Mai lasă-l ciorilor de drac,
Şi haide să ţi-o spun pe nume,
Să ştii ce fată e, anume...

PEER GYNT

Să povestim oleacă, mamă,
De lucruri slobode şi bune,
Să dăm uitării griji şi teamă
Zavistie şi-amărăciune...
Vrei apă să-ţi aduc? Ţi-e sete?
Stai bine-n pat? E cam scurtuţ.
Ia uite! Patul tău, băiete,
De cînd erai copil micuţ.
Ţi-aduci aminte cum stăteai
La căpătîiul meu de strajă?
Cu blana caldă mă-nveleai
Şi m-adormeai ca într-o vrajă.

ÅSE

Cînd taică-tău la drum pleca,
Mi-aduc aminte ca acuş,
Zburai cu blana pe podea
Ca sania pe derdeluş.

PEER GYNT

Tu inginai atunci un cîntec...
Dar, mamă,-ţi mai aduci aminte
De caii ce mîncau jăratec?

ÅSE

De bună seamă! Doamne sfinte!
Era cotoiul din vecini
În hățuri prins la buturugă.

PEER GYNT

Porneam de voie bună plini,
Plesnind din bici. Dădeam o fugă
Întîi spre Soarele-răsare,
Către castelul fermecat.
Era harapnic, mi se pare,
Toiagul de alun crestat.

ÅSE

Tăiam de-a dreptul prin nămete!

PEER GYNT

Scăpați din frîu, mîncau pămînt.
Tu te-ntorceai: „Ți-e frig, băiete?"
Mă întrebai din cînd în cînd.
Să-ți deie Domnul alinare
Oricît de aspru m-ai certat.
De ce te vaiți?

ÅSE

Păi de spinare.
Prea tare-i scîndura la pat.

PEER GYNT

Ia-ntinde-te, cît poți s-apuci.
Așa. Îți e mai bine-acum?

ÅSE

(neliniștită)

Ei, Peer Gynt, eu mă duc...

PEER GYNT

Te duci?

ÅSE

De mult stau s-o pornesc la drum.

PEER GYNT

Ce vorbe-s astea, mamă? Iar?
Mai bine-ar fi să te-nvelești.
Scurtăm al nopții lung hotar,
Ca și-altă dată, cu povești.

ÅSE

Dă-mi cartea mea de rugi. Mă duc...
Îngerul morții m-a chemat.

PEER GYNT

La rege musafiri buluc,
Sus, în Castelul fermecat.
Mîn sania și calu-i zmeu.
Tu odihnești pe perne moi.

ÅSE

Dar, dragă Peer, poftită-s eu?

PEER GYNT

Da, ne-a poftit pe amîndoi.

(Aruncă o sfoară după rezemătoarea scaunului pe care stă pisica, pune mîna pe un băț și se așază la picioarele patului.)

Dii, Murgule, și fă-te vînt!
Măicuță dragă, nu ți-e frig?
Cu calul ăsta negru sînt
Întotdeauna în cîștig!

ÅSE

Peer dragă, parcă-aud un zvon...

PEER GYNT

E clinchetul de clopoței...

ÅSE

Prea sună trist şi monoton...

PEER GYNT

Urcăm fiordul cu polei...

ÅSE

Mă-nfricoşez! Ce vaier lung
Şi nefiresc se-aude-acu?

PEER GYNT

Sînt brazii care ceru-mpung,
Smuciți de vînt. N-ai grijă tu!

ÅSE

Ceva în zare-a scăpărat...
Ce licărește ca un foc?

PEER GYNT

Ferestrele de la palat.
Auzi cum tropotă la joc?

ÅSE

Da.

PEER GYNT

Sfîntul Petru iese-n prag...
Se-nclină-n fața ta, senin.

ÅSE

Se-nclină?

PEER GYNT

Da. Şi-apoi cu drag
Ne-mbie să sorbim din vin.

ÅSE

Vin? Nu-s cofeturi?

PEER GYNT

Berechet!
Şi preuteasa — da, chiar ea —
Ţi-a pregătit la foc încet
O ceaşcă mare de cafea.

ÅSE

Eşti tu cu mine, Peer? Aici?

PEER GYNT

Cu tine-s, mamă. Şi-o să fiu.

ÅSE

Ce bucurie! Hai, dă bici!
Să nu ajungem prea tîrziu.

PEER GYNT

(plesnind din bici)
Dii, Murgule!

ÅSE

Da drumu-i bun?

PEER GYNT

(același joc)

Că doar nu mîn de azi, de ieri!
E drumul mare.

ÅSE

Ce să-ți spun,
Mă simt sleită de puteri.

PEER GYNT

Zăresc castelul pe colnic...
Acu ajungem...

ÅSE

Drumu-i greu...
Vreau ochii să-i închid un pic.
Mă-ncred în tine, fătul meu...

PEER GYNT

Dii! Gonește, cal sirep!
Zarvă-i în castel, colind:
Că sosește, toți pricep,
Cu măicuța lui, Peer Gynt....
Sfinte Petru, ce-ai de gînd?
S-o oprești pe maică-mea?
N-o să afli, prea curînd,
Suflet mai curat ca ea.
Cum fusei cam nărăvaș
Sînt, pesemne, de prisos.
De mă lași sau nu mă lași,
Sînt la fel de bucuros.
Am fugit de adevăr,
Și pe mama, ca un prost,
Am tot luat-o în răspăr.
Răul răilor am fost.
Pe ea, sfinte, ai s-o pui
Sus, în strană, vrînd-nevrînd,

Căci în parohie nu-i
Suflet mai duios şi blînd.
Iată: Dumnezeu din cer
Sfinte Petru-ţi dă porunci:

(Cu voce groasă.)

„Maica Åse-i, doar! Străjer!
Dă încuietorii brînci!"

(Izbucneşte în rîs şi se întoarce către maică-sa.)

Ei! A înghiţit un hap!
Ia să-ncep alt basm mai bun... *(Neliniştit.)*
Ce-ţi dai ochii peste cap?
Mamă! Mă auzi ce-ţi spun?

(Se duce la căpătîiul patului.)

Ochii ţi-s sticloşi şi reci!
Mamă,-s eu... eu...

(Îi atinge uşor fruntea şi mîinile; pe urmă aruncă sfoara şi zice înăbuşit.)

A-mpietrit!
Te vei odihni în veci...
Drumul nostru s-a sfîrşit...

(Îi închide ochii şi se apleacă deasupra ei.)

Pentru viaţa mea de prunc,
Basme şi ocări — acum
Mulţumescu-ţi din adînc...

(Lipindu-şi obrazul de buzele ei.)

Asta-i plata pentru drum.

FEMEIA GOSPODARULUI VECIN

(intrînd)

Tu, Peer? Era ca de pămînt...
Băiete, bine c-ai venit.
Ce somn adînc! O, Doamne sfînt!
Sau poate că...

PEER GYNT

S-a prăpădit.

(Kari plinge lingă trupul neînsuflețit al bătrînei; Peer Gynt se învîrtește prin odaie, apoi se oprește lingă pat.)

PEER GYNT

S-o-nmormîntați. Eu n-am un ban,
Şi trebuie să plec.

FEMEIA

Departe?

PEER GYNT

Peste ocean.

FEMEIA

Peste ocean!
Aşa departe?

PEER GYNT

Mai departe...

(Peer Gynt iese.)

Actul IV

(Pe coasta de sud-vest a Marocului. Pădure de palmieri. Masa de prînz întinsă; corturi pentru soare, rogojini. Mai departe, înlăuntrul pădurii, atîrnă cîteva hamacuri. În apropierea coastei plutește un iaht cu abur, arborînd pavilioanele nor-

vegian şi american. Chiar lîngă ţărm, o iolă. Soarele stă gata să scapete.

Peer Gynt, bărbat frumos, de vîrstă mijlocie, îmbrăcat în costum de călătorie, cu lornietă de aur atîrnîndu-i de şnur, aşezat în capul mesei, îşi îmbie oaspeţii: Master Cotton, Monsieur Ballon, domnii von Eberkopf şi Trumpeterstråle, care sînt pe cale să sfîrşească praznicul.

PEER GYNT

Beţi, domnilor! Omu-i făcut
Ca să se bucure de viaţă.
Ce-a fost rămîne în trecut,
Ce-i mort de-a pururea îngheaţă.

TRUMPETERSTRÅLE

Eşti, frate Gynt, de ne-ntrecut!

PEER GYNT

Însă uitarăţi buzunarul,
Şi *steward*-ul şi bucătarul.

MASTER COTTON

Pentru toţi patru! *Very well*![1]

MONSIEUR BALLON

Văd, monsieur, că dumneata
Deţii un *goût*[2], un *ton*, un fel
Deosebit de-a te purta.
Ceva-n sfîrşit ce nu se-nvaţă.

VON EBERKOPF

Da. O conceptzie de viatză
Buternică. Nimic burtghez.

---

[1] Foarte bine! (l. engl.)
[2] Bun-gust (l. fr.).

Privire ageră. Un crez
De nici un moft înlăntzuit,
Un spirit foarte azcutzit,
Călit, dar pus pe nebunii,
Stă-n vîrfu-acestei triologii.
Ei, *monsieur*, am nimerit?

MONSIEUR BALLON

Întrucîtva. Dar n-are miez
Ca-n mlădiosul grai francez.

VON EBERKOPF

Was? Graiu-i cam rigid puțin...
Dar fenomenul, pe deplin,
Chiar în esența lui, de vrei
A-l cerceta...

PEER GYNT

Eu sînt holtei.
Da. Iată cheia, domnii mei.
Şi n-am nimica de ascuns.
„Fii însuţi tu", e-al meu răspuns.
La ce bun să te împoveri
Cu suferințe și dureri
Ca o cămilă, în zadar?
Gîndeşte-te la tine, doar.

VON EBERKOPF

Această concentrare-n sine
Aţi cucerit-o greu...

PEER GYNT

Vezi bine.
Pe vremuri. Dar în bătălie
Cinstea-mi păzii cu străşnicie.
Odată cît p-aci să pic
În plasa-ntinsă. Ce să zic,
Nu prea eram de aruncat:

Flăcău frumos, înflăcărat.
Mi se păruse că iubesc
O fată dintr-un neam domnesc.

MONSIEUR BALLON

Domnesc?

PEER GYNT

Din spiță de-mpărați...

TRUMPETERSTRÅLE

(bătînd cu pumnul în masă)
Ah! Păcătoși aristocrați!

PEER GYNT

(ridicînd din umeri)
Boierii ăștia nici în somn
Nu uită că sînt os de domn,
Și-ți scot pe nas că ești plebeu.

MASTER COTTON

Cred că ți-a fost destul de greu...

MONSIEUR BALLON

Familia nu vrea de loc?

PEER GYNT

Din contra!

MONSIEUR BALLON

Ah!

PEER GYNT

Păi la mijloc
Era și-un lucru ce da ghes

Să ne nuntim... Ați înțeles.
Afacerea, într-un cuvînt,
M-a-ngrețoșat grozav, căci sînt
Greu de strunit și-am vrut mereu
Să umblu după capul meu.
Cînd socru-meu s-a-nfățișat
Cerîndu-mi să-mi fac grabnic rost
De-un titlu de boier, am fost
Scîrbit, și neîntîrziat
Le-am spus, vezi bine, bun rămas.
I-am părăsit și m-am retras
Cu demnitate și amar,
Lăsîndu-le mireasa-n dar.

(Bate cu degetele în masă, părînd dus pe gînduri.)

Există și un *Fatum*[1], deci.
Aveau dreptate vechii greci.
Și n-ai ce face: te supui.
Oricare și-are soarta lui.

MONSIEUR BALLON

Și-ați terminat?

PEER GYNT

A fost scandal.
Tot neamul, ca un singur val,
S-a năpustit asupra mea.
Cei tineri mai ales. Și-așa
Cu șapte-n spăngi m-am înfruntat.
Oi ține minte și-un văleat.
Scăpai cu bine. I-am învins.
Dar sîngele ce dinadins
A curs atunci ca din izvor,
M-a înălțat în ochii lor.
Așadar, o dovadă-n plus
Că e un *Fatum* cum v-am spus.

---

[1] Destin, soartă (lat.).

VON EBERKOPF

Eu, domnul meu, vă-nalţ, pe drept,
La rang de mag şi înţelept.
Din tot ce-aţi spus reiese clar
Că nu săpaţi ca un sobol,
Că nu orpecăiţi în gol,
Ci-atingeţi totul unitar.
Ales fiind printre aleşi,
Aveţi soluţii fără greş,
Ca medicina pentru boli.
Acţionaţi ca un strateg
Străluminînd acest întreg;
Şi totuşi, n-aţi urmat la şcoli!

PEER GYNT

Nu. Sînt un autodidact.
Nu-i greu, de altfel, să luaţi act.
De studiat n-am studiat,
Dar am privit şi-am cugetat.
Am mai citit, aşa, un pic,
Cîte ceva şi mai nimic.
M-am luat de carte cam tîrziu
Şi-i anevoie, pe cît ştiu,
Să ari pămîntu-nţelenit.
Am adunat ce-am nimerit,
De ici, de colo, pas cu pas.
Cînd am avut puţin răgaz.
Religia, cu opinteli,
Cercai s-o înţeleg. Cîrpeli.
S-a strecurat ce-a fost mai bun.
Învăţătura, cum să spun,
N-o-nghiţi, n-o rumegi tacticos.
Eu cred că-nveţi să tragi folos.

MASTER COTTON

Ce spirit practic!

PEER GYNT

(aprinzînd o țigară)

Dragi amici!
Gîndiți-vă la viața mea.
Cum am venit din Vest, aici?
Gol pușcă, fără o para.
Pentru-n dărăb de pîine-atunci
Trudeam pînă dădeam în brînci.
Dar viața, după cum vedeți,
Ca neagra moarte-i mai la preț.
Norocul mi-a surîs din plin.
S-a-ntors și vitregu-mi destin.
De aripile soartei dus
Urcai din ce în ce mai sus.
Așa că, după zece ani,
De unde nu aveam un ort,
La Charlestown[1], armatorii-n port,
Mă botezaseră: Cresus.
Purtat pe brațe de noroc,
Faima-mi zbura din loc în loc.

MASTER COTTON

Și ce vindeai?

PEER GYNT

Duceam în China
Idoli, și negri-n Carolina.

MONSIEUR BALLON

Fi donc![2]

TRUMPETERSTRÅLE

La naiba, nene Gynt!

---

[1] Se pronunță în două silabe.
[2] Expresie de dispreț (fr.).

Spurcată treabă,-așa-i? Nu mint.
Făceam negoț. Și ce negoț!
Mă socoteam eu însumi hoț,
Tîlhar și traficant murdar.
Dar — veșnic blestematul „dar" —
Cînd i-ai dat drumul, în zadar
Încerci s-o rupi. Te prinde-n chingi
Și, mai pe urmă, cînd atingi
Un grad înalt și iei avînt,
Cînd mii de oameni ai vîrît
În întreprindere și-atît
Bănet, mă credeți pe cuvînt,
S-o rupi deodată-i și mai greu.
Și vă mărturisesc că eu
„S-o rup deodată" nici nu pot.
Dar socoteam — și mai socot! —
Că e nevoie să păstrez
O consecvență. Nu cutez,
Și sînt de multe ori timid:
Mă tem să nu sar peste cal
Sau să izbesc cu oiștea-n zid.
Trec anii. Adevăr banal.
Îmbătrînesc, n-am ce să fac.
Am, iacă, jumătate veac.
Ți-albește părul — și un gînd
Începe-a te munci curînd,
Oricît de teafăr te-ai simți:
Că se apropie o zi
Cînd judecata de apoi
Va despărți pe țapi de oi...
Ce fac? Cu China nu puteam
Să tai comerțul, tam-nesam.
O casă-nființai, de schimb,
Numaidecît, avînd drept scop
Să le transporte, în ăst timp,
În primăvară idoli, iar
În fiecare toamnă popi,
Care duceau pe sub stihar,

Să-l creştineze pe chinez,
Ciorapi şi biblii, rom, orez.

MASTER COTTON

Cîştig aveai?

PEER GYNT

Bine-nţeles.
Cîştig, nu glumă. Pe ales,
Pentru un idol cumpărat
Primeam un culi botezat;
Şi rău-n bine se-ntorcea.
Ogorul nu părăginea:
Era activitatea-n toi,
Căci idolii vînduţi de noi
Erau ţinuţi de popi în şah.

MASTER COTTON

În Africa răzbit-ai?

PEER GYNT

Ah!
Morala mea a-nvins şi-aici.
Mi-am dat eu seama, mă-nţelegi,
Că-i o prostie cu moşnegi
Să faci comerţ: nu ştii cînd pici.
Pe urmă-ţi mai întind capcane
Şi filantroapele cucoane,
Năbădăioase vijelii,
Avarii, riscuri, mii şi mii
De neplăceri ce-ţi vin de hac.
Mi-am zis, deci: „Vela de bumbac,
Peer, rupe-o!“ Şi-ncepui s-asud
Îngrămădind pămînt în Sud.
Am reţinut pentru moşie

Transportul ultim, carne vie,
Întîia calitate și,
Cum prosperau din zi în zi,
Au devenit lucioși și grași
Că nu-ți venea din ochi să-i lași.
Nu că mă laud, dar le-am fost
Ca și un tată: adăpost
Le-am dat și i-am ferit de frig,
Dar m-am ales cu bun cîștig.
Școli le-am durat. I-am ridicat
La un nivel cuviincios,
Cu strășnicie am vegheat
Să nu coboare mult prea jos,
Sub zero, termometrul. Da.
Pe urmă le-am întors așa:
C-am luat o-ntreagă avuție
Pe dobitoace și moșie.
Vitele astea-ntr-adevăr
Le-am dat cu piele și cu păr.
Le-am dat o vadră de rachiu
La despărțire. Ce mai chiu!
S-au îmbătat bărbații tun;
Că de femei ce să mai spun;
Văduanelor le-am dat tutun
Pentru prizat... De asta zic,
Și nu greșesc întru nimic:
Faci bine-atunci cînd nu faci rău.
Greșalele-mi trecute, zău,
Vor fi uitate, eu putînd,
Mai bine decît mulți, oricînd,
Cu fapta bună să lovesc
Păcatele ce săvîrșesc.

VON EBERKOPF

(ciocnind paharul cu el)

Vital principiu, descinzînd
Din noaptea teoriei, zboară
Spre noi, nezdruncinat nicicînd
De contingențe dinafară!

PEER GYNT

(care în timpul celor petrecute mai înainte a umblat, foarte sîrguincios, cu sticla)

Noi, cei din Nord, purtăm război
Oriunde şi din vremuri vechi.
De vrei s-ajungi departe-apoi,
Înfundă-ţi vată în urechi,
Să nu pătrundă vreo năpîrcă.

MASTER COTTON

Năpîrcă?!

PEER GYNT

Da, o mică fiară
Înveninată, ce te-ncurcă
Şi pîn-la urmă te doboară.

(Bea iarăşi.)

Arta-ndrăznelii, după mine,
E să rîvneşti la fapte mari,
Luînd însă seama foarte bine
Să-nfrîngi capcanele pe cari
Le-ntinde viaţa, orişiunde.
Ştiind că lupta-i ne-ntreruptă
Să te strecori la timp din luptă,
Să ştii să îţi păstrezi o punte
Spre-a da-napoi cînd eşti silit...
Un crez ce mi-a îngăduit
Să-naintez chiar şi-n pustiu;
Principiu eminent pe care
L-am moştenit din tată-n fiu...

MONSIEUR BALLON

Sînteţi norveg?

PEER GYNT

Da, din născare.
Prim fire-al lumii cetăţean.

Averea strînsă, ban cu ban,
Americii i-o datoresc,
Iar înclinarea să citesc,
Germaniei cărturăreşti.
Haina, purtările fireşti,
Şi ascuţimea de gîndire,
Le-am luat din Franţa. Îndîrjire
În muncă, poftă de procente,
Din Anglia. De la evrei
Am învăţat s-aştept cît vrei.
Gustul de *dolce farniente*
Italia mi l-a transmis.
Şi-o dată, cînd un singur pas
Mă despărţise de abis —
Cu tot strategicul meu crez —
M-a mîntuit de la impas,
Fidel, oţelul suedez.

TRUMPETERSTRÅLE

(ridicînd paharul)

Oţelul suedez!

VON EBERKOPF

Da, lui
Paharul plin i se cuvine!

(Ciocnesc şi beau cu Peer, care începe să dea semne de cherchelealǎ.)

MASTER COTTON

Perfect! Dar n-ai vrea să ne spui,
Sir, lăzile cu aur pline
La ce ţi-au folosit, şi cum?

PEER GYNT

(zîmbind)

La ce?

TOȚI PATRU

(trăgîndu-se mai aproape)
Să te-auzim!

PEER GYNT

La drum
Pornii, întîi, spre Sud și Nord...
Și astfel v-am poftit pe bord,
Ca musafiri, în Gibraltar.
Să-i dănțuiască, pe altar,
Vițelului de aur, vrui,
Un grup de dansatori amici...

VON EBERKOPF

Spiritual cum altul nu-i!

MASTER COTTON

Știut e: pînza n-o ridici
Doar ca s-o spînzuri la catarg.
Un scop, deci, v-a împins în larg.
Ce scop?

PEER GYNT

Vreau împărat s-ajung.

TOȚI PATRU

Cum?

PEER GYNT

(dînd afirmativ din cap)
Împărat.

DOMNII

Al cui anume?

PEER GYNT

Al lumii-ntregi în lat şi-n lung!

MONSIEUR BALLON

Şi cum, prietene?

PEER GYNT

În lume
E aurul atotputinde.
Un gînd mai vechi. Dar mi se-aprinde
Mereu în minte, peste tot.
Ca băietan, visam să pot
Peste ocean zbura, pe-un nor,
Şi, spre uimirea tuturor,
Călare să cobor pe plai
Cu sceptru-n mînă şi alai...
Puterea-i, însă, ţinta mea.
S-a scris, sau cineva a spus,
Nu-mi amintesc, pe undeva,
Că oricît te-ai sălta de sus
Şi-ai ţine lumea în cîrlig,
Dacă *tu însuţi te-ai pierdut*,
N-ai dobîndit un alt cîştig
Decît coroana aşezată
Pe-un craniu-n două desfăcut.
Cam asta am citit odată,
Şi nu-s de loc cuvinte seci...

VON EBERKOPF

„Tu însuţi" gyntian, ce-i, deci?

PEER GYNT

Lumea ascunsă-n craniul meu,
Care mă face să fiu *eu*,
Nu altul, precum Dumnezeu
Nu-i Diavolul.

TRUMPETERSTRÅLE

Acum, spun drept,
Am priceput!

MONSIEUR BALLON

Mare-nțelept!

VON EBERKOPF

Măreț poet!

PEER GYNT

(ridicînd tot mai mult glasul)

Alcătuit
„Tu însuți“ gyntian e, dară,
Din patimi, pofte și dorinți;
„Tu însuți“ gyntian e-un mit,
O mare dînd pe dinafară
De toane, vise și cerinți;
Pe scurt: al pieptului frămînt
Care mă face-așa cum sînt.
Cum Domnului i-a trebuit
Lut, cînd pe om l-a zămislit,
Ca împărat peste coclaur
Îmi trebuie și mie aur.

MONSIEUR BALLON

Ai aur!

PEER GYNT

Încă nu de-ajuns.
Poate destul dacă-aș fi uns
Crai peste-un șir de țări mărunte.
Eu însă vreau să am un munte,
Vreau să fiu Gynt în lumea mare.
Sir Gynt, din creștet la picioare...

MONSIEUR BALLON

(entuziasmat)

Să stăpînești ce-ți e pe plac!

VON EBERKOPF

Johannisbergul, vechi de-un veac.

TRUMPETERSTRÅLE

Şi arsenalul ce-l avea
Carol al doisprezecelea.

MASTER COTTON

Prilej de-a cîştiga din plin..

PEER GYNT

L-am și aflat. Peste puțin
Plecăm — în seara asta chiar —
Spre nord. Citii într-un ziar
O veste mare.

(Ridicînd paharul.)

Aşadar
Cînd ai încredere deplină
În tine, soarta ți se-nchină.

DOMNII

Dar ce e?

PEER GYNT

În Helada crește
Răscoala.

TOȚI PATRU

(ridicîndu-se în picioare)

Grecii?

PEER GYNT

Ei, fireşte.
Se scoală.

TOŢI PATRU

Ura!

PEER GYNT

Şi în cleşte
Sînt turcii prinşi.

(Deşartă paharul.)

MONSIEUR BALLON

Pornim la greci!
Ne-aşteaptă gloria, în veci!
Cu arme-am să-i ajut, din Franţa.

VON EBERKOPF

Cu tracte eu — păstrînd distanţa.

MASTER COTTON

Şi eu cu furnituri.

TRUMPETERSTRÅLE

La drum!
La Bender voi găsi curele
De pinteni clasa-ntîi.

MONSIEUR BALLON

(luîndu-l de gît pe Peer Gynt)

Acum
Să-mi cer iertare se cuvine,
Că-ntîi te-am judecat greşit.

VON EBERKOPF

(strîngîndu-i mîinile)

Şi eu, netrebnicul de mine,
Credeam că eşti un pui de lele.

MASTER COTTON

Asta-i prea mult! Eu, doar smintit.

TRUMPETERSTRÅLE

(dînd să-l sărute)

Eu, frate-meu, iertat să-mi fie,
O drojdie, o scîrnăvie
Yankee.

VON EBERKOPF

Toţi ne-am înşelat!

PEER GYNT

Ce spuneţi?

VON EBERKOPF

Ni s-a arătat,
Azi, chipul gynticei puteri
Cu visuri, patimi şi plăceri.

MONSIEUR BALLON

(admirativ)

Sir Gynt cel viu şi-adevărat.

VON EBERKOPF

(acelaşi joc)

Gynt, demn de cinste, om ales.

PEER GYNT

Dar spuneţi-mi...

MONSIEUR BALLON

N-aţi înţeles?

PEER GYNT

Să mor dacă pricep ceva!

MONSIEUR BALLON

Cum asta? N-ai spus dumneata
C-o să-i ajuţi pe greci cu bani
Şi-o să plecăm ne-ntîrziat?

PEER GYNT

(fluierînd a pagubă)
Pe greci? Ce, crezi c-am căpiat?
Eu am să-i sprijin pe tirani:
Pe turci îi scot de la impas!

MONSIEUR BALLON

De necrezut!

VON EBERKOPF

N-ai nici un haz!

PEER GYNT

(tace, se reazemă de un scaun şi îşi compune o figură gravă)
Eu cred c-ar fi mai nimerit
Să ne vedem de drum, acum,
Cît încă nu s-a risipit
Prietenia ca un fum.
Cînd n-ai ce pierde, e uşor

Să fii viteaz; căci, domnilor,
Umbreşti pămîntul în zadar
Cînd ești lipsit de orice bun.
Sînt mulţi, sortiţi din leagăn chiar,
Să fie carne pentru tun.
Dar cînd în viață ai învins
Şi eşti, precum sînt eu, un ins
Scăpat de griji și de restrişti,
Îţi vine foarte greu să rişti.
Plecaţi la greci în toată graba.
Vă dau şi arme pe degeaba.
Cu cît e focul mai vîrtos
Cu-atîta trag mai mult folos.
Luptaţi pentru un crez înalt.
Porniţi cu surle la asalt.
Deschideţi libertăţii vad,
Trimiteţi-i pe turci în iad,
Suiţi, cu glorie, la cer
În lancea unui ienicer,
Sau retezaţi de-un iatagan.
Pe mine mă iertaţi. *(Îşi bate buzunarele.)*
Am bani.
Am lăzi cu aur şi argint
Şi sînt *eu însumi*: *Sir* Peer Gynt.

(Îşi deschide umbrela de soare şi dispare în pădurea unde se văd atîrnînd hamacurile.)

TRUMPETERSTRÅLE

Un porc!

MONSIEUR BALLON

Şi-a terfelit onoarea!

MASTER COTTON

Onoarea! De-asta nu mă mir.
Zău, mă gîndesc, ce chilipir
Dacă cu ascuţişul spadei
Şi-ar cuceri neatîrnarea!

MONSIEUR BALLON

Vedeam frumoasele Heladei
Slăvindu-mi faptele viteze!

TRUMPETERSTRÅLE

Eu, gloriile suedeze
Pe creştetu-mi punînd cunună!

VON EBERKOPF

Eu, peste mări şi ţări stăpînă
Marea Germaniei cultură!

MASTER COTTON

Goddam![1] Cumplită lovitură!
Abia-mi ţin plînsul. Între-acestea
Mă şi vedeam, măcar un timp,
Proprietar peste Olimp.
Căci, după cum îi merge vestea,
Muntele are zăcăminte
De cupru-n mare cantitate
Care-ar putea fi explorate.
Mai e, dacă ţin bine minte,
Şi fluviul cel faimos, Kastale,
Care din munte se prăvale
Într-un şirag de-adînci cascade
Şi, calculînd modest, cînd cade
Rostogoleşte o avere:
Mai mult de-o mie cai-putere...

TRUMPETERSTRÅLE

Eu plec. Oţelul suedez
Întrece aurul yankeu.

MASTER COTTON

Posibil. Aş pleca şi eu,
Dar parcă-acum nu mai cutez,

---

[1] Înjurătură englezească.

Căci dacă te înghite gloata
Se duce dracului răsplata...

MONSIEUR BALLON

Blestem! Eu nu mai sper de loc.
S-a dus şi bruma de noroc.

MASTER COTTON

(ameninţînd cu pumnul ambarcaţia)
Acolo-i ferecat în lăzi
Tot ce nababu-a strîns din prăzi!

VON EBERKOPF

Am o idee! Haide! Sus!
Împărăţia lui s-a dus!
Ura!

MONSIEUR BALLON

Ce vrei?

VON EBERKOPF

Vreau să-l dobor!
Matrozii vor ceda uşor,
Şi iahtul i-l înhaţ! Pe bord!

MASTER COTTON

Cum... dumneata?

VON EBERKOPF

Îl jefuiesc!

(Pornind spre iaht.)

Sau poate nu eşti de acord?

MASTER COTTON

Păi n-am ce face! E firesc
S-accept să capăt partea mea.

(Pleacă după el.)

TRUMPETERSTRÅLE

Un mizerabil! O lichea!

MONSIEUR BALLON

Mai binezis bandit... haiduc.
Enfin![1] N-am ce să fac. Mă duc.

(Pleacă și el.)

TRUMPETERSTRÅLE

Intru și eu în cîrdășie...
Dar protestez cu energie.

(Pe coastă, într-alt loc. Clar de lună și nori călători. Iahtul înaintează spre larg cu mașinile sub presiune. Peer Gynt aleargă de-a lungul țărmului. Ba își ciupește brațele, ba cercetează, încordat, largul mării.)

PEER GYNT

Mi se năzare! Prea am dat de dușcă!
Spre larg se-ndreaptă vasul ca din pușcă.
Un vis urît! Sînt buimăcit de cap.

(Frîngindu-și mîinile.)

Nu-i cu putință chiar așa să mor!

(Smulgîndu-și părul.)

Aș vrea să fie vis! Îngrozitor!
E vai și-amar! Realitatea crudă!

---

[1] În sfîrșit! (fr.).

Infami prieteni! Poate-o să m-audă
Cerescul tată-n dreapta-i judecată.

(Cu mîinile înălțate a rugă.)

Sînt eu: Peer Gynt! Ajută-mă să scap!
Căci altfel pier! Îndură-te, părinte!
Ascultă, Doamne, ruga mea fierbinte:
Oprește-le mașina! Fă-i să crape!
Scufundă-i, Doamne, în adînc de ape!
Lasă, tu, lumea și spre mine cată!...
Nici nu m-aude! Ocupat, probabil.
Surd ca de obicei și incapabil.

(Făcînd semn spre cer.)

Pst! M-am lăsat de negri și de sclavi.
Popi am trimis în China. Oameni bravi.
Ți-am dat, oricum, o mînă de-ajutor.
Ajută-mă să scap din mîna lor.

(O flacără țîșnește pe bordul iahtului. O dîră groasă de fum urcă-n văzduh. Se aude bubuitul înfundat al unei explozii. Peer Gynt scoate un țipăt și cade pe nisip. Încet, încet, fumul se risipește în zare. Vasul a dispărut.)

PEER GYNT

(palid, cu glas scăzut)

Ah! I-a trăsnit cu sabia de foc!
Oameni și șoareci, iată-i, la un loc
Se duc la fund. Destinu-a hotărît!
Și-a hotărît mai mult decît atît:
Ei pier și eu sînt teafăr. Slavă ție
Că ți-ai întors privirea din tărie
Și scut mi-ai fost deși-s plin de păcate.

(Răsuflînd din adînc.)

Ce mîngîiere, ce minunăție,
Să știi că ești păzit, iertat de toate.

Dar unde să găsesc eu hrană, apă?
Sînt în pustiu! Nu, *el* o să priceapă!

(Tare și insinuant.)

El, care dă şi păsărilor hrană,
O să se-ndure să-mi trimită mană.
Să ne smerim, să-i acordăm răgaz.
Facă-se voia lui!

(Sărind înspăimîntat.)

Ce-i? Aoleu!
Parcă-a răcnit pe undeva un leu!

(Făcîndu-și curaj.)

Nu. Leu nu poate fi în nici un caz!
Fiara n-atacă omul. Îi e teamă.
E regele naturii doar. Țin seamă
Fie şi din instinct. Şi bine fac:
Cu focul să te joci nu are rost...
Dar totuşi... să mă pun la adăpost,
Să-mi caut în pădure un copac.
Pe-aicea se găsesc salcîmi şi palmi...
Ah, de mi-aş aminti vreo doi-trei psalmi!

(Se cațără într-un copac.)

„Nu-i semuire între-amurg și zori"
Verset faimos, cîntat adeseori.

(Așezîndu-se mai bine.)

Cu duhul la-nălțime! Ce măreț!
Un gînd frumos ca banu-i mai de preț!
Mă-ncred în *el*. *El* știe, din pahar,
Cît pot sorbi și drojdie și-amar.
Ca un părinte-mi vine-n ajutor.

(Aruncă o privire spre mare și șoptește, suspinînd.)

Dar nu-i de loc... de loc risipitor.

(Noapte. Tabără marocană la marginea pustiului. Soldații se odihnesc în jurul unui foc.)

UN SCLAV

(intră smulgîndu-și părul)

Calul alb al regelui nu-i de găsit!

ALT SCLAV

(aleargă sfîșiindu-și hainele)

Veșmîntul sacru-al regelui a fost răpit!

SUPRAVEGHETORUL

(intrînd)

O sută lovituri la tălpi primiți
De nu-mi aduceți hoțul prins. Zoriți!

(Războinicii sar pe cai și galopează prin pustiu, în toate direcțiile.)

(Zori cenușii. Pîlcuri de arbori, palmieri și salcîmi. Peer Gynt, cocoțat în copac, a rupt o creangă și se apără de un cîrd de maimuțe mici.)

PEER GYNT

Cumplită noapte! N-am dat geană-n geană;
Iar ai venit? Spurcată lighioană
Maimuța asta! Uite alta-n pom!
Puțin îi pasă ei că sînt eu om!
Stă scris: „Cutează! Luptă!“ Cum să lupt?
Sînt nedormit, de oboseală rupt.

(Din nou hărțuit și scos din fire.)

Le-aș potoli dacă-aș avea un băț.
Să-mi cadă una-n mînă, s-o înhăț,
S-o spînzur, s-o jupoi, să mă strecor
În blana ei cum oi putea, apoi,

Nu mă-ndoiesc, li s-ar părea şi lor
Că sînt un veritabil maimuţoi.
Ce ţi-e şi omul! Fulg! Cu-orice nărav
Se-obişnuieşte, oricît de mîrşav.
Tii! Sînt puzderie. Şi-atacă-n haită!
Canalie! Parcă-i nebun! Huo, boaită!
Ah! De-aş avea să îmi înnod un smoc
La spate, să mă creadă dobitoc
De teapa lor! Dar asta ce-i, mă rog?
Deasupra mea, un moş, un hodorog...

(Privind în sus.)

Da iacătă-l... deasupra mea atîrnă,
Şi ţine-n labe-un ghemotoc de scîrnă!

(Se ghemuieşte, speriat, şi rămîne o clipă nemişcat. Maimuţa face o mişcare. Peer Gynt încearcă s-o ademenească vorbindu-i blînd, cum ai vorbi unui cîine.)

Hei, nenişorule! Ia fă-te-ncoace!
Se ţine tare! Hai să facem pace!
Să n-arunci, neiculiţă! Cum te cheamă?
Hai: Cuţu! Cuţu! Doar sîntem de-o seamă.
Ai! Ai! Îţi ştiu şi graiul. Nu se-aude?
Stai, şefule, că doar sîntem ca rude.
Mîine ţi-aduc şi zahăr! Ce folos!
M-a bombardat! Ce-amestec puturos!
S-o fi mîncînd? Să gust. Cu neputinţă!
Gustul e o chestie de-obişnuinţă.
N-a spus un gînditor: „Dă-ncolo sila!
Scuipă şi speră“? Dumnezeu cu mila!
Iată, acum a năvălit prăsila!
Să fii scuipat de asemenea jivine
Tu, om, stăpîn al firii! Ce ruşine!
Puii-s mai răi ca moşul lor! Un salt!
Iar mi-au sărit în cap. *Gewalt! Gewalt!*[1]

---

[1] Săriţi, săriţi! (germ.)

(Revărsatul zorilor. Un loc stîncos, de unde se vede pustiul. Într-o parte, o deschizătură în stîncă şi o peşteră. La intrarea în peşteră, un hoţ şi un tăinuitor, cu calul şi veşmintele împăratului. Calul, bogat înşeuat, e priponit de o stană de piatră. Un pîlc de călăreţi se vede în zare.)

HOŢUL

Ia uite numa:
Lăncii, văpaie...
Nu mai e chip!

TĂINUITORUL

Simt de pe-acuma
Cum se desfoaie
Trupu-n nisip.

HOŢUL
(încrucişîndu-şi braţele la piept)

Tata fu hoţ.
Eu mai cu moţ
Nu pot să fiu.

TĂINUITORUL

Tata găzdoi
De hoţi; apoi
Şi eu, ca fiu.

HOŢUL

Povara-ţi poartă.
Te-ncrede-n soartă.
Fii precum eşti.

TĂINUITORUL

(atent)

Zvon de paşi sună...
Dar unde oare
Să te piteşti?

HOȚUL

În văgăună!
Profetu-i mare!

(Fug, părăsind prada. Călăreții din zare se fac nevăzuți.)

PEER GYNT

(apare tăindu-și un fluier dintr-o trestie)

Răstimp încîntător al dimineții!
Se zbuciumă gîndacul de gunoi
Rostogolindu-şi micul gogoloi;
Melcul îşi duce casa în spinare;
Şi parcă-n gură-ți intră stropi de aur.
Există-o forță tainică a vieții
Ce plăsmuieşte-a zorilor lumină.
Ai înfrunta, cutezător, și-un taur
Simțindu-te-n puterea ta deplină.
Ce liniște-n lumina jucăuşă!
Nici n-o băgam în seamă, mai demult,
Închis într-al oraşelor tumult
Şi despărțit de gloată doar de-o uşă!
Da. Să respiri adînc şi să privești
Nevinovata gîzelor mişcare,
Hîrjoanele și harțele fireşti,
De Creator sădite-n *fiecare*,
Pecetluite de puterea firii
Ca la-nceput, în clipa zămislirii...

(Așezindu-și lornieta pe nas.)

Iată-ntr-un bloc de gresie o broască
Rîioasă. Nu clinteşte nici un ram.
Nu-şi scoate capul. Mă fixează. Cască.
Priveşte lumea printr-un ochi de geam.
Şi e *ea însăşi*, totuşi... *(Reflectînd.)*
În pruncie
Citii aşa ceva în zodiac,
Sau într-o carte de solomonie?
„El însuşi, totuşi..." Nu am ce să fac!

Observ că nu mai am, ca înainte,
Aceeaşi bună ţinere de minte.

(Întinzîndu-se la umbră.)

Ce bine-i să te-ntinzi la umbră-aici!
Aha! Ferigi! S-o fi mîncînd?

(Gustînd un pic.)

Ferigi!
Pentru-animale! Scrie în Psaltire,
În nu-ş ce loc: „Înfrînge-ţi a ta fire."
Şi mai departe: „Cine se smereşte
Se va-nălţa." *(Neliniştit.)*
Se va-nălţa, fireşte;
Şi eu acum mă voi smeri în toate,
Că-ntr-altfel nu se poate... nu se poate.
Sper să m-ajute, astfel, buna soartă
Să scap de-aici. Îmi va deschide-o poartă.
E-o încercare. Mîntuirea vine,
Dacă m-o ţine Domnul, de la sine...

(Îşi alungă gîndurile, aprinde o ţigară de foi şi priveşte spre pustiu.)

Pustiul ăsta-i fără de sfîrşit.
Un struţ în zare, numai. Greu de spus
De ce-a lăsat aicea, Cel-de-sus,
Deşertul ăsta mort şi-ncremenit!
Pecinginea aceasta fără margini
Tărîmu-acesta vlăguit şi pleş,
Fîşia asta tristă de paragini,
De la-nceputul lumii jalnic leş,
Pe care l-a zvîrlit aici, în pripă,
Uitîndu-l pe vecie. Ce risipă!
Dar stai! Spre est nu-şi fîlfîie pulpana
Oceanu-n soare? Nu. Fata morgana...
Marea-i spre vest, după colină. Sapă
Pe dedesubtul ei şi trage apă!

(Un gînd îi încolţeşte în minte.)

Da! Trage apă! Dealul nu e lat.
Şi dacă-ar fi în două despicat

Ar năvăli şuvoi de apă vie
Umplînd prăpăstiile din pustie,
Şi unduind pe-ntinderea-i întreagă
Acest mormînt ar prinde lesne vlagă!
Ochi i-ar da oazele. Ar prinde glas.
Pisc verde, nordic, ar părea Atlas,
Corăbiile-n voie ar pluti
Şi caravanele, spre miazăzi.
Pale de vînt ar răspîndi răcoare,
Ploaia-ar cădea din nori şi aşezare
Lîngă-aşezare-ar creşte, verde, ud,
Ar fi covorul ierbii. Da, în Sud,
Şi dincolo de al Saharei zid,
Ar fi un colţ înfloritor de lume.
În Tombuctù aş construi, anume,
O fabrică cu abur; şi rapid
Bornu[1]-aş coloniza. În siguranţă,
Prin Habes, în vagon, pe Nil în sus,
Exploratorul ar putea fi dus.
Rasa norvegă, rasă de prestanţă,
Şi care-i oarecum de neam regesc,
Eu m-aş încumeta s-o încuscresc,
În plin ocean, într-o splendidă oază,
Cu sîngele arab, spre-o nouă rasă.
Pe-un ţărm înalt, către ocean deschis,
Zidi-voi un oraş: Peeropolis,
Oraşul capitală. Lumea veche
S-a ramolit. Va fi fără pereche
Era lui Gynt. Să fie capital
Şi lucru-i ca făcut! Al mării val
O să-l descui cu-o cheie aurită,
Şi-o să cedeze-ncuietoarea porţii.
Da. Cruciada împotriva morţii!
Comoara îndelung agonisită,
Clocind în solul rînced, se descarcă.
Spre libertate ţările cutează;
Şi voi răcni ca cel asin din arcă,
Din ţărmu-acesta binecuvîntat,

[1] Stat african; în 1902 teritoriul său a fost împărţit între Nigeria şi Camerun.

Pînă-oi vedea că lumea se botează
În scalda libertății. Capital!
Se mai găsește-n Est sau Vest. Încearcă!
Dar pînă una alta: un regat...
Sau jumătate numai, pe un cal!

(Calul nechează la gura peșterii.)

Un cal! Podoabe, arme, haine! Vis!
Şi totuşi, nu! Stă pe o filă scris:
Voința mută munții... Bine! Dar
Poate să mute chiar un armăsar?
Soarta făcu acum pe cal să urc.
Ab esse ad posse[1] — vorba latinească.

(Îmbracă hainele și se cercetează.)

Sir Peer — acu din cap în tălpi ești turc!
Nu știe omu-n veci ce-o să pățească!
Aşterne-te la goană, cal sirep!

(Urcă în șa.)

Tii! Scări de aur! Zău, nu mai pricep!
După cum stă-n șa călare,
Cunoşti omul de neam mare.

(Pornește în galop prin pustie.)

(Cortul unui șeic arab, singuratic, într-o oază. Peer Gynt, în veșmintele sale orientale, se odihnește, tolănit pe perne. Bea cafea și fumează dintr-o pipă lungă. Anitra și un grup de tinere fete dănțuie și cîntă în onoarea lui.)

CORUL FETELOR

Profetul a venit!
Profetul, stăpîn peste tot ce-are chip,
Din cale, la noi s-a oprit,
Plutind peste marea de colb și nisip!
Profetul ce dă tuturora porunci,

---

[1] De la *a fi* la *a putea* (lat.).

Din cale la noi s-a oprit,
Plutind peste marea de pulberi adînci!
Răsune tobe şi cavale!
Profetul s-a oprit din cale!

ANITRA

Sirepu-i e alb ca smîntîna,
Ca-n rai, înspumat, un şuvoi!
Atingeţi cu fruntea ţărîna!
Şi stele-i sînt ochii-amîndoi!
Lucirea privirii n-o-ndură
Sărmana ţărînii făptură!
Venit-a prin marea pustie
De pieptu-i podoabe s-anină.
În juru-i se face lumină,
În urma lui, noaptea se-adună
Şi creşte fierbintea furtună!
Venit-a prin marea pustie!
Pustia sub pasu-i învie,
Podoabă-a ţărînii bătrîne,
Şi Kaba deşartă rămîne;
Aceasta-i a lui profeţie.

CORUL FETELOR

Răsune tobe şi cavale!
Profetul s-a oprit din cale!

(Fetele dansează în ritmul unei muzici line.)

PEER GYNT

Stă scris în cărţi — şi nu e un secret —
„Nu-i nimenea în ţara lui profet."
Decît în Charleston, printre armatori,
Mă simt mai bine-aici de mii de ori.
Era cam găunoasă acea treabă;
Precară şi neclară mai degrabă.
Întotdeauna m-am simţit străin.
Zău, ce mi-o fi venit să mă apuc
De sclavi şi de galere? Balamuc!

Dezordine, încurcături, venin!
Acelei vieţi eu nu-i mai aflu rost,
Şi mă împac cu gîndul că *a fost*.
Pe-un soclu aurit, cu orice chip
Să fii tu însuţi este, într-un fel,
Să-ţi construieşti o casă pe nisip.
Pentru ceasornic, haine şi inel,
Oameni în toată firea dau din coadă,
Iar pentru acul de cravată, iată,
Stau gata, bieţii, în genunchi să-ţi cadă,
Deşi nu-i nimeni ceas şi nici cravată.
Să fii profet, nu-i treabă încurcată.
Ştii, cel puţin, pe ce picior să stai.
Te urcă-n slavă, oamenii, *pe tine*,
Nu şilingii sau lirele sterline.
Da, eşti ce eşti, fără prea mult alai.
Nu-ţi pasă de noroc. N-aştepţi nimic:
Concesiuni, patente... De-aia zic:
Profet să fii, e pleaşcă mare. Ştiu:
S-a întîmplat să aflu, în pustiu,
Pe-acești copii ai firii. Iată, dar,
Cum am ajuns profet. E lucru clar:
Nu-i trag pe sfoară. E-o distanţă bună
Între răspuns profetic şi minciună.
De altfel, pot să mă retrag oricînd.
Nimica nu mă leagă. N-am de gînd;
Nu-i rău de loc! Şi e ceva privat.
Calul m-aşteaptă. Dacă vreau, rămîn;
Sau plec cum am venit. În rezumat:
Pe-mprejurare sînt deplin stăpîn.

ANITRA

(apropiindu-se de intrare)

Profet mărit!

PEER GYNT

Poruncă, roaba mea!

ANITRA

Pruncii deşertului, plin de speranţă,
Veniră-n faţa cortului, potop,
Nerăbdători să-ţi vadă chipul.

PEER GYNT

Stop!
Tu zi-le să rămînă la distanţă.
Le-aud de-acolo ruga. Să le spui
Că-n cortul meu n-au ce căta. Aşa!
Copila mea, tot neamul omenesc
E slab şi păcătos de felul lui.
Habar nu ai ce iute şterpelesc;
Adică, vreau să spun, păcătuiesc...
Ei, dar destul! Hai, fetelor, la joc!
Dansaţi şi-nseninaţi-l pe proroc.

FETELE

(dansînd)
Profetul milostiv e-ndurerat
Că fiii gliei săvîrşesc păcat!
Profetul bun, de cer a fost trimis
Să cheme păcătoşii-n Paradis.

PEER GYNT

(urmărind cu ochii dansul Anitrei)
Ca beţele pe tobă-n goana mare
Îi zdupăie picioarele uşoare.
E dată naibii şi cu vino-ncoace.
Are un trup ciudat, dar mie-mi place.
În lume nu-i frumos, precum se ştie,
Ce e frumos, ci doar ce-ţi place ţie.
Ce-i frumuseţea? Ban, al cărui schimb
Are valoare după loc şi timp.
Convenţie. Şi totuşi, de milenii,
Au mare preţ aceste ciudăţenii.
În dragoste, n-ai simţurile treze:
Umbli după prea slabe sau obeze,

După copile crude, băbătii,
Găsind că-s fade cele mijlocii.
Cam nespălată pe picioare. Mîna
Nu prea curată. Mai cu seamă, una.
Dar farmecul nu-i scade. Ba rezultă
Din toate-aceste neglijențe-aş spune.
Ascultă,-Anitra!

ANITRA

(apropiindu-se)
Roaba ta te-ascultă!

PEER GYNT

Îmi placi, copilă. Are gînduri bune
Profetul, tulburat; şi-ar vrea să-i stai,
Ca hurie[1], alăturea, în Rai.

ANITRA

Stăpîne, nu se poate!

PEER GYNT

Nu glumesc!
Pe viața mea că nu glumesc de loc!

ANITRA

Dar eu n-am suflet!

PEER GYNT

Lasă, că-ți găsesc.

ANITRA

Păi cum, stăpîne?

[1] În Coran, denumirea fecioarelor din Rai.

PEER GYNT

Știu eu! Ai noroc!
Am să te cresc eu însumi, ca profet.
N-ai suflet zici? Ești cam prostuță, zău!
Ți-ai dat în petic. De, îmi pare rău!
Dar pentru suflet loc ai berechet.
Ia vino-ncoace, țeasta să-ți măsor!
E loc destul. Știam eu. Să-ți spun drept,
S-ajungi departe tare nu m-aștept.
Prea mare suflet nu cred să primești,
Dar chiar și-așa, o să răzbești ușor.
Da, da, te-asigur eu c-o să răzbești.

ANITRA

Mărit profet, eu...

PEER GYNT

Zi! Nu te sfii!

ANITRA

Îmi vine greu să spun...

PEER GYNT

Vorbește! Zi!

ANITRA

De suflet nu-mi prea pasă... Dar mi-e dor...
Să-mi dai...

PEER GYNT

Ce-ai vrea?

ANITRA

(arătînd spre turbanul lui)
Opalul din turban!

PEER GYNT

(încîntat, întinzîndu-i bijuteria)

Anitra! Fiică-a Evei! Ca profet,
Şi ca bărbat, m-atragi ca un magnet!
E, ceea ce numea un scriitor:
„*Das ewig Weibliche zieht uns an*".[1]

(Noapte cu lună. Crîng de palmieri în faţa cortului Anitrei. Peer Gynt, cu alăută arabă în mînă, şade sub un copac. Şi-a tuns barba şi părul, arată mult întinerit.)

PEER GYNT

(cîntă, acompaniindu-se din lăută)

Cînd Paradisul, dinadins,
L-am zăvorît cu chei
Şi am pornit pe-al mării-ntins,
Frumoasele, cu glasul stins,
Se jeluiau pe chei.

Spre sud vîslii din răsputeri,
Împins de-al apei joc —
Şi-n mîndru golf cu palmieri
Şi răcoroase adieri —
Dădui eu luntrei foc.

De-atunci *per pedes*[2] am plutit,
Pe luntrea mea urcat.
Nori piscul Hieb au năpădit,
Eu, ca o păsăre-n zenit,
Un cînt am înălţat.

Anitra, vin întunecos
De palmier, vin bun!
Caşul de Angora, gustos,

---

[1] „Eternul feminin ne atrage." (germ.) Cunoscut vers al lui Goethe.
[2] Pe jos (lat.).

Şi el ca tine-i mai prejos;
Anitra, mă supun...

(Îşi atîrnă lăuta de umăr şi se apropie.)

Linişte! Ascultă, oare,
Cîntecul frumoasa mea?
În veşmintele-i uşoare
Poate stă după perdea.
Ssst! Parcă-i un dop ce sare
Brusc din sticlă, pe podea.
Iar şi iar! E-o suspinare
De iubire? Cînt de dor?
Nu! Anitra doarme-mi pare...
E un sforăit uşor.
N-o trezi, privighetoare!
Chiar cînd moartea te pîndeşte,
Trilul ţi-l prefaci în cînt,
Cînţi mereu, dumnezeieşte,
Cum ţi-e scris. Ca tine sînt,
Filomelă, ca şi tine
Care-n inimă strecori
Vraja nopţilor senine
Şi ai dragostei fiori.
Da, ne leagă-ntr-o fiinţă
Acest cîntec de alint.
Noi. Nimic cu neputinţă:
Filomela şi Peer Gynt!
Fata-n somnu-i să rămîie!
Dragostea-i mai dulce-aşa:
Buza, cupa o mîngîie
Fără a-ncerca să bea.
Dar s-arată. Iat-o, vine!
Şi, de-altminteri, e mai bine!

ANITRA

(ieşind din cort)

M-ai chemat, stăpîne, oare?

PEER GYNT

Da, profetul te-a chemat.
Un cotoi m-a deşteptat
Mieunînd după vînat.

ANITRA

Ah, stăpîne, de vînare
Nu-i ardea lui...

PEER GYNT

Dar de ce?

ANITRA

Mi-e ruşine!

PEER GYNT

Spune tare!

ANITRA

Mă roşesc...

PEER GYNT

(apropiindu-se)

Sau poate e
Ce-am simţit eu, bunăoară,
Cînd ţi-am dat opalul?

ANITRA

(înspăimîntată)

Vai!
Cum te-asemui tu, comoară,
Cu-n cotoi bătrîn!

PEER GYNT

Ia stai!
În privința asta, fată,
Nu-i de loc deosebire
Între mîță și proroc.

ANITRA

De pe buza ta-n neștire
Mierea glumei curge.

PEER GYNT

Iată!
Ca oricare-a ta surată
Judeci doar pe dinafară
Oamenii. De felul meu,
Sînt glumeț și plin de foc.
Dacă-am fi doar tu și eu...
Uneori îmi e povară
Masca aspră de profet;
Meseria nu-i ușoară,
Ai necazuri berechet;
Și necazul, vezi, te schimbă,
Te acrește. C-un cuvînt
Aste toate-s doar pe limbă,
Căci în fond, în *tête à tête*[1]
Sînt eu, Peer... așa cum sînt.
Deci, izgoni-vom pe profet
Și-așa cum sînt... voi fi al tău.

(Se așază sub un copac și o trage spre el.)

Anitra! Vino să te culci
Sub palmierii verzi. Noi doi.
Într-asta nu-i nimica rău.
Eu îți voi spune vorbe dulci
Și tu îmi vei zîmbi. Apoi,
Sub vraja miezului de noapte,
Ai să-mi îngîni și tu dulci șoapte,

---

[1] Între patru ochi (fr.).

Iar buzele, ca rodii coapte,
Ţi s-or deschide... Mîngîieri
Ne-om împărţi, sub palmieri.

ANITRA

(tolănindu-se la picioarele lui)
Cuvîntul tău e dulce cîntec,
Deşi nu-i aflu înţeles.
Stăpîne, spune-mi: e-un descîntec
Să capăt sufletul ales?

PEER GYNT

Ţi l-o trimite sfîntul Duh,
Dar ai să-l capeţi mai tîrziu,
Cînd slove de-aur, în văzduh,
Pe răsăritul purpuriu
Vor scrie: „Ziuă se făcu".
Abia atunci, copilă, tu
Ai să primeşti învăţătură.
Însă ar fi o neghiobie
Acum, în noaptea ce te fură,
Şi-n încropita ei căldură,
Cu hîrburi de filozofie
Să fac pe marele-nţelept.
Nu-i totul sufletul. Pe drept
Se socoteşte, şi s-a spus,
Că inima e mai presus.

ANITRA

Stăpîne, cînd grăieşti, îmi pare
Că văd opale-n scăpărare.

PEER GYNT

Subtilitatea e prostie
Ajunsă-n vîrf. La răzbunare
Ajung, cînd prea cumplit mă tem.

Laşul e crud, precum se ştie.
Cînd cade în exagerare
Şi cînd ajunge la extrem,
Chiar adevărul, cum să-ţi spui,
Se schimbă în contrariul lui.
Copilă, un zăvod sărman
Aş fi, de n-ar fi-n lume semeni
Cu sufletul ales, ce greu
Îşi taie cale spre liman.
Pe vremi, am cunoscut şi eu
Pe cineva cu ei asemeni,
Un giuvaer de om, şi care
Greşea, doar că-ntrecea măsura
Strigîndu-şi gîndu-n gura mare.
În jurul oazei, vezi arsura
Pustietăţii pînă-n zare?
Dacă-aş clinti doar din turban,
Pustiu-ntreg ar fi ocean
De unde pururi mişcătoare.
Dar să-i schimb faţa n-are rost.
De-aş face-aşa, aş fi un prost.
Ştii tu ce-nseamnă să trăieşti?

ANITRA

Învaţă-mă!

PEER GYNT

Să tot pluteşti
Pe fluviul timpului, în jos,
Să nu te uzi ci, sănătos,
Să fii tu însuţi. Draga mea,
Prin forţa bărbăţiei doar
Mai pot să fiu ce sînt. Bătrîn,
Vulturului nu-i mai rămîn
Nici fulgii. Bîrna veche, iar,
Se-ndoaie. A dinţilor podoabă
Şi-o prăpădeşte orice babă,
Un şontorog se ţine-n beţe;
Tot sufletul se ofileşte.

O, tinereţe, tinereţe!
Eu vreau, de-acuma înainte,
Să fiu sultanul tău, fierbinte
Şi aprig. Nu stăpîn, fireşte,
Ca într-un gyntian regat
De palmieri înconjurat,
Ci ca un sol, cînd poposeşti
În gîndurile feciorești.
Fetiţa mea, ai înţeles
Că inima eu ţi-am ales
Spre-a-ntemeia un califat
Scriindu-i tablele de legi?
Vreau dorurile tale-ntregi!
Vei fi a mea din tălpi în cap.
Da, voi domni ca un satrap,
Dar vreau să-ţi fac o închisoare
Din aur şi mărgăritare.
S-a zis cu viaţa *(nota bene*[1]:
Cu viaţa ta) dacă mă laşi.
Făptura ta cu ochi, sprîncene,
Grumaz, genunchii buclucaşi,
Va fi în întregime-a mea
Fără să zică *da* sau *ba*.
Gingaşe, darurile coapte,
Ca un sultan, în miez de noapte
Le voi culege: dulci ciorchini
În babilonice grădini.
Aşa că, dacă stau şi cuget,
E mult mai bine că n-ai suflet.
Atunci cînd îţi e plină ţeasta,
Te laşi furat de gînduri seci.
Ai să rămîi în starea asta
În care eşti. N-ai încotro.
Dar am să-ţi pun brăţări la glezne.
Va fi pentru-amîndoi mai lesne.
Voi fi *eu* sufletul tău, deci:
Aşa. Şi-ncolo... *status quo*[2].

(Anitra sforăie.)

---

[1] Ia aminte (lat.).
[2] Nici o schimbare. (lat.).

Cum? Doarme? Să n-o fi mişcat
Nimic din tot ce-am îndrugat?
Ba, fermecată de ce-am zis
Şi covîrşită de iubire,
Pluteşte-acuma lin, ca-n vis,
Spre un tărîm de fericire.

(Se ridică şi-i pune, în poală, giuvaeruri.)

Tu meriţi orice giuvaer!
Dormi... şi gîndeşte-te la Peer!
Dormi, dormi! Pe fruntea-ţi de regină
Coroana-mprăştie lumină.
În miezu-acestei nopţi senine,
Peer Gynt s-a biruit pe sine.

(Drum de caravane. Oaza rămasă departe, în urmă. Peer Gynt galopează prin pustiu pe calul său alb, ţinînd-o pe Anitra în faţă pe oblîncul şeii.)

ANITRA

Dă-mi drumu'! Muşc!

PEER GYNT

Stai, ştrengăriţă!

ANITRA

Ce vrei?

PEER GYNT

Ce vreau? Fii porumbiţă
Şi eu un şoim. În joacă! Stai încet!

ANITRA

Nu ţi-e ruşine? Tu, bătrîn profet!

PEER GYNT

Profetul, gîsco, nu-i bătrîn de loc.
La bătrînețe nu-ți arde de joc.

ANITRA

Dă-mi drumu'! Vreau acasă!

PEER GYNT

A, faci nazuri?
La tata socru-acasă! Ei, drăcie!
Păi după ce-am zburat din colivie
Vrei să ne-ntoarcem, iarăşi, la necazuri?
Copila mea, de altfel nici nu-i bine
Să stai prea multă vreme într-un loc.
Îşi pierd vecinii-ncrederea în tine,
Şi, mai ales atunci cînd eşti proroc,
Să te iveşti ca-n basme, fiind oaspăt,
Să pui degrabă ospeției capăt.
Fiii pustiei greu se-ncred. Ajungi
Să nu-ți mai folosească smirnă, rugi.

ANITRA

Tu, *eşti* profet?

PEER GYNT

Stăpînul tău şi-atît!

(Vrea s-o sărute.)

Uite, ciocănitoarea, face gît!

ANITRA

Dă-mi inelușul de pe inelar!

PEER GYNT

Anitra! Tot ce vrei îți dau în dar!

ANITRA

E vorba ta un cînt ameţitor!

PEER GYNT

Sînt ameţit de dragoste. Cobor.
Vreau calul să ţi-l port ca simplu sclav.

(Îi dă cravaşa şi descalecă.)

Ascultă, trandafirul meu suav!
Prin colb şi-arşiţă m-oi încumeta
Ca demn să fiu de răsplătirea ta.
Anitra, tu vezi bine că sînt june.
Deci fapta pe cîntare nu mi-o pune.
Poznaşă-i tinereţea: glumă, joacă.
Şi n-ai fi mereu aşa posacă,
Ai înţelege, scumpo, că mă număr
Printre glumeţi şi, *ergo*[1], că sînt tînăr.

ANITRA

Eşti tînăr, da. Inele ai?

PEER GYNT

Te cred!
Cu ghiotura. Zburd, uite, ca un ied!
Viţă de-ar fi, mi-aş împleti pe loc
Cunună. Hai! Sînt tînăr! Vreau să joc!

(Jucînd şi cîntînd.)

Eu sînt cocoş cu moţul roş
Şi tu eşti găinuşa.
Hop! Ai să vezi acuşa!
Eu sînt cocoş cu moţul roş!

ANITRA

Ai obosit! Sudoarea-ţi curge rîu!
Dă-mi mie să-ţi duc taşca de la brîu.

[1] Prin urmare (lat.).

PEER GYNT

Ți-o dau de tot, Anitra! Tot ce-mi ceri!
Cînd ești iubit, nu-ți trebuie averi!

(Dansînd iar și cîntînd.)

Peer Gynt e tînăr și poznaș,
Habar nu are ce-i pe lume!
De joacă-i arde și de glume!
Peer Gynt e tînăr și poznaș!

ANITRA

E veselie cînd profetul saltă!

PEER GYNT

Profetul dă-l încolo. Las-o baltă.
Ia haina mea!

ANITRA

Caftanul e prea lung,
Brîu-i prea larg, șalvarii nu m-ajung!

PEER GYNT

Eh bien![1]

(Îngenunchind.)

Fă-mă să urlu de durere!
Durerea, cînd iubești, e mîngîiere.
Cînd la castel vom face noi popas...

ANITRA

În Rai! E mult de mers?

PEER GYNT

Păi, cam vreo mie
De leghe.

[1] Ei, bine! (fr.).

ANITRA

Prea departe!

PEER GYNT

Pe vecie
Primi-vei sufletul făgăduit...

ANITRA

Îţi mulţumesc. Dar nu am trebuinţă.
Ţi-e dor, ziceai, de-un chin...

PEER GYNT

(ridicîndu-se)

Un chin cumplit.
De o durere scurtă, însă grea...
Să fiu, două-trei zile-n nefiinţă...

ANITRA

Anitra te ascultă! Bun rămas!
(Îi dă, cu biciuşca, o lovitură îndemînatică peste degete, şi o ia înapoi, prin deşert, în galop întins.)

PEER GYNT

(rămîne, o clipă, ca trăsnit)
Da! S-a-ntîmplat ce trebuia.

(Acelaşi loc. Un ceas mai tîrziu. Peer Gynt, grav şi dus pe gînduri, îşi dezbracă veşmintele turceşti unul cîte unul. Apoi scoate din buzunarul hainei o caschetă de călătorie, şi-o pune pe cap şi rămîne în hainele sale europeneşti.)

PEER GYNT

(zvîrlind cît colo turbanul)
Stă turcul colo, şi aici stau eu!
Păgînele deprinderi îmi atîrnau cam greu.

S-au dus cu haina. Nu pot a mă plînge
Că mi-au intrat, precum se zice,-n sînge.
Ce mi-o fi trebuit atîta chin?
Bine-i stă omului ca bun creștin.
De strai împăunat să se lipsească
Şi să păzească legea creștinească,
Să fie-ntreg cum e, să aibă parte
De un mormînt și-o cruce, după moarte.

(Face cîțiva pași.)

A naibii fată! Cum eram iubeț,
Puțin lipsi să-mi facă părul creț.
Să mă prefac în trol dacă-nțeleg
Cum m-am pierdut cu firea... om întreg.
Ei, am scăpat! S-a isprăvit de-acuma.
Un pas mai mult și mă-ntreceam cu gluma.
Da, am făcut-o fiartă. Mă consolez, un pic,
C-a fost împrejurarea de vină. De-aia zic:
Nu doar persoana mea era în joc,
Ci viața asta tristă de proroc,
De lîncezire și urît; o viață
Atît de searbădă, că-ți face greață.
Urîtă-i meseria de profet!
Te miști ca printr-o ceață, nu zici pîs,
Stai treaz de veghe veșnic, umbli-ncet,
Căci ești pierdut dacă te faci de rîs.
M-a amețit dumnezeiescul har
Şi m-am lăsat vrăjit de-o gîscă... Dar,
Cu toate astea... *(Izbucnind în rîs.)*
Zău așa! Prostii!
Cu țopăieli vrei timpu-n loc să-l ții,
Şi, împotriva valului, apoi,
Să lupți cu fandoseli; ca un cotoi
Să miauni pe o strună, să suspini,
Şi jumulit de pene să termini,
Ca un cocoș, punîndu-le în seamă
Profetului. Căci jumulit se cheamă
C-am fost. Da, jumulit! Mi-a mai rămas
La banca din America o brumă
Din ce-am avut și-n buzunar o sumă:
Destul ca să mă scoată din impas.

La urma urmei, e mai bine. Ştiu
Că nu-s legat de cal sau vizitiu,
De cufere, căruţe, zdruncinare...
Pe scurt: pe situaţie-s călare.
Ce drum s-apuc? Sînt multe căi. E drept,
Aici s-alege prostul de-nţelept.
Capitolul e încheiat ca şef
Financiar. Cu dragostea s-a zis.
Să merg ca racul înapoi, n-am chef.
„Ori încotro-ai porni, aceeaşi cale;
Încolo sau încoace, o cărare"—
Într-o istorie cu haz stă scris.
Să caut un ţel nobil, prin urmare,
Dar să-mi aducă şi ceva parale.
Ce-ar fi să-mi scriu eu viaţa, dar pe şleau,
Ca altora să fie pildă... sau
Aşa ceva... Am timp destul... Ori dacă,
În chip de temerar explorator,
Aş sparge crusta vremilor, opacă?
Ar fi ceva. Deşi nu-i prea uşor.
Atras întotdeauna de ştiinţă,
În cronici am citit cu sîrguinţă.
Vreau să colind pe căile-omenirii!
Şi vreau, pe al istoriei şuvoi,
Ca fulgul să plutesc, să retrăiesc —
La adăpost, ca simplu spectator —
Lupta spre bine-a marilor eroi;
Să văd cugetătorii şi martirii
Căzînd, întemeierea statelor
Şi prăbuşirea lor, pierind ca fumul
Vîrstele lumii... Vreau, într-un cuvînt,
Fluviul istoriei să-l smîntînesc...
Să nu uit însă să-mi procur volumul
Lui Becker, ca să pot să dibuiesc
Cronologia[1]. Recunosc, nu sînt
Prea învăţat, şi-i multă viclenie
În trebile istoriei. Dar, fie!
Adeseori, pornind la întîmplare,

---

[1] *Karl-Friedrich Becker* (1777–1806), erudit german, autorul unei cunoscute *Istorii universale*.

Ajungi la rezultate uimitoare...
E-nălţător să îţi alegi un ţel
Şi-apoi, trecînd prin foc, s-ajungi la el.

(Mişcat.)

Să-nduri de bunăvoie-atîta chin,
Să-ţi laşi prieteni, ţară şi cămin,
Şi bogăţia s-o arunci în vînt,
Să uiţi chiar al iubirii legămînt,
Spre-a da de-al adevărului mister!

(Ştergîndu-şi o lacrimă.)

Grozave sacrificii ţi se cer
Cînd viaţa cercetării ţi-o închini!
Sînt fericit cum n-am mai fost nicicînd!
Am dezlegat a vieţii taină, iată!
Şi hotărîrea mea-i nestrămutată.
Că-mi ies din piele, deci, nu-i de mirare:
Sînt eu aşa cum sînt — Peer Gynt cel mare,
Şi rege peste neamul omenesc.
Risipa-ntr-un întreg o ghemuiesc.
Căile vieţii nu se învechesc.
Ziua de azi nu face cinci parale,
Căci oamenii sînt simple tîrîtoare
Cu sufletul şi gîndurile goale.

(Dînd din umeri.)

Femeile, o rasă schimbătoare...

(Iese.)

(Zi de vară, sus, în munţii Nordului. O colibă în pădure. Un zăvor mare, de lemn, la uşa deschisă. Deasupra uşii, coarne de ren. Cîteva capre pasc lîngă cărarea care duce spre casă. O femeie de vîrstă mijlocie, bălaie şi frumoasă, toarce, şezînd afară, la soare.)

FEMEIA

(cîntă, cercetînd poteca)

Va trece primăvara, iarna rece
Şi vara caldă. Încă-un an va trece.

Dar într-o zi te vei întoarce, ştiu,
Şi eu te-aştept. Cuvîntul dat e viu.

(Adună caprele, apoi toarce şi cîntă iar.)

Să-ţi lumineze calea Domnul sfînt.
Să-ţi ocrotească viaţa pe pămînt.
Te-aştept să te întorci. De-o fi să pier,
Iubitul meu, ne-om întîlni în cer.

(În Egipt. În zori, cînd ziua se îngînă cu noaptea. Statuia lui Memnon, deasupra nisipului. Apare Peer Gynt care se opreşte şi priveşte o clipă în jur.)

PEER GYNT

Deci, mi-aş putea începe de-aici călătoria.
Sînt egiptean acuma, însă păstrînd tăria
Şi-avînd la bază *eul* gyntian.
Să-ncepem, deci, cu ţărmu-asirian.
De la crearea lumii dacă-aş porni a scrie,
M-aş pomeni că fac o blasfemie.
Aş vrea să merg pe-ale Scripturii căi,
Dar laicele urme răsar sub paşii săi.
Şi-apoi, ca să le puric aşa precum s-ar cere,
N-am plănuit şi nu am nici putere.

(Se aşază pe o lespede.)

Să mă aşez aicea şi să aştept — măreaţă,
Statuia să-şi înceapă cîntul de dimineaţă.
Mănînc ceva, şi-n circa statuii sar, uşor.
Aş vrea s-o văd oleacă şi prin interior.
Spre ţărmul Mării Roşii pornesc apoi. Măcar
Dacă-aş găsi mormîntul regelui Putifar.
Sînt asiat, aşadar. Grădinile-atîrnate
În Babilon afla-voi, faimoase dezmăţate.
Da, urme-ale culturii străvechi... Dintr-o suflare
Sub zidurile Troiei aş fi, apoi pe mare,
Tăind de-a dreptul calea, aş poposi, curînd,

În falnica și vechea Atenă. Cercetînd
Din piatră-n piatră,-aș merge prin trecătoarea unde
Viteazul Leonida, luptat-a, și-aș pătrunde
Elina cugetare. Afla-voi în cetate
Și închisoarea-n care s-a otrăvit Socrate.
Ba nu pot merge-acolo, că e război la greci.
Rămîne helenismul pe altă dată, deci.

(Cercetîndu-și ceasul.)

Ce-o fi cu soarele de nu răsare?
N-am timp de așteptat! În graba mare
Pornesc spre Troia.

(Se scoală și ascultă.)

Ce s-a întîmplat?
Ce-i murmurul acesta prea ciudat?

(Răsare soarele.)

STATUIA LUI MEMNON

(cîntă)

Din spuza zeului prind viață
Păsări ce cîntă-n dimineață.
Zeul atoateștiutor,
L-a întrupat pe luptător.
Buhnă-nțeleaptă, unde oare
Dorm păsările cîntătoare?
Cîntul ascunde un mister
Și cei care nu-l află, pier!

PEER GYNT

Nu-i vocea monumentului. Părere.
Trecutul glăsuiește prin statuie.
E melodia pietrelor ce suie.
Dar, ca savant, să-nsemn pe loc se cere.

(Notează în carnet.)

„Statuia cîntă. Cu urechea mea
Am auzit-o. Nu știu ce spunea.

A fost doar o iluzie? Mi-e teamă.
În timpul zilei, azi, nimic de seamă."

(Își vede de drum.)

(Împrejurimile satului Gizeh. Marele Sfinx, săpat în stîncă. Se văd în zare turlele geamiilor și minaretele din Cairo. Intră Peer Gynt. Privește cu luare-aminte Sfinxul—ba prin lornietă, ba făcîndu-și mîna pîlnie la ochi.)

PEER GYNT

L-am întîlnit cîndva, dar unde oare?
De cine-mi amintește această arătare?
Am mai văzut-o? Unde? În Nord? În Miazăzi?
E cineva. Dar cine oare-o fi?
Memnon, abia acum mi-am amintit,
E moșul cel din Dovre, chip leit,
Cum stă acolo țeapăn și pornit,
Cu bucile înfipte pe coloană.
Dar corcitura asta, lighioană
Cu chipul de femeie și de leu,
De un' s-o iau? Din basme doar. E zmeu,
Sau se asemuie cu cineva?
Din basme? Nu. Mi-am amintit. Da, da.
Ăsta e Bøyg care mi-a dat la mir,
Atunci cînd aveam febră... în delir.

(Apropiindu-se.)

Buzele, ochii-ntocmai. Ce spun eu!
Pare să fie mai isteț din fire,
Dar luat în mare, nu-i deosebire.
Așadar Bøyg, tu semeni cu un leu
Privit în plină zi, din spate! Oare
Mai știi să dai răspuns la ghicitoare?
Am să te pun îndată la-ncercare.

(Strigă spre Sfinx.)

Hei, Bøyg, cine ești tu?

O VOCE

(în spatele Sfinxului)

Ach, Sfinx, wer bist Du?[1]

PEER GYNT

Răspunde în nemţeşte ecoul? Sau visez?

VOCEA

Wer bist Du?

PEER GYNT

Ba, vorbeşte cu-nţeles.
Interesant! Şi nou! Ia să notez!

(Notează în carnet.)

„Ecoul în nemţeşte. Dialect berlinez."

(Begriffenfeldt se iveşte din spatele Sfinxului.)

BEGRIFFENFELDT

Un om!

PEER GYNT

Poftim, ecoul uimitor!

(Notează în carnet.)

„Concluzia o trag ulterior."

BEGRIFFENFELDT

(dînd semne de nelinişte)

O, *Lebensfrage*[2]! Mă scuzaţi! Ce-anume
Vă mînă-aici la margine de lume?

---

[1] Ah, Sfinxule, cine eşti? (germ.)
[2] Problemă vitală! (germ.)

PEER GYNT

Unui amic venii să-i dau bineţe.

BEGRIFFENFELDT

Cum? Sfinxului?

PEER GYNT

(dînd din cap afirmativ)

Amic din tinereţe.

BEGRIFFENFELDT

Grozav! Şi după-o noapte de calvar!
Îmi crapă capul! Sare-n ţăndări! Dar
Chiar îl cunoşti? Vorbeşte-atunci! Fii bun!
El cine este?

PEER GYNT

Da, pot clar s-o spun:
Este *el însuşi.*

BEGRIFFENFELDT

(sărind în sus)

Într-o fulgerare
Enigma îşi găseşte dezlegare.
El însuşi?

PEER GYNT

Da, asta-i părerea lui.

BEGRIFFENFELDT

El însuşi! Revoluţia departe nu-i!

(Scoţindu-şi pălăria.)

Cum vă numiţi?

PEER GYNT

Peer Gynt m-au botezat.

BEGRIFFENFELDT

Peer Gynt! Adînc! Era de aşteptat!
Peer Gynt! Necunoscutul prevestit
A căruia venire s-a-mplinit!

PEER GYNT

Nu, zău! Te pomeneşti că-l căutai?

BEGRIFFENFELDT

Peer Gynt! Ce-adînc şi tainic sună-n grai!
Ca un străvechi proverb! Aş vrea să ştiu
Ce sînteţi?

PEER GYNT

(cu modestie)

De! Am încercat să fiu
Eu însumi. Iată paşaportul meu.

BEGRIFFENFELDT

Aceleaşi vorbe tainice, mereu!

(Luîndu-l de mînă.)

Hai la Cairo-n grabă! L-am aflat
Pe-al tîlmăcirilor mare-mpărat!

PEER GYNT

Eu, împărat?

BEGRIFFENFELDT

Hai, vino!

PEER GYNT

Mă ştii cu-adevărat?

BEGRIFFENFELDT

(trăgîndu-l după el)

Al tîlmăcirilor mare-mpărat,
Pe fundamentul *propriului său eu!*

(La Cairo. Curte mare, cu ziduri înalte, înconjurată de clădiri. Ferestre cu gratii. Cuşti de fier. În curte, trei gardieni. Soseşte şi al patrulea.)

CEL CARE A VENIT

Schafmann, directorul pe unde-o fi?

UN PAZNIC

Păi l-am văzut ieşind în zori de zi,
Cu noaptea-n cap.

PRIMUL

Hm! Nu miroase-a bine...
Căci astă-noapte...

ALTUL

Sst! Iată-l că vine...

(Begriffenfeldt îl introduce pe Peer Gynt, încuie poarta şi vîră cheia în buzunar.)

PEER GYNT

(ca pentru sine)

Iată un om cu spiritul ales.
Orice-ar rosti întrece banalul înţeles.

(Privind în jurul său.)

Deci ăsta-i Clubul celor învăţaţi?

BEGRIFFENFELDT

De toate soiurile veţi găsi. Aflaţi
Că cercul celor mai subtili din ei
Numără, de curînd, o sută trei.

(Strigînd către paznici.)

Fuchs, Schafmann, Schlingenberg, Mikkel,
Imediat în cuşca de oţel!

PAZNICII

Cum? Noi?

BEGRIFFENFELDT

Păi cine altul? Mai repede... C-apoi...
Cît se-nvîrteşte lumea să ne-nvîrtim şi noi!

(Vîrîndu-i cu de-a sila în cuşcă.)

Sosit-a Peer cel mare. Deci n-am zor
De voi şi nici nu vreau să vă mai văd!

(Încuie cuşca şi aruncă cheia în fîntînă.)

PEER GYNT

Domnule doctor, scumpe director...

BEGRIFFENFELDT

Nici una şi nici alta. S-a sfîrşit!
Domnule Peer... aş vrea să vă transmit...
Ştiţi să tăceţi?

PEER GYNT

(din ce în ce mai neliniştit)
Dar ce este?

BEGRIFFENFELDT

Prăpăd!
Vreau să-mi promiţi că n-ai să te cutremuri.

PEER GYNT

Am să încerc.

BEGRIFFENFELDT

(îl trage într-un colț, vorbindu-i în șoaptă)
Ieri noapte la unsprezece ceasuri
Şi-a dat sfîrşitul adevărul absolut.

PEER GYNT

Doamne fereşte!

BEGRIFFENFELDT

Da. Cumplite vremuri!
Un lucru, pentru mine, extrem de neplăcut.
Da, o să am necazuri,
Încurcături şi neplăceri,
Căci întreprinderea aceasta, pînă ieri,
Era considerată balamuc.

PEER GYNT

Cum? Balamuc?

BEGRIFFENFELDT

Pricepi ce vreau să spun...

PEER GYNT

(palid, cu glas scăzut)
Pricep, cum nu. Ăsta-i complet nebun,
Dar nimeni nu-şi dă seama că-i năuc.

(Se îndepărtează.)

BEGRIFFENFELDT

(urmîndu-l)
M-ai înţeles în întregime, sper.
Căci e absurd cînd spun că a murit.

Exact ar fi: din piele şi-a ieşit,
Ca vulpea lui Münchhausen... ştii... Dar...

PEER GYNT

O clipă numai!

BEGRIFFENFELDT

(fără să-l slăbească)

Ba ca un ţipar,
Nu ca o vulpe. Ca din ochi un ac...
Şi s-a zbătut de zid...

PEER GYNT

Ei? Ce mă fac?

BEGRIFFENFELDT

Hîrşt, beregata! Şi prin crăpături,
Ţîşti! Şi-a ieşit din piele...

PEER GYNT

Vorbeşte într-aiuri!

BEGRIFFENFELDT

Fuga din sine, fără îndoială,
Va fi-n curînd urmată de-o răscoală
Pe apă şi uscat. Se înţelege
Că de la unş'pe noaptea, toţi nebunii
Au căpătat o minte strict normală,
Conform cu noul stadiu-al raţiunii.
Şi după buna logică, e lege
Că, începînd chiar din acel moment,
Orice-nţelept a devenit dement.

PEER GYNT

Vorbeşti de timp. Mă crede, am timpul limitat.

BEGRIFFENFELDT

A, timpul dumitale! Vezi, asta mi-a scăpat!

(Deschide ușa și strigă.)

Ieșiți afară! Timpul și veacurile mint!
Murit-a rațiunea! Slăvit fie Peer Gynt!

PEER GYNT

Prietene...

(Nebunii ies unul după altul în curte.)

BEGRIFFENFELDT

Ei, bun venit! E ora
Să-l salutați pe-acela ce-adus-a aurora;
Pe împăratul vostru...

PEER GYNT

Cum? Împărat?

BEGRIFFENFELDT

Vezi bine!

PEER GYNT

Prea mare cinste. Nu mi se cuvine.

BEGRIFFENFELDT

Ah! Lasă modestia! Într-un asemeni ceas
E deplasată, totuși.

PEER GYNT

Dați-mi puțin răgaz!
M-ați buimăcit.

BEGRIFFENFELDT

Buimac? Măreţul Peer
Care-a ghicit al Sfinxului mister?
Care-i el însuşi?

PEER GYNT

Vezi, aici e-aici.
Da, sînt eu însumi, precum bine zici.
Dar ceilalţi de-aici, de nu mă-nşală
Vederea, sînt săriţi din ei afară.

BEGRIFFENFELDT

Săriţi din ei! Eroare capitală!
Nimeni de-aici nu şi-a ieşit din piele.
El însuşi fiecare-i, şi fiecare zboară
Prinzînd vînt bun şi straşnic în vîntrele.
Închis ca-ntr-un butoi în eul său,
Dospeşte-n el şi se aruncă-n hău;
Se-astupă cu al eului său cep
Şi cetluieşte doaga la butoi.
De jalea altuia, pe cît pricep,
Nu plînge nimeni, fierbem doar în noi,
Şi sîntem noi, în gînduri şi în cuget,
Noi înşine sîntem, din tălpi în creştet;
Şi prin urmare, spre-a le fi-mpărat,
E limpede, ești cel mai indicat.

PEER GYNT

Mai bine m-ar lua dracu!

BEGRIFFENFELDT

N-ai stofă de erou!
Orice-nceput pe lume pare, desigur, nou.
„*El însuşi*". Vino-ncoace. Drept pildă, dacă vrei,
Am să aleg acuma pe cel mai bun din ei.

(Unei figuri sumbre.)

Ei, bună ziua Huhu! Ia spune-ne tu nouă
De ce întotdeauna îţi ninge şi îţi plouă?

HUHU

Cum aş putea fi altfel, cînd oamenii aleşi
Pier unul după altul, ne-nţeleşi?

(Către Peer Gynt.)

Tu eşti străin. Ascultă! Ai rădbare?

PEER GYNT

(înclinîndu-se)

Sînt gata să te-ascult.

HUHU

Dă-mi ascultare!
Scapără spre est, în zare,
Ţărmurile malabare.
Olandezii, portughezii,
O cultură-nsămînţară,
Însă sînt, în astă-ţară,
Băştinaşi, malabarezii.
Limba lor e-amestecată.
Ei, azi, stăpînesc limanul,
Dar, în vremea de-altădată,
Domn era urangutanul.
Mîrîia-n pădurea deasă
Singur, ca la el acasă,
Şi urla, strîmbîndu-şi gura,
Cum l-a zămislit natura.
Da, urla, urla în lege,
Căci era stăpîn şi rege.
Însă hoardele străine
Încîlciră graiul bine.
Patru veacuri încheiate
Noaptea stăpîni-n cetate;
Şi aceste nopţi, se ştie,
Ţin popoarele-n robie.
Strămoşeştile murmùre
Amuţiră în pădure,
Şi, fără vorbirea trează,
Gîndul nu se întrupează.

Toate rasele corcite,
Portughezii, olandezii —
Nu mai spun, malabarezii —
Sînt la fel primejduite.
Am luptat să se-ntărească
Limba noastră strămoşească,
Şi, dînd leşului alt suflet,
Dreptul am cerut la urlet,
Urletul, care-i urzeală
În producţia orală.
Dar truda mea s-a-ntors în chin.
Cred că pricepi de ce suspin.
Mulţumesc de ascultare.
Nu cunoşti vreun leac? Şi care?

PEER GYNT

(încet, pentru sine)

Eşti cu lupii împreună:
Urlă, deci, şi tu la lună.

(Cu glas tare.)

Prietene, ştiu că-ntr-un loc
Se află-n codrii din Maroc
O specie de maimuţoi
Lipsiţi de cîntec şi cuvînt.
Între malabarezi şi voi
E-asemuire — aşa zicînd —
Şi-ar fi un gest pilduitor
Să vă mutaţi în ţara lor,
Dîndu-le-o mînă de-ajutor.

HUHU

Mulţumesc de ascultare.
Urmez sfatu-n graba mare.

(Cu un gest plin de măreţie.)

Respins de Est, în Vest purced,
La cimpanzei să fiu aed.

(Iese.)

BEGRIFFENFELDT

Era sau nu el însuşi? Nu mă-ndoiesc de fel.
Plin ochi de eul său: el, numai el.
De *sine însuşi* vorbele-i sînt pline.
E însuşi el în forţa de-a izbucni din sine.
Hai să-ţi arăt pe altul acum. Să vezi minunea.
Şi ăsta, de aseară-i certat cu raţiunea.

(Adresîndu-se unui felah care poartă o mumie în circă.)

Ei, rege Apis! Ce faci prea-nălţate?

FELAHUL

(furios, către Peer Gynt)
Sîntem eu regele Apis?

PEER GYNT

(ascunzîndu-se în spatele doctorului)
Vedeţi, în aste toate
Nu mă pricep prea bine; abia-s aici de-un ceas.
Dar cred că da, cînd judec după glas.

FELAHUL

Şi tu minţi!

BEGRIFFENFELDT

Preamărite, binevoiţi a spune
Cum fuse întîmplarea.

FELAHUL

De minune!

(Către Peer Gynt.)

Îl vezi pe ăla din spinare?
Regele Apis se numea.
Acum îl port ca pe-o mumie,
S-a prăpădit, e mort sadea.

El piramidele durat-a
Şi Sfinxul mare a săpat;
Cum zice doctorul, cu turcii
S-a războit în lung şi-n lat.
Egiptul l-a slăvit; de-aceea,
Ca pe un zeu de-a pururi nou,
Şi pe altarele din temple
L-a-nfăţişat în chip de bou.
Că *Io* sînt acel rege Apis
E clar, cum e afară zi;
Şi dacă te-ndoieşti o clipă,
Numaidecît voi dovedi.
Regele Apis, la vînare
Mînat de aprige nevoi,
Şi coborînd din şa o clipă,
S-a uşurat pe-ogor, la noi.
Pămîntul, îngrăşat de rege,
Cu grîne m-a hrănit. Dovezi
Sînt coarnele aflate-n creştet
Pe care însă nu le vezi.
Rău e că nimenea puterea
Nu vrea să-mi preamărească. Ah!
Sînt din născare boul Apis
Dar oamenii mă cred felah.
De-ntrezăreşti vreo scăpare
Dă-mi sfatul neprecupeţit:
Cum să cîştig asemănarea
Regelui Apis, preamărit?

PEER GYNT

Duraţi, Mărite, piramide
Şi Sfinxul mare, în regat;
Cum zice doctorul, cu turcii
Vă războiţi în lung şi-n lat

FELAHUL

Uşor de zis. Dar păduchiosul
Felah, sărman între sărmani,
Abia îşi apără coliba

De şoareci şi de şobolani.
Găseşte, omule, o cale
Mai lesnicioasă, spre-a putea
S-ajung măritul rege Apis
Pe care-l port în cîrca mea.

PEER GYNT

Ce-ar fi, Mărite, să te spînzuri,
Să zaci într-un sicriu de preţ,
Desăvîrşind asemuirea
De-a pururi ţeapăn şi măreţ?

FELAHUL

Aşa e! Viaţa pe-o frînghie!
Trăiască ştreangul! Chiar de-or fi
La început, mici diferenţe
Cu vremea ştiu că vor pieri.

(Se depărtează şi începe să-şi pregătească cele necesare pentru spînzurat.)

BEGRIFFENFELDT

Domnule Peer, o personalitate.
Om cu metodă.

PEER GYNT

Da. Tot ce poate.
Îşi vîră gîtu-n ştreang! O, Doamne sfinte!
Îmi vine să leşin. Îmi ies din minte.

BEGRIFFENFELDT

O stare trecătoare. Scapi repede de ea.

PEER GYNT

Scap? Scap spre ce? Spre unde? Mă scuzi... dar am plecat.

BEGRIFFENFELDT

(oprindu-l)

Ce, ești nebun?

PEER GYNT

Nu încă... Nebun, zici? Nu cumva...

(Larmă. Ministrul Hussein trece prin mulțime.)

HUSSEIN

Mi s-a vestit un oaspete-mpărat.

(Către Peer Gynt.)

N-oi fi chiar dumneata?

PEER GYNT

(buimăcit)

Așa se pare.

HUSSEIN

Bun! „Notele“ acestea așteaptă un răspuns.

PEER GYNT

(smulgîndu-și părul)

Dă-i drumul înainte! Departe am ajuns!

HUSSEIN

Nu vreți să mă cinstiți cu-o cufundare?

(Făcînd o plecăciune adîncă.)

Eu sînt o peană.

PEER GYNT

(înclinîndu-se și mai adînc)

Nu mă îndoiesc.

Eu sînt un pergament împărătesc.

HUSSEIN

Povestea mea e scurtă. N-am noroc:
Trec drept o nisiparniță, și eu sînt toc.

PEER GYNT

Povestea mea e și mai scurtă. Iată:
Sînt pagina mereu imaculată.

HUSSEIN

Oamenii, să priceapă la ce sînt bun, nu-i chip.
Pe foi, din mine-aruncă o brumă de nisip.

PEER GYNT

Am fost o carte dată unei femei în dar.
Nebuni sau buni — o simplă greșeală de tipar.

HUSSEIN

Gîndiți-vă la mine cîte ponoase trag:
Nicicînd să nu m-ascută, ca peană, un briceag!

PEER GYNT

(sărind în sus)

Îți dă prin gînd ce-nseamnă să fii un ren? Auzi!
Să nu simți sub copite pămîntul! Să tot zburzi!

HUSSEIN

Sînt bont din cale-afară. Degrabă, un cuțit!
Se prăbușește lumea de nu sînt ascuțit!

PEER GYNT

Ar fi păcat de lume, pe care Dumnezeu
A întocmit-o bine, trudindu-se din greu.

BEGRIFFENFELDT

Poftim cuţitul!

HUSSEIN

(înşfăcîndu-l)

Straşnic! M-ascut în toată graba!
Şi am să prind cerneală!

(Îşi taie beregata.)

BEGRIFFENFELDT

(ferindu-se)

Nu împroşca degeaba!

PEER GYNT

(tot mai neliniştit)

Ţineţi-l!

HUSSEIN

Da. Întocmai. Aşa e: să mă ţie.
Da, ţineţi bine tocul în mînă! Vreau hîrtie!

(Cade.)

S-a isprăvit. Post scriptum să însemnaţi mai jos:
„A fost cîndva pe lume un toc fără folos."

PEER GYNT

(ameţit)

Cine sînteţi? Eu cine-s? Opreşte, Tu, Cel mare!
Sînt tot ce vrei: trol, turc, un păcătos...
Ceva se frînge-n mine... îndurare...

(Strigă.)

Cum să te chem, nu-mi mai aduc aminte!...
Ajută-mă!... Te-ndură-al smintiţilor părinte!...

(Îşi pierde simţirea.)

BEGRIFFENFELDT

(cu o coroană de paie în mînă, sare și se așază călare pe el)

Ah! Cîtă măreție! Blagoslovit de cer,
El și-a ieșit din sine! E rege-ncoronat!

(Îi apasă coroana pe cap și strigă.)

Trăiască-al eului mare-mpărat!

SCHAFMANN

(din cușcă)

Es lebe hoch der grosse Peer![1]

Actul V

(În Marea Nordului, aproape de coasta norvegiană, pe puntea unei corăbii. Apus de soare. Vremea prevestește furtună. Peer Gynt, bătrîn vînjos cu părul și barba sure, stă la pupă, pe dunetă. E îmbrăcat pe jumătate marinărește, cu surtuc și cizme cu carîmbi înalți. Hainele sînt vechi și roase. Obrazul, ars de vînt, are o expresie aspră. Căpitanul vasului stă la timonă. Marinari la pupă.)

PEER GYNT

(rezemîndu-și mîinile de balustrada punții și privind spre țărm)

Căruntul Halling și-a-mbrăcat cojocul.
Iată-l cum se fălește-n amurgul roș ca focul.
Frate-său Jøkle,-n spate, parcă de stînci s-agață
Cu țurțuri verzi pe sarica-i de gheață.
Lavina pare-n zare o gingașă fecioară

[1] Trăiască marele Peer! (germ.)

Şi-n văluri de in, albe, zăpada o-nfăşoară.
Dar ce să mai vorbesc! Sînteţi asemeni
Precum vă ştiu, prieteni: sure cremeni.

CĂPITANUL

(strigă)

Doi marinari la cîrmă! Fanaru-aprindeţi grabnic!

PEER GYNT

Se înteţeşte vîntul.

CĂPITANUL

La noapte-avem furtună.

PEER GYNT

De-aici se vede Ronde?

CĂPITANUL

Nu, cîtuşi de puţin.
Fonne i-ascunde faţa mereu, ca un zăbranic.

PEER GYNT

Dar Blåhø?

CĂPITANUL

Nu, nici el. Pe vreme bună,
Se vede Galdhøpigg, de pe catarg.

PEER GYNT

Dar Hårteig unde-i?

CĂPITANUL

(arătindu-i)

Colo, către al zării larg.

PEER GYNT

Aşa, deci!

CĂPITANUL

Văd că locul nu vi-i de loc străin.

PEER GYNT

Cînd am plecat din ţară, trecui pe-aici. Se ştie:
Pe fund rămîne zaţul cînd sorbi paharul plin.

(Scuipă şi priveşte coasta.)

Acolo, după creasta de steiuri, albăstrie,
În negrele gîtlejuri de văgăuni adînci,
Între rîpoase ţărmuri şi prăvălite stînci —
Şi-acolo trăiesc oameni.

(Întorcîndu-se spre căpitan.)

Se-nalţă, ici, colea,
La mari distanţe-o casă în ţara asta...

CĂPITANUL

Da,
Sălaşuri risipite de oameni nevoiaşi.

PEER GYNT

În zori sîntem acolo?

CĂPITANUL

Nădăjduiesc. Doar dacă
N-o să ne fie noaptea şi bezna ei vrăjmaşi.

PEER GYNT

Spre-apus se-ndeasă norii.

CĂPITANUL

Aşa e!

PEER GYNT

Stai oleacă!
Să-mi spui cînd tragi la mal. Căci am de gînd
Să-i miluesc, cu bani, pe marinari.
Să nu uiți!

CĂPITANUL

Mulțumiri!

PEER GYNT

Nu sume mari.
Minele de-aur le-am pierdut pe rînd.
Norocul și cu mine sîntem cam la cuțite.
Ți-am dat ceva-n păstrare. Atîta, pasămite,
Mi-a mai rămas. Restul s-a dus la dracu'.

CĂPITANUL

Destul să vă respecte tot săracu'
De pe meleagul ăsta.

PEER GYNT

N-am rude. Așadar,
N-o să-l aștepte nimeni pe cel plecat hoinar.
Scăpai de-nghesuială și îmbrînceli, pe chei.

CĂPITANUL

Vine furtuna!

PEER GYNT

Dacă vreunul dintre ei
E prea lipsit, să-mi spui, căci deocamdată
Să știi că n-am nevoie de bani.

CĂPITANUL

Prea bine. Iată
Un gest frumos. Mai toți au stare proastă.

Mai toţi au casă grea: copii, nevastă...
Şi cu simbria nu se-ajung de loc.
Cînd le-o cădea pe cap aşa noroc,
Au să vă nalţe-n slavă, ca pe un Dumnezeu.

PEER GYNT

Zici că au prunci, neveste şi d-asta o duc greu?
Sînt însuraţi?

CĂPITANUL

Păi, care din ei nu-i însurat?
Dar bucătarul trage, rău, targa pe uscat.
Îi flămînzesc copiii şi nimănui nu-i pasă...

PEER GYNT

Sînt însuraţi! I-aşteaptă, deci, cineva acasă
Cu dor şi bucurie. Ce fel de bucurie?

CĂPITANUL

De oameni nevoiaşi...

PEER GYNT

Şi ce-o să fie
Cînd s-or afla-mpreună?

CĂPITANUL

Nevasta, de mîncare
Tot ce-i mai bun aduce...

PEER GYNT

Şi-aprinde-o lumînare...

CĂPITANUL

Ba, două chiar. Şi umple paharul cu rachiu...

Şi stau la căldurică. E foc în sobă. Ştiu.
Copiii-n jur fac larmă. E-atîta gălăgie
Că nu se mai aude ce spun. Şi bucurie
Zici că se cheamă asta?

CĂPITANUL

De marinari sărmani.
Şi gîndul dumitale de-a-i ajuta cu bani
E-o binecuvîntare...

PEER GYNT

(izbind cu pumnul în balustradă)

Ce, crezi că m-am ţîcnit?
Să le deşert în palme avutu-agonisit
Doar ca să-şi simtă pîntecul sătul?
Ca să adun avere, am pătimit destul.
Pe bietul Peer Gynt nimeni nu-l va primi pe
chei.

CĂPITANUL

Sînt banii dumitale şi faci cu ei ce vrei.

PEER GYNT

Sînt banii mei, aşa e. Să n-am încurcătură!
Să-mi faci, deci, socoteala cînd om ajunge-n
port.
Din Panama, biletul şi speze de transport.
Ceva rachiu la oameni. Mai mult nici o lăscaie.
De nu mi-oi ţine vorba, dă-mi una peste gură.

CĂPITANUL

Vă datorez chitanţa. Atît. Nu şi-o bătaie.
Iertaţi-mă. Am treabă. Furtuna nu se-ndură.

(Se îndreaptă spre puntea superioară a corăbiei. S-a întunecat. Se aprind luminile în cabine. Hula mării creşte. Ceaţă şi nori grei.)

Să ai acasă-o droaie de copii,
Să-ţi sară-n jur, cînd te întorci, zglobii,
Să ştii că cineva te are-n gînd
Cînd pleci... La mine nimeni nu s-a gîndit, nici-
cînd...
Şi luminări... Le fac eu felul, lasă!
Le dau să bea pîn-or cădea sub masă.
Pe ţărm n-ajunge nimeni, din dracii ăştia, treaz.
Să-şi suduie nevasta, ca omul la necaz,
Să-şi blesteme copiii, să nu ştie ce-ngaimă,
Să dea cu pumnu-n masă, să răspîndească spaimă.
Femeile, cu pruncii tîrîş, s-o ia la goană
Urlînd... Le stric eu cheful. Fac pomană!

(Corabia se înclină foarte tare; Peer se poticneşte şi e gata să-şi piardă echilibrul.)

S-a clătinat, nu glumă! Ei, drăcie!
Trudeşte marea asta parc-ar primi simbrie.
Nu s-a schimbat nimica: tot nordu-i călăuz,
Şi valul mării-acelaşi: potrivnic şi ursuz.

(Ascultînd.)

Ce strigăt fu acesta?

MARINARUL DE CART

(la pupă)
Vas sfărîmat, sub vînt!

CĂPITANUL

(în mijlocul punţii, comandînd)
Cu vîntul înainte! Propteşte cîrma bine!

TIMONIERUL

Sînt oameni pe epavă, cumva?

MARINARUL DE CART

Trei parcă sînt.

PEER GYNT

Dați drumul bărcii-n apă.

CĂPITANUL

E şubredă. Nu ţine.

(Se îndreaptă spre proră.)

PEER GYNT

Să nu-ţi vină a crede!

(Cîtorva, din echipaj.)

Udaţi-vă un pic!
Scăpaţi-i! Sînteţi oameni!

ŞEFUL DE ECHIPAJ

Nu-i de făcut nimic!
E prea turbată marea.

PEER GYNT

Strigă iar!
Şi vîntul urlă! Frate bucătar,
Nu vrei să-ncerci? Plătesc!

BUCĂTARUL

Ce? Nu ţi-e bine?
Nici pentru douăzeci lire sterline!

PEER GYNT

Creştini sînteţi? Ba cîini! Nici nu vă pasă
Că-s şi ei oameni. Că-i aşteaptă acasă
Nevasta şi copiii.

ŞEFUL DE ECHIPAJ

S-aştepte mult şi bine.

CĂPITANUL

Valul dă gata vasul!

TIMONIERUL

Începe să se-ncline!

PEER GYNT

Vă place, nu?

ŞEFUL DE ECHIPAJ

Deseară, căpitane,
Vor fi mai mult pe lume, trei vădane.

(Furtuna creşte. Peer Gynt se îndreaptă spre pupă.)

PEER GYNT

Ticăloşită-i lumea! E oare cu putinţă?
S-a dus şi omenia şi bruma de credinţă.
Fac un pospai de bine şi-apoi o iau la fugă!
Nu se mai tem de Domnul şi nu mai cred în rugă.
Pe noapte şi furtună-i primejdie. Părinte,
N-au cutezat să-şi pună nici unul viaţa-n joc.
Netrebnicii, gîndesc că-i mai cuminte
Să-şi vadă de-ale lor. Dar eu, de loc
Nu-s vinovat. N-am pregetat o clipă
Să le plătesc, să fac de bani risipă.
Dar ce folos? Cum zice şi una din zicale:
„E cugetul curat o pernă moale".
O fi, dar pe uscat, nu pe ocean.
Cînd marea-i răsculată, nu face nici un ban,
Chiar dacă te deosebeşti de gloată,
Căci pe ocean, tu însuţi nu poţi fi niciodată.
Te-amesteci cu mişeii: matroz şi bucătar;
Şi cînd le sună ceasul, porneşti la măcelar
Cu turma-ntreagă, nu te ştie nime,
Şi nimeni nu te smulge din mîrşava mulţime.
Te duci pe copcă, nimeni nu te-ntreabă.
Greşeala e c-am fost eu prea de treabă.

De-asta trăsei ponoase fără număr.
Aş şti eu cum s-o-ntorc de-aş fi mai tînăr.
Da, mi-ar cînta în strună... Tîrziu nu-i nici acum.
Se va zvoni că Peer Gynt se-ntoarce de la drum
Bogat şi plin de falā. Averea ce-am avut
Vreau s-o răscumpăr, apoi voi înălța-n ținut
Mîndrețe de castel, mai mare dragul.
Dar nu vreau nimenea să-mi treacă pragul.
Să stea, milogi, cu cuşma-n mîini, la poartă.
Da, n-au decît să-şi plîngă trista soartă.
N-am să le dau un sfanţ să-i văd crăpînd
Şi-o să le intre bine-n cap un gînd:
C-aşa cum sînt, sînt încă de temut.

CĂLĂTORUL STRĂIN

(răsare, din întuneric, în fața lui Peer Gynt și îl salută prietenos)

Bună seara!

PEER GYNT

A, bună seara! Nu v-am văzut pînă acum!

CĂLĂTORUL

Eu sînt, dacă-mi permiteți, tovarăşul de drum.

PEER GYNT

Aşa! Credeam că-s singur pe punte pasager.

CĂLĂTORUL

V-ați înșelat. E limpede-acum, sper.

PEER GYNT

E de mirare, însă, c-abia în astă-seară
Vă întîlnesc.

CĂLĂTORUL

Eu ziua nu umblu pe afară.

PEER GYNT

Sînteţi bolnav? Alb ca un sloi de gheaţă!

CĂLĂTORUL

Ba-s teafăr tun. Aşa sînt eu la faţă.

PEER GYNT

Furtuna se-nteţeşte.

CĂLĂTORUL

Da. Slavă Celui mare.

PEER GYNT

Cum slavă?

CĂLĂTORUL

Numai valuri cît casa pînă-n zare...
Îmi lasă gura apă! Păi nu-i aşa? Năpasta
Va scufunda corăbii destule-n noaptea asta!
Şi leşuri. Cîte leşuri vor fi pe ţărm! Grămezi!

PEER GYNT

Ferească Domnul!

CĂLĂTORUL

Spune-mi: ţi s-a-ntîmplat să vezi
Un spînzurat sau poate un înecat, chip hîd?

PEER GYNT

Curată nebunie!

CĂLĂTORUL

Da. Leşurile rîd.
Dar rîd în silă, mutra li se schimbă.
Rîd, cei mai mulţi, muşcîndu-se de limbă.

PEER GYNT

Să piei din ochii mei!

CĂLĂTORUL

O întrebare!
Să zicem că o stîncă în faţă ne răsare
Şi vasul se scufundă...

PEER GYNT

E cu putinţă, crezi?

CĂLĂTORUL

La întrebarea asta nu ştiu ce să-ţi răspund...
Eu scap şi dumneatale te prăvăleşti la fund...

PEER GYNT

Ah! Baliverne!

CĂLĂTORUL

Totuşi se-ntîmplă-ades, pe apă.
Şi-atunci cînd eşti cu un picior în groapă,
Eşti mai milos... C-aşa e firea noastră.

PEER GYNT

(băgînd mîna în buzunar)
Vrei bani?

CĂLĂTORUL

Nu. Dăruiţi-mi cadavrul dumneavoastră.
Îmi e de-ajuns. Ce ziceţi?

PEER GYNT

Nu! Asta-i prea de tot!

CĂLĂTORUL

Spre binele ştiinţei. Aţi înţeles, socot.
Cadavrul, stîrvul numai...

PEER GYNT

Piei! Mare idiot.

CĂLĂTORUL

Gîndeşte-te! Nu-i lucru de-aruncat.
Te vede-o lume-ntreagă tăiat şi disecat.
Eu caut sediul viselor; de-aceea
Te tai atent şi critic, sperînd să aflu cheia...

PEER GYNT

Hai, cară-te!

CĂLĂTORUL

Ascultă: odată înecat...

PEER GYNT

Taci, piază rea! Furtuna s-a mai încrîncenat.
Vrei să-nteţeşti prăpădul? Furtună şi potop!
Şi marea se tot umflă parcă-ar avea drept scop
De vii să ne înghită. Şi dumneata cobeşti...

CĂLĂTORUL

Nu-i vreme de palavre şi poveşti.
Curînd se vor petrece schimbări cum nu gîndeşti.

(Salutînd prietenos.)

Ne întîlnim la fund, în apa rece,
Sau poate mai-nainte. Şi pînă-atunci îţi trece...

(Intră în cabină.)

PEER GYNT

Siniştri sînt savanţii. Nelegiuiţi. Atei.

(Către şeful de echipaj, care trece prin faţa lui.)

Prietene, o vorbă. Răspunde-mi, dacă vrei,
Cine-i trăsnitul ăla de-şi zice pasager?

ŞEFUL DE ECHIPAJ

Eu ştiu că sînteţi singurul!

PEER GYNT

Mister!
Se-ncurcă treaba.

(Către mus, care iese din cabină.)

Cine s-a strecurat, răspunde,
Acuma în cabină?

MUSUL

Cîinele de pe punte!

(Îşi vede de drum.)

MARINARUL DE CART

(strigă)

Pămînt în faţă!

PEER GYNT

Cufărul! Degrabă!
Aduceţi-l pe punte!

ŞEFUL DE ECHIPAJ

Avem noi altă treabă!

PEER GYNT

Ei, fleacuri, căpitane! Glumeşte omul! Dar
Fii sigur că-l ajut pe bucătar.

CĂPITANUL

S-a frînt catargul!

TIMONIERUL

Vela se rupe de parîmă!

ŞEFUL DE ECHIPAJ

(strigă)

Prora cedează!

CĂPITANUL

Vasul se sfărîmă.

(Corabia trosneşte şi se înclină. Larmă, învălmăşeală.)

(Lîngă ţărm, printre recife şi stînci. Corabia se scufundă. Prin ceaţă se zăreşte o luntre cu doi oameni. Un val o izbeşte, o umple şi o răstoarnă. Se aude un ţipăt. Un răstimp de tăcere. Apoi se zăreşte fundul luntrei ieşind la suprafaţă şi, alături, răsărind din valuri, capul lui Peer Gynt.)

PEER GYNT

O luntre! Ajutor! Pier... pier în hău!
O, Doamne, mîntuieşte-ţi robul tău!

(Se agaţă de barcă.)

BUCĂTARUL

(plutind de cealaltă parte a bărcii)

O, Doamne,-ndură-te de pruncii mei!
Ajută-mă să mă întorc la ei!

(Se agață și el de barcă.)

Ia mîna!

BUCĂTARUL

Ia-o tu!

PEER GYNT

Dau!

BUCĂTARUL

Dau și eu!

PEER GYNT

Te bat și te arunc ca pe-un pietroi!
Dă drumul! Luntrea-ntoarsă nu poate duce doi!

BUCĂTARUL

Asta știu eu! Dă drumul!

PEER GYNT

Te-arunc în apă!

BUCĂTARUL

Greu!

(Se luptă. Bucătarului îi scapă o mînă. Se agață, strîns, cu cealaltă.)

PEER GYNT

Jos laba!

BUCĂTARUL

Fie-ţi milă şi cruţă-mă... Doar ştii
Că mă aşteaptă-acasă o droaie de copii.

PEER GYNT

Eu trebuie să scap cu viaţa-ntîi,
Că nu am nici copii, nici căpătîi.

BUCĂTARUL

Dă drumul! Ai trăit destul! Sînt tînăr!

PEER GYNT

Hai, cară-te! Mi-atîrni prea greu de umăr.

BUCĂTARUL

Îndură-te, că las în urmă jale...
Nu plînge nimeni după dumneatale.

(Scoate un ţipăt şi îşi dă drumul.)

Mă-nec!

PEER GYNT

(îl prinde)

Ba te mai ţin. Poate-i fi vrînd
Să zici un „Tatăl nostru"?

BUCĂTARUL

Of! Mi-a pierit din gînd!
Văd negru înainte!

PEER GYNT

Zi, în fugă!

BUCĂTARUL

Dă... dă-ne nouă...

PEER GYNT

Cu frînturi de rugă
Nu faci nimic. Zi, frate bucătar!

BUCĂTARUL

Dă... dă-ne nouă pîinea noastră...

PEER GYNT

Iar?
Ai fost, se vede, şi brutar puţin...

(Îi dă drumul.)

BUCĂTARUL

(scufundîndu-se)
Dă... dă-ne-o nouă astăzi...

(Se îneacă.)

PEER GYNT

Ei! Amin!
Ai fost şi iar eşti tu, în siguranţă!

(Încalecă barca.)

Unde e viaţă, este şi speranţă.

CĂLĂTORUL STRĂIN

(agăţîndu-se de barcă)
Zic: bună dimineaţa!

PEER GYNT

Off!

CĂLĂTORUL

Auzii strigînd.
Ei, ai văzut? Ne-am întîlnit curînd.
Se-adeverește ce spuneam...

PEER GYNT

Jos laba!
Abia-i loc pentru mine, aici.

CĂLĂTORUL

Te temi degeaba!
Am să înot doar cu piciorul stîng.
Plutesc pe apă numai dacă strîng
Din degete și prind doar crăpătura...
Dar să nu uit... Cadavrul...

PEER GYNT

Tacă-ți gura!

CĂLĂTORUL

De altfel, cred că jocul e făcut.

PEER GYNT

Taci! Taci o dată!

CĂLĂTORUL

Bine. Am tăcut.

(Tăcere.)

PEER GYNT

Ai spus ceva?

CĂLĂTORUL

Ba nu. Tac. Îți fac placul.

PEER GYNT

Ia spune, ce doreşti? Te joci de-a dracul?

CĂLĂTORUL

Aştept!

PEER GYNT

Îmi pierd răbdarea! Cine eşti?

CĂLĂTORUL

(înclinînd din cap)

Sînt sluga dumitale!

PEER GYNT

Poate aştepţi porunci?

CĂLĂTORUL

Nu-ţi vine-n minte nimeni să mă asemuieşti?
Ia uită-te mai bine!

PEER GYNT

Cu diavolul, atunci!

CĂLĂTORUL

(cu glas scăzut)

În viaţa ta, cînd bezna e deplină,
N-aprinzi, să scapi de spaime, o lumină?

PEER GYNT

Începi, aşadar, să te dai de gol.
Lumina te trimite aicea? Eşti un sol?

CĂLĂTORUL

De două ori pe an, nu luat-ai seama
Dacă te-ncearcă zbuciumul şi teama?

PEER GYNT

Primejdia te înspăimîntă-ades.
Dar vorbele-ţi au dublu înţeles.

CĂLĂTORUL

Şi nu ţi s-a-ntîmplat, cu mintea trează,
Să ţi se schimbe biruinţa-n groază?

PEER GYNT

(privindu-l)

Văd că-mi deschizi o uşă, şi-aş fi un mare prost
Să nu merg înainte. Cînd n-ai un adăpost,
Şi marea-ţi cere capul, desigur, n-are rost
Să te tocmeşti, căci nu ai de ales.

CĂLĂTORUL

Poate izbînda e mai lesnicioasă
Cînd stai la vatră, liniştit, acasă?

PEER GYNT

Ciudate vorbe scoţi din gură, dragă.
Îmi pare mie, sau eşti pus pe şagă?

CĂLĂTORUL

Eu vin de-acolo unde, la fel e de măreţ
Şi Patosul şi Rîsul — şi au acelaşi preţ.

PEER GYNT

Toate la vremea lor. Stă scris, fireşte:
Nu pentru toţi aceeaşi măsură se brodeşte.

CĂLĂTORUL

Mulţimile ce dorm în spuza urnii
Nu poartă-n fiecare zi coturnii.

PEER GYNT

Piei, arătare! Du-te! Şi totuşi, ajutor!
Vreau să ajung la ţărm. Nu vreau să mor!

CĂLĂTORUL

Fii fără grijă: moartea n-are loc.
Nu mori cînd actul cinci e la mijloc.

(Lunecă şi dispare.)

PEER GYNT

Ei! Am scăpat de el — şi mai exist!
Ce om plictisitor! Un moralist.

(Cimitirul unui sat aşezat sus, în munte. Cortegiu mortuar. Un preot şi popor. Cîntarea psalmilor e pe sfîrşite. Peer Gynt trece pe drum prin faţa lor.)

PEER GYNT

(oprindu-se în poartă)
Un consătean. Se-ntoarce trupu-n glie.
Nu-s eu acela. Doamne, slavă ţie!

(Intră.)

PREOTUL

(vorbeşte lîngă groapă)
Acum, cînd duhu-i sus, la Judecată,
Şi pulberea-i păstaie goală, cată,
Iubiţii mei, să spunem un cuvînt
De cel călătorit de pe pămînt.
Bogat n-a fost şi nici prea firoscos.
Cu glasul stins, moliu şi cam fricos,

Nu se băga în suflet nimănui.
De-o parte sta, şi-n casa Domnului
Se furişa sfios, abia-ndrăznea
Să-şi afle loc în strană, undeva.
Din Gudbrandsdal cînd a venit aici
Era flăcău; şi dacă pe potici
Îl întîlneai, din întîmplare chiar,
Vedeai că-şi ţine dreapta-n buzunar.
Cu dreapta-n buzunar l-am pomenit
Şi-n mintea noastră aşa s-a-ntipărit.
A fost mereu, pîn-a urcat la cer,
Înstrăinat de oameni şi stingher.
Trecea pe uliţă cu mers greoi
Şi legănat, ferindu-se de noi.
Dar toţi ştiau că patru deşte doar
Avea la dreapta-ascunsă-n buzunar.
Venise-n Lunde — ţin minte-acei zori —
Comisia de recrutat feciori.
Era război. Şi ţara, din prăpăd,
Toţi ne sileam s-o scoatem. Parcă-i văd:
La masă, căpitanul, aşezat,
De pristavi şi sergenţi înconjurat,
Lua-n cercetare şi scria pe rînd
Flăcăii pentru oaste. În curînd,
Odaia se umplu şi larmă, chiu
De-afară răzbătea. Într-un tîrziu,
Intră, strigat fiind, un nevoiaş,
Alb cum e neaua; şi, făcînd doi paşi,
Se-apropie de masă. Mîna dreaptă
Legată-n cîrpe. Căpitanu-aşteaptă
Răspuns la întrebare. El îngaimă
Ceva-ncîlcit şi, tremurînd de spaimă,
Istoriseşte, poticnit şi tîmp,
Că şi-a tăiat, cu secera, la cîmp,
Un deget. Amuţiră toţi. Din gură
Strîmbară unii, sau din ochi făcură.
Privirile, ca grindina în munte,
Loveau în el de pretutindeni, crunte.
Se scoală căpitanul, foc şi pară,
Scuipă scîrbit şi-i strigă: „Ieşi afară!“
Flăcăul a plecat dar, pîn-la poartă,

Priviri pedepsitoare ce nu iartă,
S-au implîntat în el ca nişte suliţi.
Zbughind-o-apoi, înfricoşat, pe uliţi,
A luat-o către munte. S-a tot dus,
Prin grohotiş şi cioturi, pînă sus,
Unde-şi avea bordeiul. Oameni buni!
A coborît, după vreo şase luni,
Cu maică-sa, un prunc şi o muiere,
Şi pe pămîntul sterp, fără putere,
Învecinat cu Lom, s-a aciuat.
După o vreme-apoi s-a cununat
Şi casă şi-a durat, muncind, nu şagă,
Că pe colnic tot locul e pîrloagă.
În strană sta, cum ştiţi, cu dreapta-ascunsă;
Cu cele nouă deşte trudea acasă, însă,
Mai mult decît, cu zece, alţi plugari.
Dar într-o primăvară ape mari
S-au revărsat şi-abia scăpară, goi.
S-au înjugat la muncă iar, şi-apoi
Spre toamnă se-nălţa fuior de fum
Din casa lor, la adăpost acum
De revărsări, nu însă de zăpadă.
După doi ani, căzu zăpezii pradă.
Dar nu s-a dat învins. Tîrîş-grăpiş
A curăţat ogorul de pietriş;
Iar pîn-să vină gerul cel abraş,
Pentru a treia oară-avea sălaş.
Trei fii avea, trei sprinteni flăcăuaşi.
Dar şcoala nu era la doi-trei paşi,
Şi pînă-n sat, erai silit să treci
Pe buze de prăpăstii, pe poteci
Înguste, de zăpadă, prin nămeţi.
El ce-a făcut? Pe ăl dintre băieţi
Care era mai mare, doar pe el,
Îl slobozea să umble singurel,
Şi coarda-i arunca numai atunci
Cînd cobora prin rîpe prea adînci.
Pe ceilalţi doi: pe prîslea şi-ăl mezin,
Îi lua-n spinare. A-ndurat ăst chin
An după an, pînă-au crescut flăcăi.
Venise rîndul lor. Feciorii, răi

La suflet şi cu bani la buzunar,
De tatăl lor n-au mai avut habar.
Om mărginit la minte, nu vedea
Decît pe cei din jurul lui, şi-aşa,
Cuvintele care ne merg la suflet
I se păreau ca-ndepărtatul clinchet
De zurgălăi, tot ce-i mai sfînt în viaţă —
Ţară şi neam — el le zărea ca-n ceaţă.
Însă era om harnic şi smerit,
Păşea pe uliţi ca un osîndit
Din ziua concentrării, roşu-aprins,
Cu mîna dreaptă-ascunsă, dinadins.
Greşit-a faţă de-ale ţării legi?
Se poate! Dar se cade să-nţelegi
Că mai presus de legi, în fiecare
Se află, undeva, o scăpărare,
Cum scapără în Glitterdind, în zori,
Înalte piscuri, învelite-n nori.
Bisericii şi Statului, le-a fost
Copac neroditor şi fără rost;
Dar colo sus, pe ţarina de piatră,
Unde trudea pentru ai lui, la vatră,
Acolo era mare, era el,
El însuşi. Zămislit pentru-acest ţel
Părea să fie, pe acest pămînt,
Şi niciodată nu s-a dat înfrînt.
Fie-ţi uşoară, deci, ţărîna, ţie,
Ostaş căzut în lupta pentru glie!
Nu judecăm, noi, pămînteana faptă,
Ci Domnul, sus, la Judecata dreaptă.
Sfîrşind, eu cred, îndurerat norod,
Că stă în faţa Lui ca un schilod.

(Norodul se risipeşte. Peer Gynt rămîne singur.)

PEER GYNT

Aşa creştinătate, da, mai zic!
N-a dat pe faţă numai ce-a fost rău.
Dezvăluit-a, în cuvîntul său,

Că poţi să fii tu însuţi, — mare, mic —
Şi că în drum nu-ţi poate sta nimic.

(Privind în groapă.)

Nu-i ăl de s-a ciuntit cu o secure
Cînd doboram copacii în pădure?
Nu ştiu de-i el sau nu. Dar seama bag
Că, de n-aş sta plecat peste toiag,
Pe mine-aş crede că m-a dus norodul,
Că popa mie mi-a citit prohodul,
Şi omelia pentru mine-a fost.
Bun obiceiul creştinesc: cu rost
Să-ţi pomenească viaţa-n ziua cînd
Te bagă pe vecie în pămînt,
Şi mult aş vrea ca popa ăsta vrednic,
El să-mi rostească ultimul pomelnic.
Dar pînă m-o lăsa groparu-n groapă,
Pe gîrlă-o să mai curgă multă apă.
Că doar stă scris: „Tot binele-i spre bine".
Şi: „Timpul se-ngrijeşte, el, de tine".
Mai scrie-apoi: „Nu-ţi tîrgui mormînt".
Bisericii să-i dăm, deci, crezămînt.
Nu prea le luam în seamă, mai nainte,
Dar te mîngîie-asemenea cuvinte.
Şi-asupra ta putere au, de lege.
Într-adevăr: „Ce semeni vei culege".
Să fii tu însuţi, colo şi aici,
În lucrurile mari şi-n cele mici,
Să le iubeşti pe toate deopotrivă,
Şi chiar de nu e soarta milostivă,
Credinţa ta nicicînd să n-o dezici.
Şi-acum: acasă! De-o fi drumu-ngust,
Şi din batjocură de-o fi să gust,
Bătrînul Peer Gynt merge, neclintit,
Pe drumul lui: sărac, însă cinstit...

(Iese.)

(Un dîmb, lîngă un rîu secat. Lîngă albia seacă, o moară prăbuşită pînă la temelie. Jur împrejur, pustietate. Mai sus, pe coasta muntelui, se vede o

gospodărie cuprinsă. În ogradă, lucrurile sînt scoase la mezat. Mulţimea strînsă-n ogradă bea şi face larmă. Peer Gynt stă jos, pe un morman de pietre, lîngă moara părăsită.)

PEER GYNT

Oriîncotro ai lua-o, deosebire nu e;
Încolo sau încoace, aceeaşi cărărue.
Timpul a măcinat mal şi puhoi.
Hai — zicea Bøyg — dă-i drumul, vedem noi...

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Totu-i amestecat şi risipit.

(Zărindu-l pe Peer Gynt.)

A, un străin pe-aicea! Bun venit!

PEER GYNT

E veselie mare. Bun găsit!
Botez sau nuntă?

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Praznic, mai curînd...
Rod din mireasă viermi de pămînt.

PEER GYNT

Şi viermii ăştilalţi prin boarfe rod.

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Cîntecul de-altădată e prohod.

PEER GYNT

Toate sfîrşesc aşa şi toate-s vechi.
Ăst cînt, de prunc, îmi răsuna-n urechi.

UN FLĂCĂU DE DOUĂZECI DE ANI

(cu un polonic în mînă.)

Priviţi ce giuvaier am luat. Peer Gynt
Topea în ăsta nasturii de-argint.

ALT FLĂCĂU

Dădui pe punga asta un ban.

AL TREILEA

Bun muştiriu!
Eu am plătit jumate pe-un sac de chirigiu.

PEER GYNT

Peer Gynt? Cine-i acela?

OMUL CU HAINE CERNITE

Pe cît ştiu,
Cu potcovarul Aslak şi moarta se-nrudea.

OMUL ÎN HAINE SURE

Pe mine m-ai uitat! Te-ai îmbătat!

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Tu uiţi c-a fost o şură-ncuiată la Haegstad!

OMUL ÎN HAINE SURE

Adevărat! Tu însă nu te-ai scîrbit de ea.

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Cu moartea, vezi că nu i-a mers nici ei.

OMUL ÎN HAINE SURE

Cumnate, hai să bem ceva! Ce bei?

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Cumnat ţi-e dracu! Te-ai trîflit!

OMUL ÎN HAINE SURE

Prostii!
Sîngele nu-i prea limpede-n copii.
Cu Peer Gynt rudă poţi oricînd să fii.

(Ies amîndoi.)

PEER GYNT

(încet)

Dădui de cunoştinţe.

UN FLĂCĂU

(strigînd după omul în haine cernite)

Ascultă, Aslak! Dacă
Mai bei, vine mămuca din groapă şi te-nşfacă.

PEER GYNT

(ridicîndu-se)

Sfatu-agronomului aici nu ţine:
„Rîmă adînc ca să-ţi miroasă bine“.

UN FLĂCĂU

(cu o blană de urs)

Iacătă şi motanul din Dovre! Pielea doar.
Cu ea vînat-a trolul în noaptea de Crăciun.

ALT FLĂCĂU

Ăsta e renul mîndru, ce-i fuse armăsar
Cînd Peer Gynt peste Gjendin zbura ca un nebun.

AL TREILEA

Măi Aslak! Uite barosul! Vino-ncoace!
Cu el l-ai scos pe diavol din găoace.

UN BĂTRÎN

(cu mîinile goale)

Mads Moen, uite clopul ce nevăzut te face!
Cu el Peer Gynt şi Ingrid în zbor s-au avîntat.

PEER GYNT

Rachiu, băieţi! De-acuma-s bătrîn şi eu şi-aş vrea
Să scot niscai bulendre la mezat.

UN FLĂCĂU

Ce-ai de vînzare?

PEER GYNT

Apăi, un castel
În munţii Ronde, sus. Castel sadea.

FLĂCĂUL

Eu dau un bumb.

PEER GYNT

Eu cer un păhărel,
C-ar fi de rîs, altfel...

ALTUL

Posnaş unchiaş!

(Lumea se strînge în jurul lui.)

PEER GYNT

(strigînd)

Scot murgul la vînzare — cine-l ia?

UNUL DIN MULŢIME

Dar unde-i?

PEER GYNT

Hăt, spre Soarele-apune!
Băiete, calul ăsta nărăvaş,
Deşi-i bătrîn, goneşte mai dihai
Decît minţea Peer Gynt.

GLASURI

Alt, ce mai ai?

PEER GYNT

Aur şi boarfe! Ce-a putut s-adune
Un om ca mine. Marfă de la foc.
O dau în pierdere. Banii pe loc.

UN FLĂCĂU

Şi altceva?

PEER GYNT

Drept ac de păr, un vis
Despre o carte-n cătărămi.

FLĂCĂUL

S-a zis
Cu visele!

PEER GYNT

Şi cu al meu regat!
Îl scot, cu toată pompa la mezat.

FLĂCĂUL

Vinzi şi coroana?

PEER GYNT

Da. Din paie fine.
Oricine-o pune, o să-i vină bine.

Hei! Dar mai am un ou umplut cu aer.
O barbă de profet. Şi surul caer,
Al părului de om bătrîn. Pe toate
Le dau pe loc acelui care poate
Să îmi arate-n munte, spre cătun,
Stîlpul pe care scrie: Drumul bun!

JANDARMUL

(care tocmai sosise)

Te porţi aşa, că n-ar fi de mirare
Să zaci, mîine-poimîine-n închisoare.

PEER GYNT

(scoţîndu-şi pălăria)

O fi! Dar Peer Gynt cine-i, de-i auzii pe unii?

JANDARMUL

Un mincinos cum altul nu-i sub soare.

PEER GYNT

Un mincinos?

JANDARMUL

Da, regele minciunii.
I se părea că-i fapta lui, anume,
Tot ce-i mai mîndru şi frumos în lume.
Dar azi am trebuiri. Nu-mi arde de glume.

(Iese.)

PEER GYNT

Şi unde-i omul ăsta năzdrăvan?

UN BĂTRÎN

Apăi s-a pribegit peste ocean.
De multă vreme s-a răsnit de turmă.

A dus-o rău pe-acolo, s-a lefterit de bani.
L-au agăţat în ştreang acu... mulţi ani.

PEER GYNT

L-au spînzurat? Ia uite! Eu aflu-abia acum!
Dar Peer Gynt, răposatul, să ştii că pîn-la urmă
A mers, neabătut, pe-acelaşi drum...

(Ride.)

Ei, bun rămas şi mulţumesc din suflet.

(Face cîţiva paşi, dar se răzgîndeşte. Se opreşte-n loc.)

Flăcăi voioşi şi fete, drept răsplată
Vreţi s-auziţi un basm de altădată?

MAI MULŢI

Ştii basmul?

PEER GYNT

Da. Şi să vi-l spun nu preget.

(Se apropie; chipul său capătă o expresie străină.)

Umblam prin San Francisco, după aur.
Ploua cu scamatori pe-acel coclaur.
Unul cînta la scripcă, făcînd piciorul mînă.
Altul spanioleşte, îngenuncheat, dansa.
Iar altul făcea versuri, în timp ce-n căpăţînă
Burghiul creierii îi sfredelea.
Pe cînd era în toi, odată, jocul,
Veni să îşi încerce şi diavolul norocul,
Şi şmecheria lui, era, mă rog,
Să grohăie ca porcul, în chip de ventrilog.
Făcuse vîlvă. Chipeş ştiţi că nu-i,
Dar se-mbulzeau să-l vadă. Păşea în manta lui—
Fîlfîitoarea mantă a satanii—

Man muss sich drapieren[1] — cum spun germanii.
Însă sub manta lui — știa doar el —
Ținea ascuns, spurcatul, un purcel.
Dracu-l pișca și porcul trăgea un guițat.
Un fel de fantezie. Totul era brodat
În jurul existenței porcești: întîi — godac,
Închis sau nu, dar neavînd habar,
Guiță, dîndu-și duhul, răpus de măcelar.
Se retrăgea, cu-adîncă plecăciune.
Unii băteau din palme, fiindu-le pe plac.
Unii îl înjurau, alții-l slăveau;
Ziceau că grohăitul n-are candoare, sau
Că guițatul este lipsit de dicțiune,
Dar toți specialiștii erau de o părere:
Că guița purcelul cu prea multă putere.
Așa păți satana, cînd, din prostie multă,
Nu și-a dat seama cine-l privește și-l ascultă.

(Rîde, salută și pleacă. Oamenii tac, buimăciți.)

(Ajun de Rusalii. Adînc de codru bătrîn. În depărtare, într-un luminiș, o colibă, cu coarne de ren țintuite deasupra ușii. Peer Gynt, tîrîndu-se de-a bușilea prin tufișuri, culege ceapa ciorii.)

PEER GYNT

Un nou punct de vedere. Unde-i cel următor?
Se cade să-ncerc totul, să n-aleg în zadar.
Așa-mi fu soarta: sus — ca un Cezar,
Și jos — ca un Nabucodonosor.
Scriptura zice: fiul încăruntit de jale
Se-ntoarce iar la sînul maicii sale.
Așa și eu: mă-ntorc iar la țărînă.
Dar burta-mi ghiorțăie de-o săptămînă,
Și ceapa ciorii nu-i poate fi hrană.
Să fiu isteț: prind păsări în capcană!
Apă-n izvor destulă. Fiind cea mai de vază,
Nici o sălbăticiune s-atace nu cutează.

[1] Trebuie să te drapezi (germ.).

De-o fi să mor — căci s-ar putea să fie —
Sub un copac mă tîrîi, pălit de vijelie,
Mă învelesc, ca ursul, cu frunze, și în lemn
Cu litere de-o șchioapă am să-nsemn:
„Aicea odihnește Peer Gynt, om însemnat,
Și peste dobitoacele toate, împărat."
Ce? Împărat?

(Rizînd în sine.)

Bătrîn și tot scrîntit!
Tu ești o ceapă, nu-mpărat velit.
Și-am să-ți smulg, Peer, cămășile de foi!
Plîngi, urli, e-n zadar. Rămînem goi!

(Luînd o ceapă și rupîndu-i foile, una cîte una.)

Pojghița asta dinafară, ruptă,
E cel ce-n naufragiu cu valurile luptă,
Iar învelișul ăsta, sfrijitul călător —
Ba cu Peer Gynt aduce la gust — cel următor
E cel ce-n măruntaie aur cată.
Sucul s-a dus, dacă-o fi fost vreodată.
Pojghița asta groasă, că nici s-o rupi nu poci,
E cel ce-n golful Hudson vîna, pe vremuri, foci,
Iar asta, dinlăuntru, parcă mi-aduce-aminte
De o coroană — las-o, dă-i drumul înainte!
Asta-i cercetătorul vechimii — scurt, vînjos.
Iar ăsta e profetul — și fraged și zemos.
Da, pute a minciună, precum Scriptura scrie,
Și-ți lăcrimează ochii de-atîta pioșie.
Pojghița asta moale și veștedă-mprejur
E domnul care-a dus-o-n răsfățuri și huzur.
Iar asta degerată, vîrstată-n negru, hai
Să zicem că-i un negru sau popă-n negru strai.

(Smulgînd mai multe foi deodată.)

Prea multe-ngrămădite la un loc!
Nu are-un miez, un sîmbure-n mijloc?

(Rupînd întreaga ceapă.)

Of, Doamne! Și-nlăuntru-aceleași fuste,

Din ce în ce mai mici şi mai înguste!
Glumeaţă-i firea!

(Aruncă ce a mai rămas.)

Bată-şi capul dracu'!
Dacă te-nfunzi în gînduri, dai înapoi ca racu'!
Eu însă la primejdii pot să latru:
Stau ţeapăn pe picioare, pe toate cele patru.

(Scîrpinindu-se după ceafă.)

De ce m-oi zbuciuma, zvîcnind din pulpe?!
Viaţa e, cum s-ar spune, vicleană ca o vulpe:
Îi scapă unul — hopa! ca Mikkel, face saltul,
Înşfacă pe...nici unul, sau prind-n gheare altul!

(S-a apropiat de colibă. O zăreşte. Tresare.)

O casă? În pustiul acesta?

(Frecîndu-se la ochi.)

Doamne! Parcă
Ar fi cea de-altădată! Ce năluciri mă-ncearcă?
Coarne de cerb deasupra uşii scunde,
Şi ştima, ca un peşte zbătîndu-se în unde.
Vedenii. Nu-i rusalca. Cuie. Scînduri.
Zăvor, să te ferească de necurate gînduri.

SOLVEIG

(cîntă în colibă)

Toţi de Rusalii s-au gătit...
Tu, dragul meu, flăcău pribeag...
N-o să-mi răsai odată-n prag?
Dacă mai ai de pribegit,
O, cruţă-ţi osteneala,
Căci eu te-aştept necontenit,
Ţinînd făgăduiala...

PEER GYNT

(ridicîndu-se încet, palid ca un mort)

Acolo-i amintirea, şi dincoace — pustia.
Unu-a pierdut şi altul n-a risipit un bob.

Să nu te joci cu-acela ce-i e credinții rob!
O, zbucium! Da, acolo mi-a fost împărăția...

(Aleargă pe o potecă și se afundă în codru.)

(Noapte. Pădure de pini. Un luminiș pustiit de foc. Jur împrejur, trunchiuri carbonizate. O ceață albă plutește aproape de pămînt. Peer Gynt aleargă prin luminiș.)

PEER GYNT

Leșuri, putregai, duhoare!
Ceață, pulbere și scrum!
Gropi căscate pînă-n zare!
Ai cu ce clădi acum!
Vise, plăsmuiri deșarte,
În zidire le aduni,
Urci în foișor, departe,
Urci pe trepte de minciuni!
Risipire, gînd și faptă
Sus, pe ziduri a lucit,
Și-apoi judecata dreaptă:
Petrus Gyntus Caesar fecit![1]

(Ascultă.)

Plînge un copil sau geme?
Plîns și cîntec! Uite-acum,
La picioare, gheme-gheme!

(Izbindu-le cu piciorul.)

La o parte! Nu-mi sta-n drum!

GHEMELE

(rostogolindu-se)

Noi sîntem gînduri
Fără prihană,

[1] „Făcut de împăratul Peer Gynt!" (lat.)

În zeci de rînduri
Puse pe goană!

PEER GYNT

(invîrtindu-se printre ele)

Unuia i-am dat suflare!
Slut pornit-a pe picioare.

GHEMELE

Sîntem în noapte,
Voci mustrătoare,
Gheme de şoapte
Sure şi-amare!

PEER GYNT

(se împiedică)

Ah! Ghem netrebnic şi-afurisit!
De ce de glezne te-ai răsucit?

(Fuge.)

FRUNZE VEŞTEDE

(duse de vînt)

Sîntem cuvinte
Ce n-ai rostit.
Ah! Ia aminte:
Ne-am veştejit!
Cu ne-ndurare
Viermii ne rod;
Flori fără floare
Şi fără rod!

PEER GYNT

Nu în zadar vă naşteţi voi:
Slujiţi drept roditor gunoi.

PALE DE VÎNT

Noi sîntem cînturi
Neglăsuite,
Zvîrlite-n vînturi,
Frînte, strivite!
Cîntec senin
Neavînd prilej
Să fim, venin
Stăm în gîtlej.

PEER GYNT

Refren nărod! Ba-n gîtul tău venin!
Avut-am timp de fleacuri să mă ţin?

(Fuge pe o cărare.)

BOABE DE ROUĂ

(picurînd din brazi)

Noi sîntem boabe
Neplînse-n viaţă!
Topeam, chiar slabe,
Sloiul de gheaţă.
Dar gheaţa-i prinsă
De pieptul tău;
Puterea-i stinsă:
Cum e mai rău!

PEER GYNT

M-am descurcat şi fără voi. Dovadă:
Cînd am scăpat din Ronde, fără coadă.

PLEAVA

Noi sîntem fapte
Ne-nfăptuite,
Coapte, răscoapte
Şi azvîrlite!

Venim, grămadă,
Toate-n lumină,
Ochii să-ți vadă
Marea ta vină!

PEER GYNT

Voi? Voi să mă chemați la judecată?
Știam că după faptă și răsplată!

(Se grăbește să plece.)

GLASUL MĂTUȘII ÅSE

(de foarte departe)
Of! Ce mai vizitiu!
Hai, îndărăt!
Aici e loc pustiu,
Îngheț, omăt!
Nici urmă de castel!
Peer, ai greșit!
Vai, dracul, numai el
Te-a rătăcit!

PEER GYNT

S-o iau din loc! Îmi aruncați în spate
Și pe-ale necuratului păcate!
O să mă frîng de șale. Sînt prea grele,
Și-abia le duc în spate pe-ale mele!

(Fuge.)

(Alt loc, în pădure.)

PEER GYNT

(cîntă)
Gropari și ciocli! Cîini înrăiți!
Veniți prohodul să-l prohodiți!

Doliu la cuşmă! Morţii sînt şir.
Să-i duc la groapă, în cimitir.

(Turnătorul de nasturi, cu lădiţa de scule şi o lingură mare, de topit, apare de pe o potecă lăturalnică.)

TURNĂTORUL DE NASTURI

Bun găsit, moşule!

PEER GYNT

Bun găsit, bade.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Vericul e grăbit? Unde-a pornit?

PEER GYNT

La cimitir.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Nu văd eu cum se cade?
Nu-ţi zice Peer?

PEER GYNT

Ba da, Peer Gynt îmi spune.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Aşa noroc mai rar. Tii! De minune!
Pe Peer îl căutam şi l-am găsit.

PEER GYNT

Nu, zău! Şi ce-ai cu mine?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Mai nimic.
Sînt turnător de nasturi. Te bag în polonic.

PEER GYNT

Şi ce să fac acolo?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Să te topeşti.

PEER GYNT

Ce zici?

Să mă topesc?

TURNĂTORUL DE NASTURI

E goală, curată: uite ici!
Vezi: groapa ţi-i săpată, coşciugul pregătit.
Viermii ţi-aşteaptă trupul la ospăţ.
Mi-a poruncit stăpînul, negreşit
Să-ţi caut sufletul şi să-l înhăţ.

PEER GYNT

Nu-i cu putinţă! Nu mi-aţi dat de veste.

TURNĂTORUL DE NASTURI

La morţi şi la botezuri e-o datină la noi.
Alegem ziua-n taină. Nu facem tărăboi.
Pe oaspeţi îi scutim de veşti funeste.

PEER GYNT

Aşa-i. Sînt buimăcit. Eşti, deci, anume...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Sînt turnător de nasturi, ţi-am spus...

PEER GYNT

M-am lămurit.
Copilul drag are mai multe nume.
Aşadar, Peer, voiajul ia sfîrşit.
De data asta n-ai fost om de treabă.

Nu înţeleg de ce atîta grabă?
Oi fi eu apucat, dar, drept să spun,
Mă socotiţi de-a binelea nebun.
Oi fi eu haimana şi de prisos,
Dar nu sînt, propriu-zis, un păcătos.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Păi tocmai asta-i buba. Deci, ca să n-o mai scald,
Eşti păcătos, nu însă în înţeles înalt.
De asta, vezi, de chinuri eşti scutit.
Şi intri-n linguroiul de topit.

PEER GYNT

Zi-i lingură, sau smîrc zi-i — după vrere.
Brună sau blondă, berea e tot bere.
Satană, piei!

TURNĂTORUL DE NASTURI

N-ăi fi în aşa hal
Să iscodeşti de tropot ca un cal,
Sau dacă am copite cu potcoavă?!

PEER GYNT

Vulpoi sau cal, cu gheare sau copite,
N-am timp de tine. Cară-te!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Iubite!
Ascultă-mă: faci o eroare gravă.
Nici eu n-am vreme de pierdut. De-aceea
Vreau să-ţi arăt pe scurt, care e cheia
Problemei. Da, precum ai spus şi ştiu
Nu eşti taxat un păcătos în lege —
Eşti păcătosul tipic mijlociu.

PEER GYNT

Vorbeşti cu şir acum. Se înţelege!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Răbdare! Mijlociu ca păcătos,
Ar fi prea mult să-ți spunem virtuos.

PEER GYNT

Dar nici nu v-am cerut așa ceva...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Hm! Pe la mijloc, deci: aşa... și-aşa...
Să ştii: un păcătos cu greutate,
În vremea noastră e o raritate.
Spre-a săvîrși păcat întreg, se cere
Şi îndărătnicie şi putere.
Nu e destul să te stropești cu tină.

PEER GYNT

E drept ce spui. Atunci cînd cazi în vină
Trebui să mergi orbește prin smîrcul cel murdar.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Tu, în păcat, n-ai fost prea îndrăzneț.

PEER GYNT

Păcatul, pentru mine, este o pată doar.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Păi vezi că ne-nțelegem! Pentru voi,
Care v-ați tăvălit doar prin noroi,
Nămolul de pucioasă e prea la mare preț.

PEER GYNT

Așadar: pot să plec cum am venit.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba, dimpotrivă, vere! Vei fi pe loc topit.

PEER GYNT

E-un meşteşug scornit de voi, văd bine,
Pe cînd hălăduiam prin ţări străine.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba-i vechi de cînd e şarpele, mă iartă,
Şi-a fost scornit ca-n lume nimic să nu se piardă.
Eşti om de meserie. Ştii că la topitori
Turnatul în tipare dă greş de multe ori.
Un nastur fără borte ştii doar că nu-i de soi.
Ce faci cu el?

PEER GYNT

Îl zvîrlu la gunoi.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Păi vezi! Jon Gynt, dădea cu banii-n cîini
C-avea de unde şi n-avea stăpîni.
Însă stăpînul meu e om avar,
Şi din pricina asta, bogat ca el mai rar.
S-arunci un lucru pentru el e-o crimă:
Îl foloseşte ca plămadă primă.
Fuseseşi hărăzit să fii un bumb
Pe haina lumii, lucitor şi scump;
Dar vezi: n-ai borte, şi-ai s-ajungi în ladă,
Să fii topit, cu cei stricaţi, grămadă.

PEER GYNT

Ce, vrei să mă topeşti chiar laolaltă
Cu alde terchea-berchea? Las-o baltă!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba, chiar aşa! În polonic te pui.
Am mai topit, cu mîna mea, destui.
La fel se procedează in Kongsberg, mi se pare,
Cu banii şterşi de prea multă umblare.

PEER GYNT

Asta-i harpagonism! Ba chiar păcat.
Dă-mi drumu', dragul meu! Fă-mă scăpat!
Un nastur fără borte, sau un bănuţ tocit,
Ce-nseamnă, oare, pentru Stăpînul tău slăvit?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Pînă nu-şi află, duhul, să iasă, o potecă,
Metalul işi păstrează valoarea intrinsecă.

PEER GYNT

În felul ăsta, nu primesc să pier!
Găseşte altceva! Nu, niciodată!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Cum altceva? Fii om cu judecată!
Eşti mult prea greu ca să te urci la cer.

PEER GYNT

Nici nu rivnesc să urc atît de sus.
Dar lupt să mă salvez precum ţi-am spus.
La judecată, deci, să mă supună
Urmînd întocmai datina străbună.
Să mă întemniţeze, cît vrea, măritul drac,
De-i supărat pe mine, chiar şi-un veac,
Căci în privinţa asta, eu nu stau la tocmeală,
Pentru că, vezi, tortura-i în primul rînd morală.
N-aş fi trimis de-a dreptul la topeală.
Să aibă, omul, timp să se disculpe.
Cum zice, undeva, cumătra vulpe:
Îndură cu tărie, nu te teme!
Suna-va ceasul răfuielii-n vreme.
Şi orice-ai îndura, şopteşte-n tine:
Curînd veni-vor zile mai senine.
Dar să mă sui ca fulgul în senin
Să nimeresc şi într-un trup strein,
Şi-n linguroiul de topitorie

Să-mi fiarbă entitatea mea gyntiană, vie—
Nu pot să-ndur! E cel mai groaznic chin.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Dar, dragă Peer, te-arăţi prea violent,
Prea aprig pentr-un lucru neînsemnat, absent.
Tu însuţi, dragă Peer, niciciînd n-ai fost.
Să fii acum, cînd mori, mai are rost?

PEER GYNT

N-am fost nicicînd? Mă faci să rid! Mereu,
Peer Gynt a fost el însuşi, ţi-o spun eu.
Degeaba, turnătorule de bumbi!
Judeci orbeşte. Dacă ochii-ţi strimbi
Ar căpăta de undeva, puteri
Să vadă în rărunchii mei niţel,
Ar da de Peer acolo, de Peer şi iar de Peer,
De nimeni şi nimic decît de el!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Nu cred. De altfel iată şi împuternicirea:
„Cată-l şi adă-l pe Peer Gynt, erou
Care-a trăit degeaba şi şi-a greşit menirea.
Ca orice marfă proastă, va fi topit din nou".

PEER GYNT

Prostii! Mă iei drept altul! Priveşte pe hirtie!
Nu scrie Rasmus, Jon? Chiar Peer Gynt scrie?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Pe ăia i-am topit de-un car de ani.
Hai, Peer, grăbeşte! Timpul costă bani!

PEER GYNT

Ba, nicidecum! Şi dacă cel de azi
Miine-o fi altul? Nu dai de necaz?

Se mai întîmplă, dragul meu. Păzea!
Ia seama să nu dai de vreo belea.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Am ordin scris.

PEER GYNT

Dă-mi, totuşi, un răgaz.

TURNĂTORUL DE NASTURI

La ce-ţi slujeşte?

PEER GYNT

Vreau să fac dovadă
C-am fost eu însumi toată viaţa mea —
Căci ăsta e litigiul, precum ştii...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Cu ce să faci dovadă?

PEER GYNT

Cu martori şi hîrtii.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Stăpînul n-o să vrea nici să le vadă.

PEER GYNT

Bun! Om vedea atunci ce-i de făcut.
Dă-mi, dragă, eul meu cu împrumut.
Mă-ntorc curînd. Trăieşti numai o dată.
Şi omul pentru viaţă-i născut ca să se zbată.
Ei, ce zici?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Fie, atunci! Dar ține minte:
La cea dintîi răscruce, îți ies iar înainte.

(Peer Gynt o ia la fugă.)

(Departe, în adîncul pădurii.)

PEER GYNT

(gonind)

Timpul înseamnă bani — cum s-a mai spus.
Dar unde-o fi întîia răscruce? Colo, sus?
Poate-i aproape, poate e departe...
Ca fieru-ncins pămîntul, astăzi, arde.
Un martor! Da, un martor! În pădure?
P-aici nu-i nimeni să culeagă mure.
Lumea-i o farsă. Ești ținut de rău
Că nu găsești dovadă pentru un drept al tău.

(Un moș gîrbov, cu un toiag în mînă și traista-n spinare, îi iese în cale.)

MOȘUL

(oprindu-se-n loc)

Un gologan, stăpîne, pentru-n moșneag cărunt!

PEER GYNT

Iartă-mă, moșule, dar n-am mărunt.

MOȘUL

A! Prințul Peer! Ia uite, ce-ntîmplare!

PEER GYNT

Tu cine ești?

MOȘUL

Bătrînul din Ronde, ăla care...

PEER GYNT

Cum? Tu să fii?!

MOŞUL

Bătrînul din Dovre, taică, eu...

PEER GYNT

Chiar tu eşti? Tu? Bătrînul din Dovre?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Tare greu
O duc, nepoate! Nu mai am nimic.

PEER GYNT

Nimic?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Nimica. Am ajuns calic.
Sînt ca un cîine de pripas, lihnit.

PEER GYNT

Bravo! Iată un martor grozav de potrivit!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Alteţa sa a cam albit la păr.

PEER GYNT

De, tată socrule, te ia vremea-n răspăr.
Dar chestiuni private şi strict familiare
Să le lăsăm deoparte, te rog. Am fost, îmi pare,
Pe vremuri, un zănatic.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

De, prinţe! Tinereţe.
N-asculţi, cînd eşti prea tînăr, de poveţe.
Însă alteţa voastră a procedat prea bine
Cînd a gonit mireasa: de grijă şi ruşine
A fost scutit. Ea însă abia se ţine vie.

PEER GYNT

Păi cum?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Se bălăceşte în apă şi leşie.
Cu Trond stă împreună; şi ăla un zurliu.

PEER GYNT

Trond! Care Trond?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Acela din Munţii Negri.

PEER GYNT

Ştiu!
Al de-l lăsai mofluz de păstoriţe.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Însă nepotu-i mare şi gras. Are mlădiţe.
Copii frumoşi. A împînzit ţinutul.

PEER GYNT

Nu-mi povesti, acum, cu de-amănuntul.
Pe mine, astăzi, altceva mă doare.
Da, tată socrule, sînt la strîmtoare,
Şi-aş vrea o mărturie sau o adeverinţă
Să-mi dai, ca socru. Tare mi-ar fi de trebuinţă.
Fac rost de băutură şi-ţi mulţumesc frumos.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Cum, prinţe Peer? Se poate să-ţi fiu eu de folos?
Şi... aş putea să-ţi cer ceva în schimb?

PEER GYNT

Fireşte. Dar pe unde am fost eu să mă plimb
Am cheltuit parale şi banii s-au cam dus.
Strîng baierile pungii. Să-ţi spun ce am de spus.
Ţii minte, cred, că într-un asfinţit,
M-am abătut la Ronde? Venisem în peţit.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Cum de nu, prinţe!

PEER GYNT

Lasă prinţu-acuma!
Ţii minte, cred, c-atuncea v-aţi întrecut cu gluma
Şi-ai vrut să-mi tai, sub pleoapă, aici, un rotogol
Să-mi pui un ochi de vită, să mă prefaci în trol?
Ţii minte c-am luptat din răsputeri
Zicînd că vreau să fiu cum sînt? Plăceri,
Coroană, cinste, dragoste, soţie,
Le-am refuzat *eu însumi* spre-a rămîne.
Despre aceste fapte să dai, azi, mărturie.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Ei, de-aş putea!

PEER GYNT

Ce tot vorbeşti, bătrîne?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Vrei să jur strîmb? Să fiu un mincinos?
Uiţi că ţi-am tras, atunci, nădragii jos
Şi c-ai sorbit din mied?

PEER GYNT

M-aţi amăgit.
Însă la urma urmei, luptînd, am biruit:
Am rămas om. Da, om. Nici trol, nici rege.
Şi urma hotărăşte — ea alege!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Sfîrşitul ăsta, Peer, nu-mi prea convine.

PEER GYNT

De ce, adică?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Învăţaseşi bine,
Cînd ai plecat din Ronde, crezul nostru.

PEER GYNT

Ce crez?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Un crez ce-şi are întotdeauna rostu'.

PEER GYNT

Anume?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Că pe trolu-n munte-ascuns
De om îl osebeşte: „Fii tu, îndeajuns".

PEER GYNT

(dîndu-se un pas înapoi)

Îndeajuns!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

De el făcut-ai uz.
Ți-a fost în viață, pururi, călăuz.

PEER GYNT

Eu? Eu, Peer Gynt?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

(plînge)

Ah! Om cu suflet gol!
Deşi-ai ținut în taină, ai fost mereu un trol.
Căci ai făcut avere şi-ai izbîndit în viață
Urmînd fără-ncetare a trolilor povață.
Şi-acuma ponegreşti, om uitător,
Crezul ce-ți fuse sprijin și-ajutor!...

PEER GYNT

Îndeajuns! Un trol! Eu, eu — şi-atît!
E-un şiretlic la mijloc! Hotărît!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

(dînd la iveală un teanc de ziare vechi)

Crezi că n-avem ziare? Stai că-ți arată, moşu!
Ai să citeşti acum — negru pe roşu —
Cum „Foaia de la munte" și „Glasul văgăunii"
Te urcă-n slăvi din iarna cînd ai plecat; ba unii
Te socotesc un geniu în sensul egoist.
Citește, Peer! Citește, așadar,
Aici, sub semnătură: „Copită de-armăsar"
Şi colea: „Despre geniul național trolist".
Se dovedește, fără putință de tăgadă,
Că nu-i, musai, nevoie de coarne sau de coadă:
Cu o curea de piele-i destul să fii încins.
„*Îndeajuns al nostru*" — încheie acest ins —
„*Dă omului amprenta de trol*" — și te citează
Pe tine ca exemplu.

PEER GYNT

Un trol? Eu? Aiurează!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

E limpede ce spune!

PEER GYNT

De ce-am plecat încoace
Şi n-am rămas la Ronde, într-o tihnită pace?
Aş fi scăpat de griji şi de belele
Şi-aş fi cruţat o groază de pingele.
Peer Gynt un trol! Eşti prost, sau eşti nebun.
Ia-ţi tălpăşiţa! Iacă un ban, pentru tutun.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Nu, înălţimea-voastră.

PEER GYNT

Dă-mi pace! Eşti năuc?
Dacă eşti slab la minte, du-te la balamuc.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Bun bucuros m-aş duce eu. Ehei!
Nepotu-meu, aşa cum îţi spusei,
A împînzit ţinutul cu prunci, şi-aceste iasme
Scornit-au despre mine că sînt un mit din basme.
Încerc pe pielea mea zicala crudă:
Că răul ţi-l aduce un frate sau o rudă.
O scoţi la capăt greu cînd eşti un mit.

PEER GYNT

Ştiu, dragul meu. Şi alţii-au pătimit.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

În Ronde nu-i nici casă de-ajutor,
Nici de economii, şi — mă-nfior —
Nu-i nici azil pentru sărmani.

PEER GYNT

Răspuns
Aveați mereu, la toate: „Fii tu, îndeajuns“!

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Alteță, crezul nostru, pe cît știu,
Ți-a ajutat oriunde și-oricînd. Poate te-nduri...

PEER GYNT

Le înțelegi pe toate într-aiuri.
Stau, ca să zic așa, pe-un deal pustiu.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Alteță, nu cumva ați scăpătat?!

PEER GYNT

Sînt lefter. Principatul a fost scos la mezat.
Din vina voastră, troli spurcați. Se spune:
Merele rele strică p-ăle bune.

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

S-a dus speranța naibii. Plec de sîrg.
Poate-oi găsi ceva de lucru-n tîrg.

PEER GYNT

Ce vrei să faci acolo?

BĂTRÎNUL DIN DOVRE

Păi, scrie în jurnale,
Se caută la teatru subiecte naționale.

PEER GYNT

Drum bun, cale bătută! Necazul de se curmă,
Și ies basma curată aici, te-ajung din urmă.

Eu scriu un fel de farsă, hazlie, dar cu miez.
„*Sic transit gloria mundi*“[1] — mi-e-n gînd să o botez.

(Pornește iar, în goană. Bătrînul din Dovre strigă după el fără nici un rezultat.)

(O răspîntie)

PEER GYNT

Peer, azi e mai la preț ca viața-ntreagă.
Crezul din Dovre nu mai are vlagă.
Corabia e spartă. Să mă agăț de scînduri.
Poate-oi scăpa de gloată și-acum ca-n alte rînduri

TURNĂTORUL DE NASTURI

(rămînînd la răspîntie)

Ei, Peer, găsiși dovada?

PEER GYNT

Credeam că-i mai departe
Răspîntia. Prea iute-am ajuns!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Citesc ca-n carte
Pe fața ta, nainte de a deschide gura.

PEER GYNT

M-a istovit, mă crede, cumplit alergătura.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Alergi s-ajungi, pesemne, în lingură la tartor.

---

[1] Astfel trece gloria lumii (lat.).

PEER GYNT

De, noaptea, prin pădure, e greu să dai de-un martor.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Uite-un moşneag! Hai să-l chemăm!

PEER GYNT

Dă-i pace!
E beat. Nu vezi că umblă-n papainoage.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Poate că, totuşi...

PEER GYNT

Lasă-l! Nu-i în stare!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Bine, cum vrei. Atunci...

PEER GYNT

O întrebare.
Ce-nseamnă „fii tu însuţi", în fond?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ciudat cuvînt
În gura unui om ce, de curînd...

PEER GYNT

Răspunde-mi dacă inima te-ndeamnă.

TURNĂTORUL DE NASTURI

„Fii însuţi tu", la urma urmii-nseamnă
Să mori fiind tu însuţi, deci să nu fii sperjur.

Sau, dacă vrei, înseamnă ca fără de murmúr
Să te supui voinței Stăpînului.

PEER GYNT

Dar dacă
N-ajungi să știi Stăpînul cu tine ce-o să facă?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Atunci ghicește-i vrerea!

PEER GYNT

Să zicem că n-ai nas,
Adulmeci prost și drumul te duce *ad undas*[1]...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Peer Gynt, cînd vrei s-adulmeci,
îți cauți, la iuțeală,
Vlăstare cu copite, cîrlige și momeală.

PEER GYNT

Anevoioasă treabă! Ascultă ce zic eu:
Renunț să fiu eu însumi, căci o să-mi fie greu
S-aduc dovezi și acte. Consider jumătate
Din cauză pierdută. Dar prin pustietate,
Pe-aici, cînd adineauri umblam fără folos,
Simții că, dintr-o dată, se face-n mine ziuă;
Și-atunci, mi-am zis: ești totuși un mare păcătos.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Începem iar să batem apa-n piuă.

PEER GYNT

Ba, nicidecum! Zic „mare"; așadar, ia aminte:
Păcătuind prin fapte, dorințe și cuvinte.
Eu, prin străinătate-am făcut blestemății.

---

[1] În furtună... (lat.).

TURNĂTORUL DE NASTURI

Se poate. Eu cer, însă, dovezi şi mărturii.

PEER GYNT

Îngăduie-mi un popă, pe undeva să caut.
Ţi-aduc certificatul. Să vezi că nu mă laud.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Dacă-l aduci e lucru lămurit
Şi scapi de linguroiul de topit.
Dar, totuşi, Peer, porunca...

PEER GYNT

Hîrtia ta, mă iartă,
E veche. Se referă la epoca deşartă
Din viaţa mea şi ştearsă, cînd mai credeam în
soartă,
Şi mă-mbrăcam în pielea profetului. Ce spui?
Mă laşi să-ncerc?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Dar...

PEER GYNT

Dragul meu, nici nu-i
Prea mare greutate s-accepţi. Precum îţi spun.
În tot ţinutul ăsta e-un aer foarte bun.
Trăiesc, toţi, mult pe-aicea, fie că-s buni sau răi.
Cunoşti ce spune popa din Justedal, om sfînt:
„Rar calcă moartea prin aceste văi“.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Te las. Dar la răscruce, să ştii, cu jurămînt...

PEER GYNT

Am să găsesc un popă, de-l scot şi din pămînt.

(Fuge.)

(Deal cu vegetaţie măruntă. O cărare şerpuieşte, urcînd.)

PEER GYNT

Espen zicea: „Mi-o fi de vreun folos“ —
Luînd pana coţofenei, pierdută-n zbor, de jos.
Aş fi crezut vreodată că multele-mi păcate
De la încurcătură mă vor scoate?
E drept că n-am trecut peste hotar:
Din spuză pot să cad oricînd în jar.
Dar e o vorbă veche ce-atîrnă în balanţă:
Unde e viaţă este şi speranţă.

(O persoană slăbănoagă, într-o reverendă închisă pînă la gît, cu o plasă de păsărar pe umăr, coboară în grabă dealul.)

PEER GYNT

Care-i acolo? Uite un popă cu o plasă
De păsărar pe umăr. Părinte, bună seară!
E tare grea poteca.

SLĂBĂNOGUL

E tare-anevoioasă.
Dar ce nu faci cînd omul stă să moară?

PEER GYNT

A! Urcă-n rai vreun suflet, se vede?

SLĂBĂNOGUL

Nicidecum.
Nădăjduiesc s-o ia pe celălalt drum.

PEER GYNT

Îngăduieşti, părinte, tovărăşia mea?

SLĂBĂNOGUL

Cu bucurie! Chiar te rog.

PEER GYNT

Aş vrea
Să-ţi spun ce am pe suflet.

SLĂBĂNOGUL

Grăieşte fără teamă.

PEER GYNT

Un om cinstit în faţă vă stă. Ţinut-a seamă
De legile-n vigoare cu multă străşnicie,
Şi n-a fost niciodată băgat în puşcărie.
Dar mai greşeşti în viaţă, şi calci strîmb
cîteodată.

SLĂBĂNOGUL

Ei, asta li se-ntîmplă şi celor fără pată.

PEER GYNT

Păcate uşurele-am făcut...

SLĂBĂNOGUL

Cum? Uşurele?

PEER GYNT

Adică n-am făcut păcate grele.

SLĂBĂNOGUL

Ei, dragul meu, atuncea ai glăsuit degeaba.
Mă semuieşti cu altul. Cată-ţi treaba,
La degetele mele n-ai remarcat nimic?

PEER GYNT

Ba unghiile parcă ar fi cam lungi un pic.

SLĂBĂNOGUL

Şi-acuma la picioare priveşte! Fii atent!

PEER GYNT

(arătînd cu degetul)

Copita-i naturală?

SLĂBĂNOGUL

Îmi faci un compliment!

PEER GYNT

(scoţîndu-şi pălăria)

Aş fi jurat că sînteţi un preot! Am onoarea!
Ei, cu atît mai bine. Trec pragul prin intrarea
Din faţă, nu ca alţii, pe din dos.
Stăpînului, nu slugii, mai bine-i să te-arăţi.

SLĂBĂNOGUL

Dă-mi mîna! Mi se pare că n-ai prejudecăţi.
Să-mi spui cu ce anume îţi pot fi de folos?
Să nu-mi ceri bani, putere, că nu pot să-ţi fac rost
De-ar fi chiar să mă spînzuri. Da, trec prin zile grele.
Afacerile mele merg tare, tare prost.
Şi sufletele, iarăşi, intră pe sponci şi ele.

PEER GYNT

Aşadar, omenirea s-a vindecat de rele?

SLĂBĂNOGUL

Ba s-a ticăloşit cum nu se poate.
Merg la topit, de-a valma, toţi şi toate.

PEER GYNT

Am auzit ceva în legătură
Cu-o lingură... de asta am dat fuga...

SLĂBĂNOGUL

Vorbeşte! Te ascult!

PEER GYNT

Peste măsură
De n-ar fi îndrăzneala, eu te-aş ruga, umil...

SLĂBĂNOGUL

Am înţeles! Doreşti să-ţi dau azil.

PEER GYNT

Da. Mi-ai ghicit şi nerostită, ruga...
Afacerile se prezintă prost
Şi poate-ar fi mai lesne să-mi dai un adăpost.

SLĂBĂNOGUL

Dar, dragul meu...

PEER GYNT

Ştiu, ştiu că nu-s parale.
De leafă n-am nevoie. După prilej şi loc,
Un trai tihnit, relaţii amicale.

SLĂBĂNOGUL

Vrei şi-ncălzire?

PEER GYNT

Nu, nu *prea* mult foc!
Cer însă să fiu slobod, cum s-ar spune,

Să pot să mă retrag nestingherit,
De-o fi să se ivească zile bune.

SLĂBĂNOGUL

Prietene, mă crede, sînt mîhnit,
Dar cîte jalbe de-astea primesc eu, nici nu poți
Măcar să îți închipui, cu carul, de la toți,
Atuncea cînd de pe pămînt purced.

PEER GYNT

Trecutul meu mă-ndreptățește, cred,
Și sper că nu fac jalba în zadar.

SLĂBĂNOGUL

Ai săvîrșit păcate mici.

PEER GYNT

Nu chiar!
Făcui negoț cu negri, pe vremuri; deci, socot...

SLĂBĂNOGUL

Alții-au vîndut voințe și suflete — și tot
Nu-i pot primi. E prea măruntă vina.

PEER GYNT

Idoli cu chip de Buda am exportat în China.

SLĂBĂNOGUL

Vorbești ca un țîrcovnic. Astea sînt fleacuri, dragă.
Prin cuvîntări și scrieri, alții, în lumea-ntreagă
Au exportat imagini care te înfioară;
Și totuși, au rămas pe dinafară.

PEER GYNT

Un timp m-am prefăcut că sînt profet.

SLĂBĂNOGUL

A! În străinătate! Ştiu. Las-o mai încet!
Mai toţi de alde ăştia sfîrşiră-n linguroi.
Dacă la asta te rezumi, apoi,
Îmi pare rău, dar nu poţi să fii printre aleşi.

PEER GYNT

Ascultă: cînd, pe mare, era să pier, în luntre —
Deşi pe drept se spune: te faci luntre şi punte
Să scapi, şi: înecatul se-agaţă şi de un pai —
Pe jumătate, totuşi, sînt vinovat, că-n leş
Schimbat, biet bucătarul, a luat-o către rai.

SLĂBĂNOGUL

În orice caz, e-o faptă mai aleasă.
Bine că n-a fost vorba de o bucătăreasă.
Însă ce vorbă-i asta: „pe jumătate"? Oare
În vremurile astea de restrişti,
Pe cine vrei, zău, dumneata, să mişti,
Să-l pui să-ncingă ditamai cuptoare,
Pentru un fleac lipsit de importanţă?
Meriţi să intri-n iad, cu siguranţă,
Însă obişnuieşte-te cu gîndul —
Şi iartă-mă că îţi vorbesc pe şleau —
Că la topit, curînd, îţi vine rîndul.
La ce bun găzduire să-ţi mai dau?
Pari om cu judecată. Da, păstrează
În minte amintirea. E adevăr în frază.
Dar amintirile, cu vremea, zboară,
Sau, şi mai rău, se schimbă în povară
Şi inimii şi minţii — „un lucru fără haz",
Cum zicem noi. De ce să-ţi faci necaz,
Să te-nveleşti în ele ca într-un fald,
Să urli, să te bucuri, să plîngi de desperare,
Cînd nu ţin nici de rece nici de cald,
Şi pîn-la urmă-ajung sîcîitoare?

E-o vorbă: Să-nţelegi nu-i prea uşor
Unde te strînge gheata, cînd n-o ai pe picior.

SLĂBĂNOGUL

E drept ce spui. Eu, după moda veche,
Port în picioare cizme nepereche.
Şi fiindcă veni vorba de cizme, chiar acum
Sînt nevoit să mă aştern la drum,
Că dacă-ntîrzii fripturica-mi scapă —
Şi-i o friptură grasă, de-mi lasă gura apă.
Mă iartă, trăncănii destul aici.

PEER GYNT

Cu ce-a păcătuit de vrei să-l frigi?

SLĂBĂNOGUL

Păi, după cîte ştiu şi mi s-a spus,
A fost *el însuşi* ziua şi noaptea, necurmat,
Şi lucrul ăsta e un păcat de neiertat.

PEER GYNT

El însuşi? Pentru asta ţi-a devenit supus?

SLĂBĂNOGUL

Se mai întîmplă. Poarta stă-n orice caz, crăpată.
Şi poţi să fii tu însuţi — asta ţi-o spun în taină —
Cu dosul ori cu faţa, întocmai ca o haină.
Descoperirea de recentă dată
Făcută în Parisul inventiv,
Cu ajutorul razelor solare,
Arată că o poză două imagini are,
Numite: pozitiv şi negativ.
Imaginea din urmă pare a fi pe dos:
Negrul e alb, iar albul e negru-ntunecos,

Și ageamiii o privesc urît.
Asemuirea însă e-n ea, şi n-ai decît,
Cu-ndemînare, să o dai pe faţă.
Dacă un suflet s-a pozat în viaţă
În negativ, clişeul nu-l rupi şi nu-l arunci.
Mi se trimite mie şi, cînd îl am, atunci
M-apuc să-l spăl, să-l curăț, cu artă migăloasă,
Și să-l expun la aburi de pucioasă,
Pînă răsare-n poză figura dimpotrivă,
Adică-nfăţişarea numită pozitivă.
Cînd însă-i ştearsă poza, ca dumneata, și roasă
N-ajută nici leşie, nici potasă.

PEER GYNT

Faci lebădă din corb, pe cît văd eu.
Te rog să-mi spui dacă nu ţi-e prea greu:
Ce scrie pe portretul negativ
Pe care vrei să-l schimbi în pozitiv?

SLĂBĂNOGUL

Scrie: Peer Gynt.

PEER GYNT

Peer Gynt! Zău? Pe cuvînt?
Peer Gynt, *el însuși*?

SLĂBĂNOGUL

Da, cu jurămînt.

PEER GYNT

Acest domn Peer, e demn să-i dai crezare.

SLĂBĂNOGUL

Poate-l cunoşti?

PEER GYNT

Din pură intîmplare.

Cunosc atîţia!

SLĂBĂNOGUL

Spune-mi — friptura să nu scap —
Ultima oară unde l-ai intîlnit?

PEER GYNT

La Cap.

SLĂBĂNOGUL

Di buona speranza?

PEER GYNT

Da, însă mi se pare
Că-şi pregătise vasul de plecare.

SLĂBĂNOGUL

Fug într-acolo, poate dau de el.
Cu Capul ăsta duc de mult război.
Misionari mişei şi popi, buluc.
Din Stavanger picaţi mai toţi. Mă duc.

(Porneşte spre sud.)

PEER GYNT

Cîine turbat! Goneşte acum cu limba scoasă,
Cu balele la gură. Prea bine. Nici nu-mi pasă.
I-am tras o păcăleală de-o să mă pomenească.
Pe cine vrea, măgarul, să prostească?
Îşi află naşul fiecare naş.
Curînd, o să se lase păgubaş.
Cu meseria asta, azi, mîine o să cadă,
Şi parcă-l văd trăgînd mîţa de coadă.

Dar şi pe mine soarta cît colo mă azvîrlă:
Nobleţea eului s-a dus pe gîrlă.

(Cade o stea; el îi face semne.)

Peer Gynt îţi dă salutul din urmă, soră stea!
Sclipeşti, te stingi şi piei — în noaptea grea.

(Se strînge în sine, cuprins de nelinişte, şi intră mai adînc în ceaţă. Rămîne aşa un răstimp, apoi izbucneşte.)

În gloata asta să nu fii nimica;
Nimic în cer, în haos nimic, nici atîtica!

(Se arată din nou mai în faţă, îşi aruncă pălăria şi-şi smulge părul. În cele din urmă, se potoleşte.)

Cît este de sărmană a omului făptură
Orbecăind prin ceaţa asta sură!
Să nu-mi porţi pică, tu, pămînt frumos,
Că iarba ţi-am călcat-o de prisos.
Tu, soare sfînt, peste-o colibă goală
Ţi-ai răspîndit lumina ta domoală.
Căci mută, rece-a stat şi-ntunecoasă:
Stăpînul veşnic a lipsit de-acasă.
O, soare minunat, ţărînă, piatră,
De ce i-aţi fost voi maicii mele vatră?
Sărman e duhul şi sărmană firea
Cînd îţi plăteşti cu viaţa odrăslirea!
Ah! Vreau să urc pe culme, să mă agăţ de grind,
Vreau soarele să-l mai zăresc suind,
Făgăduita ţară s-o cercetez, alene;
Pe urmă să mă-nghită zăpada în troiene.
„Aici nu zace nimeni" — vor scrie într-o zi —
Pe urmă, mai pe urmă, tîrziu... Fie ce-o fi!

CREDINCIOŞII

(cîntă, trecînd pe cărarea din pădure)

Zi sfîntă întru toate!
Azi ale Domnului văpăi,
Încing, ca flacăra oţelul, glia!
Voi, fraţi de prin palate,

Şi voi, aflaţi pe ţarini şi în văi,
Slăviţi-i, într-un glas, Împărăţia!

PEER GYNT

(tirîndu-se, înfricoşat)

Nu vreau să-i văd. Pieire şi pustiu!
Mi-e groază c-am murit cît încă-s viu!

(Încercînd să se strecoare prin tufişuri, ajunge la o răscruce.)

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ei, bună ziua, Peer Gynt! Ai adunat dovezi?

PEER GYNT

Am răscolit tot codrul să dau de-un om — mă crezi?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Şi n-ai găsit nici unul?

PEER GYNT

Un fotograf. Atît.

TURNĂTORUL DE NASTURI

S-a isprăvit răgazul... aşa am hotărît.

PEER GYNT

S-a isprăvit cu toate. Ei, Dumnezeu cu mila!
Auzi cum ţipă buhna? A mirosit feştila...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba-i clopotul ce bate de utrenii.

PEER GYNT

(arătînd)

Ce străluceşte colo, la marginea poienii?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Lumina dintr-o casă...

PEER GYNT

Şi murmurarea, ce e?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Un cîntec. Îl îngînă pesemne o femeie.

PEER GYNT

În adăpostul ăla, am să găsesc eu, zău,
Dovezile.

TURNĂTORUL DE NASTURI

(înhăţîndu-l de braţ)
Mai bine-ngrijeşte-te de-al tău.

(Ies amîndoi din mărăcinişuri şi se opresc în faţa unei căsuţe. Se crapă de ziuă.)

PEER GYNT

De adăpostul meu? Acesta-i! Du-te!
Hai, şterge-o! Linguroiul, de-ar fi cît un coşciug,
Nu mă cuprinzi într-însul cu nici un meşteşug!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Plec pînă la răscrucea a treia. Vino iute.

(O ia spre stînga şi dispare.)

PEER GYNT

(apropiindu-se de casă)

Oriîncotro ai lua-o, deosebire nu e.
Încolo sau încoace — aceeaşi cărărue.

(Oprindu-se.)

Mă sfîşie un vaiet nespus şi îmi e dor
Să-mi reazem iarăşi mîna de uşor!

(Face cîţiva paşi şi se opreşte din nou.)

Cîrmeşte! — zicea Bøygen.

(Ascultînd cîntecul care vine din casă.)

Nu. Am ajuns în prag.
Merg drept, fie ce-o fi, pe-acest drumeag.

(Aleargă spre casă. Tocmai atunci apare în uşă Solveig, în haine de sărbătoare, cu cartea de rugăciuni împăturită în băsmăluţa albă. În mînă are un toiag. Se ţine drept şi chipul ei e blînd.)

PEER GYNT

(aruncindu-se pe prag)

Sînt osîndit, ştiu bine, dinainte!

SOLVEIG

Tu eşti! Slăvit fii, Doamne sfinte!

(Bijbiie după el, căutîndu-l.)

PEER GYNT

Blestemă! Osîndeşte-mi vina grea!

SOLVEIG

Cu ce-ai păcătuit, iubirea mea?

(Bijbîie iar după el pînă îl găseşte.)

TURNĂTORUL DE NASTURI

(din spatele casei)

Dovada, Peer Gynt!

PEER GYNT

Strigă-mi c-am făptuit păcat!

SOLVEIG

(așezîndu-se lîngă el)

Tu mi-ai făcut din viață un cîntec minunat.
Fii binecuvîntat că ai venit,
Și ziua de Rusalii, că ea mi te-a ivit.

PEER GYNT

Deci, sînt pierdut.

SOLVEIG

Îți vin într-ajutor!

PEER GYNT

(rizînd)

Pierdut! Cimiliturii nu-i aflu ghicitor.

SOLVEIG

Nu vrei s-o spui?

PEER GYNT

Ți-o spun eu, nu te teme.
„Unde a fost Peer Gynt atîta vreme?"

SOLVEIG

Unde a fost?

PEER GYNT

Da. Unde? Pecetluit pe frunte,
Fugind din calea Domnului? Răspunde!
Şi, de nu ştii să dai răspuns, atunci
Eu plec în ţara pîclelor adînci.

SOLVEIG

(zîmbind)

Nu-i grea cimilitura.

PEER GYNT

Dacă-i uşoară, ghici!
Unde am fost eu însumi, cît am lipsit de-aici?
Eu, cel întreg, deplinul, pecetluit pe frunte
De Dumnezeu, *eu însumi*, unde am fost? Răspunde!

SOLVEIG

În dragostea, nădejdea şi în credinţa mea!

PEER GYNT

(se dă înapoi)

Ce spui îmi face inima mai grea.
Vorbeşti ca mama care-a crescut în ea un prunc.

SOLVEIG

Sînt mama. Tatăl cine-i? Cel ce, rugat adînc
De mamă, de păcate te iartă. Nu-i aşa?

PEER GYNT

(pătruns de o rază de lumină, strigă)

O, maică şi soţie, fecioară, înger bun!
Ascunde-mă, ascunde-mă la sîn!

(Se lipeşte strîns de ea şi îşi ascunde faţa în poala ei. Tăcere lungă. Răsare soarele.)

SOLVEIG

(cîntă încet)

Dormi adînc, feciorul meu!
Te-oi veghea, te-oi legăna...

Băiatu-a stat în poala mamei sale
O viață-ntreagă, dezmierdat cu jale.

De-o viață-ntreagă maica îl veghează.
Lumina mea, să-ți fie Domnul pază!

O viață-a stat la sînul meu; acum
E obosit de-atît amar de drum.

Dormi adînc, feciorul meu!
Te-oi veghea, te-oi legăna.

GLASUL TURNĂTORULUI DE NASTURI

(din spatele casei)

La ultima răscruce tot ne-ntîlnim noi, Peer.
Acu te las. Nimica nu-ți mai cer.

SOLVEIG

(cîntă mai tare, privind răsăritul)

Dormi, visează, dragul meu,
Te-oi veghea mereu, mereu...

Cuprinsul volumului I